

24
979

საქართველოს
საბავშვო ჟურნალი

ISSN 0132-599 X

ბავშვობა

10

1979

აკადემიკოსი კორნელი კეკელიძე
ღაბაღებიდან 100 წლისთავის გამო

გენათოვი

ქოველთვიური ლიტერატურულ-მხატვრული
და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

წელიწადი 56-ე

№ 10

ოქტომბერი, 1979 წ.

საპარტოვლოს საბოთა მწარმოების კავშირის ორგანო

შინაარსი

მწარმოება და კონსტიტუცია, მოწინავე	3
ლალო სულაბერიძე — კანონის წიგნი, ლექსი	4
რევაზ მარგიაანი — ლექსები	5
იუზა შავეიშვილი — ბავშვთაღება, რომანი, გაგრძელება	10

სამხრეთ ოსეთის მწარმოები

ბაფაი — ორი ლექსი, თარგმ. ბ. ხარანაულმა	72
ქოსტა მარგიაანი — სიბიძე, ლექსი, თარგმ. მ. წიკლაურმა	73
გიორგი შუბაიძე — შაჰნასხანული თიბვა, მოთხრობა, თარგმ. ბ. ხარანაულმა	74
ალექსანდრე ფუხაიძე — ორი ლექსი, თარგმ. მ. წიკლაურმა	82
ისიდორე კოხაიძე — ორი ლექსი, თარგმ. მ. წიკლაურმა	83
ილია კავკაზაძე — ლექსები, თარგმ. რ. ჩეთთიმა	85
რევაზ ანაიძე — ქოსტა ხეთიაშვილის ხმა ოსეთში, თარგმ. ვრ. ჭულუხიძემ	86
ბარსან კოვალაიძე — კულის სიმღიმი, ლექსი, თარგმ. ვრ. ჭულუხიძემ	87
ველიმონ ბაბუღიანი — ზამთარი, მოთხრობა, თარგმ. მ. ცხორეცხორეცამ	88
ილია კლივიძე — ორი ლექსი, თარგმ. ბ. ხარანაულმა	94
ნუგზარ ბაბაიძე — ორი ლექსი, თარგმ. ვრ. ჭულუხიძემ	95
რეზან ჩეთთიანი — ორი ლექსი	97
მიხეილ გუგუჩიანი — ნაიანი, მოთხრობა, თარგმ. ვ. წამალაშვილმა	99
ზურა კახიანი — მინი ხსენიანი, მოთხრობა, თარგმ. ბ. ხარანაულმა	104
საგომ მიწიანაშვილი — ორი ლექსი	112
ალექსი ბუჭულაძე — სიუჟეტი, მოთხრობა, თარგმ. თ. ანდლუღაძემ	114

100 კორნელი კეკელიძე 100

აკაკი შანიძე — კორნელი კეკელიძე	118
სარგის ცაიშვილი — კორნელი კეკელიძე — ახალი ქართული ფილოლოგიის ფუძემდებელი	123
ლევან მენაბდე — კორნელი კეკელიძე და ქართული ლიტერატურის ისტორია	131

კოსტა ხეთაგათი — ანდრძი. ლექსი. თარგმ. ვრ. აბაშიძემ 129

რუხვე ჩეთითი, ვარგარიტა ვალიშვა — კოსტა ხეთაგათი და ქართველი
საზოგადოებრიობა 141

აკაკი ვალოვანი — ლესხანი 156

კრიტიკა და კვლევითი

ვენოტი ქვანახია — მიხეილ კვისელავას წიგნის — „კობეჭერი ინტეგრალიზის“
მართებულნი შეფასებინათვის 158

ციურნი ხეთაკალი — უკვლავი სიტყვის მოსასაბრძო 173

რამაზ პატარიაძე — სულიერი და სოციალი 186

წიგნების მიმოხილვა

ზალვა შავალაშვილი — ორი ინბრინის პიკოთუზა 189

მთავარ რედაქტორი პიორგი ნატროშვილი

საკრედიტო კოლეგია:

ზრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამასუქალი (მთ. რედ. მოადგილე), ხ. ბერულავა, ო. გიგინე-
ოშვილი, ა. გომიზაშვილი, ა. ქალაძე, მ. ლეშანიძე, ლ. მგელაშვილი, ა. სულაქანიძე,
ა. ქუთათელი, ს. შაფიაშვილი, დ. შენგელაძე, ნ. წულუხიანი, ვ. წულუკიძე, ო. ში-
ლაძე, ხ. ხარანაული, კ. ჯაფარიძე, გ. ჯიბლაძე.

ტექნიკური რ. ნაპვეტაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, რუხთველის პარსეკტი № 12.

ბეჭდვითი ნაბეჭდები: რედაქტორის — 98-55-11.
პ/მე. მდწუნის — 98-55-18, ვანოთაძეზე-
ნის — 98-55-16, 98-55-17, 98-55-20.

გადეცა ასაწყობად 8/IX-79 წ., ხელმოწერი-
ლი დასაბეჭდად 20/IX-79 წ., ასაწყობის ზომა
7¹/₄ × 12, ჭალადის ფორმატი 70 × 108¹/₂
ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 12, პირობითი
თაბაზა 16,58.
№ 13246. ტირაჟი 15.250 შეკვ. 2398
ნაბეჭდი ფურცელი 13, სალარ.-საგამომცემლო
საქ. კა ცკ-ის გამოცემლობის სტიმბა,
თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

გენერალთა და კონსტრუქციის

საქართველოს
საბჭოთაო
საგარეო
საზღვაო
საზღვაო
საზღვაო

გენმა ეპოქამ, განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების ეპოქამ მხატვრული შემოქმედების თავისუფლება საქონისწოდებლო წესით განამტკიცა და საბჭოთა კონსტიტუციის ორმოცდამეშვიდე მუხლით დაადასტურა, როცა სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს რეგისტრაციის განყოფილება დადგინდა სახალხო პოეტმა რასულ გამზატოვამ და თვალსაჩინო არსმა პარზია-ტრსმა აღ. ნავოუსკიმ თავიანთ გამოცდებში გამოთქვეს სურვილი, რომ კონსტიტუციის განსაკუთრებით აღნიშნულიყო ლიტერატურის როლი და შემოქმედების თავისუფლების უფლება, სკკ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე ამხანაგი ლ. ი. ბრეჟნევი დაეთანხმა მათ და განაცხადა თავის ინფორმაციაში საერთაშორისო კომისიის მუშაობის შედეგების შესახებ: „კონსტიტუციაში ჩაწერა, რომ სულიერი ღირებულებანი გამოყენებული უნდა იქნას საბჭოთა ადამიანების წინაშე და ესთეტიკური აღზრდისათვის“.

ეს იყო უდიდესი მნიშვნელობის ამბავი საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების თვალსაჩინო. ეს იმის ნიშნავდა, რომ დადგა დრო, როცა მხატვრული შემოქმედების თავისუფლებას, ყველა დიად უფლებათა გვერდით, განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის, შრომისა და დახვედების უფლებათა გვერდით, კონსტიტუციაში ეთმობა სათანადო და სპატიო ადგილი და ეს ხდება პირველად კაცობრიობის ისტორიაში, დაწყებული ამ დღიდან, რაც კონსტიტუციები არსებობენ ქვეყნად. ამით ხაზგასმით აღინიშნა მხატვრული სიტყვის უდიდესი როლი კომუნისმის მშენებლობის გზაზე, აღინიშნა მწერლის აქტიური ცხოვრებასეული პოზიცია, რაც კომუნისტური პარტია ქადაგებდა, დაწყებული თავისი დაარსების დღიდან, მთელი თავის ისტორიის მთელ მანძილზე; ამის ბრწყინვალე მაგალითი იყო ვ. ი. ლენინის წერილი „პარტიული ორგანიზაცია და პარტიული ლიტერატურა“, რომელიც ჯერ ისევ პირველი რევოლუციის წლებში გამოქვეყნდა და რომელშიც აღნიშნული იყო — მწერალს აქტიური ცხოვრებისეული პოზიცია უნდა ექმნოს.

ვადავებლით მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიას: მხატვრული სიტყვა მუდამ მაღალ ტარებულს იყო; როგორც ფეოდალისმის, ისე კაპიტალისმის ეპოქაში იგი იყო უადრესად აქტიური მონაწილე იმ ავარიებისა, დამატარებულ კლასებს მიაგერებულზე რომ მიჰქონდათ, იმ ბრძოლსა, დამონებული ერები და ხალხები დიდი იმპერიების დასაშობად რომ აწარმოებდნენ; მაგრამ მომხრენი თეორიისა „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ რთვი ითვალისწინებდნენ, რომ ლიტერატურა მებრძოლს ფუნქციას უნდა ასრულებდეს, რომ უამისოდ ის ვახვრეტოდ ფარად იარაღის.

მარქსიზმის თვალსაჩინო თეორეტიკოსმა, რევოლუციური მოძრაობის გამორჩეულმა მოღვაწემ ვ. ი. პლენანოვმა 1912 წელს პარიზში ჯერ მოხსენების სახით წაიკითხა და შემდეგ პრესაში გამოაქვეყნა თავისი ცნობილი ნაშრომი „ხელოვნება და საზოგადოებრივი ცხოვრება“, რომელიც შემდგომში მატერიალისტური ესთეტიკის უმნიშვნელოვანეს ძეგლად იქნა მიჩნეული; ამ წიგნში პლენანოვმა ბრწყინვალედ დასაბუთა, თუ რაოდენ მტკარაა თეორია „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“, რომლის ყველაზე შავი გამოხატულებად მან მიიჩნია ი. ს. ტურგენევის ფრთხილი ფრანა: „ნილოსის ვენერა უფრო ნამდვილია, უფრო ეჭვს ვარგება, ვიდრე 1789 წლის პრინციპები“; ამით ტურგენევს იმის თქმა უნდოდა, რომ ნილოსის ვენერა მარჯობდა, ხოლო „1789 წლის პრინციპები“, ვ. ი. იმ დროისათვის მოწინავე ფრანგი რევოლუციონერების მოთხოვნები, მესამე წოდების იდუალოვან მოთხოვნები ისეთი პარაუღლი, ახარებისითი, ახანამდელი რამ არის, რომ იგი არ შეიძლება იყოს ლიტერატურის საგანი და თემა.

იმავე ნაშრომში პლენანოვმა მოიყვანა ფრანგი რომანტიკოსის ტოფლიე ვოტეის მოხსარება: „მე დიდი სიხარულით უარს ვიტყვი ფრანგის და მოქალაქის უფლებებზე, რადონდ ვახილო რაფაელის ზელით შექმნილი სურათი, ან შიშველი მშვენიერი ქალი“. შემდეგ პლენანოვს მოჰყავს ამონაწერი ფლოპერის წერილიდან ფორტ ზანდისადმი: „საყოველთაო სარჩევნი უფლებების დროს რაცხვი ბატონობს ვიღებზე, განათლებიზე, რასაზე და ფულზედარა, რააღ უფრო ნები ღირებულეა აქვს, ვიდრე რიცხვს“.

ქ. შარვაშიძის სსრ. საბ. სსრ.

საქართველო

1917 წლის იანვარი

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

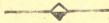
საქართველოს მთავრობის განცხადება

საქართველოს მთავრობის განცხადება

უკვლავად ეს ერთ ნიშნში უმჯობესდა, ერთ წერტილში უტყუარად: სრული სიბრძნითა და სიბრძნით, არაფრად ჩავგდოთ, დაეძვირებინათ მოწინავე, მოქალაქეობრივი პოეზია და პარა-ზა, როცა მწერალი აქტიურად იტრებოდა ცხოვრების შუაგულში, ეხებოდა ადამიანის უკეთეს საჭიროებებს; ისინი იფიქრებდნენ, რომ უბრალო ადამიანური ტყვეობა, პარა-ზალი სინამდვილე, ბრძოლა ადამიანის უფლებებისათვის, კერძოდ, იმ დროის სოციალიზმის ბრძოლა საყოველთაო ხარისხით უფლებებისათვის ისევე საჭირო და აუცილებელი იქნება ხელისუფლებისა და ლიტერატურისათვის, როგორც ხელისუფლების ვენერა, ან კიდევ რაფაელის სიქსტეს მადონა; ეს უკანასკნელი ზომ მარადიული ძველია საქართველოში მუშაობისა და გამოხატვის დედა-შვილობის უკუდავ ვრცობას! ამრიგად, კვლავიტი ხელისუფლებისათვის არ არსებობს მიწა, რომელიც ერთი-მეორისაგან მყოფდეს, ერთი მხრივ, მარადიულსა და, მეორე მხრივ, წარმავლს, უფლებდელს... ორივე საჭიროა, ორივე აუცილებელი — ცაც და მიწა-მწერალი ხალხის მსახური უნდა იყოს, მისი შთამავლებელი ნათელი მომავლისათვის ბრძოლის გზაზე. ჩვენმა გამოქმნიდი ხანა ეს კვლავიტი ნათელი და საფუძვლად დაუდო საბჭოთა ლიტერატურას და ხელისუფლებას.

ეს ეპოქური გამოცდალება ვითარდებოდა და დაიწყო და დაიწყო საბჭოთა კონსტიტუციამ; დღეს მწერალი ახლის, კომუნისტურის შენების არა მარტო მემკვიდრეა, არამედ აქტიური მონაწილე. ამის ნათელი მაგალითია საბჭოთა საქართველოს მწერალთა შემოქმედებითი მუშაობა — ამ ბოლო წლების მანძილზე ვერ დასახებდნენ ვერც ერთ მნიშვნელოვან უბანს ახლის მშენებლობის გზაზე, ახალ ყოფასა და ეკონომიკაში, რომელსაც ქართველი მწერლების კალამი არ შეხებოდეს და მწერალი ოპერატიულად, აქტიურად დიდ სახელმწიფოებრივ საქმეში არ ჩარეულიყო.

მთელს ჩვენს ხალხთან ერთად, საბჭოთა მწერლობა ზემოთ აღნიშნულ კონსტიტუციის ნიშნებს მეთრე წდისთავს.

ლადო სულავერიძე

კანონის წიგნი

კანონის წიგნი, სინდის-ნამუსის და ერთგულების კანონი ჩვენი, დაწერილია სისხლით მამულში, დაწერილია მამულის ენით.

მამულიშვილური უფლებების გუჯარი, მამულიშვილური გზების კანონი. წინ, წინ მიგვაფრუნს ღვთისმშობლის ღვთისმშობლის, არა ვართ უგზო და უკვალონი.

გაფრულია საფრუნი მანძილი გასაფრუნია კიდევ შორეთი. წესებს გმირობის და თავგანწირვის ვაძლიერებდით, ვიმეორებდით.

კანონი, ღმერთ ჩვენი კაცობის, კანონი, ხალხის მტკიცე ერთობის. ზნე-წესთა კანონის ენით განწყობილს, მამულის მშვე, შემოქმედობი. კანონი მიწის, კანონი ზეცის, და ლავარდების, საკამკამონის. ავ ბოროტების ციხეთა ლეწვის და სიყვარულის ტაძრის კანონი.

კანონის წიგნი, სინდის-ნამუსის და ერთგულების კანონი ჩვენი, დაწერილია სისხლით მამულში, დაწერილია მამულის ენით.

ს ი მ ლ ე რ ა

ძმობა არ მომიშალო,
 ღმერთო, არ დამაოხლო,
 მზესთან გაუთიშავო
 ჩემო თბილო საუფლოვ!
 ცეცხლად ამიბრიალე
 სიმღერები წარმტაცი,
 კალო გამინიავე,
 გამიმრავლე თავკაცი!
 ღმერთო ნუღარ დამიშლი,
 ცოტა დარდი მაკმარე,
 რომ უნაწეს ყვავილში
 ჩანდეც ცის სიანკარე!
 ზუგას შერჩეს სიწმინდე
 დედაჩემის თავშალიც,

არ ენახოს ცის კიდევ
 წყარო — ძუძუდამწრალი!
 მომეც ნიჭი იმისა,
 რომ მზეს გავესაუბრო
 და სიმღერამ დილისამ
 შესძრას ჩემი საუფლო.
 დადგი ოჭროს ზვინებად
 ბარაქა და ხელხვავე.
 ენახო გამობრწყინება
 ფიჭვნარის და ვერხვნარის.
 ძმობა არ მომიშალო,
 ღმერთო, არ დამაოხლო.
 მზესთან გაუთიშავო
 ჩემო თბილო საუფლოვ!

სიზმარი თუ გართა ღამაზი...

თუ ძილი ხშირ-ხშირად გამიკრთება,
 ზელს დამრეცხ უძილობა.
 ფერმკრთალი სიზმარიც გამიჭრება,
 დამტოვებს უცილობლად.
 სიზმარში მრავალი რამ შემითხზავს,
 სიმღერაც გამიმართავს.

ღეჭის თქმა ძილშიაც შემიძლია,
 თუ ბედმა გამიმართლა.
 სიზმარი თუ მართლა ღამაზია —
 კეთილად ბოლოვდება.
 ეს ნიშნავს: კარები ჩარაზვია
 ავსა და ბორბლებას.

აღაბი, ორბე...

იტყვიან ალბათ, ოდესმე
 მაღლიან საქართველოში,

ერთხელ მიუვალ კბოდეზზე
 მე და მზე როგორ შემოვრჩით!

იტყვიან ალბათ, ოდესმე
 ნაცადხ ახალ-უხლები,
 რომ იმ უმაღლეს კბოდეზე
 არ შედრკენ ჩემი მუხლები.

იტყვიან, ვამიხსენებენ,
 შრშიგონებენ ოდესმე,
 დაკოტრებული სქლებით
 თუ როგორ გავჩნდი კბოდეზე.

ჯერ არ შეზინდდება

ჯერ არ შეზინდდება,
 ბევრჯერ ნამეხარი
 ნულარ დაფეთდები
 ერთის მეფიქრება,
 რიხთვის დამეყარა
 თოვლის ნაფლეთები?

წუხილს გაღაგურჩი,
 ვარამს გაგუძელი,
 რა გაქვს სავარამო?
 ხმა ჟღერს სალამურში,
 შეგერჩა შეუცვლელი,
 სხვათა სავალალოდ!

დარდს ნუ უშინდები,
 გაქრა, გადიჯვება,
 გულმა გადათელა.
 სიტყვამ გუშინდელმა
 ისე დაიჭექა,
 როგორც მაჭახელამ!

ჯერ არ დაღამდება,
 მიგრამ შეღამება
 მაინც ახლოვდება.
 წარსულს ჩაბარდება:
 ბევრი ნეტარება,
 წვა და შთაგონება!

ალბათ დაზამთრდება,
 მდელი გადახმება,
 თოვლით აივსები.
 წარსულს ჩაბარდება,
 ვაგიფერმკრთალდება
 ძველი მაისები...

ნუ, ნუ დაიმწუხრებ,
 ისევ მოგიხდება,
 ქართან დაჯახება.
 ბევრჯერ დაიჭუნებს,
 თუ კი მოგიხდება,
 შენი მაჭახელა!

ღ ლ ე მ რ ე

დღემდე არ ჩაქრა
 წუხილი მკერდში,
 გამოეატარე
 მშფოთვარე დარში.
 ხომ გახსოვს როცა
 დაეტოვეთ ქერჩი
 და ჩემდა იღბლად
 ცოცხალი დაერჩი!

დღემდე უნ ფიქრი
 ივსება შხამით
 და არ მასვენებს
 განვლილი თქორი?

ჩნდება და ქრება
 ის ერთი წამი
 სიკვდილ-სიცოცხლის
 მიჯნასთან მდგომი.

ჩნდება და ქრება,
 დაღუპულ ძმათა
 ანრდილი შთაქვს
 და ისევ მიაქვს —
 სიკვდილ-სიცოცხლის
 ხაოცარ ზღვართან
 ჩამოქრთლვებულ
 უხილაფ ტყვიას.

გუშინ ავარი...

გუშინ ავარი
 მოვარდ მთაში
 და სათიბს მკერდი
 გადაუცხრილა.
 ერთ დღეში იყო
 მახვილი და ბავშვი,
 ერთ დღეში იყო
 ფიჭვი და რცხილა.

გუშინ წვიმამი
 გაფითრდა ფოთრი,
 ბალახს დაადგა
 სათუთი ჩლიქი.
 კვნესა მოესმა
 გალუმბულ ფოთლის,
 კვნესა-შრიალი
 ნაკადულს იქით.

გუშინ საავდრო
 ღრუბელის ელვამ
 მოულოდნელად
 და უცაბედად;
 აკუწ-აკუწა
 მხურვალე ხელმა
 და როგორც რუხი
 მატყლი დაქენტა.

გუშინ მეტ ვიგრძენ
 სიმკაცრე წვიმის,
 გუშინდელს მერე
 ბეჭებში მცოვა
 და ყურთან ისევ
 შხაპუნით წივის
 ხანგრძლივი, მკაცრი
 თიბათვის წვიმა.

ავარიზე არც უნდა გუშინდა

ავდარზე ადრე
 უნდა მეფიქრა,
 ელვაზე ადრე
 უნდა მეღელვა.
 ელვა-მეხს დაძრულს
 ქარაფებიდან
 შეეძლო თურმე
 მწიხის შებეღვა.

ახლა როცა თმა
 გადამეფიფქა
 სინანულს რატომ
 ვიწყებ გლეხურად?

ავდარზე ადრე
 უნდა მეფიქრა
 და სახლი ყავრით
 გადამეხურა,

ავდარზე ადრე
 უნდა მეფიქრა,
 უნდა მეფიქრა
 ამ დიდ თოვანზე.
 დედაბუნებამ
 გამანებიერა
 და ახლა სათქმელს
 როგორ მოვასწრებ?

სიკვამილი პირი საბავშვო

ვცადე კალმასობა,
 აღმართს შევუდექი,
 მზეში გავსაოთდი.
 კალო აღმასობდა,
 შევდექე შეუდრეკი,
 ჩემი საწყაოთი.

„კალმასობის“ წაითხვის შემდეგ

მწადდა მამაუფალს
 გზაში დაველოცე,
 პურიით დავეხუნძლე.
 ერთოლა დამეუფლა,
 მზიან კალოებზე —
 დევის ნაფეხურზე.

კვერზე გადავედო,
 ვნახე ნაწამები
 კვერი კოჭრიანი,
 ვნახე თავთავები
 ოჭროს წამწამებით
 მზეში მოშრიალე.

ვცადე კალმასობა,
 სიტყვა გესლიანი
 მკადრეს გოგობმა:
 — თურმე ჩამოთხოვით
 ერთობ ძნელი არის
 პურის მოპოება!

მრველი მომიმრავლდა,
 ჩიტი მომიშივდა,
 ფეტვი დამეფანტა.
 ვილა მომიტანდა,
 ვილა მომივლიდა,
 სხვასაც არ ებადა.

ვლიდი კალო-კალო,
 ჩემი საწყაოთი,
 ვლიდი კარდაკარა.
 სხეისდა სამოწყალოდ,
 გზაზე გაფსაოთდი,
 ბედის ანაბარა...

გზაზე შემომაცვდა
 ბვერი ქალამანი,
 ბვერიც დამიცვდება,
 დუგმაც შემომაწყდა,
 დავიდარაბანი
 მივეც დავიწყებას.

ერთობ გამიძნელდა
 გულის ამოვსება,
 პურის მოშოება...
 გული არ ითმუნდა,
 გული საოცრება,
 სახლკარს მოშორებას.

...სიზმარს გავექციე,
 ცხადში ვლიდინებდი
 და მზეც აღმასობდა...
 ვიცი სიზმრის წესი:
 ბვერი ვიხილე და
 ცოტა დამმასხოვრდა!

...ვცადე კალმასობა,
 სიტყვა გესლიანი
 მკადრეს გოგობმა:
 — თურმე ჩამოთხოვით
 ერთობ ძნელი არის
 პურის მოშოება!

გვსიზმრა თითქოს...

მესიზმრა:
 თითქოს გავზდი საპყარი,
 ჩამოვჭკნი,
 ჩავეკრი და დაფაბუნდი.
 წლებს იქით დარჩა ტკბილი ზღაპარი
 და სიჭაბუკის ბვერი საბუთი.

მესიზმრა:
 თითქოს ტანში მოვეშვი,
 აღარ ვარ მარდი
 და მუსლმაგარი.
 აღმოვინდი უძლურ სიმარტოვეში
 ოდესღაც მძაფრი გრიგალთაგანი.

მესიზმრა:
 თითქოს გულს ვეფერები
 და ტკივილებმა
 ხელი დამტაცეს.
 კიბეს ავდივარ სვენებ-სვენებით,
 თითქოს ავდივარ უშბის კალთაზე.

მესიზმრა:
 თითქოს ტანში მამციენებს,
 დაძაბუნებულს,
 შემერთალს მარეოლებს.
 შორით ხელს ვუქნევ
 ჩემს სიყმაწვილეს,
 ყრმობისდროინდელ სათამაშოებს.

მესიზმრა:
 თითქოს დატყნა ბალახი,
 მინდორს დაედო
 ფერი ზაფრანის
 და მოეხვია ვით ყაბალახი,
 ავზე-ავი და
 მკაცრი ზამთარი.

მესიზმრა:
 თითქოს გაეხდი საპყარი,
 მოვეშვი,
 ჩავექრი
 და დაეძაბუნდი.
 წლებს იქით დარჩა ტკბილი ზღაპარი
 და სიჭაბუკის ბევრი საბუთი.

იუზა შაბიუშვილი

გამოცხადება

რ მ მ ა ნ ი

— რა ჰქენი... ნახე?.. — თუქმის სამივემ ერთდროულად ჰკითხა.

დიდ დარბაზში ისხდნენ, სადაც ამ ცოტა ხნის წინათ იუბილე გადაიხადეს; ისხდნენ ცვლ-ცალკე, თავთავიანთოვან და მწარე ფიქრებს მისცემოდნენ. ნიკა უყურადღებოდ მიეტოვებინათ და ისიც, იატაკზე ფეხმორთხმული, უჯარღელად მღეროდა, როგორც მღერიან ხალხმე ბავშვები ენის ამოდგმისას.

— ვნახე... — თქვა ნანომ ნამტირალევი ხმით.

— რაო, რა თქვა?.. — ჰკითხა ნუცამ.

— იფარა, ვითომც პირველად ესმოდა...

„ქარგია თუ იფარა... — გაიფიქრა მირიანმა, რომელიც კუთხეში მიკუნძულ საფარქელში იჭდა და სიგარეტს აბოლებდა. — ჩანს ჯერ არ ყოფილა მთლად გადარეული და გაცოფებული...“

— რა შეატყვე, როგორ გამოიყურებოდა?.. — ისევ ნუცამ ჰკითხა.

— ჩვეულებრივ... ეზოში იყო და ხატავდა...

— ნორმალურს ჰგავდა?.. — ჰკითხა ლიზიკომ.

— საქმეც ეგ არის... — ნანომ ბავშვი აიყვანა და დივანზე ჩამოჯდა. — მესმის სიგიჟით მოსვლოდა...

— უნდა დავაპერინოთ! — წამოიძახა ნუცამ.

— შენ გგონია ასე იოლად დაუმტკიცებ?.. — თქვა მირიანმა. — ვერა ხედავ — უარობს, თურმე!..

— რატომ?.. — მივლენ, ნახავენ, გამოიძიებენ... რამეს უბოვოან ან წამოაცდენინებენ!

— შე გგონია არ ღირს ამ ამბის გამწვავება... — თქვა ლიზიკომ და მირიანს შეხედა. — ნახო უნდა, პირადად მოელაპარაკო... მინც შინაურულად სჯობია მოგვარება!

— არა!.. — იყვირა მირიანმა. — მის დანახვას ვერ აჯიტან... შემომაკვდებია!

სინამდვილეში თავდაცვამ აზრს ადგა: მილიციის ჩარევას იქნებ უარესად გაეფუჭებინა საქმე... რაკი ღმერთმა არ გასწირა და გადარჩა, ახლა სპირო იყო ბიჭთან საერთო ენის გამოხახვა;

სურდა თუ არ სურდა, საძულველ მტერს უნდა შეხვედროდა — დაეწყინარებინა და დაეშოშმინებინა...

სწრაფად ჩაიკცა და წასვლისას, რაღაც თქმა უნდა, რევოლვერიც ჩაიღო ჯიბეში. ნანოს დიდად აღარ ენდობოდა, მაგრამ მისი წყევანა, როგორც შუამავლისა, აუცილებლად ჩასთვალა...

ბოლმა აბრჩობდა, როცა საფეხურებ-ჩამპალი კიბის სიახლოვეს, გაწვრილებულ მანქანაში მჯდარი, ვიღაც ნაბიჯვარს ელოდებოდა. კიბის ქვეშ, ფერდობზე, ნარეცხი წყალი მოწანწვარებდა... აი, როგორ წაუვიდა საქმე!.. მილიმალ პყოფდა ხელს შალითის ჯიბეში, სადაც გატენილი დამბახა ედო... იმის შიში. პკონდა, არ წამომეპაროსო.

ვაცა ეზოში შემოხვდა ნანოს, — თათხი დაეკეტა და აკადემიაში მიდიოდა... ბიჭს ელდა ეცა მის დანახვზე.

— მატლთა მილიცია მოიყვანე, ნანო?.. — ჰკითხა და სახეზე მიწისფერი დაედო.

— არა... მამას უნდა შენი ნახვა. — მიუგო ტკბილი, დაშკარული ხმით: მირიანმა დაარჩია — არ ეჩხუბო, არ გააღიზიანო, მომიყვანე და მე თვითონ ვეტყვი რაც საჭიროაო.

— რა გინდათ, ნანო, ჩემგან, რას მერჩით?..

— ნუ გეშინია... — უთხრა ვოგომ, რომელსაც ძლიერ შეეცოდა ახლა ბიჭი. — მამას რაღაც საქმე აქვს, წყნარად უნდა მოგელაპარაკოს.

ამასობაში კიბე ჩაიარეს. მირიანმა გადმოსვლა ველარ გაბედა — მანქანიდან აღევნებდა თვალს.

ნანო უკან კაბინაში მოთავსდა: ვაცაც იქვე აპირებდა დაჯდომას, მაგრამ მირიანის ხმამ შეაჩერა:

— აგერ წინ დაბრძანდით, ბატონო!.. — და კარი გაუღო.

— არა, აქ მირჩევნია... — მიუგო მან და გვერდით მიუჯდა ნანოს.

— გამარჯობათ... — როგორღაც უცნაურად უთხრა მირიანმა, მიტრიალდა და ხელი გაუწოდა.

— გაგიმარჯოთ... — იმავე მოუვიდა ბიჭს ნათქვამი, და დაბნეულმა ოდნავ დაყოვნებით ჩამოართვა ხელი.

— როგორ გიკითხოვ... ხომ კარგად?.. — გაუცინა მირიანმა. — გავიგე აკადემიაში მოწყობილხარტ წელს... გილოცავთ!

— გმადლობთ... — წაიბურტყუნა ბიჭმა. — ნანომ მითხრა, თითქოს რაღაც უსიამოვნება შეგმთხვევიათ... იცოდეთ, მე არაფერ შუაში ვარ, ბატონო მირიან, — ეგ რამ გაფიქრებინათ!

— როგორ გეკადრებთ... — უღარდელი ღიმილით მიუგო მან. — ამას როგორ გავივლებდი გულში... ქალებმა გააზვიადეს...

„სწორედ ამისთანებზეა ნათქვამი, — შუბლის ძარღვი გაწყვეტილი აქვსო, — გაიფიქრა მირიანმა. — ჩანს, მთლად აუღია ნამუსზე ხელი... არაუშავს, ჩემი დროც დადგება!“

— როგორ მოხდა მაინც, ტანირად? — არ ვიცი, ჩემო კარგო, — ათასი ძაღლი-მამაძაღლი დაეთრევა ამ ქვეყნად... ნულარ გამახსენებთ!

„ასე სჯობია... — გაიგლო კვლავ გონებაში. — ვითომ ეჭვიც არ მეპარება მის კაი კაცობაში... ვითომ ქალებმა მოჩმახეს... აჯობებდა წინ დამჯდარიყო — მხედველობის არეში შეყოლებოდა... არა, არა, ასე აშკარად ვეჭაფერს გაბედავს, მაგრამ მაინც ფხიჭლად უნდა ვიყო, არ დამასწროს... — ხელი შეავლო რევოლვერის ტარს. — ახლა რამე რომ მოხდეს, საშიშია, ნანო არ შემომაკედეს... თუმცა, კაცმა რომ თქვას...“

— ვერ შეიცანით ვინ იყო?.. — „ინტერესებს, დავინახე თუ არა, ნიღბი რომ მოძვრა და შინდის ტოტს შერჩა... ო, რა სწამოვნებით ჩავაძალებდი ახლა!“

— ვერა, ვერა... — ეჭვიც არავისზე გაქვთ, ბატონო მირიან?

— არა... აბა საიდან, როგორ?... იქნებ შემთხვევით გაუვარდა ვინმეს... ქა-

ლების ბრალია — იმათ ატეხეს განგა-
ში!

„დამცინის ლაწირაკი... — მწარედ
ჩაეცინა გუნებაში. — დრო მოვა, ჯავრს
ამოვიყრო... ჯერ-ჯერობით კი ასეა სა-
ჭირო!“

— მილიციისთვის უნდა შეგეტყობი-
ნებინათ.

„მილიცია-პოლიცია არ უნდა ამას...
მე თვითონ მოგივლი, — შენივე დანით
გამოგჭირ ყელს!“

— არ ღირდა ამხელა ამბის შექმნა;
ჩანს, ვიღაც ახალბედა მონადირე იყო...
ყველამ კი არ იცის იარაღის ხმარება!

— სად მოხდა ეს ამბავი, ბატონო მი-
რიან?

— არსად... დარწმუნებული ვარ
სულაც არაფერი მომხდარა... სროლის
ხმა გავიგონე უბრალოდ, — ეს იყო და
ეს... იქნებ მომეყურა კიდევ!

„ეს შავდიაზე უარესი ყოფილა... იმ
შავდიაზე, მე როგორც მეგონა, თორემ
რას ვერჩოდი თურმე იმ დეთისნიერ
კაცს, იმისი არ იყოს, — მგელს მგლო-
ბა დაბრაღდა, ტურამ ქვეყანა დააქ-
ციაო...“

— მეც არ გამიკვირდა, რა მოხდა-
მეთქი?! — თქვა ბიკმა. — ნანო ისე
იყო ამ დილით აღელვებული, ისე, ისე...
ჩემთან რამე საქმე გქონდათ, ბატონო
მირიან?..

„ტიფის ექნეს შენთან საქმე... მაგ-
რამ რას იზამ, — დათვი რომ მოგერი-
ოს, ბაბა დაუძახეო, ნათქვამია... ახლა
ასე იყოს: ჯერ მხეცი უნდა მიიჩვიო,
გაიშინაურო და მერე... ვნახოთ!“

— ჰო... მინდოდა ცოტა წაგვესაუბ-
რა — სამივე ერთად ვართ აგერ...

— ვისმენთ აბა!.. — ყურები ცქვიტა
ბიკმა.

— ზომ არ აჯობებდა, სადმე შეესუ-
ლიყავით?.. ჩვენ არ გვისაუბრია ამ დი-
ლით — მე და ნანოსა..

— საიმონებით, ბატონო მირიან,
ოღონდაც ამჯერად მე ვბატყებთ!

— რასა ბრძანებთ, ჩემო კარგო...
სტუდენტ კაცს ფულს როგორ დაგა-
ხარჯვინებთ.

ნანო განცვიფრებული მიხედავდა
ხან ერთს, ხან მეორეს; მთლად აებნა
თავგზა: ნუთუ ვაჟა არაფერ შუაშია?...
ნუთუ მართლა არაფერი მომხდარა?...
მაშ რად დასჭირდა მამას ჩვენი მოტ-
ყუება?... ღმერთო, რა კარგი იყო ასე
ტკბილად რომ საუბრობდნენ!

მირიანმა სანაპიროზე გაიყვანა მან-
ქანა და იქვე ახლოს, ფერადი შიფე-
რით გადახურული ღია პავილიონის
წინ შეაჩერა.

მალე სუფრაც გაიშალა და მადია-
ნად მიეძღვნენ საუზმეს სამივენი; ნა-
ნოს სიხარულისაგან სახე უბრწყინავ-
და... მირიანმა წითელი შუშხუნით სავ-
სე ქიქა ასწია:

— სწორი გითხრათ, მეუხერხულემა
და მიჭირს თქმა, მაგრამ რა ექნა, სი-
მართლეს ვერსად გაექცევი... ჩანს, ექ-
ვმა თვალეები დამიბრმავე... გაათხო-
ვოყვანა მაინც ისეთი რამაა — მით უფ-
რო, როცა საქმე შვილის ბედს ეხება...

— მამა!.. — აღმოხდა ნანოს.

— დამაცა, შვილო... ხო ზედაც კაცს
საქმეზე ველაპარაკები... ჰოდა, იმას
ვამბობდი, შვილო ვაჟა... ადრე სხვანა-
ირად ვუყურებდი ამ ამბავს — ხო გახ-
სოვს, შარშან რესტორანში რო ვესაუბ-
რეთ... მაგრამ ახლა კი მჭერა, ვხედავ
და მესმის, რარიგ გყვარებით ერთმა-
ნეთი...

— სწორი ბრძანდებით, ბატონო!.. —
მღელვარედ თქვა ბიკმა.

— ისიც ვიცი, ერთმანეთს რომ ზედ-
ბოლით მალულად... მინდა ბოლო მო-
ელოს ტქვენს ტანჯვას და საერთოდ,
ამ გაუთავებელ უსიამოვნებას... მოაწე-
რეთ ზელი, — ქორწილსაც გადაგიბ-
დიოთ... ბავშვი თქვენი და გვარიც მა-
მისა უნდა ჰქონდეს... რაც მოხდა-მოხ-
და, — გულში არ უნდა ჩავიჩინოთ
წყენა!

— შენი ჰირიმე, მამა!.. — წამოიძა-
ხა ნანომ; წამოხტა, ყელზე მოეხვია და
ლოყები დაუტოცნა... ჩემო კარგო, ჩემო
ლამაზო, ჰოდა რა მამიკოო, — ბუტბუტებ-
და და თავზე ხელს უსვამდა. არაფრით
არ მოელოდა საქმის ასე შეტრიალებას,

მით უმეტეს მაშინ, როცა მთლად და-
ღუპული ეგონა ყველაფერი.

— მადლობელი ვარ, ბატონო მი-
რიან... — უთხრა ბიკმა. — მაინც
ასე მოხდებოდა და კარგია, რომ თქვენ
თვითონ...

— მე რაც კი გამაჩნია, შეიღებო... რაც
ამდენი წლის პატიოსანი შრომით შე-
მიქმნია და მომინაგრებია, ყველაფერი
თქვენია და ჩემს შემდეგ თქვენ დაგრ-
ჩებთ; მანამდე, როგორც მოილაპა-
რაკებთ ცოლ-ქმარი და როგორც გარ-
ჩვენიათ, ისე გადაწყვიტეთ: გინდ ცალ-
კე იცხოვრეთ, გინდ ჩვენთან ერთად...
მე მგონია, ახალგაზრდებს მაინც ცალკე
ურჩევნიათ, თავიანთ ჰუბუნზე... კი, ბა-
ტონო... ბინის ქირას გადაგიხდით
და ისედაც, ცალი ხელი თქვენსკენ მექ-
ნება!

შუალღემდე ისხდნენ და ტბილად
ტუტუნებდნენ, თან წითელ შუშუნას
მიირთმევდნენ. ცოტ-ცოტას ნაწი-
სევდა... სიზმარში ეგონა თავი. ინს-
ტრუქტი და აკადემია ვილას ახსოვდა
— მირიანმაც გააცდინა სამსახური...

ვაჟამ ცალკე მოისურვა ცხოვრება:
ერთოთხიან ბინას დაეჭირავებ სადმე
— გათბობაც უჩნება შიგ, ცხელი წყა-
ლიც და ყველაფერიც; ქირას მე გა-
დაგიხდი, თქვენ რად უნდა დაიხარ-
ჯოთ, რა ვალდებული ბრძანდებითო.
შეკვეთებს იღებდა უკვე სამხატვრო
ფონდში და ცუდად როდი მიუღიო-
და საქმე... ვიდრე ბინას იშოვიდე, მა-
ნამ მაინც გადმოდი ჩვენთან — არ
ღირს ახლა ერთი კვირის გულისთვის
სატიფოს უბანში გადმოზარტებო, ნა-
ნონ სთხოვა, და ბიკმა ველარ გაუტეხა
ხათრი...

ნაშუალღემეს, შემორიგებული სიძე,
მირიანმა შინ მიიყვანა...

• • •

ნუცა ვერაფრით ვერ გაერტვა, რა
ხდებოდა... ეზოში ჩამოსული ბიჭი
რომ დაინახა, გაქცევა დააპირა, მა-
გრამ ლიბეცომ ჩამოქაჩა კაბის კალ-

თა და ისხნა სირცხვილისაგან; დედა-
ბერმა მყისვე იაზრა ყოველივე.

მეორე დღესვე მოაწერეს ხელი, —
კვირის სწორზე კი ოთახნახევრიან ბი-
ნაში გადაბარდნენ, თვით მირიანმა,
რომ აღმოაჩინა პავლოვის ქუჩაზე.

იმ ერთ კვირაში განსაკლტრებული
არაფერი მომხდარა, გარდა იმისა, რომ
სიძე-სიმამრის გაუტანლობამ და ფა-
რულმა მტრობამ კვლავ იჩინა თავი...
კაცს აშკარა ზიზღი ეხატებოდა თვა-
ლებში ბიკის დანახვაზე; კი, მარ-
თალია, დააშოშინა და ახლა აღარ ერ-
ხოდა, მაგრამ განა შეეძლო ასე
იოლად მიეტყუებინა?.. ან რა გარანტია
ჰქონდა კვლავ არ წამოუვლიდა სიგიჟე
და დანას არ ჩასცემდა ზურგში?.. შხა-
მიანი გველი ჰყავდა ოჯახში შემომძე-
რალი და რაკი თავს ვერ უქმეყავდა,
გოგირდი შეუქმია: ის ოთახნახევრიანი
ბინა სასწრაფოდ მოუძებნა, — არი-
ქა, მალე გადაშენდეს აქედანო; ეშინო-
და, მართლა რამე უბედურება არ მომ-
ხდარიყო...

ერთხელ ოთახში შეუსწრო მძინა-
რეს და უცებ ის დანა გაახსენდა, ამან
რომ ესროლა... ახლაც საწერი მიგიდის
უჯრამი ჰქონდა ჩაკეტილი. ოფლმა
დაუწინწკლა შუბლი... ღმერთო, შენ
დამიფარე ამ უმეური ფქვრებისაგანო...
არადა ისიც ისე გამომწვევალ იწვა,
ყელგადაგდებული... დიდ უტეფრობად
კი მიიჩნდა, აქ რომ ათევედა ღამეს —
თვითონ მაინც როგორ ბედავსო...

რა მალალი გალავანი შენგოგვილიაო,
ბატონო მირიან, ჩიტე ვერ ჩამოგფ-
რინდებათ ეზოშიო, უთხრა ერთხელ
სიძემ... არც ისე საინფლათო — მიუგო
ბოლშიანად — თქვენისთანა მარდ და
ცქვიტ ყმაწვილებს მაინც ვერ აკავებ-
სო... ვაჟას გულიანად გაეცინა... რა
თქმა უნდა, საწყენია, განაგრძო მირი-
ანმა, როცა სამ გასროლაში ერთხელაც
ვერ არტყამენ მიზანს, მაგრამ კიდევ
უფრო გულდასაწყვეტი ისაა სხვა
შვიდ ცალშიაც რომ ვერ აღწევს უკე-
თეს შედეგს. — თანაც იმ შვიდიდან, სამ
ძვირფას ტყვიას მუქთად წყავსო... ბიკ-

მა გაკვირვებით შემოხედა, თითქოსდა ვერ მიხვდა ქარაგმასო... დანის ნაკბილარიც აჩვენა კარის გულზე, ნიღბიც უხსენა, მაგრამ თავს ისე იქერდა, ვითომ მას სულაც არ ეხებოდა... ხანდახან მის ღამინევე მზერას დაიქერდა და ბრაზისაგან სისხლი აწვებოდა სახეში: გრძობდა, დასცილოდა სიძე — რა მექნა, ბატონო მირიან, სხვანაირად ვერ მოგიყვანე ჩემს ჭკუაზეო...

გამომწვევად და უზრდელად ექირა თავი: იმ ხანებში მშვენიერი ნარკვევი დაიბეჭდა მირიანზე — ქარხანა“ დიდი გადაჭარბებით ასრულებდა გეგმებს და ჩანდა, წელსაც დაინარჩუნებდნენ გარდაშვალ დროშას; კორესპონდენტი ძალზე ტაქტიანად, მაგრამ ნათლად და გარკვევით აღნიშნავდა დირექტორის დამსახურებას ამ საერთო წარმატებაში, — იქვე მისი ფოტოსურათიც იყო მოთავსებული...

განეთი გამალა და განგებ თვალსაჩინო ადგილას დადო მაგიდაზე — ბიქს რომ შეენიშნა... თვითონ მალულად ადევნებდა თვალს — აინტერესებდა, რა შთაბეჭდილებას მოახდენსო: ამას ხომ საკუთარი თავის მეტი არავინ არაფერად მიაჩნდა... მაგიდასთან ჩავლისას ვაჟამ მართლაც აიღო ვაზეთი — ულვაშებში ჩაიციხა, ხელში ოდნევე შეკმულა და იქვე მიაგდო...

საერთოდ კი მოუსვენრად გრძობდა თავს — ხომ იცოდა რა სისაძაგლევ ჰქონდა ჩადენილი... ნანოს რომ არ აეძულებინა, აქ გადმოსვლას აღბათ, ვერ ვაბედავდა. შიტომ ეშურებოდა ასე წასვლას — ჩანს, შურისძიებისა ეშინოდა!

სხვებზე ამ ამბავს ზერეულად უყურებდნენ...

მისი ბრალი იყო: სიმხდალე რომ არ დაეწამებინათ, ყველა დააჯერა — სიძე არაფერ შუაშია, გვონებ მართლა შემთხვევით გაუვარდა იმ საღამოს ვიღაცას თოფიო...

ნუცა ერთხანობას მაინც ცნობიერად უყურებდა ბიქსს, მაგრამ ბოლომდე მაინც ვერ გაუძლო ცდუნებას და სთხო-

ვა დამხატეო... „ღამაში რომ გამოსულიყო“, ყელს კეკლუცად იღერებდა, აივანზე, სავარძელში მჯდომარე; ის რა იცოდა, უკუღმართი ხელი ჰქონდა და მაინც უხიაჯს გამოიყვანდა... აკი არც მოუშთავერებია ნახატი — მეორე თუ მესამე დღეს გადავიდნენ კიდეც, ხოლო ჩარჩოზე გადაჭებული ტილო, სიდედრის უფორმო გამოსახულებით, აივანზე დარჩა: მერე შეგუბრუნდებით დაპირდა, მაგრამ ზედვე ეტყობოდა დასრულებულად რომ თვლიდა...

ქორწილი უფრო იმიტომ გადაუხადა, ამასაც „ღამაში შინებულ ღონისძიებად“ თვლიდა... ოცდაათ კაცამდე შეგროვდა — მეტწილად ნეფე-დედოფლის ახლო მეგობრები; სამსახურიდან არვინ მოუწვევდა, მეზობლებიდან კი მხოლოდ ტიტეს დაუძახა... ასე არ წასვლიდა საქმე, იცოცხლეთ, სუფრას გაშლიდა, მაგრამ ამითვე ესეც არამი იყო...

სამაგიეროდ ტიტე დარჩა ძალზე კმაყოფილი (მერკვლად შემოდგა ფეხი ამ ოჯახში) და ძვირფასი საჩუქარიც მიართვა ნანოს: თავისი ხელით შეკერილი ღამაში ქოშები... რა ვაიფა სიძე მხატვარი ყოფილიყო, მყისვე საკუთარი პორტრეტი დაუჯვითა, რაზედაც ვაჟა ხალისით დათანხმდა; დიობარა კიდეც თავისთან პავლოვის ქუჩაზე, ახალ ბინაში... რა იყო მიზეზი, რად თქვი უარი ტრესტის მმართველის თანამდებობაზე, — მე ამ ამბის დიდი იმედი მქონდაო, — მასპინძელს მიუჩინა მერე ტიტე... მირიანმა თავი უხერხულად იგრძნო და სალაპარაკო რომ მოესპო, ცივად მიახალა: შენ რა გენადვლება, შენთვის ადგილი უკვე გამოქმნილი მაქვსო... იმაზე მალად გადაიბრია — მალე ქენით, გედევანოვიჩ, გამაფორმეთ, სანამ ვარდიკო გამოთხოვდებოდესო... ვარდიკო ერქვა. მის ცოლს — იმ პირობით შეგირიგდები თუ ხარაზობას თავს გაანებებ და სადმე ფულიან ადგილზე მოეწყობიო... ეგ რე არა, ჩემო ტიტეო — გეცინა მირიანს — შენ თუ ქურდობას და მამაძღვლობას ანი-

რებ, ისევ იმ ატელიეში იქურდვო...
 „არის რამე და არ ვიპარავ თუ?!“ —
 მიუგო ტიტემ; ამას წინათ ტყავი შე-
 ვიტანე „ლევე“ და კინალიმ ზედ წა-
 მიჭირესო... მირიანმა გაცლა დააპი-
 რა, მაგრამ მეზობლის ნათქვამმა წამით
 გვლავ დააინტერესა: ტყავის ამბავი
 სიდერდრმა შეატყობინა მილიციასო...
 იმან რა იცოდაო, ჰკითხა, და ტიტეს
 თვალები აუელვარდა, აცმუკდა: გა-
 ხარბებული უფრო ახლოს მიუჩინდა:
 იმას არაფერი დაემალეზე, ჰკირიმე, კუ-
 დიანია, ღამ-ღამობით ცოცხზე ვადამ-
 ჯდარი დაპჭრის ჭუნებშიო... ფუი, დას-
 წყველოს ღმერთმა—ეგ მთლად წყალ-
 წალეხული ყოფილაო, გაიფიქრა მირი-
 ანმა და ინანა, სახლში რად შემოვუშ-
 ვოო; ქარხანაში გადაყვანაზე ხომ ლა-
 პარაკიც ზედმეტი იყო—

ესინი კი მეორე დღესვე გადაბარგ-
 დნენ პავლოვის ქუჩაზე, ოთახნახებრი-
 ანში... დღისით ღიზიკო მოუცდიდათ
 ბავშვთან — ასე შეთანხმდნენ.

ახლა ამ დედაბერს შეიკლავენ ხელ-
 შიო, ფიქრობდა მირიანი... შევებით კი
 ამოისუნთქა, ბიჭის სიფათს რომ არ
 ხედავდა; არც ნანოზე წყდებოდა დი-
 დად გული: მე თუ შევეწირე, იმისთანა
 არც შეილი მინდა და არც ძირიო; ეგ-
 დოს და იყოს იმ შერეკილთან, ის თუ
 ურჩევნია ყველაფერს — ოღონდაც
 მეტად ნულარ შემაწუხებენო...

ის აღიზიანებდა და აცოფებდა, თავი-
 დანვე რომ ვერ აუღო ალღო ამ ამბავს;
 გამჭრიახ კაცად იცნობდნენ და ეს რა
 მომივიდაო, სწულდა—მეტადრე შევდი-
 ასთან რომ შეირცხვინა თავი... რამ
 იფიქრებდა ის პატიოსანი ადამიანიო...
 მამა აბრამის ბატკანი არც შევდია
 გახლდათ, მაგრამ ამ საქმეში ხომ უმ-
 წიკლო აღმოჩნდა.

ყველაზე მეტად, რაღა თქმა უნდა,
 ის აგიჟებდა, ადგილი რომ დაჰკარგა;
 ორიოდღე დღის შემდეგ მაინც მოსინჯა
 ნიადავი და სიტყვა ჩამოუვდო ნესტო-
 რიჩს, მაგრამ იმან სიახლოვეს აღარ გა-
 იყარა: იქ, ხომ იცო, ახალაქე ზის,
 და ალბათ ისიც გეცოდინება, საიდან

არის გამოგზავნილიო. ბოლოს ერთი
 ბრძნული აზრიც მოაყოლა ნათქვამს:
 რასაც სხვისი მიზეზით ვკარგავთ —
 მოგვპარავენ, გვართმევენ, ან წაგვლლე-
 ტენ — იმის დაბრუნება კიდევ შეიძ-
 ლება, მაგრამ რასაც ჩვენივე სიბრყ-
 ვითა და დოყლაპობით ვთმობთ —
 იმისი კი აღარასოდესო... რას ეტყოდა,
 — მართალი იყო ის კაცი; დაღონებული
 უხმოდ გამოტრიალდა... და ეს ყველა-
 ფერი იმ ლაწირაკმა ბიჭმა დამართა.

ნეტამც ასე ყოფილიყო — ვინ მამა-
 ძალი დაიჩივლებდა, მაგრამ მალე
 ყველაფერი ყირაზე დადგა და სულ
 მთლად აირია მონასტერი...

იმ საღამოს მირიანი სამსახურიდან
 შინ ბრუნდებოდა...

ხელმარჯვნივ მტკვარი მოაგორებდა
 მღვრიე ტალღებს — მარცხნივ, ფერ-
 დობზე, ძეძემოდებული ბუნქნარი და
 ტანდაბალი ფიჭვები ენაცვლებოდნენ
 ერთმანეთს. ცივი, სუსხიანი ქარი დამ-
 კვანარ-დაღრგვილ ფოთლებს ახვეტდა:
 გზისპირებს, ცაზე საწვიმარი ღრუბლე-
 ბი დაბორიალობდნენ...

მაგნიტოფონი ჰქონდა ჩართული და
 მუსიკის ხმას სტენენასაც აყოლებდა,
 მანქანაში სამოდ თბილოდა...

ერთ წაწში მოხდა ყოველივე:
 ფიჭვნარში, ფერდობზე, ნიღბოსანი
 კაცი დალანდა, ხელში რეველვერი
 რომ ეჭირა...

საქვ გაქცა, კინალიმ ბოძს შეასკდა,
 მაგრამ იმარჯვა... მხრებში თავჩარგუ-
 ლი ბოლომდე დააწვა პედალს და სწრა-
 ფად ჩაიჭროლა... ძრავას გუგუნში
 გასროლის ხმა არ გაუგონია; იფიქრა
 მომეჩვენაო, მაგრამ უცებ რაღაც გვე-
 ლივით ასისინდა კაბინაში და ელდანი-
 ცემმა შენიშნა: პარპრიზი სამგან გაეზ-
 ვრიტა ტყვიებს...

მანქანა გააჩერა და როცა ხელებინ
 ცახცახით თავპირსა და გულმკერდს
 ისინჯავდა, იმ ჭაზების აკომპანიმენტზე,
 მაგნიტოფონი რომ უკრავდა, მის არსე-
 ბაში კვლავ ახმიანდა სიხარული

ველურ ყიყინად: გადავრჩი, გადავრჩი, გადავრჩი!.. მაგნიტოფონი გამართო და რეველოვერი ამოიღო შალითას ჩიბიდან... უკან მიბრუნება დააპირა — შეხარა კიდევ საჭე, მაგრამ გადაიფიქრა, რადგან ბიჭი იქ არ მოუცილიდა, ხოლო მანქანიდან გადასვლა და ფეხდაფეხ დაღვენება სახიფათო იყო...

ეჭვი არ ებარებოდა, ამჯერადაც სიძე ჩამისაფრდაო... ჩანს, ოთახნახევრიანში ვიწროდ გრძნობდა თავს, — ერთი სული ჰქონდა, ვიდრე სიმაშრ: საიქიოს გაისტუმრებდა და მის ქონებას დაეპატრონებოდა...

ახლავე მილიციაში გაიქცევა და საქმეს აღძრავს, — ქვეყანა ჩალით ვი არა გადახურული — არსებობს სასჯელი, კანონი, სამართალი!

სისწრაფეს უმიტა თუ არა, კაბინაში ისევ ასისინდნენ შხამიანი გველები...

სამივე ნახვრეტი შუშის მარჯვენა მხარეს იყო მიჯრილი...

ლესელიძის ქუჩაზე მილიციის წინ გაჩერა მანქანა. ადგილი, სადაც თავდასხმა მოხდა, ამით „სამწყსოში“ შემოდოდა; გარდა ამისა, მილიციის უფროსი ლომკაცა დენიაშვილი მისი ახლო მეგობარი იყო... იქნებ „ცხელ კვალზე“ გაგზავნა ოპერატიული ჯგუფი და შეეპყროთ კიდევ ბიჭი...

— უფროსი სად არის?... — იკითხა სამორიგეოში. კაბინეტის კარი დაკეტილი დაუხვდა.

— გასულია. — მიუგო ახალგაზრდა ლეიტენანტმა, ტიხარს იქით რომ იქდა.

— მალე დაბრუნდება?

— ამ დრომდე უნდა მოსულიყო...

— მოუსვენრობა რა დაატყო, დასძინა:

— მოადგილე ადგილზეა, თუ სასწრაფოა ჩამქ!

— არა, არა უშავს... დაველოდები!

სამორიგეოდან გამოსული დერეფანში ბოლითის ცემას მოჰყვა, თან კბილებს აკრაქუნებდა და მუქარით იქნევდა მუშტებს... უცებ ადგილზე გაქვავდა: კედელზე გამოკრულ ძეხნილ რეკლამისტთა სურათებიდან ახალგა-

ზრდა კაცის გამორთტებული სახე შემოჰყურებდა...

კარგა ხანს იდგა ასე მონუსხული; მერე თვალებიდან ლიბრი მოეცალა, ახლოს მივიდა და აი რა წაიკითხა ბოლო სვეტში:

„ყურადღება!

იძებნება საშინაო დაშინავე ჯაბო დავითის ძე აბზიანიძე, რომელიც სასჯელს იხდიდა „ქ“-ის მკაცრი რეჟიმის კოლონიაში. მიმდინარე წლის აგვისტოში მან მოახერხა გაქცევა: მძიმედ დაქრა ბედრაგი, გაიტაცა ცეცხლმსროლელი იარაღი და მიიმალა... ასაკი—28-29 წლისა; გარეგნული მონაცემები: მალალი ტანის, გამხდარი, ბუკებში ოდნავ მოხრილი; შუბლი — ფართო, წარბები, წამწამები და უღლაშები—მოწითალო, თავის მოყვანილობა — მოგრძო, თმა—უკან გადავარცხნილი, თხელი; სახე და ხელები ქორფლიანი. დამახასიათებელი ნიშნები: მოკლე ნაბიჯი, სიარულისას ტერფებს შეგნით ბრეკა; ტიკი: თვალების ხშირი ხამხამი, დროდადრო კისრის მიღრეცა მარჯვნივ...

მნახველებს ვთხოვთ შეგვატყობინონ მილიციის უახლოეს განყოფილებაში!

ან რა წაიკითხვა უნდოდა, — მასზე უკეთ ვინ იცნობდა ჩიბო აბზიანიძეს... ბიჭი ქარხანაში მუშაობდა კადრების განყოფილების უფროს ინსპექტორად, ამ ხუთიოდე წლის წინ ქრთამზე წაასრეს და დაიჭირეს, მაგრამ გაქცეულია აგერ, და მას აქეთ, თურმე, მოსაკლავად დასდევს!..

ასე სრულიად შემთხვევით და მოულოდნელად გაირკვა სიმართლე!..

ვაჟა დღისაძე, ისე როგორც კოწოშაგია, უბრალო ყოფილა!

კაცის ბუნება ხომ ისეა მოწყობილი, ცდილობს მუდამ სხვას დასდოს ბრალი თავის უბედობასა და უღიბლობაში: ჩიბო აბზიანიძესაც, ალბათ, ჰგონია მირიანისაგან სკირს, რაცა სკირს...

როგორ გამოეპარა მაინც ეს ამბავი — ან ქარხანაში რატომ არ ითქვა, ან ლომკაცამ რად არ შეატყობინა?... მაშინ ხომ მმართველის სავარძელს არ და-

კარგადა და ქალიშვილიც შინ ეყო-
ლებოდა..

ჯიბო აბზიანძეს კი იოლად მიუღ-
ლიდა... როგორმე დაამყარებდა კონ-
ტაქტს: წერილს გაუგზავნიდა, ან ვინმე
სანდო კაცის პირით შეუთვლიდა.
აუხსნიდა, განუმარტავდა, დაარწმუნებ-
და, რომ მასთან უბრალო იყო... გა-
უგზავნიდა და შეუსმენელი ბიჭიც არ გა-
ზღადა!

განა თვითონ ჯიბომ არ იცოდა?!.
აქი სსსამართლოზე, განაჩენი რომ
გამოუტანეს, ჭიჭიკო თავგარელობის და-
ემუქრა: როცა იქნება გამოვალ ციხი-
დან და დედას ვიტყვებო!.. ალბათ, რა-
ხან თავგარელობე აღარ დახვდა ცოც-
ხალი, გადაწყვიტა მირიანზე ეძია შუ-
რი და ამოეყარა ჯაფრია... იქნებ ვინ-
მემ რამე ჩააწვეთა?.. ანკი ვის რა უნდა
ეთქვა, როცა ჭიჭიკოს შეტმა არავინ
არაფერი იცოდა — ის კი რახანია მიაკ-
ვდა პატრონს!..

მაინც, როგორ მოახერხა გაქცევა?..
უუპ, ესენიც კი ბედოვლათები მყვა-
ნან, დოყლაპიები — სიმწრით და-
ჭერილი კაცი ციხეში ველარ უნდა
დააკაენონ?!

ღვინიაშვილის ნახვაც აღარ არის
სასწრაფო და საშური — მოსახდენი
უკვე მოხდა და რაკი სამართალმა პური
ქამა (სუმრობა საქმეა, სამჯერ ზედზედ
გადაურჩე სიკვდილს?!), ხვალდანვე
დაუტრიალდება და მოუვლის ამ ამ-
ბაეს, მანამდე კი საჭიროა დეტალურად
გაიხსენოს და ერთხელ კიდევ გულდას-
მით გაანალიზოს გონებაში ყველა
წერილმანი..

ისე, იცოცხლეთ, მისი ერთი სიტყვა
ახლა მილოციას გზაზე დააყენებს და
დღესვე გააძაგვრინებს ჯიბო აბზიანი-
ძეს, მაგრამ არა, ცოდოა საწყალა
ბიჭი, ისედაც ქვეყანა დასდევს დასაქე-
რად... ჯერ ხმა უნდა მიაწვდინოს
საკუთარი უდანაშაულობა არწმუნოს,
თორემ ხომ შეიძლება ისევე გაიქცეს და
კვლავ მოსაკლავად დაუწყოს დენა?..
ჯერ უნდა აუხსნას, გააგებინოს — მე-
რე კიდევ პო... თუმცა რა მისი

საქმეა, დაიჭერენ თუ არა — მთავარია,
თვითონ გამოძერეს მშრალად, — თავში
ქვა უხლიათ და შეცელში სამართე-
ბელი, ერთსაც და მეორესაც!

მანქანაში ჩაჯდა და სიძე-ქალიშვილს
მიაკითხა პავლოვის ქუჩაზე: გულ-
ში მაინც ფათურობდა ეჭვი, უნდო-
და მივეგო სად იმყოფებოდა აქამად
ვაქა დეისაძე... ისე, მაინც — ყოველ
შემთხვევისათვის — დაზღვეული რომ
ყოფილიყო მოსალოდნელი შეცდომი-
საგან!..

რაც ამ ბინაში გადმოვიდნენ, ეს მი-
რიანის პირველი სტუმრობა იყო და
ნანო ალტაცებული ჩამოვიდა მამას კი-
სერზე. ნიჟამიც იცნო და ბაჯბაჯით მო-
აშურა, — ფეხი აედგა უკვე!

ვაქა თავწყარული იწვეა ლოგინში;
თავსთუმალთან, სკამზე, წამლის შუშე-
ბი და რალაც აბები ელაგა. სიმამრის
დანახეზე შეერთა: არ იცოდა სამტ-
როდ იყო მოსული თუ, სამოყვროდ —
რამე ვერაგობა არ ჰქონდეს გულში და
ისევე არ ამირიოს თავმოყრილი ოჯახით,
გაიფიქრა.

— დიდი ხანია წყევხართ?.. — თავა-
ზიანად მოიკითხა მირიანმა სიძე და იქ-
ვე, ახლოს, თავსთუმალთან, სკამზე ჩა-
მოჯდა.

— მესამე დღეა. — მიუგო ბიჭმა.

— ისე ცუდად იყო, მამა, ისე ცუ-
დად... — ჩაერია ნანო, რომელიც „ნა-
ხევარ ოთახში“ მაგიდას აწყობდა. —
სულ ორმოცეტი ჰქონდა სიცხე... ამ
სალამოს მომჯობინდა ცოტა.

— ლიზიკო ხომ გეზმარებათ?..

— აბა რაა, — ის რო არ გვეყავდენს
რა გვეშველება... მოზრძანდი მამა... ვა-
ქაც წამოდგება!

ქათქათა სუფრა კი გადაეფარებინა
მაგიდაზე, მაგრამ მოსატანი, ეტყობო-
და, ბევრი არაფერი ჰქონდა, გარდა
შემწვარი ბადრაჯისა, მოზარშული
„ხეკისა“ და ბრინჯა ყველისა, რომე-
ლიც დაჭრისას თევზზე დაფშვნილი-
ყო; ერთი ბოთლი „სტოლინიც“ ჩა-
მოედგა.

16216

ქ. მანკისი წიგ. საქ. სსრ.

— არა... მე უნდა წავიდე!

— რა მოგივიდა?... — ნანომ ახლად შენიშნა, სახეზე ფერი რომ არ ედო.

— ისეთი არაფერი... სამსახურში შემხვედა რაღაც საწყენი!

წასვლისას ასმანეთიანი ჩაუღლო ნიკამ მუკში — ამით ბინის ქირა გადაიხადეთო... „არა, მამა, არა... ვაჟამ ამიკრძალა!“ — ნანო არ იტოვებდა, მაგრამ მირიანმა იწყინა: იმას სულ ნუ გააგებინებო...

ოთახში რომ შემობრუნდა მართლა აპირებდა ფულის დამალვას, მაგრამ ნიკამ ღრიალი მორთო, აჲ დაანება და ვაჟამაც გაიგო ეს ამბავი.

— თუ გინდა ჩვენი სიყვარული არ გაიბზაროს... — წყნარად უთხრა ბიჭმა. — ვთხოვ ახლავე დაუბრუნო უკან!

— წავიდა უკვე, ვიღარ დავეწვიე... — აიღეწა ნანო.

— ხელზე გაუგზავნე ლიზიკოს ხელით... ნუ გეშინია, შინშილით არ დაეიხოცებო... არ მსურს მამამენს ეპყვები ვაუღმართლო... დრო მოვა და ხელგაშლით ვიცხოვრებთ!.. დაიხსომე: როცა საქმეში ფული ერევა, სიყვარული და სიღამაზე ნადგურდება!.. გეფიცები, ჩემი ალალი შრომის საფასურად რომ მაძღვეენ, მაშინაც კი მეუხერხულება და შეურაცხყოფილად ვგრძნობ თავს... მჯერა, დადგება დრო, ადამიანები ამ ეშმაკეული შეამავლის გარეშეც მიიღებენ კუთვნილ არსებობის პურს!

— მესმის... — მიუგო ნანომ; დაიხარა და ლოყაზე აკოცა.

მოგვიანებით, ბავშვი რომ დააძინა და თვითონაც დასაწოლად ემზადებოდა, ჰკითხა:

— რად გინდოდა, ვაჟა, ის რევოლვერი, უკრაში რომ გქონდა დამალული?..

— ხომ გითხარი — მიუგო ბიჭმა. — ამხანაგს დარჩა-მეთქი; ისე იყო ქანგი-საგან შექმული, მაინც არაფრად ვარგოდა!

— სად არის მერე, რა უყავი?

— აი, მაშინ... რაღაც გაუგებრობა რომ მახდა, დავნაყე და მტკვარში გა-

დავაგდე! — გაიცინა და მოუთმენლად გადასწია საბნის კიდე; თვალს აღევნებდა, როგორ იხდიდა ქალი სიბნელეში.

— რა კარგი ხარ, ძვირფასო... — მიუგო ნანომ და ლოგინში შეუწევა. — მე კი ის ამბავი მართალი მეგონა!

• • •

მირიანმა შინ მისვლისთანავე ჩარახა ალაყაფის კარი... ქალებისათვის არ გაუხმებელია მომხდარი ამბავი, მაგრამ დაატყვეს აფორიაქებული იყო და, რა მოგივიდაო — ჰკითხეს. რაღაცები მიკიბ-მოკიბა: კოლეგიაზე ვარ ხვალისათვის დაბარებული, სასწრაფო სამუშაო მაქვსო... კაბინეტში ჩაიკეტა და მაგიდაზე ქაღალდები გაშალა, მაგრამ ქაღალდებმა როგორც კი დაიძინეს, თვითონაც ჩააქრო შუქი, ჭიბეში რევოლვერი ჩაიღო და ფანჯარასთან მოკალათდა სავარძელში... მგელთან ნაჯვარი კავკასიური ნაგაზებიც ფხიზლობდნენ. ეზო გაჩახახებულ იყო და ელექტრონის შუქზე ჩანდა რა კოკისაბრულოდ წვიმდა. ქარის ყოველ შემობერებაზე უამრავი ფოთოლი ცვიოდა და იმ ერთ ღამეში სანახევროდ განიძარცვნენ ხეები... იქნებ სიძესთან მართლა რაღაცას სცოდავდა, მაგრამ ჯიბო აბზიანიძესთან ხომ უბრალო და ალაღ-მართალი იყო?.. სულ აფრთხილებდა, თავიდან ამოიღე ეს მაცდური აზრი ფულის შოვნისათვის — იცოდე, ფებს წაიტებ და მერე გვიანდა იქნებაო!

ღამე თეთრად გაათენა და ის ამბებიც წვრილად გაიხსენა...

• • •

უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ ჯიბო აბზიანიძე ერთი წელი შინ იჯდა, მერე განათლების სამინისტროს უწყებაში, რომელიღაც მეთოდკაბინეტში დაიწყო მუშაობა... სტუდენტობისას კი მოჰქონდა თავი „ფილოსოფოსობით“, მაგრამ საქმე საქმეზე რომ მიღვა, ამას ყველა პროფესიამ აჯობა; მეცნიერებაში თუ მოიკიდებდა ფებს,

თორემ ისე ვის რაში სჭირდებოდა... მეცნიერებისაკენ მიმავალი გზა კი, მოგესხენებათ, მეტად რთულია და ძნელად სავალი...

ორ წელიწადში ორი მოზრდილი წერილი დაწერა, ახალგაზრდობის ზნეობრივი აღზრდის პრობლემებზე და გამოსაქვეყნებლად წარადგინა ჟურნალში, მაგრამ დაუწუნეს — მეცნიერული ხედვა და სიღრმე აკლიაო, უფრო კი იმის გამო, ცენზი რომ არ ჰქონდა... ამას თან დაერთო უსიამოვნება ხელმძღვანელობასთან, რაღაც „ლიმიტის“ თაობაზე და მიატოვა კიდევ იქაურობა... იმანაც გადაადგმევინა ეს ნაბიჯი, მაშის გარდაცვალების შემდეგ ეკონომიურად რომ გაუჭირდათ.

ოჯახს აღრე მოეკიდა ჯიბო აბზიანიძე...

მეხუთე კურსზე რომ გადადიოდა, იმ წელიწადს ინეზამ საშუალო სკოლა დაამთავრა... ერთმანეთი უყვარდათ და მოაწერეს კიდევ ხელი. მართალია, გოგოზე ოთხე წლით უფროსი იყო, მაგრამ ერთ უბანში ცხოვრობდნენ და ხშირად ერთადაც უთამაშობდნენ ქუჩაში... ინეზა კისკისა, თამაში გოგო იყო და ხანდახან აწვალებდა კიდევ ბიჭს: ხან ბურთს დაუშლავდა, ხან ბადმინტონის ჩოვანს — ხან რა და ხან რა, მაგრამ სამაგიეროდ, სკოლაში თუ გააბრაზებდნენ, ან „აურეგდნენ“, ჯიბოს შესჩივლებდა მაშინვე... მერე და მერე დაუფიქრდა, ჯიბო რა შუაშიაო... მეხუთე-მეექვსე კლასიდან დაიმორცხვა და ეკრძალებოდა ბიჭს; ამასობაში ბიჭმა სკოლა დაამთავრა და უნივერსიტეტში ჩაირიცხა.

დილაობით, ლექციებზე მიმავალი, ხანდახან გოგოს წამოეწყო და ორი-ოლე სიტყვას ეტყოდა. ინეზა წითლდებოდა და ნაბიჯს უჩქარებდა, — აქაოდა, ვინმემ თვალი არ შეგვასწროსო, ვითომც ამით ქვეყანა დაიქცეოდა. ბიჭი ჩამორჩებოდა და უყურებდა, როგორ მიყვლელობდა გოგო უმცროსკლასელებს შორის; მასაც ისეთივე ფორმის კაბა ეცვა და თეთრი წინსაფარი ეკე-

თა, მაგრამ უკვე დასრულებული ქალი იყო...

მომდევნო წელს ფილოლოგიურზე აპირებდა ჩაბარებას, მაგრამ გაზაფხულზე ტყუპი ბიჭი შეეძინათ და საამისოდ ვისლა ეცალა... მერე ტყუპი გოგოებიც გაუჩნდათ — ასე, რომ სწავლის გაგრძელებაზე ფიქრი ზედმეტი იყო... დიდად არც აწუხებდა ეს ამბავი; მოსიყვარულე მეუღლის გვერდით, შვილებით დაყურსული, თავს ბედნიერად გრძნობდა. ყველა თვალეში შესცივნიებდა ამ პატარა ქალს, რომელმაც ორ წელიწადში ამდენი ახალი წევრი შემატა აბზიანიძეების ოჯახს...

ჯიბოს მამა, დავით აბზიანიძე, სამშენებლო სამმართველოში მუშაობდა ეკონომისტად. სამოცს მიღწეული უნო, მოკრძალებული კაცი იყო, — ყოველ საღამოს ბავშვის სათამაშოებითა და სანოვაგით დატვირთული ბრუნდებოდა შინ... არასოდეს უავადმყოფია და მით უფრო მოულოდნელი იყო მისი სიკვდილი: დღით, ჩაის სმისას, შეუძლოდ იგრძნო თავი; რძალს სამსახურში დაარქვინა, ცოტა შემავიანდებო... იქვე, შუშაბანდში ტახტზე წამოწვა და ისე უცებ დალია სხალი, ქიქა წყლის მიწოდება ვერ მოასწრეს... მადლიანი კაცი იყო და ბედნიერად აღსრულო, ამბობდნენ მერე ნაცნობ-მეგობრები.

მაშინვე მოაკლდა მისი ხელი... ჯიბოს ხელფასი, დედის მცირე პენსიისთან ერთად, რას გასწვდებოდა შვიდსულიან ოჯახს; ცოტ-ცოტას ძმა ეხმარებოდა, მაგრამ სხვისი იმედით ძნელია ყოფნა — ზალიყო ცალკე ცხოვრობდა და მასაც ცოლ-შვილი ჰყავდა სარჩენი.

სხვებმა ურჩიეს და თვითონაც ამ აზრს ადგა — სამსახური უნდა გამოეცევაო. მაშინ იყო სწორედ უთანხმოება რომ მოუვიდა ხელმძღვანელობასთან... ეს კი გაუმტყუნეს, — ჯერ სამაგიეროდ გეშოვნა რამე და ისე მიგენებებინა თავიო... ზალიკომ შესთავაზა, ჩვენს სისტემაში მოგაწყობდ, — საქმე

ნელმცოდნედ მუშაობდა „საზვეების“ ტრესტში — მაგრამ მოკრიდა მეთოდ-კაბინეტიდან პირდაპირ ვაქრობაში როგორ ამოვეო თავიო. პარტიული იყო და განცხადება შეიტანა რაიკომში — გთხოვთ რამე შესაფერისი, ადგილი გამომიძებნოთო.

დიდხანს არ უღოდინებიათ — ორი-ოდე კვირის შემდეგ დაიბარეს და კადრების განყოფილების უფროსობა შესთავაზეს საკონსერვო ქარხანაში. ხელფასი რომ გაიკითხა, თავი შეიკავა და მაშინვე არ მიუცია თანხმობა, რადგან დიდი განსხვავება არ იყო ძველ საშახურთან შედარებით — ოცი მანეთი ემატებოდა მხოლოდ. გადაწყვიტა ჭერძმას მოლაპარაკებოდა, იმან უკეთ იცოდა ყოველგვარი ადგილის ფასი და მაზანდა...

ზალიკოს მეგობრები ჰყავდა სტუმრად — იმპორტულ კოსტუმებსა და ჭრელ პალსტუხებში გამოწყობილი სამიოდე სახელაყუა ბიჭი... ლოჯიაში ისხდნენ და ღვინოს სვამდნენ. მზარული შეძახილებით შეხვდნენ ჯიბოს გამოჩენას — ფილოსოფოსს ვაუშარჯოსო.

— ჩემი ძმა პროფესიას იცვლის. — თქვა ზალიკომ, ჯიბოსავით ქერა და სახეჭორფლიანმა, მაგრამ უფრო ჩაფსკენილმა და ტანდაბალმა ბიჭმა.

— მართალია, ჯიბოჯან?... ფილოსოფოსობას თავს ანებებ?...

— პირიქით: ახლა ვიწყებ ნამდვილ ფილოსოფოსობას! — გაიციინა მან.

ძმის ნაამბობი რომ მოისმინა, ზალიკომ უსაყვედურა კიდევ — რატომ მაშინვე არ მიეცი დასტური, მაგას რა მოთათბირება უნდოდაო... ცოტათი ხელფასზე მეთანადრებოდა გულო — მიუგო ჯიბომ... რომელ ხელფასზე გველაპარაკები შენაო, — ახლა ზალიკოს ამხანაგებმა გამოიღეს თავი — შენ არ იცი საკონსერვოებსა და წვენებში რა „მაყუთი“ ტრიალებსო... მაგნაირ ადგილებს „ყიდულობს“ ხალხიო... აბა ჩვენი ქეციანი „საზვეება“ რაა, და საერთოდ, ვაქრობაში ნაშოვარი ფული

არც იქმევაო... მე შენ გეტყვი მატერი-ალური პასუხისმგებელი პირი იქნება: თუ რაო — შენი „პროცენტი“ გაქნება ყოველთვიურად, ალალი და უსაყვედურო; კაციშვილი ვერაფერში შემოგდება და ვერც ვერაფერში გამოგიჭერს — ოღონდაც დირექტორთან უნდა იყო კარგად, იმასთან იქნები მარტო „შეკრულიო“... ხალხსაც ის მიიღებს და გაუშვებს, ვინც მას მოეგუნებება — შენ მარტო საბუთები უნდა აფორმოო... ზუსტად არ ვიცით მანდ რა „სტავებია“, მაგრამ ოთხას-ხუთას მანეთზე მეტი თუ არა ნაკლები მაინც არ იქნებაო; ხვალვე გაიქცევი აღრიანად, „ვინემ ვინემ“ დაგასწრებდესო...

მეორე დღეს ჯიბო აზზიანიძემ საკონსერვო ქარხნის დირექტორს, მისსავე კაბინეტში, რაიკომის სარეკომენდაციო ბარათი მიართვა...

მირიანმა თავაზიანად მიიღო — ფეხზე წამოუდგა, ოდნავ გამოსცილდა მაგიდას, ხელი ჩამოართვა და მაშინვე სკამი შესთავაზა.

ვიდრე ფეხზე მდგარი წერილს კითხულობდა, ჯიბო ალტაცებული მისჩერებოდა: მოხიბლა მისმა მიღებამ, წარმოსადგობამ, ელეგენტურობამ და ოდნავ გადალილიმა, მაგრამ მეტად სიქმიანმა იერმა; ფართოზოლებიანი ყავისფერი კოსტუმი ეცვა, მაჯაზე „ორიენტის“ მარჯის მორზდილი საათი ეკეთა...

სამაგეროდ ბიჭი დააფრთხო უამრავმა ცხრილებმა და დიაგრამებმა, მაგიდაზე რომ იყო გაშლილი და კედლებზეც ეკიდა... სამაქრობიდან და ქარხნის ეზოდან მოღწეულმა უცხო, უცნაურმა ხმებმა კიდევ უფრო გაუძლიერეს ეს შთაბეჭდილება და მეტი პატივისცემით განმსჯვალეს დირექტორისადმი, რომლის განცეული და მახვილი ყურთასმენაც, ალბათ, ამ წარმოდგენილ ყავიანის ყოველ უმნიშვნელთ ნოტას სცნობდა... ცხადია, გამორჩეული კაცი იყო და მიტომ ანდეს ამხელა ქარხანა... გუნებაში შერცხვა კიდევ გუშინდელი საუბრისა „წი-

ლსა“ და „პროცენტებზე“; ვერაფრით წარმოიდგინა, მასთან „შეკრული“ დირექტორი როგორ ჩაუღებდა ჯიბეში, თვის ბოლოს „კუთვნილ“ ხუთას მანეთს...

— სიამოვნებით... — თქვა მირიანმა. დაჯდა და თვალბმობუტუტულმა ალერსიანად შეათვალიერა ბიჭი. — ან რა უფლება მაქვს უარი ვუთხრა ევსტაფინის გამოგზავნილ კაცს!

— როდის შემეძლება საქმეს შევუდგე?.. — ჰკითხა გახარებულმა.

— თუნდაც დღესვე, — მიუგო მირიანმა. — ახლაც დაეწერ ბრძანებას!.. ევსტაფინი თქვენი ხომ არაფერია?

— დიახ... ნათესავად მერგება! — იცრუა მან.

უნდოდა ღირსეულ კაცთან ღირსეულად გამოჩენილიყო და თავი მოეწონებინა კარგი წრით, მაგრამ ნათქვამმა, საბოლოო ჯამში, უარყოფითი შედეგი გამოიღო...

რაიკომის ახალ მდივანს, ნოდარ ჯინორიძეს, ათვალწუნებული ჰყავდა მირიანი. სწორედ იმ ხანად ბიუროზე დაემუქრა: შენს საკითხს საგანგებოდ შევისწავლიო... მირიანმა ველარ მოითმინა და პირში მიახალა — კი, მაგრამ, ევსტაფინ, რა სჭირს „ჩემს საკითხს“ საგანგებოდ შესასწავლიო (ალარ დასცალდა: თავად წაუვიდა საქმე შავად და ახლა რომელიაღაც საკონსტრუქტორთ ბიუროში მუშაობდა დირექტორის მეოთხე თუ მეხუთე მოადგილედ... ბოლოს „აბზიანიძის საქმეც“ მას დააწვკისტრზე!).

რაკი ერთხელ იცრუა, უკან ალარ დაიხია და თავს ისე იჭერდა, თითქოს მართლაც მდივნის ახლობელი ყოფილიყო... ერთი რამ კი უდავოა: ჯინორიძემ ისე ახლოს მიიტანა გულთან მისი გასაჭირი, ისე მალე აღმოუჩინა სამუშაო — მამა შეიღს არ უზამდა... უფრო ამ შთაბეჭდილებამ წამოაცდენინა ის ტყუილი.

დირექტორისადმი თავდაპირველმა კრძალვამ მალე გაუარა... ქარხნის საქმეებში ჩახედული არ იყო, მაგრამ ისე-

თი ხმები აღწევდა მის ყურამდე; გულარევას იყო კაცი; ალარ უკვირდა მანდელი საუბარი „სტავკასა“ და „მაცუთზე“... ის კი არა და ხუთასი მანეთიც ცოტააო, ფიქრობდა და საკუთარი პოზიციების განსამტკიცებლად რაიკომის მდივანსაც ხშირად ახსენებდა.

— რა აზრისა ხარ კადრების ახალ ინსპექტორზე?.. — ჰკითხა ერთხელ მირიანმა მთავარ ბუღალტერ ავკოფაშვილს.

იმან ცალი თვალი წაჭუტა, ხელი ჩაიქნია და მოკლედ მოკრა:

— არ მომწონს ეგ ბიჭი.

— იცი ვისი გამოგზავნილია?..

— მაინც არ უნდა მიგელო... ყველა კი არ შემოიშვება კოლექტივში... — ავკოფაშვილმა პისტოლეტის მსგავსი სანთებელა გამოაჩინა მუტში, დააჩხაკუნა და სიგარეტს მოუკიდა; მერე კვლავ მუტში დამალა და თითებით დაუწყყო ალერსი.

— არ მინდოდა იმასთან ურთიერთობა გამემწვავებინა... — მირიანმაც მოუკიდა სიგარეტს და საფერფლე ავკოფაშვილისაკენ მისწია.

— შენ გგონია მართლა იმი ს ნათესავია?.. — ჩაეღიშა ავკოფაშვილს.

— ეგ ვიცი, ვატყობ... მაგრამ უარი რომ მეთქვა, ჩაერეოდა...

— მაგასთან ფრთხილად უნდა ვიყოთ... რაღაც-რაღაცები ეჩვენება!

თვე რომ მოსრულდა, ბიჭი გულისფანცქალით ელოდა — დამიძახებენ, ცალკე გამიხმობენ და ჩემს წილ ხუთას მანეთს ჩამიდებენ ჯიბეშიო. ვაღაწყვეტილი ჰქონდა პურმარილი ეკისრა და ასი მანეთი იმ საღამოსვე დაეხარჯა... რესტორანში უნდოდა წაეყვანა დირექტორი, მთავარი ბუღალტერი ავკოფაშვილი, მთავარი ინჟინერი კიკნაველიძე და კიდევ რამდენიმე კაცი... ისე მაინც ვერ წარმოედგინა, როგორ უნდა აეღო ფული... რა უნდა ეთქვათ ამ დროს, ან რა უნდა მოემოქმედნათ, ანდა მერე როგორა უნდა შეეხედნათ თვალბმობი ერთმანეთისთვის... არც ის იცოდა საიდან მოდიოდა ეს ფული და რისთვის

აძლევენ, მაგრამ წესი იყო ასეთი და თვითონ ხომ არ შეცვლიდა... შეცვლა რომ სდომოდა, აქ არც მოვიდოდა... გაიგო, ადრინდელ კადრების უფროსს სამასი მანეთი ჰქონდა „სტავეკოს“ და ნაკლებს არც მე შემომკადრებნო, ფიქრობდა... თავის მხრივ გადაწყვეტილი ჰქონდა პრეტენზია წაყენებონა და ხუთას მანეთზე ფეხი არ მოეცვალა: თვითონ თუ ამდენ-ამდენს იღებდნენ, ხალხი რომ იძახდა, მაშინ ხუთას მანეთზე აღარ უნდა ელაპარაკნათ... მაინც თადარიგი დაიჭირა და იმ თვის კუთვნილი „წილის“ ანგარიშში ფული რომ ისესხა ზალიკოს ამხანაგისაგან, სამასი მანეთით შემოიფარგლა... თუ სამსზე მეტს დაუნიშნავდნენ, მერეც კი მრიხმარდა, ან არადა, უკიდურეს შემთხვევაში, სამას მანეთზეც დაყაბულდებოდა. განა სამასი კი ცოტა იყო?.. ხელფასთან ერთად ეს უკვე ოთხას მანეთს აჭარბებდა და ეყოფოდა კიდევც!..

უკვირდა, რომ არაფერ ეძახდა... არადა, ზამთარი კარს იყო მომდგარი და არც მას, არც ინეზას პალტო არ ჰქონდათ... ალბათ, ორი თვისას ერთად მომცემნო, ფიქრობდა. კიდევ სამასი მანეთი ისესხა ზალიკოს ამხანაგ დათუნანხაგან, ამ თვის კუთვნილი „წილის“ იმედით. მერე ქალის პალტოს წააწყდა მალაზიაში და ოთხასი მანეთიც ისესხა: ორასი წინა თვის, ხოლო ორასიც ამ თვის „წილის“ ანგარიშში — ხუთასი მანეთობის კვალობაზე... იმედი ჰქონდა, როგორმე ხუთასზე დავითანხმებ „სტავეკოს“ დამდგენელს, მირიანი იქნება ის, ავეკოფაშვილი თუ ვინც იქნებაო...

— ჯიბო... — შეშფოთებული ხმით უთხრა იმ საღამოს ინეზამ. — მე ძველი პალტოთიც გავიტანდი თავს ამ ზამთარში... საიდან გაქვს ამდენი ფული?

— შენ არხეინად იყავი, — ამყავდ მიუგო ბიჭმა. — მაგაზე ნუ ფიქრობ... სამსახური მაქვს კარგი — მორჩა და გათავდა!..

— შეშინია ხიფათს არ გადაეყარო... ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, მე

ოთხ ბავშვს მარტო ვერ გავხრიდი... წაიღე, უკანვე ჩააბარე!

— მეორედ აღარ თქვა ეს, ინეზა... განა შენ ჩემგან ერთი პალტოს ღირსი არა ხარ?..

— შეილო, ფტხილად იყავი... რაღაც ცუდს მოიქვამს გული. — ეუბნებოდა დედა. — შენ ფულის მკეთებელი კაცი არა ხარ... რამე საქმეში არ ჩაგითრიონ, არ დამლუპო, შეილო; ისიც გვეყოფა მამაშენი რომ გამოგვეცალა ხელიდან... რამე რო შეგეშინებეს, იცოდე ვერ გადაგიტან!

— ზალიკოს რატომ არ ეტყვი მაგას?.. — ითაკილა ჯიბომ.

— განა არ ვეუბნები, შეილო... ნეტა შენ მაინც არ იყო მოწმე... ვეუბნები, მაგრამ ეყურება?.. ეპკობაში სხვანაირად ვერ იმუშავებ, არ გაგაჩერებენო... არ უნდა წამოსულიყავი იმ ძველი სამსახურიდან; სხვანაირი კაცი ხარ შენ, მამაშენივით საწყალი და პატიოსანი... ზალიკო სულ სხვაა... განა ცუდია-მეთქი ვამბობ, ენაცვალოს დედა, მაგრამ უფრო ეშმაკია და გამოქექილი... შენ ბავშვივით გულუბრყვილო ხარ... ხომ გაგაგონია, არა შექდა მწყერი ხესაო...

ვინ შემოგისვამდა, თურმე, გვერდით, თორემ კი შეჯდებოდი... ადრე ეგონა, მთავარია გარისკო, სირცხვილ-ნამუსზე ხელი აიღო და დანარჩენი თავისთავად მოგვარდებო... ყველაზე მეტად ამ ნაბიჯის გადადგმა უჭირდა, და ახლა, მორალურ მხარეს რომ დაძლეულად თვლიდა, დარწმუნდა: სწორედ იმ გემრიელი ნაყოფით დახუნძლულ ტოტზე შეფრენა ყოფილა ყველაზე ძნელიო... იქ, თურმე, საკმაოდ მჭიდროდ ისხდნენ ნისკარტბასრა ჩიტები... ნებით არაფერ დაგითმობდა ადგილს, ფრთებით უნდა მიგეწ-მოგეწია, რომ ჩამომქდარიყავი... მოგვიანებით მიხვდა: უცხო ფრინველად თუ შეგიცნობდნენ, ჩაგინისკარტებდნენ, თურმე და მიწას დაგანარცხებდნენ ქალაჩამსხვრეულსა და თვალბდაკორტნილს, თვითონ კი არხეინად განაგრძობდნენ იმ აკრძალული, მაგრამ გემრიელი ნაყოფის ძიძგას...

მესამე თვე რომ მიიწურა და მაინც არაფერი ისმოდა, მთლად გადაირია კაცი, — თანაც ათასი მანეთი ვალი ჰქონდა უკვე... დაბოღმილი დადიოდა კორი-დორში; ღირეჭტორს, მთავარ ინჟინერს, მთავარ ბუღალტერსა და სხვა „გამაძლარ-გამაძლარ ხალხს“ მოზვევრებით უბღღერდა, მაგრამ ისინი ამას აინუნშიაც არ ავღღებდნენ და თავაზიანად ესალმებოდნენ... ერთ მისალმებას კი ესალმებოდნენ დილაობით, პირველ დანახვაზე, მაგრამ მერე, თითქოს არც არსებულებო ამ ქვეყნად, მთელი დღე ისე გაივლიდა, ვეღარ ამჩნევდნენ... არადა იმდენი რამ გაიგო ამასობაში, იმისთანა, იმისთანა ამბები ესმოდა, ყურებს არ უჯერებდა!

თმინა, თმინა და ბოლოს გადაწყვიტა ღირეჭტორს მოლაპარაკებოდა.

დღის ბოლოს, კანტორიდან ხალხი რომ გაიკრიფა, მღელვარებისაგან აკანკალებულმა შეაღო კაბინეტის კარი... თან სციოდა კიდევ: იმ დღეს საქებაზე დაზიანდა და ვაჭობა გამოირთო, თანამშრომლები პალტოებით ისხდნენ ოთახებში, მას კი საშემოდგომო თეთრი ლაჭდა ეცვა... ახალი პალტოს ყიდვა ჯერაც ვერ მოეხერხებინა ამათ ხელში, ძველს კი პრინციპულად არ იცვამდა (დაე დაენახათ, ლაბადაში რომ იყინებოდა — იქნებ შერცხვენოდათ!)...

მირიანი ჭურჭყამოსხმული იჭდა კაბინეტში და თავშესაქცევად ფანქრით ქალაღზე რალაცას ხაზავდა — იქვე, მაგიღაზე, ნუტრიას ბეწვისყურებიანი ქუდი იღო...

ამის დანახვამ მთლად მოშალა ნერვებზე და შესვლისთანავე ზურგიით მძლავრად მიაწვა კარს... ინგლისურმა გასაღებმა რომ გაიტყაცუნა, ღირეჭტორმა თავი ასწია და შემოხედა.

— მოდი, ჯიბო, მოდი... — უთხრა მეგობრულად, როგორც იცოდა ხოლმე ხანდახან, როცა მოებრიანებოდა. — ნუ კეტავ კარებს, იყოს ღია!

— არა!.. — წამოიძახა ვალიზიანებით — არ უნდა იყოს ღია... — კვლავ

მიაწვა და როცა რბილმა დერმატინმა მისი კორპუსი აირეკლა, დაქანებული გაემართა მაგიდისაკენ.

— ბიჭოს... — ჩაიღიმა მირიანმა და გაკვირვებული მიაჩერდა. — რაშია საქმე?

ჯიბომ ხმაურით გამოსწია. სკამი, დაჯდა და კისერი წაიგრძელა.

— თქვენ მე სულელი ხომ არ გგონივართ?..

მირიანი გრაფინს დასწვდა და ბიჭს წამით კიდევ შეეშინდა, — თავში არ მთხლიშოსო, მაგრამ იმან ღინჯად ჩამოასხა წყალი კიჯაში, წინ დაუდგა და ღმპილით უთხრა:

— აჰა, დალიე... დაიწყნარე ნერვები და მითხარი რა ეშმაკი შეგიჭდა!

— წყალი არ მინდა მე... — წაისისინა ბიჭმა.

— აბა რა გინდა?.. — გამოაჯაგრა მირიანმა, მაგიდას იდაყუები ჩამოაყრდნო, თითები ერთმანეთში გადახლართა და დამცინავად მიაჩერდა სადღაც ზემოთ, შუბლის არეში.

— თქვენ კარგად იცით რაც მინდა... მეოთხე თვეა ვმუშაობ და ჯერ კაპიტიც არ მინახავს თვალთ!

— რას ამბობ, მართლა?.. — მირიანს უზომო გაკვირვება გამოეხატა სახეზე.

— ხელფასი არ მიგიღია?.. ახლავე დავურქევ და ტყავს გაეძრობ ავკოფაშვილს, ამ დრომდე რატომ არ მითხარი?.. — ყურმილი აიღო და სელექტორის ლილასს თითი დააჭირა. — ალო, ალო!

— ვისმენ, ვისმენ!.. — მაშინვე გაისმა აპარატში ავკოფაშვილის წრებიან ხმა, თითქოს შიგ ყოფილიყოს ჩამძვრალიო.

— ხელფასი... ხელფასი... — წაიბურტყუნა ბიჭმა დაბნეულად. — ხელფასი არ ვიცი მე... ექვსი სული მყავს სარჩენი, — ჩემიანა შვიდი... რა ხელფასი ავკითავდება?!

— რაო, ვინა მყავსო, რა მყავსო?.. — დაიწრებიან ავკოფაშვილმა აპარატში.

— ჰო, კარგი... არაფერი, არაფერი!..

— მირიანმა ყურმილი დაღო და აბარატმაც მწვანედ მოციმციმე ცალი თვალი დახუტა, მაგრამ ბიჭს ისეთი გრძნობა დარჩა, თითქოს ავკოთაშვილი ისევ სელექტორში იქდა და მათ საუბარს აყურადებდა.

— უნდა იმყოფინო, ჩემო ჯიბილო... — მიუბრუნდა მირიანი. — ხომ გავიგონია: საბანი როგორც გავწვდება ფეხებიც ისე გაშალეო... რა ამბავი იყო ოთხი შვილი, შე კაცო!..

— დანაშაულია, არა?.. სირცხვილა თქვენი, რომ ასე მსჯელობთ! გარდა ამისა, წინასწარ რა ვიცოდი თუ ორივეჭერ...

— ერთხელ რომ დაინახე, ჩემო კარგო, მეორედ შეგეკავებინა უნდა თავი...

— აჰ... თქვენ მე დამცინით?! — მუჭარით ჰკითხა ბიჭმა და სკამიდან წამოიწია.

— მე კი არა, შენ დამცინი!.. — დაუყვირა მირიანმა და თვალები დაუბრიალა. — როდის იყო მე ხელფასებს ვაწესებდი, — განა არ იცი, რომ საამისოდ არსებობს გარკვეული შკალა?!.

— ხელფასებს არა, მაგრამ „სტაკებს“ ხომ თქვენ აღგენთ, ბატონო?.. — ნიშნისმოგებით უთხრა ბიჭმა.

— რაო?.. — მირიანი უკან გადაქანდა და სავარძელს ზურგით მიეყრდნო. — ეს რა, ახალი ტერმინია?..

— დიახ... თქვენი მოგონილი!

— რა ენაზე მელაპარაკები?.. — ჰკითხა მირიანმა და კაკოსფერი ქურქის კალთები შემოიკეცა.

— ესპერანტოზე... — ჯიბომ ხელის ნერვიული მოძრაობით შეისწორა მარჯვენა მხარეს ჩამოშლილი თხელი, სრილა თმა. — იქნებ გგონიათ არ ვიცი აქ რა „მაყუთი“ ტრიალებს და ვინ რამდენს იჯიბავს?..

მირიანს ღიმილა გადაჰკრა სახეზე: კიქას მისწვდა და წყალი მოსვა.

— წესიერად მითხარი, ჯიბო... რა გინდა, რა ვსურს... ამიხსენი, გამაგებინე...

გემრიელი ნაყოფით დახუნძლულ ტოტზე შესტუმების ქამი დადგაო, გაი-

ფიქრა ბიჭმა და სიამით აუტგერდა გული...

— ბევრი არაფერი, გედევანოვიჩ... — ნერწყვი გაუშრა და როცა მირიანმა

კიქა დაღვა, თვითონაც მოწრუბა წყალი. — მინდა ვიცოდე, რამდენი მერგება, ვისგან მერგება, როდის მივიღებ, რომელ რიცხვში და საერთოდ ყველაფერი... ოღონდაც წინა თვეებისაც უნდა ამინაზლაურით... ნუ დამიკარგავთ — ცოდვა ვარ... წვრილშვილის პატრონი...

— მაინც რამდენს ითხოვ?.. — მირიანმა ხელი მოიჭირა ცხვირზე და ლოყები გამოხერა, — სიცილს ძლივს იკავებდა.

— მე როგორც გავიგე, კადრების უფროსისათვის, ადრე, სამასი მანეთი გაძღვევით ყოველთვიურად, მაგრამ ის მარტოხელა კაცი ყოფილა, — ჩვენ კი შეიღნი ვართ, ამასაც აქვს მნიშვნელობა... მე ამ დღით დავიანგარიშე, გედევანოვიჩ, და ხუთას-ხუთასი მანეთი ყოველთვიურად... — ბიჭმა უცნაურად მიღრიცა კისერი მარჯვნივ.

მირიანმა ცხვირსაწოცი ამოიღო და პირზე აიფარა.

— სამასს არ დასჯერდები?... — გაციინა.

ბიჭი ისე იყო აღელვებული და აღზნებული, დირექტორის სიცილი არ შეუმჩნევია: ახლა წყდება „სტაკის“ ბედი და მაგრად უნდა დავუხედო, ფიქრობდა.

— არა, არავითარ შემთხვევაში... რატომ უნდა დავიანგრო? — ხელები გასავსავა, მაგრამ მერე შეეშინდა, მთლად არ გავაფუჭო საქმეო და დასძინა: — თუმცა უკიდურეს შემთხვევაში... — უცებ სიტყვა გაუწყდა, რადგან ამასობაში მირიანმა თავი ველარ შეიკავა და გულიანად გადაიხარხარა. — რა გაციუნებთ, გედევანოვიჩ?..

— მართლაც, მართლაც... — თქვა მან თავის კანტურით. — სასაცილოდ კი არა და სატირლად გვაქვს საქმე... აი, თურმე, რად იბღვირებოდი მოზვერვით... კარგია მაინც ბოლომდე გათქმე-

ვინე... ნეტა ერთი შენი თავისთვის შეგახედა, რა ჰკუთხებ დადგებოდი: ახალგაზრდა კაცი, პარტიის წევრი... კომუნისტი... ვინ გითხრა, შეილო, ეს სისულელე, ვინ გაგაბრძოვა?.. საკუთარი მოსაზრება არ უნდა გქონდეს?.. თანაც, თუ არ ვცდები, ფილოსოფიური გაქვს დამთავრებული... ესე იგი, კაცი ფილოსოფოსი ხარ, რაღა!.. რა ნამუსით მომჩერებისარ თვალეში ასე უტიფრად, რატომ მიწა არ გაგისკდება! როგორ გაბედე ამის თქმა, ა?..

— მარტო მე უნდა მრცხვენოდეს?..

— არა, — მიუფო მან მკაცრად და ირონიული ღიმი გაუქრა სახიდან. — მეც უნდა მრცხვენოდეს და მრცხვენია კიდევ შენს გამო!

— ჩემთვის ნუ იწუხებთ თავს... მე ხომ ჯერ არაფერი დამიშავებია, ვარდა იმისა, აკრძალულ ტოტზე შემოსკუბება განვიზრახე... უმჯობესია საკუთარი თავის გამო შეგრცხვეთ, — პარტიული სტაჟიც ვაცილებით მეტი გაქვით!..

— წესით, მაგ დემაგოგისათვის, გარეთ უნდა გაგაგდო — შენი საკითხი სპეციალური მსჯელობის საგნად ვახედლო მუშა-მოსამსახურეთა საერთო კრებაზე და მერე სამსახურიდანაც მიგაბრძანო, მაგრამ როგორც ხელმძღვანელი, თავს ვალდებულად ვთვლი ჯერ მე თვითონვე გაგაფრთხილო, დაგარიგო და განგიმარტო, რომ...

— არ მჭირდება... — შეაწყვეტინა ბიჭმა, რომელსაც სიცივისა და მღვლვარებისაგან დროდადრო აძაგძაგებდა და სახეზე ჰორფლებიც კი გამუჭებოდა. — თუ გნებავთ, იქით განგიმარტავთ და ლექციასაც წავგიკითხავთ ფილოსოფიაში, კერძოდ — პრაგმატიზმზე, რომელიც ყოველგვარი ტერმინებისა და დეფინაციების გარეშეც მშვენივრად შეგითვისებიათ... მე ჩემი „მაყუთი“ მინდა და უკანასკნელად გვეკითხებით: მაძლევთ თუ არა?

— გირჩევ გონს მოხვიდე... — დაიწყო მირიანმა და კაკოსფერი ქურქი, რომელსაც თოვლივით თეთრი ბეწვის

სარჩული ჰქონდა გამოკრულზე, შეიღროდ შემოიხვია ტანზე. — დაფიქრდი, რას ამბობ, რას მოითხოვ... იცოდეთ თავს წააგებ და მერე გვიანლა იქნება თითზე კბენანი!.. არა, მაინც სად გგონია თავი?.. ეს სახელმწიფო დაწესებულებაა, ამხანაგო, ხოლო მე — მისი დირექტორი!.. და მე დირექტორი, მარტო ტექნოლოგიურ მხარეზე როდი ვაგებ პასუხს, არამედ კადრებზე და პირველ რიგში სწორედ კადრებზე, რადგან კადრები წყვეტენ ყველაფერს და წარმოებაც, საბოლოო ჯამში, ადამიანებს ემსახურება და არა პირიქით, როგორც ზოგიერთებს ჰგონიათ ხოლმე... დიხ, დიხ — მე პასუხს ვაგებ თვითელი თქვენგანის მორალური სახისა და იდეურ-პოლიტიკური დონის გამო, ხოლო რასაც შენ ამბობ, არც ერთს სიახლოვეს არ ეკარება და შეუთავსებელია სოციალისტური ყოფისათვის!.. თუ ამას არ შეისმენ, იძულებული ვახედლები ზემოქმედების სხვა ზომებს მივმართო... ფეხის ხმას აპუოლილხარ და აქ წინასწარ აკვიატებული ბოროტი განზრახვით შემომძვარლხარ — მე კი მეგონა, ეესტაფინმა უმწიკლო კომუნისტი გამომიგზავნა-მეთქი... კარგად რომ გაიცნობ კოლექტივს, შეგრცხვება შენი დღევანდელი საქციელისა; აქ უნდა აღიზარდო და ჩამოყალიბდე, როგორც მომავალი მოქალაქე და კადრი — შენ კი რას კადრულობ!.. ახლაც ზოდიში მომიხადე, თუ გინდა გააბატო, თუმცა მე იმ კატეგორიის კაცი როდი ვარ, ზოდიშის მოხდა რომ...

— ზოდიში არა... კიდევ რა გნებავთ?.. — ადგებულად წამოიძახა ბიჭმა — ნამუსი რომ გქონდეთ, ზოდიშს აქეთ უნდა მიხდიდეთ „სტაჟეა“ რომ შემიქამეთ... ან იქნებ გგონიათ მაგ ლაქლქით გამაბრუებთ და „წილს“ გადამივიყვებთ?.. შხამად შეგერგოთ, ღორებო!.. დღეიდან მე მკითხეთ თქვენი პატივისცემა... ყველაფერი ვიცი უკვე რა ხდება აქ, დედას გიტყვებთ — ციხეში ამოვალბობთ თქვენცა და თქვენს აკოფაშვილსაც, აპარატში რომ ჩამძვარალა

და გატრუნულა პატიოსანი კაცივით!.. — ბიჭს სახე აკრელებოდა და ტუჩის კუთხეებთან წერტილებივით პაწია, თეთრი ქაფი გასჩენოდა.

— რაო, რა ავკოფაშვილიო?.. — მირიანმა სელექტორის აპარატს შეხედა. — გამაგებინე ვისთან მაქვს საქმე... მე შენ ნორმალური კაცი მგონიხარ!.. თქვენი ერთი, რა იცი ამისთანა, — გაკვირვებულმა მხრები აიჩეჩა. — იქნება მართლა ქვეყანას აქცევს აქ ვინმე?..

— თქვენ თვითონვე აქცევთ, ვინ დაგანებებთ თორემ!.. თქვენი საკუთრება გგონიათ ეს ქარხანა, მაგრამ მალე გეტრებათ ყოფა... გვეოთ რაც დღიღეთ და ფცქვენით ქვეყანას!..

— არა, მაინც როგორ „ვლიღეთ და ფცქვენით?..“ — მირიანმა სეგარეტს მრუტოდა. — ავეიხსენით უფრო კონკრეტულად, თუ შეიძლება!

— აჰა ჰა... გულზე მოგხვდათ, არა?.. მე შგონია, ბარნაბაც ჩაძვრა შიგ... — სელექტორის აპარატს მიაპყრო ისევ მზერა. — იმასაც აინტერესებს რა ვიცი და რამდენად საშიში კაცი ვარ — სწორად ვერკვევი თუ არა თქვენს მაქინაციებში... შაქრიანობას ამცირებთ ხელოვნურად და ქარბ პროდუქციას ქვნით; მერე შესყიდვის ყალბ ქვითრებს სწერთ მოსახლეობაზე, — დამამზადებლებთან ხართ „შეკრული“ — ფულს კი იჯიბავთ!

— ვინ გითხრა, რომ ჩვენთან ამგვარი რამ ხდება?.. დამისახელე ვინ სჩადის ამას და გაძლევ პატიოსან სიტყვას, ხელავე პროკურატურას გადავცემ მის საქმეს!..

— ვინა და თქვენ, ყველანი... ერთი პირი გაქვთ შეკრული. ვაშაიძეც ჩაძვრა შიგ, — აინტერესებს, მარა, ეტყოფა ვერ ეტყევა და ფეხი მოუჩანს...

მირიანს ყურადღება არ მიუქცევია ბიჭის ბოლო სიტყვებისათვის, რადგან მიხვდა, რაღაცას ბოდავდა ან მისებურად აფრენდა...

— აი, ხომ ხედავ — კონკრეტულად, საქმე საქმეზე რომ მიდვა, სათქმელი არაფერი მაქვს... ამას იცი რა ქვია, ჩე-

მო კარგო?.. — ცილისწამება და უსაფუძვლო ლანძღვა-გინება, რაიც, სხვათა შორის, სისხლის სამართლის კანონთაგან ისჯება!

— მეტი რაღა კონკრეტულობა გნებავთ, ბატონო მირიან, ხალხი რასაც ლაპარაკობს, ყველაფერი სწორია...

— სამწუხაროდ, ზოგჯერ ორი-სამი კაცის ნაბუტბურევიც ხალხის ნალაპარაკევედ სალდება!

— მაძლევთ თუ არა ჩემს „წილს“?.. — მდღლილი ხმით ჰკითხა ბიჭმა.

— აღარ თქვა ეგ მეტად, სირცხვილია!

— ამდენი ვალი მაინც არ ამელო... — შეწუხებული მზერა მოავლო კაბინეტს; ბინდდებოდა უკვე...

— რამდენია, ბევრია?.. — თანაგრძნობით ჰკითხა.

— ათასი მანეთი...

— აუჰ... ძალიან ბევრია!.. და შენ გეგონა, ამდენ ფულს სამ თვეში იშოვნიდი?.. — ჩაიციინა მირიანმა.

— ორში... — წაილაპარაკა ბიჭმა. — კიდევ კარგი, ხეირიანი პალტო ვერსად ვიშოვნე, თორემ იმის ფულსაც ვალად დავიდებდი... — ლაბადის წაცრეცილ სახელოს დახედა.

— ნამეტანი კი მოგიწოდებია, რაც მართალია! — პრაქტიკულად, მე, აი, რით შემოძლია დაგეხმარო: მომავალ ხელფასზე, თქვენს რიცხვში, ერთ ოც მანეთს დაედებ... ამდენავეს ავკოფაშვილი შემოვიღებს თავზე და სხვებსაც შევასახელებ...

— ვინ გეხვეწებათ... თქვენი მათხოვარი კი არა ვარ! — წამოიქონრა ბიჭი.

— რა მოხდა მერე, მეგობრულად თუ გავუწევდით ერთმანეთს ხელს... იქნებ მეც დამპირდეს ოდესმე!

— თქვენ არაფერიც არ დაგპირდებათ... ნუ მასულელებთ!

— აბა, მაშინ, ადგილკომს შეუძლია ოფიციალურად... პროფკავშირის წევრი ხომ ხარ?.. თუ არა და გააწვევრიანებ... ოღონდაც ორი-სამი თუმნის მეტი არ შეუძლია წლიურად... დაახ-

ლოებით ოც-ოცდაათ წელიწადში კი-
სერს მოვეუგრებთ მაგ შენს ვალს!

— დამცინით, არა?! — განრისხდა
უცებ ბიჭი და მუშტი დაჰკრა მაგიდას.
— არ მინდა, აღარ გეზიარებთ, ყველა-
ფერი თქვენთვის დამილოცნია, ისიც და
ისიც!.. მიდით, მისცხეთ: აშენეთ სახ-
ლები და აგარაკები... ორ-ორი მანქანა
დააყენეთ ეზოში, ხუთ-ხუთი ძალლი
იყალიბეთ და თითო-თითო უნიჭო შვი-
ლები ზარდეთ... იჭრაზე თითო გოჭი და
თითო ფუთი ღვინო ჩაცეცხლეთ — იმ-
დენი გიქნიათ, ფაშეებიც დაგსკდო-
მიათ!.. ქალები, ვინც კი მოგეწონებათ,
არ გაუშვათ... ალკოჰოლსა და ნიკოტინს
დააჩვიეთ... მერე, რომ აღარ მოგივათ
თვალში, უკანვე მიუღენით ნებადარ-
თულ ტოტებზე ჩამომსხდარ მამებსა და
ქმრებს... დაბოლოს, სქესობრივი დაუძ-
ღურებისდა კვლობაზე გემოვნება რომ
გაგიფაქიხდებათ, თექვსმეტ-ჩვიდმეტ
წლის გოგოებს დარიეთ ხელი...

— კმარა... ვინ მოგცა უფლება!.. —
იყვირა მირიანმა და ახლა მან დაჰკრა
მუშტი მაგიდას, ისე მაგრად, რომ ჭი-
ქიდან წყალი ამოიღვარა და მაგიდაზე
გაშლილ ქალაღებს დაეშუფა. — პირ-
ველად ვხედავ ასე ბოღმითა და გესლით
სავსე კაცს... ღვიძლი გექნება გადაგვა-
რებელი — თავიდანვე არ მომეწონა
შენი ფერი... ჩემი ბრალია ამდენს რომ
გალაპარაკებ!..

— აჰა ჰა!.. — დაისისინა ბიჭმა სიბ-
ნელეში, სადაც ახლა მოთეთრო-მორუ-
ხოდ სჩანდა მისი სილუეტი. — ლახვა-
რივით გესობათ გულზე სიმართლე,
არა?! ქორთვა გოგოების ხსენებამ ხომ
არ იმოქმედა ნამეტნავად?.. დიახ,
დიახ!.. — იყვირა მან და ისევ დაჰკრა
მუშტი მაგიდას. — თქვენგან გარყვნი-
ლი და გზას აცდენილი გოგონები, ოჯა-
ხის ქალობა რომ უნდა გაეწიათ და მა-
მულისათვის შვილები აღეზარდათ, სას-
ტუმროებსა და რესტორნებში დაიწ-
ყებენ მერე წაწალს და უცხო მამაკა-
ცებს მიუწვებიან გვერდში!..

— შენ რაებს ბოდავ, ჰკვიდნან ხომ
არ შეიშალე?.. — წყნარად ჰკითხა უკ-

ვე მირიანმა. — რა შეაშიათ ჩემი
ჩვიდმეტი წლის გოგოები; ამისხსენი, გა-
მაგებინე, თორემ ენას ძვალი არა
აქვს...

— რა შეაშია და იმ შეაშია, ლაბო-
რანტად რომ გიზის ეგერ, პირველ სა-
ამქროში... რა ჰქვია?.. ლოლა, არა?..
თუ ლოლიტა?.. თუ ხან ასე, ხან ისე,
როგორც გვსიამოვნებათ?.. ჰე, ჰე, ჰე...
პირის გემო კი გქონიათ, მაგრამ სირც-
ხვილ-ნამუსი სად დაკარგეთ, შვილის-
ტოლა გოგოს რომ ბურჯგინით?..

— თფუუ შენს კაცობას... — გადა-
აფურთხა მირიანმა სიბნელეში და მერე
მის წინ მოკენტულ სილუეტს მიაჩერ-
და. — გადი ახლავე გარეთ!..

— თქვენ თვითონ მიბრძანდით თუ
კარგია!.. — მიუგო ლანდმა.

— შევეცი რომ აგუწვი და ნერვები
ავიშალე... — ამოიხენეშა მირიანმა. —
ვერც კი ხვდები, რამხელა შეურაცხყო-
ფას მაცენებ!

— გეხუმრეთ, ბატონო მირიან... —
ჩაიციინა ბიჭმა. — რა უფლება მაქვს,
თქვენივე კაბინეტიდან მიგობრძანოთ...
ისე კი, ჩემი ნება რომ იყოს, სულ კინ-
წისკვრით ვაგაგდებდით აქედან... პირ-
დაპირ ფანჯრიდან ვისროდით,
ისევე, როგორც თქვენ გამომძახებდით
ახლა გარეთ ამ ყაიფითში, რაღაც-რა-
ღაცები რომ არ გაკავებდეთ... თუმცა
არა: მართლა რომ ვდომოდით, „გადის“
მაგივრად „გაეთრის“ მეტყოდით...
ვიცი, ვიცი, რატომაც... გაინტერესებთ
კიდევ დამრჩა თუ არა რამე სათქმელი
— განსაკუთრებით — ლოლიტას ამ-
ბავი...

— აღარაფრის გაგონება არ მსურს...
— მირიანმა ხელეები აიფარა ყურებზე.
— ოღონდაც გაჩუმდი და იმ ათას მა-
ნეთს მე გადავიხდი!..

— გმადლობთ... მაგრამ ახლა უკვე
სხვა ჰქვიათ ვარი! მართლა ჰუმანუ-
რი ხალხი მეგონეთ საქმოსნები... უნებ-
ლიე სიკეთე კი გამოგივდი: თქვენმა
უნამუსობამ ბევრ რამეს მიმახვედრა...
სამაგიეროს იმით გადავიხდი, რომ
მაგ ნიღაბს ჩამოგვლეჯთ და ბოლომდე

გავშიფრავთ, თუ ვყოფილვარ ბიჭი.. ხომ არ გგონიათ ამ საღამოს ახრი შემეცვალა და თქვენი პატიოსნება ვირწმუნე?..

— უღრმესი მადლობა... — ჩაიციხა მირიანმა. — ყელამდე ვარ შენი პატივისცემით... აი, მესამის ახალი თანამშრომელი!

— რა გველიყვებით... — ბიჭის თვალებმა წამით გაიღვავა სიბნელეში. — ხომ ვიცი, გეშინიათ უკვე ჩემი.. უკვეო?.. მაშინვე, როგორც კი დამინახეთ, როცა პირველად შემოვდგი ფეხი თქვენს აპარტამენტში... პატიოსან კაცად შემიცანით და იმთავითვე შემოძულეთ, განა ვერ ვგრძობდით..

— ნეტა ამდენს რა გალაქლაქებს, არ დაიძალე?.. მე კი თავი ამტკიცდა უკვე!.. კარგი ახლა, დაწყნარდი, რა იყო რამ გადაგრიდა! არ ვიცი, დღეის შემდეგ, ან სამსახურში როგორ უნდა მოხვიდე, ანდა თვალებში როგორ უნდა შემომხედო — ახლა ღამეა და რომ ვერ მხედავ ის გათამამებს, მაგრამ ხვალ?.. შექსაც იმიტომ არ ვანთებ — ყველაფერი ბარემ მინდა ბოლომდე გათქმევიო... მიდი, მიდი, არ მოგერიდოს — ნუ გეშინია, მოხსნით მაინც არ მოგხსნი, შენ კი როგორც გაგიტრას სინდის-წამუსმა, ისე მოიქციე: გინდ მოდი ხვალ სამსახურში, გინდ არა... ჩემთვის ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს; არც მძტლხარ და არც მიყვარხარ — უფრო მეცოდები, რადგან უმწეო ბარტყს გაეხარ, ბუდიდან გადმოვარდნილს... ერთი კი იცოდე: შენი ბაქი-ბუქისა არ მეშინია და მეცინება კიდევ გუნებში, რომ შემუქრები!

— რატომ, ბატონო მირიან... „მაყუთი“ გიმაგრებთ გულს, არა?!

— ხომ ხედავ, ყურადღებას აღარ ვაქცევ მაგ ლაპარაკს... ჩანს, ეს შენი ავადმყოფური მხარე ყოფილა... დიასაკ ზურგს მიმავრებს ჩემი ოფლითა და გარჯით მონავარი... იმუშავე ჩემსავით ოცდაათ წელიწადს მკლავებდაკაპიწებულნი და შენც გექნება, მაგრამ ახალგაზრდებს მოთმინება არ გყოფ-

ნით, — უსრომელად გინდათ ყველაფერი, სხვის ხარჯზე...

— გახუმდით, ბატონო მირიან, გაჩუმდით... — წამოიძახა ისევ ჯიბო აზიანიძემ. — სულერთია, მაინც არაფერი მჯერა, ტყუილა რას იტყვი ენას!.. პო, მართლა: ქალბატონ ლოლიტაზე ხომ არ... (ან იქნებ ჯერ არ გაგიქალბატონებიათ?.. არა, დანამდვილებით ვერაფერს ვიტყვი, თქვენ კი სიმართლეს ვერ წამოგაცდევინებთ კაცი... უუბ, მირიან, მირიან... რამდენი რამ გავიგე ამ სამ თვეში... ჩემზე დიდი მტერი არ გეყოლებათ ამ ქვეყნად!..), ლოლაზე გეკითხებოდით რალაცას, არა?.. ან იქნებ „ლოლიტა“ გირჩევნიათ?.. უფრო რომელს ხართ შეჩვეული და შეგუებული?.. ფუჰ, რა მომდის, თავი ველარ მოვაბი სათქმელს... ვატყობ, ამ საღამოს სულ შევიცვალე და სხვა კაცად ვიქციე... ეს რომ ადრე მომსგლოდა, იმ მეთოდკაბინტიდან აღარ წამოვიდოდი, თუმცა არ ვნანობ, პირიქით: მოხარული ვარ, რომ ასე მოხდა: თურმე ჭურში ვიჭექე და რალაცას ვჩიბრკედლეაობდი — სწორედ აქა ვარ საჭირო თქვენი და თქვენისთანების მოსარჯულეზლად... არადა, რა ალტაცებით შემოგაციცინებდით მაშინ, მომართვას რომ კითხულობდით ფეხზე მდგარი და რა არაობად იქეცით უკვე ჩემს თვალში... კი, ვიცრუე, მოგატყუე, ნოდარ ჭინორიძე ჩემი ნათესავია-მეთქი, იმიტომ რომ კაცური კაცი მეგონე და ვიფიქრე გაგეხარდებოდა... თუმცა რატომ?... დიხ, ყველა პატიოსანი და წესიერი კაცი ჩემი ნათესავია!.. ხვალვე მივალ და გულახდილად ვუამბობ ყველაფერს... განა ვერ გხედავ, — ჩემი „გამოხდომა“ ამ საღამოს, იწერია იყო და სხვა არაფერი და, რაღა თქმა უნდა, არც ამას დაფუშალავ!.. ერთი სიტყვით, ქალბატონ ლოლიტაზე თუ ლოლაზე... რას ვერჩი იმ საწყალ გოგოს — თქვენა ხართ მოსაკლავი... მართალია, რასაც ამბობენ, ბატონო მირიან?... ის საბრალო გოგო მართლა დაღუპეთ?.. ვთქვათ და მეტი

მაქვს უფლება, ხანდახან არ დაგეთანხმეთ?..

— შენ, ჩემო ძმაო, კიდევ კრი და კიდევ კერავ... რა ვიცი აბა, ერთი ამბავი კი დამაწიე იმ გოგოს გამო; მილიონჯერ მაინც ახსენე ამ საღამოს მისი სახელი... მეც რა ნერვებს ვიშლი!

— მე ის გითხარით, რასაც ხალხი ლაპარაკობს... თუმცა, რაც მართალია იმასაც მოვკარი ყური — ნათესავიაო!

— უკანასკნელად გაფრთხილებ... — ცივი, ოფიციალური ხმით უთხრა უკვე მირიანმა. — თუ მუშაობა გინდა, იმუშავე, თუ არა და დაწერე განცხადება და წადი... მე აქ უამრავი საქმე მაქვს და ინტრიგებისთვის არა მცალია; მე მუყაითი კაცი მჭირდება, აღმსრულებელი და არა ფილოსოფოსი... მკერძმეტყველებითა და ლოგიკით შეგიძლია ქვეყანა კიდევ აამწონო და კიდევ დაანგრის — სულ ჭკად და ღორღად აქციო, ანდა ბროლის კომუნიზმით მოქარვო, მაგრამ სინამდვილეში ერთ კონსერვსაც ვერ მოხუფავ იმ შენი სილოგიზმებითა და სოფიზმებით!

— ბიჭოს... — ჩაიცინა ჯიბომ, თქვენ ჩემზე „უარესი“ ფილოსოფოსი ყოფილხართ, ბატონო მირიან... ისე კი, ვთხოვთ მიიღოთ მხედველობაში, რომ მე უკვე არსად წამსვლელი აღარ ვარ!

— მაშინ კეთილი ინებე და მოიქეცი ისე, როგორც ქარხნის შინაგანაწესი და შრომის დისციპლინა მოითხოვს — კიდევ უფრო გაიმკაცრა ხმა მირიანმა. — უორებსა და მითქმა-მოთქმა თავი ანებე, ყურს ნუ უგდებ, თორემ უარესად გადავრევინ... იქით უნდა ჩასჩარო პირში ბურთი, ამგვარ ცილისმწამებლებს და პროვოკატორებს — ქარხნის ღირსება, სახელი და ავტორიტეტი უნდა დაიცვა; სამსახური მეორე ოჯახია და თანამშრომლებიც ოჯახის წევრებივით უნდა ვიყოთ ერთმანეთში... რა იყო მშინც, ამ საღამოს რა ამბები ასტეხე: „პროცენტო, წილი, სტაჟი, მაყუთო...“ — გადავირიე კაცი!

— ვითომ პირველად გესმით, ბატო-

ნო მირიან... მიტომაე მგზავრსაქმე... თქვენს გულწრფელობაში!

— განა მე იმას ვამბობ, პირველად მესმის-მეთქი?... — ლმობიერად უთხრა მირიანმა. — შენ მე მართლა ციდან ჩამოფრენილი ხომ არ გგონივარ?... მეც ამ ქვეყნად ვცხოვრობ და უფრო მეტი მინახავს, მსმენია და ვიცი, ვიღრე შენ... ესეც საწყენად არ მიიღო — მე ხომ ასაკით შენზე უფროსი ვარ და ისედაც, ორ ათეულ წელზე მეტია რაც, ამ წრეში ვტრიალებ; ბევრ კომინატორსა და ფულის მკეთებელ ხალხს პირადად ვიცნობ — ვხედებოთ, ვესალმებით, ხელს ვართმევთ... მეტსაც გეტყვი: ზოგიერთთან ვამხანაგობ კიდევ — ერთად პურსა ვჭამთ, ვჭეიფობთ, ვმღერით... ხანდახან ვცეკვავთ კიდევ!; ოჯახებში დავდივართ ერთმანეთთან, მისალოც დებუშებს ვუგზავნი... მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ მეც ასეთი ვარ — ღმერთმა დამიფაროს!.. ჩვენი ქარხანა ერთ-ერთი მოწინავეა მთელ სისტემაში... აი, შეხედე ეგერ, რამდენი გარდამავალი დროშები და სიგელები გვაქვს მიღებული... — ბიჭმა გაიხედა, მაგრამ ისე ჩამოხნულეზულიყო უკვე, დროშებსა და სიგელებს კი არა და მოსაუბრესაც ვეღარ ხედავდა; ჩანდა მხოლოდ როგორ ბზინავდა ღირეპტორის თითებში მოკიდებული სიგარეტი. — ასე რომ იყოს, ჩემო კარგო, — განაგრძო მირიანმა. — მილიცია, პროკურატურა და სახალხო კონტროლი იქნებოდა ყოველ წელიწადს ჩამომჯდარი... აბა როგორ?... შენ გგონია მარტო შენა ხარ ამ ქვეყნად წესრიგის დამცველი და დამამყარებელი?... პირობას ვაძლევ, რაც აქ ითქვა, ჩვენს შორის დარჩება და ამ კედლებს იქით არ გავა, შემთხვევით თუ არ მოპკრა ვინმემ ყური — იმოდენას ღრიანლებდი, მაგრამ კიდევ გაფრთხილებ: თუ მსგავსი რამ განმეორებულა, ხელს აღარ დაგაფარებ და ღია პარტიულ კრებაზე გავატანიებ შენს საკითხს... ყოველთვის ასე კი არ მოგიტომენ, როგორც ამ საღამოს მოგიტომინე — დედა

არ შეგიგინებია, თორემ სხვა აღარაფერი დაგიცლია, თუმცა ბევრი ისეთი რამ მაქადრე, დედის გინება სჯობდა.. ვიცი, მესმის შენი მდგომარეობა: მამა ახალგაზრდაცვლილი, აქეთ წვრილი ცოლ-შვილი, თან ვალეზიც ავიღია და ამიტომ გპატიობ ყველაფერს — გაღიზიანებული ხარ... მე, როგორც უფროსი მეგობარი და ცხოვრებაშიც უფრო მეტად გამოცდილი კაცი, გირჩევ ისევ მეცნიერებას დაუბრუნდე, მერე სანაწიხელი რომ არ გაგზიდეს, მაგრამ თუ დარჩენას გადაწყვეტ, გასოვდეს — დღესა ამას იქით, მე ხელმძღვანელი ვარ, დირექტორი, შენ კი კადრების ინსპექტორი... დიახ — არსებობს სუბორდინაციის გარკვეული წესი, რომლის დაცვაც ყველგანსათვის სავალდებულოა!

ლაპარაკი რომ მოამთავრა, ბიჭს პასუხი აღარ გაუცია; კარგა ხანს უხმოდ ისხდნენ, ერთმანეთის ლანდს მიჩერებულნი და ანაზღად ერთმანეთის მიმართ შიშით განიმსჯელებდნენ... მირიანმა ხელი მოაფათაურა მაგიდაზე, ქუდი მოძებნა.

— დიდი სასაცილო ბიჭი კი ყოფილხარ... — ეუბნებოდა მერე ქალაქისაკენ მიმავალი, მანქანაში მის გვერდით მჯდომ ჯიბო აბზიანიძეს. — გეტყობა, სულ ვერ ერკვევი ამ ცხოვრებაში... მე ჩემო კარგო, ფულის მკეთებელი კაცის ფსიქიკასა და ფსიქოლოგიასაც კარგად ვიცნობ: ვთქვათდა მართლა იმისთანა ქარხანაში მოხვედრილიყავ და იმნაირ ხარხში ჩავარდნილიყავი, — შენ გგონია, ტყუილ-უბრალოდ, მაგ ლამაზი თვალების გამო, ვინმე რამეს მოგცემდა?.. ფულს საქმეში იღებენ და საქმეში იძლევიან — ეს ყველაფერი ათას რისკსა და ნერვების წყვეტას მოითხოვს და ამიტომაც ის ნაპარავი იმან უკვე თავის კანონიერ საკუთრებად მიიჩნია — შენ რალაზე მოგცემს!..

ბოლოს მირიანმა ანეგდოტების მოყოლა დაიწყო; მთელ გზაზე, სულ ხუმრობდნენ და იცინოდნენ, მაგრამ გულის სიღრმეში, ჯიბო აბზიანიძე გრძნობდა

და რა შლიერი სიძულვილით სთვლიდა ეს კაცი...

* * *

ამ ამბიდან ორიოდე კვირის შემდეგ ბიჭი დაიჭირეს... საქმე იმდენად ცხადი და ნათელი იყო, გამოძიებას დიდი დრო არ დასჭირებია და მალე სასამართლომ მას თხუთმეტი წლით ციხე მიუსაჯა...

ერთი სიტყვით, დაიღუპა საბრალო... თავი ხრმ სამუდამოდ დაისამარა და ოჯახი გააუბედურა — კოლექტივის სახელიც შებღალა...

აი, როგორ მოხდა ეს:

იმ ხანებში, ნესტორიჩმა, კაცის მოწყობა დაავალა მირიანს... კი არ დაავალა — მეგობრულად, შინაურულად სთხოვა...

მასალების საწყობში გამგის ადგილი ჰქონდა თავისუფალი და გადაწყვიტა იქ მიედო; განცხადებაზე რეზოლუცია დაუდო და კადრებში გაგზავნა გასაფორმებლად...

კაცი წელგამართული შევიდა კადრების განყოფილებაში და ბიჭს ქალაღი გაუწოდა.

— რა გვარი ბრძანდებით?.. — ჰკითხა ჯიბომ განცხადება რომ ჩამოართვა და სკამიც შესთავაზა.

— თავგარელიძე ვარ, ბატონო... — დაიკვანწა იგი.

— ბირველად მესმის ასეთი გვარი... — გაიღიმა ბიჭმა. — სახელი?

— ტიქიკო მქვია, ბატონო... წერია მანდანა ყოლისფერი.

— კი სწერია, მაგრამ ვერ ვკითხულობ... — გაიცინა ჯიბომ.

ტიქიკო თავგარელიძე ორმოციოდე წლის ტანდაბალი, ჩოფურა კაცი იყო; წამოწითლებული მოგრძო ცხვირი და მოკლედ შეკრებილი ქალარა თმა ჰქონდა. გაქეპილი ტყავის ჭუბა, კუბოკრული შარვალი და სქელლანჩიანხა წითელი ბათინკები ეცვა. მუდოსავით იჭდა მუხლებზე ხელებდაკრფილი.

— მომეცით თქვენი შრომის წიგნაკი!..

ჯიბომ სეიფი ვახსნა და ანკეტა გამოიღო შესავსებად.

— შრომის წიგნაკი არ მაქვს, ბატონო...

— როგორ... რა უყავით?

— რა ვიცი... დამეკარგა; გამიხსენით ახალი და რაც ეღირება, არ ვაწყენივით, ბატონო!..

— რაო?... — ბიჭმა ვაკვირვებით შეხედა.

— არაფერი, ბატონო... გაიბღღალა ჭიქიკო.

— ადრე სად მუშაობდით?

— ცეკაეშირის სისტემაში, პარტიკულულო.

— კარგი... დატოვეთ ვინცხადება, — პასუხს შეგატყობინებთ.

— კი მარა... ხო წერია მინდანა ვაფორმეთო, ბატონო? — გაუკვირდა თავგარელიძეს.

— გამოშიარეთ ერთ კვირაში. — ცივად უთხრა ბიჭმა.

კაცი ოთახიდან გავიდა, თან მხრებს იხეჩდა — ვითომდა, რას ვხედავ ამას, რას მოვესწარით.

მალე შიგა ტელეფონის ზარმა გაიწკრიალა; ბიჭმა ყურმილი აიღო.

— რა მოხდა, ჯიბო... რამე გაუგებრობას აქვს ადგილი? — ჰკითხა მირიანმა.

— შრომის წიგნაკს მალავს, გედევანოვიჩი... არ შეიძლება მაგის ასე ხელალებით დანიშვნა მატერიალურ-პასუხისმგებელ პირად — ეტყობა, ნასამართლევი... ენახოთ, — შეკითხვას გავგზავნი სპეცგანყოფილებაში.

— ჰოო... — გაისმა ყურმილში. — მე ეს სულ გამოშრჩა მხედველობიდან... ალო, ალო... მისმენ?... არა ვარ ნასამართლევიო, ამბობს, — აგერაა ახლა ჩემთან!

— დაველოდოთ მაინც პასუხს, გედევანოვიჩი!

— კარგი, ეგრე სჯობია... — გაიცინა მირიანმა. — აი, ყოჩაღ... ახლა კი ნამდვილი კადრები ხარ!..

ჯიბომ მაშინვე შეადგინა შეკითხვის ტექსტი და ხელმოსაწერად შეუღზავნა

მირიანს... იმ საღამოს ^{ქართული} ^{საქართველოში} ვენილი იყო და ერიდებოდა თავისუფლად შესვლა; მართლა ღუთისნიერი კაცი ყოფილა, რაც მე მაგან მომითმინაო — ფიქრობდა.

თავგარელიძე მეორე დღესაც მოვიდა ქარხანაში...

თავ-პირი ჩამოსტროდა, დაღვრემილი იყო... ბიჭის დანახვაზე ყურებამდე ღიმილად იქცა, მაგრამ იმან თავშეკავებულად რომ უპასუხა მისალმებაზე, მისვლა ვეღარ გაბედა და ბეჩაეი სახით იდგა მისაღებაში, ზურგით კედელს მიყრდნობილი... ამასობაში მირიანი მოხრუნდა სამქროდან, მხრებზე წამოსხმული თეთრი ხალათის ფრიალ-ფრიალით ჩაუარა და — შენ ისევ აქა ხარო — ჰკითხა. პასუხად იმან რაღაც წაიბღღაუნა — თან ქუდს ქმუქნიდა ხელში — და წელში ოთხად მოკეცილმა ღრეკით შესდია კაბინეტში.

მას აქეთ ყოველდღე დადიოდა და კადრების უფროსსაც თანდათან გაუშინაურდა...

შესვენებისას ჯიბო, ხანდახან ვხატკეცილის მეორე მხარეს გადადიოდა. „მალაქიას დუქნად“ წოდებულ სასადილოში, პურის საკმეღად... ქარხანაშიც ჰქონდათ სასადილო, მაგრამ ეტუის წვა აწუხებდა და ერიდებოდა შესვლას, „მალაქიას დუქანში“ კი უფრო გემრიელად ამზადებდნენ კერძებს. შუადღისას იქ უამრავი ხალხი იყრიდა თავს, ახლო მდებარე წარმოება-დაწესებულებებიდან...

იმ დღეს კერძი რომ აიღო და შეგულებული ადგილისაკენ გაემართა, მაშინაა შენიშნა მაგიდასთან მჯდარი ჭიქიკო თავგარელიძე — წინ „სტოლიჩნის“ გახსნილი ბოთლი ედგა, იქვე ცხელ ზინკლებსა და მაკიდოწყაყრილ ხაშლამასაც ასდიოდა ოზშივარი...

— მობრძანდით, პარტიკულულო... — დაიგრიბა თავგარელიძე.

— მე არ შეგიშლით ხელს... — მიუვო ჯიბომ და ხარჩოთი გადაპიბინებულ თევში ფრთხილად დადგა მაგიდაზე. — უცებ შევიპ და გავიქცევი!

თავგარელების გარდა, იქ შეე და ლურჯ კოსტუმში გამოწყობილი ორი კაციც იქნა და ბიჭს ეგონა ერთად არიანო, მაგრამ ხარხო რომ შეხებრიბეს და თითო ლიმონათიც კბილზე დაიწრითეს — ისინი ადგნენ და უხმოდ გაეცალდნენ მაგიდას.

— მარტო ხართ?... — გაუკვირდა ჭიბოს.

— დიახ, პატივეცმულო... — გაიბადრა თავგარელიძე.

— გეტყობათ უმადობას არ უნდა უჩიოდეთ... — ბიჭმა გაკვირვებით გადახედა ხორავით სავსე სუფრას.

— მეტი რა მაქვს საქმე... — ისევ გაიღრია თავგარელიძე. — ნუ გეშინია, სამსახურს ვერ ვიწყებ და ვერაფერი... დავტყუებ ჩემიანს ჩემს გემოზე და გემ და ესეამ, რაც გამიხარდება!

— რალად გინდათ მუშაობა, ასე თუ გაქვთ საქმე აწყობილი. — გაიციინა ბიჭმა.

— რაე არ მინდა, პატივეცმულო... — მიუგო თავგარელიძე. — რაცხა ორი კამიკი მაქვს ძველი შემორჩენილი, რო გამითავდება რა ვქნა მერე?..

— მანამდე დაიწყებთ მუშაობას, — უთხრა ბიჭმა. — ჩვენ წინააღმდეგი კა არა ვართ: აი, მალე პასუხი მოგა და...

— ნეტავ სულ არ გაგეგზავნათ ის ქალაქი, ბატონო...

— რატომ?..

— მე გეტყობდით აგერ, — რალა სხვის ეკითხებოდით... ვარ ნასამართლევი და მომკალი თუ გინდა!

— ოო... მაშინ არ გამოვა ეს საქმე, ჩემო ჭიჭიკო!

— რაე არ გამოვა, ბატონო... — გაეღიმა თავგარელიძეს. — ეგ კაი ხნის აბაეია — მას აქეთ ათასი ადგილი გამოვიცვალე და თქვენს მეტს არავის გაუგზავნია შეკითხეა... აქ თუ არ გამოვა სხეაგან დაეიწყებ სადმე, რა ვქნა აბა!

— მატერიალურ-მასუხისმგებელ თანამდებობაზე სხეაგანაც არ მგეიღებენ... ისე კი მუშაობას ვინ დაევილით, ბატონო! — უთხრა ჭიბომ.

— რაეა გეკადრებთ, პატივეცმულო... — გაიციინა თავგარელიძემ. — ფულს მიეცემ, ტყვილა კი არ მინდა!

— არ დაიჯეროთ, ჭიჭიკო... რასაც ხალხი ლაპარაკობს, ყველაფერი მართალი კი არაა!

— ხალხი რათ მინდა, ბატონო... — გაკვირვებით შეხედა თავგარელიძემ, — არ მიმიცია ჯერ, თუ რა?!. არც თქვენ დაგწყვეტდით ფულს და არ დაგტოვებდით უპატივეცმულოდ, მარა ნამეტანი გამოიღეთ თავი!

— აბა, აბა... მეტად აღარ გამავკნოთ, ჭიჭიკო! — იწყინა ბიჭმა.

— არაფერს არ ვამბობ, ქე ვარ აგერ ჩემთვის განერებული... — ნალვლიანად გაიციინა თავგარელიძემ. — ერთი ასი გრამი რომ დავგელიათ, კი გამიხარდებოდა, მარა რაეა ეკადრებთ ნასამართლევი კაცთან... თავიდანე გლახა თვალზე შემომხედეთ, პატივეცმულო... ნამეტანი არ მოგეწონეთ რაცხა... ადამიანადაც არ მაგდებთ, მე მგონი!

ბიჭს სინდისმა გაქქენჯნა ამის გაგონებაზე: მართლა არ მოსწონდა თავგარელიძე და რომელიღაც ცხოველს ადარებდა გუნებაში... ახლა კი შერცხეა და შეებრაღა თანაგრძობის მძებნელი.

— რა შემატყვევ ასეთი ჭიჭიკო... დამისხი, დავლევ ერთ ჭიჭას, შენი ხათრით.

თავგარელიძემ ზედმეტი თეფშეა აალაგა და კიდევ რალაც-რალაცები შემოუმატა მაგიდას... სასმელმა სასმელი მოითხოვა და კაი გვარიანი პურის ქამა გამოუფიდათ!

დრო შეუშინველად გაპარულიყო — მესამე „შუშას“ სცილიდნენ უკვე...

ჭიჭიკომ სადღეგრძელოები გააჩაღა... ახლა, სტიქიაში რომ იგრძნო თავი, არც ისე ბეჩაეი ჩანდა, მაგრამ ბიჭს, რატომღაც, მაინც ეცოდებოდა იგი...

აღღეგრძელა დედამამიშვილები — ჩვენი სისხლი და ხორცი, ვისი იმედიც ყველაზე მეტად უნდა გვექონდეს ცხოვრებაში; მეგობრები — ხანდახან დედამამიშვილებსაც რომ სჯობნიან; მშობლები — მაინც ყველაზე მეტად

რომ ვუყვარვართ და შესტივით ჩვენზე გული; მეზობლები — იქვე ყურისძირში რომ გვეყვანან და მშობლებზე, დედმამიშვილებსა და მეგობრებზე უწინ გაჩნდებიან ჩვენს გვერდით ქირსა თუ ლხინში; ჩვენ-ჩვენი მარჯვენა — პურს რომ გვაჭმევს და სხვის მოიმედედ არ გვამყოფებს; შვილები (უტყულებუტყულები) — ვისი ხათრითაც ყველაფერს ვიტანთ და ვკადრულობთ (აჰ, თქვენ ბევრი გყოლიათ, პატივცემულო — ღმერთმა გაგიზარდოს!); დაქმუქნილი, ტურფა საქართველო, რომელსაც თუ გაშლი, გასწორებ და გააბრტყელებ, კაი გვარიანად გაიწ-გამოიწევეს სიგრძესიგანეში; მერე ჯიბო დალოცა და ბოლოს ისევე თავის გასაჭირზე ჩამოავდო სიტყვა...

— ნეტა მართლა არ გამეგზავნა ის შევითხვა... — ინანა ჯიბომ. — რეზო-ლუცია ედო განცხადებას და ყველაფერი, მეც ავმტგარიყავი და გამეფორმებნი!

— ნახეთ, იქნებ არაა ჯერ წასულა, ბატონო!..

— რას ამბობ... — ამოისლოკინა ბიჭმა. — საცოტა პასუხს მივიღებ, კვირაზე მეტია უკვე!

— პირადად თქვენ ვაგზავნეთ, პატივცემულო?

— არა... ნადიამ — ჩვენმა მდივანმა.

— ნახეთ მაინც ხვალ, რა გენაღვლებათ, ყოველ შემთხვევაში... მე საქმის კაცი ვარ, ჯიბო ბატონო, იცოდეთ თქვენ ეს... ალბ-მიცემობა არ მეშლება... ტყუილებრალოდ კაცს არ შევაწუხებ — ანკი რა ვალდებული ბრძანდებით!.. მუქოდ გაკეთებული საქმე არცაა საიმედო და მყარი — მეორე დღესვე მოგდებენ შარს და გამოგაბუნძულდებენ... ჯერ ერთი, მაინც ვინ გავიკეთებს მუქთად, მარა... დაგიბარებენ, გაწვალდებენ, გათრევენ, გაჩარჩალებენ და ბოლოს ხეიშტები!.. მოგძულდება კაცს თაჭ და ჩაიქნევ ხელს... ამას არ ჯობია მისცე იმ კაცს რაც ერგება?.. გეცოდინება ქემინც ნადი რომ გიჭირავს ხელში და ისე ვაგლახადაც ვერა-

ერქვენი

ვინ შემოგბედავს!.. იმას იმეტივტანს ანაგებად — არც ფულს რომ არ იღებენ და არც საქმეს გიკეთებენ... ამას თქვენზე კი არ ვამბობ, მარა მაინც რატომ, რისთვის?.. ძმაკაცობა ძმაკაცობაა — საქმე — საქმე! შენ, ეგება, მერე იმაზე მეტი დახარჯო ჩემთან, მე რომ მოგეცი — ან მე შენთან, მარა ეს სხვა ამბავია, იმას არ ეხება; ანგარიში — ანგაშირია!.. — ჯიბეში ჩაიყო ხელი და ფული ამოიღო, — არ იფიქრო, მართო ეს გაქმარო — ათასი მანეთი რა ჩემი ფეხებია... ბოდიში გამოთქმისთვის, მარა მალე ნახავ ჩემი სახით რა მეგობარი შეიძინე... იყახის პატრონი ხარ — ცოლ-შვილი გყავს სარჩენი... ერთი სიტყვით, ჯერ ეს იყოს და მერე სხვა იქნება... — მაგიდის კიდევად გააყოლა ხელი და გაოგნებულ ბიჭს ბანკის წითელბოლებიანი ქაღალდით შეარული დასტა ჩაუდო ჯიბეში.

— არ ქნა ეს, ჭიჭიკო, თუ ძმა ხარ... — ბიჭმა ხელის კანკალით ამოიღო ფული ჯიბიდან და წინ დაუდო მაგიდაზე. — ისედაც დაგეხმარები, — შევალ ხვალ მირიანთან და ვთხოვ...

— არ გეწიყნოს, ჯიბო... — თქვა ნირწამხდარმა თავგარელიძემ და ქარხალივით გაწითლდა. — მართლა ფულზე ხომ არაა საქმე, მე ამის დედა ვატირე, ამისი... კაი ადამიანი ყოფილხარ, ჩემმა მშემ, — პირველად ვხედავ ამისთანა კაცს... თუ დაგვირდეს სხვა ღროს, სასესხებულად ან რამე, არ მოგერიდოს... ერთადაც რო არ ვიმუშაოთ, მაინც მინდა ამხანაგები ვიყოთ... გლახა ხალხში მიწვეს, ბიჭო, ტრიალი; სულ: ფული, ფული, ფული... მეტს ვერაფერს გაიგონებ კაცი; ერთმანეთს ვატყუებთ და თვალეში ბეწვს ვაცლით... შენისთანა კაი მეგობარი მინდა მყავდეს... — ბიჭმა დაინახა როგორ ჩამოუგორდა თავგარელიძეს მწითურ ლაწვებზე კურცხალი; მიხვდა რაც ხდებოდა ამ წუთას მის სულში და ამ დრომდე თუ ებრალებოდა, ახლა შეუყვარდა კიდევ...

მეორე დღეს, დილით, გასული ქაღალდების ქურნალი რომ გადაათვალიერა,

წერილი გატარებული არ აღმოჩნდა...
ეძებებს, ეძებებს და დირექტორის მაგი-
დაზე იპოვეს — ქალაქში გაბნეუ-
ლიყო!..

— თო... ეს როგორ მოგივიდა, —
შეწუხდა მირიანი. — შენ უნდა მიგე-
დევნებინა თვალი, ჩემო კარგო! — ხე-
ლი მოაწერა და მისცა.

— რაღას ვაწვალებთ იმ კაცს, გე-
დევანოვინა... — უთხრა ჯიბომ. — ად-
გეთ და მივიღოთ — არ ჩანს ცუდი ად-
ამანი!

— მერედა ვინ დაგიშალა?.. — გაი-
ცინა მირიანი. — აქი მოგწერე კიდევ
გაფორმე-მეთქი; შენ თვითონვე მოი-
სურვე სტეგანოფილემბაში შეკითხვის
გაგზავნა!

ნაშუადღევს ბიჭმა თავგარელიძეს
ახარა, — შენი საქმე გაკეთებულიაო.
ანეტა შეუვსო, შრომის წიგნაკი გაუხ-
სნა, ბრძანების ტექსტი თვითონვე გა-
დაბეჭდა მანქანაზე და ხელმოსაწერად
შეუგზავნა დირექტორს...

ხალამოხანს, სამუშაო საათები რომ
დამთავრდა, თავგარელიძე შეუჩნდა და
კლავ მალაქიას დუქანში ამოყვეს თა-
ვი.

მაშინ იყო რომ წამოსცდა — წუხელ
მეგალემ მომაკითხოო... თუ ეგრე იყო,
აგლო ის ფულობო — გაჰკიცხა თავგა-
რელიძემ... არა, როგორ გეკადრება,
უბრალოდ სიტყვამ მოიტანა და იმიტომ
ვთქვიო; ჭისესხებ სადმე და მერე ნელ-
ნელა გადავიხდიო... რაღა სხვაგან ეძებ,
მე აგერ არ ვარო? — დაივინა თავგარე-
ლიძემ, — მეც ხომ თქვენი კოლექტივის
წევრი ვარ უკვე, და ყაცმა კაცს ხელი
არ უნდა გაუმართოსო? ჯერ ის მოძალე-
ბული შევალე გაისტუმრე და როცა
მოგიხერხდეს, მაშინ დამიბრუნეოო არა,
არაო — უთხრა ბიჭმა არ გამოდის რა-
ღაც ლამაზიო... თავგარელიძე კი თა-
ვისას ადგა: თუ ძმობაა ძმობა იყოს —
რა მოხდა მერეო, — ახლა არ მაქვს თან
ჯიბეზე იმდენი, მარა ხვალ მოგიტან
სამსახურშიო...

კადრების განყოფილებას პაწაწვი-
ტელა ოთახი ეპირა მირიანის კაბინე-
ტის გვერდით (განყოფილებაც სახე-
ლად ერქვა, თორემ სინამდვილეშა
მარტო ერთი კაცი მუშაობდა). ოთახში
უბრალო საწერი მაგიდა, ცეცხლგამ-
ლე სეფი და ქალაქებით გამოტენი-
ლი ორი კარადა იდგა. ერთადერთ ფან-
ჯარას, ინსტრუქციისამებრ, ვისოსები
ჰქონდა დატანებული. ფანჯრიდან გა-
შიშვლებული ალვის ხის კენწეროება
ჩანდა, სადაც დროდადრო მტრედები
ჩამოსხდებოდნენ ხოლმე; ისეთ წერილ
ტოტებს შეარჩევდნენ, ზუსტ უყვირდა
როგორ უძღებნენო...

მეორე დღეს თავგარელიძე მოგვი-
ანებით გამოჩნდა ქარხანაში...

შემოსვლისას, რატომღაც კარი გა-
მოიხურა, მაგრამ ჯიბოს ამისთვის ყუ-
რადღება არ მიუქცევია; მზარული
შემახილით შეხვდა და უგუნებობა
რომ დაატყო, რა მოგივიდაო — ჰკით-
ხა... რა და... — წაიბლუქუნა თავგარე-
ლიძემ — ვერ ვიყავი წუხელ კარ-
ვად, ღვინომ მაწინა, — დედო ჭია არ
შემჩრჩნია მუცელშიო; აჰა, მოგიტანე
რაც შეგებრდით — გულის ჯიბიდან
ფული ამოიღო და მაგიდაზე დაუდო.
რას მოგქონდა, ხომ ვითხარი არ მოგე-
ტანა; წაიღე თუ ძმა ხარ, მოაშორე
აქედან — არ დაინახოს ვინმემ და
სხვანაირი კუდი არ გამოაბასო... რა
მოსდა მერე, ნუ ეტყვი ნურავის, ნუ გა-
აგებინებ, მე და შენ ვიცოდეთ მარტო
და როცა შეძლო, მაშინ გადამიხადე,
გინდ ერთბაშად, გინდ ნაწილ-ნაწი-
ლო — მიუგო თავგარელიძემ და ფუ-
ლის დასტა ახლოს მიუჩოხა...

ჯიბეში რომ იდებდა, ისე ამოიოხრა
თითქოს გული ამოიღოო. ისევ ის ათმა-
ნეთიანების დასტა იყო, ქრთამად რომ
შემოაძლია ამ ორიოდე დღის წინ და
უფრო მიტომაც არ მოსწონდა ახლა ეს
ამბავი... მოეჩვენა, თითქოს დასტა გა-
ეხსნათ და წითელზოლებიანი ქალაქი
ხელახლა დაეწებათ...

ან იქნებ იმ წუთას ეს არ უფიქრია?..

არა, არა... მერე, მოგვიანებით, როცა ამ საბედისწერო წამებს იხსენებდა, მიწასთან გასწორებული და განადგურებული, ეჩვენებოდა, თითქოს რაღაც ამდაგვარი შენიშნა...

საკუთარი თავისთვის ვერ ემატიებინა ეს ამბავი...

მერე, ციხეში, გული გაუფუჭა დარღმა, ნაღველმა და სინანულმა იმის გამო, ადამის ძეთა მზაკვრობა რომ დაიფიჭა და ორი დღის „მეგობარს“ ასე ალაღად ენდო...

მიდი, კიკიკო, ნადიასთან, ამონაწერი გამოართვი, ბრძანება უკვე ხელმოწერილი იქნებოდა — თავგარელიძეს ეუბნებოდა: ის კი ლენინით იდგა კარისაკენ ნახევრადმიბრუნებული, თვალები იატაკისთვის გაეშტერებინა და სახეზედაც ფერი აღარ ედო... მერე კი ბორჩხალასავით გვერდულად გადადგა რამდენიმე ნაბიჯი და იატაკისათვის მზერა არ მოუწყვეტია, ოთახიდან გაილალა... რა მოვივიდა, ცუდადა ხარ?.. ისევ გული ხომ არ გერვეო, — დააწია ბიჭმა და გაყოლასაც აპირებდა, მაგრამ...

ის, რაც შემდეგ მოხდა, კოშმარს ჰგავდა, ძილშიაც რომ ვერ უძლებს კაცი და შეძრწუნებული იღვიძებს... არა, ეს უარესი იყო: ამას აღარაფერი ეშველებოდა...

ოთახში უცხო ხალხი შემოლაგდა დაქინჩაჩებულნი...

ახალგაზრდები იყვნენ, მისი ტოლები.

— ნება მოგვეცი მოწმეთა თანდასწრებით გავჩხრიკოთ! — უთხრა ერთმა მთგანმა, ტყავის კურტაკი რომ ეცვა, და რაღაც ქალაღი დაანახა. ცნობა გვაქვს, უნებართვოდ იარაღს ატარებთ...

— მე უნდა გამჩხრიკოთ?.. კი ბატონო, სიამოვნებით... მაგრამ ნამდვილად გეშლებათ!.. — ბიჭს უხაროდა, რომ ვერაფერს უპოვნიდნენ და მერე გაწბილებულნი ბოდიშს მოუხდიდნენ.

ულვაშამ მაგიდაზე დააღაგა ყველაფერი: გასაღებების ასხმა, ტყავის საფულე, პარტიზლეთი, ცხვირსახოცი, პა-

წია ჯაყვა და ბევრშეხისათვის იმ დილით ნაყიდი ფერადი გასაბერი ბუშტები... ცხვირსახოცი დაქმუქნილი იყო და ბიჭს შერცხვა, ქუჭკუიანი არ ეგონოთ... მერე იმან შარვლის ჯიბეში ჩაუყრელი და როცა იქედან დასტად შეკრული ფული ამოიღო, შეწყვიტა კიდეც ჩხრეკა... ბიჭს უსიამოდ. გაჰკენწლა გულმა, რაღა ახლა დაემთხვა ეს ამბავი, ვილადაში რომ შევეშალო...

ულვაშამ ფული მაგიდაზე დადო და თავის ერთ-ერთ მსლებელს, ჩაფსკენილ, შევგვრემან ბიჭს უბრძანა, ოქმის საწერად მოეშადა...

შევგვრემანი, ჩაფსკენილი ბიჭი მაგიდასთან მოკალათდა და პორტფელი გახსნა.

— ვთხოვთ ვეპასუხოთ, — მიმართა ულვაშამ ჯიბოს. — რა თანხას შეადგენს ფული, რომელიც თქვენი შარვლის მარჯვენა ჯიბეში იქნა აღმოჩენილი და საიდან გაქვთ იგი?..

ბიჭი მთელი ამ ხნის განმავლობაში ფეხზე იდგა მაგიდასთან... ახლა კი გული შეუკრთა: ყველაზე მეტად სწორედ ამ შეკითხვისა ეშინოდა; სწუხდა — რაღა ახლა მოხდა ეს გაუგებრობაო... თქმა იმისა, ფული თავგარელიძისაგან ვისესხეო, ეუხერხულეზოდა, რადგან შეიძლებოდა გაეკითხათ და როცა ვაიგებდნენ თავგარელიძე ქარხანაში ახალ-მოსული იყო, იქნებ ეკვიც შეჰპარვოდით და სხენაირად ჩამოერთვით ეს ამბავი... კიკიკო თავგარელიძე კი დაადასტურებდა — ვისესხეო, მაგრამ მაინც... რად უნდა გაერთულებინა საქმე?.. სჯობდა თავგარელიძე სულაც არ ეხსენებია... და მან გადაწყვიტა დაესახელებინა თავისი ძმის ამხანაგი, ვისვანაც მართლაც ჰქონდა ფული ნასესხები... ასეც მოიქცა!

— ვთხოვთ პასუხი სიტყვისიტყვით შეიტანოთ ოქმში!.. — უთხრა ულვაშამ შევგვრემანს და მერე ისევ ჯიბოს მიუბრუნდა. — როდის ისესხეთ?

— გუშინ... — მიუგო ბიჭმა. გადაწყვიტა იმ საღამოსვე, როგორც კი აქედან გავიდოდა, მოენახულებინა გე-

ლა დათესანი, ვისი ვალიც ჰქონდა, და გაეფრთხილებია: თუ ვინიცობაა კინმემ რამე გკითხოს, შენც ასე თქვიო... შეგვერემანმა ბიჭმა თქმში შეიტანა პასუხი.

— კიდევ ერთხელ ვთხოვთ სწორად გვაპასუხოთ, — უთხრა უღვაშამ. — საიდან გაქვთ ეს ფული?..

ჭიბომ იგივე გაიმეორა.

— რატომ არ გრცხვენიათ?.. — თავი ველარ შეიკავა და ზიზლით უთხრა მოწმედ მოყვანილმა ქალბა ქალმა ჭიბოს. — ახალგაზრდა კაცი, კომუნისტი... ჭრთამს ართმევთ ხალხს სამსახურში მოწყობისათვის... თავს იღუპავთ, ოჯახს აუბედურებთ და ქვეყანასაც რყვინით... ფუი შენს კაცობას!

ბიჭი მოწყვეტით დაეცა სკამზე, მაგიდას დაემხო და ატირდა— მიხვდა, ეს ამბავი თავგარელიძის მოწყობილი იყო...

ამ წუთას, მაგიდაზე პირქვედამხობილს, სამსხვერპლო მოხვედრით რომ ზმუთდა, საკუთარი უბედურება ჯერ სასტუმროს შეგნებული არც ჰქონდა... არც დედა ახსოვდა ახლა, არც ცოლი, არც შეილები; ვერც იმ ტანჯვას წარმოიდგენდა, მომავალში რომ უნდა გაენჯიდა — ყოველივე ამას ჭიბო მოგვიანებით გაიხსრებდა და მალე საკუთარ ტყავზეც იწვნედა... ამჟამად კი კაცთა გაუტანლობასა და მზაკრობაზე მოსთქვამდა ადამიანებზე გულის გატეხვასა და რწმენის დაკარგვას იგლოვდა...

ვერც წინასწარმა გამოძიებამ, ვერც სასამართლო პროცესმა საქმეს ახალი ვერაფერი შესძინა, რადგან ყველაფერი აბზიანძის საწინააღმდეგოდ შეტყვევებდა... თავგარელიძისაგან ვისესხეთ — იძახდა მერე, მაგრამ თვითონვე ვრძნობდა რა სასაცილოდ და დაუჭერებლად ეღერდა ნათქვამი, მაშინ, როცა თავგარელიძე ჩოუტად ადგა თავისას: ათასი მანეთი ფული ჭიბო აბზიანძემ საბსახურში მოწყობისათვის ჭრთამად მომთხოვა და მილიციასაც მიტომ ვაცნობეთ!

შირიანს ოდნავდაც არაფერი შეჰხებია, რადგან ბრძანების პროექტი ხელ-

მოუწერლად იდო მაგიდაზე; არც კი ვიცი როდის შემოიტანესო. — ვიდრე სასამართლობაზე პასუხი არ მოვიდოდა, მანამ თავგარელიძეს საწყობს როგორ ჩაებაზრებდით. სპეცგანყოფილებაში გასაგზავნი წერალი კი ჭიბოს სეიფში იპოვეს და, რაღა თქმა უნდა, განზრახ გადამალულად ჩაუთვალეს. დევიდემ იმას სწუხდა, ამ სამარცხენო ინციდენტით კოლექტივის უმწიკვლო სახელს ჩირჭი არ მოეცხოსო და ხშირ-ხშირად იმეორებდა — რა ჩემი ბრალია, ეს ბიჭი რაიკომმა გამომიგზავნათ...

სასამართლოზე, საბოლოო სიტყვაში, აი რა თქვა ჭიბო აბზიანძემ:

— მე დამარცხებული სიმართლე ვარ, თქვენ — გაბრიყვებული სამართალი. ბოროტება კი გამარჯვებას ზეიმობს...

— თავგარელიძისაგან გაიშვირა ხელი, რომელსაც, სხვათა შორის, არც დაპირისპირებისას, არც წინასწარი გამოძიების მსვლელობაში და არც მერე, სასამართლო პროცესზე, მისთვის თვალეშში ერთხელაც არ შემოუხედავს. — ჩანს, ბოროტება სიკეთის გარეშე ვერ იარსებებს და მაშინვე ამოსკამს საკუთარ თავს, — განაგრძო ბიჭმა. — იგი ფითრით სიკეთის ტოტზე ბინადრობს და მისივე წვენი იკვებება... ნიღბაფარებული ლალად დააბიჯებს ჩვენს შორის, ზურგში მახვილს გაცემს და გამპირით ჩვენს სისხლს ეწაფება... თავად ვერაგსა და დაუნდობელს როდი ეშინია, — იცის, სიკეთე ბავშვით გულუბრყვილოდ და შემბრალება...

სიკეთე მხოლოდ მაშინაა უძლეველი, როცა ხელში მახვილს აიღებს და ბოროტების პირისპირ დგება, თუმც ხალხით როდი მიუწყევს გული ბრძოლის ველზე, რადგან მისი მოწოდება გუთნით ხნულის გავლებაა და არა ხმლით თავის წავადებიანება... იგი უმოთარესად იმ გაწერთილი რაზმის მოიმედება, რომელსაც, თავისი რიგებდან, ბოროტების წინააღმდეგ საბრძოლველად გამოპყობს; ესეც საკმაო იქნებოდა ქვეყნად სიავის დასაბრუნებლად, მაგ-

რამ... სიკეთე თავისივე ფესვით ნაზრდობს და ამიტომაც მისი უღუფა ისევე მოკრძალებულია, როგორც მთლიანად კაცობრიობის მიერ მოწვეული არსებობის პური, ხოლო ბოროტების სუფრა ნაალაფარითაა საფსე... იგი ნემსის ყუნწში ძვრება საყეთის რაზმელები რომ გადაიბიროს და ხანდახან მიხანს აღწევს, რადგან თითო-ორთა ჯარისკაცი, ლაშქრობაში სავალი რამ შემოაყლდება, სულსწრაფობას იჩენს, ბოროტების მიერ გამოწვეულ ჯამში ხელს პუფს და მასთან ერთად პურსა სჭამს... სიკეთის უნიფორმები აცვიათ, ჩუმ-ჩუმად კი ბოროტებასთან მკლავგაყრდენი დასეირნობენ...

—საქმეზე ილაპარაკეთ, ბრალდებულ აბზიანიძე, — შეაჩერა იგი თავმჯდომარემ, რომელსაც მოეჩვენა, თითქოს ბიჭის სიტყვებს პროვოკაციული ელფერი დაჰკრავდა. — ქვეყნის საზრუნავს და საფიქრალს თქვენ აღარავინ გეკითხებათ, — ანკი რა ფასი აქვს მაგ სიტყვებს, მას შემდეგ, რაც ჩაიდინეთ!?

განაჩენი რომ გამოუცხადეს, ბიჭს ნერვებმა უმტყუნეს... არ ეგონა მართლა თუ ვასწირავენ, — უზრო, გაკია ნურებულ თამაშად ეჩვენებოდა ეს ყველაფერი და უკერდა კიდევ ამდენი ხალხი რომ ცდებოდა ამ სულელურ საქმეზე... იმედი ჰქონდა, წამოდგება ბოლოს თავგარელობე და იტყვის სიმართლესო, მაგრამ ამოდ...

— თუ ღმერთმა არ გამწირა და ცოცხალი გამოველ, — მიძახა სასოწარკვეთილმა, ვიდრე გაიყვანდნენ. — იცოდე გადავიხდი სამაგიეროს, — მე თვითონვე გაგისწორდები... გეშინოდეს... ციხიდანაც გეშინოდეს ჩემი, თავგარელობე!..

• • •

გამთენიისას წასთვლიმა და მაშინაც ჯიბო ამზიანიძე წამოესიზმრა, — სახელოებწაცრეცილი თეთრია „პლაში“ ეცვა... რა კარგია რომ გნახე — სწო-

რედ შენთან მოვდიოდით... დიდხანს ედავებოდა და არწუნებდა, მე ამ საქმეში უბრალო ვარო, თან ზიზლით შეპყურებდა ჰორფლიან სახეში და ბოლოს, რომ ველარაფერი შეასმინა, გამწარებული ყერში სწვდა... უნდოდა იქვე მიეხრჩო და ამით მოემთავრებინა ბარემ ყველაფერი, მაგრამ ბიჭს კისერი რკინისა ჰქონდა და ვერა დაავლო რა... მკლავები დააწყდა, თითებიდან სისხლმა გამოჟონა, — იმან კი მუცელზე რევოლვერის ცივი ლულა მიადო... თვალი გაახილა და დაფტებულა წამოვარდა ზეზე, — ხელში რევოლვერი ჩაებდაუჭა... გათენებულყო უყვე!

კარგი იყო თავგარელობეს ეცოცხლა, ვისაც მართლა მიუძლოდა ბრალი, — სწორედ იმ ხანად დაიღუპა, ჯიბო რომ ციხიდან გამოქცეულა... ცოტა მაინც დაეცადა იმ მამაცხონებულსო, გაიფიქრა, ჩემზე ტყდება ახლა ჯობიო...

ტირად აჰკიდა მაინც ნესტორიჩმა თავგარელობე... მშვენიერი ადგილი უშოვა მერე — დამამზადებლად მოაწყო რაიონში, მაგრამ ვერ ივარჯა, — სირცხვილი ჭამა და მალე გამოაპალურეს იქიდან, მიუხედავად დიდა ხათრისა... ბოლოს ნესტორიჩმაც აიღო მასზე ხელი, აბა თან ხომ არ გადაყვებოდნენ!

ქარხანაში მოაკითხავდა ხოლმე ხშირად — მუშაობას გულს ველარ ვუდებო, ბლუქუნებდა... აღარაფრის თავი აღარ მაქვსო... მილიცია დამდევს და საქურად, „დამუშავებაში ვყვებარო“ — აჰკეიბებოდა. შირიანი ფულს აძლევდა და ისიც მაშინვე დასალევედ გარბოდა, ოღონდაც მალაქის დუქანს ხათოფეზე აღარ ეკარებოდა... სახინკლეებსა და სამწვადეებში ათენ-ალამებდა... ბოლოს ისე წაუვიდა საქმე, სხვებმე აღევი-ნებდნენ სამადლოდ. ამბობდნენ ორ ქიქაზე ითვრება, რალაც გაურკვეველს ლულულებს და ცრემლებად იღვრებაო... ავეისტოს თვეში მოინახულა უკანასკნელად — მთლად წასთლიყო ხე-

ლიდან, კაცად აღარ ვარგოდა... ფუ-
ლიც აღარ მიუცია — ეჩხუბა და ხედა-
ვივით ეზოდან გააგდო, მეტად აღარ და-
ვინახო აქ ფეხმოდგმული... ორიოდუ
დღის შემდეგ ქუჩაში ენახათ მკედარი
დღის ნათელმა მხნეობა შეჰმატა,
თუმც წვიმიანი, ღიზი ამინდი იყო;
ეზო გაყვითლებულ სველ ფოთლებს
გადაკურებინა, — ხის ძირებსა და
გალავნის ჩასწვრივ კი მუხლებამდე
ეყარა ნეშო.

მისხალ-მისხალ ჰქონდა გონებაში
ყოველივე გამოწონილ-გამოწონილი, ჯი-
ბო ვერაფერს წამოედევებოდა... ძნელი
კი იყო თავხეხილადებული კაცის და-
შოშინება — იმას შენი ტყუილ-მარ-
თალი ფეხებზე ჰკიდია, მაგრამ მირიან-
ის ლოგვის ძალას თავისი უნდა გაე-
ტანა!

შეხვედრა არ მოხერხდებოდა და დი-
დად არც იყო მოსურნე, რადგან ჯერ
მაინც ძნელი იყო ნდობა, თუმცა ბიჭს
ეს არ უნდა ეგონო, — პირიქით: ისეთი
შთაბეჭდილება უნდა შეჰქმნოდა, თით-
ქოს მასთან პირისპირ შეყრა ეწადა...
ამიტომაც მიიღო ესოდენ თამამი ვადა-
წყვეტილება — აბზიანიძეებს სახლში
სწევოდა!.. ჯიბო შინ მაინც არ იქნე-
ბოდა (თუმცა გამორიცხული როდი
იყო!), გავებით კი უსათუოდ გაიგებდა
ოჯახში მირიანის მისწლას და ჯეროვ-
ნად შეაფასებდა ამ ექსტს — ეს ხომ
მართალი კაცის სითამამე გახლდათ!

იყო კიდევ ერთი გარემოება, რომე-
ლიც მის წისკვილზე ასხამდა წყალს,
კერძოდ: თავგარელობის სიკვდილი...

წუხელ, ბიჭის გაქცევა რომ ვაი-
გო, ამ ფაქტმა (თავგარელობის სიკე-
დილმა) ჯერ შეაღონა, მაგრამ კარგად
როცა ჩაუყვირა საქმის ვითარებას,
მიხვდა — ასე სჭობდა!

ვინც ამ ამბის ავან-ჩაავანი იყოდა,
მისთვის დღესაკვით ნათელი იყო თავ-
გარელობის დაღუპვის მიზეზი: იგი სინ-
დისის ქენჯნამ იმსხვერპლა: ეს უკვე თა-
ვისთავად ამართლებდა მირიანს და საქ-
მეს უიოლებდა... „კაი დროს ჩამაღლდა
ის ოჯახაშენებელიო!“ — გაიდგრა.

ათი საათი სრულდებოდა...
კრწანისის ქუჩის შესახვევში ნაწილობა
ალაყაფის კარებს მიადგა...

ადრეც იყო ერთ-ორჯერ ნამყოფი,
ჯიბო რომ დააპატიმრეს იმ ხანებში:
დამწუხრებულ ოჯახს ამბავი უკითხა,
ნუგეში სცა და შემოუძახა, თან დახმა-
რებაც აღუთქვა — მთელ ქარხანას ფე-
ხზე დაეყენებ, იქნებ როგორმე გამო-
ვისნათ საწყალი ბიჭიო... ბავშვებს მი-
უაღერსა და შოკოლადები ჩამოურთავა,
ძალზე აღელვებული და შეწუხებული
იყო: ნეტამაინც არ ვამეფრთხილები-
ნის — ამის თაობაზე ერთხელ კიდევ
წავლაპარაკდითო... „გვიყვარდა უვე-
ლას, პატივს ვცემდით, ალა-მართალი,
კეთილი ბიჭი იყო!“ — მე მერა სესხად
გამოართმევდა, მაგრამ რანაირად გინდა
ძიებას დაუმტყიცო, ის გველაძუბ თავ-
გარელობე პირზე ადგებო... ვნახოთ,
ვცდი კიდევ — იქნებ სიმართლე ვათ-
ქმევიინო... მართლა წამგლეჯი რომ
ყოფილიყო, ეს არც მოუვიდოდათ —
ეგ კი არა, ხალხს მილიონები უწყევია და
იმათ ვერ იჭერენო... მაგრამ იმისთანამ
იცის როგორ და რანაირად აიღოსო...
ექნა ჰკუთა და ჩემთვის დაეჯერებია
კარგი იყო — მაშინვე ეურჩიე ძველ
სამსახურში მიბრუნებულიყოო... ქალე-
ბი იმედით შესცივინებდნენ თელგბ-
ში — იქნებ მართლა გვისაშველოს რა-
მე, გავლენიანი კაციო...

ახლა კანკალით შეაღო ალაყაფის კა-
რი... რისკზე მიდიოდა, მაგრამ გუმანით
გრძნობდა, გამართლებული რისკი რომ
იყო!

მოსაფალტებულ პატარა ეზოში, შე-
სასვლელთან, ბებერი თუთა იდგა. მი-
რიანი ხეს მოეფარა და იჭაურობა დაზ-
ვერა... ხელმარტხნივ, პირველი სართუ-
ლის აივანზე, სადაც აბზიანიძეები
ცხოვრობდნენ, თოკზე ბავშვის საცე-
ლები იყო გაფენილი, შინ არავინ ჩან-
და და ცოტათი გული მოეცა; წვიმდა...
თუთასთან, ონკანში წყალი მოქშუო-
და... უცებ მოეჩვენა, თითქოს ხელ-
მარტხნივ, მოპირდაპირე სახლის ფან-
ჯარაში ფარდა შეირხა...

ვიღაც უთვალთვალეზდა..

გაქცევა დააპირა, მაგრამ ამასობაში კარი გაიღო და მხრებში მოხრილი ჭრელხალათიანი, თმაგათეთრებული ქალი გამოვიდა აივნზე.

— ხომ არ იცით აზნაინძეები სად არიან, დედი?.. — მირიანი ხეს გამოშორდა.

— ვინ ბრძანდები თქვენ, ბატონო?.. — დედაბერმა ეკვიტ შეათვალღერა და პასუხის მოლოდინში ტუჩები ააცმატუნა.

— ჯიბოს სამსახურიდანა ვარ... მისი მეგობარი!

— ინეზა სამუშაოზეა, ბატონო.

— ჯიბოს დედა?..

— საწყალი ტასო ხომ ვარდაცვალა ამ ზაფხულს...

ტყვიასავით მოხვდა გულზე ნათქვამი... აი, თურმე რას გაუბოროტებია ასე ძლიერ... საწყენია, დიდად საწყენი — ცუდი ამბავი მომხდარა: გაუქმდებოდა ახლა ბიჭთან საერთო ენის გამოწახვად!

— ჯიბოსი რა ისმის?..

— შე რა ვიცი, შეილო... — დაფრთხა დედაბერი.

— სხვანაირად არ იფიქროთ, დედი... მე მართლა მისი სამსახურიდან ვარ...

— დირექტორი ხომ არ ბრძანდებით... — გამოცოცხლა ქალი.

— დიას... თქვენ რა იცით? — გული შეუქანდა, რა ხდება ნეტავი, რა ამბები ტრიალებს ჩემს თავსო; რა იცის ამან ვინა ვარ და რა ვარო.

— ვიცი, ვიცი... გახსენებენ!

— რაო, ვინ ნახსენებს: რა უნდათ, რას ამბობენ?.. — მღელვარებისაგან სუნთქვა შეეკრა.

— მადლიანი კაციო... კარგი დახასიათება მიგიციათ ჯიბოსთვის, სასამართლოზეც კარგად ვილაპარაკიათ... ერთხელ აქაც ბრძანებულხართ, მგონი...

— დიას, დიას... — მირიანმა შევებით ამოისუნთქა.

— შემოდით, ნუ სველდებით! — აივნის პაწია კარი გაუღო.

— არა, წავალ... — მირიანმა დაბადის ქვეშ შავი კოსტუმი ეცვა და პალსტუხი ეკეთა: თავშიშველი იყო, თმასა და სახეს წვიმა უწინწყალავდა.

რა კარგი ოჯახი ჰქონდათ და რა უბედურად წაუვიდათ საქმეო, ეუბნებოდა აივნის მოაჯირის გადმოყრდნობილი დედაბერი. საწყალი ტასო ჯიბოს ამბავს შეეწირაო; არ უნდა ექნა, არა — არ ჰქონდა იმის გაქირვებო... სიმართლე გითხრა, მე არცა მჯერა ეს ამბავიო; მართო ინეზა ზრდის ახლა ოთხივეს და ქმარიც რომ თავზე დგომოდა, რაღა ექნებოდათ საფიქრალიო... საბავშვო ბაღში მუშაობსო... ბიჭები უკვე სკოლაში დადიანო... ყოჩაღი ქალი გამოდგა, ყოჩაღი. — მაგისტანა ნეტა, ყველას შეგვახვედროსო; შეწყალენის არზა ჰქონდა შეტანილი მთავრობაში და მგონი კეთდებოდა კიდევ საქმე, ჯიბოს რომ ეს სისულელე არ ჩაედინათ...

ყველაზე საგულისხმო, რაც ქალის ნალაპარაკევიდან შეიტყო, ის გახლდათ, თითქოს მიზეზი ბიჭის გაქცევისა, დედის ვარდაცვალემა ყოფილიყო... ეტყობა ამ ხმას განგებ აერცულებნო, გაიფიქრა მირიანმა... შეაღამისას შეპარულა დასატირებლად და მეორე დღეს სასაფლოზე გაყოლია, სულ სხვა კაცად გადაცმული და ნიღაბაფარებულაო...

— თუ არ შეწუხდებით, დედი — მირიანმა ქალაღში გახვეული ფული ამოიღო ჯიბიდან და გაუწოდა. — ინეზას ვადაცვით... უთხარით ჯიბოს ამბავებს შეუგროვებით და მირიანმა დატოვა-თქო... სიაც თან ახლავს და იქ სწერია ვინ რამდენი დადო!

ფული სახლიდან წამოიღო და სიაც ზეპირად შეადგინა ამ დილით — მერე იქნებ ნაწილობრივ შაინც ავინახლავრო... არადა ამ ნაბიჯის გადადგმა აუცილებლად მიიჩნდა.

— რამდენია?.. — ჰკითხა ქალმა და ხმაზე დაეტყო, ეამა ეს ამბავი.

— ხუთი ათასია... — მიუგო მან. — ჩამიც არის მანდ გამოყვანილი, მაგ-

რამ მაინც დაითვალეთ... ფულს დათვ-
ლა უყვარს, დედი!

— ოო, არა შეილო... — მიუგო ქალ-
მა და გაწედილი ხელი უკანვე წაიღო.
— ამდენ ფულს ვერ ვინდობ... თქვენ
მიუტანეთ, აქვეა ინგზას საბავშვო ბა-
ლი...

— კარგი, კარგი... ამ საღამოს შემო-
ვივლი!

— პო, შეილო, ეგრე აჯობებს. გადაი-
რევა საწყალი გოგო სიხარულით!

— ამ დრომდეც უნდა მოგვეფიქრე-
ბინა, მაგრამ ვერ მოვებით თავი... ჯიბო
ნამეტანი გვიყვარდა და მიგვანდა ყვე-
ლას... გადავწყვიტეთ ყოველ წელიწადს
ამდენ-ამდენი...

— ღმერთი გადაგზღით სამაგიერ-
ოსს!

— კარგი იქნება ჯიბო ჩემს ნახვას
რომ მოახერხებდეს... — თითქოს სხვა-
თა შორის ჩაილაპარაკა მირიანმა. —
ვერჩევდი როგორ მოქცეულიყო, გზა-
ზე დავაყენებდი, იქნებ როგორმე გა-
მოგვეხსნა... ცოდოა, წერილშვილის
პატრონმა და, რაც მთავარია, კაცი მარ-
თალია!.. თუ აქვს ნეტავი ოჯახთან რამე
კავშირი?... თუშეა თქვენ არ გეცოდინე-
ბათ!..

— შემობრძანდით, ბატონო, რატომ
სველდებით?..

— არაუშავს, არაუშავს... — მირიან-
მა ცხვირსახოცით შეიმშრალა სახე.

— თქვენ რავე დავგიძალავთ რამეს...
— დედაბერმა იღუმალი მშერა მოაე-
ლო ეზოს. — როგორ და რანაირად
ვერ გეტყვით, არ ვიცი, მარა ხანდა-
ხან კი ხედებიან, თურმე, ერთმანეთს...
არ იციოთავთ რატომ გამოქცეულა?

— ვიცი, ვიცი... დედის დასატირებ-
ლად! — მიუგო და კვლავ დახვერა
ეზო.

— არა, არა... — გულამა. — ცოლ-
შვილი მომენატრაო, უოქვამს... საწყა-
ლი ტასოს სიკვდილი უბრალოდ დამო-
ხვევია ამ ამბავს... კიდევ რა უოქვამს
იციოთ? — მართალი ვარ და იმიტომო;
სასამართლოს მიერ დაშვებულ შეც-
დომას ვასწორებო... მარა მიზეზი მაინც

სხვია, ინგზას წამოცდა ერთხელ...
თან... — ხმას დაუწია და სამაგიეროდ
აივანზე გადმოიხარა დედაბერი. — ვინც
ამ დღეში ჩამავლო, იმასთან მაქვს ჩემი
ანგარიშებიო... მარა ცოცხალი აღარ
დახვედრია ის ბედშავი — კი გაიგებ-
დით თქვენც, მანქანას გაუტანია ამ ზა-
ფხულს; ხედავთ — ღმერთი სამართლი-
ანია!..

— კიდევ რაო, რა ულაპარაკიო?.. —
გულისთანაცქალით ჰკითხა და იგრძნო
წვიმიტ გალუმბულ სახეზე როგორ გა-
მოყოფა ოფლმა.

— ნამეტანი არ გაპხარებია იმისი...
რა ქვიოდა იმ სულწაწყვედილს?

— თავგახელიდეთ... ქიქიკო თავგარე-
ლიძე!

— თქვენა?

— რა შე?... — შეკრთა მირიანი.

— თქვენ რა გქვიათ, ბატონო?..

— შეე?... მე — მირიანი!

— ჰოდა იმას გეუბნებოდით, მირიან
ბატონო — არ გაპხარებია იმ საცო-
დავის დალუპვა!

— რა თქმა უნდა... გასაგებია... —
სველი ტუჩები გაილოკა ენაგამშრალ-
მა. — ერთიენა თვითონვე, თავისი ხე-
ლით ჩაქაღლებინა!

— რავე გეკადრებათ!.. — იწყინა და
თავისებურად გაჯავრდა დედაბერი. —
არ ვიცნობდე მაინც ჯიბოს, ჩემს ხელ-
ში გაზრდილია; ის კი არა და იმაზე იკ-
ლავდა, თურმე, თავს — გამოქცევისას
ყარაულს გაეარტყიო, მარა კარგად ყო-
ფილა ახლა ის კაცი, ინგზამ მითხრა...

— აბა რისთვის მორბოდა?... — ჰკით-
ხა მირიანმა.

— იქნებ სიმართლე ვათქმევინო
თავგარელიძესო, უფიქრია; მტომაც
დარდობს ასე ძლიერ... ერთადერთი კა-
ცი იყო, ვინც ჩემი უდანაშაულობა
იცოდაო... ახლა ჩაპხარება გადუწყვე-
ტია; უნდა გამოვცხადდე პოლიციაშიო,
უთქვამს.

მირიანი გულსყურით უსმენდა და
მართალია ამ ულაპარებისა არაფე-
რი სჭეროდა, მაგრამ ერთი რამ კი
უღაფო იყო: ბიჭს ოჯახთან კავშირი

ჰქონდა, და იქნებ, ინებს მეშვეობით, როგორმე მიეწვდინა ხმა!

სალამოს შემოვივლიო, შეახსენა დედაბერს და ეზოდან გავიდა...

მილიციის უფროსი ლომკაცა ღვინიაშვილი უნდა ენახა სასწრაფოდ, — რჩევას ჰკითხავდა, თან გამოლანძღავდა კადეც — რატომ ამ დრომდე არ შემატყობინებ ეს ამბავიო... ხომ უნდა მიმხვდარიყო, თუ რა შედეგები შეიძლებოდა მოჰყოლოდა აბზიანიძის ციხიდან გაქცევას, — განა მისი გამოგზავნილი არ იყო ოპერატიული ჯგუფი, როგორც ვიბო დააკავა?! ასეა, თავისას რომ გაინაღდებენ მერე ყველაფერი ფეხებზე ჰკიდიათო...

მილიციასთან დაკავშირება როდინიშნავდა წინასწარ მოფიქრებულ გეგმაზე ხელის აღებას, მაგრამ ბიჭს რომ ეს გაეგო, შესაძლოა დამფრთხალიყო და აღარ წდობოდა, იმიტომაც გადაწყვიტა კი არ მოსულიყო, არამედ დაერქვა და გარეთ გამოეხმო ღვინიაშვილი...

იქვე, გორგასლის ქუჩაზე, ტელეფონის ჯიხურთან შეაჩერა მანქანა.

— უპ, შენა ხარ, კაცო?.. — მართლა ლომივით დაიბუხუნა ყურმილში ღვინიაშვილმა. — სად დაიქარგე, იუბილეს მერე აღარც მინახიხარ!

— წუხელ გამოვიარე, რაღაც საქმე მქონდა...

— უპ, უპ... რა საქმე, კაცო?.. წუხელ ოპერაციაზე ვიყავი, ძეხნილი გეყავს ერთი... აი, ისა, ისა, ისა—აბზიანიძე... — ჰო მართლა, შენ თუ იცი, ამხანაგო, აბზიანიძე რომ გაიქცა ციხიდან?.. სულ მინდოდა შეთქვა, რამ დამავიწყა, კაცო — საქმეა ახლა ეს?.. ა, რა თქვი? რა მითხარი?...

— რას ჩქარობდი. ბარემ მოვეკალი...

— რაო, რას ამბობ?.. არ ისმის კარგად, ხალხი მყავს კაბინეტში — ოპერატიული თათბირი მაქვს... რა ამბავია, რა ღრიალია, ქუჩიდან ხომ არ რეკავ?.. ჰო, იმას გეუბნებოდი: აბზიანიძის ბიჭი გეყავდა წუხელ ლამის პირველ საათზე, ორთბჯალაში მიიხსულა სახლში კი

არა, სხვაგან... მიიხსულა... უფრო სწორად, ჩვენ აღმოვჩნდით აქეთ მოჩიხული...

— მერე?.. — ჰკითხა მირიანმა.

— დაგვასწრო იმ ყურბმსალმა!..

— გაგასწროთ?.. — შეშინებულმა გაახედა ქუჩას.

— კი არ გაგვასწრო — დაგვასწრო, დაგვასწრო, ვაპ, ვაპ!..

— რა დაგვასწროთ, სროლა?.. — ვერ გაერკვა მირიანი. — კაცი ხომ არ მოგიკლათ?

— კაცი არა, ვაცი!.. — ისე გაცინა, თითქოს ყორე ჩამოანგრიაო.

— რა ქენით ბოლოსდაბოლოს, დაიჭირეთ?.. — სასოებით ჰკითხა.

— არა, კაცო, არა, ვაპ... ვერ გაგებინე: ჩვენ იქ ვითოშებოდით ლამის პირველ საათზე, მტკვრისპირას, ის კი, შობებძალი, თორმეტის ნახევარზე თავისი ფეხით მისულა მილიციაში!!

მირიანმა იგჭნო ერთბაშად როგორ აუმჩატდა სხეული, თითქოს მძიმე ლოდი ჩამოეგდოს მხრიდან; ნეტარებით მოხუჭა თვალები ჯიხურის კედელს მიყრდნობილმა, ესმოდა ყურმილის ხრიწინი: „ალო, ალო, მირიანი!..“

— გისმენ, ლომკაც, გისმენ... მართალია ეს ამბავი?..

— რა ამბავი, კაცო — ხომ შშვილობა?

— მართლა ჩაბარებია მილიციას?

— ვინა, ისა?.. მაშა, მაშა!.. ამდენი შრომა წყალში ჩამიყარა მე იმისი... არადა ერთი დღე რომ ეცლია, ახლა გაძაგრული მეყოლებოდა!

— ისევ გართთა? — ჰკითხა დამფრთხალმა.

— გართ რაგაა, მარა მე რა თავში ვიხლი — საქმედ მაინც აღარ ჩამეთვლება!..

— შენც ლაპარაკობ, რაღა!.. — გაციანა მირიანმა. — რაც მოთავარია, შიგნოა შესული?..

— სადა, კაცო... სად შიგ?

— სად და — ცხეში!

— ვაპ, ვაპ... აბა როგორ! პატაკშია მოხსენებულია — ჩემც თვა-

ლით წავეითებ ამ დილით... მითხარი რა საქმე გაქვს — ხომ არაფერი გიპირის, კაცო, მირიან, პა?..

— არა, რა უნდა მიპირდეს... მომენატრე, ლომკაც... დაგვიძველდა პურ-პარჩილი!

— ამ საღამოს, მირიან, ამ საღამოს!.. ახლა არ მცალია, ხალხი მადგას თავზე — ვაპ, ვაპ, რამოდენა შეგროვილი!

მირიანი ჯიხურიდან გამოვიდა და წელგამართული ლაღად გაეშურა მანქანისაკენ. ჩანს, წუხელ — თავდასხმის შემდეგ — დარწმუნებული, საწადელი ატარებდა, ბიჭი პირდაპირ მილიციაში გამოცხადებულა... ახლა, ალბათ, მკვლარი ვგონივარ უკვე, „ვაპ, ვაპ!“ — ჩაიციხა მირიანმა. — ბედი მწყალობსო ამას ჰქვია!

ოციოდე წუთის შემდეგ კაბინეტში იქდა, ზვიადი და გოროზი, თითქოს მართლა საიქიოდან მობრუნებულა და იქაური მძიმე შთაბეჭდილებებისათვის თავი ჭერაც ვერ დაუღწევიაო... იმ დღეს ყველა განაცვიფრა მისმა უჩვეულო სიმკაცრემ: ეტყობა, რაღაც მაგარი საწყენი შეხვედრია და ჭავრს ჩვენზე იყრისო, დაასკვნეს...

საღამო ხანს ლომკაცა ღვინიაშვილს გაუარა შეპირებისამებრ. ჭერ განზრახული ჰქონდა დაწვრილებით ეამბნა ყოველივე, რაც თავს გადახდა, მაგრამ ბოლოს აღარ დაუჭდა კეუში, რაკი ყველაფერი მშვიდობიანად დამთავრდა და ჯიბო აბზიანიძეც საიშედოდ იყო ციხეში გამოკეტილი...

იქ სხვა მეგობრებიც დაუხვდნენ — ლომკაცას შეეტყობინებინა, პურის საკმელად გავდივართო; მანქანებში ჩასხდნენ და ტაბახმელასაკენ გაუტყეს.

გვიანობამდე ილხენდნენ იმ საღამოს მეგობრები; ასე გამკრიახი, ენამჭკვერა და გალაღებული მირიანი არასოდეს ყოფილა... პურ-პარჩილიც თვითონ იყისრა, როგორც გადარჩენის მაღარიჩი, თუმცა ეს მხოლოდ მან იცოდა, სხვებთან კი სიტყვაც არ დასცდენია!

მეორე დღეს, ნადიამ ბორჯომი რომ შემოუტანა კაბინეტში, მაშინლა მოა-

გონდა აბზიანიძეებისათვის შენაპირები ფულიო...

ასე არ უნდა ავრჩარებულყოფიყო, ინანა, იმ დედაბერთან მაინც რა მკლაპარაკებოდაო — ინეზა, ალბათ გუშინ, მთელი საღამო თვალგამოსტერებული მელოდაო; „ჰმ... რატომაც არა — ეხუმრები ხუთი ათას მანეთს? ეს ხომ ძველი კურსით ღრმოდებათი ათასი მანეთია!“ არადა, ახლა მთლად უარის თქმაც უხერხული იყო... ბორჯომი მოსვა და ჩაფიჭრდა.

— დაჯექი ცოტა ხანს, ნადია!

— გისმნთ, გედევანოვიჩ... ქალი დაქდა და როცა მზერა ფანჯარას გაუსწორა, მირიანი მიხვდა, ახლა კი ნამდვილად მე მიყურებსო.

— გახსოვს ის საწყალი ბიჭი, ჩვენთან რომ მუშაობდა კადრებში?

— როგორ არა, გედევანოვიჩ... — ქალმა სინანულთ გადააქნია თავი. — ციხიდან გაქცეულაო ყური მოვკარი... თქვენ ხომ არაფერი გსმენიათ?

— პო, მეც გავიგე, მაგრამ ისეც დაუჭერიათ საცოდავიო. — კანონს და სამართალს სად დაემალეები.. ახლა მთლად დაუღუპავს თავი: ერთ ზუთ წელიწადს კიდევ დამატებით გაატყუვინებენ ციხეში!.. ისე, ჩვენში დარჩეს, ნადია და მე მაინც მგონია, ტყუილა დალუპა ის ბიჭი თავგარელიძემ.

— ნამდვილად, გედევანოვიჩ... ისე გული მწყდება, ისე, ისე... თუმცა არც თავგარელიძეს დასდგომია კარგი დღე — გაიგეთ, არა? მანქანას გაუტანია ამ ზაფხულს!..

— ახლა ამ ამბავს აღარაფერი ეშველება; თავგარელიძე რომ არ მომკვრიყო, იქნებ ეთქვა სიმართლე... საბრალო ბიჭს დედაც გარდაცვლია წელს... — მირიანმა დაწვებზე მოისვა ხელი. — სხვათა შორის, ნადია, ჩვენც მეტი ყურადღება გვმართებდა...

— ნამდვილად, გედევანოვიჩ... გენაცვალეთ, მაგას რომ ამბობთ. სულ ვეღარ ვუკითხებთ ამბავი.

— მარტო ამბის კითხვა რას შევლის საქმეს, — იმ ბიჭს ოთხი პირდაფრენი-

ლი ბარტყი ყავს შინ დატოვებულს; შეადგინე სია და ჩამოუარე ხალხს, არც ახლა გვიანი — ხუთას მანეთამდეც რომ შეგროვდეს, მაღლია! მე პირადად, თხუთმეტი მანეთს ვდებ... — ჯიბიდან ფული ამოიღო და გაუწოდა.

— დიდი სიამოვნებით. გედევანოვიჩ: მე აღრეც მქონდა გუნებაში, მაგრამ უთქვენოდ ვერ ვბედავდი...

სამიოდე დღის შემდეგ, ნადიმ, ფული და სია დირექტორს ჩააბარა. ხუთას თხუთმეტი მანეთი შეგროვიდაყო.

• • •

დარწმუნებული იყო სამსახურში მომაკითხავსო, მაგრამ მას აქეთ კვირაზე მეტმა განვლო, ინება კი არ გამოჩენილა.

ერთ საღამოს, სამსახურიდან შინ რომ ბრუნდებოდა, კარწინის ქუჩის შესახვევთან, ავტობუსის გაჩერებაზე, შავპალტოიანი კოტა ქალი შენიშნა, რომელსაც ხელში მოზრდილი საოჯახო ჩანთა ეჭირა. ახალდაღმებული იყო; ლამპიონები ოდნავ ბეჭტავდნენ, თითქოს მსუსხავი ქარი ჩაქრობას უპირებსო. მირიანმა მანქანა გაჩერა და გადმოვიდა.

— თუ არ ვცდები, ქალბატონო... თქვენ ინება უნდა ბრძანდებოდეთ.

— დიახ... — ქალმა გაკვირვებითა და ეჭვით შეათვალიერა უცხო მამაკაცი.

— მე მირიანი ვარ, დევიძე... ჯიბოს ყოფილი სამსახურიდან... — გაუღიმა და ხელი გაუწოდა.

— აა... — შუბლი გაქსნა ქალმა და ხელი ჩამოართვა. — გავიგე ჩვენთან ბრძანებულხართ, ბატონო მირიან!

თალხი ფერის შალი მოეხვია თავსა და ყელზე, რომლის დაგრებილი ფოჩები მხრებსა და მაღალ მკერდზე ლამაზად ეფინა. სიცივისაგან ქალს ლოყები ასწითლებოდა.

— ბოდიშს ვიხდი, — უთხრა მირიანმა. — შეგპირდით და გამოვლა კი ვეღარ მოვახერხე... ახლა მიწოდდა სწორედ... კარგია რომ შეგხვდით!

— რატომ სწუხდებოდხარ? —

— პირაქით, ქალბატონო ინება, — მეტი ყურადღება იყო ჩვენგან საქირთ... სად მიბრძანდებით?

— სამბურთალოზე მივდივარ, დასთან; ბავშვები მყავს იქ დატოვებულა.

— ძალიან მეწყინა თქვენი ღელამთილის გარდაცვალება... საწყალი, ალბათ, იმ ამბავს გადაეცა... დაბრძანდით, წაგიყვანთ, — წინა კაბინის კარის სახელურს წიეტანა.

— არა, არა... — მიუგო ქალმა. — ავტობუსს დაველოდები, მირჩვენია!

— კარგი, როგორც გნებავთ... — გაიღიმა მირიანმა. — ისე კი, მაინც იქით მივდივარ, თან პატარა საქმეც მაქვს თქვენთან... გითხრათ, ალბათ, მეზობელმა, ფულის თაობაზე...

— დიახ, მითხრა... — სეველიანი ხმით მიუგო ქალმა და თვალი მოართდა.

— დაბრძანდით, დაბრძანდით... — ისევ შესთავაზა მირიანმა და ახლა უკანა კაბინის კარი გაუღო. — ქუჩაში ლაპარაკი ცოტა უხერხულია...

ინებას წინააღმდეგობა აღარ გაუწევია.

დაჯდომისას კაბის კალთა მუხლებზე შემოთ წამოუცურდა... მირიანს სახელური ეჭირა და ქალს მოეჩვენა კარის მოხურვას განგებ აყოვნებსო... რაკი უცებ ვერ მოახერხა კაბის გასწორება, ჩანთა დაიდო სასწრაფოდ მოშიშვლებულ მუხლისთავეებსა და შარძაყებზე. მირიანმა კარი ფრთხილად მიხურა, მანქანას წინიდან შემოუარა და საქვს მიუტყდა.

უხერხული დღემილი ჩამოვარდა, რომელსაც ძრავას მონოტონური ხმაური და ასფალტზე შინების ყრუ შრიალი არღვევდა... არ იცოდა რა ეთქვა, საიდან დაეწყო — ეს ინება, ცოტა უცნაური გოგო ჩანდა, რაღაცნაირი სიცივე იგრძნობოდა მის ხმაში... ჯიბოს სახელის ხსენებასაც გაურბოდა მირიანი, ან კი რა აზრი მქონდა: იქნებ ცოცხალიც ვეღარ გამოსულიყო ციბიდან... ჩანს არ გაუმხელია გამოქცევის ნამდვილი მიზეზით, გაიფიქრა; ეს რომ სცოდნო-

და, მანქანაშიც ვეღარ გაბედავდა ჩაქდომასო... არადა თვითონ ხომ არ ეტყობა ახლა, ასე და ასე იყო საქმე — ამ სამ თვეში შენი ქმარი სამჯერ დამესხა თავს და სამივეჯერ ბეწვზე ვარ კაცი გადაჩნდილი; მადლობა ღმერთს ყველაფერი წარსულს ჩაბარდა — ავად მოსაგონარ ზმანებად იქცა... რეალური და ნაღდი კი ის გახლდათ, რომ ბიჭკვლავ დიღეგში იყო გამოშვადებული, ხოლო მისი ლამაზი ცოლი, ინეზა, აგერ მანქანაში ეჯდა... გემოვნება კი ჰქონია იმ უტყინოსო, გაიფიქრა. თავიდანვე ძლიერ მოეწონა ინეზა; ახლა კიდევ უფრო დამშვენებულიყო და დაქალბუღიყო... სიგარეტს მოუკიდა, ნაფაზი დაარტყა და უცებ ისე აწრიალდა, ისე მოათათურა ხელი ჰაერში, თითქოს სალონში გაფანტული ბოლის მოკრეფას და მუჭში თავმოყრას ლამობსო.

— ბოდიშს ვინდი, ნებართვაც არ ამიღია... იქნებ გწყენთ თამბაქოს კვამლი?

— არა, ბატონო, მოსწიეთ! — მიუგო მან.

— ან იქნებ თქვენც ინებებთ?.. — დაფაცურდა მირიანი. — სულ გამომჩნა მხედველობიდან... ვერა ვარ, ნამდვილად, კარგი კავალერი... — ცერა თითით ვადახსნა „საქართველოს“ წითელი კოლოფი და გაუწოდა.

— როგორ გეკადრებათ, ბატონო...

— ეეჰ, რა ვიცი, ჩემო ინეზა, — თანაგრძნობით ამოიოხრა მირიანმა. — ამდენი დარდი და ნერვიულობა შეგხვდათ ამ ახალგაზრდა ქალს და რა ვასაკვირია... მით უფრო, გოგონებიც ეწევიან ახლა სიგარეტს... ნამდვილად ცოდვა ხართ — გაგვიკრძებთ მარტოს თთხი შვილის ვაზრდა!

— ყველაფერს ეშველება ამ ქვეყნად, ბატონო მირიან, — მიუგო ქალმა. — მთავარია, კაცმა გამოუსწორებელი შეცდომა არ ჩაიდინოს... ამ დრომდე საბავშვო ბაღში დამყავდა და იოლად გავვქონდა თავი... ვაისად ბიჭებს ინტერნატში გადავიყვან, გოგო-

ნები ჩემთან მეყოლება, უფრო იოლად მოსაველელებია; ცოტას სახელმწიფო გვეხმარება, ცოტას — მშობლები, მეც ვმუშაობ, რაღა თქმა უნდა, — ასე რომ, ღმერთთა მოწყალე!

— პოდა, ჩემო კარგო, მეც... უფრო სწორედ — ჩვენც, გადაეწვევით... მართალია, მოგვიანებით მოგვივიდა, მაგრამ ფული ყოველთვის საჭიროა... აწი მეტი და მეტი დაგვირდებათ...

— გეშლებათ, ბატონო მირიან... — მოკრძალებით შეაწყვეტინა ქალმა. — მარცხნივ უნდა აგეზვიათ და გმირთა მოედანზე გასულიყავით!

— პოო, სწორია... — გაიციინა მირიანმა. — ეტყობა, კარგი ორიენტაცია გქონიით... არაუშავს, ლაპარაკში გავერთე... გაგარინის ქუჩითაც გავალთ საბურთალოსე...

ხელმარცხნივ რესტორან „არაგვის“ გაჩახჩახებული შენობა ჩანდა, ნავსადგურში მდგარი გემივით.

— გაუგო-ხალხმა ცხოვრებას გემო, — განაგრძო ისევ მირიანმა. — თუმცა, კაცმა რომ თქვას, მეტი რა შეგრჩება ამ ქვეყნად?.. პო, იმას ვამბობდი: შევაგროვებ ცოტა...

— რა საჭირო იყო, რატომ შეაწუხებთ თანამშრომლები; ჯიბომ ხომ სულ რაღაც სამი-ოთხი თვე იმუშავა თქვენთან... — ქალმა ყრულ ამოიოხრა.

— დროს რა მნიშვნელობა აქვს, ინეზა... — მიუგო მირიანმა. — შეიძლება ერთ საათში მოგწონოს და შეგაცვარდეს ადამიანი... ვარდა ამისა, თანამშრომლები დიდად არც შემინუხებია — ეს ხუთი ათასი მანეთი ძირითადად მე თვითონ... მე ვარ ყველაფერზე პასუხისმგებელი..

— ხუთი ათასი ხომ ორმოცდაათი ათასი მანეთია ძველი ფულით?.. — ჰკითხა გოცებულმა. — ნერედა ამდენი როგორ შეაგროვებთ?.. მე ნეტონა, დეიდა საშა სცდებოდა — ყურებს არ დავუჯერებ რომ მითხრა!

— დედა საშა?.. აჰ, იმ თქვენს მეზობელს დეიდა საშა ჰქვია, არა?.. აკო ვითხარით, ინეზა — მე თვითონ — მე-

თქი... ეს ამბავი ჩვენ ორმა ვიცოდეთ... რა საჭიროა ქვეყანამ გაიგოს, ნეტა იმ დედაბრისთვისაც არ შეთქვა!

— სად მიდიხართ, ბატონო?... — ცივი, შეშფოთებანარევი ხმით ჰკითხა ქალმა, როცა მანქანამ გაგარინის ქუჩაც ხელმარცხნივ მოიტოვა და ლამპიონებით განათებულ სანაპიროზე გაეკრა სველ ასფალტს; ფანჯრის მინებში ქარი აზუზუნდა...

— ფუპ, დასწყევლის ღმერთი... — ხელი ჩაქნია მირიანმა. — ისევ გადამცილდა გულს... აი, რას ნიშნავს, როცა გვერდით ლამაზი ქალი გიზის!

— რა საჭიროა ასეთი ლაპარაკი, ბატონო... გთხოვთ მოაბრუნოთ მანქანა!

— მე შეგონა კომპლიმენტი ყველას სიამოვნებდა და თავი ვალდებულად ჩავთვალე... — გაიცინა მირიანმა. — კიდევ კარგი არაფერ ვეისმენს, თორემ შეიძლებოდა რაღაც ეფექტა... აი, გავცდები გაზონებს ზა დიდმას გადასასვლელთან მოვებრუნებ; განა მე კი მეხადისება ტყუილ-უბრალოდ სიარული?! ხალხს ჰგონია დირექტორები სამსახურში არ იღლებიანო, — ერთი სული მაქვს შინ მისვლამდე, ისე ვარ დაქანცული... თუმცა, ხანდახან მიყვარს წვიმასა და ქარში მანქანით სეირნობა — ფანჯრის მინა რომ დაიწყებს წვილს... — დიდმის ჩასახვევითან სვლა შეანელა და ქალს მიუბრუნდა. — ხუმრობა იქეთ იყოს და, თუ გსურთ, ცოტანი გაგასეირნებთ... აი, თუნდაც დროის იმ მონაკვეთით, ავტობუსით მგზავრობისას რომ დაგეკარგებოდათ... აგერ მაგნიტოფონსაც ჩაერთავ...

— გაიჩერეთ მანქანა! — მკაცრად თქვა ქალმა. — მე აქ ჩამოვალ და დევენ რამდენიც ვნებავთ ისეირნეთ...

— რას ამბობთ, ინეზა, — მართლა რა უცნაური გოგო ყოფილხართ... ვერა ხედავთ განა „მიგალკა“ ჩართულია რომ მაქვს და ვუხვევ?... —

— თქვენ ეს არ უნდა გაკვირვებოდეთ... — ლამობიერად უთხრა მერე ქალმა, როცა მანქანამ გაგარინის აღმართი აივკა და პირი საბურთა-

ლოსაკენ ქნა. — ჩემი მდგომარეობა კარგად მოგგხსენებათ... ყველაფერს ეპვის თვალთ ვუყურებ და ხანდახან, ალბათ, სასაცილო მდგომარეობაშიც კი ვვარდები...

— ეგ არაფერი... სიმართლე გითხრათ, მომწონს კიდევ ასეთი სიფრთხილე: პირადად თქვენთვის ძალზედ სასარგებლო და საჭიროა, მაგრამ მათთვის, ვინც ქეშმარიტად პატივს გცემთ და გაფასებთ, რაღა თქმა უნდა შეურაცხმყოფელია... თუმცა ამაზე ნუ იღარდებთ!

— მაპატიეთ, ბატონო მირიან...

— რა თქვენი ბრალია... — დანანებით ჩაილაპარაკა მირიანმა. — ბელი მაქვს ასეთი, ჩემი ყველაფერი უაქლმა ეჩვენებათ... იქნებ მართლაც უტაქტოდ გამომივიდა — განა უაჭყყოფ... ხანდახან გავიწყდება ყველა ერთნაირ ხასიათზე რომ არაა; გარეგნულად, თითქოს კი თანაფერძნობთ ერთმანეთს, მაგრამ შინაგანად მაინც ჩვენსავე გუნება-განწყობილებაზე ვრჩებით... მე შევსწრებივარ — შეუდღისას კაცს ნათესავის დაკრძალვაზე უღვრია ცრემლები, საღამოს კი მეგობრის დღეობაზე უცეკვია... მგონია, ეჭვი არ უნდა გეპარებოდეთ ჩემს კეთილგანწყობაში თქვენი ოჯახი სმომართ; ჯიბოს დიდ პატივს გცემდი და არც ის დამიმაღავს, ერთხელ მაგარი წალაპარაკება მოგვივიდა-მეთქი... ახლა ვნაობ: ნეტა უფრო მკაცრად მოვქცეოდი, იქნებ ეს უბედურება შემეშორებინა... თუ რამ დაგჭირდეთ, ქალბატონო ინეზა, მოლით ჩემთან, არ მოგერიდოთ; ჯიბოს ჩვენთან შეგმობვა ის ამბავი და ვალდებული ვართ მის ოჯახს დავეხმაროთ... გან არ მესმის, ამ პატარა ქალს ზურგზე რამხელა ტვირთი გაწევი?

— მაღლობთ, ბატონო მირიან...

შეექვსე კვარტალში რომელიღაც ხუთსართულიანი სახლის წინ გაუჩერა მანქანა.

— თქვენ ისევ უკან აბირებთ ორთაქალაში?... — ჰკითხა.

— დიხ, ბავშვები უნდა წავიყვანო.
— დაგელოდებით მაშინ... მარტო ქალმა, ამ დამით ოთხი ბავშვი სად უნდა ათრ... ატაროთ!.. თანაც ასეთ ამინდში; ხედავთ? — თოვს კიდევ ცოტ-ცოტას!

— ნუ სწუხდებით, რა საჭიროა... იქნებ დავრჩე კიდევ ამაღამ! — კარი გააღო და ჩასვლა დააპირა, მაგრამ მირიანმა შეაჩერა.

— მთავარი სულ მავიწყდებოდა... ჩანს ასაკს მაინც თავისი გააქვს... აჰა, ეს ფული... — გაიცინა და ქალაღმდეგული დასტა ამოიღო ჯიბიდან.

— თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, ბატონო მირიან, რა უხერხულ მდგომარეობაში ვარ... — შეწუხებული ხმით თქვა ქალმა. — ნუ მიწყენთ და ამდენ ფულს ნამდვილად ვერ გამოგართმევთ...

— აბა ახლა, ერთი წამით, ჩემს მდგომარეობაშიც შედით, ინეზა... რას იფიქრებენ თანამშრომლები, როცა ვერცხვი, ჯიბოს შეუღლებ მქვენს გულწრფელ დახმარებაზე უარი განაცხადამეთქი?... ან კი რა ისეთი დიდი თანხა ხუთი ათასი მანეთი... უფრო ზუსტად, ხუთას თხუთმეტი მანეთი...

— ხუთასი თუ ხუთი ათასი, ბატონო მირიან?... — უნდოდ ჰკითხა ინეზამ.

— ხუთი ათასი ძველი კურსით... ახლით — ხუთასი... რა არის აქ გაუგებარი?... —

— აა... — გაიღიმა ინეზამ. — მე მგონა ხუთი ათასი იყო, ანუ ძველით — ორმოცდაათი ათასი მანეთი... მიტომაც გამიკვირდა!

— მართლა ასე ვითხარით?... — გაიცინა მირიანმა.

— დიხ... რა ვიცი, იქნებ არ ვითქვამთ, მაგრამ მე მომეყურა... დეიდა საშასაც ასე ეგონა!

— შეიძლება, შეიძლება!.. აი, ხედავთ? — რა ხანია ფულის რეფორმა მოხდა და მაინც რამდენ გაუგებრობას და არეგ-დარეგას იწვევს... საუბარში კა არა, ხანდახან ფაქრშიაც მესლება ზოლმე!

— გასაგებია, გასაგებია... — ჩაილა-

პარაკა ინეზამ. — მადლობა გადაგიტოვებენ კოლექტივს, ასეთი გულისხმიერებისათვის.

— აი, ესეც სია... — მირიანმა გვერდითი პაწია ნათურა აანთო და ქალაღმდეგულად გაშალა. — აქ ისეთი არაგინაა, ჯიბოს რომ არ იცნობდეს და პატივს არ სცემდეს.

ინეზა ნათურის შუქზე ხედავდა მისკენ მიბრუნებული კაცის დარბაისულს სახეს და ნანობდა, — წელან ნამდვილად გადაეკარბეო. ნაცრისფერი ფინური პალტოს საყელოზე მირიანს, ქალარის შესაფერი კარაქულის ბეწვი ჰქონდა შემოყოლებული.

— თუ ეღირსა ციხიდან გამოსვლა, ყველას გადაგიხდით სამაგიეროს... მე შეგუნახავ და დაეხვედრებ ამ სიას... თუ არა და... — ინეზას ხმა აუთრთოლდა. — მაშინ მისი შვილები გადაგიხდიან...

მირიანმა თვალი გადაღვნა როგორ მიიმალა ქალი სადარბაზოში... ფული და ქალაღმდეგის ფურცელი, რომელზედაც სია იყო ჩამოწერილი, უხერხულად ეჭირა ხელში... წასვლას აპირებდა, მაგრამ მეორე სართულზე, კიბის უჯრედში, მისი ლამაზი წვივები დაინახა და მანამ შეიკადა, ვიდრე ქალმა ხუთივე სართული არ აათავა...

მერე კარი მოიხურა და მანქანა დამარა; ქარი ჩამდგარიყო და ცოტ-ცოტას თოვდა, მაგრამ ფიქტები მყისვე დნებოდნენ სველ ასფალტზე...

***

ადამიანები საკუთარ ბედ-იღბალს, მეტწილად, ყოფიერების ყოველი ახალი წამის ემოციურ პრიზმაში ჰკრეტენ და აქედანვე გასცქერიან ნამყოსა თუ მყობადს: ჭირისას ჰგონიან, — ამქვეყნიური სიაზე არასდროს გვიგემნია და ვერც ვერასოდეს ვიგემნებთო, ხოლო ლხინში ეჩვენებათ — მუდამ ასე იყო და ასე იქნებაო... მიტომაც, ხან უძლეველი, უკვდავი ჰგონიან

თავი, — ხან კი საკუთარი ლანდი აფრთხოთ და არსებობაც არ სჯერათ...

მირიანი ამ კატეგორიის ხალხს როდი ეკუთვნოდა: მან იცოდა, რომ აწმყო ნამყოთია ნასაზრდოები და აქედან გამომდინარე, შესაძლოა ყოველ „ავადმყოფურ წამს უმკურნალო“ — მყობადი გაიჯანსაღო, თუ გულდასმით გადაქეპავ წარსულს და „ანამნებს“ მიაგნებ...

ჩვეულებრავ დადიოდა სამსახურში, ტრესტში, სამინისტროში, — ხანაც რაიკომში ეძახდნენ... სიმე-ქალიშვილი მეტად აღარ მოუნახულებია, რადგან წყნა წყენად რჩებოდა და გულში ნანოს დაკარგულად თვლიდა...

სამაგიეროდ, დაწინაურების საკითხი დადგა კვლავ დღის წესრიგში: ნათქვამია, ზოგი ჰირი მარგებელიაო, — აღრე დარჩეულ ხმებს, უფრო დიდი თანამდებობისთვის იზოგავენო, თავისი საქმე გაეკეთებინა და საზოგადოებრივი აზრი მის სასარგებლოდ მოემწიფებინა: ამ დღეებში, სადაც არ უნდა მიგეყურადებინათ, ყველგან იმაზე ჰქონდათ სჯა-ბაასი, თუ ვის დანიშნავენდენ ხერხადის ადვილზე (ნესტორიჩი უკვე მინისტრად გადაეყვანათ), — მთაბარს რომ შეაფერებდნენ, ბოლოს მაინც დევდიქზე აჩერებდნენ არჩევანს...

წინა საღამოს ნესტორიჩმა უთხრა, ზემდგომი ამხანაგები შენზე დადებითი აზრისანი არიანო... ორშაბათიდან აპირებდა კაცი დატრიალებას, მაგრამ კერა საღამოს კვლავ თავდაყირა დადგა ყველაფერი:

კვირათბით მირიანი გოგირდის აბანოში დაიარებოდა. ოღონდაც ჯერ საპარიკმახეროში შეივლიდა ხოლმე... დალაქი საგულდაგულოდ გაიწმენდა თითებს სპირტიანი ბამბით — გულისპირზე ქათქათა წინსაფარს აფარებდა საპატიო კლიენტს, სავარცხელს მოიმარჯვებდა და მაკრატელს საამოდ აუპოკიკებდა ყურთან... ღერაღერა უწყობდა და უსწორებდა თმას, — ყურებსა და ცხვირის ნესტოებში წამოზრდილ ბალანს აჭრიდა, კომპრესს უკეთებდა; რაღა თქმა უნდა, ხე-

ლოსნის შრომა-გარჯის დაფასებაც იცოდა დევდიქემ.

მერე „ჭრელ“ აბანოს მიაშურებდა, სადაც, ამასობაში, მისთვის უკვე გაემზადებინათ ცალკე ნომერი... მექის სეროცა ტანს უხელდა და ხელ-ფეხს უწვართავდა ქვის მასიურ ტახტზე ნებიერად წამოწოლილს — მანამ ხეხავდა, ვიდრე კანს ვარდისფერი დაედებოდა, ბოლოს რბილ ნექვას უსვამდა ნახად, ქაფში ჩაკარგულს, კაციან-ტახტიანად, — ფეხის თითების გამობანაც არ ავიწყებოდა.

ყველაზე საამო პროცედურა მაინც მონაიკით აჭრელებულ აუზში ნებევრობა გახლდათ... მომსხო მილით ჩამომდინარე გოგირდის ცხელი წყალა ჩინჩხლებს ისროდა და ფსკერზე ისე ლივლივებდა მოზაიკა, თითქოს გველებში იკლავებინათ...

იწეა ახლა წყალში, საამოდ მოთენთილი, და აუზის კიდეზე თავმიდებული ჰერში ჩამოკიდებულ ნათურას შეკუთრებდა, რომელიც ორთქლსა და ნისლში ოდნავ ბეუტავდა...

ჩამოძანძული ფანჯრის მიწებიდან, რომელსაც ზემოთ პაწია სარკმელი ჰქონდა დატანებული, ნომერში დამეიხედებოდა. სარკმელი ღრეჭოდ იყო დატოვებული და გარედან შემოქრილი ცივი ჰაერი ორთქლის ფარდას აქიქებდა...

ანაზღად უცხო რამ ჩქამი ჩაცმა და მოეჩვენა, თითქოს სარკმელს ოდნავ წაპკრა ვილაყამ თითი...

ეს კი მოეჩვენებოდა, აბა რა, მაგრამ უცებ სარკმელი ბოლომდე გაიღო და ჰაერის ნაკადმა ორთქლის ბოლქვები უკანვე შემოაბარუნა...

მერე თეთრწვერა ნიღბოსნის სახეც გაკრთა ფანჯარაში...

თავი წამოსწია, მიაყურადა, მაგრამ არაფერი ჩანდა და საკუთარი გულისცემის მეტი არც არაფერი ესმოდა...

„ნიავემა შემოაღო... — გაიფიქრა და მღელვარების დასაოკებლად თვალგმა

მიღულა. — აი, რას ნიშნავს შიში... ისევ ის ბიჭი წამომელანდა!..“

მერე ყურთასმენას კვლავ მისწვდა უცხო ხმაური. თითქოს გარედან ფანჯრის გისოსზე ვიღაცას ფეხი ჩამოუქცდაო...

შეპარვით გაახილა თვალი და ძარღვებში სისხლი გაეყინა:

ნიღბოსანს გამბდარი შავი ხელი შეემოეყო ფანჯარაში და რევოლვერს უმიზნებდა...

იმავე წამს ლულამაც ინათა...

არ ახსოვს რამდენჯერ ესროლეს, ან ამ დროს თავად რას იქმოდა... თითქოს სხეულში ავტომატურად ჩართულიყო რომელიღაც მექანიზმი, რომელსაც სიკვდილი უნდა გაეიოლებინა და მიცვალებულთა სამყაროში უმტკივნეულოდ შეეყვანა...

გონს რომ მოეგო, კარგა ხანს უყურა ორთქლში მბუქრავ ნათურას — ვერ მიმხვდარიყო, ცოცხალი იყო თუ მკვდარი... განძრევაც ვერ გაეხედა და დაზაფრული თვალებით ეძებდა წყალში წითლად დაბოქვილ სისხლს... მერე უცებ სიძრაობაც დაუბრუნდა და სწრაფად ამოხტა აუზიდან; იქვე, ფანჯრის გასწვრივ, კუთხეში გაეკრა კედელს, სადაც მისი აზრით ნაკლებ უნდა მისწვდნოდა ტყვია...

— მიშველეთ!.. — დაიყვირა განწირულის ხმით, — თან ნატყვიარებს დაუწყო ტანზე ძებნა.

— ა, ჯან?.. — კარი გაიღო და მექისემ შემოჰყო თავი.

— მკლავენს!.. — იღრიალა მირიანმა.

— კლავი?.. — სეროჟა დაბნეულად იღგა კარებთან, ტანზე მჭიდროდ შემოტმასნილი, ქამარშემოჭერილი ნაცრისფერი ხალათი ეცვა. საიდანაც ჩხირბივით მოუჩანდა შიშველი ფეხები.

— აქეთ, აქეთ, კაცო... რა მოგივიდა!..

— რაო, კაცო, რაო?.. ბარჯომი გინდა?.. — მზრუნველი ხმით კითხა მექისემ, რომელსაც ხელში ბოთლი ეჭირა. ზოგჯერ, გახურებული კლიენტები იქვე მიიბრუნებდნენ ცივ მინერალურ წყალს

და ახლა, ძახილი რომ გაიგონა სეროჟამ, ყოველშემთხვევისათვის მაინც გამოაყოლა ხელს.

აუზთან მიიბრინა, სადაც მირიანი ეგულეზბოდა, მაგრამ ვერსად მოჰკრა თვალი; ბოლოს დაინახა კედელსაკრული და შეეშინა, — რა სჭირს, ხომ არ შეიშალა ნეტავიო...

მისი ნათქვამი რომ მოისმინა, არაფრით არ დაიჭერა: რახანია აქ ვმოქშაობ და ჭერ არ მახსოვს ვინმე მოეტლათო... წაგზვლიმა, ალბათ და წამოგვისიზმბრაო; ფანჯარას მივარდა, გამოაღო და გისოსებს შორის გაიქვიტა — აჰა, ნახე მირიან-ჯან არავინააო!..

— ჩქარა მიხურე, ჩქარა!.. — დაიყვირა მირიანმა და კედელ-კედელ გაემართა კარადისაკენ.

ტანსაცმელი გამოყარა და აცახცახებულმა გაუშმარაღებლად იწყო ჩაცმა... სახეზე ხვითქი გადასდიოდა, თმაც სველი ჰქონდა... მექისეს, ამასობაში, ხალათის კალთები წამოეკრიფა და აუზში ჩამდგარი, ხელების ფათურით ფსკერზე რაღაცას ეძებდა — ალბათ ტყვიებს...

— რა დროს ეგაა!.. — გაბრაზდა მირიანი. — მილიციას დაუძახე უხლავე... ჩქარა, ჩქარა!..

სეროჟა აუზიდან ამოვიდა, წელში გასწორდა და მუქი გაშალა; ხელისგულზე ბამბისა თუ ქაღალდის ნაფლეთები ეყარა, თითებს შუა წურწურით დასდიოდა წყალი...

ახლაგზრდა რიგოსანი მოიყვანა, რომელიც იქვე, მახლობლად, სამორიგეო პოსტზე მდგარიყო; დირექტორისა და აღმინისტრატორისთვისაც უნდოდა დაეძახნა, მაგრამ მირიანმა არ დაანება.

— რა გქნა ახლა მე?.. — იკითხა მილიციელმა, რომელსაც ამკარად ეტყობოდა, არ სჯეროდა კაცის ნაამბობი.

— არაფერი... — მიუგო მირიანმა. — მანქანამდე მიმაცილე ოღონდაც... აქ არ იყოს სადმე დადარაჯებული!

— მანქანამდე კი, ბატონო...

მანქანა ზედ შემოსახლეულთან ეყენა;

მირიანი სწრაფად ჩახტა შიგ და ისარივით გავარდა...

მერე სვლა შეანელა, რადგან ლამპიონებით განათებულ ქუჩაში უამრავი ხალხი ირეოდა... წვრილად თოვდა, მაგრამ მშრალი ფიფქები ფეხს ვერ იკიდებდნენ — მანქანების ჩავლისას ბუქსა და კორიანტელს აყენებდნენ, — მერე კი ქაფმოდებულ მდინარესავით მოედინებოდნენ ლურჯ ასფალტზე... ნეტა რაში დასჭირდა ლომკაცას ჩემი მოტყუებაო — გაიფიქრა გამწარებულმა.

მილიციაში შეიარა, მაგრამ ღვინის-შვილი ადგილზე არ დაუხვდა — ქალაქის სამმართველოშიაო, მორიგემ უთხრა... გამოსვლისას კვლავ შეველო თვალი ძებნილთა სურათებს... ბოლო სვეტში ჯობო აბზიანიძის საძულველი სიფათი წითელი ჯვრით იყო გადახატული... „აჰა... — გაიფიქრა მირიანმა. — ლომკაცას სწორი უთქვამს — ბიჭუ უკვე აღარ იძებნება... მაშ რა მოხდა?.. — ჩანს, გაუგია უვნებლად რომ გადავრჩი და ხელახლა გამოქცეულა!“

ცოცხალ-მკვდარი დაბრუნდა შინ... მანქანაც არ შეუყვანია ვარაუში... ძაღლები დაგეშა, ეზო გააჩახახა, კარები ჩარახა და ქალებს რომ რაიმე არ შეეტყვოთ, ჩაიხე უარი თქვა... კაბინეტს მიაშურა და ლოგინიც იქვე დივანზე გააშლევინა ნუცას, გაკვირვებულა რომ იჩეჩდა მხრებს მეუღლის შესული სახის შემხედვარე.

ლომკაცას დაურეკა ბინაში, მაგრამ ჯერ არ დაბრუნებულაო, მეღღღემ უპასუხა... რომ მოვა, რა დროც არ უნდა იყოს, დამიკავშირდესო, სახლოვა.

მერე რევილვერი ამოდო საწერი მაგიდის ღჯრიდან, თბილი ქურჭი წამოსხა, შლქა ჩააქრო და ფანჯარასთან სავარძელში ჩაქდა... ფარდის კიდე გადასწია, შეორთქლილი მინა თითებით გაწმინდა, — აქედან კარგად ჩანდა მთელი აივანი, კიბე, ალაყაფის კარი, გაღვანი... ასე, რომ იოლად ვერ წამოებარებოდა ბიჭი... თან ძაღლებიც ფხიზლობდნენ და ყეფით გარს ურბენ-

დნენ ეზოს. ელექტრონის შეჭმე, პაერში უამრავი წვრილი ფიფქები მოფარფატებდნენ — ხეთა გაშიშვლებულ ტოტებს კი ჭირხლივით დასდებოდა თოვლი...

პირველი იყო დაწყებული, ლომკაცამ რომ დარეკა: რა იყო, რა გინდო, დაიბუხუნა.

— ამ საღამოს ვიყავი შენტან... გამოვიარე! — შორიდან დაიწყო მირიანმა.

— ვაპ, ვაპ... ქალაქგარეთ იქნებოდიო საღამე — მერედა რა საქეიფო ამინდი იყო დღეს, აფსუს... ხვალ ჩემთავე შემოგველოს!..

— სხვა რაა ახალი?.. — უნდოდა ჯობო აბზიანიძის ხელმეორედ გაქცევის ამბავი ეთქმევინებინა.

— არაფერი... — დაიბუხუნა ლომკაცამ. — ხან ასე, ხან ისე... ვაპ, ვაპ, რას თოვს, რას თოვს, რა ამინდები დაიჭირა!..

„რატომ არ მეუბნება, ნეტავი?.. — გაუკვირდა მირიანს. — ან იქნებ ჯერაც არ გაუგია?!“

— კაცო, ლომკაც... ის ბიჭი კიდევ როგორ გაგექცათ, პა?..

— ვინ ბიჭი?

— აი, ისა... აბზიანიძე... ამის წინათაც რომ...

— ვაპ... ვინა თქვა?

— მე თვითონ დავინახე ამ საღამოს... მანქანიდან...

— შენე?.. — ჩაიციხა ლომკაცამ.

— პო, მე..

— რავე გეკადრება, მირიან... — გადაიხარხარა ლომკაცამ. — ჯერ ციხეშიაც არ გადაუყვანიათ — აგერაა ბებელის მოედანზე, „კაბეზეში“..

— მაგას რა მნიშვნელობა აქვს საიდან გაიქცა... მთავარი იყო არ გაგქცეოდათ!

— არ გადამრიო ახლა, მირიან... — არობროხდა ლომკაცა და ყურმილშიც კრიალი დაიწყო, თითქოს საცაო დაიშლებოდა. — ამ ნახევარი საათის წინ ვნახე ჩემი თვალით — იქედან მოვდივარ აბ-

ლა... იყო რაღაც ისეთი... ობერატული... გეტყვი მერე, რო გნახავ...

მირიანს ენა ჩაუფარდა, გაშრა...

— დღეს დამიძახა პროკურორმა... — განაგრძობდა ლომკაცა. — ვაიომ რაღაცებს მედავებთან ამ საქმეზე... დაწვრილებით მერე მოგიყვები, რო გნახავ... მარა ფეხები არ მომჭამონ ძირში... ნაღდი საქმეა ეგ, წყალი არ გაუვია, — ამდენჯერ უნდათ იმდენი უტრიალონ; მნახე ხელა... უპ, უპ, რას თოვს, რას ფოვს, რა ამინდები დაიჭირა!.. — პასუხი რომ ვერ მიიღო, იფიქრა, საუბარი დამთავრებულიაო და ყურმილი დაუკიდა.

მირიანი გაშტერებული იჯდა სავარძელში, — ხელები მუხლებზე დაეკრია, ყურმილიდან კი ზუმერის კენესისმაგვარი ხმა ესმოდა... ნუთუ კვლავ შეეცა და საბრალო ჯიბო აბზიანიძეც არაფერ შეაშია?... ლომკაცა ზომ ტყუილს არ ეტყოდა!.. მაშ ვინ არის უცნობი ნიღბოსანი მოსაკლავად რომ დასდევს?..

საზარელი იყო იმის შეგნება, რომ ვიღაც უხილავი მტერი სდევნიდა, მას კი ჯერაც ვერ გამოეცნო იგი... ჰგონია, ეს-ესაა დავაღწიე თავი საფრთხესო — პოზიციებს თმობს, სინამდვილეში კი, თურმე ტყემალზე ზის... ღობე-ყორენს ეღება...

ზომ არ შეიძლებოდა უმიზეზოდ მომხდარიყო ამდაგვარი რამე... შეეძლომა ერთხელ მოსდით — ან მოგკლავენ, ან გადარჩები, ეს კი სამკვდროსასიცოცხლოდ გადაკვიდებია მისი გაქრობა-გაცამტვერება განუზრახავს... რაც დრო გადის, მით უფრო მეტ გააფრთხილებსა და სისასტიკეს იჩენს, გული არ უღებება — ბორბტია და დაუნდობელი... მუხანათი, პილწი და საზიზღარია, როგორც უბეში ჩამძვრალი გველი... თავად უჩინო, თოფის ლულას არ აცილებს და სულმდებლობად ზურგში დანახ სცემს... ცდილობს წაართვას ის, რაც ყველაზე ძვირფასია ამ ქვეყნად — სიცოცხლე!.. ისედაც წამი-

ერი გაეღვება არარაობის მარადიულ წყვილადში...

უნდა თავი იმტერიოს, ლამეები თერთად ათენოს და როგორმე ამოიციოს იღუმალი მდევარი, რომელსაც დღეს, აგერ უკვე მეოთხედ, სასწაულებრივ გადაურჩა... სწრაფად, სწრაფად, სანამ გვიან არ არის და კოკა წყალზე არ გატეხილა... ჯერ გამოიციოს მტერი, მერე კი აუხსნას და შეაგნებინოს, რომ არაფერ შეაშია და ტყუილუბრალოდ შესჩენია!

მთელი ღამე ფანჯარას არ მოშორებია, სიგარეტს მზვერავი ჯარისკაცით მუკში ეწყოდა — მტერი არ იყოს სადმე ჩასაფრებული და ნიშანში არ ამოვიღოსო... გამალებით მუშაობდა ტვინი: ჩხრეკდა და ქეჩავდა იმ უთავბოლო, მტვერწყაყრილ მასას, წარსული რომ ჰქვია... უამრავ ხალხთან ჰქონია საქმე, ათასნაირ სიტუაციებში გახლართულა... ორ ათეულ წელზე მეტია ხელმძღვანელად მუშაობს — სხვათა უფროსი და ბედის გამრიგეა... რაღა თქმა უნდა, ყველა მადლიერი არ ეყოლება, იქნებ ოდესმე ვინმე გაუწაწყენდა და იმან კი გულში ჩაიხვია ბოლმა?..

უცებ გიცივით წამოვარდა ზეზე — გაირინდა, თითქოს რაღაცას მიიყურადო... ფარდა გადასწია, იდაყვებით ჩამოეყრდნო რაფას და ახალ ადგილას გაწმინდა ფანჯრის მინა... დიდხანს, დიდხანს დაეინებით გაპყურებდა ეზონ!

არა, ამჟერად გაღაგანზე არცინ გადმომძვრალა — არც ღამის მყუდროება დაურღვევია რამეს... მირიანი შინაგანმა ხმამ წამოაგდო სავარძლიდან, უფრო სწორად, მიხვედრილობამ თუ აღმოჩენამ, ნაპერწყალივით რომ გაჰკრა უცებ ტვინში და გონება გაუნათა... საოცარია, რატომ აქამდე ვერ მოისაზრა ეს ამბავი, იმისი არ იყოს, — სათვალეს რომ ეძებ კაცი და თურმე ცხვირზე გაქვს წამოკოსებული, ანდა შუბლზე აგონევი... საკუთარ გულს ასკდებოდა ახლა: ასე რამ გამომაშტერა, რამ გამომაღუნა — ლოლა, ლოლიტა რამ გადამავეწ-

ყო... წელს არ იყო ვანა აგვისტოში გოგომ რომ დაურეკა და გააფრთხილა: იმან ყველაფერი იცის უკვე... ვუამბე, და ისეა გადარეული და გაცოფებული, მეშინია რამე უბედურება არ დატრიალდესო... ცოტა ხნით გადი ქალაქიდან, მოერიდე — ფრთხილად იყავი მაინც, ყოველშემთხვევაშიო...

აინუნშიაც არ ჩაუგდია მაშინ ეს გაფრთხილება — ეგლა მაკლია, ვილაც ნაბიჭვარის მეშინოდესო... იმ ხანად ისე იყო იუბილეს სამზადისით გართული, სხვა აღარაფერი ახსოვდა; არც მიუღია სერიოზულად — ერთ ყურში შეუშვა და მეორიდან გაუშვა, აბა ამას როგორ იფიქრებდა!.. იმ ქირიანს კი, დახეთ რა მოუფიქრებია, რა ჰქვია?.. გუგა, არა?.. გუგა ჰო, გუგა... უპ, მე მაგისი!.. გუგა სამხარაძე!.. არადა გუგა უძახე შენ — ასე რომ მიდგება საქმე, ყველა საშიშია!.. ის კი არა და გლაბისა უფრო უნდა გეშინოდეს; გლაბის გადაკიდებას ისევე კაცური კაცის გადამტერება სჯობია — იმას მაინც არ იკადრებს, რაც ამ უღლეურს უკისრია... აი თურმე, სად ყოფილა დამარხული ძაღლის თავი...

ცოტათი დაწყნარდა, რაკი მტერი გამოიცილა და იცოდა უკვე ვისთანაც ჰქონდა საქმე... გუგას ხელზე მოუგრებდა კისერს... მოუგრებდა როგორ... იარაღს კი არ აისხამდა და მუშტი-კრივს გაუმართავდა, არამედ სიტყვით, საქმით... დაუმტკიცებდა, რომ ისეთი არაფერი მომხდარა... მომხდარა როგორ... მისიგან, მისი მიზეზით, თორემ... ახლა ამის თქმა ცოტა უხერხულია (მით უფრო — ჩანს, შერიგებულან!), მაგრამ სინამდვილეში ხომ თვითონაა აქეთ, იმ აგხორცი გოგოსაგან, შეცდენილი და გამრიყვებულები... არადა, რომ გეკითხა სიყვარულობანას თამაშობდა!.. არა, არა, ქალს არ უნდა ენდო — სულერთია ვინც იქნება და რანაირადაც იქნება. სწორია რომ ამბობენ, ქალი ეშმაკთან წილნაყარიაო... თუ საჭირო გახდა, ამას ყველაფერს საბუთებით დაუმტკი-

ცებს... დიახ, დიახ!.. აღარაფერს მოერიდება, რაკი იმ კახას თავად არ შერცხვს და ქმარს ყველაფერი ჩაუკაკლა... მართლა ეგრე კი არაა საქმე, იმ ცალტვინა ბიჭს რომ ჰგონია..

ისევე ჩაქდა საეპარძელში და მიჰყვა ფიქრთა მდინარეს, რომელმაც მალე, ახლო წარსულის მღვრიე მორევში ჩაითრია... ისე კი, თავიდანვე უგრძობდა გული, ის გოგო რომ რაღაც ხიფათს გადაჰკიდებდა, მაგრამ ასე ძლიერ თუ გამწვავებდებოდა საქმე, არ ეგონა!.. მეტი რა გზა ჰქონდა ახლა — სურდა თუ არა, მაინც დაწერილებით უნდა გაეხსენებინა ყოველივე...

• • •

აგვისტოს მიწურული იყო, კარგად ახსოვს (ხუთი წელი კი არა, საუკუნე რომ გავიდეს, ამას რა დაავიწყებს!), — დღის ბოლოს კაბინეტში ფოსტას ათვალეირებდა... ტილოს საზაფხულო თეთრი ფარდები ვერ ანელებდნენ ფანჯრებზე მოგადგამებული მზის მცხუნეარებას; მაგიდის კიდევმი მონოტონურად მოხუხუნე ვენტილატორიც, თითქოს სულს დაფავსო, დროდადრო მომაკვდავი გედივით ატაკუნებდა ფრთებს...

მოკლესახელოებიანი თეთრი პერანგი ეცემა, ხელში ცხვირსახოცი გჭირა და მალიმალ იმშრალეზდა სახეზე ოფლს... როგორც ყველა ხელმძღვანელს, მასაც სიამეს ჰგვრიდა თანამშრომლებზე ფოსტის განაწილება და უნდოდა ბარემ მოეთაყვებინა საქმე... როტატორზე გათხუზული ცირკულარები უშლდა ნერვებს: ამით გამოიზავნა ხომ იცოდა მოვალეობის გულისთვის რომ ირვებოდა და მირიანიც ამიტომ არ აქცევდა ყურადღებას — წავითხვას ვინ ჩიოდა, ოღონდაც სათაური ამოეცნო და ადრესატები მოეძებნა... საწერ მანქანაზე გადაბეჭდილ ლერძიან წერილებს გულისყურით ეკიდებოდა და გაკრული ხელით ადებდა რეზოლუციებს: „სახელმძღვანელოდ“, „შესასრულებლად“, „გთხოვთ მომელა-

პარაკოთ“ და ა. შ. ზოგი მათგანი კონტროლზე აპყავდა და კუთხეში წითელი ფანქრით აწერდა ასო „კ“-ს.

ნადიამ შემოიხედა, ფანჯარას მიაბყრო მხერა და როგორც იცოდა „ოღმე წასელისას, ჰკითხა — ჩემგან ზომ არაფერი ვნებაეთო. ეზოდან ისმოდა „სამომსახურეო“ ავტობუსში ჩაქვდილი ხალხის ყაყანი — ჩქარა წადით, მძღოლს ეჩხუბებოდნენ...

ის იყო საქმეს მორჩა და კაბინეტიდან გასვლას აპირებდა, ვიღაც ქალმა შემოაღო კარი...

— აჰ, რა კარგია მოვისწარიო... — შეიძლება, ბატონო?..

— მობრძანდით... — მიუგო და დაკვირვებით შეათვალიერა სტუმარი, თუმც იმას მოპარტოვებაც არ სჭირდებოდა — სწრაფად მოკუხცუხებდა სხებმცინარე... შავი ქვედაწელი, გიბიურის ლურჯი კოფთა და ლაცის წერილქუსლიანი შავი ტუფლები ეცვა, იღლიაში მომცრო რედიჯული ამოეჩარა. მაგიდას მხარი უქცია და პირდაპირ დირექტორისკენ აიღო გეზი. მირიანა ზეზე წამოიღვა.

— ვერ მიცანით, ბატონო?.. — ძალზედ ინტიმური ხმით ჰკითხა. სიტყვა „ბატონოს“ თითქოს ხუმრობით წარმოთქვამდა, — ხელი გამოუწოდა და ეშმაკური ღიმილით შემოახერხდა თვალღებში... ცხადია ვიღაც ძველი ნაცნობი იქნებოდა, მაგრამ ვერ გაიხსენა.

— უნდა გამოგიტყდეთ, ქალბატონო, რომ... — სკამი შესთავაზა, მაგრამ ქალი არ ჩქარობდა დაჯდომას. ორივე ხელით ჩაფრენოდა მის მარჯვენას და გულზე იხუტებდა.

— აბა კარგად დაფიქრდით, ბატონო მირიან... — ისეთი ხმით უთხრა, რომელსაც მალე საიდუმლოს გამკლავებდა და გრძნობათა აფეთქება უნდა მოჰყოლოდა, თან თვალღებში შესციცივებდა ალერსიანად უღიმოდა და ოქროს კბილებს მალიმალ აჩენდა.

— ნაცნობი სახე კი გაქვთ, მაგრამ... — იცრუა მირიანმა; გააღიზიანა ამ ხანშიშესული ქალის ამჩატებამ — მართ-

ლა ასე ახლობელი რომ ყოფილიყო ვინმე, ამ დრომდე ზომ მივხედებოდიო.

— ანკი რა გასაკვირია... — თქვა ქალმა. — მას აქეთ ოცდაათი წელია..

— აჰ, მედიკო, მედიკო!.. — წამოიძახა მირიანმა და ხელები გაშალა. — ეს შენა ხარ, გოგო?! — როგორც იქნა იცნო სკოლის მეგობარი, რომელიც მას აქეთ აღარც ენახა.

თვალეზგაბრწყინებულნი შეპყურებდნენ ერთმანეთს; მირიანმა იქვე შესთავაზა სკამი და თვითონაც დაჯდა.

— როგორ მიხარია, რომ ვნახე... — ამბობდა ქალი. — არ შეცვლილხარ, მირიან, — თმა გაგვლარავებია, მაგრამ ვიხედება, გასიშპატიურებს... მე კი აი, ხედავ, როგორ მომტეხა ცხოვრებამ?..

— სრულებითაც არა... — მიუგო მირიანმა. — ისეთივე ლამაზი და კარგი ხარ, ჩემო მედიკო, როგორიც იყავი, — ასაკი სულ არ გეტყობა...

იგრძნო, ქათინაური მეტისმეტად ყალბად რომ ეღერდა... მართლაც რა ძლიერი მოტეხილა, — ძველი სილამაზისა და მომხიბლაობის ნიშანწყალიც აღარ შემორჩენიათ, გაიფიქრა... მისი დამუქნარი დაწვებისა და მოღლილი იერის მიღმა, ძნელი იყო იმ ცქრილა, თეთრყირმიხა გოგოს წარმოდგენა, სკოლის მერხიდან რომ ახსოვდა... ათიოდე წლით ხნიერი ჩანდა ასაკთან შედარებით... არადა, მთელ სკოლაში უღამაზეს გოგოდ ითვლებოდა, მის გამო ბევრი ჩხუბი, შეხლა-შემოხლა და დანების ტრიალი ამტყდარა. — სოფლის რჩეული ყმაწვილკაცები ერთმანეთს ეცილებოდნენ მედიკოს თავს — ყველა მათგანს სწავავდა ტრფობის აღი... რა დასამალია და მირიანსაც გაგიყებით უყვარდა — დამეები თეთრად უთენებია ფიქრით, თუმც არასოდეს გამოსტყდომია და არც იმ გაწვე-გამოწვევაში ჩარეულა... ფუტ ოცნებად მიაჩნდა მედიკოს დასაკუთრებაზე ფიქრი: მაშინ ზომ არც ნიჭით, არც გარეგნობით, არც ღონითა და ძალგულოვნებით არ გამოირჩეოდა... ასედაც ხდება, თურმე: ზოგი ადრე ყვავილობს, ადრე მწიფდვ-

ბა და ადრევე ამოიქაშს საკუთარ თავს — ზოგი კი მოგვიანებით, ნელ-ნელა იფურჩქნება!..

ნეტა თუ ხედებოდა რაიგ მომწონდა და მიყვარდაო, გაიფიქრა... მაშინ ხომ გოგოს ცა ქუდად არ მიანდა და დედამიწა ქალამნად, — მთელი სოფელი, დიდიან-პატარაიანა მასზე იყო გამოჩნურებული; შესაძლოა, მათ შორის ოდესმე მირიანიც იგულისხმა...

ფიქრიანი მხერა შეავლო და გულდასმით შეათვალეირა: ხომ არ შეიძლებოდა ახლა იმ ძველი ტრფობის გახსენება, ასე მძაფრად რომ ჩარჩენოდა გულში და სიბრაღულს აღუძრავდა საკუთარი თავისადმი, მაშინდელი ბეჩავი და დუხჭირი ყოფის გამო?..

ქალმა იგრძნო მამაკაცის შეცვლილი მხერა და აწრიალდა — გულისპირი შეისწორა, კაბის კალთები შემოიკეცა, უხერხულად ხომ არ ვზივარო... მირიანმა ოდენე ჩაიღიმა და თვალი მოარიდა — ჯერ ხომ არ იცის როგორ წარიმართა ამ ქალის ბედი, დაოჯახდა თუ არა... ისე, ეტყობა, დიდი გალაღებული ცხოვრება არ უნდა ჰქონდეს, — მარტო გარეგნულ ცვლილებებზე კი არა, ისედაც — ჩაცმა-დახურვაზე და საერთო იერზე... გული დასწყდა — იგრძნო დროთა სრბოლის დაუნდობლობა და სისასტიკე, რომლის მსახვრალი ხელი, მართალია მას ჯერ არ შეჭებია, მაგრამ მედიკოს სიტურფე კი გაუცამტვერებია... ვერაფრით ვერ წარმოიდგინა თავი ამ ქალის ბუღუარში... „როგორც დედაკაცი, ის უკვე აღარ ვარგა... — გაუელვა გონებაში. — საყვარლად არ გამოდგება!..“ იღუმალმა გულისტივილია და სინანულმა რომ გაუარა, რაიც მის შეგნებაში ამ დასკვნის გაცნობიერებამ გამოიწვია, კვლავ მეგობრული სხივი ჩაუდგა თვალებში, დასერიოზულდა და ცოტა ოფიციალურიც კი გახდა...

მოიგონეს ბავშვობა, სკოლა... გაიხსენეს თანაკლასელები, რომელთაგან ზოგი ომში დაღუბულიყო, ხოლო სხვებს თავთავიანთი ბუღეები გაეჩინათ

და სოფლად თუ ქალაქად მიმოფანტულიყვნენ. მედიკომ აღიარა: მათგან ყველაზე ცნობილი და გამორჩეული კაცი შენა ხარო!..

— ჰქუა ჰქენი მაშინვე რომ გაიქეცი სოფლიდან... უმადლესში ჩაირიცხე, გაგიმართლა... მეგონი ომსაც შემორდი, არა?

— როგორ გეკადრებათ, — იწყინა მირიანმა. — მეორე კურსიდან გამოყვანეს და მთელი ოთხი წელი დაეყავი ირანში... კავალერისტი ვარ, — ურმიაში იდგა ჩვენი ნაწილი... ისე, რა თქმა უნდა, მაინც გამართლება ჰქვია, ფრონტზე რომ არ მოვხვდი, თორემ ახლა ჩემი ძვლებიც არ იქნებოდა მიწაში...

მედიკომ მოკლედ უაზბო თავისი ცხოვრება: ომიანობის წლები გოგოს სოფელში გაუტარებია, — მერე ქალაქად გადმოსულა, საფერშლო ტექნიკურში დაუშვათარება და ეწათ აქაურ კაცს ცოლად გაჰყოლია. სამი შვილი შესძენიათ, მაგრამ უფროსი ვაჟი მალე დაღუბვიათ... შარშანწინ მეუღლე გარდაცვლოდა, რომელიც პროფესიით ინჟინერი ყოფილა და სადღაც საბროექტოში მუშაობდა, თურმე, განყოფილების გამგედ...

მისი საუბრიდან ირკვეოდა, რომ დიდი წელგამართული, ტკბილი ოჯახი არ ჰქონიათ, და საერთოდ, ბედით კმაყოფილი ვერ ზყო... „გრიშო თავს პაციონებაზე დებდა... — ვერ წარმოედგინა, ხელფასს გარდა თუ რამ შეიძლებოდა გაეეთებულებო, ისე ჩავიდა მიწაში!..“ — გამოუტრია ქალმა საუბრისას... ამას წინათ შემთხვევით რაღაც „სტატია“ წაეკითხა მირიანზე და ახლა იმით მოეგნო...

— კი მერიდება, ბატონო მირიან, — სახეზე უაღრესი მოკრძალება გამოეხატა და რატომღაც „თქვენობით“ მიმართვაზე გადავიდა მედიკო. — მარა, შეგაწუხობთ უნდა... თქვენი დახმარება მჭირდება!

— დიდი სიამოვნებით... მიუგო მირიანმა. — თუ კი რამ შემიძლია!..

გულში მაინც არ ეამა — აი, თურმე,

რა ყოფილაო: მე კი მეგონა სიყრმის მოგონებებმა არ მოასვენესო... „რას იზამ, ყველაფერს პრაქტიკული თვალსაზრისით ზომავს ხალხი!“ ევაჯრებოდა, როცა რამეს სთხოვდნენ — არადა, ჭევეყანა აწუხებდა...

— ბავშვმა აიჩნება, მაინცდამაინც ტექნოლოგიური მინდაო, — დაიწყო მედიკომ და ცხვირსახოციტ ნიკაპზე ოფლი შევიშრალა. — წელს დაამთავრა სკოლა და „გებეში“ აბარებდა, მაგრამ, რა დასამალია — ჩაიჭრა... მინდა ახლა სტაჟის გულისთვის მუშაობა დავაწყებო — გაიხად მაინც გამოადგება... იქნებ წელსაც მოხერხდეს რამე, ოქტომბერში, დამატებით, დაუსწრებელზეო, მითხრეს... ისედაც კარგია, — ერთ-ორ კაბიკს შემოიტანს ოჯახში, ჯიბის ფულს მაინც აღარ მომთხოვს... ვიფიქრე, ვიფიქრე და ის სტატია რომ წავიკითხე, გადავწყვიტე... შავ მუშად არ მინდა მეცოდება — ძალიან ნაზი და სათუთი ბავშვებია... იქნებ რამე იოლი გამოუძებნოთ, **ახელა ქარხანაა!**..

— მდა... — თქვა მირიანმა და თავი ჩაქინდა. — რომ არ მოგატყუო, ჩემო დაიკო მედიკო, ეგ ცოტა საშარო საქმეა, მაგრამ ენახოთ, მოვიფიქროთ...

— თქვენი პირივე, ბატონო მირიან, — ღმერთი იქნებით ჩემი!..

ყველაზე მეტად სწორედ ეს ეძნელებოდა: უამრავი ხალხი სთხოვდა შვილის მოწყობას, მეტწილად „სტაჟის გულისთვის“, თანაც „შავ მუშად“ კი არა, — „იოლ სამუშაოზე“... სამსახურშიაც არ სურდათ მოსვლა, — მთავარი იყო ხელფასის უწყისში შეგვეყვანა; ფულიც კი არ უნდოდათ შენი, ოღონდაც ცნობა მიგვეცათ, ინსტიტუტში წარსადგენად!

რადას არ იგონებდა თავგაბებრებულ მათ მოსაგერიებლად: განცხადებას დააწერინებდა, რეზოლუციას დაუდებდა და კადრებში აგზავნიდა... თუ რეზოლუცია წითელი ფანქრით იყო ნაწერი, კადრების ინსპექტორმა იცოდა, რომ უარი უნდა ეთქვა, მაგრამ მაშინვე

კი არ მიახლიდა პირში, არა — ერთ ორ თვეს მაინც ატარებდა... თუმცა ზოგი ისეთი ხალხისგან იყო მოგზავნილი, უარს ვერ ეტყოდა და კადრების უფროსს ისიც მშვენიერად მოეხსენებოდა, მწვანე ფანქრით წაწერილი რეზოლუცია სამსახურში მიღების თანხმობას რომ ნიშნავდა!

— ახლა, ამ წუთას, ისეთი არაფერი მაქვს, ჩემო მედიკო დაიკო... მომავალში ენახოთ... დატოვეთ მაინც განცხადება, კადრებს გადაეუგზავნი და თუ რამე გამოჩნდება, შეგატყობინებთ, ანდა თქვენ თვითონ გამოიარეთ იქითა კვირაში... მირიანაც „თქვენივით“ მიმართვაზე გადავიდა რატომღაც, — ქალღი და ავტოკალამი გაუწოდა ქალს — საფანქრიდან წითელი ფანქარი ამოიღო და რეზოლუციის წასაწერად მოემზადა.

— განცხადება გამზადებული გვაქვს უკვე, ბატონო... — უთხრა მედიკომ.

— მოიტათ, აბა... სად არის?

— ბავშვსა აქვს... მისაღებში მელოდება, — მოეროდა შემოსვლა!

— დაუძახეთ მერე, მოიტანოს... — მირიანმა წარბი შეიკრა, საქალაქე გადაშალა და კვლავ ფოსტას დაუწყო თვალეირება.

ქალი ფაცი-ფუციტ წამოხტა, ფეხის წვერებზე გაიარა ოთახი, კარი გამოალო და „ბავშვს“ ანიშნა — არიქა, ჩქარა, შემოდიო...

მირიანს ესმოდა მოახლოებული ნაბიჯების ხმა... იცოდა, დედა-შვილი უკვე თავს ადგა, მაგრამ მაინც ქალაქებს ჩაკვირკიტებდა... მედიკოც ველარ ბედავდა „შეწუხებას“, რადგან მყისვე იგრძნო, მისი თხოვნის შემდეგ სიყრმის მეგობარი ოფიციალური რომ გახდა! ამას ვინდა ჩიოდა, ოღონდ კი დახმარებოდა... ჩემგანაც მეტი მორიდება და მოკრძალება სჭირო, — მერე რა რომ სკოლაში ერთად ვსწავლობდითო, გაიფიქრა...

თავი რომ ასწია, გაკვირვებისაგან ლამის პირი დაალო მირიანმა: მის წინ ყაყაოსფერ წითელ კაბაში გამოწყო-

ბილი, ჩვიდმეტოიდე წლის სახელაღწეო-ლი დამფრთხალი ქალიშვილი იდგა.

წელან რატომღაც ისეთი შთაბეჭდილება შეექმნა, თითქოს „ბავშვი“, რომლის სასახურში მოწყობასაც ძველი მეგობარი სთხოვდა, უთუოდ ვაჟი უნდა ყოფილიყო, და ახლა, ქალიშვილი რომ შერჩა ხელში, საბჭად დარჩა...

მეორე, რამაც განაცვიფრა, იყო საოცარი მსგავსება დედა-შვილისა... თითქოს დროის მდინარე ოცდაათიოდე წლის წინანდელ კალაპოტში გადავარდნილიყო და მედიკო იდგა ახლა მის წინ — ახალაფეთქებული და თეთრყიარმიზა, თქმოსრული და მკერდსავე, — ვისი გულისთვისაც, ურთიერთს წაკიდებული ურა-ურა ბიჭები, დანების ფრიალ-ფრიალით დასდევდნენ ერთმანეთს სკოლის დახავსებული, ძველი შენობის უკან: კაბაც ისეთივე ეცვა, უბრალო დეკოლტე — სახელოვნა, გულისპირსა და ქობაზე ზიგზავისებური თეთრი ზონარა რომ ჰქონდა შემოყოლებული...

— დაბრძანდით, დაბრძანდით... — წამოიწია და განცხადება ჩამოართვა გოგოს, რომელიც მოკრძალებით ჩამოჯდა სკამზე და მუხლისთავეებთან კაბა შემოიკეცა... მირიანმა თვალი ჰკიდა როგორ გამოინაკეთა თხელ კაბაში მისა მსხვილი ბარძაყები...

— ერთი სიტყვით, — განაგრძო მან ოფიციალური ხმით. — ვეცდები დაგმხმაროთ, თუ რამ საშუალება მექნა... ჩერჩერობათ კი, როგორც მოგახსენეთ, ისეთი არაფერია...

წითელი ფანქარი უკანვე ჩადო საფანქრეში, მწვანე ამოიღო და განცხადებას სასწრაფოდ რაღაც წააწერა. მერე გაიღიმა და ოდნავ მიღლილი ხმით, შინაურულად დასძინა:

— ახლა კი, ჩემო მედეა და ჩემო... — შეყოყმანდა, განცხადებას ჩაჰხედა.

— ლოლა... — თქვა გოგომ და ბავშვივით დაირცხენია.

— პო... ჩემო მედეა და ჩემო ლოლატა... ნება მიბოძეთ, რაჟი დღეს ჩემი სტუმრები ბრძანდებით, ტრადიციისა-

მებრ, ქარხნის პროდუქციით გაგამასპინძლდეთ!..

კარადასთან მივიდა, სადაც თაროებზე, სხვადასხვა ფორმის ქილებში, ქარხნის მიერ გამოშვებული პროდუქციის საჩვენებელი ეგზემპლარები იყო გამოფენილი... მაგიდაზე ფოჩებიანი, მომცრო ხელსაწმენდები გაჰფინა, — გამკვირვალე პაწია ლამაქები, მაღალყელიანი ბროლის ქიქები და მოოქროვილი კოვზები გამოაღვა კარადიდან; მერე ალუბლის, კომშის, ლელვის და კაკლის მურაბები გახსნა; ვაშლის, ატმის, ყურძნისა და ბროწეულის წვენი ჩამოღდა ლამაზი გრაფინებში... დაჯდა და თავაზიანად გაუმასპინძლა დედა-შვილს. მანამდე კი ფარდები გადასწია და ფანჯრები გამოაღო; მზე გადამდგარიყო — საღამოს პირზე მტკვრის ხეობაში საამო, გრილი ნიავი ქრთდა...

მედიკო ალტაცებული დარჩა ესოდენ გულთბილი მიღებით და თავს ჰკიცხავდა — რამ მომაჩვენა წელან, თითქოს მირიანი თანამდებობას გაეფუჭებინოს, — თვითკმაყოფილი, უგულო, უკარება და ამბარტევანი გაეხადოსო... არა არა — ისევ ის მირიანი იყო; დინჯი, ჰკვიანი, ფრთხილი და წინდახედული, მაგრამ ოდნავ გულჩათხრობილი...

— შესანიშნავი კაკლის მურაბაა, — მოუწონა ქალმა. — რატომ მაღაზიებში არ იყიდება?..

— ცოტას ვუშვებთ. — უთხრა მირიანმა და ლოლიტას ბროწეულის წვენი დაუსხა. — თითქმის მთლიანად ექსპორტში მიდის; ინგლისელებს მოსწონთ ძალიან.

— პირის გემო ჰქონიათ... არც მე დაეწუნებდ!

— თქვენთვისაც გამოიძენება, — გაგატანთ... — მიუგო მირიანმა. — თაფლს ზომ არ გასინჯავდით?..

— რატომაც არა... — გათანამდა მედიკო. — თაფლსაც ამზადებთ?

— თაფლს ფუტკარი ამზადებს, — გაიციინა მირიანმა. — ჩვენ თერმობულად ვამუშავებთ და ქილებში ვასხამთ.

მომცრო ქილა გამოიღო კარადიდან,

რომელსაც ეტიკეტზე ოქროსფერი ფურცარი ეხატა. გამჭვირვალე ლამაზ-ზე ნახად იღვრებოდა ზღანტი სითხე.

— უარს ვამბობ კაკლის მურაბაზე, — ისუმრა მედიკომ. — თავლი მირჩენია წასაღებად!..

აქეთობას ქალები რუსთავის ავტობუსს გამოჰყოლოდნენ, მაგრამ კონდუქტორის არასწორად მიესწავლებინა საკონსერვო ქარხანა — კაი გვარიანად ჩასცილებოდნენ გადასახვევს, — მერე ფხვით ევლოთ და მიტომაც შემოჰგვიანებოდათ... იქითობას მირიანმა წაიყვანა დედა-შვილი, მანამდე კი საწყობის კარებს მიაყენა მანქანა, საბარგული გახსნა და გამგეს უბრძანა, თითო ყუთი: თავლი, კაკლისა და ლეღვის მურაბა, აგრეთვე ატმის, ყურძნისა და ბროწეულის წვენი ჩააწყვეო...

სახლამდე მიიყვანა და თავისი ხელით გადმოუღო ყუთები... მედიკომ აღარ იცოდა მადლობა როგორ გადაეხადა... კი დაინახა წელან, რალაცებს რომ ალაგებდნენ საბარგულში, მაგრამ ალბათ შინ მიაქვსო, გაიფიქრა... რას წარმოიდგენდა, მისთვის თუ იყო განკუთვნილი: დიდი-დიდი, ორ-სამ ქილას ელოდა!

— ლოლიტას საქმე როგორ იქნება?.. — ჰკითხა.

— როგორც ვითხარით, ჩემო მედეა, — მიუგო მან. — ვეცდები რამე ვუშოვო ან ჩემთან, ან სადმე სხვაგან.

— თქვენთან, თქვენთან, ბატონო მირიან. — ყელი გამოუწია ქალმა. — თქვენთან მირჩენია, — ბავშვსაც მიმიჩედავთ და გული უფრო საგულეს მექნება!

— ენახოთ, ენახოთ... — გაიცინა მირიანმა. — დარეკეთ, ან ამ ორ-სამ დღეში გამოიარეთ!

საქვს მიუჭდა და მანქანა ნელა დაძრა... სარკეში ხედავდა როგორ შედიოდა ყუთების სიმძიმისაგან წელში მოხრილი ქალი ეზოში, ხოლო გოგო ჰიდრის ქვეშ იდგა და მანქანას გამოჰყურებდა...

***

ხუსტად ერთი კვირის შემდეგ, გოგომ ლაბორანტად დაიწყო მუშაობა პირველ საამქროში; სპეციალური აპარატით, რომელიც მიკროსკოპს ჩამოკავდა, სხვადასხვა წველებისა და ნახარშების შეჭრიანობა უნდა გვეზომა. იოლი საქმე იყო და სწრაფად აითვისა; მალე ქარხანაში ყველამ შეიყვარა სიცოცხლით სავსე, მოკრძალებული ქალიშვილი — გაიგეს, დირექტორის ნათესავიო და ამის გამოც სცემდნენ პატივს. თავისუფალი დროც რჩებოდა საკითხავად და სამეცადინოდ... ერთი სიტყვით, თავს ბედნიერად გრძნობდა: სამსახური კი ჰქონდა ცოტა მოშორებით, მაგრამ ქარხნის ავტობუსს დაჰყვებოდა, რომელიც სწორედ მისი სახლის წინ ჩამოივლიდა ხოლმე, ანაგის ქუჩაზე.

ერთხელ, დილით, ავტობუსს რომ ელოდებოდა, მირიანმა ჩაიჭროლა «ვოლგა»; ეტყობა გვიან იცნო, რაკილა ოციოდე მეტრის მოშორებით შეაჩერა მანქანა — მოტრიალდა და ხელი დაუქნია... გოგომ მიიბრინა.

— დაბრძანდით, ლოლიტა, წაგვიყვანთ. — უთხრა და კარი გაუღო.

— ავტობუსს გავყვები, ბატონო, საცაა ჩამოივლის... — დაირცხვინა გოგომ. არ ეგონა თუ გაუჩერებდა; იფიქრა, ალბათ ტრესტში ან სადმე აპირებს გაელას და ქარხანაში უნდა, ნადიასთან, რამე დამაბაროსო... ეამა თქვენობით რომ მიმართა, როგორც თავის ტოლს... მანქანიდან მუსიკის ხმა ისმოდა.

— დაჯექით, ლოლიტა, — გაუღიმა მირიანმა. — მეც ქარხანაში მივდივარ! დაჯდა და კარი მოიხურა. მირიანმა მაგნიტოფონი გამოართო; მანქანა დაიძრა... გოგო უხერხულად გრძნობდა თავს დირექტორის გვერდით — წარამარა ხან თმის ისწორებდა, ხან — კაბის კალთას.

— როგორია თქვენი პირველი შთაბეჭდილებები?.. — ჰკითხა მირიანმა.

— კარგი... — მიუგო დიმილით. — თქვენი დიდი მადლობელი ვარ!

— ეგ რა სალაპარაკოა, იმიტომ კი არ გკითხეთ... გამოცდებისთვის ხომ ემზადებით?

— დიახ... გაისად მინდა ჩავაბარო — ამასობაში სტაუსაც დაეაგროვებ.

— აკი თქტომბერში უნდა იყოს რაღაც დამატებითიო, ქალბატონმა მედიკომ რომ ბრძანა?!. თუ თქვენ დაუსწრებელზე არ ვსურთ სწავლა?

— მომზადებას ველარ ვასწრებ, მანამდე ცოტა დრო რჩება.

— რატომ?... მთელი თვეა წინ.. დაჯექით და იმეცადინეთ, — სულაც ნუ ივლით სამსახურში; დახასიათებას მოგცემთ და ისედაც დაგეხმარებით, — უამრავი ნაცნობ-მეგობრები მყავს ინსტიტუტებში!

— გმადლობთ... — უნდოდა დაეტანებია „ბატონო მირიანო“, მაგრამ მოერიდა, ზედმეტ სითამამედ არ ჩამოშარტვასო. — ენახოთ, თუ მოვასწარი...

— შეიტანეთ უთუოდ საბუთები, — ურჩია მირიანმა. — ერთი წელი რად უნდა დაეკარგოთ?!

— რატომ გამოართვთ წელან მაგნიტოფონი?... — ღიმილით უთხრა გოგომ, სანაპიროზე რომ გავიდნენ და მანქანამ სისწრაფეს უშატა. — ჩართეთ რა ისევ, თუ შეიძლება!..

— როგორ არა, — ახლავე!.. — გადაიხარა და ჩამრთველს მისწვდა; სალონში კვლავ გაისმა ჭაზის ხმა. — ვიფიქრე არ დამკინოს-მეთქი... ჭაზები ხომ უფრო ახალგაზრდულია, თქვენი ასაკის გოგონებს კი მე, უკვე აღმათ, ბებრად ვეჩვენები!

— რას ამბობთ, ბატონო მირიან... — გაიცინა გოგომ.

— გიყვართ მუსიკა? — ჰკითხა მან.

— შეიძლება განა ადამიანს მუსიკა არ უყვარდეს?..

— რატომაც არა... შეძლებით ყველაფერი შეიძლება ამ ქვეყნად, მაგრამ რა ხან თქვენ ასე გყვარებით, ზოგჯერ კარგ ჩანაწერებს მოგასმენინებთ ხოლმე!..

მალე საკონსერვო ქარხნის მშობლავი

მიღებინე გამოჩნდნენ; მირიანმა ზედსაამჭროს კართან ჩამოსვა გოგო.

მერეე რამდენჯერმე დაემგზავრა, და ქალიშვილს ეამყებოდა დირექტორის გვერდით გაკრიალებულ მანქანაში ჯდომა; შეეჩვია და არავითარ უხერხულობას აღარ გრძნობდა. მირიანი არ ჰგავდა იმ ზღენძია დირექტორებს, სალაპარაკო რომ ამადლიან უბრალო თანამშრომლებს — თანატოლივით ექცეოდა, მზიარული და გულლია იყო; ხანდახან ანექლოტებსაც კი უყვებოდა, აცინებდა... ხშირად ეკითხებოდა, გამოცდებისათვის ხომ ემზადებით, და მართლაც აღებინა წიგნი ხელში; საბუთები თითქმის ძალად შეატანინა, თან დაარიგა როგორ მოქცეულიყო: თუ ვინმე ჰკითხავდა, დევიძე რა ახის თქვენიო — ბიძაო, უნდა ეთქვა... რა ბედნიერია, ვინაც მართლა ასეთი ბიძა ჰყავსო — ფიქრობდა თავის გულში გოგო.

იმის ეშინოდა, არ ჩავიჭრე, სირცხვილი არ ეკამოთ და უცებ სტუდენტი არ გახდა!.. ერთხელ ჰკითხეს მხოლოდ (მათემატიკის გამოცდაზე), დევიძე რა არის თქვენიო და — ბიძაო, მანაც მიუუგო; მაშინვე კი დაეტყო, რომ ცრუობდა — ლაწევები წამოენთო, თავი ჩაღუნა, მაგრამ გამომცდელს ყურადღება არ მიუქცევია. სხვები ძველი ნაცნობებით უღიმოდნენ, თითქოს იცოდნენ უკვე მირიან დევიძე მისი ბიძა რომ იყო... ერთი სიტყვით, იმაზე მეტი გაეკეთებინა, ვიდრე შეჰპირდა, თან მადლობასაც ვერ გააგონებდი (ანკი რა მადლობით გადაიხდებოდა ეს პატივისცემა!), — მაინცდამაინც ჩემს დამსახურებას წუ მიაწერთ ამ ამბავსო; მე უბრალოდ გადაუყარი სიტყვა ერთ კაცს, დანარჩენი, ჩანს, თვითონვე გიყოჩაღიაო... იმდენს კი ხედებოდა, თავმდაბლობით მოსდიოდა და სინამდვილეში დიდად იყო მისგან დავალებული. პირველად ხედავდა ასეთ მადლიან კაცს — რა თქმა უნდა, დედამისის ხატორით უკეთუბდა ყველაფერს, მაგრამ განა ესეც მის ადამიანობაზე არ მეტყველებდა?... მეგობრობას კი არა, ზოგი სისხლით ნათესაო-

ბას არ დაგიდევს და ზედ არ შემოგბე-
დავს, რაგინდ დაღვინებულიც იყოს...

ყველაფერი მოსწონდა მისი: სიტყვა-
პასუხი, თავდაჭერილობა, გარეგნობა...
სულ არ ეტყობოდა, ორმოცს გადაშო-
რებული რომ იყო და მალე ორმოცდა-
ათს მიუტაკუნებდა... რა ენერგიული სა-
ხე ჰქონდა, როგორ ამშვენებდა გვერ-
დზე გაყოფილი, ლამაზად გადავარცხ-
ნილი ქალარა თმა... რა ჰქვიანური გა-
მოხედვა; ყველას იმორჩილებდა... სასა-
ცილო ის იყო, ქარხანაში ზოგს კიდევ
რომ ეშინოდა მისი — ახლოს არ იც-
ნობდნენ, ალბათ, თორემ შეიძლებოდა
განა, ასეთი ღვთისნიერი კაცისა შეგ-
შინებოდა?!. თვალეზი გაუბრწყინდებო-
და ხოლმე, როცა მის „ვოლგას“ და-
ინახავდა — შორიდანვე სცნობდა... ხან-
დახან ავტობუსი უწინ ჩამოივლიდა და
ხასიათი უფუჭდებოდა, რაკი იძულებ-
ული იყო იმას გაჰყოლოდა, მაგრამ მე-
რე ჰქუა ისწავლა და მოგვიანებით გა-
მოდოდა სახლიდან, ანდა ავტობუსს
რომ მოჰკრავდა შორით თვალს, ეზოში
იმალებოდა!

• • •

შაბათ დილას, მირიანი, საკუთარი
მანქანით სამსახურში მიდიოდა. წინა
სალამოს ქარხნის მუშა-მოსამსახურეები
ერევანში გაემგზავრნენ საექსპურსიოდ:
ციოდა, გოგოც აპირებდა წასვლას,
მაგრამ ყოველ შემთხვევისათვის მაინც
ანაგის ქუჩაზე გაუხვია და გაუვირდა,
ავტობუსის გაჩერებაზე ლოლიტას რომ
მოჰკრა თვალი.

ნოემბრის მიწურული იყო, ციოდა;
ასფალტი წვიმის მსხვილ წვეთებს გადა-
ეჭრებოდა. იმ ღამეს მთებზე პირვე-
ლად მოთოვა და ქუჩებში მსუსხავი ქა-
რი დათარეშობდა... მობუზული იდგა
ტელეფონის ჯიხურს მოფარებული —
გამჰვირვალე ლაზადა ეცვა, რომლის
ქვეშაც ყვეთელი ჟაკეტი და შავი ქვე-
დაწელი მოუჩინდა... მანქანა გაუჩერა,
ჩაისვა და ჰკითხა, რად არ წახვედიო.
გოგომ დამნაშავესაგით გაუღმია.

ბოლოს გამოუტყდა: პალტო უნდა

მოეტანა სპეკულიანტს და
ტაო, — იქ მივდივარ ახლა, შინ უნდა
მივაკითხოო. პაწია ჰრელი საფულე
ეპირა ხელში.

მცოდნოდა, მე გამოვნივლებითო,
უთხრა მირიანმა, ნაცნობების მეტი რა
მყავს ცეკავშირის ბაზაშიო; გნებავთ,
ახლავე წავიდეთ: ვილაც ოხერს ორმავე
რად უნდა მისცეთ, — იმით კიდევ ერთ
თავ რამეს იყიდითო.

— ყველაფერზე თქვენ როგორ შე-
გაწუხობთო, — თავშეკავებული სიხა-
რულით მიუჭო გოგომ, რომელსაც სი-
ცივისაგან ხელეზი გაღურჯებოდა...

მერე თვალეზი აუჭრელა და გული
სიხარულით აუჩქროლა თაროებზე გა-
მოფენილი უამრავი იმპორტული საქონ-
ლის ხილვამ. ჰაერი ნაფთალინისა და
ახალი ტანსაცმლის საამო სურნელებას
გაეჭვინთა.

საწყობის გამგე, წვრილთვალეზა,
გრძელცხვირა კაცი, რომელსაც დაბამ-
ბული შავი ჯურტაკი ეცვა და ყურებ-
აკეცილი ბეწვის ქუდი ეხურა, ერთ-
ერთ თაროსთან შედგა და ჰკითხა, რა
ზომა გნებავთო... ლამაზად დაგვირის-
ტინებულნი დია შინდისფერი პალტო
ჩამოიღო და გაუწოდა...

გოგომ იქვე მოსინჯა...

— მოგწონთ?.. — ჰკითხა მირიანმა.

— ცოტათი დიდი მაქვს... — ჩაილა-
პარაკა მან.

— კარგად გაქვთ, ძალიან გიხდებათ!
თვითონაც კი გრძობდა, მშენებრად
რომ აღდა ტანზე, მაგრამ შეეშინდა, ვი
თუ ფული არ მეყოსო; გაიხადა და
გულდაწყვეტილმა უკანვე თაროზე და-
დო.

იქვე, თავმოლივებულ ბარდანაში, ყა-
ვისფერი ჰურჭი შენიშნა. სული შეუფ-
რინდა შიგ, ისე მოეწონა და, ხომ იყო-
და მყიდველი არ იყო, მაინც ცდუნებას
ვერ სძლია — წაეტანა... ისე, უბრა-
ლოდ, დასათვალიერებლად!

— შეიძლება გავისინჯო?..

— დიახ, დიახ — რა თქმა უნდა!

ქალიშვილმა ჩაიკვა ჰურჭი და ღი-
ლები შეიკრა.

— სარკე ხომ არაა აქ სადმე?..

— არა, ქალბატონო, სარკეს აქ რა უნდა... — ღიმილისაგან კაცს კიდევ უფრო დაუეწიწროვდა თვალები, ცხვირი დაუგრძელდა.

— მე ვარ თქვენი სარკე... — გაიცი-
ნა მირიანმა. — ისე გიხსენებთ, მეტი
რომ აღარ შეიძლება... რათ, არ მოგ-
წონათ? — ჰკითხა, ყოყმანი რომ დაატ-
ყო.

— მართო მოწონებაზე ხომ არაა საქ-
მე... — წამოსცდა გოგოს. დანაღვლი-
ანებულმა გაიხიდა ქურჭი, მაგრამ მაინც
არ ეთმობოდა და ხელში ეჭირა... რა
ღამისად ჰქონდა მაინც კალთები და სა-
ხელოები მოქარგული ნატიფი ნაყმე-
ბით...

— რა ღირს ნეტავი?..

საწყობის ვამგემ იმხელა ფასი დაუ-
ახელა, გოგომ მიმინვე ცივად დაღო
ქურჭი.

— ეგ ერთი ცილია დარჩენილი, —
განავრო იმან. — წრეულს მეტი აღარც
მოფა, ამოწურულია ფონდები.

— მე მგონია, არაა ხელიდან გასაშ-
ვები, — უთხრა მირიანმა. — ფული
თუ არ გყოფნით, გასესხებთ, — ამის
გამთ ხომ არ იკავებდით თავს?..

— თუ მაგ სიკეთეს მიზამთ, ბატო-
ნო მირიან, მალე დაგიბრუნებთ... —
მუდარით საესე თვალებით შეხედა. —
ლატარიას ვთამაშობთ ქარხანაში გოგო-
ები!

— მე არ მეჩქარება, — მიუგო მან
ღიმილით. — როცა შესძლებთ, მაშინ
გადამიხადეთ.

ჭიბიდან ფული ამოიღო და საწყობის
გამგეს ჩაუთვალა!

გოგოს გული აოტოკდა: იქვე, თარო-
ზე, ღამისა ჩექმები შენიშნა, — სწო-
რედ ისეთი, ამ ქურჭს რომ მოუხდებ-
ოდა; ყელიც იმგვარივე ნაყმებით
ჰქონდა მოქარგული... რაკე მირიანმა
ქურჭის ფული მთლიანად ასესხა, თავი-
სი... ამ ჩექმების ყიდვა გადაწყვიტა.
სვამზე ჩამოქდა, წინ ქალაღი გაიფინა
და ჩაიცვა... ისე იყო აღგზნებული,
ვერც კი შენიშნა კაბის კალთები მუხ-

ლებს ზემოთ რომ წამოიწია. მირიანმა
დაინახა მისი ქათქათა, თეთრი ბარძა-
ყები და თვალი მოარდა...

გოგო წამოდგა, იატაკზე ფეხები და-
აბაკუნა, ჩექმები მოირგო და, რა ღირ-
სო, საწყობის გამგეს ჰკითხა... დიდე-
ბულად გამოიყურება ახალ სამოსელში.

თხუთმეტი მანეთი აკლდებოდა, მაგ-
რამ მაინც რამდენიმეჯერ გადათვალა
ფული, თითქოს თვლაში წაემატებოდა
რამე. მირიანმა შენიშნა მისი გასაჭირი
და კვლავ არ გადაახდევინა.

— არ დაგეკარგებთ, ბატონო მირი-
ან... — ეუბნებოდა სიხარულით ატანი-
ლი და აღგზნებული.

— რომ დამეკარგოს, არ ვინანებ, ისე
გიხსენებთ!.. — ღიმილით მიუგო მან.

გოგომ ახლა ღალისფერი ღილებით
გაწყობილი ნაქსოვი შალის კაბა დაინა-
ხა და სადაურაოდ, იკითხა.

— ფრანგული ვახლავთ, ქალბატონო
— მოგართვით?

— შეახვიეთ, — უთხრა მირიანმა და
კვლავ ვამგეს გაიკრა ხელი.

— ესეც დიუმატეთ, ბატონო მირიან,
— ეუბნებოდა გოგო და ხელში ფულს
ანგზნებდა; ამჯერად ოცი მანეთი აკლ-
დებოდა...

— არაუშავს, არაუშავს, ლოლიტა...
ეალებს მიათვალეთ!

უკან გამობრუნებისას ისეც იმ პალ-
ტოსაგან გაეჭეა თვალი, პირველად
რომ მოისინჯა. საგაზაფხულოდ უკე-
თესს რას ინატრებდა...

— ნუ ყოყმანობთ, ლოლიტა, — ყო-
ველთვის კი არ შემოგვიშვებენ აქ... არა,
ბატონო ბიკენტი? — გამგეს მიუბრუნ-
და, რომელსაც ბეწვის ქუდის ავეცილი
ყურები აქეთ-იქეთ გადმოფლარტოდა.
— პალტოს ფულსაც გასესხებ, კიდევ
დამჩნა ცოტაოდენი; თქვენ კი, რახან
ასე გულით გინდათ დახარჯოთ, სხვა
რამე იყიდეთ!

— რა თქმა უნდა, რა თქმა უნდა!..
— კვერი დაუკრა ბიკენტომ.

თავისი ფულით გოგომ ყურებიანი
ბეწვის ქუდი, შხარზე გადასაკიდებელი
ტყავის ჩანთა და თავშალი იყიდა. მირი

ფარშევანგის ბოლოსავით ლამაზად მოხატულ იაპონურ ქოლგაში შეუფრინდა სული... მირიანმა ჯიბეები ამოიფხვკა, როგორც იქნა მოუყარა თავი-საპირო თანხას და იმაზედაც აღარ დაწყვიტა ვული..

გოგო სიხარულისაგან ფრთებშესხმული ბრუნდებოდა შინ: ნავაჭრი მანქანის უკანა სალონში სავარძელზე ვლია... რა ბედნიერ ფეხზე მიიყვანა დედამ ქარხანაში... რა კაცი ყოფილა მირიანი!.. შესძლებს კი ოდესმე, ნეტავი, მისი ამავის გადახდას?.. ვერა, ვერა... მარტო მადლობის ძახილი კმარა ვანა?.. აბა სხვა რა შეუძლია — მირიანს მისი არაფერი სჭირდება!..

— როგორ გაუკვირდებათ ჩვენებს!.. — თქვა მან სახლს რომ მიუახლოვდნენ.

— იქნებ არც ესამოვნოთ, ამხელა ვალი რომ დაიდეთ...

— ძმას არ ვავეგებინებ... არც დედას... თუ შეითხვევ, ვეტყვი ლატარიის ფული ავიღე-მეთქი!

— საჭიროა ვანა ტყუილის თქმა?

— დიახ... გამიჯავრდებიან, ფულის დასესხება როგორ შეძვდეთ... დედა ისეთ პატივს გცემთ, — გაღმერთებთ პირდაპირ... და ვანა მარტო დედა.

— ნება თქვენია, მაგრამ ლატარიის ფული რომ ამდენს არ ვასწვდებოდა?..

— ჰო, მართლა... რამდენი მშობრებს თქვენნი, ბატონო მირიან?.. ჯერ არც კი დამიანგარიშებია... ვგონებ მთელი წლის ხელფასი დავხარჯე!

— მაგიტომ არ გეუბნებით... უბრალოდ, მეშინია ტყუილში არ გამოგიჭიროს!

— მაშინ ვიტყვი, ფულს ვაკეთებ-მეთქი... — გაიცინა გოგომ. — გლახუნა მაინც სულ მეკითხება, ხელფასს ვარდა არაფერი ვაქვსო?.. რახან საკონსერვო ქარხანაა, ასე ჰგონიათ თითქოს...

— ყველას ასე ჰგონია... — მირიანმა გაიცინა — თქვენი ძმა სად მუშაობს?..

— საკონსტრუქტორო ბიუროში, მხაზველად...

მანქანა ალაყაფთან გაჩერდა.

— გინდათ ჩემი მოხმარება?.. — ჰკითხა და ნავაჭრს გადახვდა.

— არა, არა... მე თვითონ! — მიუგო გოგომ.

***

შინ მისვლისთანავე ახალ სამოსელში გამოეწყო და დიდხანს იტრიალა სარკის წინ. მისი მოხდენილი ტანი და მიაპიტო, ბავშვური სახე ჯერ არნახული ქალური მშვენიერებით გაბრწყინდა...

ზიზლით გადახვდა დივანზე მიყრილ ძველმანებს და ის გოგო შეეცოდა, ერთ დროს ამ ძონძებს რომ იცემადა...

ტელეფონის ზარმა გაიწყრიალა... მზია იყო...

— სადა ხარ, სად დაიკარგეო, — უსაყვედურა სკოლის მეგობარმა; არც მოდიხარ, აღარც რეკავ, ვანა ისეთი რა იშოვეო... ხომ არ დაგაგიწყდა, დღეს ჩემი დაბადების დღე რომაო... გამოიარე ამ საღამოს, ისიც აქ იქნება, — უნდა შეგარიგოთო.

მოვალეო, შეჰპირდა და ყურმილი დალო.

მერე დივანზე ჩამოჯდა და ფიქრებში ჩაიძირა...

მეშვიდე კლასში იყო, გუგა სამხარაძე რომ გადმოვიდა სხვა სკოლიდან...

ორიოდე კვირას არ გაუვლია, მთელი ჯგუფი აჩურჩულდა, ლოლიტასა და გუგას ერთმანეთი უყვართო; ანკი საიდან მოიგონეს ნეტავი?..

სწორედ აქედან დაიწყო მისი წამება: დაირცხვინა და თავს შებოტილად გრძნობდა...

გუგა, რატომღაც, საშინლად ვადიზიანა ამ ამბავმა.

გარეგნობით მართალია არ გამოირჩეოდა, მაგრამ მოსვლისთანავე საუკეთესო მოსწავლედ კი აღიარეს მთელ ჯგუფში... ზოლო ლოლიტა სამოსანი იყო და ზანდახან იმ სამებასაც აყვედრიდნენ...

აღმათ ეს ვახლდათ მიზეზი ზიკის გაწიწმარტებისა, თავგამოდებით რომ

საქართველო

ცდილობდა გაეზათილებინა და გაეჭარწყლებინა დარჩეული ხმები...

ხანდახან გაკვეთილზე რამე რომ შეესწავებოდა, ანდა სხვათა ნაკარნახევს შეცდომით გაიმეორებდა, მთელი ჯგუფი გადაიხარხარებდა, როგორც იციან ხოლმე ბავშვებმა, მაგრამ ყველაზე მეტად მაინც გუგას სიცილი სტყენდა გულს...

დიახ, იყო თითქოს რაღაც გადაულახავი ზღუდე, რაღაც ფრიადოსან და საშუალო მოსწავლეთა სიყვარულს შეუძლებელს ხდიდა... თავი ისე ეჭირა, ვითომც ვინმე ეძალებოდა, სინამდვილეში კი ამდაგვარი არაფერი ყოფილა...

უფრო სწორად, თვითონაც ვერ გარკვეულიყო კარვად, რა ხდებოდა... ეს კია: ვერხვის ფოთოლივით თრთოდა მის სიახლოვეს და მზად იყო ბიჭის ყოველი სურვილი შეესრულებინა, თუმცა გუგა ამხუდაც დასცინოდა...

სამაგიეროდ იყო წამი, როცა ბიჭი უცნაურად შემოხედავდა და ამ დროს რაღაც საამო, თბილი ელვრებოდა სულში... ბოლოს ყველაფერი იმით დამთავრდა, იწხუბეს და სამუდამოდ დაშორდნენ ერთმანეთს. მზიას ოჯახში მოხდა ეს ამბავი, გამოსაშვებ საღამოზე:

გუგას ძლიერ მოეკიდა ღვინო... მერე მზია ამბობდა — თურმე, პირველი დათრობა ყოფილაო; პირი უნდოდა მოეზანა მეგობარი ვაჟისთვის ცუდი საქციელის გამო, თორემ კაცს ხომ სწორედ სიმთვარელში ამქვადნებს ნამდვილ ხასიათს...

შესვენებისას მაგნიტოფონი რომ ჩართეს და საცეკვაო მუსიკა აელერდა, ვილაცხე წამოიძახა — მოდიო, გოგონებმა გაეიწვიოთ ვაჟებიო... და-ძმურად იყვნენ ერთმანეთში და ყოველგვარი მორცხვობისა და პრანჭვა-გრების გარეშე სწრაფად „დაითრის“ პარტნიორები, გუგა კი თითქოს განგებ დაუტოვეს ლოლას...

მცირე ყოყმანის შემდეგ იგი ბიჭთან მივიდა და მოკრძალებით დაუკრა თავი...

გამოსაშვებ საღამოს შემთხვევით

შემოსტუმრებული, მზიას შეხვედრის შემოღობა, მათეკლასელი გოგო ცისია ესწრებოდა, ძალზე თამამად რომ ეჭირა თავი... იმედროულად მანაც გაიწვია ბიჭი... განგებ არ ჩაუდენია, როგორღაც დაემთხვა, მაგრამ გუგას ბოდიშიც არ მოუხდია, და ლოლიტა თითქოს არც შეუმჩნევიანო, ისე გაჰყვა ცისიას...

მერეც სულ ცისიას ეცეკვებოდა გუგა...

მაგიდა უკვე აშლის პირას იყო, როცა მოულოდნელად გუგა ბარბაცით მივიდა მასთან, გვერდით მოუჭდა და უბრძანა მაკოცეო...

სამარისებური სინქმე ჩამოწვა: ყველამ დაინახა რა უსამართლოდ ეტყეოდა იმ საღამოს ბიჭი, და ახლა ეს ახირება რაღაა ნეტავიო, გაუკვირდათ: მზიამ, როგორც მასპინძელმა, თავი გამოიღო და დატუქსა გტგა: რას ამბობ, ხომ არ გაგიყდი, რად უნდა გაეცოცხო...

— იმიტომ, რომ ვუყვარვარ!... — მიუგო მან.

აქა-იქ თავშეკავებული სიცილი გაისმა, რომელიც მყისვე მჩწყვდა; ნამეტანს აქარბებდა გუგა...

— ვიცი, ვიცი, რომ გიყვარვარ, ლოლიტა... და აბა, მაკოცე!... — ვვლავ უტიფრად გაუმეორა ბიჭმა, წაიხარა და ლოყა მიუშვირა.

გოგამ კი, პასუხად, სილა გააწნა...

ეტყობოდა გუგა ისედაც ძლივს იმაგრებდა თავს და მაშინვე იატაკზე მოადინა ზღართანია...

ასე დასრულდა ყოველივე...

ახლა ნათლად გრძნობდა: ეს უცნაური „სიყვარული“ მხოლოდ და მხოლოდ სხვათა ნათქვამის მაგიური გავლენის წინაშე მორჩილება და ხარკის მოხდა იყო, მეტი არაფერი!

მზიას კი, ეტყობა, დღემდე გულუბრველოდ სჯერა, თითქოს ლოლიტას თავდავიწყებით უყვარს გუგა — ისეთი ალტაცებით უთხრა, ისიც აქ იქნებაო...

აღრე იქნებ მართლაც იყო რაღაც.

მაგრამ იმდენი სიმწარე ნახა, სამუდამოდ ამოირეცხა უკვე გულიდან...

რაც ქარხანაში დიწყო მუშაობა, მას შემდეგ მხოლოდ ერთხელ შეხვდა...

ამ ერთი თვის წინ შემთხვევით შეეფეთა ქუჩაში...

ბიქს ფერი ეცვალა, შედგა... მისალმება დაპირა, მაგრამ მან უბრად აღტყია მხარი; გადასასვლელზე გადავიდა, ქუჩას დაუყუა. მერე ცალი თვალი გაპარა და დინახა: გუგა ისევ იმ ალაგას იდგა და დაფიქრებული გამოჰყურებდა...

ვერ გადაეწყვიტა ახლა როგორ მოტყუებულიყო წასულიყო თუ არა მზიას დღეობაზე...

სკოლის დამთავრების შემდეგ, პირველ ხანებში, დგება პერიოდი, როცა ყმაწვილები ერთმანეთს გაუბრბინა... ეჩვენებათ მერხზე შობილი სიყვარული შემთხვევითია და მოგვიანებით შევიძინეთ ჰეშმარიტ მეგობრებსო... შერისა თუ მეტოქეობის გრძობაც კი უჩნდებათ უნებლიედ, — უფრო სწორად, შიში — არიქა, არ შეგერცხვით, სხებმა არ გვაჯობნო... მერე, როცა ყველაფერი გაირკვევა და ცხოვრება ყველას თავთავს ადგილს მიუჩენს, ძველი სიყვარული ახალი ძალით იფეთქებს და ხანდაზმულნი ახლა უკვე ერთმანეთს დაუწყებენ ძებნას...

შეძლო წელგამართული თამამად წარსდგომოდა თანატოლებს, რაკი ასე მშენიერად წაუვიდა საქმე: სტუდენტი იყო უკვე, სამსახურიც ჰქონდა (მარტოს რად ღირდა, ამ ძვირფას ქურქში რომ იხილავდნენ), მაგრამ მაინც არ მიუწყედა გული, თუნდაც იმიტომ — გუგას ნახვა აღარ უნდოდა...

კარგა ხანს იჯდა დივანზე დაფიქრებული და გარინდული... გარეთ კი წვიმდა და ჰადრის გალუმბულ ტოტებს განუწყვეტლივ სწყდებოდნენ წვეთები; დროდადრო გამვლელთა ქოლგის წვეროკინები გაიეღებდნენ ფანჯარაში...

მერე წამოდგა, რაფას ჩამოეყრდნო და მანქანებს დაუწყო ქუჩაში თვალყურება...

***

შემთხვევითი არ ყოფილა, ძველ მეგობრებთან შეხვედრას რომ გაუბრბოდა: მის გულს ჯერაც მოუშუშებელი იარად აჩნდა გუგასაგან მიყენებული წყენა; ეჩვენებოდა — თანაკლასელებმაც დამცინეს, მისი სიყვარული რომ შემწამესო... ახლა, ნამდვილ ცხოვრებაში რომ შედგა ფეხი, დარწმუნდა — აქ გაცილებით იოლი ყოფილა აღამიანებთან ურთიერთობა, ვიდრე სკოლაში ჰედაგოგებთან და ზოგიერთ თანატოლებთანო...

გაუმართლა, კარგ კოლექტივში მოხვდა; ყველანი სიყვარულითა და პატივისცემით ექცეოდნენ, მირიანი ხომ პირდაპირ თავს ევლებოდა...

ბოლო დროს ხშირად ფიქრობდა ამ კაცზე და გულში მას თავის მეგობრად თვლიდა... მართლაც არ ეტყობოდა ასაკი, ისე კობტად და მოდურად იცავდა: ქარხანაში მეტწილად ჯინსითა და სქელლანჩიანი „ბათინკებით“ დადიოდა. ყავისფერი ტყავის ქურთუკის ქვეშ მსხვილდნაქსოვი შავი ჯემპარი უჩანდა... ხანდახან მირიანი მხრებზე თეთრ ხალატს წამოიხსნამდა და საამქროში შემოივლიდა... უკვირდა, ამას დედასთან ერთად როგორ უნდა ესწავლო: დედა ხომ უკვე მოტეხილი იყო, მღებრებული... იმის დაჯერებაც უჭირდა, ომის მონაწილე რომ იყო, იმ ომისა, რომელიც მის დაბადებამდე კარგა ხნით ადრე ამტყდარიყო და ჩამცხრალიყო, და ისევე შორეული ჩანდა, როგორც ნაპოლეონის ლაშქრობა ან მონღოლთა შემოსევები, ისტორიის სახელმძღვანელოებიდან რომ ახსოვდა...

ყველაზე მეტად, თავის გულში, იორა აოცებდა (მართლა ბავშვი კი არ გახლდათ, ამას ვერ მიშვდარიყო: ამდენი რამ ენახა, წაეკითხა და გავგონა) — როგორ მოხდა, რომ მირიანს ერთხელაც არ შემოუხებდავს მისთვის მამაკაცის თვალით?..

რაც წამოიზარდა და დაქალიშვილდა, ამჯერა მხერას დაჩვეული იყო: ბევრჯერ შეუშინებია უცნობ თუ ნაცნობ

მამაკაცთა თვალბში გაელვებული ვნების ნაპერწკალი... მირიანისათვის კი — არასოდეს!..

იმიტომ კი არა, თითქოს ამგვარი რამ სურდა — არა, რა სისულელეა... უბრალოდ უკვირდა, რადგან მირიანი ძლიერ ჰგავდა მოარწიყე კაცს!.. თანაც ამდენი რამ გაუკეთა და ხომ შეიძლებოდა ვფიქრა, მაქვს კიდევ ამის უფლებაო...

ბირიქით — უხაროდა, რაკი ეს გამორიცხავდა ანგარებებს და მეტ ფასს სდებდა სიკეთეს, რომელიც მან მოაგო...

მაგრამ მაინც, კაცის გვერდით მანქანაში მჯდარი თავს მანეკენად წარმოიდგენდა და გულში გაჰკრავდა იღუმალი წყენა, იმის გამო, მის ქალურ მშვეენებას ყურადღების ღირსად რომ არ თვლიდნენ...

თუ მისი სინორჩე და სიტუარფე არ ხიბლავდა, მაშ სხვა რაღა აძებლებდა, — მარტოოდენ მედიკოს ხათრი და პატივისცემა?.. მართლა ნათესაულები ხომ არ იყვნენ ბოლოსდაბოლოს!..

თავს შეურაცხყოფილად ვრწმობდა და ლამის დედა შეიფავრა ამის გამო: ისე გამოდიოდა, თითქოს მირიანი მედიკოს სცემდა თავყვანს, ხოლო თვითონ ამ თავყვანისცემის საგანი იყო უბრალოდ და მეტი არაფერია... ეს ხომ მოწყალეებას ჰგავდა, მას კი მოწყალეების მიღება არ სურდა, რადგან აცოდა საკუთარი თავის ფასი და უნდოდა მირიანისაგანაც მოესმინა ისეთივე ქათინაურები, სხვები ყოველი ფეხის ნაბიჯზე რომ აგონებდნენ...

რა დასამილია და თავდაბირველად ეგონა, გულში სწორედ ეს ფარულა ზრახვა უდევს: ჩემთან დაახლოება და ჩემი შეცდენა სწადიაო... განსაკუთრებით მას შემდეგ — ბახაში რომ წაიყვანა და მდიდრულად შემოსა... წინასწარვე სიამოვნებდა იმის წარმოდგენა, თუ კი მართლა დაატყობდა რამე ამდაგვარს, როგორ მიიყრია სასწრაფოდ უკანვე მის ფულს, სამსახურს მიუტოვებდა და საქვეყნოდაც შეარცხვენდა,

მაგრამ მას შემდეგ მირიანი მთლად გადაიკარგა...

ახლა ეს აღიზიანებდა, ვარაუდი რომ შეეშალა და მადლობის მავიერ გულში ბევრჯერ გამოლანძღა და გამოთათხა კაცი...

დღიობით განგებ ჩამორჩებოდა ავტობუსს: ერთ გაჩერებას ფეხით გაივლიდა, შინაურებს რომ არ შეემჩნიათ, როგორ ჩაისვამდა მირიანი მანქანაში... გულის ფანტკალით ელოდა მის გამოჩენას, მაგრამ დირექტორმა, თითქოს მის ჯიბრზე, სულ სხვა გზით იწყო სიარული.

მერე, ლოდინით გულგადამცირებულა, ტაქსს რომ დაიჭერდა და ქარხანაში მისვლისას კანტორის წინ მდგარი ნაცნობ „ვოლგას“ დაინახავდა, ცრემლებით ეცხებოდა თვალები: ეტყობა, მირიანი მართლაც გაუბრბოდა...

კარგა ხანს იმტვრია თავი, რა უნდა იყოს მიზეზი, რა დაეუშავეო, და ბოლოს ამოიციო: ალბათ, ასე ეგონა, ვალს ვერ გადამიხდისო და იმ ფულს დაკარგულად თვლიდა!..

რაკი ლატარიის ფული აბრილის ბოლოს უწყევდა, ხოლო ვერ მარტის დასაწყისი იყო, სასწრაფოდ ისესხა (გაუჭირდა კი შოვნა, მაგრამ შინაურებს მაინც არ გაუზიხილა, — ისევ ქარხანაში გაიმართა ხელი) და დღის ბოლოს, დირექტორი მარტო რომ დაიგულა, კაბინეტის კარი შეუღო.

მირიანი ვამალებით რაღაცას წერდა... წამით ახვდა, დაბრძანდითო, სკამზე ანიშნა და კვლავ ქაღალდებში ჩარგო თავი... გოგო დაბნია და შეაკრთო მისმა გულგრილობამ; იხანა, რაღა ახლა შემოგვდი, ამდენი საქმე რომ აქვს და თავზე ცეცხლი უკიდიაო... სკამი გამოისწია, დაჯდა და ცნობისმოყვარედ მიაჩერდა: კუნთები არხვოდნენ და თრთოდნენ წერისას კაცის ბრინჯაოსფერ ლამაზ სახეზე; ქურთოყვის ღილები შეეხსნა და შავი ჯემბრი კობტად ჰქონდა ყელზე მომდგარი...

— გისმენთ... — უთხრა მან ისე, რომ

არ შემოუხედავს, თან წერას განაგრძობდა.

— გაცდენთ, ბატონო მირიან... — შეწუხებული ხმით უთხრა გოგომ და ადგომა დააპირა.

— არა, არა... ახლავე მოვრჩები! — ქალღღებმა გვერდზე მისწია, კალამი დადო და თითქოს ახლა იცნოთ, აღტაცებით დასძინა: — აჰ, ეს თქვენა ხართ, ლოლიტა?..

გოგოს თბილმა ყრუანტელმა დაუარა ტანში; მოფერებდასავით ჩაესმა ნათქვამი.

— თქვენა ვალი მოგიტანეთ აგერ... — სახე წამოენთო; იგრძნო არ გამოუდიოდა ლამაზად.

— აიღეთ უკვე ლატარის ფული?.. მირიანმა სიგარეტს მოუკიდა. — მე აბრილის თვე მახსოვდა რატომღაც!..

— არა... ვისესხე! — ჩანთა გახსნა და შიგ ხელი მოაფათურა.

— კარგი მეველისაგან ისესხეთ, ცუდისთვის რომ ჩაგვსესხებინათ, არა?..

— გაუღიმა კაცმა.

— რასა ბრძანებთ, ბატონო... — ჩანთაში ჩაყოფილი ხელი გაუშეშდა გოგოს.

— ნაღდად დამატყვევთ, ალბათ, რამე... — გაიცინია მირიანმა. — დაბლერჩილი ხომ არ გიყურებდით, როგორც მეველებს სჩვევიათ ხოლმე, ჰა?..

— მასე ნუ გამიგებთ, ბატონო... — ფული ამოეღო და უხერხულად ეჭირა ხელში. — ამდენი ხანია მმართებს და...

— წაიღეთ და უკანვე დაუბრუნეთ. ბატონოს... ხომ ვითხარით, არ მეჩქარება-მეთქი. ან რა გარანტია გაქვთ, რომ ის სხვა ჩემზე უარესად არ „გავიშრობთ სისხლს“?..

გოგომ ჩანთაში ჩადო ფული.

— მაინც კარგი ჰქენით რომ შემოიარეთ, საქმე მქონდა თქვენთან.

— ჩემთან?.. — გამოცოცხლდა გოგო.

— ჰო... დაძახებას ვაპირებდი; არ იცით ხვალ რა დღეა?

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

5. „მნათობი“, № 10.

— რვა მარტია... — გაიცინა მირიანმა. — ქალებს გეპატიებათ, ჩვენ კი ვალდებული ვართ გვახსოვდეს... — უკრა გამოსწია და ლამაზი ლურჯი კოლოფი ამოიღო. — სხვებს უკვე ჩამოვურიგე საჩუქრები... თქვენ, როგორც მოწინავე მუშაკს, განსხვავებული რამ შეგხედათ!

— დიდი მადლობა, ბატონო მირიან... — კოლოფი ჩამოართვა და ცნობისმოყვარედ დააქებდა. — შეიძლება ახლავე გავხსნა?..

— რა თქმა უნდა!

სიხარულისაგან თვალები გაუბრწყინდა გოგოს; უცხოური მარკის მაჯის საათი იღო შიგ — ზუსტად ისეთივე, მირიანს რომ ეკეთა.

სამუშაო დღე უკვე დამთავრებულიყო. ფანჯრიდან ჩანდა ეზოში მდგარი ავტობუსი, ხალხით რომ იესებოდა და საცაა ვავიდოდა კიდევ.

— არ დაგაგვიანდეთ, ლოლიტა... — უთხრა მირიანმა და ავტობუსს გაჰხედა.

გოგოს გული დასწყდა... დარწმუნებული იყო, მანქანით წამოიყვანოს... ადგა და გაბუსხული გაემართა გასასვლელისაკენ, მაგრამ გულმა არ მოუთმინა და კართან მოტრიალდა:

— ჩვენს ქუჩაზე რატომ აღარ დადიხართ, ბატონო მირიან?..

— აღარ დავდივარ?.. — გაუყვირა კაცს. — ჰო, სწორია — მართლა არ დავდივარ... აი, ხვალ უსათუოდ ჩამოვივლი!

მეორე დღეს, დილით, გოგო ქუჩის პირას ბორდიურზე იდგა და მდინარესავით დაძრულ ტრანსპორტს გათაცეცებით აკვირდებოდა. თბილი ქურჭი ეცა და თავზე ღაზლის თეთრი თავშალი ჰქონდა მოხვეული, ხელში კი ფარშევანგისფრად მოხატული, დაკეცილი ქოლგა ეჭირა... მერე უცებ „ვოლგა“ გამოეყო მდინარეს და პაწია თეთრი გემივით მოადგა ნაპირს... მაშინვე კარი გაიღო და ლოლიტაც გახარებული მიუსკუბდა გვერდით დირექტორს.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— რა დღეა?.. — დაიბნა გოგო.

— გილოცავთ! — უთხრა კაცმა და დიდის ამბით გაუწოდა ხელი.

— რას?.. — დაიბნა გოგო. — აჰ... ჰო, ჰო, საათი... — მაჯაზე დაიხედა. — ძალიან მიხდება!

— მაგას არ გეუბნებით... — გაიღიმა მირიანმა. — ეგ რა სალაპარაკოა!

— ჰო, რვა მარტი... — გაეცინა ლოლიტას. — რა სულ მავიწყდება!

ამინდიც მარტას შესაფერი და საკადრისი იდგა: ქალაქის თავზე ჩამოწოლილ ღრუბლებს შორის, აქა-იქ, ცის უძირო, ლურჯი ზოლი ჩანდა; ვიდრე გმირთა მოედანს გაივლიდნენ და სანაპიროზე გავიდოდნენ, ლევა ღრუბლებმა ამოავსეს ცის ნაპირლები და ჰარპრიზზედაც უჩუმრად დასხდნენ მსხვილი წვეთები.

— ჩართეთ რა მაგნიტოფონი... — სთხოვა გოგომ. თავშალი რომ მოიძრო, მხრებზე ჩანჩქერებით ჩამოვლარა ოქროსფერი კულულები. პირველად გუშინ შეიღება თმა, ხოლო ამ დღით ლურჯი ტონიც წაისვა თვალბზე.

— გიხდებათ... — მოუწონა მირიანმა და მაგნიტოფონი ჩართო. — დღე ისეთი დღეა, თქვენი ყველა სურვილი უნდა ასრულდეს!.. მეტს ხომ არაფერს რჩებთ, ქალბატონო?

— მაძლევთ უფლებას?.. — გაიცინა.

— განა მაგას კითხვა უნდა?!

— მაშ მასეირნეთ ცოტა... — გათამამდა გოგო.

— სამსახურში არ წავიდეთ?..

— ჯერ არა, ბატონო მირიან... დავაგვიანოთ!

— ოღონდაც „ბატონოს“ ნუ შეძახით... ვიდაც სხვა მგონიხართ!

— მერე რა... განა „სხვა“ ცუდია?..

— არა, მაგრამ... ლოლიტას ვინ შევდრება!

— რვა მარტის ხათრით შეუბნებით მაგას, არა?

— არა... რვა მარტი მამბედინებს, თორემ დირექტორს არ შეგფერის თანამშრომლების ქება... შემისრულებთ თხოვნას?

— ვეცდები, ბატონო... — გაიტანა ლოლიტამ.

— მაინც რომელ მხარეს გირჩევენიათ?

— ჩემთვის სულერთია!

მირიანმა მანქანა მოაბრუნა და მცხეთის მიმართულებით გააქროლა. ფანჯრებზე მოზუზუნე ქარი ბუნებრივად ერწყმოდა ჯაზურ მუსიკას. გოგომ ქუჩები გაიხადა და მხრებზე მოისხა. მოშიშვლებული მუხლისთავება უჩანდა, მაგრამ გუნებაში გადაწყვიტა, მანამ არ გაესწორებია კაბა, ვიდრე კაცის მხერგას არ დაიჭერდა. ის კი თვალბმობუტულო გაჰყურებდა ტრასას; საჭეზე მსუბუქად ჩამოდებულ მის მარჯვენა ხელში სიგარეტი ბოლავდა. სვეტიცხოვლის ენწერთ გამოჩნდა და მალე ბებრის ციხის ნანგრევებიც მოიტოვეს უკან.

— იქნებ რამე სასწრაფო საქმე გქონდათ, ბატონო მირიან?..

— არაფერი ისეთი... — გაიცინა მან.

— დირექტორობა მიტოვია კარგი. ვინდა სულ არ მიხვალ სამსახურში, პასუხს არავინ მოვთხოვს; თუ მაინცდამაინც წამოგდავებთან, ეტყვი — სამინისტროში ან რაიკომში ვიყავი... ასე რომ შემძლია მთელი დღე ვასეირნოთ!

უცებ წვიმამ დასცხო და მირიანმა შუშის საწმენდები ჩართო. მერე ისევ გადაიღო და მზემ გამოაქყიტა. გორში შედიოდნენ უკვე — პორიზონტზე ციკად მოლალაბე თუნუქის სახურავები ჩანდნენ...

მირიანმა უნივერსიტეტის წინ გააჩერა მანქანა.

ვიტრინაზე აყვავებული ნუშის ტოტი ეხატა, რომლის ქვეშ ეწერა: „გილოცავთ რვა მარტს, ძვირფასო ქალებო!“ და იქვე, უფრო მსხვილი ასოებით: „მამაკაცებო, არ დაგავიწყდეთ საჩუქრების შექმნა ძვირფასი ქალებისათვის!“

— შეცდომა ჩავიდინე... — სინანულით თავი გადააქნია მირიანმა. — საჩუქარი დღეს უნდა მომერთმია და არა გუშინ!

— მაგას რა მნიშვნელობა აქვს... — გაიცინა ლოლიტამ. — წარმოვიდგინოთ, ვითომ დღესაც გუშინ!

— ეგ ცოტა ძნელი წარმოსადგენია, — მიუგო მირიანმა. — ანკი რა ძალა გვადგას ასე გავიწყვალთ თავი, როცა შეცდომა იოლი გამოსასწორებელია... შევიდეთ, იქნებ კარგ რამეს წავაწყდეთ, სადღესასწაულოდ იცინა ხოლმე გამოტანა — მანქანიდან გადავიდა.

— არა, არაფრის გულისთვის, ბატონო მირიან... — გოგო კარის სახელურს ხაფრინდა.

— გთხოვ ნუ შემიშლით ხელს, შევასრულო ვაჭრობის მუშაკთა გონიერული მოწოდება... — ხუმრობის კილოთი უთხრა მირიანმა. — ან კი რა უფლება გაქვთ... დღეს ისეთი დღეა!

— კარგი... თოდნაც საჩუქარს მე თვითონ ავირჩევ... — შეწუხდა გოგო. უნივერსიტეტში შევიდნენ და თაროები შეათვალიერეს. ლოლიტამ ფრანგული სუნამო ვადმოაღებინა გამყიდველს.

— ნუ აჩქარდებით, — უთხრა მირიანმა. — ნახეთ, იქნებ სხვა რამე უფრო მოგეწონოთ... არ ინანოთ მერე: ყოველთვის კი არ არის რვა მარტი!

— პირობა პირობაა!.. — მიუგო გოგომ და სუნამო ჩანთაში ჩადო.

— შეგძლოთ უკეთ ვესარგებლათ დღევანდელი დღით... თქვენს მაგივრად მე მწყიდება გული, ჩემო ლოლიტა!

— არაუშავს, არაუშავს... — ისე შეყოყმანდა, თითქოს ნათქვამი ენიშნაო.

— ეგ სუნამო ქალბატონ მედეას მიართვით... თქვენთვის კი აგერ, აქ შევარჩიოთ რამე! — ვიტრინასთან მიიყვანა, სადაც საიუველირო ნაწარმი იყო გამოფენილი.

— ბოროტად ვიყენებ თქვენს გულკეთილობას, ბატონო მირიან...

— აი, ამოზე რას იტყოდით, ლოლიტა?... — მირიანმა ზურმუხტისთვლიან ოქროს საყურეებზე მიუთითა.

მღელვარებისაგან გოგოს სუნთქვა შეეკრა: სწორედ იმ საყურეებზე ეუბნებოდა, მან რომ დააღვა თვალი და ოცნებასავით გულში გაიღო — ნეტა-

ვი თუ მედიტაცია ოდესმეო... და უცებ თურმე შეიძლებოდა, ოცნება სინამდვილედ ქცეულიყო...

„პო“ ვერ გაებედა და „არაც“ დაენანა.

ამგვარი საყურეები ცნობილ მომღერლებსა და კინოვარსკვლავებს უკეთიათ საზღვარგარეთულ ფილმებში, რომელთა ელვარებაც წამით მთელ ეკრანს ფარავს...

გაურკვეველად რაღაც წაიღულულა, და იმის მოლოდინში, რა მოხდებოდა, თვალეები მოხუჭა...

მერე ზედავდა როგორ აწვდიდა მირიანი ფულს ნაწილ-ნაწილ, გამყიდველი კი სწრაფად ითვლიდა და თან საანგარიშოს აწკაპუნებდა...

საყურეები მწვანეხავერდგამოკრულ კოლოფში ეწყო... იარლიყზე ათას შეიდასი მანეთი და რაღაც კაპიკები ეწერა!

— მშვიდობაში!.. — უთხრა გამყიდველმა და კოლოფი გაუწოდა.

გოგოს მოეჩვენა, თითქოს შურისაგან ქალს თვალეებზე ცრემლები მოადგა.

მირიანმა ხელმკლავით გარეთ გამოიყვანა, — კარი გაუღო და მანქანაში ჩასვა...

გაოგნებული დასცქეროდა კოლოფს... ხომ იღო ნეტავი შიგ ძვირფასი საყურეები, ხომ არაფერი შეეშალა გამყიდველს?... ან იქნებ ჩუმად შეუცვალა? ფრთხილად გახსნა და მყისვე წყვილი ზურმუხტის ელვარებამ მოსჭრა თვალეები.

— თუ ვნებავთ, ეხლავე გაიკეთეთ, ლოლიტა... გააჩერებ მანქანას!

— არა, ახლა არა... — ამოიღულულულა გოგომ. — ყურის ბიბილოები არა მაქვს გახვრტილი...

— ოო... მე ეგ არ ვიცი, არ მეხება... — გაიღიმა კაცმა. — ისე კი, ამბობენ ძნელი არ უნდა იყოსო... — მერე საათს დახედა და დასძინა. — პირველი გამხდარა უკვე, შესვენების დროა!

— რა შესვენების?... — ვერ მიუხედა რას გულისხმობდა მირიანი. ქარხანაში

კი იცოდა რასაც ნიშნავდა: ზარი რომ დაირეკებოდა, სასაღილოს მიაშურებდნენ, ანდა იქვე, სამკროში, ყავას მოედუღებდნენ გოგოები და ბუფეტთან ნამკებარს მოიტანდნენ.

— ვისადილოთ, ლოლიტა... საწინააღმდეგო ხომ არ გექნებათ რამე?

— მე არა მშობი, ბატონო მირიან... — გულუბრყვილოდ მიუგო და მაშინვე გამოასწორა ნათქვამი. — თუმცა ამას რა მნიშვნელობა აქვს... როგორც გენებოთ!

მანქანა კვლავ თბილისის გზაზე გავიდა და იქვე, ხელმარჯვნივ, მოშალლოდ წამომდგარი რესტორნისაკენ გაუხვია.

მეორე სართულზე მყუდრო, თბილ კუბეში გამოინახა მათთვის ადგილი. ფარდებგადაწეული ფანჯრიდან ჩანდა შენისლული შორი დაბლობი. ისევ წვიმდა და მინებზე მსხვილი წვეთები შხაპუნობდნენ... ოთახის შუაში სერვიზით გაწყობილი მომცრო მაგიდა იდგა, კედელთან — სარკიანი ბუფეტი, რომელზეც ეახებით ხილი და ტკბილეული ელაგა. მირიანმა გოგოს ქურქი ჩამოართვა და კუთხეში მიდგმულ საკრძე დაკიდა. ქამარშემოჭერილ ნაცრისფერ კაბაში მისი მოზღენილი ტანი და განიერი, მრგვალი თეძოები ინაკეთებოდა...

ყველაფერი ერთბაშად მოატანინა შუახნის დიდულვაში ოფიციატს — ცივი და ცხელი კერძები, ხილი, ტკბილეული, სასმელები — ფულიც წინასწარვე გადაუხადა...

თუ რამ დაგვირდეთ აგე, იმ დილაკს დაჰქირეთ ფითიო, დაიბარა იმან წასვლისას.

მირიანს მართლაც გვარაინად მოშვიწონდა, ლოლიტამ კი პირი არაფერს დააკარა. სასმელს დამაძალგბსო, ფიჭრობდა და სწულხდა, რადგან არასდროს დაეღია — არადა უარი როგორ ვთქვა, სხვანაირად არ ჩამომართვასო, — მაგრამ არ დაუძალებია, თვითონ კი მალიმალ ისხამდა ჭიქაში კონიაკს. გოგომ ერთ-ორჯერ მოსვა ქინძმარაული —

უბრალოდ, ტუნები და ისევე... ლისფრად შეიღება...

მირიანს ქურთუკი გაეხადა და ჯემბარის ამარა იყო; რომელიღაც კინოვარსკლავს ჰგავდა: გრეგორი პეკს?.. არა, არა — ეს მარესი..

რა მოხდებოდა, ან თვითონ დაბადებულყო აღრე, ანდა მირიანი — გვიან... რა კარგად შეეწყობოდნენ ერთმანეთს, რა დიდებული ცოლ-ქმრობა ექნებოდათ!

რა სისულელეა ახლა ამის გაფიქრება, — მამის ტოლა კაცია, დედაჩემის მეგობარი!.. რატომ ექცევა ამა ასე თანატოლივით?..

რა თქმა უნდა, გულკეთილობის გამო... იცის ახალგაზრდა გოგოს ბუნება და ხასიათი — ახლა რომ უხარია ყველაფერი: ჩაცმა-დახურვა და გავლა-გამოვლა, — ვიდრე ოჯახის მძიმე უღელს დაიდგამდეს კისერზე... ასე ამბობს დედა... განა არ ახსოვს, რა გაუთავებელი ჩხუბი და კინკლაობა იყო მათ ოჯახში... დედა იმდენ რამეს ითხოვდა, რაც მამის შეძლებას აღემატებოდა და ისიც მაშინვე „პატიოსნებით“ იმართლებდა თავს, ვითომც სხვები უპატიოსნონი იყვნენ, ლალად და ხელგაშლით რომ ცხოვრობდნენ... ყველა უგერგილო, უშრო და უმარიფათო კაცი „პატიოსნების“ ნაპრალში მალავს თავს პინჯვინითო, ეუბნებოდა დედა, ხოლო გარეთ დაუცველი სხეული აქვს დატოვებული და გამოხეული შარვალი უჩანსო... დასცინოდნენ კიდევ ამ გაუთავებელი „პატიოსნების“ გამო... ხანდახან თვითონაც დასცინოდა... გული მოეწურა ახლა: საწყალი მამა... რა ვუყოთ, რომ მეტი უნარი არ ჰქონდა... აი, მირიანი კი სხვაა, — იგი ძლიერია, კეთილი, შეძლებული და თანაც პატიოსანი!

კაცმა დაიჭირა მისი მზერა და გაუღიმა.

— ცუდი არაფერი იფიქროთ ჩემზე, ლოლიტა!

— პირიქით, ბატონო მირიან... იმას ვწუხვარ, სამაგიეროს გადახდა რომ არ შემიძლია; ერთადერთი სიცოცხლე გა-

მანია და მზადა ვარ შემოგწიროთ...
 თქვენი გულისთვის წყალში გადავფარ-
 დები!

— ღმერთმა დაგაფართს... — გაიცი-
 ნა მირიანმა. — ვიცი, ალბათ გიყვიროთ:
 რატომ, რისთვისო... როგორ ავიხსნათ...
 ისე, უბრალოდ — კარგი გოგონა ხართ
 და მინდა ვასიამოვნოთ, გაგახაროთ,
 თავი რომ ბედნიერად იგრძნოთ... მაქვს
 ამის საშუალება, არ მიჭირს — კაცი ამ-
 დენს ვმუშაობ, ვშრომობ... არ გვგონ-
 ნოს მართო დედათქვენიც ხათრით...
 ესეცაა, რა თქმა უნდა, მაგრამ შედიკო
 აქ რა შეაშა... რა მოხდა ბოლოსდაბო-
 ლოს, ძველი მეგობრები კი არა, ახა-
 ლი აღარ ახსოვს ხალხს... თქვენთან
 რომ ვარ, თავი ახალგაზრდა მგონია,
 თუმცა ჯერ ისედაც... ხომ შეიძლება
 გყავდეს პატარა, ლამაზი მეგობარი, —
 გიყვარდეს და პატივს სცემდე — ისე,
 უბრალოდ... ვისთანაც ყოფნა გახარებს
 და გახალისებს... რა მოგივიდათ, ლო-
 ლიტა?

— მივივა... — მიუგო მან; ხელები
 მუხლებზე დაეკრია და ბელურასავით
 მობუზულიყო.

— ღუმელთან მიდით, გათბით... ჭნე-
 ბავთ — ქურჭს წამოგახურავთ... კონი-
 აჟს ხომ არ დალევდით ცოტას?

— დაგლევე... — თქვა გოგომ და ჭიქა
 ტუნებთან მოტანა, მაგრამ ვერ შეძ-
 ლო... ადგა და ელექტორთრეფლექტორ-
 თან მივიდა, ციკლოპივით რომ აბრია-
 ლებდა კუთხეში ცალ თვალს... ციებია-
 ნივით კანკალებდა. მირიანმა ქურჭი მი-
 უტანა და მხრებზე წამოასხა.

— ახლა როგორ გრძნობთ თავს?..

— ცუდად... — მიუგო გოგომ. — აი,
 ნახეთ — ხელები გამყვინა!

მირიანმა მუტებში მოიქცია მისი პა-
 წაწინა, ქალური ხელები; დიდხანს ეცი-
 რა და უთბობდა... გოგომ თავი გვერდ-
 ზე გადახარა, ბაგე გახსნა და ნელ-ნელა
 წაიწია კაცისაკენ.

— ახლა უკეთა ხარ, ლოლიტა... —
 მირიანმა სწრაფად შეუშვა ხელები და
 განებრდა... გოგოს მოწყვეტით ჩამო-
 უცვივდა მკლავები, ღრმად ამოთხრა
 და უღონოდ ჩაეშვა სავარძელში.

კაცი კარგა ხანს იდგა ფანჯარასთან;
 ზურგზე ხელებშემოწყობილი გაყუ-
 რებდა შენისლულ დაბლობს, სადაც
 უჩინარი ქარი დათარეშობდა. როცა
 შემობრუნდა დაინახა: გოგოს ქურჭი
 ჩაეცვა და მოწყენილი სახით სარკეში
 თმას ისწორებდა...

— წავიდეთ, ლოლიტა... — უთხრა
 მან.

სალამო იყო უკვე, თბილისში რომ
 ბრუნდებოდნენ. დროდადრო წვიმდა
 და მანქანის მინაზე უცნაურ ზიგზაგს
 ავლებდნენ წვეთები; მაგნიტაფონი კი
 მძაფრ რიტმში უკრავდა ჯაზებს, თით-
 ქოს ჭუნგლებში კინბალურ რიტუალს
 ასრულებდა რომელიღაც ველური ტო-
 მი. ლოლიტაც გამხიარულებულიყო —
 თვითონვე არჩევდა და ცვლიდა კასე-
 ტებს...

ზეალაც დაგელოდებითო, წასწერ-
 ჩულა მანქანიდან გადასვლისას; ხელში
 მკვდარი ჩიტვივით გვირა დაკეცილი
 ქოლგა. ალყაფის კართან შედგა, მო-
 ტრიალდა და გაუღიმა... შეორთქლილ
 მინაში კაცი ისე უცხოდ და ბუნდოვ-
 ნად ჩანდა, გოგო წამით შეკრთა... საწ-
 მენდელები კი თითქოს გაკვირვებით
 ახამხამებდნენ გრძელ წამწამებს

საბჭოთა ოსეთის მთავრობა

ოსური ლიტერატურა, როგორც ყველა ლიტერატურა ქვეყნად, იწევსა ზემარსიტყვიერების ძეგლებით, რომელთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ნართების ვიარული ეპოსი — უძველესი აქშულტებები ნართების (ოსთა წინაპრების) შესახებ.

XVIII-XIX საუკუნეთა მიჯნაზე შეიქმნა პირიქე ოსური ნაციონალური ლიტერატურის წარმოშობისა და განვითარებისათვის. პირველი ოსი პოეტი იურ ხაქარაძეა, მისი ძეგლები II-ის კარზე აღზრდილი, დიდად გაზოგებული პირიქე იურ ხაქარაძეა, რომელმაც ქართველი და ოსი ხალხების შეგობრული დამოკიდებულება დაუდო საფუძვლად თავის პოემას „აილღუნის“ (პოემა დაწერილია ქართულ ენაზე).

ოსური პოეტური ენაზე პირველად თავისი ქნარი ამბეჯეული უსაზღვროდ ტრავიკული ბედის მქონე პოეტმა თემარბოლად მასხრათმა. წუთისოფლის უკუღმართობამ იგი ჭერ კიდევ თორმეტი წლის ასაკში მოსწვევთა მშობლიურ მიწა-წყალს და თურქეთში გადახიწა... მთელი ნაციონალური მისტიკოდა დაკარგულ სამშობლოს: „ვაი, ჩვენი მწვერვალებო, ვაი ჩვენი მთა-ბარო, როგორღა ვიკოცხლებთ უთქვენოდ?!“.

ოსური პოეზია სამართლიანად ამაყობს სევა და ცომაყ გალიათების, ელიზბედოუ პრიტაის, ახსენ ქოციოთის ხაზლებით, მაგრამ ოსური პოეზიის მწვერვალი მაინც კოსტა ზეთაიაა! იგი იყო მდიდარი და მრავალმხრივი ნიჭით დაქილდობილი ადამიანი: პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, პუბლიცისტი, ფერმწერალი, თავისი ხალხის ისტორიის, ეთნოგრაფიის და ენის შესანიშნავი მცოდნე.

კოსტა ზეთაიათა დიდი შემოქმედებითი გმირობა ჩაიღია — მან ერთმა შესაძლო თავისა უმჯავადო შრომით შეიქმნა ოსური ნაციონალური ლიტერატურის მტკიცე საფუძველი, შესანიშნავად დაეშუშავებინა საერთო-საზღვო ენა და დაეღვინა ლიტერატურული ენის ნორმები, დაეტოვებინა ოსი მწერლების შემდგომი თავიშეხილვისა და დაეშუშავებინა ოსური მწერლების საერთო-საზღვო ენა და დაეღვინა ლიტერატურული ენის ნორმები, დაეტოვებინა ოსი მწერლების შემდგომი თავიშეხილვისა და დაეშუშავებინა ოსური მწერლების საერთო-საზღვო ენა და დაეღვინა ლიტერატურული ენის ნორმები.

თემატიკის მრავალფეროვნება და პრობლემატიკის დიფინიშენელობა, ფორმის შესანიშნავი უპრობლემა და სინატიფი, ნათელი ენა, ლექსის დიდი ემოციური ძალა — აი, რა ახასიათებს მის უკუდავ პოეზიას.

ოსური ლიტერატურის ისტორიაში საგრძნობი მნიშვნელობა აქვს მთელი რიგ სხვა მწერლებს, რომელთა ვარეშეც შეუძლებელია სწორი წარმოდგენა ვიკონიოს ოსური ლიტერატურის განვითარების საერთო პროცესზე. ესენი არიან — ალიქანდრე კუბალითი, ლირიკოსები — ასლანბეგო ყაიუმბეგო და ალიბეგო თოქათი, პოეტი-დრამატურგი დავით უროსი და სხვები. ოსი ხალხის, მიუხედავად თავისი მცირერიცხოვნებისა და უკუდავარი დევნისა მუდამ ადმინისტრაციის მხრივ, მშობი ნაციონალური და სოციალური წავერის პირობებში ჭარ კიდევ დიდი ოქტომბრის რევოლუციამდე შესაძლო შეიქმნა საკუთარი ეროვნული მხატვრული ლიტერატურის საფუძვლები და დაეწინაურებინა მთელი რიგი პირველადი მწერლები.

ოსური ლიტერატურისა და ლიტერატურული ენის ფუძემდებლებს კოსტა ზეთაიათს ტოლიციებს აგრძელებენ თანამედროვე ოსი ხალხთა პოეტები: ვიორგი ბენსაოთი, ვაფეა, ვიორგი მუხაევი, ვრის ფლიფე, სერგეო ხაქარათი, ნაფი ჭხუთი და სხვები.

ვალწრფელი, უანგარო მეგობრობა აკავშირებს პირველ და ოს ხალხებს. ვურნალ „მნათობის“ რედაქცია ბეჭდავს სამხრეთ ოსეთის პოეტებისა და პროზაიკოსების ახალ ნაწარმოებებს, რომლებშიაც მუდამი ფერადებით არის ასახული ჩვენი დღეების უმნიშვნელოვანესი მოვლენები, ოსი ხალხის განახლებული ცხოვრება.

გარეგანი სურათი

მიქერის მანქანა მსუბუქფრთიანი,
მოტორი უძველეს სულგამალებით,
თითქოს მაყარი იყოს გვიანი
და გზას აკვესადებს ცხენის ნალებით.
ხან მარჯვნივაა, ხან მარცხნივ მტკვარი,
ტალღის ტალღაზე გადამფურცელელი
და შეუმცდარი წარსულის ხარი
ისევ ისე რეკს, ხმაშუველელი.
სახეს მესხლება შემხედური ქარი,
გულს კი — ლეგენდა, წარსულ დროისა,
ლეგენდა-ხიბრძნე, ლეგენდა-ზარი,
თამარს აქებს და

სოსლანს — მოისარს.
რუქნადინს რეგვენს შემოეთვალა
თამარისათვის სიტყვა აუგი:
„მე შენს ქვეყანას გადაქაქევი თავლად,
შენ კი იმ თავლას ზღავეებს დაუკვი!“
შეკრბა ლაშქარი ამერ-იმერთა,
მთიდან დაიძრა ტომი მამაცთა,
როგორც მდინარე ზღვამ შეიერთა,
ასი — ათასში ისე გაბაცდა.
ღელაღეს თამარი, თუმცა კი ვრი
გარს შემორტყვიდა ციხის კედლებად,
იცის, ქვიშაზე მეტია მტერი,
ვატყაცობით კი ვერ შეგვედრება.
ვარძიის ქვაბებს მოინახულებს
და ხელაპყრობით ღმერთს შესთხოვა მეფე:
— მხედარ ეიფრო, შენს ჭირნახულებს
უცხოდ მომდგარი ძალები აყუფენ!

შენ დაიფარე შენი წილხვედრი,
მიწა, ოდითგან შენად ხმობილი,
შენ გაუმარჯვე, ამასა გვედრი,
შენს ძალაზე ვართ დღეს მინდობილი.
მუხლს დამხობილი დავით სოსლანი
ხმალს უწვდის თამარს და ვევერება:
— დღეს კარს მომდგარი ხმალით ოსმალი
ხვალ ხელჩხირიან დიაცს ედრება;
ოღონდ მიკურთხე ხმალი სარდლისა,
ლაშქარი შენი, ლოცვით დასძარი
და მტრების სისხლით კლდეებს დავეხლავთ
და მოვედებით, როგორც ხანძარი!
ეს შესთხოვა და ცხენზე ამხედრდა,
განრიხხებულმა მტრის ჯარს გახედა,
თითქოს მიწასაც მოედო ერთოლა
და ვით ნიავმა ფრთა კერას ნაღვერდალს —
ლაშქარს ყოფინამ გადაუჭროლა.
ხმალს შეჩვეული თითქმის აკენიდან,
მტერს დაეძგერა, როგორც ალალი,
მნახველი მისი ყველა გაკვირდა,
თუმცა უხილათ ბრძოლა მრავალი.
მთების ეჭო და კლდეთა გრიალი,
მაღემარბოლელი ენაწყლიანი —
ვით ვარდს,
შადრეენის საამო შეფეებს,
ამ ბრძოლის ამბავს უთხრობენ მეფეს.
და მეფეც უკვე დარდგადაყრილი,
როგორც სოსანი წელში ასრილი,
გადარჩენილი ვრივალს საშინელს,

როს ქარიშხალიც აღარ აშინებს
და სიხარული იბყრობს მაშინვე...
ხმა სოხლანისა ჩაესმის ყურთან:
„ხომ შეგისრულეთ მეფეც, რაც გსურდა!“

...მიჰქრის მანქანა, მოღელავს შტაკარი,
მიატებს ცხოვრების ერთი ფურცელიც
და შეუმცდარი წარსულის ზარი —
ის, ისევ რეკავს ხმაშეუცვლელი.

მთებო, რაც უფრო წლები გადიან,
გულს უფრო მეტად თქვენ ეტკბილებით,
უთქვენოდ ყოფნა სულს არ სწადიან,
ჩაფრენილი გყავთ კალთას ფრჩხილებით.
ვინ შეგქმნათ ნეტავ, რა შემოქმედმა,
მხრებზე მთლად ზეცა რომ გაგიდევიათ,
რად მიმაჯაჭვა თქვენს სხეულს ზღმა,
როცა ქვეყანა ასე დიდია.
ბე, მთებო, მთებო, ირისტონცხა,
ვინც გნახათ, მარად გაქვით ყოველი,
კაცი თუ ქალი, — მრავალ ტომისა,
და წყაროც, თქვენი ძურუს მწოველი.

თარგმნა ბ. ჯიკანაშვილი

ს ი ბ ე რ ე

მე ნაღვლიანად ჩავყურებ სარკეს:
ემ, ვერცხლისფერი ჩამდგარა თმებში,
თოვლიც ჩამოჩნდა, მოიწვეს აქეთ
და ამ ხევიდან ფიქრებში ვკვდები.

გებრდებით, ნელა მოდის სიბერე,
ნელ-ნელა ჭკნება ველებზე ია, —
ფერსად წაუვალთ, ფარს ვერ ვიფარებთ,
ის მაინც მოვა ადრე თუ გვიან...

გამჩენმა ყველას ერთი გზა მისცა —
ესაა კაცთა წერა და ბედი,
რაც დაეზიადეთ გვეძახის მიწა
და ჩვენც მივდივართ, ვწნდებით
და ვკვდებით.

ასეა, ასე,
მაგრამ მთავარი
არის ბრძოლა და სულისკვეთება,
რომ გარდასულთა თფლის მდინარეს
შევრთოს შენი თფლის წვეთებიც.

და სიკვდილის წინ როცა გახვდავ
გავლილ სიცოცხლეს, მთავარი გახლავს,
რას იტყვი — იდექ შრომის ფერხულში,
გვემლა თუ არა ბრძოლების ტალღა?

გიყვარდა შენი მშობელი მიწა,
ვით წამებელი მშობელი დედა?

კვავდა ეგ შენი მახვილი ციხეკარს,
შენი მამულის დამეს რომ ხევდა?

თუ განუდექი საქვეყნო შრომას,
ოფლით არ რწყავდი ნერვსა და ყვაეილს?
თუ შეეჩვიე სარდაფში ძრომას
და ნაღვინევი გიხურდა თავი?

ან როცა თმი ჰქონდა ქვეყანას,
საზღვარს მოადგა სული ბოროტი,
როცა სამშობლომ ჯარი შექყარა,
შენ იქნებ სადღაც ბნელში ცხოვრობდი?

...ჩემს სახეს ვუმზერ ახლა სარკეში,
გატეთურებია თმები, ძმობილო!
ხალხის მსახურის ძნელ გზას ადექი,
თუ უმაქნისის გზაზე ცოდილობ?

არა მითხრა რა დათოვლილ თმებზე —
ეს ჩემი თეთრი ფრთებია, ფრთები...
სად ვარ? — ტყუილად ვიარე დღემდე,
თუ მთაზე ვარ და ვარსკვლავებს ვწვლები?

არა, მე ვიცი, ისევ მთის ძირს ვარ,
ჯერ მწვერვალამდე დიდი გზა მიდევს,
მაგრამ მე სწორი გეზი მივირავს,
გზა მშვიდობისა, ბევრს ვივლი კიდევ!

გეორგიან ჟურნალი

უკანასკნელი თიბვა

მოთხრობა

უარ უარდასოვი თავისი დაბალი სახლის კიბეზე ჩამოვიდა და მოწყობილებულ ეზოში გაიარა. ცუდად ეძინა, მთელი ღამე წრიალებდა ბოლო ხანებში გულის ტკივილი დასჩემდა და ცუდ ხასიათზე იღვიძებდა ხოლმე.

გული განსაკუთრებით ღამ-ღამობით აწუხებს. საკმარისია ბალიშზე თავი დადოს, რომ ტკივილი იმ წუთში მოვარდება. გული საშინელ ბავა-ბუვს ასტეხს და კაცს ლოგინში არ აჩერებს. წამოღება ხოლმე და გულზელდაკრეფილი, ოთახის ერთი კუთხიდან შეორემდე ბოლთის ცემას მოჰყვება. ასე დაიშომინებს გულს და ისევ ლოგინში შეწვევა. ეს, როცა მარტოა, ხალხში კი სულ იმის ცდაშია, თავი მხნედ და ვეკაცურად ეჭიროს. თავის ავადმყოფობაზე ხმა-კრინტს არა სძრავს, საქციელი და მიხრა-მოხვრაც ძველებური შეიჩინა. მის ყოველ მოძრაობაში, როგორც კეთილშობილი ირმის განავარდებაში, სიამაყე და თავაზიანობა გამოსკვივის.

აი, ახლაც, როგორც ყოველ დღით, წელში გასწორდა, თავისი განიერი მხრები გაშალა და თვალბზე ხელბმონარდილებულმა ვაღმა ქედები მოათვალიერა. კოლმეურნეები დღეს სათიბზე იყვნენ გასულნი. თვითონ ხუთი წელი

ცელი ხელში არ აუღია. სოფლის ახალგაზრდობა შეეხვეწა:

— ბაბავ, ნამუშევარი ბევრი გაქვს და ახლა დროა ცოტა დაისვენო. შენი ღვაწლი ისედაც ვერაფრით გადავიხადეთო.

მართალსაც ამბობენ, ოცი წელი კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ იყო, არავისთვის მცირედიც კი არაფერი უწყენინებია — არც უფროსისთვის, არც ბავშვისთვის, მისთვისაც, ჭერ არა ყოფილა, რომ ვისმეს სიტყვა შეებრუნებინოსო.

აი, შუა ეზოში დგას იგი, ფიქრებში წასული და ვინ იცის რა აზრები ტრიალებენ ამ მოხუცის თავში, რა გრძნობებით უღულს მგრძნობიარე გული და სად არ ატარებს ფიქრი ამ მრავლის მნახველ, მრავლის განმცდელ არწივს?

ცოტა ხანს იდგა უარ უარდასოვი ასე. მერე დაწნული ღობის ძირას მდგარ, დიდი მუხის ჩრდილში გამართულ ძელურ სკამისაკენ გაემართა და ზედ მძიმედ დაეშვა. ჰქუა კი უტრის ძველებურად, აზრიც კვლავინდებურად სალი და გამჭრიახი აქვს და მისი ჩჩვევა-ღარიგებებიც ისევ ზუსტი და ღრმანი არიან, მაგრამ მუხლი იღარ ერჩის უარს. ასაკი მაინც თავისას შერე-

ბა, შიშვე შრომის წლებს და მრავალრიცხოვან წყენას უკვლოდ არ ჩაუვლია. მაგრამ მას მაინც მაგრად უჭირავს თავი. არც ბებრულად მოხრილა და არც ჯოხი უჭირავს ხელში, ჯოხი. — მოხუცებულის ეს ბუნებრივი თანამგზავრი, უარს თავისი ღირსებისათვის შეუფერებელ იარაღად მიიჩნია. ის კი არა და, შავი ქენის ქუდიც კარგ საბოძოსავით ცერად ახურია. ძველი, გახუცებული ჩოხა მჭიდროდ შემოსაღტვია ჩამოსხმულ ტანზე.

ეს ჩოხა ამ რამდენიმე წლის წინ ცოლმა შეუყვრა. — ნათელი დაადგეს იმის სულს. როცა მოაზრომა, უთხრა, სამკვდროდ შეინახე, სხვა დღეებში არ ჩაიკვაო. მაგრამ თვითონ გაასწრო იმ ქვეყანაში, საწყალმა. ომის დამთავრებიდან მრავალი წლის შემდეგ, როცა გაბედეს და შეიღოს გარდაცვალების ცნობა აჩვენეს, ქალი ლოგინად ჩავარდა და სიკვდილამდე აღარც ამდგარა. შეიღმკვდარ დედას განსაკუთრებით რძლის სახლიდან წასვლამ ჩასცა ლახვარი.

უარ უარდასოვი და მისი ცოლი იკაინი სტუმართმოყვარეობით და პურმარიალიანობით გამოირჩეოდნენ მთელს სოფელში, ერთმანეთშიც სიამტკბილობა და ურთიერთთავაგება ჰქონდათ. მარტო ერთი ის იყო, რომ როდესაც უარი ქორწილიდან ან რაიმე ღვინიდან დაბრუნდებოდა და ვახშამს მოითხოვდა, ცოლი ბრაზობდა: — რა უხეირო კაცი ხარ, აღამიანო, ეს-ეს არის საესე სუფრიდან ხარ ამდგარი და კიდევ ვახშამს თხოულობო! ცოლის ასეთი გულუბრყვილო საყვედურის სიტყვებს უარი მთელ სერიოზულობით პასუხობდა: — შენ გგონია სუფრას მხოლოდ სამსელ-საქმელად შემოვუსდებით ხოლმე? ზრდილობა და თავშეკავება რაღა არის მაშინ? მუცელი თავს ქვევით არის, იაკან, თავს ქვევით!

უარი შევთვალა შევლიშვალან — სოფის ამარა დარჩა. ამ მერცხალებით ხმაიკიკიკა გოგონასთვისდა უხაროდა ცხოვრება, მამობასაც ის უწყევდა ობოლ

გოგონას. და დედობასაც.

კარგი იქნებოდა, რომ მისი ქვრივი რძალი მათთან დარჩენილიყო, მაგრამ მამის სახლმა არ მოასწვნა: ერთი ბაღლის შემყურეს სხვის სახლში რა გინდაო. სოფის წაყვანაც უნდოდა მამის სახლში რძალს, მაგრამ მოხუცებმა არ დაანებეს. ეს გოგო ერთადერთი იმედი იყო მათთვის, მერე როგორ გაჭირვალა ვაშლივით ჰვავდა მამამისს ვერა, მოხუცები მას ვერ შეეღეოდნენ. ერთადერთი მისსაგონარი ისღა ჰყავდათ შვილისაგან და მისი სახელს პატარისცემისათვის ღირსეულად უნდა აღეზარდათ.

როცა უარი ხის ძირას ჩამოჭდა და თვალეზახუქული მის ტანს მიეყრდნო, ფიქრებში წასულს თვალწინ შეიღიშვილის მთელმა ცხოვრებამ ჩაუარა — ბავშვობიდან გათხოვებამდე.

სოფიმ რომ საშუალო სკოლა დაამთავრა, თავის პაპას უთხრა:

— პაპილო, მე გადავწყვიტე არ წავიდე ინსტიტუტში სასწავლებლად, შენ ვინ უნდა მოგიაროს მარტოღმარტოს. ისე მოვახერხებ, რომ დაუსწრებელზე შევიდე.

„პო, მაგრამ მაინც რამდენ ხანს აპირებ პაპასთან დარჩენას? — უარიმ ყურადღებით შეათვალაერა შევლიშვილი.

— ბებიანემივით მწველავად ემღმევევებ, ზომ გახსოვს, ჯერ პიონერიც არ ვიყავი, რომ უკვე თან დავყავდი ძროხების ფერმავა. ახლაც ძალიან ვმეგობრობ მწველავებთან. წამდაუსწმ იმათთან ვარ.

მაშინ უარი გაუყუჩდა. შეიღაშვილიმ ჩემად, მას რომ არ შეუშინებია, ისე ამოიხვნეშა და კოლექტავის კანტორავი წავიდა. დიდი ხანია თავჭლომარედ აღარ არის, მაგრამ საზოგადოებრივ საქმეებში მისი რჩევის გარეშე საფელს მაინც უჭირა. სადაც არ უნდა გამოჩნდეს უარი, მარტო მოხუცები, ქალები და ბავშვები კი არა, თითქონ სოფლან ყორები და ხეებიც კი თავს უკრავენ მის გამოჩენას.

მოხუცის ფიქრები ისევე შეიღიშვილნ

დასტრიალებენ. ახსენდება, ერთხელ დილით, ფანჯრიდან გაიხედა ამინდის ვასაგებად, ხედავს სოფიცი გამოვიდა თავისი ოთახიდან, წამოავლო ხელი აივანზე მდგარ ვედროს და აბრეშუმის თავსაფრის ფრიალ-ფრიალით კიბეზე ხალისიანად დაეშვა. ერთი თვეა მათ სოფელში გეოლოგიური დაზვერვის პარტია მუშაობს და აი, ეხოში ჩასული სოფის გვერდით უცებ ამ პარტიის უფროსი, გამხდარი, ცისფერთვალეა ვაჟი არ აღმოჩნდა! ცოტა ხანს იღვინენ და მერე ჩამოსხდნენ იმ სკამზე, რომელზეც ახლა უარი ზის.

მოხუცს მანამდეც ჰყავდა შემჩნეულა ისინი, ერთად საუბრისას, თუ უბრალოდ ქუჩაში მოსდინენი, მაგრამ ყურადღება არ მიუქცევია — დიდი ამბავი ქალი თუ ვაჟს დაელაპარაკა. მაგრამ ასე აღრიანად მათი შეხვედრა უარის საექვოდ მოეჩვენა. სკამზე ჩამოსხდარმა ახალგაზრდებმა კი ამასობაში მზიარული მასლათი ვააბეს. სოფი, რაც შეეძლო ხმადაბლა კისკისებდა შიგადაშიგ და წამდაუწუმ ახალგაზრდა ვაჟს მალსტუხზე ექაჩებოდა.

მერე გოგო უცებ წამოხტა სკამიდან, სიცილით წამოავლო ხელი ვედროს და მზიარულად გაეკრდა ქიშკარში. ვაჟიც, თეთრი კეპის ქნვეა-ქნვეით უკან გაედევნა. უარიმ ერთხელ კიდევ დალანდა ისინი, ვიდრე ხელიხელჩაკიდებულნი მოსახვევში გაუჩინარდებოდნენ.

უარი გააკვირვა სოფის მზიარულებად და სითამამემ, თუმცა ზეშეობიდანვე ახტაჯანა იყო, და არა ერთი და ორი თავისი თანატოლი ბიჭიც კარგად გაუსილაქებია. სოფის ეგრე უბრალოდ ვერაფერს ვაეკარებოდა, ახლა რაკი გეოლოგი ვაჟი ასე შეეთამაშებინა, ჩანს, საქმე ცოტა სხვანაირად იყო.

უარი აივანზე გამოვიდა. ხელში პუარის ნამტკრევეები და ახლადმოყვანილი ყველის ნაჭერი ეჭირა და, როგორც სხვა დროსაც სჩევოდა, ახლაც ჭერისაკენ გაექცა თვალი: მერცხლის ბუდისაკენ. უარიმ თავისი ძღვენი ბუდის ქვე-

ვით მიკრულ დაფაზე დაალაგა და საფრენში შეიხედა.

ჯერ შეუბუშმლაღვი ბარტყები კისრებს იგრძელებდნენ, ნოსკარტები დაეფინით და ხარბად ასავსავებდნენ უმწეო უნებს. უარი დიმილით უსმენდა მათ სულწასულ წრიახს, უსმენდა და ესაუბრებოდა კიდევაც: — ჩემო სულელო ბარტყებო, მე რომ შემეძლოს, სიამოვნებით გაგიმასპინძლებოდი, მაგრამ რომ ვერ ვახერხებ! ცოტაც მოითმინეთ, სადაცაა მოფრინდება თქვენი დედოკო და ის დაგაპურებთ! — უარიმ ჩათვალა, რომ ბარტყებმა გაიგეს მისი ნათქვამი და კიბეებზე დაეშვა.

თვალი ისევ ხის ძირში მდგარ სკამს გადააწყდა. სკამის სახურავის კიდეზე მისი შვილიშვილის თავსაფარი ეკიდა. დილის ნიაღვი აფრიალებდა მსუბუქ აბრეშუმს, ჭრელი ფრინველის ფრთებივით არხევდა მის ფერად არშიებს. მოხუცმა ფრთხილად აიღო იგი, თითქოს ეშინოდა. ტყენა რაიმე არ მივაყენოვო, გულზე მიიკრა და მერე, ვითომ ადამიანიო, სევდიანი საუბარი გაუბა.

— ჩემო პატარა მერცხალო, ნუთუ დაფრთიანდი? ნუთუ გადაგიწყვეტია მშობლიური ბუდის მიტოვება? ნუთუ ისე ბედნიერი ხარ, რომ გულმაგიწყვი ვახდი და ამ დილაადრიან შენი ფრთის ბუმბული სკამზე დაგჩა. ეხ, ასე ყოფილა ცხოვრება. ყველა ასაკს თავისი საფიქრალი მოჰყვება. დღეს იქნება თუ ხვალ იქნება, კვირტი გაუშლელი არ ღარჩება.

— პაპილო, მარტოს არასოდეს არ დაგტოვებო!... ეხ, ჩემო პატარა გოგონი! მე არ გაგახსენებ შენს გულუმბრყვილო პირობას. რამდენჯერ ჩამოშკიდებხარ კისერზე, რამდენჯერ გიწვალებია ჩემი ქალარა წვერი! ახლა კი... ალბათ იპოვნე ადამიანი, რომელიც ჩემზე მეტად გეძვირფასება. ღმერთმა ბედნიერი გამყოფოს. ღმერთმა სულ სიამტკბილობაში გამყოფოთ შენცა და შენი გულის არჩევანიც, თუმცა მე საიდან მეცოდინება თქვენი აუკარგი, თქვენ ხომ ჩვე-

ნი სოფლიდან შორს, ქალაქში იცხოვრებთ!

მაგრამ ვაითუ დამინაგრეს ჩემი ამაყი შვილი, ვაითუ სიმწარეში გაატარებინეს დღეები — ამის გაფიქრებაზე უარის თვალები აღნიკვერცხლდა — ერთ დღესაც არ გავაჩერებ მათთან! ნაწველი კაციაო, ამბობენ, გეოლოგიაო. ვინც გინდა ის იყოს, მე მარტო ხელის მოწერა ვიცოდი, მაგრამ ხალხი პატივსა მცემდა.

თუმცა მისი შვილიშვილი ტყვილად თავს არაფის დააჩაგრინებს. ალაღ-მართალი გოგოა და სიჭიქტეც, სიმართლისმოყვარე რომ არის, იმითმ დასჩემდა.

ეხ, ნეტავი აჷ, სოფელში ეპოვა თავისი საბედო. ორივენი კარგად და ბედნიერად ვიქნებოდით, ერთმანეთი მუდამ თვალწინ გვეყოლებოდა. განა რამდენ ხანსა ვიყოცხლბ. ჩემი გვარის ხალხს არ გაუქირდება ჩემი დამარხვა, მაგრამ შვილიშვილს გაუქირდება, პაპა რომ არ ეყოლება. როგორც გინდა კარგად იცხოვროს, უჩემოდ მაინც ცოდოა, მაინც გულნაკულად იქნება. უცხომ შეიძლება ვერ შეატყოს, მაგრამ მე ხომ ვიცი როგორი გულჩვილია.

იქნება შვილიშვილებსაც შეესწროს. დასვამს მუხლებზე ცხვირპაჭუა, ქერათმიან ბიჭს და იმის აღერსში გაატარებს დღეებს. შეიძლება შვილიშვილი ქერა კი არ იყოს, არამედ პაპამისივით შეათვალა და შევეგერმანი. თუმცა... ეხ, შე ჩემო სულელო თავო, რა ბედენაა შევეგერმანი იქნება თუ ქერა, გოგო იქნება თუ ბიჭი. ბავშვი — ბავშვია, მთავარია კარგი აღამიანი იყოს, აღამიანობა კი მშობლებმა უნდა ასწავლონ. ცოტს რბგორც მოხელ, პურიც ისეთი გამოცხვება.

ერთი კია, თავის მამაძალ შვილიშვილს აუცილებლად ასწავლის ოსურს. ჭერ კიდევ ახალგაზრდობაში, ბრუსილოვის ჯარში რომ იბრძოდა და სანგარში რომ ათენ-აღამებდა, თავის მეგობარ ივანეს რამდენიმე ოსური სიტყვა ასწავლა: ბრძოლა, ძმა, ხმალი... პოდა,

რა გაუქირდება რომ შვილიშვილს წავლოს დედისა და პაპის მშობლიურა ენა. ეხ, ასე რომ მოხდებოდეს... სულ დაიფიწყებდა რაც კი ცუდი შეხვედრია ცხოვრებაში!

მეტისმეტი — რეტისრეტოი — ბევრი ითხოვა ბედისაგან ამ სიბერეში. ცოლსა და უფრო კი თავის გაუხარელ შვილს რას ეტყვის, იმ ქვეყნად რომ წავა? მე გაჯობეთო? მე მეტი ვისიამოვნე სიცოცხლეშიო? თქვენი წილი სიხარული მე დავინარჩუნეო? უარი აფორიაქა თავისმა ფიქრებმა, თუმცა მალევე მოეგო გონს:

— არა, სოფლის ბედნიერება იმით მხოლოდ გაახარებს. შეიძლება ცოტა შესურდდეთ ჩემი, მაგრამ განა მალღობლები არ უნდა იყვნენ. რომ კლდესავით ვდგავარ და მათ ნაწიერს პაპანაქებაში ვუჩრდილებ, რომ ჩვენს ერთადერთ მემკვიდრეს თვალის ჩინივით ვუფრთხილდები... განა პირველმა არ შემოგმახე მის ჭორწილში? — მეზობლები გაუაკვირვე, კაი-კაი მომღერლები გაეაწბილე.

სიმღერით კი მღეროდა, მაგრამ გულში ქვითინებდა უარი. მაშ რა ექნა? შვილიშვილი უთხოვდება, წამი-წამზე უნდა გაფრინდეს, თვითონ ორი პარასკევი თუ უღვეს წინ... პოდა, მორჩება ყველაფერი, სახლს კლიტე დაეღება, დადუმდება ერთ დროს სტუმრიანი ჭიშკარი, ეზოს საარეველა მოედება, კარის ანჯამები დაეანგდება, მერცხალი გაეცლება უპატრონო სახლს, აღარ მოიხედავს მისკენ, აღარ მობრუნდება, უპატრონო სახლს ყველა გვერდს აუქცევს, ყველას შეებრალება... მღეროდა უარი და თან ასეთი ფიქრებით ეწამლებოდა სული.

ახლაც, სკამზე ჩამომჯდარს, ისევ უბურღავდა ტენის ფიქრები და კაცმა არ იცის სადამდე გაჰყვებოდა მოხუცო მათ. მეზობლის პატარა გოგონას რომ არ შეეშალა ხელი. გოგონამ დევხელი და წვარიღყელიანი ბოთლით არაყი მოართვა, გრძელი, შავი წამწამები ჩქარ-ჩქარა დააფახულა და უთხრა:

— პაპა, დედამ შემოგიფალათ, დევ-
ზელი, სანამ ცხელია მიირთვითო და ეს
არაყვიც გამომატანა.

— მაღლობთ, გენაცვალე, შეილო!
მაღლობა უთხარი ჩემს მაგივრად დე-
დას. ჟერ არა მშია, ისიც, რაც გუშინ
მეზობლებმა შემომთავიზეს, მაგიდაზე
მილაგია ხელუხლები. წადი, გენაცვა-
ლე, იქ დაალაგე ეგენიც, მომშივა და
შეგებამ.

— ვიდრე ცხელია, პაპა! — ხვეწნით
ეუბნება გოგო.

უარს ეღიშება და ალერსით წვრილ
წელზე ხელსა ჰხვევს გოგონას — არა-
შენი ჰირიძე, მე თვითონ გავაცხელებ
მერე. წადი, დააწყე, სადაც გითხარი.

გოგონას აღარაფერი უთქვამს. რაც
უთხარეს, ის გააკეთა და მერე დამორ-
ცხებულ შინისაკენ წავიდა.

უარი კიდევ დიდხანს იქნა მდუმარ-
ედ, შავი ფიქრები ჭირითობდნენ მის
ფართო მკერდში... როდემდის იქნება
კიდევ ასე მარტო — ყორანივით? რო-
დემდის იქნება მეზობლების სიკეთის
იშედზე. ხალხს ხშირად თავიანთი ბებ-
რებიც სწყინდებთ, ნატრობენ კიდევ-
ვაც ხოლმე — როდის მოკვდებაო. ისე-
თებიც გამოერევიან, მოხუცს ლუკმას
რომ აყვედრიან და უკანასკნელ დღეებს
უშწარბენ. მართალია უარს თვითონაც
ბევრი სიკეთე უქნია ხალხისათვის,
ბევრჯერ ამოდგომია მხარში — თუ
სიტყვით, თუ საქმით, მაგრამ...

ომის წლებში, ვისი სახლის წინაც
სიკვდილის შავი ყორანი დაიჩხავლებ-
და, უარი იყო პირველი გამკითხავი და
მანუგეშებელი. მას აკითხავდა ყველა,
ვისაც ბავშვები ულუკმაპუროდ დარჩე-
ნოდა, ვისაც შეშა არ ჰქონდა, ვისაც
სახლი თავზე ენგრებოდა. არც ერთი
ქორწილი არ ჩაივლიდა უარის ჩრევისა
და შეწვევის გარეშე. მეზობლებს შო-
რისაც დავა თუ რაიმე ატყდებოდა, იქაც
უარს უნდა ეშუამაგლნა.

თვითონ მას, რაც თავი ახსოვს, ჟერ
არავისთან არ მოსვლია ჩხუბი. ერთად-
ერთხელ იყო, კაცს რომ შემოჰკრა. ჯა-
რისკაცობაში ერთმა ფიცმა, უღელაშებ-

აწყებოლმა ფელდფებელმა ტყუილბ-
რალოდ შეაგინა დედა. უარს თვალთ
დაუბნელდა სიმწრისაგან და ისე
უთავაზა პირმყრალ ფელდფებელს, რომ
საწყალი ძლივს მოასულეირეს. სამაგი-
ეროდ, ამ შემთხვევის შემდეგ უარი-
სათვის აღარავის უკადრებია წარამარა
გინება.

ეს არმიაში რომ მსახურობდა, მაშინ
იყო. იქ კი, თავის სოფელ-კუთხეში,
გადბრუნებული სიტყვაც კი არაფეს-
თვის უთქვამს უარის. მაგრამ ვანა
სესხად აძლედა სიყვარულსა და
ალერსს: როდემდის უნდა შეინახონ მე-
ზობლებმა? საქმე ყველას თავზე სიყ-
რელადა აქვს. იმ ცოტადენ საქონელ-
საც — ხუთიოდე ცხვარს და ხბოიან
ფურს ზამთარ-ზაფხულ მეზობლები
უნახავენ, ამოვებენ, წველიან, აზამთ-
რებენ. როდემდის უნდა იყოს ასე? ხომ
შეიძლება, ბოლოსდაბოლოს, ყველას
მობეზრდეს! ესეც რომ არ იყოს, სინ-
დისიც ხომ უნდა ჩააგდო სათვალავში!

მაშ როგორ მოიქცეს ვის მიყრდნოს
ბებერი თავი? ყური მოუტარავს, რომ
უთვისტომო და დავრდომილი მოხუცე-
ბისათვის სახელმწიფოს მშენიერი სა-
სახლეები უშენებია, სადაც ეს მიუსა-
ფარი ხალხი თავის გემოზე ატარებს
ცხოვრებას. მაგრამ უარი იქ წამსვლე-
ლი არ არის, ვერასოდეს ვერ მიატო-
ვებს თავის სახლ-კარს, თავის სოფელს.
წასვლაც რომ მოინდომოს, ვინ გაუშ-
ვებს. ნათესავები და მოგვარეები ასეთ
სამარცხენო ამბავს ვერ აიტანენ. ის კი
არა და, ამის თაობაზე სიტყვის თქმა-
საც ვერ მოითმენენ. სოფი ხომ თავსაც
ურჩენია, მაგრამ იმანაც რომ სთხო-
ვოს, ჩემთან წამოდიო, სახლიდან ფეხს
არსად გაადგამს. ანკი როგორ მიატო-
ვოს თავისი ეზო, თავისი სოფელი, სა-
დაც ამდენი სიხარული და წყენა უნა-
ხავს. როგორ მიატოვოს მშობლებიან
საფლავები? როგორ მიატოვოს ცოლის
საფლავი? როგორ მიატოვოს მიწა, რომ-
მელზეც მისი ომში დაღუპული შვილის
ცარიელი სამარეა გაჭრილი? ან რა-
ტომ შეაწუხოს სოფი? ვანა ისე კი ცო-

ტა საქმე აქვს? უარი ხომ ყოველნაირად ეხმარება მას, თავისი პენსიის ნახევარსაც შეილიშვილს უგზავნის. მეზობლები და ნათესავებიც ყელს უწვევენ — ჩვენთან იტხოვრეთ!

მაგრამ არა! ვერ მიატოვებს იგი იმ ეზო-კარს, სადაც მისმა შვილმა აიღგა ფეხი, სადაც მან უსტირჯის სიმღერა დასტეკა მიმისერთას ქორწილზე, სადაც ყველაფერი — ქვა იქნება თუ ხე, ცოცხალივით სულწაღმგულია მისთვის, ესმით მისი მწუხარე ფიქრები, გრძობენ მის დაღლილ მზერას, მის შეკმუხუნულ, ჭალარა წარბებს, მის სიხარულს.

და განა შერთო ეს აჩერებს სახლში? ერთიც არის და უცებ დაბრუნდა მისი ფრონტელი შვილი? განა ცოტას მიუღია დაღუპვის დეპეშა — მერე რომ ტყუილი გამომდგარა? ხოდა უცებ რომ დაბრუნდეს იმისი ვაჟკაცი, ხომ აავსებს საყვედურით: „რა იყო, მამო, სახლში ვერ მომიცადე? თბილი ადგილის ძებნაში მე რატომ გამიცივე კერა!“

სოფის გათხოვების შემდეგ უარის ხშირად ერთიდაიგივე სიზმარი აწვალვებს. ესლაც, ნკამზე მითვლემილს და მზეს მიფიცებულს, ისევ ძვალად და ტყავად ქცეული, ატრემლებული ცოლი და ტყვიებით დატბორილი, კრილოზებებიდან სისხლმდინარი შვილი დაუდგა თვალწინ. ერთმანეთისთვის ხელი ჩაუკიდიათ, უარს მწყრალი სახით უყურებენ. დუმან. მერე, უცებ, ერთმანეთს რომ არ აცლიან ისე მოჰყვებიან საყვედურებს:

„ასეთ გულქვაობას არ ველოდით შენგან, ოქახის უფროსო! სოფი ვაათხოვე და ქორწილში არ დაგვატოვე... რა შეგშურდა, რატომ მოგვაკელი ასეთი ბედნიერება... მთელი სიცოცხლე ველოდით ამ შემთხვევას... ახლა ხომ დარჩი მარტო, ჰოდა, ვაძეხი ჩვენი წილი სიცოცხლითაც“.

ესა თქვეს და, როგორც ყოველთვის, დადუმდნენ. შესცქერაინ სევდიანი, ფართოდგახელილი თვალებით. უარი იბნევა, იტანჯება, არ იცის, რა უპასუხოს მოსაყვედურებს, უნდა ხმის ამო-

ღება, მაგრამ ვერ ახერხებს, ყელში ბურთი ეხხირება და ხაცია გონს დაჰკარგავს: მაგრამ თითქოს საშველად შორა ველებიდან ნიავს მთიბაეების სიმღერა მოაქვს.

უარი გამოფხიზლდა. სხეულზე ცივა ოფლი გადაეფლო. გატანჯულმა მიმოიხედა: სულიერი არავინ ჩანდა. სიმღერის ხმები კი ერთიმეორის მოყოლებით მოფრინავენ მისკენ, ხის ფოთლებს ეკიდებიან, ეზოს ავსებენ და მოხუცის გულს ხანჯალივით ერჭობიან. მოხუცს ჰგონია რომ ვარკვევით არჩევს თითო-ერთი მთიბეელის ხმას: ვინ მაღალი ხმით მღერის, ვინ დაბალით, ვაი ხმა წკრიალვებს და ვისი კიდევ ხანს ააბობს.

უარი ნელა წამოდგა. ქვლით სახე მოიჩრდილა. გაღმა გაჭირვებით არჩევს მთიბაეების რიგს. ერთიმეორის მოყოლებით, წეროების გუნდვით რომ ჩამწკრივებულან. ბოლო წლებში შორ მანძილზე ვერ ხედავს უარი. თვალზე ბინდი ეკვრება და ხედვას უშლის. ახლაც ვერ არჩევს მთიბაეებს, მაგრამ ხედება, გრძობს თუ როგორ ელავენ მზის სხივებზე ცელები.

სოფლის სამუშაოებიდან უარის ყველაზე მეტად თიხვა უყვარდა. თიხვის დაწყებას ისე ელოდა, როგორც სულწასული ბავშვი რაიმე ნუგბარს. მერე როგორი თიხვა იცოდა! ეს მთასავით კაცი ხელს რომ გაშლიდა, ერთ რამედ ღირდა ყურება. შამალისეული ერთარშინიანი ცელი თანაბრად შრიალვებდა, შორიდან მაყურებელი იფიქრებდა, მთიბავი კი არ ატანს ძალას ცელს, ეს დალოცვილი თავისით სთიბავსო ზალახს. ოფლიან კანერზე და ზურგზე განუწყვეტლივ გრძობდა მზის თათს, ის კი მიდიოდა და მიდიოდა, მის ცელქვეშ მორჩილად წებოდა ზალახი და მთიბავის ზურგსუკან თანაბარ ზოლებად რჩებოდა.

და აი, ისევ გაიღვიძეს ძველმა გრძობებმა მოხუცი უარის გულში, გაიღვიძეს და უმაღლ სათიბებისაკენ გადრინდნენ, უარი ადგილზე დატრიალდა, ეზო მოათვალიერა. ჭალარა წვერი ჩამოქანა.

თითქოს ნიღაბია და ჩამოშორება უნდაო. ლელავს, მენხერწაშწამებიან ქუთუთოებს გახშირებით ახამამებს, ხან თავის ფეხებს დააჩერდება, ხან ასევე აქეთ-იქით იყურება.

ბოლოს სოფლის ბოლოსაკენ გასწია, თავიანთი კალოსაკენ. გულს ბაგა-ბუვი გაუღას და უარი ხელს იჭერს შერდ-ზე, უჯვარდება გულს, უნდა შეაჩეროს, მაგრამ აწყვეტილ ცხენს ვეღარ იმორჩილებენ უღონო ხელები. მალი-მალ ჩერდება, ქოშინებს, გაშალეულ სუნთქვას ვერაფრით უწამლა.

როგორც იქნა მიადწია კალომდე. საბძლის კარი შეაღო, სხევენს აპხელა. თბლად ჰკიდია უარის შეილის ნაქონი ცელი. რაც მისი პატრონი მოუსაყლეთის გზაზე წაიდა, უპატრონო ცელს აღარავინ მიჰკარებია.

უარის ცელიც შეილის ცელის გვერდით ეკიდა ხოლმე, მაგრამ როცა უარიმ თიბეაზე სიარული მიატოვა, ცელი თავის მოგვარე ვაქს გადაულოცა, ოღონდ გააფრთხილა: — კარგ ცხენს კარგი მხედარი უნდა, ეს ცელიც არასოდეს დაბრუნებულა დამარცხებულ შეჭიბრიდან. ჩემი თხოვნაა, არ შეარცხვინო იგი მეგობრების წინაშე!..

მოხუცი ყოველ ალოობაზე მიდის ხოლმე კალოზე. შეაღებს საბძლის კარს და დაობლებულ ცელს სევდიანად ესაუბრება — ოღონდ არ ჩამოხსნის საკიდიდან, ისე, სახელურს მოეფერება, მიუალერსებს და გულმოკლული უკან გამობრუნდება.

დღესაც ფრთხილად შეაზო ხელი, ჩუმად ჩამოხსნა. ცელის პირზე ხელსაგული მოატარა. ფიჭვის ტარი და მუხის სახელური ალბათ გახმა ამდენი წლის უქმად გდებაში და ცელის პირი ალბათ მოირყაო — გაიფიქრა, ცელი მიაყუდა საბძლის კედელზე და ნიშიდან ჩაქუჩი და სალესავი გამოიღო. გამართა, გაამაგრა ცელი, პირი აუფხიანა, ისევ მოუსვა გამხმარი, გაუხეშებულ ხელისგული.

ასე ჰგონია, რომ ცელის ტარზეც და ცელის პირზეც მისი შეილის ხელების

კელია დარჩენილი, ამიტომაც ასე გახელებული რომ ეფერება მათ უარი. ააყოლებს და ჩააყოლებს ხელს, ცელის ტარს, სახელურს, ცელის პირს... ააყოლებს და ჩააყოლებს, გული ვერ ძლება, ვერ ელვავა სიტკბოს, რომელიც ცელის ფერებით ეღვრება გულში. თიბვიდან თიბეამდე ჰყოფნის ხოლმე სიხარული საგზლად ეს ერთი წეხვედრა შეილისეულ ცელთან, ეს ერთი ალერსი მისი, ეს ერთი საუბარი მასთან.

უარიმ, თითქოს ბურანში წაეიდაო, თვალები მილულა, დაღუმდა... მოგონებები მოეძალა ისევ. აი, მისმა თექვისმეტი წლის შეილიმა პირველად აიღო ხელში ცელი, გვერდში ამოუდგა მამას და თიბვა დაიწყო... მაგრამ ისე ჩქარ-ჩქარა იქნევედა ცელს, რომ რამდენჯერმე მიწას წამოსდო, მერე აქაოდა ასე არ გამოიდისო, ცელი ზვეით დაიჭირა და ახლა კიდევ მხოლოდ წვერებსღა აჭრიდა ბალახს.

ალბათ მიწას რომ რამდენჯერმე წამოჰკრა ცელი, იმან დააბლაგვა ფოლადი, იმან გახადა ხერხივით და პირი აუშალა. უარიმ გამოაჩთვა შეილს ცელი, სათიბის ნაპირზე გადავიდა გამოკვერა და ისევ უკან დაუბრუნა.

— აიღე და სალესავით კარგად გაუარე. ცელს ძალიან დაბლა ნუ გაატარებ, თორემ ისევ მიწას წამოსდებ და დაკებილავ!

ბაბიმ ისევ განაგრძო თიბვა. ახლა უფრო უკეთ მიჰქონდა სვრელი და რამდენიმე რიგზე ვაჟაკურად მიჰყვა მამას. მაგრამ ერთ-ერთ შემოვლაზე ჭიანჭველების ბუდეს გაუყარა ცელი და როცა მიწიდან აძრობდა, ტარი გადაუტყდა. თავზარდაცემულ ბიჭს აღარ იცოდა რა ექნა, სირცხვილისაგან გაწითლდა, მისკენ შემობრუნებულ მამას თვალს ვერ უსწორებდა.

— მაგრამ მერე როგორი მთიბველი დადგა! — ეუბნება უარი შეილის ცელს. — რომელი ახალგაზრდა აჭობებდა ჩვენს არე-მარეში. მეორე წელს ის მოკლეთარიანი ცელი მიაგდო და

შენ გიშოვა ხალაქ! პოდა, თქვენც მა-
შინვე გაუგეთ ერთმანეთს და არც
არასოდეს შერაცხვენილხართ, არ ვიმტ-
ყუნებიათ ერთურთისათვის. ბოლოს
შინც მიან ვილაღატა: არ დაგიბრუნდა,
შეეწირა იმ სისხლიან ომს. დაგვაობლა
ორივენი. ამიტომა ვარ მეც ამ დღეში
და შენც ამიტომ მოგპარვია ენაღ. წა-
ვიდეთ, გავისენოთ ძველი დრო! მარ-
თალია მე შენი პატრონივით ვერ გაჭი-
რითებ და შენს მხიარულ სიცილსაც
შვის სხივებზე ვერ ვაკიაფებ, მაგრამ
წავიდეთ... ეხ, რატომ მიწა არ შესქამს
ჩემს დასუსტებულ, ძალაგამოღებულ ხე-
ლებს, სად ვაეპარათ ძველი ძალ-ღონე!

უარიმ ხელი ჩასჭიდა ცელს, საბძ-
ლის უკან გავიდა და გაჰხედა კარგად
დაპურებულ ბალახს, თამამად რომ ბი-
ბინებდა, აქა-იქ ნამშერჩენილი. ისევ
შვილიშვილი გაახსენდა — ხუთი წლის
სოფი. როგორც დღეს, მაშინაც აქ იყო
სათიბად მოსული, თან შვილიშვილიც
წამოყვანა. სოფი დაბტოდა ბალახებ-
ში, ყვავილებს სწყევტდა, ბალახს სთე-
ლავდა, კურდღელივით დაეცანცარებდა.

— ნუ წყვეტ, ცოდონი არიან, —
ეუბნება უარი.

ბავშვი შედგა, დაფიქრდა და პაპას
ცნობისმოყვარე თვალებით მიაჩერდა.

— ცოდონი რად უნდა იყვნენ, ადა-
მიანები ხომ არ არიან!

— დიხაეც რომ არიან, ჩემო კარგო!
ბავშვი უფრო დაიბნა და უფრო და-
ინტერესდა:

— რანიარი ადამიანები არიან, რო-
დესაც ლაპარაკი არ შეუძლიათ!

— საქმე ის არის, ჩემო სიცოცხლევე,
რომ ეგ ყვავილები ჩვენი წინაპრების
ძვლებზე არიან ამოსულენი.

ბავშვი ასეთმა პასუხმა შეეკრთო და
შეაფიქრანა. ხან ყვავილებს დახედავ-
და, ხან პაპას მიაპყრობდა მზერას. ბო-
ლოს იკითხა: — აი ის ეკლიანი სარე-
ველები საიდანღა გაჩნდნენ მაშინ? ახ-
ლა უკვე უარი დაიბნა. მერე სათიბის
კრდეებში მოდებული სარეველებისა-
კენ გაიხედა და შვილიშვილს უთხრა:

— ეგენი, ჩემო შვილო, ცელი, როტი
ხალხის ძვლებზე ამოვიდნენ. ისინი
სიცოცხლეშიც ასევე მიუყარე-
ბენი იყვნენ, იმათი საქმეც და სიტ-
ყვაც ამ ეკლებივით ესრებოდათ აღ-
ანებს.

უარი ცდილობდა ფიქრებიდან გამო-
რკევეს, მაგრამ აზრები გაურბოდნენ,
ეფანტებოდნენ. როგორც კი თიბდა და-
აპირა, გაღმა სათიბებიდან ისევ მო-
ესმა მთიბავეების სიმღერა. როგორც
ოდესღაც, ახლაც ამ სიმღერას შეტყუო
ფეხი და ცელი ბალახს მოუქნა, თით-
ქოს ძველი ძალა დაუბრუნდაო მას გა-
მოფიტულ სხეულს, მიდის და მიაჭვხ
ფართო სერელი. შუხ... შუხ... იძახის
ცელი „მოვდგარ, მოვდივარ“ — ება-
სუხება უარი. ცელის ხმა ნანატრი პან-
გივით ჩაესმის და სიტყბოდ ეწვევება
გულში. ახლადგათიბულ ბალახის სუნი
ნესტოვებში უღიტინებს, ათრობს, აბ-
რუებს.

მთიბავეების სიმღერა ნელ-ნელა
მიწყდა. უარიმაც მიაღწია სათიბის ბო-
ლომდე. შედგა. თიბვის დროს ვერ ამ-
ჩნევდა თუ როგორ საშინელი გამალე-
ბით უცემდა გული, ახლა კი ისე ჩაეს-
მის, თითქოს ჩაქუჩის ურტყამენო კვერს.
სუნთქვა ეკვრის. ცოტა ხანს შეჩერდა,
მერე ცელის გასაწმენდად ბალახისთვის
დაიხარა.

მაგრამ წელში ველარ გაიძარათა. ეგ-
რევე წაემხო პირქვე, მოწყვეტით, რო-
გორც ბებერი მუხა. ტანში რაღაც სასი-
ამოვნო ყრუანტელმა დაუარა. წამოდ-
გომა სცადა, მაგრამ ისღა შესძლო, რომ
ზურგზე გადატრიალდა და სამუდამოდ
გაცივდა. მის თავითი მიწასადამკვდარი
ცვრიანი ბალახი იწვა.

მხიარულმა მთიბლურმა ისევ შეარ-
ხია პერი, მაგრამ უარის აღარ ესმოდა
იგი. მარტოდენ საღამოს გრილი ნიავი
ოდნავ ურხევდა მრავლისმომსწრე ტა-
ღარა წვერს. ჩამავალი მზის სხივი სევ-
დიანად ლოკავდა დაობლებულ ცელის
პირს.

ალექსანდრე ვუხაევი

სსახელო შოკლენი

აი, ყორღანი მდინარის გვერდით,
ყირიშში — ზღვის და ხმელეთის კართან...
აქ დაიბადა ზღაპარი ერთი —
თუმც მთელი ომი ზღაპარს ჰგავდა.

...დღე მოკლა ყორღის ფრთების სიბნელემ
ის დღე დანებდა სისხლის ნიაღვრებს,
იმ ყორღის ფრთები ნუმცლა იფრენენ,
იმ ავდრით ზეცა ნუმცლა იავდრებს.

მთელ ყორღანს თითქოს ცეცხლი გვიდა,
ცეცხლის და სისხლის კუნძულად იქცა,
ათი ათასი ყორღის ფრთებიდან
ბომბების სეტყვა დაატყდა მიწას.

და შეეცვალა ათჯერ პატრონი
ამ ყორღანს — ათჯერ ხელიდან ხელში
გადადიოდა. სისხლი ამდენი
არ დაუნახავს მზეს თავის დღეში.

როგორ აღუწერო აღუწერელი...
შუადღისას კი ჩაწყნარდა დღეგმა,
დროშა გამოჩნდა მზით დაფერილი,
გატყდნენ, ყორღანი დატოვეს მტრებმა.

...სამმა მებრძოლმა ყორღანის თავზე
გამარჯვებულთა დროშა გაშალა, —
ჩამოიცალა ცა სისხლით სავსე,
სიკვდილს ამოსდეს ლავამ-ავშარა...

მაგრამ ჯერ სად ხარ,
ეს დღე მგრგვინავი
თურმე სამინელ დასასრულს უცდის —
ამოფრიალდა მტრის თვითმფრინავი
და სამი გმირი გათავდა წუთში.

დასასრული და სამარადისო
დიდება ზუსტად მოვიდნენ ერთად,
ოღონდ დიდება შეე სამარეში
ბიჭებს არ ჩაჰყვა — აქ დარჩა, ჩვენთან!

ისინი დარჩნენ პოლკის სიაში,
არ ამოშალეს, მათი ადგილი
სამი მაღალი ფიჭვით შეავსეს —
სამი ხე დარგეს ციხეკენ აწვდილი.

აი, ყორღანი მდინარის ახლოს —
ეს საოცარი მემორიალი...
ჩემი სალამი, ვინც ბორცვზე სახლობთ
და სამი ფიჭვი თავს დაგშრიანლებთ!

ეს გაზაფხული დაბრუნდა ჩვენთან,
 სხვაგან წასული სამოგზაუროდ,
 გამოელევიდა ალუბლებს ცეთრად,
 ჩვენი მდინარე მწვანედ ხმურობს.
 სამოგზაუროდ იყო,
 დაბრუნდა
 ფრინველთა ღედა —
 ეს გაზაფხული,
 ჩანჩქერი გასხლტა ზამთრის საბნიდან,
 ბრწყინავს ბალახზე ნამი ზღაპრული...
 ნეტაეი იმ გზას, სადაც გაივლის,
 მის კვალზე ყველგან ყვავის ბალახი,
 დადგა აპრილი —
 დიდი ყვავილი
 ჭრელი ჩიტების მწვანე ქალაქი.
 ეს ყველგანაა — მწვანე ქარია
 ბალახში ჩადგა, ფოთლებში ჩადგა,
 რაც მთავარია,
 რაც მთავარია,
 ეს გაზაფხული ჩემს გულშიც დადგა.

თარგმნა მანუშა ნიკლაშვილი

ინიღორა ქოზაძე

გზა

ეს გზა — ზოგთათვის ხალიჩა ჭრელი,
 ზოგთათვის — ტანჯვის და სიმწრის ზოლი...
 გზა ჰგავს მდინარეს თავის სვლით ძნელით,
 მარადიული სრბოლით და ბრძოლით.

მის მდორეებში და აღმართებში
 იღვრება კაცთა სისხლი და ოფლი.
 ხუობა დროის დიდი ნახმლევი —
 კვალი ბრძოლების, ცხოვრების, ყოფის.

იქ დაიბადა ჩვენი სიმღერა,
 იმ დღიდან ერთად მოლიან ორნი, —
 გვიამბობს ხმლები როგორ იმტვრევა,
 როგორ იწრთობა მარჯვენა ბრძოლით.

გზა ყველასია, აქ ყველას ნახავ —
 ერთგულს და გამცემს, კეთილს და
 ბოროტს...
 ის ოქროს კიბით მიჰყვება აღმართს,
 ის კი — ტალახის გუბეში ცხოვრობს...

ამბობენ ქვეყნად ბევრი გზა არის —
 მიდიან გზები, კვეთენ ერთმანეთს...
 მე ორ გზას ვხედავ:
 უკვდავებისას
 და სირცხვილისას,
 არ ჩანს შესამე...

რაც იბადება,

მხოლოდ ის კვდება —

ასეთი გახლავთ ძველი კანონი.

და თავის მუდმივ ხეტიალში აღამიანი
წაიბორძიკებს — გაჩერდება, წინ ვეღარ წავა,

აღიშარება კედელივით მის წინ სიძნულე.

მაშინ ამაყი შევარდენი შეუთრთოლებლად

მოსწყდება ღრუბლებს

და უკანასკნელ

ეჭობად და მოწოდებად გადაიქცევა...

ამაყი ჯიხვი, მგლის სუნთქვა რომ წამოწყდება,

არჩევს უფსკრულში ჩაიტანოს თავის სიციცხლე...

რაც იბადება,

მხოლოდ ის კვდება:

შეიძლება რომ ამოშრნენ წყლები —

მიწის ცისფერი არტერიები.

შეიძლება რომ ვულკანურმა ციებ-ციხელებამ

გადაადუღოს ერთმანეთს შიებში...

შეიძლება რომ უღრან ტყეებსაც

მოახრვეინოს ავბედმა ქუდი...

რაც იბადება,

მხოლოდ ის კვდება.

დაე, ამოშრნენ მდინარეები,

იმათი ფსკერი იქცეს სახნაუად;

დაე, შევარდენი ისარივით მოსწყდეს ლაგვარებს...

ოღონდ იცოცხლოს,

რაც ამ მიწაზე დაბადებულა უკვდავებისთვის,

დაე, მზე ადგეს მარადიული!

დაე, არ ქქონდეს მსახურალ ბედს ხელი

აი, ამ წმინდა ადგილებზე,

კერიის ცეცხლზე

და წინაპართა ადათ-წესებზე...

მ ე გ ო ბ რ ე ბ ს

თქვენს მეგობრობას ერთგულად ვუნდე.
 მარად გულში მაქვს, რაც გამიკეთეთ.
 თქვენით ვსულღებულობ ყრმობიდან
 დღემდე.
 ვით დაეფიწყო დიდი სიკეთე.

სულს მიხუთავდა წარსულის რისხვა,
 არ მაფიწვდება მწარე წუთები,
 ვინც გვერდით შედგა ტანჯულს და
 ხიხინა, —
 ეს თქვენ იყავით კეთილი ძმები.

ბევრი დაღვარე ვოდებით ცრემლი,
 ვიყავე შიშველი, ბედის მორჩილი,
 თქვენ მომანიჭეთ ნათელი დღენი
 და მომასორეთ შავი აჩრდილი.

დღეს მივაბიჯებ შედგრად, უშიშრად
 ძმობის იმედით ოსი პოეტი,
 ო, მეგობრებო ასე, ამრიგად,
 მზის სამყაროში თქვენით მოვედი.

უ შ ე ნ ო დ

შე მარტოდ ყოფნა არასდროს მწამდა,
 კაცის ცხოვრება აბა რა არი!
 შენს შემდეგ ყველა გრძნობები ჩაკედა,
 ვარ კავკასიანი უშენოდ მკვდარი.

რ ა ბ გ ა ბ ბ რ ი ა

მით იამაყე, რაც გაბადია,
 ნულარ იღარდებ, რაც ვერ შესძელი;
 გიყვარდეს შრომა: შრომა განძია,
 შრომის გარეშე გზებია ძნელი.

პ ღ ა ნ მ ბ ე ბ ი

ეუმზერ პლანეტებს დღისით და ღამით,
 ხადაც კამკაშებს ვარსკვლავთა წყება, —
 მაგრამ არ ვიცი: მარად, და წამით
 მათში რომელი ბრწყინავს და ქრება?

რეპაზ ასაპი

კოსტა ხეთაგუროვის ხმა ოჩაკოვში

„თქვენ თავად ხედავთ რა მშვენიერია ოჩაკოვში ყოფნა...“

კოსტა ხეთაგუროვის წერილიდან.

ყურთ მშობლიური ბგერები ესმა,
მზედ გადმოღვრილი ოსის ბაგიდან,
მე ოჩაკოვში ვისმინე ეს ხმა,
და გული ჩემი ღებნივთ აყვირდა.

ეს სიზმარია თუ ცხადი, ნეტავ?
თუ ცხადად ნანახ სიზმარს ვიგონებ...
აქ კოსტას ხმა და თრთოლვით ვხედავ,
რა მღელვარებით სუნთქავს სტრიქონი.

უცებ დამრიეს ფრთები ფიქრებში, —
ამ სტრიქონებში ოსის მზე მოსჩანს,
ზღვაში ეძინა დღემდე იქნება,
იქნება ჩიტის ნისკარტს შემორჩა.

იქნებ მზემ მკლავზე გადაიწვინა,
მერე გადიცა ფრთაშალ თოლიად,
ზღვის ლურჯ ტალღებზე თუთრად იბრწყინა
და ქარმა ჩემთან მოიყოლია.

იქნებ სილაში ჩაფლა სათქმელი,
შორს განდევნილმა ჩემმა მგოსანმა,
და მთვარესავით ღამენათევი,
დღემდე უკვდავი სხივი მოსავდა?

ბრძოლის ქარ-ცეცხლში მკლავს უსწორებდა
მეორე კოსტას?

იქნებ,
ვინ იცის?

და ხულს უდგამდა სისხლის მორევთან
მის მვლდაურებს რაღაც თილისმით.

იქნებ ის იყო ისა ფლივეის¹
ხმლის ნაკურწყალი და აღმაფრენა?
და იმ არწივის თვალთა სიუღვე
ღღემდე შემოგერჩა მზედ და დაფნებად.

აღბათ ამიტომ ვერ მოითმინა,
მოსრა მიწიდან მტერი მრისხანე,
იქნება ეს ხმა მასთან იბრძოდა,
სტრიქონი იყო ცეცხლის ისარი.

ისა ნაბრძოლი და ვალმოხდილი,
ბუგის ნაპირთან ჩაწვა საფლავში...
დღეს კი ცა მიწას არ ჩამოსტირის, —
ელაფვარდება სივრცეს მხარგამლით.

ვიცი ამ ტალღებს კოსტა უსმენდა,
იგი უსმენდა სხვა გატაცებით,
ვთხოვებოდა დაღლილ გულს სვედა
მოძალებული მტანჯველ განცდებით.

იმდროინდელი ლექსის სტრიქონი
აქ დარჩენია კოსტას შემთხვევით...
ვიგონებ წარსულს, მგოსანს ვიგონებ
და მის უწმინდეს სახელს ვემთხვევი.

დანაღვების თეთრ სახლს ვუცქერი,
თან განშორების განცდა მათრთოლებს,
რაკი აქ ცოცხლობს ხსოვნის ფურცელი,
ამ სახლს გულგრილად ვერ მივატოვებ.

„ვით ეტეოდა კოსტას მდიდარი
ხული ამ სახლში...“ ვთქვი უნებურად,
თუმცა ამ მხარის ყველა ტიტანი
ამგვარ სახლებში დაბადებულან.

თარგმანი ზარიბოლ ჯაღალიძემ

1. ფრანსუაზი, ნიკოლაევის ოქტის ქალაქ ოჩაკოვში გაღასახლებმაში მყოფი კოსტა ხეთაგუროვი 1899 წლის 26 ივნისიდან 9 ივლისამდე დანილოვების ოჯახში შეიფარა.

2. ლაპაჩაია საბჭოთა კავშირის გმირ მებრუნურზე, კოსტა კოჩიევზე.

3. ისა ფლივეი — საბჭოთა კავშირის გმირი, გენერალი.

ქალის სიმძიმე

შენ ჩემო ქუდო, ბავშვობის დღიდან
მუდამ ჩემთან ხარ ცხადით, სიზმრებით...
ღობის სარეზზე გკიდებდი უღვთოდ,
ბავშვებთან ერთად ქვებს გიმინებდი.

გათამაშებდი, ცემით გხვდებოდი,
ხან კი ზეცაში, მზისკენ გისვრიდი,
დაჭრილ ჩიტივით ძირს ეცემოდდი,
მიბრუნდებოდი მწარე სიმშვიდით.

რამდენმა ბავშვმა ფეხით გაგთელა
და მორჩილების გწვევდა ხანძარი,
რამდენ ბუბლას და ციცინათელას
უგემებია შენი თავზარი.

დღესაც ისა ხარ, შვეტრა ეს ბედი,
სადარდელი კი ათჯერ იმდენი,
რაც ვუფოვნებდი წლებით მზის ედემს
გხედავ, დღითი დღე უფრო მძიმდები.

იქნებ შენ გშობა კლდის მწუხარებამ
და მკაცრმა ბედმა ასე დაგტვირთა,
იქნებ ფარი ხარ ზეცის, ვეება
გამოტყდილი წვით და დაგვიტა.

არვის უნახავს ჩემი სიმცირე,
ალარც სუსტი ვარ და არც ავთვალი,
მაგრამ გამსრისოს ლამის სიმძიმემ,
გზაზე ეტორტმანობ როგორც დამოვრალი.

გისდი თავიდან, როცა ვიძინებ
და როს გრძელ გზაზე კაცს მივაცილებ...
ამ დროს შენა გველის გლოვის სიმძიმე
და უქედობა ვეღარ მამციარებს.

შენი სიმძიმე ცას მიახლოვებს,
მღლი და ძალ-ღონით მავსებ ისევე,

ჩემთან ხარ, ანდა ჩემს სიახლოვეს
ირმის წამახულ რქაზე ისვენებ.

ჩვენ ერთად ვუტვეთ ქარის ბორიალს,
ზაფხულის ხვატში ველარ გიცვილებ,
თუ მოგისხენი, სული მგონია
მოვისხენი და მიტანს სიცივე.

მე განა ყინვას შენით გაკავებ,
ან სითაკარეს კი არ მაცილებ,
მე კაცი მქვია და მიშკანკალით
ქვეყნად ვერავის ვერ გაგაცინებ.

მე მხოლოდ ერთი ფიქრი მაწუხებს,
არ ჩამომცურდე ისე თავიდან,
რომ ჩავუვარდე სვედის მარწუხებს,
უშენოდ სვედას ვეღარ ავიტან.

ვიცი, იუდა თვალს არ მაშორებს
და თუ უშეკმა ერთხელ შეგბინდა,
კაცურ-კაცობის ზიზღი დამცინებს
სინდისის მაღალ ლაგვარდებიდან.

მშურს და ყოველთვის მშურდა თავიდან
მისი ხსოვნაა ღმერთთან სათქმელი,
ვინაც საფლავეში ბავშვად ჩავიდა
და ქუდზე მუდამ ადგა ნათელი.

როგორც მჭედელი, ვიწრობ ხასიათს,
ქუდია ჩემი ფარიც, მახვილიც,
ისე ცხოვრებას რაღა აზრი აქვს,
სინდისი არის ქუდის სახელი.

შენ თავს და ზეცას შუა თავსდები,
მზე ხარ მნათი და რიღით შეგცქერი...
გაათბე მიწა შენი ნათელით,
მხოლოდ მიწაზე ნუ დაეცემი! *

ზ ა მ თ ა რ ი

პრეტორია

მალგაზრდობაშივე გვითვარდება თმები,
მაგრამ სამუდამოდ ქაბუცებად ვარჩებით.

გაფუხა.

ეს მერამდენე დღეა გაუნერებლად ბარდნის... თოვს და თოვს... იმძლავრა დეკემბერმა, ასე გგონია ცა საცრებს იცვლისო: პირველ დღეს ცოტა მსხვილად, ზრილივით ზორზოშინა წამოუშინა. მერე წმინდა, წვრილ-წვრილი ფიქვი მოაყოლა და დედამიწა თეთრ საბანშა გახვია. მესამე დღეს მსხვილი ფანტელები თეთრი პეპლებივით ზოზინით მოფრინავდნენ ციდან და დაფარეს ხეებისა და ბუჩქების შიშველი ტოტები. სახლის სახურავეებმა თეთრი კრაველის ქუდები დაიმხეს.

„წივ-წივ, წივ-წივ!“ — ისმის ხეებიდან, საბძლებიდან, სახურავეებიდან ბელურების ყვილი. ასეთი დღე ყველაზე მეტად ბავშვებს უხარიათ. ფერდობებზე მათი ციგების ნაკვალევი ჩანს, გორაკებზე მათი ნახელავ-ნაოსტარი თოვლის ბაბუები წამოქიმულან — ზოგს ილიაში ცოცხი აქვს გაჩრილი, ზოგს — ნიჩბი. ცხვირის ნაცვლად ზოგს გრძელი წითელი წიწკა აურჩე-

ვია, ზოგს — მოყინული კარტოფილი, თვალების მაგიერ — ნახშირი... ქამრის ნაცვლად წელზე შემორტყმული წნელი... შეხედავ შორიდან და გგონია, აი ახლა დაიძვრებიან და შენსკენ წამოვლენო! რას არ მოიფიქრებენ ახლანდელი ბავშვები. მე შენ გეტყვი, ფანტაზია არ ეყოფათ!

აგერ ორ ბიქს კოსმოსურში რაკეტა გამოუძერწათ: რაკეტას გასაფრენად აღუშართავს ცხვირბ ცისკენ. ბიქვებს უნდოდათ ისეთი რამ გაეკეთებინათ, სხვას ფიქრალად რომ არ მოუვიდოდა. შეძლეს კიდეც. ახლა ამაყად დგანან რაკეტასთან და მისი ცქერით ვერ ძღებინან. სახეებზე კი აწერიათ: „შემოგვხედეთ, ეს ჩვენ ვართ, ესეც ჩვენი გაკეთებულა“.

უცხო სანახავია ახლა ფიზიკაუს მიდამო: სანამ ფოთოლცვენი არ დაიწყება, ეზოებსა და ქუჩების პირას დარგულ კაკლისა თუ თხილის, ცაცხვის თუ მუხის ხშირი ტევრიდან სოფელს

მოსორებული ბაღ-ვენახი არც კი წამს; მეორე სართულის აქანზე კი არა, სახურავზეც რომ ახვადეთ, იქიდანაც ათას მეტრს იქით ვერაფერს დანახავთ. სულ სხვაა ზამთარი — თვალი უფრო შორს წედება, ჩანს ბაღებისა და ვენახების კოხტად გამოჭრილი კვადრატები.

ასეთ თოვში, ფერმაზე თუ არას ვიტყვი, სოფელში სამუშაო იმდენი არაფერია. საცემურებიდან ზანტად მიიწეეს ბოლი ცისაყენ, მით უმეტეს დღევანდელივით უქარო ამინდში. ასეთ ამინდს კაი ხანია ელოდებიან ხოლმე სოფელში: ნასუქ ღორებს უმეტესად ახლა კლავენ. ცხელი წყლით გაფუჭებული ღორი სუფთადრმა თოვლში უნდა გააცურო-გამოაცურო და ისეთი სუფთა და კრიალა გახდება, ერთი ბეწო კუჭყი არსად შერჩება.

ახლაც, შუადღე რომ წამოვიდა, ეზოებიდან მოისმა დასაკლავი ღორების ჭყვირილი, აგერ ბოსლიდან პირუტყვიც გამოუშვეს. საოცარია — ახალ ნათოვლზე, რაც არიან, იმაზე უფრო დიდები ჩანან. ნესტოებიდან სქელი ორთქლი სდით, ერთმანეთს ლოკავენ, ეფერებიან.

სახლიდან სახლამდე, ეზოდან ეზომდე ბილივები დაკვალული, და თუმცა თოვა ისევ ფარავს მათ, ნაფხურები მაინც ატყვია.

ფერდობის ძირში, ბავშვებს ყველაზე კარგ საციგაოსთან ახლოს, ერთი ძველი, ერთსართულიანი მოგრძო ქვის სახლი დგას. სახლის ნახევარი — ბოსელს უჭირავს, მეორე ნახევარი — ორი პატარა საცხოვრებელი ოთახია. ეს თანამაზიანთა ქვრივის — სალიმათის სახლია. სოფელში ბევრმა არც კი იცის, თანამაზიანთა ქვრივი სახელად სალიმათი რომ ჰქვია. დიდი თუ პატარა სალიმონს ეძახის. ადრე, კოლმეურნობაში რომ მუშაობდა, შრომადღებების აღრიცხვის ყურნალშიც ასევე წერდნენ — სალიმონ თანამაზი.

ადრე დაჭვრივდა სალიმათი. მისი ქმარი — ხაძიმათი ომის პირველსავე

კვირას წავიდა ფრონტზე და მას შემდეგ სალიმათს ერთი წერილიც არ მიუღია. ომის დამთავრების პირველ წლებში ქალს ძლიერ სწყინდა, ქვრივად რომ მოიხსენიებდნენ. თეთრი თავსაფარი არ გამოუტყლია; ელოდა მეუღლეს, მაგრამ როცა ხანში შევიდა, ნაბიჯი დაუმძიმდა და ომის დამთავრებიდანაც ოცდაათი წელიწადი რომ გავიდა, მაშინ კი შეიფერა ქვრივის სახელი. ახლა ვინმე რომ იტყვის — აგერ თანამაზიანთა ქვრივი სალიმონი მოდისო, სალიმათი გულმოკლული ჩაილაპარაკებს:

— ახლა როდის დაეჭვრივდი, ოცდათექვსმეტი წელიწადია ქვრივი ვარ.

...ეზოში გამოვიდა სალიმათი, დაუინებით უტყვარის ფერდობზე მოსრიალე ბავშვებს, ხანდახან გამტვრდება, მაგრამ გაეხვევა თივთივის დიდ შალში, ამას წინათ შვილმა რომ გამოუგზავნა.

რას ფიქრობს ასეთ ამინდში სალიმათი, ვინ იცის...

მისი სახლი თავიდანვე მეზობლების თავშეყრის ადგილი იყო. მოდიოდნენ აქ სალიმონობით სოფლის დედაკაცები თუ ქალიშვილები, ლაპარაკობდნენ ცისს და ბრისას, თან ართავდნენ, ჩეჩავდნენ, ქსოვდნენ და სხვა რამ ხელსაქმეს აკეთებდნენ, ბევრი მათგანი დაუმთავრებელ ხელსაქმეს აქვე ტოვებდა. დაიკარგებოთ, ამის შიში არავის ჰქონდა.

ახლა ვიღას ახსოვს ძველებური ადათი — ღამის სათვეად ახლა რომ პირობებია — ელექტროშუქი ვინდა თუ თბილი ოთახები, მაგრამ მაინც აღარ იყრიან თავს — ან დღისით უთავდებიან საქმეს, ან ღამისთვეა არ უნდათ.

ივონებს წარსულ დღეებს სალიმონი, ივონებს ომამდელ წლებს და ხანდახან ომის მძიმე დღეებსაც, დღესხვალობით რომ ელოდა ქმრის ამბავს. ეს მოლოდინი გულში სიხარულის გრძნობას უღვივებდა, ხვალინდელ გასახარებლზე დღეს ხარობდა და სიცოცხლე სურდა, შრომა სურდა. იმედი აძლევდა ძალღონეს, შრომობდა და არაფერს აკლებდა თავის ორ ბიჭუნას.

სალიმათს აღარც კი ახსოვს თავისი შეილებიდან რომელიმე და როდის მონახულა. უფროსი ვაჟი — სულიკო შორს, ჩრდილოეთში, ტიუმენში ცხოვრობს. ნათობზმოპოვების დარგის ინჟინერია, უმცროსი სარდი კი სავაჭრო საქმეს გაჰყვა. მოსკოვის პლენხანოვის სახელობის სახალხო-სამეურნეო ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ დედაქალაქის ერთ-ერთი გასტრონომიული მაღაზიის დირექტორის მოადგილედ დაიწყო მუშაობა, ახლა უკვე დირექტორია. ორივე ვაჟს ცოლშვილი ჰყავს.

აგერ ათ წელზე მეტია აღბათ რაც დედა აღარ უნახავთ და დედაც ურბდება ბედს. ერთი ხანობა სარდომ თან წაიყვანა. მთელი ზამთარი, ვახუშტულის სამუშაოების დაწყებამდე, იქ გაატარა. მაგრამ ისე გაბეზრდა უსაქმობით, რომ დღესაც იტყვის ხოლმე:

— დედა, დედა, თქროც არ მინდა ქალაქში, ტყვესავეთ ვიყავით!

მერე უფროსმა ვაჟმა, სულიკომ გადაწყვიტა თან წაეყვანა ტიუმენში, მაგრამ სალიმათი არ დაეთანხმა: „თქვენ იყავით, კარგად, შველებო, და მე როგორმე ვაძლევ. ისედაც ორი პარასკევიდა მიდევს წინ, რალა დროს ჩემი აქეთ-იქით სიარულია“.

სოფლის საქმე — მიჩვეულ ქალს ემნელებოდა ქალაქად ყოფნა: ჰოდა, ახლა მარტოღმარტო ატარებს თავის წუთის-სოფელს სალიმათი. არაფერი უჭირს: ძროხაც ჰყავს, ქათმებიც, ინდაურებიც, პენსიასაც იღებს. ბიჭებიც დროდადრო ცოტა რალაცას უგზავნიან.

...ზამთრის დღე უცებ, თვალსა და ხელს შუა გაქრება ხოლმე, გგონია ახლა გათენდაო, და უკვე შუადღე გადასულა, პირუტყვის დარწყულების დრო დამდგარა.

მეზობლებმა გამორეკეს თავიანთი საქონელი შუა სოფელში, მიღებით გამოყვანილ წყაროს წინ გამართული ბეტონის ვრძელი აუზისკენ. წყარო სალიმათის სახლთან ახლოსაა და ძროხას რომ გამოუშვებს, თვითონვე მიდის

წყალთან ძროხა, დაღვეს და უკან ბრუნდება.

მიერეკება ხალხი წყალზე პირუტყვის, აქ ხვდებიან ერთმანეთს ქვემოტუნელი და ზემოტუნელი ქალები. მართალია, სოფელში კარგა მოზრდილი კლუბიც აქვთ, კინოსაც უჩვენებენ და კონცერტებიც იმართება, საინტერესო საღამოებიც, მაგრამ სოფლის ხანში შესულ ქალებს წყაროსთან დგომა და მასლაათი ყველაფერს ურჩევნიათ.

სალიმათმაც მიუშვა ძროხა წყალზე. პირუტყვმა დინჯად გაკვალა თოვლი გასასვლელამდე... დილის საქმეებს შერჩა სალიმათი და გზის გაკვალვა კიდევ გადააფიწყდა. ძროხას ჩამოუგავა, ნიჩაბით ნაკელი გადაყარა სანათურიდან, ამასობაში ძროხაც მოზრუნდა და პატრონს გვერდზე დაუდგა.

სწორედ ამ წუთში გამოჩნდა მოხუცი თასოლა, ზემო უბნიდან პირუტყვს მიერეკებოდა; მთელმა სოფელმა იცის, რომ ტრაბახა კაცია თასოლა, თანაც ტყუილების გულა. ამ საქმეში მას ტოლი არ ჰყავს. ოღონდ კაცს რაიმე სასიხარულო უთხრას და რას არ მოჩმხახავს. მერე ისე სერიოზულად იტყვის, რომ თავის ნათქვამი თვითონვე სჯერა. მოხუცებულს ასეთი ბეუტური არ უხდებაო, ამბობენ, მაგრამ, რას იხამ, ახალგაზრდობაში როგორიცაა ადამიანი, სიბერეშიც ისაა, თანაც, თვალის და ყურის ეჩვევა.

სალიმათს რომ მოუახლოვდა თასოლა, პირუტყვი ნებაზე მიუშვა, თვითონ კი შედგა.

— საღამო მშვიდობისა, სალიმონს... როგორა ხარ; — შეეხმინა ქალს. სალიმათმა მადლობა გადაუხადა, ძროხა ეზოში შეაგდო და გაჩერდა.

— რა ამბებია, ბიჭები რას იწერებიან? — განავრძობდა თასოლა, — ხომ არაფერი გიჭირს? შეშა ხომ გაქვს? დამკრელი თუ გყავს?

— იცოცხლე, თასოლა... მოკლე-მოკლედაა დახერხილი და ადვილი დასაპობია. მე თვითონვე ვაპობ. ბიჭებიც კარგად არიან. სულ ახლახან მივიღე

წერილებიც, ამანათებიც, ბევრი რაღაცები, — მოპყვა ტყუილებს სალიმათიც, — ეს თბილი შალიც გუშინ მივიღე; ეს თბილი ფეხსაცმელებიც, — ფეხებზე დაიხედა ქალმა, — ბევრი, ბევრი რამეები... იქ შეპატრებებიან სულიყოც, სარდიც, მანდ რას აკეთებო მარტო. მაგრამ მე ქალაქში ცხოვრებას ვერ ვიტან.

— ჰე-ჰე, ღმერთმა გაგაძლიეროს. ი ჩვენი ბიჭიც ეგრეა, აი ამ შემოდგომას თავისი ახალი მანქანით ქალაქიდან რომ ამოვიდა, აღარ გვეშვებოდა მე და ჩემ ბებერსა: ჩამოდით ჩემთან, ყოველდღე მანქანით გატარებთ, კინო ვინდათ, ცირკი ვინდათ, ბაზარი, ცეკვის ანსამბლი, მინისტრი, რესტორანი, მეტრო, ავლაბარი, დიდუბე თუ ცეკავშირიო... წადი-მეთქი, შე მეტიჩარა, ჩვენ შენი მინისტრი და ცეკავშირი რაშეგინდა-მეთქი. შენმა სიცოცხლემ, სალიბონ, შენი არ იყოს, არც მე შემიძლია ქალაქში. ეგრეა ჩემი დედაკაციც. არის ცეკავშირი, რა ცეკავშირი, ჩემს სოფელ ენაცავლონ, სულაც...

თასოლას რომ ჰკითხო, ცეკავშირი რა არისო, ვეტყვის ერთი რაღაც უზარმაზარი შენობააო; მანქანებსაც იქ უშვებენო, საქმელებსაც, სასმელებსაც, ტანსაცმელს, ყველაფერს. ეს სიტყვა პირველად თავისი ვაჟისაგან მოისმინა: „ქალაქში, ცეკავშირში ვმუშაობო“. ჰოდა, აღარც დავიწყებია. ის კი არა, ბოსელს რომ ზეეტავს, ძროხას თავის სახელს — მარგოს კი არ ეძახის, ცეკავშირო, მიდევ იქით, წიხლი არ გამარტყა, თორემ ამ ნიჩბით ერთს მოგაყოლებო!

— სალიბონ, შენი ძროხა თითქო სახსელ მეჩვენება, — მოულოდნელად თქვა თასოლამ ძროხის დანახვაზე, — გული მითქვამს. შენმა მზემ, რომ...

სალიმათი გაშტერდა, ვითომ რას მითქვამს გულიო? სანამ შეეკითხებოდა, თვითონ თასოლამ დაასწრო.

— გული მითქვამს-მეთქი, სალიმათ... შენი ძროხა აუცილებლად ორ ხბოს გააჩენს.

სალიბონს გაეცინა.

— რა გაცინებს! გუფიცები, ბრძანებულებს. ჩვენ ძროხასაც სწორედ ასეთი მუცელი ჰქონდა. ჰოდა, ორი ხბო კი მოვიგო. თანაც ორივე საფურეები... ოთხ წელიწადში — ძროხებია. აჲ, ჩემი ხელი, შენი ძროხაც ზუსტად ისეა, როგორც ჩემი... სალიბონმა იცის — რას არ ათქმევინებს ენას თასოლა, ოღონდ შენი გული მოვიგოს, ხედება ტყუილს რომ აპირებს, რაღაცის გამოტყუებასაც რომ ცდილობს, ესეც ეტყობა.

— სალიბონ, ჩემო მზეო, მარტოხელა ცხოვრება ძნელია. ახლა შენმა ძროხამ ორი ხბო რომ მოვიგოს, იმათაც მოვლა უნდა. ახალშობილი ხბო სუსტია. აგერ, მეც ერთი კინალამ მომიკვდა, — განაგრძობდა თასოლა. მისი მორეკილი პირუტყვი საითათოდ ბრუნდებოდა უკვე შინისკენ, ის კი კვლავ იდგა და ლაპარაკობდა. სალიმათსაც ერთდებოდა და იდგა ზრდილობის გულისთვის, სანამ თვითონ თასოლა არ იფიქრებდა წასვლას, რა უნდა ექნა. ხანდახან ერთ-ორ სიტყვას ისიც ჩაუერთავდა საუბარში, თასოლას ნათქვამზე თუ გაეღიმებოდა, ის მაინც ვერ ხვდებოდა, რაკი ქალს პირა თავშლით ჰქონდა ახვეული.

თასოლა კი განაგრძობდა, ჰყვებოდა რა კარგი მეგობრებია იყვნენ სალიმათის ქმარი ხაძიმათი და ის, როგორ უყვარდათ ერთმანეთი. საქორწილო რომ იყო, მაშინ ხაძიმათის მეგობრედ წაყვანა ჰქონდა გულში, ვის იშოვიდა მასზე უკეთესს, მასზე ერთგულს, მაგრამ სწორედ ქორწილის დღეს ხაძიმათი სხვაგან ყოფილიყო წასული. ახლა მართალია, მოშორებით ცხოვრობენ, მაგრამ რატომ არ უნდა დადიოდეს მათთან სალიბონი? რატომ არ უნდა ჰქონდეთ ერთმანეთთან მისვლა-მოსვლა? აკი თავიდანვე ტყბილად ცხოვრობდნენ?

თოვს. ცოტა თითქოს ქარმა დაუბერა, თოვლის ფანტელები ირიბად მოფრინავენ. სალიმათს და თასოლას თავზე, მზრებზე თეთრი ნაბადივით დაედოთ თოვლი, თასოლა კი აღარ თავებებს ლა-

პარაკს, ქვრივიც პირახვეული ძალაუ-
 ნებურად დგას და უსმენს. ძროხა ეზო-
 ში აღარ ჩანს, ალბათ, შესცივდა საცო-
 ლავ პირუტყვის და თავისი ბაგა მოძებ-
 ნა.

სწორედ ამ დროს, ქვემოდან მომა-
 ვალი მოხუცი ქვრივი თადიოზი გამოჩ-
 ნდა. იმასაც პირუტყვი მოჰყავს წყალ-
 ზე. აღრე დაქვრივდა თადიოზი. ომის
 დამთავრებიდან ხუთი-ექვსი წელიც არ
 გასულიყო, ცოლი რომ მოუკვდა. შვი-
 ლები — ოთხი ბიჭი და ორი გოგო —
 ყველა მოზრდილები იყვნენ. ბიჭები
 აღრევე გაიყარნენ, სასწავლებლის დამ-
 თავრების შემდეგ, უფროსის გარდა,
 ყველანი სხვადასხვა ქალაქში დარჩნენ.
 გოგონებიდან უფროსი, კატინე ავად-
 მყოფობდა, ვერც გონებით იყო სრული
 და დარჩა მამის კერაზე გაუთხოვარი.
 სახლს, ბოსტანს, როგორც შეეძლო,
 ისე უვლიდა. შვილებში უიღბლო მშობ-
 ლებს სხვებზე მეტად უყვართ, ამბო-
 ბენ. რამდენად მართალია, ეშმაკმა უწყ-
 ყოს, მაგრამ, მგონი, ასეთი შვილი და-
 ნარჩენებზე უფრო მეტად ებრალებათ!

სალბიონსა და თასოლას რომ მოუბ-
 ლოვდა, თადიოზი მათთან გაჩერდა.
 თასოლა ზურგიით იდგა და გვიანობამდე
 ვერ შეამჩნია, სალბიონმა კი შორიდან-
 ვე იცნო.

— სალამო მშვიდობისა, — თქვა თა-
 დიოზმა და გაიღიმა, მერე თასოლას
 მიუბრუნდა:

— ჩემი ტრაბახა თალილიყო, ქვემო
 უბანში რაღა ამბებია?

— ცეკავშირი... — თქვა თასოლამ
 და უბა მოიფხანა, — ცეკავშირი... —
 ჯლავ გაიმეორა, — შენ თითონ რო-
 ვთრა ხარ, ჩემო ცეკავშირი, ჩემო ძვე-
 ლო მეგობარო თადიოზი... ეხ, ვბერდე-
 ბი, ვბერდები... — ვითომ არ გაუგონია
 ტრაბახა რომ დაუძახა თადიოზმა, ლა-
 პარაკს მოუმატა და თადიოზს შეიღე-
 ბი, შვილიშვილები შეუქო. ერთი სიტ-
 ყვით, ასე გამოჰყავდა, თადიოზისნი-
 რი წესიერი, პატიოსანი კაცი ძნელად
 თუ მოიძებნება ქვეყნიერებაზე, თურ-
 მე თადიოზს ყველგან აქებენ და აღი-

ღებენ. ლაპარაკში კიდევ რამდენჯერ
 შეურია მეტრო, ცეკავშირი და რაღაც
 ხუნტა. ეს სიტყვა სულ ახლახან მოის-
 მინა რადიოში და დაიხსომა.

— რას ლაპარაკობ, თასოლიყო, რის
 ხუნთა,¹ რის კავშირიო, — რომ შეუძახა
 თადიოზმა, თასოლა ახარხარდა, ხუნთა-
 კი არა, ხუნტაო, შეუსწორა. ეხ, იმას
 რა უთხრა, ვინც წერა-კითხვა არ მას-
 წავლა, პროფესორი ვიქნებოდი ნაღ-
 დად. რავინდ უცნაური, უცხო სიტყვა
 გავიგონო, მაშინვე დავიხსოვებ, თავის
 დღეში აღარ დამავიწყებდბო. და ჩამო-
 თვალა უცხოური სიტყვები — კინშა-
 სა, რანგუნი, ნიუ-ჯერსი, ალაბამა, პინო-
 ჩეტი, კოლორადო. — და გეომეტრი-
 ული ტერმინებიც მიაყოლა — პერპენ-
 დიკულარი, პარალელოპიპედი.

თადიოზმა ხელი ჩაიქნია, თასოლას
 ზურგი შეაქცია და სალიმათს ჰკითხა:

— დიდი ხანია დგახარ, ალბათ. თოვ-
 ლმა დაგფარათ. გაცივდები... ამას თუ
 უსმინე, — მიუთითა თასოლაზე, —
 საღამომდე აქ იდგებით, — მერე დაუ-
 მატა: — ზომ არაფერი გიჭირს, თუ
 რამე საქმე გქონდეს, ნუ მომერიდები,
 არ დაგზარდებით.

სალიმათს შერცხვა, ხმის ამოღების
 თავიც აღარ ჰქონდა. უნდოდა შინ შეე-
 პატიებინა, მობრძანდით, თითო ყან-
 წი არაყი მიირთვით, დაილოცეთ, მაინც
 კაცის ლოცვა სულ სხვააო, მაგრამ ვე-
 ლარ გაბედა, რაკი თადიოზმა თასოლაზე
 უსაყვედურა, ღვდაკაცი სიცივეში გა-
 რეთ დაგაყენებიაო.

თადიოზის ყოველ სიტყვაში რაღაცა
 თბილი, მოალერსე გულისხმა ისმოდა და
 სალიმათს სიხარულით გააქრქოლა, გამ-
 ხდარ, გაფითრებულ დაწვებზე სიწით-
 ლე მოერია.

თასოლა კი ლაპარაკობს და ლაპარა-
 კობს, როგორ მოიგო მისმა ძროხამ
 ორი ხზო და სალბიონის ძროხასაც ორი
 ეყოლება, თავის უცხოურ სიტყვებსაც
 მალიმალ იშველიებს, სალიმათი და

1. ხუნ — ძღვენი, ხუნთა — ძღვენი (ოსურ
 ენაზე).

თადიოზი კი აღარც უსმენდნენ. აღარც საუბრობდნენ; მაგრამ რაღაც ძალი, რაღაც უხილავი გრძნობა ერთმანეთისაკენ ეწეოდათ. ალბათ, ორივენი ქვრივები რომ იყვნენ...

მაგრამ მათ ამბავს აქვს თავისი პატარა ისტორია. ეს იყო ოცი წლის წინათ. თადიოზის დაქვრივებიდან ხუთი წლის შემდეგ. მაშინ სალბიონი ჯერ კიდევ მზნედ იყო და არც თადიოზი იყო მოტეხილი. მეზობლები, თადიოზის უფროსი ვაჟი, ქალიშვილებიც ურჩევდნენ თადიოზს — ერთი შენაირი ვინმე მოძებნე, კაცს სიბერეშიც მიხედვა უნდაო. მაგრამ არავის დაუჯერა, გულსა სალბიონისკენ ეწეოდა. ღრმა არის კაცის გული, ვერაფერს ჩაიხედა შიგ. თადიოზს ყმაწვილობაშიც მოსწონდა სალბიონი, თუმცა ამის თაობაზე სიტყვა არასოდეს დასცდენია. ამის თქმის საშუალება რომ მიეცა, მაშინ კი...

თადიოზს უნდოდა ახლანდელი ახალგაზრდებზეთ პირისპირ, თვითონ გამოეცხადებინა სალბიონისათვის გულისწადილი, მაგრამ არ გაუმართლდა, სალბიონმა უარი უთხრა. ეს იყო და ეს. და აგერ საუკუნის მეოთხედია ქვრივად ატარებდა წუთისოფელს. თავისი გულკეთილი დამოკიდებულება სალბიონის მიმართ არ გამოუცვლია, არც საქმით არც სიტყვით ის ამბავი აღარ გაუხსენებია.

მაგრამ ის ძველი ერთხელ თქმული კარგად დაიხსომა სალბიონმა. რაც დრო გადიოდა, ხანდახან სინანულიც მოერეოდა ხოლმე. უფრო ხშირად კი იმით ამაყოფნდა და ესახელებოდა, რომ პატიოსან ქვრივად დაბერდა, წმინდად შეინახა ხაძიმათის სახელი, თანამაზიანთ კერაზე დარჩა.

„მთლად დაგფარა თოვლმა... გაცივდები“... თადიოზის ეს მზრუნველობით სავსე აღერსიანი სიტყვები აღარ ცილდებოდა მის გონებას.

თასოლა მიხვდა ბოლოს, აღარავინ მისმენსო და წავიდა. თადიოზი და სალიმათიც გაცილდნენ — კაცი პირუტყვს გამოუდგა, ქალი შინ შევიდა. სალამოს ბინდი წვებოდა, თავშალი დაიბერტყა და ოთახში შესვლის წინ კვლავ თადიოზის ხმა ჩაესმა ყურში. უცბად შედგა. ყური მიუგდო. თადიოზი პირუტყვს მიერეგებოდა და მილაპარაკობდა. სალიმათი გასცქეროდა, მერე თავისთვის თქვა: „მიწამ შეგკამოს, გულო, არცა ბერდები. შე ტიალო!“ და შევიდა ოთახში. ნაცარა კატა ღუმელის ქვეშიდან გამოძვრა, პატრონს გაეგლასუნა და მიაუ-მიაუო — თავი შეახსენა.

„მთლად დაგფარა თოვლმა... გაცივდები“, — კვლავ და კვლავ ესმოდა ყურში.

— რას იზამ? ზამთარია... თოვს... — ახლა უკვე ხმამაღლა თქვა ქალმა.

01013 370030

ა ნ ნ ი ვ ი

განთიადისას
ზოინობდა ცაზე არწივი,
თითქოს ტკბებოდა საკუთარი ძალით, უნარით,
ბუნების ჭერეტით თვალგართული ბრძენი კაცოვით,
მასაც ალხენდა ქვეყნის მადლი გაუბუნარი.

გადაჰყურებდა ხეობებს და ველებს რძიანებს,
— დედას სძოვს ნუკრი, ვერცხლის გზაზე მირბის მდინარე,
არც ადრე მოდის, არც არასდროს არ იგვიანებს,
ძალი ბუნების, არსებობამოუწყინარე.

მაგრამ ვილაცამ, — ვინ ვილაცამ — უღირსმა კაცმა,
თოფი ჰკრა არწივს, ფრთა მოსტეხა, ცას ჩამოგლიჯა
და ყველაფერი ისე უცბად დააზიანა,
არც შეუტყვია, გზა განაგრძო თავისთვის დინჯად.

წყველიმც იყოს, ეგ ბუნების მადლის ხელმყოფი,
არმცოდნე დიდი სიკეთისა, ავის მოთავე,
ხან ქვით, ხან კეტით, ხან სატვერით და ხანაც თოფით,
ვინც ჩვენს საუნჯეს ანაკლულებს და აცოტავენს.

მ ი ნ ა ხ ა ვ ს

მზის ამოსვლამდის,
მე მინახავს, მზის ამოსვლამდის,
რქადაგრებილი
ჯიხვი ნაპარალს დაეყუდება
ჩასცქერის ჩანჩქერს,

ვით სასწაულს,
ვით სიზმარს ნამდვილს
და უხასრულოდ
უნდა ასე მისი ყურება.
მზის ამოსვლამდის,

მე მინახავს მიწას გართხმული
 ეპარებოდა იმ ჯიხვს მგელი,
 გველივით ფრთხილი
 და როგორც ჯიხვი
 იმ წყლის ცქერით იყო ჩანთქმული,
 მგელსაც იმ ჯიხვზე ოცნებებმა
 წაჰგვარა ძილი.
 ეპარებოდა
 და ბუნებაც სულგანაბრული
 შესცქერდა იმით,
 რას იქმოდა, ან რას იზამდა,
 როგორ სხვადასხვა გრანობით ფეტქდა
 იმითი გული
 და მგელიც როგორ ახლოს იყო
 თავის მიზანთან.
 ცოტაც არის და... უძგერება,
 ჩაასობს კბილებს,
 რა მშვენიერი რამ იქნება, რა დიდებული...
 წაიღებს სახლში
 და თვისტომებს დაუნაწილებს,
 ოღონდ წამითაც იღვებს ჯიხვი
 გარინდებული
 მაგრამ უბიძგა თითქოს მიწამ,
 შეჰკრა კამარა,

მშვილდევით ტანი იმ უფსკრულზე
 გადაატარა,
 ბეწვი რა არის, კლდის წვერს ისიც
 არ გააკარა,
 და გადაეგლო მდინარესაც, როგორც
 სატყვეარს;
 და ველზე მშვიდად რომ დაფრინდა,
 მოჰხედა მდევარს...
 მგელიც მსხვერპლს მიჰყვა,
 არ ჰქონია უფსკრულის შიში,
 საბედისწერო თუმცა გამოდგა,
 შეჰკრა კამარა,
 იგი ჰქმნა,
 რასაც უკრძალავდა თავისი ჯიში,
 და თავი თვისი
 უფსკრულის ძირს დაასამარა.
 ჯიხვი კი იდგა,
 კვლავ ამაყი და დიდებული,
 შორს დარჩა შიში
 და ღვარცოფით ავსილი ხევი,
 იდგა ლამაზი,
 ამომავალ მზით ანთებული,
 ისე უნაკლო, როგორც ღმერთის
 ნაქანდაკევი.

თარგმნა ბასია ზარანაულია

წუგზარ ბაკაივი

ნაჩივი მშობლიურ აუღში

უნდა დავსახლდე მე ჩემს აულში,
 მშობლიურ მთების ზღაპრულ ხმაურში.

სადაც მღერიან ნაკადულები,
 არის სიმწვანე და ცა უღვევი.

ოქროს დალალებს სადაც მზე იწნის,
 და ნეტარება ჰყვავის მთელი წლით.

ცაა ქიშხირის მწვანე მანდილი,
 მთაზე კრილით ჩამოვარდნილი.

უნდა დავსახლდე მე ჩემს აულში,
 მშობლიურ მთების ნეტარ ხმაურში.

სადაც სიმწვანე ასე მომელის,
 როგორც ძვირფასი მამა, მშობელი,

მამა, რომელიც აქ მუშაკობდა,
 და სოფლის ტვირთი მხრებით დაჰქონდა.

აქ, ამ მთებიდან მისი საფლავი,
 ბაღს გადმოსცქერის, დასადაფნავი.

და აქ დავინთებ კერას ზვალიდან,
ბედნიერება მე სხვა არ მინდა.

რამდენი მოყმე ამ მთებს გაექცა,
და უცხო მიწის მკერდზე დაეცა,

გახდა სიკვდილის ადრე მნახველი...
და ცოლს არგუნა ქვრივის სახელი.

ჩვენ მათ სიცოცხლეს დღემდე დავსტორით,
იმ წრფელ საფლავებს ჩემი პატივით*

მე ამ აულის კართან დავედგები
და ყველა საფლავს მოვრთავ ვარდებით.

აქ დარაკებად მთები დამდგარან, —
ვერ შემობედავს სულით სატანა.

აქ კარს და ფანჯრებს ვინ დამინისლავს,
ნათლით ამივსებს სხივი დილისა.

აქ ხე, ბუჩქი და ხიო, ფრთამაღლი
ყველა ტკივილის არის წამალი.

და აქ დავინთებ კერას ზვალიდან
ბედნიერება მე სხვა არ მინდა.

ყველგან, ასული მსგავსი თოლიას,
ჩემი აულის მკვიდრი მგონია.

და სხვისი დედის სახე ასევე
ჩემი აულის დედას მახსენებს.

მე ყველგან მწედება სითბო ამ მთების,
და სულს მინთებენ როგორც სანთლები.

მე სხვა ლამაზი კუთხე არ ვიცი,
ამ სიამაყეს ვგრძობ და განვიცდი.

აქ იდგა ჩემი სიყრმის აკვანი,
ჩემი პაპათა ძვლებიც აქ არის.

მე დაეფუძნდები ისევ ამ მხარეს,
ჩემი აული მე გამაზარებს.

სხვაა აქაურ პურის სურნელიც,
სხვის ოქრო-ვერცხლის არ ვარ მსურველი.

ჩ ა რ ხ ე მ ბ... ...

ორმოცი წელი,

როგორც ერთი მტრედი ნაცარა,

ისე გაფრინდა დამუნახოს თითქოს არც არა...

ციცინათელას ტოლი სხივიც ვერ დავინათლე,

რომ მშობელ ოსეთს წასდგომოდა ჩემი სინათლე.

სიცოცხლეს ვაშა,

კვდომის დარდი რად გვაუსეშებს?

ამ მოკლე გზაზე ძნელი არის კაცის სიკვდილი...

ვაი თუ ადრე ჩავეუვარდე სიკვდილს მუსლებში, —

მივსტირი კალამს და უმწეო დღეებს მივსტირი.

იქნებ სჯობია დავიმალო, და არ ვუეჭირო

როგორ დამდება გზად სიცოცხლე უღეთოდ დაღერილი,

მაგრამ თუ მამულს გაუჭირდა,

ვაი ხირცხვილო,

რადღას გააწყობს დატანგული ჩემი მახვილი!

ბრძოლის შემდეგ კი უსირცხვილოდ, როგორც ვერავი

მკერდვაჭიმიული ვერ დავდგები გამირთა რიგებში,

მძიმე იქნება სატარებლად სხვისი პერანგი,
 ხულს გამოსრობს გამწარებულ გულის ნუგეში.

და მაინც თუ კი მიწერია ყოფნა ამგვარი,
 ჩამედგა სული გამყიდველის და მუხანათის,
 სხვისთვის ნათელი დილა იყოს ჩემთვის ჩამჭრალი,
 არ მაბატის არასოდეს ბედმა ღალატი!

ბოლოს და ბოლოს ღეთის განგებას რადგან ვერ შევცვლით,
 და რაკი ვკედებით,
 უნდა მოვკედეთ, როგორც კაცები,
 დავიმარხები ვაშლის ხეთა გამლილ ფესვებში,
 მერე ვაშლის ხე აფეთქდება ჩემი განცდებით.

ორმოცი წელი,
 როგორც ერთი მტრედი ნაცარა,
 ისე გაფრინდა დამენახოს თითქოს არც არა,
 ციცინათელას ტოლი სხივიც ვერ დავინათლე,
 რომ შშობულ ოსეთს წასდგომოდა ჩემი სინათლე.

თარგმანა ზრიპოლ ჯულუხიძე

63316 ნათითი

ქ მ ს ბ ა ს

როგორ შევეხო იმ დიდ კარიბჭეს,
 მარად, რომ ბრწყინავს „ირონ ფანდირი?“
 ვით ავედენო მგონის ნაბიჯებს,
 რთს მისი სიტყვა მოთქვამს და ტირის.
 სად განისვენებს ნაზი ფატიმა?
 სადღა ქვითინებს „ობლები დედა“,
 ალბათ მდინარის ტალღამ ჩაძირა,
 თან ჩაიტანეს ოსეთის სვედა.
 ეს ნაკადები შენი ხისხლია
 და გულის ძგერა — ჩანჩქერის ხმები,
 შენი სახე და შენი ფიქრია
 ცად ატყორცნილი თურწვერა მთები.
 და მეც მსურს დავდნე ლეჟის ბწყარებად,
 ჩემი ოცნებაც გახდეს ნათელი,
 დაუდნე სტრიქონად, დაუდნე აზრებად,
 რომ მოგაწვდინო წრფელი სათქმელი;
 აღარ გვაწუხებს ბატონის რისხვა,
 ჰყვავის სამშობლო, ვით ია-ვარდი,
 დიდმა ლენინმა ქვეყანა იხსნა,
 შენც მოიცილე გულიდან დარდი.

მით უკვლავა

მზე სხივთა კონას
 მოაფრქვევს თბილისს,
 ეამბორება
 ნორჩსა და აზიზს.
 აღარ დაფარავს
 ბუნება ღიმილს, —
 მწვანე ელფერი
 მიეცა გამზირს.
 ქალაქში უცხო
 დაუდივარ მარტოღ,
 ყველა ქუჩების
 მოძებნა მიჭირს...
 თუმც ვერ გავიგე,
 როდის და რა დროს, —
 რუსთველზე მოვხვდი
 მთიელი ბიჭი.
 — ხალხი ირევა
 აქ მილიონი;
 ძველთან შეჩერდა
 კაცი ჭაღირა;
 გალაკტიონი,
 გალაკტიონი!
 იმეორებდა
 დიდი, პატარა.
 ქუჩა გადისჭრა
 ნელი ნაბიჯით,
 მთაწმინდის ნიავს
 ურთავდა ფოქრებს.

ხან იყო სწრაფი,
 ხან კიდევ დინჯი;
 და ხან ბავშვივით
 იფშენებდა თითებს.
 მგოსანს მივდედდი
 ოსი ჭაბუკი, —
 მსურდა მემზირა
 უსომოდ, ხარბად...
 რომ ყოფილიყო
 სეტყვა-ქარბუქი, —
 ვერას ვიგრძნობდი,
 მის გარდა ალბათ.
 მივედი ისე,
 როგორც სიონთან,
 იგი მისდევდა
 საყვარულ მწრის, —
 შემდგ ამაღლდა
 კავკასიონთან, —
 დიდი პოეტი
 ქართველი ერის.
 პლანეტას გასცდა, —
 მზეს ვჯიბრება
 ვით უკვდავება,
 ვითარც დიდება!
 და პოეზიის
 წმინდა ქმნილებად, —
 ხალხის გულებში
 მარად მკვიდრდება.

ნ ა ყ ი ნ ი

მოთხრობა

ოხ, ნეტავ ეს წუთისოფელი ისე იყოს მოწყობილი, რომ არავინ კვდებოდეს, თორემ მოგივლო ბოლო ამ საბათაჲთა*... მიიღებ თუ არა ხელფასს. იქვე გაგიფრინდებიან ხელიდან ათმანეთიანები, წავლენ ყველა მხარეზე — ჩერ ერთი ნაცნობი მრგადგება, მეორე მეორე: ერთი ქელეხის ფულსა გთხოვს დაკრძალვის დღეს, მეორე — ორმოცზე გადასახურავს.

ერთი მართლაც შეგეცოდება, გაიზიარებ მის მწუხარებას, მეორეს კი — ყველა აძლევს და შენ უკან რად უნდა დაიხიო — ამასობაში ჩიბე ისე ცარიელდება, რომ ოჯახში სადილის ფულს აღარ მიგყვება, რაიმე საჭირო ავეჯის ყიდვაზე კი თიქრიც ზედმეტია. გამოდის, რომ მუშაობ ისე, მარცხნივ და მარჯვნივ გადასახურავზე — ხმამალა ფიქრობდა ვასო იმ დღეს, სახლში რომ ბრუნდებოდა. ხოლო მისი ცოლი ნაზო მდუმარედ უსმენდა ქმრის ბუზღუნს და ბოლოს შუა სიტყვაზე გააწყვეტინა:

— ძალიან მაკვირს შენგან, ვასო, კისრისტეხით გაიქცევი ხოლმე ქელეხზე იმათთანაც კი, ვისიც ჩვენ არაფერი

არ გემართებს; მაშ ახლა რა მოგივიდა, რომელმა ბზიკმა გიკბინა! რაო, ხომ არ ფიქრობ, რომ პირი უნდა შევიტყვიანოთ ადამიანებთან, რომლებსაც უბედურება დაატყდა თავს და რომლებსაც განაც დიდად დავალბებულები ვართ.

ვასომ ბოლომდე არ ათქმევინა სათქმელი:

— ვისი რა მმართებს, ერთი მიიზიარე? მაგ გაბერილმა ქოფაკმა ორი ვაჟი დააქორწინა, გოგო გაათხოვა და არც ერთ ქორწილზე არ დამპატივია. რა სინდისით შეძახის ახლა თავის მამის ქელეხზე?

ნაზო მიხედა, რომ ქმარმა გაკენწლა მათი ოჯახის ახლო ნათესავე ნიკო და სცადა სიტყვა ბანზე აეგდო:

— დამიგდე, კაცო, ყური...

მაგრამ ვასო უფრო მეტად გაფიცდა:

— დიდხანს გივდე ყური, მორჩა! დღესვე დავიფიცავ, რომ თუნდა ათასი მოციქულიც გამომიგზავნონ, ჩემი ფეხა არ იქნება არც ერთ ქელეხზე, გარდა ახლობლებისა და ნათესავეების ქელეხისა.

— მერე, ვაჟბატონო, შენ რომ მოკვდები, ვინ მოვა შენს ქელეხში? — ჩაურთო ნაზომ და ვასომ მთლად დაკარგა მოთმინება:

* საბათაჲ — გადასახურავი, ფულადი დახმარება მიცვალებულის კირისფულისათვის.

— პატივი მეცი, სანამ ცოცხალი ვარ; როცა მოვეცდები, გამზადე ყველაფერი, შემახვე ტილოში და გამათრიე აივანზე. შენ კი დაეჭვი და დაისვენე. ხოლო დილით, ნაცვის მანქანა რომ ჩამოივლის, ერთი ხუთმანეთიანი მიეცი შოფერს ჩემი წაღებისათვის და მშვიდად წადი სამუშაოზე...

— მოიცა ერთი, რას მიედ-მოედები ნეტავი! — ისევ ამოიღო ხმა ცოლმა, მაგრამ ახლა ვასოს გამჩერებელი კაცი არ იყო ქვეყანაზე:

— ჰო, ჰო, მართალს გეუბნები... კაცს სიცოცხლეში უნდა სცე პატივი, ხოლო ეს მთელი ზარზეში სიკვდილის მერე — სულ ამაო ფართი-ფურთია! მაგრამ როდის მიხედება ამას ხალხი — ვერ გეტყვი...

ვინ იცის კიდევ რას იტყოდა ვასო, მაგრამ ნახომ მას ხელახლა გააწყვეტინა:

— კარგი მოიქეცი, როგორც ვინდა, ოღონდ ახლა წადი კარის მეზობლის ქელესში და მერე, რაც ვინდა, ის ქენი! ვასოს განცვიფრებისაგან პირი ღია დარჩა.

— კარის მეზობელს რა ქელები აქვს, გგ რა გამოიგონე?

— რა ქელები აქვს? მაშ არ იცი ვანას სიდედრი რომ მოუკვდა, აი, ამ მთავრებელს გადაღმა ცხოვრობდა... სწორედ შენი მოსვლის წინ გამოგზავნა მოციქული, ზეალ მარხავენ, ნაშუადღევს სამ საათზე... მე ბავშვს აბა რა ვუყო, შენ კი უნდა წახვიდე!

ვასოს თვალეში ბრახმა გაიელვა.

— რას იდექი აქამდე ჩემად, დამუწვდი?

ნახომ თავის მართლება დაიწყო.

— მე მაშინვე მიწოდდა მეოქვა შენთვის, მაგრამ ვანა ადამიანს დააცილი რამეს?

— ო, მაგათთან უნდა წავიდე, ამაზე ლაპარაკი ზედმეტია! — უცებ მოღბა ვასო, — მაგრამ ვიდრე ავტობუსით ქალაქში ჩავალ, ვიდრე მაგ სოფელში მიმავალ მანქანას ვიშოვი, ყველაფერი გააჩვენება, ქალს დამარხავენ და რა

აზრი აქვს მაშინ ჩემს გამგზავრებას, — წუხდა ვასო, მაგრამ ცოლის სიტყვებზე გამახვევს იგი:

— მანქანაზე ნუ ღელავ. ვანას უთქვამს, რომ თუ ვასო წასვლას აპირებდნო, მაშინ ჩემი ნათესავი ჰასანა თავისა „ვოლგით“ წაიყვანსო.

ვასოს გაუკვირდა.

— ვანა ვერ არ წასულა?

— არა, ვერ აქ არის, ხოლო მისმა ცოლმა ზეალამდე აღარ მოიკადა.

— ეს კარგია, — გაუხარდა ვასოს, მაგრამ რაღაცაზე იქვე მძიმედ ჩაფიქრდა, — კარგია, მაგრამ უფულოდ რომ ვარ, ხოლო საბათავს ბლომად უნდა ფული, ახლა გზის ხარჯები თქვი...

— ეგ ნუ გეფიქრება, წაიღე ჩემი ოცდაათი მანეთი, თხუთმეტი მანეთით გადახურავ, დანარჩენი საგზაოდ არ გეყოფა?

— რა არის თხუთმეტი მანეთი, თუმცა ვინ იცის რაში დამჭირდება ფული, — გახარებულმა ვასომ ცოლს ფული გამოართვა და ის იყო კიდევ კარზე დაუკაქუნეს, შემდეგ ჰასანას ბოხი ხმაც მოესმა:

— შინა ხარ ვასო?

— აქა ვარ აქ ჰასან, — ფართოდ გაუღო კარი ვასომ, — შემოდი, გეთაყვა!

— გქაღობოთ, არა მცალიან. ყური მოუკარი, ჩემი ქვისლის ნათესავი შენცა გაბატრებებს და მინდა გავიგო წამოხვალ თუ არა, თორემ რაზე უნდა ვატარო ქედს გადაღმა ცარიელი მანქანა, ვიფიქრე თანამგზავრი სჯობია-მეთქი.

— თუ წამიყვან, მე უმკველად წამოვალ, — პირფერულ კილოზე უთხრა ვასომ, რაზედაც ჰასანამ უპასუხა:

— ძალიან კარგი. დამელოდე დილით ხუთ საათზე აქ, შენს სახლთან.

ვასო, თითქოს გრძნობდა მომტყუებენო, ამიტომ ნახევარი საათით ადრე გამოვიდა ეზოში, ოთხიოდე წუთი რომ გავიდა, მოტორის ხმა შემოესმა და ის იყო კიდევ მისი მეზობელი ვანა გამოვიდა სახლიდან.

ვასო, როგორც წესი და რიგია, პირველად მას მიესალმა, ზელი ჩამოართვა,

შემდეგ სამიძიარი უთხრა, და ის იყო კიდევ მოახლოებული მანქანიდან გოგრაასავით თავი გამოჰყო პასანამ და ბოხი ხმით, თითქო ქვევრს ჩასძახისთ დაილაპარაკა:

— აბა დასხედით, შხის ამოსვლამდე უღელტეხილს უნდა გავცდეთ, თორემ ამ სიტუცეში მანქანას გაუჭირდება.

— მანქანაზე ნუ გეფიქრება. შენ მისთვის შეჩვეული ტვირთი ხარ, ჩვენ ორისგან კი ერთი მგზავრი ძლივს გამოიქრება, — ისუმირა ვანამ და დაჯდა უკანა სავარძელზე, ვასოს გვერდით.

პასანამ, თითქოს პირველად დაინახაო ისინი, თავისი შავი თვალები შეანათა ორივეს და გადაიხარხარა ისე, თითქოს დოქის ყელიდან წყალი მორაკრაკებსო.

— ვინ შეგთითხნათ ასე მიღვეულე-ბი? ერთი ნორმალური მგზავრი თუ არ ვიშოვე, მანქანა წინა მხარეს გადახრილია, მაგრამ ამ დილით ვის იპოვნის კაცი!

„ო, რა მწარე ენა აქვს“ — გაიფიქრა ვასომ, ხმამალა კი ესა სთქვა:

— ტყუილად ედავები მაგას ვანა, პასანას მართო ნახერხი ყოფნის, ისე ძლება, რომ მეტი არაფერი უნდა რა.

პასანამ გაიგო გადაკრულად ნათქვამი და ხლა თავის მხრივ გადაწყვიტა ეჩხვლიტა ვასოსათვის: — შენ ისეთი დიდა ეკონომისტი მყევხარ, რომ შენს თავზეც კი ეკონომიას ეწევი. ნეტავ შეგახედა რასა ჰგებარ, ყვავსაც ვერ გააძღობს შენი ლეში.

— შენ გგონია არა ვკამ და ამიტომ ვარ ასე გამხდარი? — ჰკითხა ვასომ.

პასანამ დაცინვით უპასუხა:

— ზედვე გეტყობა, როგორა სკამი ცუდი არ იქნებოდა მიგებელა თავის თავისთვის შენცა და ჩემს ნათესავსაც. ღმერთი ადამიანს სიცოცხლეს მართო ერთხელ აძლევს და ადამიანურად უნდა ვაატარო ეს წლები.

— ჰო, მაგრამ ღმერთი თბილ ადგილებს ყველას როდი აძლევს. — ისევ გაეწწლა ვანამ და პასანამ ბრაზით დაუქნია თავისი მოკლე მსხვილი თითი:

— ეჰ, შტერი ხარ შენ, ჩემო ნათესა-

ვო და აბა რა გითხრა, თორემ შენ სამუშაოზეც კაცს შეეძლო შეეძინა რამე... შენს ადგილას ავიღებდი და ნაწილ-ნაწილ შევკამდი იმ დაზვას, რომელზედაც მუშაობ. რაო, შენმა ეკონომისტიმაც ვერაფერი დაინახა ისეთი, რომ შენ წაიღოს? მაგრამ თქვენ მართლაც არაფრის მაქნისები ხართ, თორემ იქ, ქარხანაში ვიშოვიდი ძმაკაცებს და მათთან ერთად, მთელ ქარხანას ნიავ-ქარს ვავატანდი. მაგრამ რას იზამ კაცი, შტერი შტერია...

— მაგრამ რა გამოვა, რომ ქვეყანაზე რაც ხალხია, ყველამ ვერე ქურდობა დაიწყო? — ჰკითხა ვასომ. პასანამ თავისი სწელი ტუჩები დაღმიჯა.

— ერთი ეს მითხარი, ვინ რას გვეითხება და რა შენი საქმეა რა მოხდება და რა იქნება? აბა, მიჩვენე კაცი, რომელიც არ ქურდობს? ვინ იქნება ასეთი, თუ არა თქვენსავით გულუბრყვილო და ყვეყნი, ვისაც არაფერი არ შეხვდება ხოლმე, — ავჯით წარმოსთქვამდა ამ სიტყვებს პასანა და თან სიჩქარეს უმატებდა. ვანამ ისეთი სახე მიიღო, თითქოს ეს სიტყვები რა გაუგონია. არაფერი არ უპასუხა მას არც ვასომ, მაგრამ თავისთვის გაიფიქრა:

„საზიზღარი ქურდი... ეზიღება შენ სახალხო დოვლათს და, დაზე, კიდევ ფილოსოფოსობს. ეჰ, ამისთანა კაცს თავის აწევისა უნდა ეზინოდეს, მაგრამ არ ვიცი და ვერ მივხდარვარ, ვისი იმედი აქვს... არა მგონია, რომ ერთ მშვენიერ დღეს მაგას მეზი არ დაატყდეს თავზე“.

— ამ სასადილოში ასე ადრინად არა მგონია რომ რამე იყოს, — გააწყვეტინა მას ფიქრი პასანამ, — ჩადი ვანა, ნახე, იქნება რამე იყოს, მე გაბატეობთ...

ამ სიტყვებზე ვასოს გული აუღუღლა, მაგრამ თავი შეიკავა.

„დაე ძაღლებმა ჰკამონ შენი პური... მირჩვენია ჩემი თხუთმეტი მანეთი დაეხარყო, ვიდრე შენი მოვალე გახდეს“.

— ჯერ დაკეტილია, — ახლა ვანამ შეაწყვეტინა ფიქრები.

— რაღას უღგებარ შუა გზაზე, ჩავე-

კი მანქანაში. ერთ ლუკმასაც ვეღარ ეღირსებოდა ვიდრე, შინ არ მივალთ. — ჰასანას სიტყვებმა ხანჯალივით დასჭრეს ვასოს გული. მანქანა დაიძრა და ის ისევ ფიქრებში წაიღო.

„თითონ არამზადაა და სიტყვაც არამზადული აქვს. ლუკმას ნუ მოეღიფო, თითქოს ჩვენ მისი ძაღლები ვიყოთ. ნეტაი ავტობუსით წამოვსულიყავით, ამის ბეტეტურს მაინც არ მოვიწყენდი“.

ჰასანამ, თითქოს მის ფიქრს ჩასწვდაო, წყნარად თქვა:

— ხუმრობა იქით იყოს და, მართლა უნდა წამოგველო რამე, თორემ ამ სასადილოში ცხრაპირ ტყავს გაგვაძრობდნენ. კიდევ კარგი დაკეტული იყო. როგორც კი გადავცდებოთ მთავრებოდა, მე თქვენა გპატიებოთ.

— არა, არა, წაგვიყვანე, სადაც მივდივართ. რაც უფრო ჩქარა მივალთ, მით უფრო ესიამოვნება მიცვალბუღონ ოჯახს, — შეეხებოდა ვანა. ჰასანი აღარ შედავებოდა.

როცა მიცვალბუღი დედაბერის ჰორისუფლებს სამძიმარი უთბრეს, ჰასანამ განზე გაიყვანა ვანა და ვასო და ჩასჩურჩულა:

— ამ დამით იმდენმა ხალხმა მრჩიყარა თავი, აქ პაწია კუნჭულიც აღარ დაგვრჩება, რომ თვალი მოვატყუოთ. ამიტომ იცით რას გეტყვით? მოდით დაუდოთ ქალაქისაკენ, იქ კარგად გამოვიძინოთ სასტუმროში და დილით დავბრუნდეთ აქვე.

— ცუდი არ იქნებოდა, მაგრამ რას იტყვიან ჩემი ცოლი და ნათესავები, მე ხომ ამათი სიძე ვარ! — შეუყოვნა ვანა და ხელით მოქაჩა ჰასანა, თითქოს ეხვეწებოდა...

— წამო, წამო... ახლა ვის ახსოვს ვინ ვისი სიძეა, ვინ ვისი პატარძალი. ცოლს არ ეწყინება. შენ რას იტყვი, ეკონომისტო?

— მე ისე დავილაღე, აღარ ვიცი სად მივევლო, — უპასუხა ვასომ და თითონაც ვერ შეამჩნია როგორ შეძერა მანქანაში. იქიდან ჩამოსვლას აღარ აპი-

რებდა, ღამეს აქ გავეთვევ. თორემ უნდა დაუბნებოდა თვალები და ვიდრე ჰასანა აფორმებდა ადგილს სასტუმროში, მას ღრმა ძილით ეძინა. ალბათ დილაზე არ გაეღვიძებოდა, რომ უკან მობრუნებულ ჰასანას მხარში ხელი არ ჩაეცლო და წვრილად არ დაეწყო:

— ეკონომისტო, ადექი, ღამით ძილი აღარ გინდა?

ვასო შეკრთა, ნაშინარეგმა თვალები მოისრისა.

— რაო, უკვე მოვედი?

— ჰო, მოვედი, გამოდი, დაიბანე ხელი და ვივასშვით.

ვასო განცვიფრებული იყო, „ახლა არ ავღვეით ქელებს სუფრიდან და ისევ საკმელზე ფიქრობს“, — უნდოდა ეთქვა ეს ჰასანისათვის, მაგრამ ვადაიფიქრა, — „ახლა ეს გამძლარია და არც უნდა საკმელე, მაგრამ მე მისი მოვალე ვარ იმიტომ, რომ მისი მანქანით ვმგზავრობ. ახლა დროა, რომ მასთან ანგარიში გავასწორო“, მაგრამ ჰასანას სიტყვებმა, რომელიც მან წარმოთქვა, როცა ნომერში პარს იბანდა, შეაშფოთა ვასო:

— ამ ოთახში თქვენ მოისვენეთ... აგერ, მეორეში, მეზობლად, მე ვიქნები, მაგრამ მარტო არ ვიქნები, რა თქმა უნდა; სანამ ადმინისტრატორს ოცდახუთიანი არ მივეცი, არ უნდოდა ერთად შევეშვი. ახლა კი ხედავთ? მართალია, ოთუზბირად დამიჯდება ეს ყველაფერი, მაგრამ... — აღარ დაამთვრა ჰასანმა.

„ესეც ასე! მას გადაუხდია ჩვენი ნომრების ქირაც... აუცილებლად საჭიროა, რომ პატარა ვახშამი მაინც გავმართო და მოვიხადო მაგისი ვალი და ვახშამი“ — გადაწყვიტა ვასომ, მაგრამ როცა ორჯერ დაიანგარიშა რესტორანში ჰასანის მიერ შეკვეთილი კერძები და სასმელები, დარწმუნდა, რომ ანგარიშის გასწორებისათვის მისი თხუთმეტი მანეთი ამას არ გასწვდებოდა, საჭირო იყო ხუთჯერ მეტი, ისე რომ, ჯიბისკენ ხელის წაღება ვერ გახდებოდა, ხოლო ვახშამის შემდეგ, როცა მარტონი დარჩნენ,

მან უთხრა ვანას: — ამ კაცმა თავის მოვალედ მაქცია.

ვანას გაეღიმა.

— მაგაზე ნუ სწუხხარ... რაც უნდა გაგიკეთოს ახლა მან, მაინც ამ ქვეყნიდან რომ წავა, შენი ვალი წაპყვება!

— არა, მე სერიოზულად გეუბნები, — კიდევ უფრო შეცბუნდა ვასო.

— მეც სერიოზულად გეუბნები, ეგ კაცი ჩვენ ხარჯზე ცხოვრობს, თავის ხელფასზე კი არ გვპატიყებს, — არ ცხრებოდა ვანა, მაგრამ ვასოს არ ეძინებოდა, რალაც აწუხებდა.

დილით პასანამ შემოაღო თუ არა კარი, მათ მიმართა:

— აბა, ბიჭებო, გაემზადეთ, და წადეთ ხაშის საქმელად.

ეს რომ გაიგონა, ვასომ გადაწყვიტა:

„არა, ჩემი საქმე მაინც კარგად მიდის... ხაშის შემოძლია გადავიხადო, მაგრამ ისევ მოესმა პასანას ხმა:

— აბა წავიდეთ ხაშზე, მაგრამ სასადილოში კი არა, ერთ ჩემ ნაცნობთან. დამიჯერეთ, ქვეყანაზე ისეთ ხაშს ვერა ნახავთ, თანაც იცოდეთ, ჩვეულებრივ ფასზე სულ ცოტათი მეტს იღებს, — ამის გაგრძნებაზე ვასო ისევ მოიღრუბლა. „შეუძლებელია მან ორმაგად ან სამმაგად მეტი არ გადაგვახდევინოს“, — გაიფიქრა თავისთვის ვასომ და იქვე დაიბნედა თავისი თავი, — დიდი ამბავია ორმაგი ან სამმაგი ფასი ასეთ საქონელზე. ნუთუ ჩემი თხუთმეტი მანეთი არ ეყოფა. გადავიხდი მე. რატომ უნდა დამამიკროს ამ არაბობამ, გადავიხდი და ეგ იქნება“, რამდენჯერმე გაიბნეოდა გულში ვასომ. ფიქრში იყო წასული, როცა პასანას სიტყვები შემოესმა:

— მოგვიტანე თითო თევზი საცხე ხაში, წვენი არ უნდა და ორი ბოთლა მოსკოვური არაყი, — იქ ვასოს ეღდა ეცა, ხელუბნაროგორღაც უცნაურად შეათამაშა, მძიმედ დაიწყო სუნთქვა და ცდილობდა დაეფარა სულიერი მღელ-

ვარება. აღარათფერად აღარ ემოძღვრა აღარათფერი არ აინტერესებდა. არც სიპარაკი უნდოდა, არც ჭამა, წას ისეთი შთაბეჭდილება ჰქონდა, თითქმის ოცი-სი მტრის მიერ სამუდამოდ დაეღებულ იყო.

უკან წამოსვლისას, როცა მასპინძლებმა მათ საქმელი და სასმელი გამოუტანეს, ვასომ შემფოთებით წამოიძახა:

— რად გეინდოდა ამდენი, რაო, შიმშილობა ხომ არ დაიწყო?!

— რა სალაპარაკოა, სანოვავე იმდენია, რომ ვინ უნდა შეჭამოს, ვინ უნდა დალიოს, — გაუწყრა მას ვანას ცოლი და ისიც გაჩუმდა, მაგრამ როცა მგზავრებმა გზაში ჭამა დაიწყეს, მას ერთი ნაჭერიც არ აუღია და წვეთიც არ დაუღვია. გაკვირვებულმა ვანამ ჰკითხა:

— რა დაგემართა ვასო? არცა სვამ, არცა სვამ...

— რალაცა მაციებს, მაქრეოლებს და არათფერი არ მინდა, — იცრუა ვასომ და პასანამ კი ტუნდაბრეციით თქვა:

— რომ არ სვამ, იმიტომ ხარ ასეთი მსუქანი!

— რას იზამ, ყველა ხომ მარტო ჭამისათვის არ ცხოვრობს, — მკვებედ უპასუხა მას ვასომ და გადაწყვიტა აღარ ჩამქდარიყოს მის მანქანაში, მაგრამ ვანას პატივისცემით მაინც ჩაქდა და როცა საქმოდ გზა გაიარეს, წას მუხრუჭების ზრქიალი შემოესმა და შემდეგ პასანას სიტყვები:

— აი, გაიხედ, გაციებას წამლსა ჰყილიან... გაიქცი, იყოღე შენთვის ორი ულუფა ნაყინი და თითო მე და ვანასაც გვიყოღე. — პასანამ ნაყინის გამყიდველზე მიუთითა ვასოს.

— რას ნიშნავს თითო? — თხზოთხი უნდა შეჭვამოთ ყველამ! — გადმოხტა მანქანიდან ვასო და თავისუფლად ამოისუნთქა.

ოპ, ნეტავ ამ წუთისოფელში არავინ არ კვდებოდეს!

ზაურ კავისოვი

მისი ხასიათი

მოთხრობა

„ჰეი, ან სიცოცხლე, ან“... — ურუზ-მაგმა ისევ სცადა წამოეწყო სიმღერა, რომელსაც მაშინ მღეროდა ზოლმე, როცა გუთანს მიჰყვებოდა კვალში. არ გამოუვიდა, ყელიდან დაგუდული ხრი-ალი ამოსდიოდა. განა ასეთი ხმა ჰქონ-და ადრე? მაშინ ალბათ ახლადმოხნუ-ლი მიწის სუნი არბილებდა და ატკ-ბობდა ყელიდან ამოშავალ ბგერებს, თუმცა ახლაც ზომ გაზაფხულია. ურუზ-მაგი ხანდახან ისე ძალუმად იგრძნობს ზოლმე მიწის სუნს, რომ თავბრუ ეხვე-ვა და გაოგნებული თვლებს აცეცებს, ვითომ სადა ვართ. აქეთ-იქით იყურე-ბა, ეძებს ახლადმოხნულ მიწას, ჭიკაყე-ლებზე სანადიროდ გამოსულ ყვავებს, მაგრამ რა დაგიკარგავს, რას ეძებს! თთ-ხივე მზრიდან სახლის მოწყენილი კედ-ლები მისჩერებიან. რა დაემართა ურუზ-მაგს? რატომ მოუწყენია, ირგვლივ ყვე-ლაფერს?.. ეხ, უმიზნო არაფერია!

— ხიო, ქობორი... — ფანჯრიდან შე-მოიჭრა ვილაცის ხმა, — ბური, ჩადე-ქი კვალში, თორემ ამ სახრეს ზედ გა-დაგამტვრევ, აგიკრელებ მაგ ფერდებსა, შე მგლებს შესაძმელო, შენა!

ურუზმაგს გულში მოხვდა ეს სიტყ-ვები. წამოდგა. ღია ფანჯარასთან მივი-და, დაიხარა და რაფაზე დააწყო თავი-სი დიდი, მძიმე ხელები. მზერა ისარი-ვით გასტყორცნა მინდერისაკენ, იქით-კენ, სადაც ხარები ზანტად მიათრევენ გუთანს. უნდოდა დამტკბარიყო მათი ცქერით, მაგრამ სახნავეც და გუთ-ნეულიც ბურუსს დაეფარა.

არა ჩანან ქობორი და ბური, ვერ ხე-დავს მათ თვალბმომწყლიანებულ ურუზმაგი. ოოხ, რა ძნელია ყოფნა უიმათოდ, ურუზმაგი ვერ ხედავს მათ, გულით საყვარლებს, სულს რომ არ და-იშურებდა მათთვის...

„ჰეი, ან სიცოცხლე, ან“... ტირილ-ტირილით, ხმის კანკალით მღერის ურუზმაგი.

— ურუზმაგი! — საიდანღაც შემოეს-მა სოფის ხმა.

— რა იყო?! — უსიამოვნოდ გასძა-ხა, ურუზმაგმა.

— რა გემღერება, კაცო, ასეთ ღროს?! —

— ვითომ რაო! — სოფის მზარეს არც გაუხედავს, ისე ჰკითხა ურუზმაგ-მა. რომ გაეხედა კიდეც, დაინახავდა კი! გული ბოლმით აქვს საესე, თვლები ცრემლებით. ეგ კი არა, თავის საყვა-

1. ქობორი და ბური — ხარების სახელებია.

რელ ხარებასაც ვეღარ ხედავს, — ქობორი და ბური გადაღმა გუთანს მიათრევენ და თვალგადახედულს მათი გარჩევაც კი ვერ მოუხერხებია. მინდორი ხელისგულივით სწორია, ბორცვი კი არა, ხეც არსად დგას, რომ ხარებს იმათი მიზეზით ვერა ხედავდეს. ეხ, სად დაეკარგენით პატრონს თქვე ქედლონიერებო, ღვინის გადამხდევლებო, ვალის გამსტუმრებლებო!..

— ურუშმაგ, კაცო, შენ რომ წახვალ, მე რა მეშველება! — სევდიანად, ტირილგარეული ხმით ეუბნება სოფი.

— აგე, გამოჩნდნენ, მაგათ ვენაცვალე! რა ეშველებათ მათ უჩემოდ, უთუოდ გააწვალბენ ეგ ცხვირმოუხოცავა ბალები!

— კაცო, შენს თავზე იფიქრე, ის გირჩევნია.

— ქალო, გაიგონე, როგორ დასკვირდნენ ხარებს ეგ ცხვირმოუხოცავები?

— ვისზე ლაპარაკობ?

— ვისზე და, სახრეებს რომ უღერებენ წამდაუწუმ ხარებს.

— ნეტავი მოგასვენებდნენ!

— რას ამბობ, ქალო!

— ისაღილე, გენაცვალე, სადაც არის გამოვივლიან, წასასვლელები ხართ.

„პეი, ან სიცოცხლე, ან“... — ურუშმაგს აღარც სოფის მოსმენა უნდა და აღარც ხარებისაკენ იყურება...

— ურუშმაგ! — შემოსასახეს ეზოდან და სიმღერა შეაწყვეტინეს.

— ეხ, მომაბეზრა თავი ამ ლექსომ, — წაიბურტყუნა ურუშმაგმა და კარისკენ გაემართა.

ურუშმაგი და ლექსო მეგობრება არიან. უერთმანეთად არც ღვინი აქვთ და არც კირი. ლექსოს ხომ ნაბიჯიც ვერ გადაუდგამს ურუშმაგის ვარგვე და ისიც ყველგან თან წაყოლიებს ხოლმე მეგობარს. ახლაც ერთად უნდა გაუდგნენ გზას, თუმცა ურუშმაგი ასე აღრე არ ელოდა და, ცოტა არ იყოს, არც ესამოიფნა ლექსოს ნობრძანება.

— კრებაამდე რომ მივიდიოდე, წაეყვანდი, კრებაამდე გინდა ხელით ატა-

რებს კაცი, მაგრამ მერე? იმას ადევნოს თვალ-ყური, თუ იომოს... ნუთუ უნდა იომოს, ნუთუ კაცი უნდა მოკლას? ჭიანჭველისთვის არ დაუდგამს ფეხი და ახლა სისხლში უნდა იაროს? მაგრამ არა! ჭიანჭველა სხვა არის და კარზე მომხედური მტერი სხვა! თუ მაგ მამაძაღლებს სიცოცხლე მოებზრდათ, ურუშმაგმა იცის წამალი — ერთი კარგად დაუნაყავს ცხვირ-პირს და მერე წავიდნენ და იარონ, გზაზე რომ სული გასძვრეთ, ურუშმაგს ნუ დამედურებიან, გლეხი კაცია, უროკვერივით მუშატი იცის.

ფიქრობდა ურუშმაგი და თან მეგობარს კარს უღებდა.

შემოვიდა დაბალ-დაბალი, მზით გემრიელად გარუჯული კაცი. ძველი ფარჯა ეცვა, სახე ზომაზე მეტად უღაქლავებდა, ეტყობა, სამგზავრო გადაეკარა.

— სოფი, დეიდა ჩემო, ჩემი ცოლი ატირებელი დავტოვე და გეხვეწები, გადდი და ცოტა დაამშვიდე. თუმცა, რა ვიცი, დამშვიდდება კი! გაგაცილებო, აინგმა, მე ვეთხარა, შენ რომ ჩემს გვერდით დაგინახევენ, სასაცილოდ ამიგვებენ-მეთქი, ეგრე არ არის? როდეს იყო რომ ომში მიმავალ კაცს გვერდით ცოლი მისდევდა ფეხდაფეხ... უნდა გამაგრდეთ შენ დარჩენილები, მტერს ჩვენ მოვეუვლით.

ლექსო ხელების ქნევით, აღვზნებულ ლაპარაკობდა, მერე ურუშმაგს მიუბრუნდა, მხარზე ხელი ჩანთავო და უთხრა:

— ურუშმაგ, აქამდე ხომ შენ დაგყავდი ყველგან, უშენოდ არ ევარგოდი, ნაბიჯს ვერ გადავდგამდი, წინ შენ რომ არ წამძლოლოდი... ახლა ეგრე აღარ აქნება, აღარც შენ აგეშლი ნერვებს და მეც ჩემს ქუთაზე ვეჭნები. ანას ხომ ხელავ—ლექსომ ფარჯის კალთა გადაიწია და მამამისის ნაქონი ხანჯალი გამოაჩინა, რომელიც მამის სიკვდილია შემდეგ სახლის კედელზე ეკადა.

— ლექსო კი არა, გუბის ბაყაყი ვიყო, თუ ამ ხანჯლით მუსრი არ გავაველო

მტერს. აქამდე ხომ ღორიც არ დამიკლავს ამით, იყო წყნარად და ისვენებდა, ახლა ნახე, მტრის სისხლით როგორ გაეაძღო. ხო, ხო, ნუ გეცინება, ლექსოშიც გაიღვიძა ოსურმა სისხლმა.

— ნუ ჩქარობ, ლექსო, ფეხი არაფერს წამოკრა, შენ ის მითხარი, ქარქაშში ხომ არ ჩაგეიანგდა ამდენი უხმარობისაგან. ერთხელ მაინც ამოგელო დღის სინათლეს.

— მთელი დამე ვბოხავდი თხის ქონით, სისინებს, ისეთია. თუ გინდა გაჩვენებ, ფხა გაუსინჯე. — ლექსომ ისევ წაიგელო ხელი ხანჯალზე, მაგრამ ურუხმაგმა არ დაანება.

— კარგი, მოეშვი, გაგებუმრე! ურუხმაგმა სოფის გახედა. სოფი გარინდებული იდგა მათ შორიახლოს და გულჩუყებული თავსაფრის ბოლოთი იწმენდა ცრემლებს. თითქოს აქამდის ვერ დაეცერებინა, რომ ურუხმაგი ფრონტზე უნდა წასულიყო. თითქოს სიზმარში ყოფილიყო აქამდე და მხოლოდ ახლა, ლექსოს გამოჩენის შემდეგ მიმხვდარიყოს სიმატლეს.

— სოფი — მიუბრუნდა ცოლს ურუხმაგი.

— რა იყო?

— ტირილისათვის ადამიანს თავისუფალი დრო სჭირდება, ჩვენ კი გზაზე ვდგავართ, სუფრა გაშალე! ჩვენა მფარველი წმინდა გიორგის — უსტირჯის საღვთაგროდ უნდა შევსვათ.

ურუხმაგი ისევ მივიდა ფანჯარასთან, ისევ ჩამოაწყო ხელები რაფაზე და თქვა:

— ოი, ბალო, ერთი გავიგო, რომ ჩემს ხარებს უღმერთოდ მოეპყარი, ყურებს აგახლეჩ, ყურებს!

— ვის ელაპარაკები, კაცო! — გამოსძახა ლექსომ და მაგიდასთან სკამი მიიჩოჩა, სასმელით სავსე ხელების ახლოს.

***

„პოი, ან სიცოცხლე, ან“... ისევ ცდილობს სიმღერის თქმას ურუხმაგი, და ისევ ამოდ. რაღაც წადილი აკლია

გულს... წინათ, გუთანს რომ მიჰყვებოდა ხოლმე, ისეთ სალაღობოს შემოსძახებდა. — ჭიკელებზე სანადიროდ გამოსული ყვაეები მიწაში ჩიჩქენას შეეშვებოდნენ და გაკვირვებულნი თავებს მაღლა სწევდნენ. ისეც ხდებოდა ხოლმე, რომ სიმღერის სმენით გატაცებულ ყვაეებს ჭიკელები ავიწყლებოდათ, ეს საწყლებიც სარგებლობდნენ ამით და მიწაში უჩინარდებოდნენ. მაშინ უფრო მეტად სალაღობო, სასიყვარულო სიმღერებს ამბობდა ურუხმაგი. ან სხვაზე რა უნდა ეფიქრა ახალგაზრდა, ჯანღონით სავსე ვაჟკაცს. ახლა კი ენის წვერიდან ვერ იცილებს: — „ან სიცოცხლე, ან...“

ეს, კარგი იყო, კარგი კაციშვილი ხელს არ გიშლიდა, შენც არავისი არ გერიდებოდა. ქობორი და ბური ნელი ნაბიჯით მიუყვებოდნენ ხნულს, შენ მარტო ის გვევლებოდა, რომ მაგრად დაგეჰკირა გუთნის სახელურები, რომ ხნული არ გამრუდებულყო, მთავარი ეს იყო. ისე კი მერე გინდა სიმღერა დაგეწყო, გინდა ცეკვა.

აქ კი სულ სხვანაირადაა. როცა დალილ ჯარისკაცებს სძინავთ, სიმღერა აკრძალულია. თუ მაინცდამაინც ვერა სძლებ, გულში იმღერე! რა ქნას ურუხმაგმა. ფიქრებით მიდგებ-მოდგება, ქვეყანას შემოიგლის და ბოლოს ისევ თავის ხარებს გაიხსენებს. ეშინია, არ გაუღახონ, არ დააშვიონ. „აკი გავაფრთხლე! თუ ჩემი ნათქვამი დაივიწყა, მერე თავის თავს დაბრალოს, რაც მოუვა“.

კარგი იქნებოდა, ერთხელ კიდევ გაეფრთხილებინა წამოსვლის წინ ის ლაწირაკები. ხელეე მისწერს სოფის, რომ თვალყური აღევნოს და ბიჭებსაც შეახსენოს, რაც ურუხმაგმა დაიბარა.

„პეი, ან სიცოცხლე, ან“...

ხმამალა გამოუვიდა სიმღერა ურუხმაგს. ტანმალალი ჯარისკაცი, რომელიც მის გვერდით იწვა, შეიძრა და თვალების ფშვენტით წამოქდა.

— ურუხმაგ, გაიღვიძე უკვე თუ ძი-

ლში ლაპარაკობ?! — ხმადაბლა ჰკითხა მეზობელმა.

— ხო! — მოკლედ მოუჭრა ურუხმაგმა, რომ ლაპარაკში არ შეჰყოლოდა და ფიქრის ძაფი არ გასწყვეტოდა.

— რომელზე ამბობ „ხოს“ — ვერ მიუხედა ტანმალაღი. თუმცა რა დიდი მიხვედრა უნდოდა, უზურმაგი მძინარე რომ ყოფილიყო, პასუხს ხომ ვერ დაუბრუნებდა! მაგრამ ტანმალაღ მეზობელს ამის საინგარიშოდ არ ეცალა.

— აბა მძინავს!

— მე კი მეგონა, რომ მძინარე ლაპარაკობდი.

— არა. გულში ვლიღინებდი და ხმამალა გამომივიდა.

— რა ცხოვრება ჩვენა გვაქვს, რომ სიმღერა მოგანდომა.

— მართალი ხარ, მაგრამ რა ვქნა, ქობორი და ბური ვერ ამოვიგდე გულიდან, განუწყვეტლივ იმათზე ვფიქრობ, ყუმიარის ნამსხვრევებივით სხეულში მყვანან ჩარჩენილნი.

— ვინ არიან, შენი შვილები?

— არა. ჩემს ხარებს ვეძახი ასე. როცა ემღერი, გულიდან გადამეყრება ხოლმე იმათზე დარდი.

— ეხ, შენ ხარებზე ფიქრობ, მაგრამ... — ტანმალაღმა ბოღმიანად ამოისუნთქა, გულაღმა მწოლიარემ ხელეები თავქვეშ ამოიწყო და კერს მიაშტერდა.

— რალაცის თქმა გინდოდა კიდევ?

— იქნება ხარებზე აღარ ვიფიქრო, და საუბრით თავი შევიქციო? — შევეითხა ურუხმაგი.

— ურუხმაგი! — პასუხის მაგიერად მიმართა მეზობელმა.

— რაო!

— ტრაქტორი თუ გინახავს როდისმე.

— ეხ, თავი დამანებე, თუ ღმერთი გწამს! — ამოიოხრა ურუხმაგმა.

— რატომ, რა მოხდა?

— ჩემი ხარები რომ დაგენახა...

— მანდ ვინა ხმაურობს?! დაგავიწყდათ, რომ ხვალ ფრონტის ხაზზე ვართ გასასვლელები? — დაივეირა ვილაცამ

და ურუხმაგმა თავზე საბანი წაიხურა. კარგახანს იწვა გაუნძრევლად, სულგანახებული, მერე დაიწყო ფიქრი იმაზე, რომ როგორც კი დროს იხელთებდა, სოფის მისწერდა წერილს, და გულში რამდენიმეჯერ გაიმეორა, თუ რასაც მისწერდა. „სოფი, გახსოვს ის დღე, მე რომ სოფლიდან წამოვედი? მე არასოდეს დამავიწყდება. გახსოვს, როგორ მოუქნია ჩემ ბურის იმ ლაწარაგმა სახარე? სოფი, გააფრთხილე ერთხელ კიდევ ეგენი, თორემ როცა ჩამოვალ, კარგა დავათვალიერებ ჩემ ხარებს და თუ საბრის კვალი რამე შევამჩნიე, მაშინ, იცოდნენ, ცხვირიდან ძმარს ვადუნ. სოფი, კინაღამ დამავიწყდა, რა ისმის იმ უქნარა ლექსოზე? მალევე დაგვაშორეს ერთმანეთს, სხვადასხვა ნაწილში დაგვარიგეს. ცრემლები წამოსცივდა ლექსოს. მეც ძალიან მეწყინა მასთან განშორება. აუცილებლად მომწერე ლექსოს ამბავი და ხარებს მიმიხედე“.

— კარგი წერილი გამომივა, — თავს ირწმუნებს, ურუხმაგი, — კარგი და მშვენიერი წერილი, ოღონდ არაფერი არ უნდა დამავიწყდეს, როცა ზღლში კალამსა და ქალაღს დავიჭერ.

— ადექით! — გაისმა ვილაცის გამოკვიანი ხმა. ურუხმაგმა საბანი ფეხებით დაიქნია და სწრაფად წამოხტა.

***

„— ოი, ან სიცოცხლე, ან...“ — ურუხმაგი ბალახზე წვეს პირქვე. მარცხენა ხელი ნიკაპქვეშ ამოუღვია და მღერის. მღერის ხმადაბლა, რომ არავინ გაიგონოს. თუმცა რა ემღერება ნეტავი? ამ ცოტა ხნის წინ, ერთ დიდ ბრძოლაში, ვილაცამ მარჯვენა ხელის თითში დაჭრა. კიდევ კარგი, რომ თითი იქმარა. ბედს უნდა უმადლოდღეს ის მურღალი, რომ ურუხმაგს გადაღრჩა, რომ ხელში არ ჩაუტარდა და თავა დაიძვრინა, თორემ ერთი ალიყულა ჰქონდა ურუხმაგს მისთვის განზადებული. არა უშავს რა, იქნებ კიდევ ჩაუტარდეს ხელში და მერე გაუსწორდება... „მე“!

გულში ჩაიციხა ურუშმაგმა — დამენახა მაინც ვინ იყო, როგორი იყო, როგორ ვიცნობ, კიდევაც რომ შემხედდეს მომავალ ბრძოლებში? არა უშავს რა, ჯაერს მაინც ამოვიყრი. კაცის მოკვლას ვერიდებოდი აქამდე, მაგრამ პირველნი ისინი დაგვესხნენ თავს, მათ აიღეს პირველებმა ხელში იარაღი.

პოლიტხელი გაზეთს კითხულობს. კითხულობს გატაცებით, თვალმოუშორებლად. ალბათ მასაც პირველად ესმის, რასაც გაზეთი აუწყებს, და ფრონტის ცხელ-ცხელ ამბებს ისე გაუტაცუნია, რომ არც კი ამოწმებს, უსმენენ თუ არა ჭარისკაცები. პოლიტხელს ალბათ ვერ წარმოუდგენია ისეთი ჭარისკაცი, რომელიც ფრონტის ახალი ამბებით არ დაინტერესდება. და იქნებ მართალიც არის, იქნებ ჭარისკაცები მართლაც უსმენენ, ურუშმაგმა ამის თაობაზე რა უნდა იცოდეს, სხვა ჭარისკაცებიც მასაც თუ სულგანაბული სხედან, ეგ არის და ეგ. ან იქნებ მათ არა ჰყავთ ურუშმაგისნაირი ხარები. და ურუშმაგი ფიქრობს ქობორზე და ბურიზე. სოფოზეც ფიქრობს ურუშმაგი, თუმცა მისი ბედი არ აწინებს. სოფიმ იცის თავისი მდგომარეობა და შეუძლია იყოს მომთმენი. მაგრამ წერილი რომ ვერ მისწერა!

„მოსკოვის მისადგომებთან მოსპობილია 25 ტანი“, „სტალინგრადის მისადგომებთან განადგურებულია ფაშისტების რამდენიმე დივიზია, მაგრამ ჩვენს ჭარებსაც ცოტა დანაკლისი როდი აქვთ“. პოლიტხელი აგრძელებს სხვადასხვა მონაცემების კითხვას, ურუშმაგი კი კვლავინდებურად ნაწყვეტ-ნაწყვეტ უსმენს მას. არც აქამდის უსმენდა თავგამოდებით. გაზეთის გარეშეც მობეზრდა ლაპარაკი მკედრებზე და სიკვდილზე. ბევრი უბედურების ნახვა მოასწრო ურუშმაგმა ამ ხანებში.

მის გვერდით ვილაცამ ხვრინვა ამოუშვა. ურუშმაგი მისკენ მიბრუნდა. ოო, ეს მისი შავტუხა ამხანაგია; გულაღმა გაშოლტილა, მუთაქასავით დახვეული შინელი თავიქვეშ ამოუდგია და გულიანად ხვრინავს. ხვრინავს და არ-

ხეცს თავის მოკლე, „შავტუხა“ შიგადაშიგ ილიმებოდა კიდევაც შეგვერმანი. ხარაძე იყო გვირაოდ. ურუშმაგს სიამოვნებდა, დაღლილი ჭარისკაცი ძილში მაინც რომ ილიმებოდა. სხვა დროს სად მოიკლიდა: ან თვითონ უნდა მოეყლა, ან დაღუპულ ამხანაგებზე ედარდნა. როცა გძინავს, მაშინ სხვა საქმეა. თუ კარგი სიზმარი გეჩვენა — შენი ბედი, თუ არა და გამბორტებით უნდა იხვრიო.

ურუშმაგი ხარაძისაკენ გადებრუნდა. ტუჩები ყურთან მიუტანა და ჩასჩურჩულა: „რა იყო საყვარელო, მუხრანელი ღვინო გესიზმრება?“ ხარაძემ კიდევ უფრო გაიღიმა და ნეტარებით თქვა: „ეხ, შენი ქირიმე, ქართული ღვინო!“ — ხო მართალი მითქვამს, ეტყობა, მივხვედრილვარ. — ურუშმაგს კიდევ რაღაცის თქმა უნდოდა, მაგრამ პოლიტხელმა შეაწყვეტინა. მან გაზეთში ვილაც ლექსოზე წაიკითხა ნარკვევი და ურუშმაგი, როგორც კი „ლექსოს“ მოკრა ყური, ცოფიანივით წამოხტა.

— მოიცადეთ, — მივარდა იგი პოლიტხელს. პოლიტხელი სათვალადან მიაშტერდა მას, მაგრამ როცა ურუშმაგი ახლოს მიეჭრა, სათვალე შებლზე აიწია, რადგანაც იგი მხოლოდ გაზეთის წასაკითხად იყო სახმარი.

— რა გინდა ურუშმაგ, რა მოხდა?
— თქვენ ვილაც ლექსოზე წაიკითხეთ, ვინ არის და სადაურია?

— ოსია, მაგრამ შენ ყველა ოსი ხომ არ გეცოდინება!

— ყველას, რა თქმა უნდა, ვერ ვაეწვედებოდი. მაგრამ ჩემს მეზობელ ლექსოს კი კარგად ვიცნობ. ფრონტზედაც ერთად წამოვედი. იქნება ის არის. კიდევ ერთხელ წაიკითხეთ, — ყელი გამოუწია ურუშმაგმა პოლიტხელს.

— მაშინ მისმინეთ! ყველამ ყურადღებით ისმინეთ, მე თქვენ ურუშმაგის თვისტომის გმირობაზე წაგიკითხავთ — ურუშმაგმაც მოათვალეირა ჭარისკაცები, თითქოს სთხოვდა — ყურადღებით მოისმინეთ, იქნება მართლაც ჩემს მეგობარზე ეწეროსო გაზეთში.

„გერმანელ ფაშისტებთან ბრძოლაში დიდი გმირობა გამოიჩინა ოსმა კაბუქმა ლექსო კანევემა“.

— სწორია, სწორი, ეს მართლა ჩემი მეზობელი ლექსო ყოფილა!

ურუზმაგმა უღვაშებზე ხელი გადაისვა და თავის დაჭრილ თითს დააჩერა.

„უნდა მომეკლა ის მამაძალი, არ უნდა გამეშვა“ — და ურუზმაგი შერისიძების გრძნობით აღენათ.

„ფაშისტების ნაწილთან უთანასწორო ბრძოლაში დაეცა მისი სამი ამხანაგი, მაგრამ არ შეშინდა მამაცი ოსი და...“

— ფუი, ეშმაკმა წაიღოს შენი თავი, ლექსო, სახლში ძაღლებისაც კი გეშინოდა. — ხმაშალა წამოიძახა ვახარებულმა ურუზმაგმა.

„გაანადგურა მოწინააღმდეგე. მან მარტომ შეასრულა მეთაურის დავალება: შეაერთა სატელეფონო ხაზი. ამ მამაცობისათვის სარდლობამ იგი საბჭოთა კავშირის გმირობაზე წარადგინა“.

ესეც შენი „უხეირო“... არა, მეგრძეზე თუ გმირის ვარსკვლავს დაიკიდებს, ეს სახელი მას აღარ შეფერის. უხეიროს ვინ მისცემს ასეთ ჯილდოს. ურუზმაგი ფიქრებში წავიდა, მას უკვე აღარ ესმოდა პოლიტბელის ლაპარაკი.

— ჩემნაირი კი მედლის ღირსიც არ არის. თითში დამკრეს და ისიც ვერ გავიგე ვინ მესროლა, — და ურუზმაგმა დახედა მკვიდროდ შეხვეწულ თითს.

„ნუთუ ხელს შემიშლის? — გაიფიქრა და მტკივანი თითით ჩახმახი მოსინჯა. — ხელს კი შემიშლის, მაგრამ არაფერია, დაჭრილი თითითაც შეიძლება ბრძოლა“.

***

— მოეწყეთ! სწორება! — დაივრგვინა მეთაურმა. ქარი ოდნავ ურხვედა ხუჭუჭ თმებს, ეტყობოდა რაღაც სასწრაფო ზრძანება მიეღო, იმდენად სასწრაფო, რომ ქუდის დახურვაც კი ვერ მოეწყრო.

— დახვერვაზე უნდა გაიგზავნოს რამდენიმე კაცი. ვინც თანახმაა, ხელი ას-

წიოს. — მტკიცე, მშვიდი ხმა წავიდა. თქვა მეთაურმა და მის წინ ჩაწყვირებული ჯარისკაცები შეათვალიერა. „ზუსტად ჩვენი კოლმეურნეობის თავმჯდომარესავითაა, აგრემც იმ ქვეყნად ერთმანეთს უზიდავენ წყალს. იმანაც ასე იცის, კოლმეურნეებს მშვიდად ეკითხება — რომელი თქვენგანი გამოვა სამუშაოზე და მისი ამგვარი შეკითხვა შელოცვასავით, მოქმედებს გლეხებზე — მეორე დილით მთელი სოფელი სამუშაოზე გადის. მეთაურის სიტყვებიც ასევე მოქმედებს ჯარისკაცებზე, ისინი მუდამ მზად არიან ყოველგვარი დავალების შესასრულებლად“... ეიღრე ურუზმაგი ამას ფიქრობდა, მის გარშემო ყველამ ასწია ხელი.

— ურუზმაგ, არ მეგონა თუ ასეთი მშიშარა იყავი, — უთხრა მეთაურმა და თვალი თვალში გაუყარა.

ურუზმაგი სირცხვილისაგან გაწითლდა, ერჩია კიწა გასკდომოდა, მაგრამ ისევ მეთაურის სიტყვებმა დამშვიდა.

— უკეთ რომ გაგიცნო, მე შენ მარტოს გაგაგზავნი დახვერვაზე! — მეთაური შეტრიალდა და ბრძანებით დაუმატა, — აბა წამომყევე, ნაბიჯით იარ!

***

„— თი-ოჰ, ან სიცოცხლე, ან“... მღეროდა ურუზმაგი და მიაბიჯებდა. მხარზე ავტომატი ეკიდა, შეეძლო ჯობითაც ეტარებინა, მაგრამ...“

„ვინ გამოიგონა ნეტავი? ხანჭალიც იარალია, მაგრამ ამას ბევრად სჯობია. ხანჭლით თავსაც დაიცავ, ამით კი შეგიძლია კაცს შორიდან ესროლო, თითქოს ახლოს მისეღისა გეშინოდეს. ეს... სამი კაცი არც ისე ბევრია, ეს ხმაგრილა მაკახელები რომ არ ჰქონდეთ. მე არ შეშინია, რა თქმა უნდა, მაგრამ თუ სროლა დამიწყებს, შეიძლება ვერც მე მოვითმინო და რომელიმე მოვკლა კიდეცა. მაშინ თავიანთ თავს დააბრალონ. ომში, ფრონტის ხაზზე ბევრნი იხოებებიან, ოღონდ იქ სულ სხვანაირადაა საქმე. მოწინააღმდეგეები ისე აირევიან ხოლმე ერთმანეთში, რომ მთელი

ქვეყნის ღმერთებიც ვერ გარკვევენ, რა ხდება, ვინ ვისა ჰკლავს, ვისი ტყვია ვის ხვდება”.

ურუშმაგმა მეთაურთან საუბარი გაიხსენა. მეთაურმა გააფრთხილა განსაკუთრებით ყურადღებით ყოფილიყო ტყეში — ყოველი დაუღვეარი ნაბიჯი, ყოველი გამტყდარი ფიჩხი სასიკვდილო საფრთხეს შეგიქმნისო — ეუბნებოდა. „რა ჩანდაბად უნდათ სატელეფონო ხაზი, ჩვენ ხომ მთელი სიცოცხლე არ ვისხდებით აქ. ან იქნებ მეთაურს ჩემი გამოცდა უნდოდა და ამიტომ გამომგზავნა“, — ისევე ფიქრებში ვაიხლართა ურუშმაგი.

ამასობაში კი წინ მიიწევს, ყურადღებით ათვლიერებს ყველაფერს, ფრთხილობს, გამხმარ ტოტებს გარს ეფლის, ემინია რომ ფეხი არ დააბიჯოს და თავი ვასცეს. შორიდან ხმაური შემოესმა. მატლის მძებნელი კოდალა უკაკუნებდა ხეს. ურუშმაგი ფიქრებიდან გამოერკვა, კოდალაზე გაჯავრდა — რა ახმაურებსო.

ისევე წინ მიდის, დანიშნული ადგილისაკენ, და ისევე ათასნაირი ხმები ჩაესმის, ვერ გარკვეულა, რომელი მათგანია ნამდვილი და რომელი ეჩვენება. რაღაც შრიალი შემოესმა, თითქოს თავის თიბავენო. მერე თითქოს ურმის ჭრიალსაც მოჰყრა ყური. „შუსტად ასე ჭრიალებენ ურუმები, როცა ხუროს ხეობიდან თავით დატვირთულნი ბრუნდებიან“. ჰაი გიდი! რა ჩანდაბას დავეთრევი ამ უცხო ტყეებში? — ურუშმაგმა ავტომატის კონდახი მიწას წავრიანად დაჰყრა. — ის არა სჯობდა, ხუროს ხეობიდან თვით მეზიდნა. მწვანე ბალახით კარგად გაფიქობილი ქობორს და ბურის, შემოვფლებოლი ურმის კოფოზე და მიდი!.. „ჰოი, ან სიცოცხლე, ან...“ ფუი, რა ღმერთი გამიწყრა სიმღერის დრო მაქვს ახლა?!

ხმაური კი სულ უფრო ახლოს გაისმის. ახლა იგი ხერხის ხმასა ჰგავს. იქნება ვინმე სამასალე ხესა ხერხავს. მაგრამ ვის უნდა მოუვიდეს თავში ასეთ დროს ხის ხერხვა? ეშმაკსაც წაუღია

იმის თავი, მთავარია გამხმარ ტოტებს არ დააბიჯოს.

მოდის. წინ მიიკვლევს გზას.

„ხხხ-ხხხ-ხრრ“ — „ტყის ეშმაკი ხომ არ მატყუებს ნეტაე“ — აქეთ-იქით იყურება, მაგრამ ვერაფერს ხედავს. მართალი რომ თქვას კაცმა, ცოტა შეეშინდა. მაგრამ ლექსოს გმირობის ამბავი გაიხსენა და თავისი თავის შეჭეცხვა. ხმელი ფიჩხებიც კი დაავიწყდა, ტანი შემართა და ფართო ნაბიჯით წავიდა. წავიდა და... უცებ გაბეჭებული შედგა. საოცრება: ვიღაც უცხო კაცი წევს ხის ძირში და გულწინად ხვრინავს. ისე არხეინად ხვრინავს, თითქოს თავის სახლში იყოს წამოწოდლი.

იმ კაცის გვერდით ორი ჩემოდანი იდო, ჩემოდნების გარშემო კი მავთულის ნაწყვეტები ეყარა. ურუშმაგმა იცნო სატელეფონო ხაზის მავთულები. იქვე ავტომატიც იდო. ალბათ მისმა პატრონმა იგი თავქვეშ ამოიღო, როცა დასაძინებლად დაწვა, მაგრამ მერე ძილში გვერდი იცვალა, გადაბრუნდა და ავტომატიც ცალკე დატოვა.

ურუშმაგმა იმ უცხო კაცში გერმანელი ჯარისკაცი შეიცნო. ჯერ გაღვიძება უნდოდა, მაგრამ მერე გადაიფიქრა. „ჯერ ეძინოს, ჯერ ჩემოდნებს გადავაბა? ერთმანეთს, იქნება როგორ სიზმარებს ხედავს, რატომ მოვაცდინო?!“ ურუშმაგმა ირველივე ყურადღებით მოატარა თვალი, ემანდ ფაშისტის ამხანაგები არ ტრიალებდნენ გარშემო. არავინ ჩანდა... იხილ მიძინარის ავტომატი, ჩემოდნები კარგად გადააბა და კიდევ მოათვლიერა იქაურობა. კაცის ქაპანება არ იყო, გერმანელი ისევე გაბმულად ხვრინავდა. ურუშმაგი ჩემოდანზე ჩამოქდა და ერთი ომხიანად შემოსძახა „ოი-ოჰ, ან სიცოცხლე, ან...“ მიძინარე ფეთიანივით წამოხტა, უნდოდა ავტომატისათვის ხელი ეტაცნა, მაგრამ საღლა იყო!

— დაქვქი, დაქვქი, — ეუბნება რუსულად ურუშმაგი და თან ავტომატს უღერებს ფაშისტს. შეეშინდა კაცს. უნდოდა სცემოდა, მაგრამ ურუშმაგს ისე

ჩაებლუჯა ხელში ავტომატი, რომ მიხვდა, არაფერი გამოუვიდოდა. ურუხმაგი ნელ-ნელა წამოდგა ჩემოდნიდან, მეორე ავტომატიც მხარზე გადაიკიდა და გერმანელს ეუბნება:

— რაკი გამოიძინე, მოდი, ახლა ენ ჩემოდნები წამოიკიდე, თორემ აქ რომ დაგვრჩენს, შეიძლება ვინმემ წაიღოს.

— მე არსად არ მიჩქარება, დამტვრეული რუსულით უპასუხა გერმანელმა.

— წამოდი, წამოდი, ასე სჯობია, რად გინდა ამ დაბურულ ტყეში ძილი, შეიძლება უხსენებელი ჩავიძვრეს პირში, — ისე ეუბნება ურუხმაგი, თითქოს თავის ძმობილ ლექსოს ელაპარაკებოდეს. კარგა ხნის მოლაპარაკების შემდეგ, როცა გერმანელმა შეატყო, რომ ურუხმაგს მოთმინების ფიალა აეცხო, აიკიდა მეთუღით გადაბმული ჩემოდნები და კარგი მეკურტნეაგით ურუხმაგის მითითებულ გზას დააღტა.

— თი-თი, ან სიცოცხლე, ან... — მეტისმეტად გამხიარულდა ურუხმაგი. ხარებიც კი გადააფიწყდა. სხვა სიმღერებსაც შემოსძახებდა, მაგრამ ახლა ეს ურჩევნია ყველას.

— ბიჭო მოიხედე — მიმართა მან ჩემოდანაკიდებულს.

— რა გინდა? — გაბუტულივით გამოეპასუხა გერმანელი.

— თუ გყავს შენ ხარები! — ურუხმაგმა ზურგზე გადაიგდო გერმანელის ავტომატი, თავისი კი ისევ მიუღირა, ემანდ თავხედური აზრები არ მოუვიდესო თავში.

— ეხ... — ამოიხვნეშა ტყვემ და თავის ენაზე რაღაც წაიბურტყუნა.

— არც ოჯახი გყავს?

— ოჯახიცა გყავს და ხარებიც.

— ვაჰ! მართლა გყავს ხარები? მაშინ აქ რალას აკედებ, კაცო! ის არ გირჩევნია, იმათ გვერდით იყო!

— კი მირჩევნია, მაგრამ იქაც რომ სხვებს ემსახურებოდი! ახლაც სხვების ტვირთის ორგევა მიწვევს. როგორც შენ შენაბი ამ წუთში, ასე ვიყავი მუდამ

შებმული. მხარები გადატყავული მაქვს...
ცოტა მაინც დამსვენე.

— ნუთუ ასე მძიმეებია?

— მაშ რა იქნება, ჩემოდნებში ხომ აპარატებია. სატელეფონო ხაზს ვაკეთებდით. ჩემი უფროსები სოფელში ჩავიდნენ... ახლა ალბათ გამწარებულნი მეძებენ.

— არა უშვას რა, თუ კარგი მეძებრებია, სუნზე გამოჰყვებიან შენს კვალს.

— ეხ, ალბათ ველარასოდეს ვნახავ ჩემს ოჯახს, — დაიწყო მოთქმა გერმანელმა.

— გამაგრდი, გამაგრდი. იმედს ნუ დაჰკარგავ. შენი სულელი უფროსები როცა გონს მოვლენ და ჩვენებს დანებლებიან, მაშინ შენც გაგიშვებენ სახლში.

— ვიდრე ხარს დაჰკლავდე, მარალი მოალოკინეო!

— ვერ გაიგე!

— რა ვერ გაიგე, სასიკვდილოდ მიგვევიარ და იმედი არ დაჰკარგოო, მუუნებში.

— შენ ხომ არ გაგიყდი, რა სიკვდილი აგიტყდა!

ასე საუბარ-საუბარში მიიღწიეს შტაბამდე. ურუხმაგმა ტყვე მეთაურს მიპგვარა. მეთაური ჭერ დაიბნა, მაგრამ როცა ყველაფერს მიხვდა, გაიღიმა...

— თი-თი, ან სიცოცხლე, ან... მიღლობა ღმერთს, დღეს კი გამოუჩნდა ბარათის დაწერის საშუალება. წერილის ბოლოს, სხვათა შორის, დაურთავს თუ როგორ შეიპყრო გერმანელი და როგორ სახედარივით მიიყვანა ნაწილში, და რომ შემდეგ ფაშისტის ორი ამხანაგიც დაატყვევეს. თანასოფლელების თვალში ავტორიტეტი აეწვეა და იმის ხარებასაც უფრო კარგად მიხედავენ.

სოფი, პირველ რიგში ჩემი ხარების ამბავი უნდა გკითხო, როგორ არიან, ხომ არაიენ მიჩაგრავს, იმათ შემოგვევლე... ასე დაიწყო ურუხმაგმა დიდი ხნის ნაოცნებარი, შინ გასაგზავნი ბარათი.

სარგო მინდიაშვილი

ზღვაზე წვიმა...

ზღვაზე წვიმდა
და წყალს წყალი დაემატა.
გემზე აფრა დაგვიჭიმა ქარიშხალმა;
დაიშხაშა
მთელი დილის სიხარული...
განთიადის სიხარული
დაიშხაშა...

ზღვაზე წვიმდა...
ციდან თეთრი თოლიები
ფრიამულით
გემის ანძებს ეხვეოდნენ...
ზღვაზე წვიმდა, —
მგზავრნი ნაპირს მოველოდით,
და ნაპირიც
მღელვარებით მოგველოდა.

ზღვაზე წვიმდა
და გრძნობები — წმინდანები
ზღვის ტალღებში
დაგველაუდნენ წმინდა ნებით...
ცა გაიხსნა...
ზღვაზე წვიმამ გადაიღო: —
ქარიშხალმა ლურჯი ფრთები დაიკეცა...

დაიღწა
გემში რაც კი ძრწოლა იყო: —
შორს
ნაპირი
მზის სხივებით
გაიკვება...
დაიკვნესა გემმა
შვებით,
სიხარულით,
და გულებშიც
სიხარული დაიპრესა.

სანაპირო, —
ტრფობისა და ყვავილის ტყე,
ატმის თეთრი ყვავილებით
მოგვეგება; —
ქალიშვილი,
ყვავილების თაიგული
და...
ტრფიალი
დამარჩებიან მოგონებადა.

საპირთუქოს

შენ ჩემი სიმღერის უზადო კერა ხარ,
 შენ ჩემი ოცნების წყარო ხარ უღვევი.
 ისევ დაგიბრუნდი,

რომ კვლავაც მენახა
 შენი დიდებული დედულ-მამულები.

როგორც ბავშუობიხანს,

ახლაც ისევ იხე,

უსაზღვრო ოცნების ცეცხლში გამახვიე...
 მოველ და...

ოქროსფერმა ღრუბლებმა აისზე
 ვარდებს სიხარულის ცრემლი დააფრქვიეს.

ველუაჲ და...

(რა გულმა გაუძლოს ამ ღელვას),
 გრძნობებს ჩაქსოვია ფანდურის

ტკბილი ხმა,

მთებს გადაგრაგნილი ულავს ცისარტყელა,
 ცეცხლივით ანთია ველად ყვავილის ზღვა.

ველუაჲ და...

თაფლივით სულში იღვევთება
 პოეტურ გრძნობების ნაჯერი თბილი ხმა,
 ოსეთის მთებში რომ ლექსად აენთება,
 ისმინოს მოსკოვმა!
 ისმინოს თბილისმა!

ს ი ზ მ ა რ ი

მოთხრობა

— აბა, სწრაფად, დირექტორთან — მოულოდნელად ჩაესმა გარინდებულ სოლოთის. ნაცნობი ხმა იყო — მდივანი-მემანქანე მაღალი ქუსლების ბაკა-ბუკით უახლოვდებოდა, მაგრამ სოლოთის ის არ შეუშინებია, თვალეზზე თითქოს ლიბრი გადაკვროდა, „ამ გახურებული მუშაობის დროს შეიძლება კაცა მოაციდინო?“ გაიფიქრა სოლოთიმ და — ის იყო დააპირა ეკითხა: „რა უნდა დირექტორსო“, რომ მდივანი ქალი ისე ელვასავით გავარდა ოთახიდან, თვალიც ვერ მოჰკრა.

„რას იზამ, გინდა, არ გინდა, უნდა წახვიდე, — ფიქრობდა სოლოთი, — გადადე ყველა სასწრაფო საქმე და წადი... აბა რა, უფროსის ბრძანება! თუმცა, საკვირველია, რაზე გავახსენდი დირექტორს. რამდენი ხანია ჩვენს ქარხანაში მუშაობს, ერთხელაც არ გამოუძახივარ. ახლა კი... ნეტა რა მოხდა“...

ამ ფიქრებში გართული სოლოთი თავისდაშეუმჩნევლად დირექტორის კაბინეტის კართან აღმოჩნდა. სახელურს წაველო ხელი, რომ ისევ ეპვემა გაურბინა: „მაინც რატომ მიბარებს? ადრე ხომ ვერც კი მაჩვენებდა, ყურადღებას არ მაქცევდა. არა, კარგი ამბავი არ

არის ჩემს თავს“. აფორიაქებულმა სოლოთიმ სახელურს ხელი უშვა და უკან დაიხია, მაგრამ, დახეთ სკოცრებას, კარი თავისთავად გაიღო და, თითქოს უფალი თავის საბრძანებლიდან დაეშვაო, ისე წამოვიდა მის შესახვედრად გაბრიელ მასტისოვიჩი... დიან, თვითონ ქარხნის დირექტორი. სოლოთი თვალეზს არ უჭერებდა; დირექტორმა თავაზიანად გაუღიმა, მამობრივი შრუწველობით შეიპატიჟა კაბინეტში და სასიამოვნო საუბარი გაუბა...

ცოდვა გამხელილი სჯობია და, სოლოთი დაიბნა: ამ მყუდრო ოთახში არაფერმა არ მიიზიდა იგი: მწყობრად დადგმული მაგიდები, ტელეფონის აპარატები, კუთხეში ცეცხლამძლე კარადა... ერთი სიტყვით, ეუცხოებოდა აქ ყველაფერი, შესანიშნავად მოხატული კედლებიც კი.

დირექტორს პირდაპირ ვერ იცნობდით. აბრეშუმზედ რბილი, სათნო, კეთილი და თავაზიანი, ფრთხილად და აღერსიანად ესაუბრებოდა სოლოთის:

— დაბრძანდით, ღვთის გულისათვის, დაბრძანდით, სოლოთანბეგ კიაზოვიჩ (მამის სახელიც რომ დაუმახსოვრებია!), რატომ გერიდებათ, გეთაყვა. მე-

რე რა, რომ დირექტორი ვარ? სამაგიეროდ, ჩვენ მეგობრები ვართ. თქვენსავით რიგით მუშაებს უფრო ვცემ პატივს. ღმერთმა გვიმრავლოს თქვენისთანები. სწორედ ასეთი გულახდილები... ცოტა უფრო ბევრინც, რომ იყვნენ... აი, მაშინ გენახათ მუშაობა, აღვიღალ წავიდოდა საქმე წინ. რაც შეგებებათ თქვენ, ჩემო ძვირფასო, ყოველგვარ მოლოდინს გადააბარებთ. არ გეგონოთ, დამაუწყდა თქვენი დამსახურება; არავითარ შემთხვევაში, არც იფიქროთ. მე არ ვიყო გაბრიელ მასტისოვიჩი, თუ სიკეთით არ გადაგიხადოთ თქვენი ასეთი გულმოდგინეობისათვის... ახლავე გაჩვენებთ...

გაბრიელ მასტისოვიჩმა მაგიდის უკრა გამოსწია და ქაღალდი ამოიღო... სოლთის ვერც კი მოუსახურებია, რა უნდა ყოფილიყო ეს ქაღალდი.

— ხედავთ? — დირექტორმა ღამაზად გაფორმებული ქაღალდი მრავალმნიშვნელოვნად მიაწოდა სოლთის, — წაიკითხეთ რა სწერია, ჩემო კეთილი მეგობარო...

დირექტორი გულთბილად იღიმება. სოლთი კითხულობს მსხვილ სანუკვარ ასოებს: „საგ-ზუ-რი“.

— ჰე, ჰე! — აღტაცებას ვერ მალავს მასტისოვიჩი. — აბა, რა გეგონათ? განა მე სიკეთის სიკეთით გადახდა არ შემიძლია? თქვენ ხომ ყველაზე მეტი ჯაფა გაწევთ ჩვენს ქარხანაში. რა თქმა უნდა, ძალიან იღლებით — ფიზიკურადაც, გონებრივადაც. ცოტა როდი გაგიკეთებია ჩვენთვის, პირადად ჩემთვისაც...

სოლთი დაიბნა. უაზრო თვალებით შეპყურებდა უფროსს და სიტყვას ვერ ძრავდა.

— რატომ მიყურებთ ასე უნდობლად? გამომართვით! — თავაზიანად აწვდის ფურცელს დირექტორი. — სპეციალურად თქვენთვის ვიშოვნე. გამომართვით და გზა მშვიდობისა! კარგად დასვენებას გისურვებთ აგარაკზე, გესმით? მე გისურვებთ, მე, გაბრიელ მასტისოვიჩი! მე არასდროს არაფერს

ვიეწყებ, არასოდეს. ყველსმინდობს ჩემსადმი რებისამებრ მიეუზღავ ხოლმე, ჰე-ჰე!

— რა... რატომ?... რიის... თვის? — სიხარულსა თუ ძლიერი მღელვარებისაგან მთელი საუბრის დროს წარმოთქმული ორად-ორი სიტყვაც წესიერად ველარ დააბოლავა სოლთიმ.

მიუხედავად ამისა, დირექტორმა ყველაფერი კარგად გაუგო:

— თქვენი ბრძნული კრიტიკისათვის, ჩემო კარგო! გულახდილად რომ გითხრათ, თქვენი ნათელი გონების წყალობაა, რომ მე ჩემი შეცდომები შევიგნე: ბევრი რამ გამოვასწორე... ახლა წარმოებაში დისციპლინაც მაღალ დონეზე დგას. თქვენ რომ არა, ყველაფერი ისევ ძველებურად გაგრძელდებოდა. ახლა გეგმებს, ხარისხს, ეფექტურობას არ იკითხავთ? ყველაფერი რიგზეა!.. აღარ გვინდა, მოგვებზრდა ჩამორჩენილებში ყოფნა. მგონი უკვე გესმით რა გვირობა ჩაიღინეთ? თქვენი დახმარებით, ჩემო ახალგაზრდა მეგობარო, სულ შეიცვლება ცხოვრება ქარხანაში და ჩვენ მოწინავეთა რიგებში ჩავდგებით. აი, რატომ გიშუამდგომლეთ ჩვენს საქარხნო კომიტეტთან, რომ დამსახურებული დასვენება გრგვობოდათ. თქვენისთანა ნათელი გონების აღმამიანები ქუჩაში როდი ყრია. თქვენ განსაკუთრებული მზრუნველობის ღირსი ხართ! ჰე, ჰე, ჰე!

— მასტისოვიჩის უდარდელ სიცილზე (ასე მოეჩვენა სოლთის) სოლთი შეკრთა და გამოეღვიძა. დამთავრდა სამოთხე და ჯოჯოხეთური წამება დაიწყო... დილაშდე წრიალებდა ლოგინში, ხან ერთ გვერდზე გადატრიალდებოდა, ხან — მეორეზე. სულ რაღაც გამოურკვეველი შიში იპყრობდა. „სასიკეთო პირი არ უჩანს ამ სიზმარს, ცუდად ამხედება, ნამდვილად რაღაც უბედურებაა ჩემს თავს, მაინც სად ჯანაბიდან გამოტყვრა დირექტორი თავისი საგზურით? რა დავუშავე?“

და სოლთის თანდათანობით გაახსენდა... ეს იყო არც თუ დიდი ხნის წინათ,

საერთო კრებაზე... ოპ, როგორ ცხარედ ილაპარაკა მაშინ სოლომი:

— სიმართლე მწარეა მოსასმენად, ამხანაგებო, ეს ფაქტია! მიუხედავად ამისა, გულახდილად ვილაპარაკებ. უპირველეს ყოვლისა, მინდა შეგახსენოთ ის უბრალო კეშმარიტება, რომელიც ყველამ ვიცით, და რომელზეც ხშირად ვდავობთ, ოღონდ ჩემად, ჩვენთვის, არა საჭაროდ. ხოლო დავა რას ეხება? იმას, რომ ამ ბოლო დროს ჩვენი კოლექტივის საქმეები უკან-უკან მიდის, და როგორც არ ვეცადეთ, ვერაფერი ვიღონეთ მათ გამოსასწორებლად. ეს ფაქტია, ცოდვა გამხელილი ჯობია, და უკვე რამდენიმე წელია, ბოლოში მივჩანჩხალებთ. წლის დასაწყისში კი სოციალისტურ შეჭიბრებაზე ყვირილით ყველას ყურებს ვუქადავებთ. ვიღებთ ვალდებულებებს, მაგრამ ყველაფერი ქალაქდღვევ რჩება. ეს კი დაიწყო იმის შემდეგ, რაც ჩვენთან დირექტორად დანიშნეს... მპატიეთ, ნუ ეწყინება... გაბრიელ მასტისოვიჩი. დიახ, დიახ! მე ხომ გაგაფრთხილებთ, რომ ამერიკის აღმოჩენას არ ვაპირებთ. მე მხოლოდ ხმამაღლა ვთქვი ის, რასაც თქვენ ფიქრობთ, რასაც ჩვენ ერთმანეთში ვლაპარაკობთ ხოლმე. მე ვეთანხმები იმ ამხანაგებს, რომლებიც ამბობენ: „უფროსი უნდა იღვეს თავის სიმალეზე, თორემ მუშა კაცი არასოდეს გვიოლატებსო“. სწორია. უფროსმა ხომ მაგალითი უნდა გვიჩვენოს. რა მაგალითს გვაძლევს ჩვენი დირექტორი? აი, სულ ახლახან საქმეზე შევიდა მასთან, მაგრამ ჩემი თავი სად ჰქონდა, მპატიეთ... გაღეშილი ბრძანდებოდა. ეს განა ერთადერთი შემთხვევაა, ამხანაგებო? საერთოდ, რომელიმე თქვენგანს უგრძენია მისი მზრუნველობა? აბა, გაიხსენეთ, ვეთაყვა, როდის, რომელ საამქროში შესულა, რომელი მუშისათვის უკითხავს, როგორ შრომობთ, რა სიძნეეების გადალახვა გიხდებათ, როგორ გამოვასწოროთ ნაკლოვანებებიო? საერთოდ, იცის კი მან რითი ვცხოვრობთ, რითი ვსუნთქავთ?

დარბაზში ტაში დასცხეს. კარგად ილაპარაკა მაშინ სოლომი. კრების შემდეგ ამხანაგებმა მიულოცეს კიდევ. სამაგიეროდ, ამის შემდეგ დირექტორმა აითვალწუნა. და უცბად ასეთი სიზმარი...

„არა, კარგად არ ამხილება“ — საბოლოოდ დაასკვნა სოლომი. დილით კი ცოლს ყველაფერი უამბო. ცოლი სოლომის ერთგული მეგობარი იყო, ამასთანავე, ყველაფერს იმედის თვალით შეტყუარებდა.

მან ქმრის დამშვიდება დაიწყო.

— აი, თურმე რატომ ოხრავდი მთელი დამე! მაგრამ შენ ხომ არასდროს გჯეროდა ასეთი რამეებისა? ან იქნებ მკითხაობა დაიწყო? სიზმრების ახსნაც შეგიძლია? როგორ გავიგო ყველაფერი ეს? გუნებას იფუქებ და მეტი არაფერი. აბა, მოთხარი, ძვირფასო, რა ჰქუა აქვს სიზმარს?

ამ სიტყვებით, თანამეცხედრემ და განუყრელმა მეგობარმა, როგორც ყოველთვის, გაამხნევა, ჩაიცი დააღვივნა. ერთი სიტყვით, სამსახურში კარგი განწყობილებით გაუშვა, მაგრამ იქ...

— სიმართლე ძნელი მოსასმენია, იგი ყოველთვის მწარეა მოსასმენად, — მისივე სიტყვებით შეხედნენ სოლომის შესასვლელში. ეს მთავარი პულტრის ხმა იყო. ყურადღებაც არ მუქცევია მისთვის, უნდოდა გვერდი აეწლო და შესულიყო, მაგრამ მთავარი ბულატერი წინ გადაუდგა და ხელახლა გაუმეორა:

— შენ გეუბნები, შენ, სოლომანგე კიბოვიჩი! დილიდან გელოდები. თვითონ გაბრიელ მასტისოვიჩმა დამაგაღლა. წამომყვივი, სულიყო, ბრძანება უნდა გადმოგცე — დირექტორის ბრძანება შენი... და ბარემ ანგარიშიც გავასწოროთ. დიახ, დიახ! სიმართლე ძნელი მოსასმენია, თვალეებს წვაეს, აბა! ჰე-ჰე!

ამ „ჰე-ჰე“-მ სოლომის რაღაც სხვა მოაგონა. წარმოიდგინა როგორ ხითხითებს ახლა, ალბათ, დირექტორი და ტანში ცივი კრუანტელმა დაუარა. იდ-

გა გაქვავებული მთავარი ბუღალტრიწ
წინ და ადგილიდან არ იძვროდა.

„როგორ? რატომ? რისთვის?“ —
ფიქრებში ეკითხებოდა თავის თავს,
თუ ვილაცას, თავადაც არ იცოდა, ვის
მიმართავდა. ბრძანებაში ყველაფერი
ნათლად ეწერა: შფოთისთავი, დეზორ-
განიზატორი, ლოთი, მოჩხუბარი, საბო-
ტაჟის მომწყობი, ალიაქოთის ამტეხი.
— აი, თურმე, როგორი ყოფილა სო-
ლოი; თურმე დირექციას რამდენჯერმე
გაუფრთხილებია იგი, სასტიკი საყვე-
დურიც მიუღია უკანასკნელი გაფრთხი-
ლებით, მაგრამ ამოდ დამშვრალან,
აღზრდას ნაყოფი ვერ გამოუღია.

ისე ხატოვანად იყო ყველაფერი ეწ
აღწერილი ბრძანებაში, რომ სოლოიმ
კინლამ თვითონვე დაიჭერა! „კარგი,
დავეშვათ... მაგრამ სასტიკი საყვედუ-
რი როდისღა გამომიცხადა, ისიც უკა-
ნასკნელი გაფრთხილებით“ და ეს მო-
ნაჩმახი უნდა სიმართლედ გაასაღოს?
არა, მე მაგას ვაჩვენებ ნამდვილ სიმარ-
თლეს“.

მტკაცე გადაწყვეტილებით გამო-
ვარდა სოლოი ბუღალტერიიდან. ცოტა
როდი ირბინა, რამდენი დინსტანცია
მოიარა სიმართლის ძებნაში, ხან ვის
მიადგებოდა ხან ვის... მაგრამ ყველა-
ფერი ეს უკვე წარსულს ჩაბარდა. დად-
გა ნათელი დღე და სოლოიამაც თავისუ-
ფლად ამოისუნთქა. და აი, ახლა მიღის
იგი თავის მშობლიურ ქარხანაში: დი-
ლის მსუბუქი სივრილე და რიგში
მკაცრად ჩამწკრივებული ზეგები მიაცი-
ლებენ სოლოის, გაზონებში ჩარგული
ყვავილებიც უცინიან, ხოლო მზე ნახად
და ალერსიანად ეთამაშება; ერთი სიტ-

ყვით, ყველაფერი, თვით შენობის ცივი
ქვებიც და მშობლიური ქალაქის მოტი-
ტულაბული ასფალტიც კი ესალმება...

და ის ხალისით ადის ნაცნობ კიბე-
ზე. ხოლო ზემოდან, თითქოს მის შესა-
ხედრად, ვილაც ეშვება... ეს ვის ხე-
დავს სოლოი? თვითონ გაბრიელ მას-
ტისოვიჩი... მარცხენა ხელზე დაუდევ-
რად გადაუყიღია ლაბადა, მარჯვენაში
კი ცარიელი პორტფელი უქირავს.

უფროსი დაბლა იყურება... ვერც ვე-
რავის ხედავს და არც არავის დანახვა
სურს. ასევე ჩაუვლიდა იგი სოლოისაც,
ვერც კი შეამჩნევდა, მაგრამ სოლოი
თვითონ შეჩერდა და გამოელაპარაკა.

— ამხანაგო დირექტორო! მასტისო-
ვიჩ, მაპატიეთ... ბოდიშს ვიხდი, მაგრამ
ბრძანების შეცვლა მოგიწევთ. აი, სასა-
მართლოს დადგენილება მოვიტანე.

მასტისოვიჩი ელდანაკრავივით შეჩე-
რდა, შემდეგ სისხლჩამდგარი თვალე-
ბით შეხედა სოლოის და ისტერიულად
იყვირა:

— კმარა, თავი დამანებეთ! აღარ ვარ
მე შენი დირექტორი! აღარც გაბრიელ
მასტისოვიჩი ვარ! წავიდა ყველაფერი,
გაქრა! ისევ გაბრო გავხდი, გაიგეთ?
გაიხარეთ, ისტუნეთ, იღრიალეთ, მყვირა-
ლა ლაწირაკებო! გესმით? ხომ მიაღ-
წიეთ თქვენსას, ხომ განთავისუფლდით
ჩემგან, თქვე უტვინოებო, მით უარესი
თქვენთვის — ახლა ვისღა გააკრიტი-
კებთ?!

სოლოი იდგა ყოფილი უფროსის წინ
და ილიმებოდა.

თარგმანი თამარ ანდლუჯაძე

100 კორნელი კეკელიძე

პაპი შანიძე

კორნელი კეკელიძე

საქართველოს სსრ-ის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი კორნელი კეკელიძე ის ცაცი იყო, რომელმაც მთელი თავისი შეგნებული სიცოცხლე ქართული ლიტერატურის ისტორიის საკითხების შესწავლას შესწირა, ბევრი და მეტად მნიშვნელოვანი საქმეები გააკეთა ამ დარგში და დიდად ვალ-მოხდილი წავიდა ჩვენგან.

კ. კეკელიძემ უმაღლესი განათლება კიევის სასულიერო აკადემიაში მიიღო, სადაც მან 1904 წელს პროფესორთა საბჭოს საკანდიდატო დისერტაციად წარუდგინა თავისი ნაშრომი, რომელმაც ერთბაშად მიიპყრო მის მასწავლებელ-პროფესორთა ყურადღება. ეს იყო ქართული ლიტერატურული ძეგლების მიმოხილვა და მათი სამეცნიერო მნიშვნელობის დასაბუთება. ეს ნაშრომი მან შემდეგ გადაამუშავა, შეავსო და 1908 წელს გამოისცა თბილისში რუსულ ენაზე. ამ ვრცელმა გამოკვლევამ მის ავტორს დიდი სახელი მოუხვეჭა მეცნიერთა წრეებში როგორც რუსეთში, ისე საზღვარგარეთ. სპეციალისტებმა დიდი მოწონებით აღნიშნეს წიგნის გამოსვლა. თემის სიახლემ, ორიგინალურმა დამუშავებამ, მრავალი ტერმინის ახსნამ, ქართული ძეგლების მნიშვნელობის წარმოჩენამ — ყველა ამან წიგნის ავტორს მოუტანა გულწრფელი პატივის-

ცემა და მას დამსახურებულად მიენიჭა მაგისტრის სამეცნიერო ხარისხი.

მალღმთიანი სვანეთი ყოველთვის ძნელად მისადგომი კუთხე იყო, რის გამოც გარეშე მტრების შემოსევის შიშით წლებში საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან იქ მიედინებოდა დასაცავად კულტურის ძეგლები. ამის გამო იქ შემონახულ იქნა ძველი ქართული ხელნაწერები, მათ შორის ადიშის ოთბთავი, გადაწერილი 897 წელს შატბერდში. 1908 წ. სვანეთში იყო ისტორიკოსი თედო ქორდანიანი, რომელმაც იქაური ხელნაწერები გასინჯა და მათ შესახებ ცნობა გამოაქვეყნა გაზეთში. ამ ცნობის მიხედვით კ. კეკელიძე 1911 წ. ავიდა სვანეთში, რომ ადგილობრივ დეტალურად გამოეკვლია საქმის ვითარება. იგი ახლო გაეცნო ძველ ქართულ ხელნაწერებს, რომელთაც დიდი კრძალვით და რიდით ეპყრობიან სვანები, და ლაგურკაში (სოფელ კალაში) და ლატალში შეისწავლა საგანგებოდ ორი ძველი ხელნაწერი მეათე საუკუნისა, რომლებიც შეიცავენ იერუსალიმის ეკლესიის წესსა და განგებანს და უკვე 1912 წელს გამოისცა რუსულ ენაზე „იერუსალიმის კანონარი VII საუკუნისა“, რომელსაც სპეციალისტები დიდი მოწონებით შეხედნენ. აქ აღწერილია ეს ხელნაწერები, წარმოდგენი-

ლია მთელი საკალენდრო ნაწილი რუსული თარგმანითურთ, მოყვანილია იქიდან ბიბლიური ტექსტების ნაწყვეტები და ახსნილია მრავალი ტერმინი, მათ შორის „კიმენი“, რომელიც მცდარად ესმოდათ.

ამის შემდეგ იმავე 1912 წელს კ. კეკელიძემ გამოსცა არქიერატრონის ქართული ტექსტი. ამ ძეგლს სპეციალისტები წინათ იცნობდნენ რუსული თარგმანის მიხედვით, რომელიც კ. კეკელიძემ დაბეჭდა თავის სადისერტაციო ნაშრომში 1908 წელს, და მოუთმენლად მოელოდნენ ქართული ტექსტის გამოცემას. და, როცა ისიც დაიბეჭდა, მაშინვე გადათარგმნეს ინგლისურად და გერმანულად. ეს „არქიერატრონი“, ისე როგორც „კანონარი“, გვიჩვენებს, რომ საქართველოს ეკლესიას პირველ ხანებში მჭიდრო კავშირი ჰქონდა პალესტინასთან, კერძოდ იერუსალიმთან.

გელათის ქართულ ხელნაწერებზე მეშაობისას კ. კეკელიძემ აღმოაჩინა ლიტერატურული მოღვაწეობის მასალები მე-11 საუკუნის ბიზანტიელი მწერლისა, რომლის შესახებ სპეციალისტებმა არაფერი იცოდნენ. ეს იყო იოანე ქსიფილინოსი, რომელმაც განაგრძო მე-10 საუკუნეში დაწყებული საქმე სიმეონ ლოლოთეტიისა. ამ უკანასკნელმა გადაამუშავა ძველი ქრისტიანული სალიტერატურო ძეგლები, რომლებიც შედგენილი იყო თავის დროს უბრალოდ და მარტივი ენით, ხოლო მის დროინდელი განათლებული საზოგადოების ლიტერატურულ გემოვნებას აღარ შეეფერებოდა. ლოლოთეტმა გადაამუშავა ძველი ძეგლები სტილისტურად და რედაქციულად ახალ მოთხოვნილებათა შესაბამისად, მაგრამ მოასწრო გადაეკეთებინა მხოლოდ ის თხზულებანი, რომლებიც იკითხებოდა ეკლესიაში ხუთი თვის განმავლობაში, სექტემბრიდან დაწყებული იანვრამდე (მაშინ წელი ხომ ენკენისთვეში, ე. ი. „განაზღების“ თვეში იწყებოდა, ე. ი. სექტემბერში). ქსიფილინოსმა კი მათ

დაუმატა ის თხზულებანი, რომლებსაც კითხვა ეკლესიებში დანარჩენ შვიდ თვეზე მოდიოდა — თებერვლიდან აგვისტომდე. ეს ცნობები, ამოკრეფილი ქართული ხელნაწერებიდან, კორნელი კეკელიძემ დაბეჭდა ეურნალის „ხრისტიანსკი ვოსტოკ“-ის I ტომში. ეს ეურნალი ის-ის იყო დაარსდა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიასთან პეტერბურგში. მისი მოთავე და რედაქტორი იყო ნ. მარი. კეკელიძის გამოკვლევამ ქსიფილინოსის მოღვაწეობის შესახებ დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია სპეციალისტებს შორის და მეცნიერები იმეორითვან უფრო მეტი ნდობით ეპყრობოდნენ ქართული წყაროების მონაცემებს. ამის შემდეგ კ. კეკელიძე გახდა აქტიური და მეტად სასურველი თანამშრომელი ამ სოლიდური ეურნალისა, რომელშიც მონაწილეობდნენ ცნობილი მეცნიერები: თეითონ რედაქტორი ნ. მარი, ვ. ბენეშევიჩი, ბ. ტურაევი, ი. ჯავახიშვილი, ი. ყიფშიძე, ი. ორბელი, ვ. ბართოლდი, ე. კრაჩკოვსკი და სხვები.

შემდეგ კ. კეკელიძემ გულდაგულ მოსკიდა ხელი მდიდარი ძველი ქართული ლიტერატურული ძეგლების შესწავლას, განსაკუთრებით პირვანდელი რედაქციისას, რომელთაც არ შეჰხებია მეტაფრასტის (ე. ი. გადამკეთებელ-გადამშუშებელის) ხელი და 1918 წ. გამოსცა დიდი ტომი ტექსტებისა, რომლებიც ნათარგმნია ქართულად მეტბრე-მეათე საუკუნეებამდე. სხვათა შორის, აქ პირველად გამოქვეყნდა ერთი თავი განთქმული სინური მრავალთავიდან, რომელიც დაიწერა 864 წ. საბაწმიდის მონასტერში (პალესტინაში, იერუსალიმის ახლოს) და მაშინვე გაიგზავნა სინას მთაზე (ეგვიპტეში), სადაც ის-ის იყო ქართველები იწყებდნენ მოღვაწეობას. ეს ხელნაწერი დღესაც იქ არის. მთელი ტექსტი ამ უძველეს-თარიღიანი ქართული ხელნაწერისა, რომელსაც მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს ქართული ენის ისტორიისათვის, გამოსცა ჩვენი უნივერსი-

ტეტის ძველი ქართული ენის კათედრამ 1959 წელს.

პირველადი რედაქციის (ე. წ. კიმენური რედაქციის) ტექსტების მეორე ტომის გამოსვლას დაავიანდა, იგი გამოვიდა 1946 წელს. მაგრამ მთელი ეს პერიოდი კ. კეკელიძის ცხოვრებაში საკვსე იყო თავდადებული შრომის, დაუშრეტელი ენერჯისა და შემოქმედებითი კვლევა-ძიების გამოვლენით სხვა მრმართულებით. მაგრამ მაინც ძველ ქართულ ხელნაწერებზე მუშაობის მხრით უნდა აღინიშნოს, რომ მან 1935 წელს გამოსცა ქართული ორიგინალური ძეგლები აღრეფეოდალური ეპოქისა: თხზულებანი იოანე საბანისძისა (მე-8 საუკ.) და ბასილი ზარხმელისა (მე-10 საუკ.).

1918 წელს ივანე ჯავახიშვილის მეტათურობით ქართველ მეცნიერთა ერთმა ჯგუფმა, რომელშიც კ. კეკელიძეც შედიოდა, დააარსა თბილისის უნივერსიტეტი. ამ უმაღლეს სასწავლებელში კ. კეკელიძეს მოუხდა გასძლოლოდა ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრას და მთლად ჩაეფლა პედაგოგურ მუშაობაში, რასთანაც დაკავშირებული იყო დიდძალი მასალის მომზადება ქართული ლიტერატურის ისტორიის კურსისათვის, რომელსაც ის სისტემებრ კითხულობდა ყოველ წელს. ამის შედეგად უკვე 1923 წელს დაიბეჭდა მისი „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ პირველი ტომი, რომელიც შეიცავს ქართული სასულიერო ლიტერატურის მიმოხილვას მე-5 საუკუნიდან მე-18 საუკუნემდე (ამის ჩათვლით). შემდეგში ავტორი თანდათან ასწორებდა და აესებდა პირვანდელ მონახაზს და 1941 წელს დაბეჭდა ამისი მეორე გამოცემა, ხოლო 1951 წელს — მესამე. უკვე საკმაოდ გაზრდილ მეორე ტომი კი, რომელიც შეიცავს ქართული საერო ლიტერატურის ისტორიას, პირველად დაიბეჭდა 1924 წელს, მეოთხედ კი — 1958 წელს.

ამგვარად, კ. კეკელიძემ შექმნა ორტომიანი ისტორია ქართული ლიტერა-

ტურის ისტორიისა უძველესი დროებიდან მე-18 საუკუნემდის და მკითხველს მიაწოდა მშვენიერი გამოკვლევა, რომელიც სამაგიდო წიგნად იქცა ყოველი განათლებული კაცისთვის, რომელსაც ჩვენი წარსულის ამბები ეინტერესება. აურაცხელი ფაქტები, რომლებიც დაგროვდა საუკუნეთა მანძილზე ქართველ მწერალთა მოღვაწეობის შედეგად, ამ ორ ტომში განხილულია მეცნიერულად. ავტორი უშუალოდ იცნობს პირველწყაროებს და ეს მეტ დამაჯერებლობას აძლევს მის დასკვნებს. ფართო შეხედულება, გამჭირაბი გონება და ოსტატური ხერბი, რომ ერთმანეთს დაუკავშიროს განცალკევებული მოვლენები, — აი რა ახასიათებს ამ ორ კაპიტალურ ნაშრომს, რომელთაც საფუძვლად დაედგა ცალკეული საკითხების გამოკვლევის შედეგები. ამ გამოკვლევებს ავტორმა ზოგს თავი მოუყარა და გამოსცა ცალკე წიგნებად ამ საერთო სათაურით: „ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“. მან მოასწრო გამოეცა რვა წიგნი, დანარჩენი შვიდი წიგნი კი დაიბეჭდა მისი გარდაცვალების შემდეგ. ამ „ეტიუდებში“ გაშუქებულია სხვადასხვა ხასიათის საკითხები: ისტორიული, ქრონოლოგიური, საქართველოს გაქრისტიანებისა, ქართულებიზანტიური და ქართულ-სპარსული ლიტერატურული ურთიერთობანი, შოთა რუსთველი და ნიზამი განჯელი და ბევრი სხვა. მხოლოდ მას: ვინც მთლად შესწირა თავი, სამეცნიერო კვლევა-ძიებას, შეუძლია წარმოიდგინოს და გაიგოს, თუ რაოდენი გონება, შრომა და ენერჯიაა ჩაღერილი შიგ.

მონღოლთა შემოსევამ და ქვეყნის განადგურებამ მე-13 საუკუნეში დიდი ხნით შეაჩერა საქართველოს კულტურული განვითარება. მრავალი ისტორიული და ლიტერატურული ძეგლი სამუდამოდ დაიღუბა, შემთხვევით გადაჩენილ თხზულებათათვის აღარ იყვნენ განათლებული მკითხველები და რიგიანად მომზადებული გადამწერლები. ძველი ნაწერები უფიცდა მოუშა-

დებელ გადაწერათა ხელში საშინლად მახინჯდებოდა და ირყუნებოდა, რის გამოც მათ ჩვენამდის საცოდავ მდგომარეობაში მოაღწიეს. ერთი ასეთი ძველია თამარ მეფის ისტორია, რომელიც შემონახულია მეტად შერყენილი ხელნაწერებით. კ. კეკელიძის გამჭრიახმა გონებამ შესძლო შეესწორებინა და განეშარტა ამ ძველის ბევრი გაუგებარი ადგილი. ვასწორებული ქართული ტექსტი, რომელიც დაიბეჭდა 1941 წელს, თარგმნა თვით კ. კეკელიძემ რუსულად და ცალკე წიგნად დაბეჭდა 1954 წელს.

კ. კეკელიძე საჭიროდ თვლიდა, რომ ქართული ისტორიული ძეგლები რუსულად თარგმნილიყო. მან თვითონ მოგვცა კარგი მაგალითი: თარგმნა კარგი რუსულით და გამოსცა სამი ორიგინალური თხზულება: შუშანიკის წამება (მე-5 საუკ.) აბო ტფილელის წამება (მე-8 საუკ.) და სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება (მე-10 საუკ.).

კ. კეკელიძის სტიქია ეს არის ძველი ქართული ლიტერატურა სასულიერო შინაარსისა, მაგრამ მან მხურვალე მონაწილეობა მიიღო აგრეთვე საერო ხასიათის ქართული ძეგლების შესწავლისა და გამოცემის საქმეში. იგი იყო ერთერთი თავმჯდომარე კომისიისა, რომელსაც მინდობილი ჰქონდა „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დადგენა 1937 წლის იუბილეისთვის (მეორე თავმჯდომარე იყო ამ წერილის ავტორი). საიუბილეო გამოცემის ტექსტი მეორედბოდა შემდეგ წლებში ცოტაოდენი ცვლილებებით და სარედაქციო კომისიაში კ. კეკელიძეც იღებდა მონაწილეობას. ამას გარდა, კ. კეკელიძემ გამოსცა ნოდარ ციციშვილის „შეიდი მთიები“ (1930 წ.). განთქმული სპარსული ეროვნული ეპოსის „შაჰ-ნამეს“ („მეფეთა წიგნის“) ქართული თარგმანის პირველი ტომი 1916 წ. გამოსცა იუსტინე აბულაძემ, ხოლო II ტომის გამოცემაში (1934 წ.), ისე როგორც „ვისრამიანის“ ქართული ტექსტის გამოცემაში (1938 წ.) კ. კეკელიძეც იღებდა ახლო მონაწილეობას.

ამას უნდა დაესძინოთ, რომელიც ლიძემ აღზარდა მრავალი მოწაფე, რომელთაგანაც ბევრი წარმატებით განაგრძობს მის დაწყებულ საქმეს.

კ. კეკელიძეს კავშირი ჰქონდა რუს და საზღვარგარეთელ მეცნიერებთან. ყოველთვის ხალისით ჰხედებოდა მათ შეკითხვებს და ეხმარებოდა მათ სამეცნიერო მოღვაწეობაში. ასე, მაგალითად, 1928 წელს მან დაბეჭდა მოკლე შენიშვნა იმის შესახებ, რომ გელათში მოიპოვება ერთი მნიშვნელოვანი ხელნაწერი ძველი ძველი ქართული ლიტერატურისა. ამ ცნობამ ცნობილ ბელგიელ მეცნიერს პაულ პეეტერსს სურველი აღუძრა, რომ ეს ძველი გამოეცა. პროფესორ რობერტ ბლეიკის დახმარებით (პარეარდის უნივერსიტეტი, ა. შ. შ.) ბოლანდისტმა პ. პეეტერსმა მიიღო ძველის ფოტოპირი და 1941 წ. გამოსცა ქართული ტექსტი, თარგმნა იგი ლათინურად და დაურთო ახსნა-განმარტება ფრანგულად. ამგვარად, სამი ქვეყნის მეცნიერთა თანამშრომლობის შედეგად პორფირი ლაზარელის ცხოვრების ქართული ტექსტის შინაარსი ცნობილი გახდა სპეციალისტთა ფართო წრეებისთვის. სამწუხაროა მხოლოდ ერთი: იმის გამო, რომ ბელგია ამ დროს დაპყრობილი იყო ჰიტლერის ჯარების მიერ და მეტად დიდი გასაკვირი ადგა, ქართულ დაბეჭდილ ტექსტში მრავალი შეცდომა გაიპარა.

ძველი ქართული ლიტერატურის ძეგლებს შორის მოიპოვება კალენდარი მე-10 საუკუნის ცნობილი მწერლის იოანე-ზოსიმესი, რომელიც მოღვაწეობდა ჯერ იერუსალიმში და შემდეგ სინას მთაზე, ამ კალენდარს უარესი მნიშვნელობა აქვს მეცნიერებისათვის როგორც შედგენის დროის მიხედვით (მე-10 საუკ.), ისე შიგ მოთავსებული დიდიძალი მასალის გამო. ეს ძველი დამოწერა სინას მთაზე 1902 წელს მაშინ ახალგაზრდა მეცნიერმა ივანე ჯავახიშვილმა, მაგრამ გამოიცა მისი გარდაცვალების შემდეგ (1949 წ.). ეს ძველი ხელმეორედ გამოსცა კ. კეკელიძემ

1951 წ. და დაურთო საქირო ახსნა-განმარტება. ეს გამოცემა საფუძვლად დაედო ბელგიელი პროფესორის ევარარ გარიტის დიდ ნაშრომს, სადაც მოთავსებულია ქართული ტექსტი, მისი ლათინური თარგმანი და ვრცელი კომენტარი ფრანგულად (1958 წ.).

დიდი ხანია საკითხი იდგა იმის შესახებ, რომ თარგმნილიყო რუსულად და დასავლეთ ევროპის რომელსამე ენაზე კ. კეკელიძის ორ-ტომიანი „ქართული ლიტერატურის ისტორია“. დასავლეთში უფრო აფასებენ პირველ ტომს, სადაც ძველი ქართული სასულიერო მწერლობის საკითხებია გაშუქებული. რომში მოღვაწეობდა ცნობილი ქართველთმეტყველი მიხეილ თარხნიშვილი, რომელიც წარმოშობით სკრიდან იყო. იგი ცნობილია, სხვათა შორის, იმით, რომ გამოსცა ქართული წარწერები მეხუთე-მეექვსე საუკუნისა, რომლებიც აღმოჩნდა ბეთლემის ახლოს (პალესტინაში, ურიასტანის უდაბნოში, იერუსალიმიდან შვიდიოდე კილომეტრის დაშორებით) იტალიელების მიერ 1953 წ. გათხრილი ქართული მონასტრის ნანგრევებში.¹ მ. თარხნიშვილმა მოიწადინა, რომ გერმანულად ეთარგმნა კ. კეკელიძის „ქართ. ლიტერატურის ისტორიის“ I ტომი, მაგრამ მან იგი სიტყვა-სიტყვით კი არ გადაიღო, არა-

მედ გადაამუშავა (ზოგი რამ გამოაყოლო, ზოგი რამ დაუმატა) და მიუხეხნელი პროფესორის იულიუს ასფალგის თანამშრომლობით გამოსცა იგი 1955 წელს. ეს წიგნი კარგად მიიღეს დასავლეთში. პროფესორმა შორის ბრიერმა, რომელმაც ნ. მართან ერთად გამოსცა ქართული ენის სახელმძღვანელო (პარიზში 1931 წ.), დაბეჭდა ვრცელი რეცენზია ამ გერმანულად გამოცემულ ქართული ლიტერატურის ისტორიის შესახებ. მაგრამ ნორვეგიელმა პროფესორმა ჰანს ფოქტმა, რომელსაც ეკუთვნის კარგად შედგენილი ქართ. ენის გრამატიკა ფრანგულ ენაზე, სწორად მიუთითა, რომ საქირო იყო, ზუსტად აღენიშნათ, თუ როგორ გადაამუშავეს სხვისი ნაშრომი, რა ცვლილება შეიტანეს შიგ და სხვათა.

ამ მოკლე მიმოხილვიდან ჩანს, რომ აკადემიკოსი კორნელი კეკელიძე იყო დიდი და ფართო გაქანების შემოქმედი, რომელმაც ბევრი შესძინა ქართულ მეცნიერებას და რომელმაც თავისი მოღვაწეობით უკუდავეყო თავისი სახელი.

კ. კეკელიძის დაბადების ასი წლისთავზე მე, მისი მეგობარი, და მისი მოწაფეები, რომლებიც მის საქმეს განაგრძობენ, დიდი სიყვარულით ვიგონებთ მას. ხოლო ჩვენი ერის მომავალ თაობათ მისი უჭკნობი სახელი მარად დარჩებათ მოსახსენებლად მაღლიერების გრძნობით.

1. მ. თარხნიშვილი გადაიკვალა ველს ბრნზისაგან (ველის კიბოსაგან) 1959 წელს.

კორნელი კეკელიძე — ახალი ქართული ფილოლოგიის ფუძემდებელი

„უოველი წერილი ძველი არს მეტყველი,
გამომჩინებელი აღმწერელისაჲ საუკუნოდ“.

არსენ ბულმაიასისძე

კორნელი კეკელიძე იმ დაუფიწარ მეცნიერ-
თა რიცხვს ეკუთვნის, რომლებმაც წმიდათაწმი-
და მოვალეობად მიიჩნიეს ახალი ქართული
კულტურის აღორძინება.

თეორიულ კვლევა-ძიებასთან ერთად მათი
მეცადინეობის შედეგია კულტურის არაერთი
უხაპიროსის კერის ჩამოყალიბება და აღორ-
ძინება. სამაგალითოდ აქ თბილისის უნივერსი-
ტეტი და შემდეგ წეცნიერებათა აკადემია იკ-
მარებდა. კორნელი კეკელიძე იმთავითვე ქარ-
თული კულტურის აღორძინებისაკენ მიმართუ-
ლი უოველი პრაქტიკული ნაბიჯის ერთ-ერთი
უუფლებე აქტიური მონაწილე იყო.

თითქმის შეიდე ათეული წლის მანძილზე
მან ძლიერი შხრებით წიდა ქართული ფილო-
ლოგიური მეცნიერების მძიმე ტვირთი და უძ-
ვირფასესი შემკვადრეობა დაუტოვა ჩვენს მო-
მავალ თაობებს.

კორნელი კეკელიძე საყოველთაო აღიარებით,
სამართლიანად ითვლება ახალი ქართული ფი-
ლოლოგიის მამამთავრად.

• • •

დიდი ქმრთველი მეცნიერის, აკადემიკოს
კორნელი კეკელიძის დაბადების ასე წლის-
თავს იხდის დღეს მისი მადლიერი მშობელი
ხმლი. ახლანდელ ფაქტიურად დამთავრდა მისი

ცალკეული ნაშრომების პუბლიკაცია. შე-
ვფულისხმობ მეკლევარის სიეოცხეშეივე დაწ-
ყებულ კრებულებს „ტირულები ძველი ქართუ-
ლი ლიტერატურის ისტორიიდან“. ხოლო ეს
კრებულები მეცნიერის სახელმისევექელ ქარ-
თული მწერლობის ისტორიის ვეებერთელა
ტომებთან ერთად ქმნის ამ საძირკველს, რომ-
მელზედაც აღმართულია დღევანდელი ქართუ-
ლი ფილოლოგიის მკვადრი შენობა.

მეკაცი მეცნიერული მეოოდები (მან შეხა-
ნიშნაჲ მეცნიერული სკოლა განელო კიევის
სახულიერო აკადემიაში), მადალი ნიჭი და ფან-
ტასტიკური შრომისმოყვარეობა იმთავითვე
იყო გარანტია იმ, მართლაც, განსაცვიფრებე-
ლი შედეგებისა, რომლებმაც მეკლევარს მსოფ-
ლიო მანშტაბის მეცნიერის სახელი მოუხვექა.
უწინარეს სწორედ მას უნდა ვუმადლოდეთ,
რომ დღეს უძველები და უნიკალური ქართუ-
ლი მწერლობა, რომელიც, თვით მეცნიერისავე
სიტყვით, როგადი კულტურის ისტორიკოსებმა-
სათვის ერთგვარ terra incognita-ს წარ-
მოადგენდა, დღეს სამართლიანად იკავებს
კუთვნილ ადგილს მსოფლიო მწერლობის ის-
ტორიაში.

გადაუტარებელად შეიძლება ითქვას, რომ
კორნელი კეკელიძის მეცნიერული გზის თუნ-
დაც ერთი თვალის გადავლება, თავისთავად

წარმოგვიდგენს ახალი ქართული მეცნიერების აღრობების შთაბეჭდვად სურათს. მთელი მისი ცხოვრება მეცნიერული გმირობის მტკიცე-ლი მგავალითაა.

დიდი მეცნიერი არასოდეს მდგარა განზე ყოველდღიური საქმიანობით საქმიანების გა-დაწვევით და რის. დაუფასებელია მისი ღვაწ-ლი ახალი მეცნიერული კადრების აღზრდის საქმეში.

მაგრამ კორნელი კეკელიძის უპირველესი მოწოდება მაინც მეცნიერული მუშაობა იყო და იგი პრაქტიკულ მოღვაწეობასთან ერთად გან-საკუთრებულად დიდ ღრის უფროს კვლევა-ძიებას. არასწავლუბრივად დიდი ერთდღივად, განსაკუთრებული მეცნიერული აღლო და თა-ვისი საქმიანობის თითქმის ფანჯრისმომდე ასული სიუვარული აძლიერდა საშუალებას, რომ წინა-წარ ეგრძნო და გადაეწყვიტა ურთულესი პრო-ბლემები. აშვიათია ისეთი ღარგი ჩვენი წარსუ-ლი კულტურის სტეროდან, რომელსაც არ შე-საძლებდეს იგი და ღრმა კვალი არ გადავლოს. შე-სანიშნავ ტექნიკოლოგ გამოკვებებული აქვს ძველი მწერლობის ძვირფასი ძეგლები. მახვი-ლი დაკვირებები მოეპოვება ძველი ქართული ენის თავისებურებებზე. საინტერესო მოსაზ-რებები აქვს გამოკვებული ქართული სამართ-ლის საკითხებზე და ამასთან რამდენიმე ურთუ-ლესი ტერმინი გახსნილია და ამოხსნულია. კორნელი კეკელიძე ამავე ღრის ბრწინვალედ ისტორიკოსია. მან ფუნდამენტური შრომები მიუძღვნა ძველ ქართულ მატრიანებს, მათი წყაროების საკითხებს და პრაქტიკულადაც შე-დევდა შუქი მოეხსნა უძველესი საისტორიო ძეგლებსადაც. საქმარისა აღინიშნოს მეცნი-ერის ღვაწლი თამარის შესანიშნავი, მაგრამ ჩვენამდე საბეჭად დამახინჯებული სახით მო-ღწეული, ისტორიის (ისტორია და ახმანი შარავანდედთა...) აღდგინა-გამოცემის საქმე-ში. ეს არის ისტორიულ-ფილოლოგიური კვლე-ვის აშვიათი ნიმუში. აღნიშნული ტექსტის აღ-დგენით მკვლევარმა დიდი სამსახური გაუწია ქართულ ისტორიულ მეცნიერებას. ეს უძნე-ლესი ტექსტი მან ამავე ღრის თარგმნა და ხელ-მისაწვდომი გახადა რუსი და დასავლეთეურო-პელი ისტორიკოსებისათვისაც. კორნელი კეკე-ლიძის, როგორც ისტორიკოსის, დასახსნივად-ლად საქმარისა დავასაბულოთ მისი ასეთი სა-ყურადღებო ნაშრომები, როგორც არის, „ქარ-თული ერა და ეობრალაოგური წელწადი“, „ლორნტი შროველის დატერატურული წყარ-ობები“, „ეპიტაფე გორგასალის ისტორიკოსისა და მისი ისტორია“, „ხალხთა კლასიფიკაციისა და გეოგრაფიული განრიგების საკითხები ძველ ქართულ მწერლობაში“ და ა. შ.

მაგრამ აუღმეყოთ კორნელი კეკელიძე, როგორც გამოჩენილი მეცნიერი და მკვლევარ-ი, წვენი ძირითად წარმოგვიდგება იმ ღარ-

გში, რომელსაც ეწოდება ძველი ქართული მწე-რლობის ისტორია.

ძველი ქართული მწერლობის შესწავლის სა-კითხები, როცა სამეცნიერო ასპარეზზე გამოვ-და კორნელი კეკელიძე, მხოლოდ ნანახს მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ამის გამო, მარ-თებულად შენიშნავდა 1880 წელს გამოჩენილ ქართველი პროფესორი ალექსანდრე ცაგარე-ლი: „ქართული ლიტერატურის ისტორიის და-მუშავება ახლა იმყოფება, ასე ვთქვათ, ბიბლი-ოგრაფიულად, ანუ სტატისტიკურ პერიოდში“. ამის ემატებოდა შენდევნი, ერთი შეხედვით, საკვირველი ფაქტი. იმავე ალექსანდრე ცაგარ-ელის, ნიკო მარის და ივანე ჭავჭავაძის წყალობით მიმდინარე საუკუნის დასაწყისისათ-ვის შედარებით უკეთ იყო მოგვარებული სას-ღვარცხრობული ძველი ქართული სამწერლო-ბო კერების (ათონის, აერუსალიმის, სინას მთის) ქართული ხელნაწერი კოლექციების აღ-რაცხვა და აღწერალობა, ვიდრე საქართველო-სა და რუსეთის სიძველეთსაცავების ფონდები-სა (აღ. მარამიძე).

ძველი ქართული მწერლობის მკვლევარს ძნელი გზით უხდებოდა წინსვლა. მაგრამ ახალ-გაზრდა მეცნიერს — კორნელი კეკელიძის სრულიად არ აწინებდა ასეთი ვითარება. გან-საკუთრებულად ენერგიით შეუდგა იგი საშვა-ლიშვილო საქმეს — ძველი ქართული მწე-რლობის მთლიანი კურხის შედგენას.

პირველ რიგში აუცილებელი იყო ძველი ქა-რთული მწერლობის ზღვა მასალის მოწესრიგე-ბა, კატალოგისა და ერთ სისტემაში მოყვა-ნა. სწორედ ამით დაიწყო ახალგაზრდა მეცნი-ერმა თავისი მეცნიერული საქმიანობა. მისი პირველი, მაგრამ ფუნდამენტური შრომა, რომელიც მან სამეგობროდ წარადგინა, ყურად-ღებას იმუხრობდა ზღვა მასალის გამოყენებით. ემპირიულ კვლევასთან ერთად, ამავე ნაშრომ-ში უკვე ქარგად მოჩანდა მეცნიერული აღლო და სწრაფად განმარტავებული დასკვნებისაგან. ცნობილმა რუსმა მეცნიერმა, პროფ. ლიტრი-ევსკიმ თავმოყრილი მასალის სიუხვისა და მა-ღალ მეცნიერულ თვისებათა გამო ამ ნაშრომს კერძოებრად მონიშნა „ქართული უწოდ და სასული-ერო მწერლობის დარგში ძვირფასი განმად აღიარა“.

აღწერა-კატალოგისადაცთან ერთად კორნე-ლი კეკელიძე ბეჭდური გზით აქვეყნებდა სრუ-ლიად უცნობ უნიკალურ ძეგლებს და პარალე-ლურად მუშაობდა ძველი ქართული მწერლო-ბის ბნელი მოცული საყდაცების მონივარევი-ულ შესწავლაზე.

კ. კეკელიძე იმ პიონერთაგანა, რომელმაც ქართული მწერლობის ძეგლია შესწავლის წა-რუმძღვარა გამოკვლევები, რომლებშიც გაჩ-ვეულია ძველქართული ქრისტიანული მწე-რლობის აღმოცენების რეალური პირობები. მან-

ვე წართმეულად განსაზღვრა ამ მწერლობის განვითარების მართალი პერიოდები. კ. კეკელიძის წინადადებად კერძოდ შრომებში დეტალურადა შესწავლილი აგრეთვე ეს კულტურულ-ლიტერატურული სავანანაოდესლგო კვრები, რომლებშიც შეთქმულა სედი ქართული სამწერლო კულტურის ყოველწინავე ეტაპებში ენასა და აღორძინებას. კორნელი კეკელიძემ ყველაზე დაინახა, რომ ქართული მანაგების, დაბაძლ ხელნაწერთა კლასიციების შესწავლის გარეშე შეიძლებოდა იყო მსოფლიო ქრისტიანული მწერლობის მართალი სურათის აღდგენა. ამის გამო მკვლევარი არა ერთხელ შეინახა, რომ „არცერთ ნაშრომს, რომელიც კი ძველი ხქრისტიანო-საეკლესიო მწერლობის არა იმ ხქრისების შესწავლას ეძღვნება, სათანადო საყიბის ყოველმხრივად ემყუბება და გამოკვლევის თვალსწინათ არ შეიძლება ქოილეს სამეცნიერო პრეტენზია ქართული ხელნაწერთა ზაგანძურებით შეიანიხლელი ცნობების გარეშე“. ამიტომ იყო, რომ კორნელი კეკელიძემ დიდი ენერჯია და დრო შესწერა საქართველოში დიდულ ხელნაწერთა აღწერას, სისტემაში მოყვანას, მისი გამოკვლევები მუდამ ეყრდნობოდა პირველწყაროთა კრიტიკულ შესწავლას. საქმარისა აღნიშნოს შესანიშნავი გამოცემები უმეირფასები ძველებსა „იერუსალიმის განწინება“ და „ძველი ქართული არქიტეკტონი“. რომელთა გამოცემას დიდი გამოსწავრება გამოიწვია დაშინდელ სამეცნიერო წრეებში. „იერუსალიმის განწინება“ („Иерусалимский канонарь“) უნიკალური ძველია ძველი ქრისტიანული კულტურისა და პალესტინის ისტორიის შესასწავლად. ამ ძველს გამოცემას და მასზე დართულ გამოკვლევას მალე შეფასება მიესცე ცნობილია მეცნიერებასა პ. პეტერსშია, ი. კარანოვშია, ნ. მარმა და სხვ. საგულდსშია ნ. მარის სიტყუები, რომ იმ კვეყანაში, სადაც ასეთი მეცნიერები ნოდენეობენ, იგრძნობა უნივერსიტეტის დაარსების აუცილებლობაო; მისი ასრით, უკვე იმ ფაქტი, რომ საქართველოში დაიწერა ასეთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევები (საგულდსშია კორნელი კეკელიძის შემოთავლიშნული შრომებია), თავისთავად უარყოფს ყალბ მოსაზრებას, თოიქონ ქართველი საზოგადოება ქერ არამა მხად აქ უნივერსიტეტის დაარსებისადგო. კორნელი კეკელიძის ნაშრომები, რომლებიც ერთვის ახლად აღწინდელ ქრისტიანული კულტურისათვის მნიშვნელოვან ძველებს, გამოარჩევანი შკაცრა მეცნიერული ანალიზით და საქმის დიდი ცოდნით. მათი ავტორი შეხანიშნავად არის ორიენტირებული ყუალტურის ისტორიისა საყიბებში.

საგულდსშია, რომ ნ. მარის შემდგვაში აღწაროვანებით ხვედებოდა ახალგაზრდა მეცნიერის გამოკვლევებს და ყოველმხრივ უწყობდა

ხელს სამეცნიერო მუშაობაში. ნ. მარის წინადადებითა და რეკომენდაციით ქერ კიდევ ახალგაზრდა მეცნიერს მიწელო, მავალიად, ისეთი სასახებშიველო სერისი გამოცემა, რეგირიცია „წილითა ცნობარებას ქართული ტექსტები“ (1918 წელს გამოვიდა ამ სერიის პირველი გამოცემა „სოქვის“ ხელნაწერებით). კორნელი კეკელიძის პირველ გახელდულ ნაბიჯებს გამოეწეოდა მისი ერთ-ერთი შომაგონებელი და მასწავლებელი, ისტორიკოსი თვ. დო ურდანი. ამიველ ძეირფასი ხაზუქარი, — წერდა იგი თვის მოწუფებს, — თქვენი ახალი წიგნი „Иерусалимский канонарь“, თველი ვაღუვაველ და ნაღლოთა შეეწირეღ ღმერთს, რომელმაც აღმისრულა მე ჩვეი წილილი: კართ-გორც იყო ამ პოლო ვას მოვეცილია ქართულდს გაწმინა, საქმინა და მეოდენე გამოწმობებელი ქართული ხელნაწერების... თქვენი მეცადინებომა, ახალგაზრდობა, ნიჭი, ცოდნა, სოვერული მეცნიერებათადა მეშმარობც, უმწველო შექს მოიღვეს ჩვეს ახალგირას“.

ჩაც უფრო უღრმადებოდა ახალგაზრდა მეცნიერს ქართულ მახლებს, მით უფრო ნათელი ხდებოდა მისთვის, რომ ამ მახლესზე დურდნობით შესაძლო იყო არა მარტო ქართული აზრების ისტორიის შესწავლა, არამედ მეწოდელ ხელხა ზოგი ბნელი მოცული საყიბებს ამოწეორავც. კორნელი კეკელიძე ფართო თვალსაზრისით იყულებოდა ამ მახლებს; მისი აზრით, ქართულ ლიტერატურას მტკიცე, გაწურული კავშირი ჰქონდა წინააზიის და დასავლეთის ხალხთა ლიტერატურასთან, სხელდობრ, სპარსულთან, სომხურთან, სირიულთან, არაბულთან, ბერძნულთან, რუსულსა და დასავლეთ ევროპულთან. ამიტომ მან შემოვიცინახა უძველესი პერიოდის თარგმანებში ასეთი ძველები, რომელთა ორიგინალები დროთა მსვლურეობაში დაკარგულია და მეცნიერებაში საძიებელი გამოხდოდა.

კ. კეკელიძემ ქართული ხელნაწერების გამოყენებაში გამოარკვია ბერძნული ლიტერატურის ბიზანტიური პერიოდის რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა და ამითაც ნათელსყო ქართული მახლების სეროიზული მნიშვნელობა მსოფლიო მეცნიერებისათვის. მხოლოდ ერთი მაგალითი:

კორნელი კეკელიძის ღვაწლის აღწუსების დროს მწირად ახსენებენ გამოკვლევას, რომელიც ქერ კიდევ ახალგაზრდა მეცნიერმა შექმნა. ეს არის მისი ცნობილი ნაშრომი „Синеон Метафраст по грузинским источникам“. ამ შრომისთან ერთად კ. კეკელიძემ გამოაქვეყნა ქართული ხელნაწერებში აღწინდელი ეტაპები მეირც „მოსახსენებელი“, რომელიც საშუალებებს იძლევა დავადგინოთ ბიზანტიური პერიოდის დიდი მოღვაწის, მსოფლიო ლიტერატურის მეტად მნიშვნელოვანი

წარმოადგენლის სვამეონ მეტაფრასტას მოღვაწეობის შესტი თარღებში. ამასთან, ირკვევა, თუ რა უნდა ვივლით სვამეონის კუთვნილებად. როგორც ცნობილია, სვამეონმა გადამეტაფრასა სექტემბერ-იანვრის თვეების მავიოგრაფიული ძეგლები, მაგრამ არ ჩანდა, თუ ვინ განავრცო სხვა თვეების წმინდათა ცხოვრებას. კ. კველიძის წილად ხელა აღმოეჩინა სვამეონის საქმეთა გამგებლებელი — მწერალი. ქართულ მასალებში აღმოჩნდა მანამდე უცნობი მწერლის ითანე ქსიფილისოსის ანდრეა, რომელთაც ნათელი ვახდა ერთ-ერთი მუდგოვანი მონაკვეთი ბიზანტიური მწერლობისა, ითანე ქსიფილისოსს ჩაუტარებია მეტად შრომატევადი სამუშაო და ბოლომდე მიუყვანა „წმიდათა ცხოვრების“ რედაქციითა გადასმუშავების საქმე. საგულისხმოა ეს ფაქტიც, — დაძინდა ამის გამო შეკლებარი, — რომ ქსიფილისოსის შრომა, რომელიც ბერძნულ ენაზე არ შემოსახულა, ქართულად მთლიანად არის დაცული. ასე რომ, შესაძლებელი ვახდა სამუდგო საფუძვლეთა ბიზანტიური მწერლობის ერთ-ერთი დიდი ხარვეზის ამოცხება.

ცნობილია ეს დიდი გამოხატულება, რომელიც კ. კველიძის ამ შრომამ გამოაწვია, აკადემიკოსმა ლატიშვიტმა „დადა აღმოჩნდა“ უწოდა ამ შრომის და აღერთოვანებული რეცენზიად მოუძღვნა. უკვე ამ დროს კ. კველიძის შრომებზე ფართო აღიარება მოკვა სამეცნიერო წრეებში და მათი ავტორი ქართველთა კულტურისა და მწერლობის საამეთო მკვლევარად მიიჩნეხ. ამიტომ ნ. მარის წარდგინება ასე ერთხმად მოაწონა 1915 წელს რუბიკთის მეცნიერებათა აკადემიამ და კ. კველიძეთა დავადა ქართული აგიოგრაფიული ტექსტების სისტემატიკა გამოცემა. ამასთან დაკავშირებით, საფუძვლესა ნ. მარის წარდგინების ან ადგილი, ხადე პირდაპირა ნათქვამი, რომ ერთადერთი პიროვნება, რომელიც დაძღუეს ამ ურთულეს საქმეს, არის ახალგაზრდა მეცნიერი კორნელი კველიძე. რომ იგი არის ურველ-შხად განსწავლული ფილოლოგი, იცნობს აგიოლოგიას როგორც ზოგად საქიბებს. ასე ქართულ ხელნაწერთა უმდიდრეს კოლექციებს. ამასთან ნ. მარი, ამ დროისთვის უკვე სახელგანთქმული ლინგვისტი, მადლ შეფასებს აძღუეს კორნელი კველიძის დიდ განსწავლულობას ძველი ქართული ენის ცოდნით.

როგორც მოხალისეობით იყო, კ. კველიძე დიდი ენთუზიაზმით შეხვდა ამ წინადადებას: «Что касается столь лестного для меня предложения взять на себя издание грузинского текста Жития святых, то предложение это совпало с заветною моею мечтою». მანვე შეადგინა გამოცემათა ამ სერიის მეტად ორიგინალური გეგმაც.

გამოცემა უნდა გამოფილოლოგ საქმეებში პირველი ნაწილში შევიდოდა ე. წ. მარტვი, კომენტარი ტექსტები, მეორეში მეტაფრასული ხასიათის ცხოვრებანი, ხოლო მესამე ნაწილში დაბეჭდებოდა ქართული წმინდათა ცხოვრებანი. ამ დიდი მასშტაბის წამოწყებას, როგორც აღვნიშნეთ, ფაქტიურად 1918 წელს ჩაეთარა საფუძველი, როცა გამოვიდა პირველი ტომი კომენტარი ტექსტისა.

ინტე, როგორც წინა შრომებში, ამ გამოცემაშიც მსწრაფლ მიიპროცე მეცნიერთა ფართო წრეების უზრაღებმა. ცნობილია ორიგინალის ტმა და მაგიოლოგმა პეტრეტიკმა დადებითი რეცენზია უძღვნა წიგნს და ამასთან დაიწყო ნაწილ-ნაწილ თარგმნა ლათინურ ენაზე კ. კველიძის მიერ გამოცემული უნაკლები ძეგლებსა.

აღსანიშნავია, რომ უკვე ამ დროიდან კ. კველიძის შესანიშნავმა გამოკვლევებმა, რომლებშიც ამ წლებში ქვეყნდებოდა ქართულ, რუსულ, უცხოურ ენებზე და ქართული ტექსტების მეცნიერულმა გამოცემებმა დიდად შეუწყო ხელი იმ დაინტერესებას, რომელსაც იჩენენ რუსი და უცხოელი მეცნიერები ქართული კულტურისადმი.

მასაღის შერჩევისას კ. კველიძის ტექსტების მხოლოდ ფილოლოგიური შხარე არ აინტერესებდა. მისი მიზანი იყო გამოცემა ცხოვრება-მარტვილობანი ამ წმინდანებისა, რომელნიც აგიოგრაფიაში ცნობილი არ არიან, ან იხეთებისა, რომლებიც თუმცა არიან ცნობილი, მაგრამ არ გვქონია მათი ცხოვრების აღწერა და აღსახარულ, ისეთი ტექსტები, რომლებიც ქართულად განსწავლებული რედაქციით არსებობენ.

კ. კველიძე დაბეჭიბებით ამტკიცებდა, რომ ურველვეარი ლიტერატურულ-ისტორიული ხაკითხის გადაქრა შეიძლება მხოლოდ მას შემდეგ, როდესაც ვერაღმობით მეცნიერულად დადგენილ საიმედო ტექსტებსო. იგი შეინიშნავდა ერთ თავის წერილში, რომ „სადგეო არაა, ძველი ტექსტების გამოცემათა დიდი სიჭრბილეთა საქირო. საქმე ისაა, რომ არასწორად წყაობული და გადებული ტექსტის საფუძველზე ხშირად უახლი და შეუწინარებელი დაქვენები კეთდება და უნიადავო თეორიები ითხვენება ამა თუ იმ საქიბის შესახებ“. ქართული ენის დრმა, მეცნიერული ცოდნა, დიდი ფილოლოგური ერთდაცია, განსავუთრებელი დავიერებების უნარი და დიდა შრომისმოყვარეობა იყო ეს საწინდარი, რომლის გამოც მის მიერ გამოცემული ტექსტები უამრავ ღებობს ამახატებენ.

ბერძნულიდან ნათარგმნ ქართულ ძეგლებს კ. კველიძემ უძღვნა საგანგებო გამოკვლევები, რომლებშიაც ნათელყო არა მარტო ქართული, არამედ ბიზანტიური კულტურის მრავალი ბუნ-

დუანი ხაიითი. საქმარბია აღინიშნოს, რომ კ. კეკელიძის შრომების შედეგად შეცნობურება გამოდრდა მსახლებით, მსოფლიოში ისეთი ცნობილ პიროვნებათა მებაზე, როგორცაა: მავლითად, სვიმონ ლლოთეტარ, ცოანე ქაბუაძე-ლომის, იოანე დამასკელი, პეტრე კაპადოკიელი, სვიმონ მესვეტე, ტიმოთე ანტიოქიელი, სპაპალტანელი, პეტრე იერუსალიმელი, პეტროსანე სმირნელი და მრავალი სხვა. ამათამ, როგორც აღვნიშნეთ, კ. კეკელიძის დიდი დამსახურებაა მსოფლიო შეცნობურებას წინაშე იყ. რომ მის ტრადიციებს პირველად: წინა მესვეტე უპირადლება იმ გარემოებათ, რომ ძლიერ ქართულ მწერლობას თარგმანებას წახით შემოუნახავს მსოფლიო მნიშვნელობას მებრძვლი, რომელთა დედნებო ამებად დუარგულად თვლიდა. კ. კეკელიძის ხაიურად მსოფლიოებად გამოკვლევა უცხო ავტორებო ავლქართულ ლიტერატურაში არის ენციკლოპედიური ხახათის ნაშრომი, რომელიც, როგორც სმავლიც წიგნი და გზამკვლევი, დატარდება ყველა, ვინც კი დაინტერესდება ქრისტიანული კულტურის კვლევის ხაიითებოთ.

კ. კეკელიძე პრინციპულად ხვამდა ხაიითს. ძველი ქართული კულტურის ხაიითების კვლევის დროს არ უნდა შემოვიფარგლოთ მხოლოდ და მხოლოდ ქართული ორიგინალურ ხაიითებოთ. ძველი კულტურის ხაიითის სურათის და ხახათის დახადენად დიდი უპირადლება უნდა დავთმობს ნათარგმნი ლიტერატურატარსაც. რადგან ეს უკანასკნელი ერთგვარა ბარომეტრია კულტურული დონის დახადენად. კ. კეკელიძის ნათარგმნი ლიტერატურა ეროვნული მწერლობის ისტორიის ორგანულ ნაწილად მიიჩნდა: „ქართველი ხალხი არახადეს არ ყოფიდა კულტურულად შემოღებულად; სე ყოველთვის კარსში იყო ამ მსოფლიო მნიშვნელობის პრობლემებისა, რომელიც ამა თუ იმ დროს აღულებდნენ კაცობრიობას“. როგორც ერთ შეხანისწავ გამოკვლევაში („ნათარგმნილობით მეთოდი ძველ-ქართულ ლიტერატურაში...“) ნაწევნები აქვს, თარგმანის ეს პროცესა მუშაობის არახიდეს ყოფილა. ქართველი ხალხი შემოქმედებათად ითვისებდა ყოველგვარ საკუთხოვს, არჩედა იმ თხზულებებს, რომლებიც უფრო ახლოს იდგა მის სულიერ მოთხოვნებებთან. მართებულად შენისწავ ამის გამო კ. კეკელიძისადმი მიძღვნილ ერთ შრომაში აღუქმანდრე ბარამიძე: „ნათარგმნი თხზულებებო შემოხვევით და უმარგოდ როდეს იწდებთან ამა თუ იმ ლიტერატურაში, ოხინი გამოწვეულენ არიან იმ სოციალური და კულტურული-ისტორიული მოთხოვნებებოთ, რომელიც აუცილებს არკონების ადვალმობრივო მიმდინარეობა. თარგმნებას ეს, რასაც თხოულობს არსებითი, ყოველდღიური საჭიროება, თარგმნება უცხო მსახლა, ხოლო შერჩევის აწარმო-

ებს, თარგმნის და ითვისებს ეროვნული ციფიკა... ანე რომ, თუ ქართველებო თარგმნიენ ამა თუ იმ თხზულებას, ეს ნიშანს, რომ იმაში ხედვადნენ და პოულობდნენ პარტის მითთვის საქმობროტო და ხახიდობლო საკითებზე“.

აღსანიშნავია ეს გარემოებაც, რომ კ. კეკელიძის გამოკვლევათა შედეგად ნათელი გახდა თავისებურა მეთოდი, რომელიც ხელმძღვანელობდნენ ძველი ქართველი მარგმნილებო. ეს იყო დ. წ. თავისუფალი თარგმანის ტრადიციანი მწერლობის ათონელის ხიტუთი რომ ვიქცია, მეთოდი „შემატება-კლებიანი“. ქართველი მარგმნილებო ეროვნულ სულს ანიჭებდნენ უცხო სამუაროდან წამოსულ თხზულებებს.

ძველი ქართული და ეგრძოდ, ხასულიერო მწერლობის ფართო თვალსაზრისით კვლევამ კ. კეკელიძე ერთ-ერთი მარგმნილობის მიიყვანა იმის აღიარებამდე, რომ სხვა ქვეყნებთან კულტურული ურთიერთობა ცალმხრივი არ ყოფილა. რომ, მავლითად, ქართულ-ბიზანტიური კულტურული თანამშრომლობა ხასულიერათო იყო და ქართველებსაც შეუძლიათ თავიანთი წილითა ბიზანტიურ ლიტერატურაში. საქმარბია აქ გავიხსენოთ ექვთიმე ათონელი, რომელსაც ბერძნულ ენაზე შეუქმნია ორგანიზებული თხზულებებო, ანდა ამავე მწერლისი განუწობილად დუაწლი „სიბრძნე ბალავარისა“ და „ახუგურას“ ბერძნულად თარგმნის საქმეში. ქართულიდან ბერძნულად თარგმნილა „სიბრძნე ბალავარისა“ მსოფლიო ლიტერატურის კეთენილება ვახდა.

უახდაუდებელია ავად კორნელი კეკელიძის დუაწლი ქართული ორიგინალურ ხაიითიერო მწერლობის შესწავლის სტეროში. თავისი ბრწინავად გამოკვლევებით მან ხასუძვლიანად ნათელყო, რომ ხასულიერო მწერლობა ხასუკუნეთა მინიწილე (მე-5-მე-11) იყო ერთადერთი ხტერო, რომელიც წერლობით ფორმდებოდა ქართველი ხალხის ფირკი და წარბა, რომ ხასულიერო მწერლობაში დისხა ყველა ეს ძირითადი ხაიითი, რომელიც აუცილებელი იყო ეროვნული თვალსაზრისის შემოშავებისათვისა და ძლიერი ხასულმწიფოს მშენებლობისათვის.

კორნელი კეკელიძის მოღვაწეობაში ხასულიად ახალი ეტაპი დაიწყო სამკოთა ხელისუფლების დამყარების შემდგომ, როდესაც იგი თავის დიდ ხაშქნიერო მუშაობას უკავშირებს ახლად დარსებულ ქართულ უნივერსიტეტს და სათავეში უდგება ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრას. ყველეთი მუშაობათან ერთად გამოჩენილა მცენიერი დიდი გულიანური ეპრობოდა ახალგაზრდა კადრებს აღზრდას და, შეიძლება პირდაპირ ითქვას, იგი არის უპირველესი მოძღვარი და მამყავლებელი ამ დარგში მომუშავე მცენიერება, რომლებსაც დღეს ენახებრებთან ქართული

კულტურის წეროვნად შეესწავლას.

უნივერსიტეტის დარბაზების რამდენიმე წლის შემდეგ გამოდის კორნელი კეკელიძის უძუნდა-შენატური შრომები — „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ პირველი და მეორე ტომები. ეს იყო ჩვენი მეცნიერების დიდი მონაპოვნი, აღნიშნულ ტომებში კორნელი კეკელიძემ თავი მოუყარა მის მიერვე გაწერილი კვლევა-ძიების შედეგებს და შექმნა ძველი ქართული ლიტერატურის ერთი მთლიანი კურსი. თუ მანამდე კორნელი კეკელიძე გვევლინებოდა როგორც ძველ-ქართული ძეგლების აღწერა-მოწერაზე-ბის ინციდენტური, აღნიშნული ტომების გამოსვლით იგი საფუძველს უდრის სრულიად ახალ ეტაპს ქართული მწერლობის შესწავლის საქმეში. კერძოდ, საქმე ეტაპს მეცნიერების სფეროების გაფართოებას და ფილოლოგიურ კვლევაშიან ერთად განსაზოგადებელი ხაზის მონოგრაფიების დამუშავებას. ამ ტომების გამოსვლამ ნათელი გახადა ისიც, რომ კორნელი კეკელიძე არის არა მარტო სასულიერო მწერლობის, არამედ ძველი ქართული საერო მწერლობის უხადლო მკვლევარი. კ. კეკელიძე წლებების მანძილზე ზეწვდა და ამუშავებდა, ახალი მანალებით ავსებდა თავისი „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ უძუნდაშედეგულ ტომებს.

სასულიერო მწერლობა რამდენიმე ძირითად დარგს მოიცავს, რომელთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს „წმინდათა ცხოვრებას“ ანუ აგიოგრაფიას, მაგიოგრაფიულ თხზულებათა მიწანდასაზღვლობის თავისებურებათა გამო მწერლობის ეს განცემი ბევრად უფრო მძლავრად აღედგა მათი ავტორების მხატვრულ მიდრეკილებებს, ამიტომ აგიოგრაფიული თხზულებანი ყველაზე უფრო განეკუთვნებიან მხატვრული ლიტერატურის სფეროს (მიწნოგრაფიასთან ერთად). კორნელი კეკელიძე, მართლაც, მაგიოგრაფიულ თხზულებათა კვლევისას არასოდეს არ იფარებლებოდა მხოლოდ ისტორიულ-ფილოლოგიური ინტერესებით და მხატვრულ-ლიტერატურული კუთხიდან თავი განიხილავდა ქართულ ორიგინალურ თხზულებებს. ასეთი ტიპის უამრავ ნაშრომთა შორის საყურადღებოა დასახელებულ ოქნის ბრწყინვალე მონოგრაფია: „ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა“. 1. იონანე ხაბაინსძე, 2. ბასილ ზარზნელი (1895 წ.), კ. კეკელიძე განსაკუთრებულ ყურადღებას უბრუნებდა ამ ტიპის ძეგლთა შორის მხატვრული ნიჟაღბ გამოწვევლებას და ამ უყარასწრელს ანალოგებს ახსნას აძლევდა ქართული მხატვრული ანალოგების განვითარების პროცესში. ასევე განსაკუთრებული ინტერესით სწავლობდა გამოცემილი მეცნიერი მდიდარი ქართული მონოგრაფიული მემკვიდრეობის ნიმუშებს. როგორც ცნობილია, მან ვაარქვია მიწნოგრაფიაში მხატვრული მრავალი საცილობელი ტერმინი, და

ადვიანა ქართული სასულიერო მწერლობის ისტორიის და განვითარების ვსები. უნივერსიტეტში კორნელი კეკელიძემ საინტერესო გამოკვლევები უძლენა ისეთ საკენის საკითხებს, როგორცაა ქართული ანბანის წარმოშობას პრობლემა ქართული მწერლობის საწყისებზე და აღმოცენების პრობლემს, ქრისტიანობას ვაერტულების პროველ ნაბჭებსა და ა. შ. მის ერთ-ერთ ვრცელ შრომაში — „ქართველთა მოქცევის მთავარი ისტორიულ-ქრონოლოგიური საკითხები“, აღდენილია ქართული კულტურის ის მიწნეველოვანი მიწვევით, როცა უფის აღგანდა, იმ დროისათვის, პროგრესული, ქრისტიანული იდეოლოგია. საკულისწნითა, რომ ამ შრომას მრავალი რეცენზია მიეძღვნა უცხოურ ენაზე.

თუ სასულიერო მწერლობის ერთიანი კურსის შედგენის დროს კორნელი კეკელიძე უპირატესად საკუთარ კვლევა-ძიების შედეგებს ეყრდნობოდა, ეს მთლიანად არ იქმნის საერო მწერლობის შესახებაც, აქ მის შედარებით უცუთესი ვითარება დაუზღდა, პლ. იონელიანიის, ა. ცუარბლის, ა. ხაბაინსძის, ნ. მარტოს, მ. ჭანაშვილის და სხვათა ცალკეულ შრომებში ვაშუქებული იყო საერო მწერლობის რიგი საკითხი. მაგრამ ნამდვილად მეცნიერული და განსაზოგადებელი კურსის შექმნის პროტე მანც კორნელი კეკელიძემ გაუთინის.

კორნელი კეკელიძე წლების მანძილზე იკვლევდა ქართული სასულიერო და საერო მწერლობის ურთიერთმიმართებებს პრობლემას. მან ერთ-ერთმა პროველთაგანმა დამაქრებლად ვაარქვია, რომ არ შეიძლება ამ ორ სხვადასხვა მიმდინარეობას შორის ვაუვალი უფსკრულის აღდება, როგორც ამას სწადის ზოგი მკვლევარი.

სასულიერო მწერლობამ შესაფერი ლიტერატურული ნიჟაღი შეუქმნა საერო მწერლობას, დამუშავა მხატვრული ფორმები და სიუჟეტები, რომლებიც შექდომ თავისებურად ვადამუშავდა საერო მწერლობაში. დასასრულ, სასულიერო მწერლობაში დაიხვეწა ბრწყინვალე ხალიტერატურო ენა, რომელმაც შემდეგ მოგვცა მხოლოდი მიწნეველობის ლიტერატურული ძეგლები. სასულიერო და საერო მწერლობის ურთიერთობა არ იყო უტკივრეული პროცესი, მაგრამ, მისი აზრით, ქეშნოატი შეეღწევის ამოცანა დაინახოს არა მარტო წინაღმდეგობანი, არამედ ის ძირითადი მარცვალი, რაც სასულიერო მწერლობამ უანდერძა საერო ლიტერატურას.

კორნელი კეკელიძემ მრავალზე მრავალი შრომა უძლენა ქართულ კლასიკურ მწერლობასა და მის უმთავრეს წარმომადგენლებს: შოთარულთაველს, მოსე ხონელს, ხარების თმოგველს, შავთელას და ჩანტუბაძეს. განსაკუთრებით საყურადღებოა ამ მხრზე მისი შრომები შოთა

რუსთაველსა და მოსე ხონელზე. ხაჭაბია აქ დაუახლოვდა: ზოგი მისი რუსთაველოლოგიური შრომის მხოლოდ სათაური, რომ წარმოადგენა შევეცქმნას თუ რა ფართო საქათხეობის წრე აინტერესებდა მკვლევარს. 1. პეტროსიძე-რი ალფარებმა ვეფხისტყაოსანში; ნეტან-ტა-რიელი და თამარ-სოსლანი, თინათინი და თამარი, 2. ზნახველი ზელანჭერი ვეფხისტყაოსანში, 3. ვეფხისტყაოსანის პირველი გამოცემა, 4. რუსთაველის სადაურობის და სახელისათვის, 5. რუსთაველი და აღმოსავლური რენესანსი და ა. შ.

კ. კეკელიძე თავის შრომებში აყენებდა დებულებას, რომ რუსთაველი ქართული აღორძინების პირმოთა და ვეფხისტყაოსანი გამსჭვალულია მალაღი შეშინებული მსოფლმეტრებში: „საქართველოში ჭერ კიდევ მე-12 საუკუნეში იწყება ის მოძრაობა, რამაც შემდეგ დასავლეთ ევროპაში წარმოიშვა ევროპოლოგიური რენესანსი. ევროპული აღორძინების ეპოქის მოდერნიზაციისთან შედარებით რუსთაველია რამდენიმე საუკუნით ადრე ფართოდ და დიდხანს იმდენად გამოხატა ის პოეტისტური იდეები, რითაც იგი ენათესავება ევროპის რენესანსის საუკეთესო წარმომადგენლებს“.

ყველაზე მნიშვნელოვანი დებულება, რომელიც ეცემოუბრუნა და დასაბუთა კ. კეკელიძემ, ეტებოდა რუსთაველის ტელეფორ აღმსარებლობას. მისი აზრით, რუსთაველის რელიგია მხოლოდამხოლოდ ქრისტიანულია, იგი ამ ნიადაგზე ფეხს და აქედან ქუჩებს სამყაროს. მაგრამ, ამასთან, აქვე ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ „რუსთაველი ცდილობს მალაღი იღვეს ურთავადარ საეკლესიო-ოქონისურ პარტაკულარისმზე“ და იგი არაა შუზღუდული დოგმატური ქრისტიანობის ატახებით.

მსოფლმეტრელომის საკითხების კვლევათან ერთად, კ. კეკელიძეს ბუნებრივად ვეფხისტყაოსანთან დაკავშირებული არა ერთი საუბრადღებში დეტალად ვარკვევა. მისი შრომებში ვეფხისტყაოსანზე რუსთაველოლოგიის ძვირფასი ხაუნჭია.

კორნელი კეკელიძე დიდი ვაუზოლოგიებით აყვავდა ფოლკლორისტიკის საკითხებს. ეს საკითხები მას უწინარეს ლიტერატურასთან მისართებაში აინტერესებდა, მაგრამ კვლევის პროცესში იგი ეტებოდა თვით ფოლკლორისტიკის საკვანძო საკითხებსაც. მართებულად შენიშნავდა ამის გამო ქს. სიხარულად: „დღევანდომისიდა მეცნიერმა კორნელი კეკელიძემ ქართული ხალხური შემოქმედების ბევრ რთულ საკითხსაც მოაღწია სინალოდ. კორნელი კეკელიძის მდიდარსა და მრავალფეროვან მეცნიერულ პროდუქციაში დამსრულია და ვადვირბულია ლიტერატურათმცოდნეობისა და ფოლკლორისტიკის დიდი მნიშვნელობის თეორიული საკითხები. მათ შორის: ქართული ხალხური

სიტყვიერების ადგილი მსოფლიო ლიტერატურასა და ხალხურ შემოქმედებაში; ხალხური სიტყვიერებისა და ლიტერატურის ურთიერთობა; მხატვრულ ნაწარმოებთა სიუჟეტის მხედება და ხალხთა კულტურული ურთიერთობისა და მეგობრობის საკითხი; ხალხურ ნაწარმოებთა ტრადიცია საქართველოში, მათი შემსრულებლები და შესრულებას წესები და სხვ. მალაღი მეცნიერულ და პრაქტიკულ სინალოდზე აუყვანიდა ყველა ეს საკითხი კ. კეკელიძის ნაშრომებში ენახურება მრავალსაუკუნოვანი ქართული კულტურის ისტორიის სრულყოფილად წარმოდგენას“. ფართო ერთეულითა და გონებასახვილური მეცნებებით იქცევის ურთაღებებს კ. კეკელიძის ან ხასიათის შრომები: 1. ზამანგურჩაინის წიკვალთა სიუჟეტური პარალელბი ქართულ ფოლკლორში. 2. ზამანგურის ერთი ეპაზოდისათვის. 3. ორი მოხეტიალე სიუჟეტისათვის ქართულ ფოლკლორსა და შერეულბაში. 4. ვაჩოტბა-ხანზამბათა ისტორიისათვის ძველ საქართველოში და ა. შ.

განსაკუთრებით საუბრადღებოა აგრეთვე მისი შრომები ხალხურ „ტარბილიანზე“, მოსე ხონელის „ამირან-დარბანიანზე“, სულხან-სახბას „სიმბრენე-სიცილიანზე“ და ა. შ. თუ, მისი აზრით, ხალხური „ტარბილიანი“ აშკარად ვეფხისტყაოსანზეა მოდელი, ხოლო „სიმბრენე-სიცილიანი“ ფოლკლორულ მასალებზეა დამუშავებული, სრულიად თავისებური ენაობა გვაქვს მოსე ხონელის „ამირან-დარბანიანში“.

ხალხური ამირანიანის გაუღწეა-აშკარად იუჩინება ლიტერატურულ „ამირან-დარბანიანზე“ და მოსე ხონელის ნიერ ხალხური ამირანიანი, სხვა საგნითა ამბებთან შერწყმის შედეგად, ვარდაქმნილია საგნობო-სარბილო ხასიათის ნაწარმოებად. მაგრამ შემდეგში ეს ურთიერთობა სპირიტუალიზმისათვის აღბუღებს და ხალხურ ამირანიანზე უაუზოქმედებს ლიტერატურული „ამირან-დარბანიანი“. ეს არის რთული და ფრად სინტერესო პროცესი ლიტერატურისა და ფოლკლორის ურთიერთობისა. კ. კეკელიძემ დიდი წვლილი შეიტანა ამ პრობლემების მეცნიერულ გადაწყვეტაში.

კორნელი კეკელიძე წარმატებით აგრძელებდა სასარგებლო საქმიანობას, რომელიც მასზე წინამორბედმა მოღვაწეებმა წამოიწყეს (დ. ზაქარაძე, მიხეილ ხახინი, მოსე ქანსუგლი, ნიკო მარი და სხვ.). იგი თარგმნის და რუსულ ენაზე აქვეყნებს ისეთ მნიშვნელოვან ძეგლებს, როგორცაა იაკობ ცურაველის „შეშინების წამება“, იოანე ხახინის „ახო ტოლოდი“, „ისტორია და აზანი შარავანდეღიანი“ და ა. შ. როგორც აღწინაშეო, დიდი მეცნიერის არა ერთი გამოკვლევა თარგმნილია რუსულ და უზელორ ენებზე. მისი დრად მეცნიერული შრომები დიდი ავტორიტეტიო სარგებლობას აღმოსავლეთის ლიტერატურა და ინტერესებ

ბუნდ წრეებში, ხოლო კაპიტალური წიგნის „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ პირველი ტომი მას წინათ მთლიანად ითარგმნა გერმანულ ენაზე.

კორნელი კეცელიძე იყო არაჩვეულებრივად ნაყოფიერი მკვლევარი. მის კალამს მკვლევან მშ-ზე შეტი გამოკვლევა და მშ-ზე სქელტანინი წიგნი. იგი არა მარტო თავის გამოკვლევებით, არამედ თავისი უმწიკველი პაროვნებისა და უზარმაზარ გავლენას ახდენდა ჩვენს მეცნიერულ ცხოვრებაზე. მეცნიერის უპირველეს მოწოდებად მას ჰქმნატიტების ძიება მიჩნედა და დაუნდობლად აკრიტიკებდა ყველა იმთ,

ვინც იოლი, ხენსაციური გზებით იძიებდა სახელის მოხვეჭას.

სამაგალითო იყო მისი ენერჯია და ხულიერა მხნეობა. განსვენებულ მეცნიერს უკანასკნელ დღეებამდე არ შეუწყვეტია მეცნიერული აზროვნება და მიუხედავად ხანდაზმულობისა, იმედოვნად უცქეროდა მომავალს. ვეებერთელა ტომები, რამდენიმე ასეული გამოკვლევა, მრავალრიცხოვანი მოწოდებები... და იგი მაინც ჭერ კიდევ არ თვლიდა ვალმოხდილად თავს მშობლიურ მეცნიერების წინაშე. დიდი პაროვნების თავმდაბლობა ისევე ამშვენებდა მას, როგორც მის ბიბლიურად მშვიდ სახეს პირველი თოვლივით სპეტაკი თმა.

კორნელი კეკელიძე და ქართული ლიტერატურის ისტორია

ქართული ლიტერატურა ერთ-ერთი უძველესი ლიტერატურაა; თავისი იდეური სიღრმითა და მრავალფეროვნებით მას უაღრესად ხანატიო ადგილი უჭირავს მსოფლიო კულტურის საკანონში.

„ქართულ ლიტერატურას, — წერდა კ. კეკელიძე, — მეტი თუ არა, თექვსმეტასწლეულიანი ისტორია მაინც აქვს, — ლიტერატურული ძეგლები ჩვენ უკვე მეხუთე საუკუნიდან მოგვეპოვება, — ამ მხრივ ჩვენი ლიტერატურა მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი ლიტერატურაა. დღეისა და ვანუსომეღია, მეცნიერული თვალსაზრისით, ამ ლიტერატურის მნიშვნელობა; იმაში აღზევებულია ქართველი ერის კულტურულ-ისტორიული ცხოვრების პერსპექტივა; მას ძველებში, ორგანიზაციისა და ნათარგმნში, გამოვლინებულია უდავო სიწმინდა ქართველთა შემოქმედებითი კოტინუიტა“.

დღეის კულტურულ-ისტორიული და მხატვრული ღირებულება აქვს ძველ ქართულ ლიტერატურას (XVIII სს.). იგი ვაკონოს ჩვენი ხალხის ისტორიული ცხოვრების გზას, მის პოლიტიკურსა და ეკონომიკურ მდგომარეობას, სოციალურ წყობას, ეთნოგრაფიულ ურთიან, სახელმწიფოებრივ მშენებლობას, საეკლესიო ორგანიზაციას. მას კარგად შემორჩენილია და დაუძვარ ქართული ლიტერატურული ენა, უცვლელია მისი მხატვრულ-ლიტერატურული დარსება. ძველ ქართულ ძეგლებში ოსტატურადია ასახული სამშობლოსათვის ბრძოლის, მისთვის თავდადებისა და თავანწირვის ეთიკური-მორალური იდეა. ძველი მწიგნობრები დღეის ვაკონობით ხატავდნენ სამშობლოს უანგარო სუვერულს უწინდესი და უფაქიზები გრძნობა.

ზით აღსავსე ქართველ ვაკონობა ხახტებს, თანამეამაშულებს აღახტებდნენ გროვული ხანაშუის კანონიერა გრძნობით. ისინი ქეროვნად წარმოვეიდეგნდნენ ამ რთულსა და მრავალხანაშუნიონან ბრძოლას, რომელსაც ქართველები ეწეოდნენ პოლიტიკური და კულტურული დამოუკიდებლობის მოსახოვეზლოდ თუ შეხანარ. ჩუნებლოდ.

ძველი ქართული ლიტერატურის დღეის მნიშვნელობა დღეის საოვეელთაოდ აღიარებულია. ეს გარემოება ძირითადად ჩვენს საუკუნეში ჩატარებული ფრიად ნეოფიერი მუშაობის შედეგია.

ამ შეიძლება იმის უარყოფა ან უგულვიმედეოფა, რომ ძველი ქართული ლიტერატურის შესწავლას საკმაოდ ხანგრძლივი ისტორია და გარკვეული ტრადიცია აქვს. ცალკეულ საკითხებზე მუშაობდნენ ქერ კადეფ თ. ხაგრატიონი (1782-1846) და ხ. დოდაშვილი (1805-1.1.1.). მნიშვნელოვანი და საუარადღებო მუშაობა ჩატარებს მ. ბროსემ (1802-1880), პ. ოსტოიანნი (1809-1875), დ. ჩუბინაშვილი (1814-1881), ა. ცაგარელი (1814-1888), ა. ხახანაშვილი (1808-1812), ნ. შარმა (1804-1834) და სხვებში, ძველამ ცარიშის პირობებში ერთობ ქირაძა ძველი ქართული ლიტერატურის უოველმარავე შესწავლა; რუსეთის სამეცნიერო ცენტრეში ქართულ ენისა და ლიტერატურის ძალზე მეტადეკალი ეთნობოფა. საკუთრივ საქართველოში, ენერგულად შრომობდნენ ქართული კულტურულ-ლიტერატურული შემკოდრობით დანეტრებსწული მეცნიერები: თ. შორდანი (1852-1916), მ. ქანაშვილი (1855-1884), ე. თანაშვილი (1862-1888), დ. კარიშვილი (1860.

1927) და სხვ. ისანი თავდადებათ იღწყოღწენ ქართველი ხალხის მრავალსაფუძვლიანი ლიტერატურის შესასწავლად, მისი ეროვნული ხალხის წარმოსანინად, მაგრამ არ იყო სათანადო მატერიალური ბაზა, სადაც შესაძლებელი იქნებოდა კულტურულ-ლიტერატურული შემყიდვების სისტემატურის შესწავლა. ამდენად, ძველი ქართული ლიტერატურის შესწავლა ცალკეულ მეცნიერთა პირადი ინიციატივებისაჲე იყო და ხელისუფლებისაჲე არ ფასდებოდა.

სამშვილი პირობები ქართული ლიტერატურათმცოდნეობის განვითარების და, კერძოდ, ძველი ქართული ლიტერატურის მეცნიერული შესწავლისათვის ცარბისის დამსახურისა და დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის, ხოლო შემდეგ საქართველოში ხაბუკითა ხელი-სუფლები დამყარების დღიდან შეიქმნა. დიდი ინტენსივობით ვაშალა მუშაობა თბილისის უნივერსიტეტში, სადაც ჩაუვარა ხაფუძველი ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის — როგორც გარკვეულ სამეცნიერო-სასწავლო დისციპლინას.

განსაზღვრულმა საზოგადოებრივმა და მეცნიერულმა ცხოვრებამ ხაქმიოდ რთული და სერიოზული მოთხოვნები წაუყენა ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის მეცნიერობის სპირო და ავტორიტული იყო ძველი ხელნაწერების აღწახსება, შესწავლა და ვანალიზება; ძველი ავტორების ობსუვლებათა ტექსტების კრიტიკული დიდენა და მეცნიერული გამოცემა; უცხოეთისა და საქართველოში მოღვაწე ქართველოლოგთა შემყიდვების შემოწმება, კრიტიკული ათვისება და გამოყენება; საცილობელი და გაუშუქებელი პრობლემების დამუშავება; მთელი მასალის ხაბტვამში მოყვანა, განსოვადება და კურსად ჩამოყალიბება, გადუღებელ ამოცანას წარმოადგენდა სასწავლო კურსების ხელმძღვანელობა და მეცნიერული კადრების მოწოდება. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებული ხაწწავითა შეიგარბნობოდა უნივერსიტეტის ცხოვრების პირველ ტერაშე-როდესაც ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის მხოლოდ ერთი პირი — კ. კეკელიძე უძღვებოდა, მართალია, უნივერსიტეტის არხე-ზობის პირველ წლებში აქ თანამშრომლობდა ძველი ქართული ლიტერატურის რამდენიმე თვალსაჩინო მეცნიერია (ბ. ცაგარელი, მ. ვანაშვილი, დ. კარბაშვილი, ს. გიორგაძე), მაგრამ ზოგი სხვა სამუშაოთი იყო გადატვირთული, ზოგს კი ხანაშშულობის გამო უქირდა ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის — როგორც სამეცნიერო დისციპლინის, ზრდა-განვითარებაზე ზრუნვა. ახე რომ, უმთავრესი ხაბით-სე სასწავლო-მედიკოგრაფიკი და სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობისა დაწვა კ. კეკელიძეს, რომელმაც ღირსებულად შეასრულა მასზე და-

კისტებული რთული და სერატული მუშაობა უაღრესად საპატიო მოვალეობა. უნივერსიტეტის დარბების ღრთისათვის კ. კეკელიძეს უაღრესად მოხებული ჰქონდა სახელი დიდი ორდინაციის მქონე მეცნიერისა; მისი გამოკვლევები ცხადყოღწენ ავტორის მეცნიერულ კეთილ-ხინდისაყრებასა და კრიტიკულ ადლოს. მისი შემოქმედებითი უნარი კიდევ უფრო სრული გამოვლინდა უნივერსიტეტში. დაუცხრობელი კვლევით და ხანგრძლივი ძიებით კ. კეკელიძემ დიდად გაამდიდრა ჩვენი წარმოდგენა ძველ ქართულ ლიტერატურაზე. მისი დამახაურება ქართული კულტურის მეცნიერული შესწავლის საქმეში განუზღვრებელია.

კ. კეკელიძის მთელი შეგნებული ცხოვრება, ნაოელი და ღამაში სიცოცხლე, ინტენსიურა და მრავალმხრივი საქმიანობა დაკავშირებულია იყო ქართული ხალხის კულტურის ისტორიის კვლევასთან, დიდი ნიჭისა და უშრეტე ენერჯის მეცნიერია მრავალსაფუძვლიანი ქართული ლიტერატურის შესწავლითი ცდილობდა მსობე-ლი ხალხის სახელოვანი წარსულის წარმოჩენის და ამით ხელს უწყობდა ჩვენი საზოგადოებრიობის შემდგომ კულტურულ დარბისარებას, ჩვენი ლიტერატურის ზრდა-განვითარებასა და აღმავლობას. აგი თვისი ხალხის ქეშნარბი მახაური იყო და ხალხმაც გაუღწრფელად შეიყვარა თავისი სახაბელი შვალი.

კორნელი კეკელიძე დაიბადა 1879 წლის 18(30) აპრილს ხოფ. ტომანიერში (ვანის რაიონი), დარბი ვლხის ოჯახში. პირველდაწყებითი განათლება მიიღო ქუთაისის სახულიერო ხაწწავლებელში, ხოლო შემდეგ სწავლა ვახარბო თბილისის სახულიერო სემინარიაში. უაღრესობათაჲე კ. კეკელიძემ გამოიჩინა გაუღწრფინება და მშრომლური კულტურის დიდი სიყვარული, რომელიც მას მისმა მასწავლებლებმა — პ. ცინცაძემ და თ. ფორდანიამ ჩაუნერგეს.

სემინარიის კურსის წარშტებით დხარულე-ბის შემდეგ კ. კეკელიძე აპირებდა სწავლის გაგრძელებას პეტერბურჯის უნივერსიტეტის აღმოსავლურ ენათა ფაქულტეტზე, მაგრამ ცუდი მკრონიკური პირობების გამო იძულებული გახდა ამ განზრახვის განმორკთებებაზე ხელი აეღო. 1900 წლიდან ის სახელმწიფოს ხარბლე სწავლობს კივის სახულიერო აკადემიის სიტყვიერების განყოფილებაზე.

როგორც მოხალოდნული იყო, საზაფიდატო დინგრტაციის თემა კ. კეკელიძემ ძველი ქართული ლიტერატურიდან აარჩია, ბეჭათი მუშაობის შედეგად მან აუადემიას წარუდგინა სა-ურთარდელი ნაშრომი — «ქართული ლიტურა-გაული ძველები მამაშულო წიგნოსაყავებში და მათი სამეცნიერო მნიშვნელობა» (რუს. ენაზე). ოფიციალურმა ოპონენტებმა შრომა მოწონეს და მაღალი შეფასება მისცეს. ეს მოხდა 1904

წელს არცერთად ესაა კ. კეკელიძის მრავალწლოვანი მეცნიერული მუშაობის დასაწყისი.

საწვავლო კურობის დამოუკიდებლობის შესახებ აუღიანებინა საბჭოთა კ. კეკელიძე დატოვა საპროფესორად მოსამზადებლად. გაზეთი „ივერია“ სოციალისტური შედეგები ამ უკუნიშნავს. კორესპონდენტობით აუწყებდა მკითხველებს: „კომუნალიზმის კეკელიძე აუღიანებინა პროფესორთა კრების გადაწყვეტილებით დატოვებულ იქნა აუღიანებინა სტამბენდიანტად, ე. ი. საპროფესორად მოსამზადებლად. ეს პირველი მავალითაა ქართველის აუღიანებინა სტამბენდიანტად დატოვებისა.

საღამო მშრომელ ახალგაზრდას და ბრწყინვალე მომავალი წვენიდა სასახარულ-სახაქედულად.

სინოღმა აუღიანებინა გადაწყვეტილება არ დაშლიყო, მაგრამ მომავალ მეცნიერს გული არ გახტებია, მუშაობა არ შეუწყვეტია, ქართული წერტილობითი კულტურისადმი ინტერესი არ შეწყვეტია. ავი გულდასმით განაგრძობდა ქართული ხელნაწერების შესწავლას, მრავალსაუკუნოვანი ქართული კულტურის საკითხების კვლევას, რადუნებით დატრიალებდა თავს ჩვენი სახელოვანი წინაპრების ნაპირნაშულებს; 1906 წელს გამოაქვეყნა პირველი შრომა — „ახალი საჯაროებები ამ თბილელისა“.

1905 წელს კ. კეკელიძემ მუშაობა შესწავლებლად ქუთაისის ეპარქიულ სასწავლებელში, ხოლო 1908 წლიდან თბილისის ეპარქიულ სასწავლებელში ხელმძღვანელობს სასწავლო ნაწილს. აქ ავი ბელს უწყობს ქართული დისციპლინების სწავლების ხარისხის გაუმჯობესებას, ამავე დროს, აქტიურად მონაწილეობს წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების, სამკლესიო მუზეუმის კომიტეტისა და საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების საქმიანობაში.

1908 წელს კ. კეკელიძემ კაცის სასულიერო აუღიანებინა წარუდგინა სამეცნიერო შრომა — „ქართული ლიტერატურული ძეგლები სამხრეთო წავსახელებში და მათი მეცნიერული მნიშვნელობა“ (რუს. ენაზე), რომლის ბრწყინვალედ დაცული მავსიტრის ხარისხი მოიპოვა. იმავე წელს კ. კეკელიძე მიიწვიეს კაცის სასულიერო აუღიანებინა თანამშრომლად, მაგრამ უარი განაცხადა და საშობაწყო ასარგვად თბილისი იარბია, მისი მართებული აზრით, აქ უფრო ნაყოფიერად შეეძლო წამოწვებული საქმის გაგრძელება.

1910 წელს კ. კეკელიძემ გამოაქვეყნა გამოკვლევა ცნობილი ბიზანტიელი მწერლის სვიმონ ლიდოთიტის (X ს.) შესახებ. მადე მან აღმოაჩინა სვიმონის საქმის განმარტობის, იოანეს ქსიფილინისის შრომები, რომელთა ბერძნულ დედებებს ჩვენამდე არ მოუღწევია. ამით მკვლევარმა ამოავიხა დიდა ბარვენი მსოფლიო ქრისტიანულ ლიტერატურაში და ნათელყო ძველი ქართული

ლი ლიტერატურის ზოგადმეცნიერებების მნიშვნელობა. ამ ისტორიულმა აღმოჩენამ კ. კეკელიძეს მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერის სახელს მოუტანა.

1912 წლიდან კ. კეკელიძე ლექციებს კითხულობს თბილისის ქალთა უმაღლეს კურსებზე, იმავე წელს ბეჭდავს ძველი ქრისტიანული კულტურის მნიშვნელოვან ძეგლებს („ივერიალი. მის განჩინება“, „ძველქართული არქიტექტიკონი“).

1915 წლიდან კ. კეკელიძემ დაიწყო გამოცემად მომზადება ისეთი ძეგლებისა, რომელთა ბერძნული თუ სხვაენოვანი დედებები დაკარგულია. 1915 წელს დაიქვედა კოდექსი პირველი ტომი ამ სერიისა (მეორე ტომი გამოკვეყნდა 1946 წელს).

კ. კეკელიძე აქტიურად მონაწილეობდა ქართული უნივერსიტეტის დაარსება-განხილვის საქმეში. ჩვენი სახელოვანი უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებელი და ბურჯი წლებს მანძილზე ენერგულად ხელმძღვანელობდა ფინანსოვანი უწყობლობის დეკანატს, სასწავლო-სამეცნიერო საქმის, ამოავითვე უძღვებოდა უნივერსიტეტის ერთ-ერთ უძველეს კათედრას — ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრას და ქართული ლიტერატურის ისტორიის კანისეტს, რომელიც მის სახელს ატარებს.

კ. კეკელიძეს კარგად ეცნობდა, რომ ძველი ქართული ლიტერატურის მეცნიერული შესწავლისათვის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენდა ხელნაწერების წესრიგში მოყვანა, კლასიფიკაცია, სისტემატიზაცია და კატალოგიზაცია, ხელნაწერებში დაცული მასალების მონაჩიხისა და შემადგენლობის გარკვევა, მეცნიერული აღწერა და საკვლევი მონისათვის გამოყოფნა. ამიტომ ავი გულდასმით ცუწობილად ძველ ხელნაწერებს, იმდროდა მათ აღწერილობა-დახაზათებას, სწავლობდა ხელნაწერებში შემოჩანულ ძეგლებს და აღედგინა მათ ტექსტს მეცნიერული პუბლიკაციისათვის. მან აღრვეე შენიშნა, რომ ძველი ქართული ლიტერატურის კვლევა საკმაოდ აუტირბოდა და აწველებდა ავი გარემოება, რომ ძველ მწერალთა თხზულებანი არ იყო სთთანდოდ გამოცებული. მართალია, არცერთი ზოგი თხზულებების პირველნარისხივანი გამოცემა, მაგრამ ხაერთოდ ძველი ლიტერატურული შემკვადრეობის კრიტიკულ-აუღიანებური გამოცემის საქმე ერთბა ნაიორინებოდა. კ. კეკელიძემ ენერგულად მოაქიდა ბედლი ამ ხარვევის შეცებას და ზედუედ გამოაქვეყნა ძველი ქართული ლიტერატურის შესანიშნავი ძეგლები: „მევიდ მოთება“, „სინო თბილელისის ნარტვილობა“, „სერაპიონ წარმეყნად ცხოვრება“ და ა. შ. მისი აქტიურნი მონაწილე-

ოზით დაიბეჭდა „შაჰ-ნამე“, „ეფთხისტუაოსანი“, „ვისრანიანი“, „კალასობა“ და სხვ.

საქვეყნოდ საბეჭდო-ბეჭდოლი შექმნიერის კლასს — ოდეთუნის 200-ზე მეტი შრომა, მათ შორის — ოცდაათამდე წიგნი. საგანგებოდ უნდა გამოვეთო მისი კაბიტალური „ქართული ლიტერატურის ისტორია“.

ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის ცალკეული საკითხების შესწავლის შედეგად მიღებული მასალა საქართველოს ისტორიაში მოუვლანსა და განსოვადების, კურსად ჩამოყალიბების. ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კურსი, რომელიც შექმნიდა მკითხველი საზოგადოების მოთხოვნილების დაკმაყოფილების და გამოდგებოდა საბეჭდო-ბეჭდოლოდ, არ არსებობდა. ა. ხაბანაშვილის იოსტოპიანის „ნარკვევების“ ხაზი წინეი ქარდული საზღორი სიტუირებისა და ძველი ქართული ლიტერატურის მასალებს განიხილავდა, მაგრამ ეს საქმოდ მოძველებული იყო და შეცხებას, შესწორებას, დაწესებასა და განახლებას საჭიროებდა. არსებითად ახლად უნდა დაწვებულიყო ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის მეცნიერული კურსის ჩამოყალიბება. ეს საქმე ითვს და დაგვირგვინს კ. კეკელიძემ, რომლის „ქართული ლიტერატურის ისტორია“ იოსტერ დაიბეჭდა (1928-1930 წწ.). ავტორმა მასში ჩააქსოვა თავისი ხაზგარტოვი მოღვაწეობის მანძილზე დაგროვილი მონაპოვარი და გამოცდილება და შეასისწავლად გადმოგვიწავლა დიდი კულტურის სქონე ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი ლიტერატურა. „ჩვენს მიზნისა, — წერდა კ. კეკელიძე, — ფარად ავსალოთ, რამდენადაც შესაძლებელია, ქართველების ძველ წერილობით კულტურას და ვუჩვენოთ ე. წ. „დიდი ერებს კაბიტალისტურა ხაშუროდანი, რომელშიც კულტურტრეერების პრეტენზიებით გამოდიოდნენ და ახლად გამოდიან, რომ შეიქმნილებოთ უნარი კულტურულ-ლიტერატურულ დარგში არახდროს არ შეადგენდა მათ მონოპოლიას და პრივილეგიას, რომ ახეთ პატარა ხალხს, როგორც აუთ ქართველობა, არამითუ სიღინანად აუთვიებოთა მოწინავე კულტურის მონაპოვარი, თავისი საკუთარი წველიც შეუტანოს მსოფლიო კულტურისა და ლიტერატურის საგანძურში“. თამაშად შეიძლება თ. ქუბს, რომ მკვლევარმა თავის მზახს მიაღწია და თუ დღეს დასაუღეთის მეცნიერება უკეთ იცნობს ჩვენს ძველ ლიტერატურას, ამაში დიდა წვლილი მიუძღვის კ. კეკელიძეს. მის მეტრ შედგენილი კურსი არაა სასკოლო საბეჭდო-ბეჭდოლო ამ ხატყვას ჩვეულებრივი, ვიწრო გაყენით, — მას რომ ახეთი დანიშნულება მქონოდა, სხვა გვემითა და მოცულობით დაიწერებოდა. მას იხეთი მიზნები აქვს დასახულები და იხეთი ფარგლები მოსაზული, რომელიც სასკოლო საბეჭდო-ბეჭდოლოსთვის სავალდებუ-

ლო არაა, ვინაიდან ეს უნდასაქმე-საქმე შეტრევასა და დალაგებანა თავისი საკუთარი მიზნებიდან გამოდის. ეს კურსი აქვს ფართოდ წამოწვებული ისტორიულ-ლიტერატურული, უშუალოდ პირველ წუხრობზე დასაბრებული კვლევა-ძიებითი მასიათის ნაშრომი, რომელშიც შეხაძლებლობის ფარგლებში, უნდა ვაარკვიოს და დააწესტოს ქარ კიდევ ვარკვევადი საკითხები და მოაშუადოს სასკოლო საბეჭდო-ბეჭდოლო შესაბეჭდო-ბეჭდოლო მზახა და ხაშეფო მასადა, ამასთან ერთად, დაკმაყოფილოს მოთხოვნილებაში უმაღლესი და საშუალო სკოლის ლიტერატურის მასწავლებლებისა, ასპირანტებისა, მეცნიერების სხვა დარგის მუშაებისა და სხვ. ქობა ინტელიგენციის დაინტერესებული წრეებისა“ (კ. კეკელიძე).

ცალკე უნდა აღინიშნოს კ. კეკელიძის „ლიტერატურა ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, რომლის ცამეტო ტომი უკვე გამოვიდა, მე-12 უახლოეს ხანში გამოკვეთილება.

თავის მრავალრიცხოვან შრომებში კ. კეკელიძე განიხილავდა ძველი ქართული ლიტერატურის ძირეულ საკითხებს. ამ საკითხების რიცხვი იმდენად დიდია, რომ მათი უბრალო ჩამოთვლაც კი ძალზე შორს წავიყვანდა. მკვლევარს აინტერესებდა ძველი ქართული ლიტერატურის განვითარების მთელი პროცესი — ქართული დამწერლობის საწესებრიდან გარდამავალი ხანის მიწურულიდან. გადოტარბეჭდოლად შეიძლება თქვას, რომ არ დარჩენილა არც ერთი ძირითადი საკითხი ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიისა, რომლის შესახებ კ. კეკელიძეს თავისი აზრი არ გამოეთქვას და შესაფერისად არ გაეშუტქებინოს. იმდენად მრავალმხრივად და ნაყოფიერია კ. კეკელიძის მოღვაწეობა, რომ ძნელია საგანგებოდ გამოიყოს რომელიმე უბანი მის საქმიანობაში. ამტერად ჩვენ ამას არც ვინახავთ მიზნად, მაგრამ არ შეიძლება ხაზგახმითი არ აღინიშნოს, რომ თავისი გამოკვლევებითა და პუბლიკაციებით კ. კეკელიძე დიდად წახწია წინ ქართულ-ბიზანტიური ლიტერატურული ურთიერთობის შესწავლის საქმე; წლების მანძილზე კ. კეკელიძე მუშაობდა რა ქართულ-ბიზანტიურ ლიტერატურულ ურთიერთობათა პრობლემაზე, აუღუნდა მსოფლიო მეცნიერებისათვის უცნობი ძეგლებს და ახით ავსებდა ძველი ლიტერატურის ხარვეზს, წარმოაჩინდა ქართული წვლილს მსოფლიო კულტურის საგანძურში.

ძალზე დიდია კ. კეკელიძის დამსახურება სამეცნიერო კადრების მომზადების საქმეში. ძნელად დაძებნება დღეს ქართული ლიტერატურის ისტორიკოსი, რომელსაც კ. კეკელიძის სკოლა არ ვაეფლოს, მისი მშობლიური მწარუნველობა არ ახსოვდეს. მის მოწიფეთა შორის

მრავლად არიან ფოლკლორისტები, ენათმეცნიერები, ისტორიკოსები...

კ. კეკელიძე აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საზოგადოებაში მუშაობაში. იგი აჩვენებდა ფოლკლორის მუშაობა, ვლენთა და ჭარბიკაცობა საბჭოს დეპუტატად, საქართველოსა და ამერიკის კავშირის ცენტრის წევრად, მუშაობდა განათლების სამსახურ კომისიარობის კოლეგიის წევრად, სატერმინოლოგიის კომისიის თავმჯდომარედ, სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილედ. უფლებან, სადაც კი უბედობ. და მუშაობა, იგი გამოიჩინებდა საქმის სიყვარულოთ, მომთხოვნელობათა და პრაქტიკულობათ.

კ. კეკელიძის სამეცნიერო-მედიკალიური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა მრავალჯერ აღინიშნა. 1943 წელს მას მიენიჭა მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება, 1944 წელს ბილლის დაჯილდოების შრომის წითელი დროშის ორდენით, 1945 წელს ფილიპოვსკის მეცნიერებათა დარგში თვალსაჩინო დამსახურებისათვის, ძველ ქართულ ლიტერატურაში ძვარფასი ნაშრომებისა და მეცნიერული მოღვაწეობის 40 წლისთავთან დაკავშირებით განმეორებით დაჯილდოების შრომის წითელი დროშის ორდენით. 1954 წელს ბილლი უმაღლესი წილად — ლენინის ორდენი. 1959 წელს იგივე საზოგადოებრიობამ დიდი ზეიმათ აღინიშნა კ. კეკელიძის დაბადების 80 წლისთავი.

კ. კეკელიძის ნაყოფიერმა შრომამ საყოველთაო აღიარება პოვა. ამის ნათელი დადასტურება იყო მისი არჩევა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პირველ უმადლავლობაში 1941 წელს. წლების მანძილზე იგი მისთვის დამახასიათებელი ერთდროითა და მეორედი ენერგიით უძღვებოდა შოთა რუსთაველის სახელობის ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტს.

კ. კეკელიძის ფასდაუდებელი მეცნიერული მემკვიდრეობა კარგა ხანია იქცა კვლევარსა და შესწავლის ობიექტად. სახელმწიფო, სამხედრო-ქარმე დაიბეჭდა ა. შარაშიძის სპეციალური ნაშრომი, გამოქვეყნდა კ. კეკელიძის დაბადების 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი ხაიუბიძის კრებული (1959 წ.), უკანასკნელ წლებში ახალგაზრდა მეცნიერებმა საყურადღებო წერალები უძღვეს თავიანთ სახელოვან მასწავლებლებს და ა. შ. უკანასკნელ ეს ტრადიციის წინაშეა სამუშაოა კ. კეკელიძეზე სათანადო მონიერა-ფული ნაშრომის მოწოდების სახითი და პასუხსავეს ვაზნა.

ამჟამად ივენ მსოფლივ ერთ საყიბზე ვაი-ვეს ურადღების გამახვილება. სახელმწიფო, ვესურს თვლი ვაგონილოთ კ. კეკელიძის ვაზ-შრომითობისა საზღვარგარეთულ ქართ-ველოლოგიასთან და ვაჩვენოთ, ერთი მხრივ,

თუ როგორ ემზადებოდა კ. კეკელიძის მემკვიდრეობის შესწავლა ქართველოლოგთა საქმიანობის, როგორ აღასებდა და იყენებდა იგი მათ მეცნიერულ ნაშრომებს, ხოლო, მეორე მხრივ, როგორ აფასებდნენ საზღვარგარეთელი ქართველოლოგები, — ძველი ქართული ლიტერატურით დაინტერესებულ მეცნიერებსა, — ამ დარგის უდიდეს სპეციალისტს.

კ. კეკელიძემ, როგორც აღინიშნეთ, მეცნიერული მუშაობა ივენის საუკუნის დამდეგად დაიწყო. ამ დროს საზღვარგარეთელი ქართველოლოგთა სახურველ დონეზე არ იყო. მართალია, ცნობები საქართველოზე, ქართველ ხალხზე, ქართულ ენასა და ლიტერატურაზე ვეროპაში ადრეული ხანიდან ქვეყნებში იყო, მაგრამ მეცნიერულ ზეერს ვერაფერს აძლავდა და მველ ქართულ ლიტერატურაზე ნათელ წარმოდგენის ვერ უქმნიდა ისეთი შრომა, როგორც იყო, მაგალითად, ავსტრიელი მეცნიერის ფ. ლიტერის წიგნი, ამ გამოჩენილი ფრანგი სწავლულის ფ. სენ-მარტენის ქართული ლიტერატურისადმი მიძღვნილი სპეციალური წერაილი, რომელშიც, უფლადერს რომ თავი დავაებოთ, რუსთველიც კი არ იხსენიებოდა. მიმდევრო ხანაში მდგომარეობა შესაძენველად გაუმოსწორდა, რამიც განსაკუთრებული დამსახურება მიუძღვის მ. ბროსეს; ქართულ ლიტერატურაზე წერაილები გამოაქვეყნეს აგრევე კ. რდულტოვსკიმ, კ. ლანჩისკიმ, ა. ლანცმა, უ. შორფელმა და სხვებმა. უცხოურ ენებზე დაიბეჭდა ივენის მეცნიერების (დ. ზუბინაშვილის, ა. ცაგარდის, ი. ჭავჭავაძისა და სხვ.) სამდენიწე წერაილიც, მაგრამ ეს საკმარისი მაიც არ იყო. ვერა ვერაველ სწავლულს ვერ კიდეც ძაღზე ბუნდოვანი და არასრული წარმოდგენა შექმნდა ძველ ქართულ წერაილობით კულტურაზე. განსაკუთრებით ნაშრომებოდა ქართული სახლიერის სპეციალისტი მწერლობის შესწავლა.

უცხოელთა ინტერესი ძველი ქართული ლიტერატურისადმი განსაკუთრებით გაიზარდა მის შემდეგ, რაც გამოქვეყნდა ნ. მარისა და ი. ჭავჭავაძის 1902 წლის სამეცნიერო ექსპედიციის შედეგები. ვერაველი დროის ნათელი ვაზა, თუ რა მდიდარი და მრავალფეროვანი უყოლია ძველი ქართული ლიტერატურა. საგულთისილია გამოჩენილი ვერაველი მეცნიერის ა. შარაშიძის ვაწესებულება: არავეთა, რომ აუქველეს ხელთა უდიდეს მერაველ-ქრისტიანულ ოქაბს ვეუთენოდნენ ქართველებიც. მაგრამ გამოჩენებთან ივენში, ვერაშია, ახალგაზრდა მეცნიერება, რომელმაც შეისწავლია ენას, ლიტერატურასა და ისტორიას იმ ხალხისა, რომელსაც თავისი ძველი კულტურით ძმური ნათესაობა შექმნია ივენთან, და ახლოს ვაგვაცილობენ მის საუწყესა.

ივენის სულიერი კულტურის შესწავლა,

ა. შარნაყის აზრით, უცხოელი ცერძოდ, გერმანელი) მეცნიერებისაგან იყო მოსალოდნელი, ხოლო კ. კავთლიძემ ჭარ კადემ ნაშინ ფიქრობდა, რომ ეს საქმე უპირველეს ყოვლისა, თვით ქართველებს უნდა ეკისრათ და ამიტომაც განიზრახა თავისი „წვლილი შეეტანა ამ დიდს, თავისთავად ხაჭირი და აუცოლებელ საქმეში“. თუ რაოდენ დიდიც ეს წვლილი, დღეს საყოველთაოდ ცნობილია.

კ. კავთლიძემ მთელი სიცოცხლე შესწირა ქართული ლიტერატურის კულტურულ-ისტორიული ცროვნული და ზოგადსაქაყნობრივ, ქართველოლოგიური და ზოგადმეცნიერული) მნიშვნელობისა და მხატვრული ღირებულების წარმოჩენას. ამ დიდ საქმეში მან ირგანულად ჩართო საზღვარგარეთული ქართველოლოგია. უფრო ზუსტად, ერთი მხრივ, გამოიყენა ძველი ქართული ლიტერატურით დაინტერესებულ უცხოელთა შრომების შედეგები, ხოლო, მეორე მხრივ, თავისი მეცნიერული შრომებით ახალი ამოცანები დასაბა უცხოელ მეკლდეარებო წინაშე და ამით ერთგვარად წარმოართა კადემც მათი საქმიანობა.

კ. კავთლიძემ ყოველთვის ყურადღებით ეკიდებოდა ძველი ქართული ლიტერატურის დასაძლელი სპეციალისტების ნაშუშვებებს და თავის შრომებში ხშირად იმეორებდა მათ პუბლიკაციებს, გამოკლდეებს, ხელნაწერთა აღწერალებს და სხვ. უკვე მის ადრეულ შრომებში ვხვდებით რამდენიმე უცხოელ ავტორს (ა. შარნაყი, თ. უორდროსი, პ. გუსენი, პ. პეტერსი და ა. შ.), შუამდებ წლებში მათი რიცხვი საგრძნობლად გაიზარდა (მათ დამატებენ რ. ბლეიკი, ე. პონიკვანი, ე. გარტი, დ. ლანგი და ა. შ.). შუამდებმა ითქვას, რომ არაერთი უცხოელის ქართველოლოგიური ნაშრომის არსებობა ჩვენს სამეცნიერო საზოგადოებრიობას შარნაყელ კ. კავთლიძის შემწეობით გაიყო.

უცხოელთა შრომებს კ. კავთლიძემ არ ახანებულბდა მხოლოდ პიბლიოგრაფიული ხისრული-სათვის. ის მათ ჭეროვნად აყენებდა, ხთანადოდ აფასებდა, ზოგჯერ შეატარებდა აკრტიკებდა ამა თუ იმ შრომას წარმოდგენილ თვალსაზრისს (ნათქვამის სააღუსტრაციოდ მოვჯონით კამათი ფ. კონიბერთან, თ. კლუგებთან, ფ. დელეგერთან, ე. პონიკვანთან და სხვ. ან კლდე ეტიუდი — „კონტანტი კახის შარტიკობა და ვინაობა“, რომელშიც პ. პეტერსის კრტიკა მოცემულია; ზოგჯერ არ კმაყოფილებოდა უცხოელთა შრომების მხოლოდ დამიწწებით და რიცენზია-ანიტაციუშიც აქვეყნებდა (ამ მხრივ საინტერესოა გამოხმარება პ. გუსენის, რ. ბლეიკის, პ. პეტერსისა და სხვა ნაშრომებზე). ცალკე უნდა მოვიხსენიოთ ერთი საინტერესო ფაქტი: ცნობილია ბელჯოლიში ქართველოლოგმა ე. გარტიმა 1957

წელს ერთი ხინური ხელნაწერი მოკლდეა წამოკლდეა სვიმონ მუხვების ცხოვრების ქართული ტექსტი. კ. კავთლიძემ კარგა ხნის წინათ გამოსაკლდეად გაუწავდებია იგი თბილისური ხელნაწერის მიხედვით. მან ინტერესით ვადენო ე. გარტიხეული პუბლიკაცია, შეუდარა თავის გამოხედებულ ტექსტს, ამოიწერა და გამოკლდეა დაკლდეული ადგილები, ვარიანტები და ამით შეავსო ბეჭდური გამოცანა.

კ. კავთლიძეს საქმიანი მიმოწერა ქონდა საზღვარგარეთელ ქართველოლოგებთან (პ. გუსენთან, ფ. კონიბერთან, პ. პეტერსთან, რ. ბლეიკთან, დ. ლანგთან და სხვ.). იგი ინტერესით ადევნებდა თვალს უცხოელი კლდეების მოკლდეურობას და მოუთმენლად ელოდა მათხალ გამოკლდეებსა და ძველ ქართულ ტექსტთა პუბლიკაციებს.

საკანგებოდ უნდა დავამიწწოთ კ. კავთლიძისა და საზღვარგარეთელი ქართველოლოგების მეცნიერული თანამშრომლობის ერთი ხანურადღებო ფაქტი.

კ. კავთლიძემ რ. ბლეიკისაგან გაიყო, რომ ამერიკაში დაცული ყოფილა XI საუკუნის ძვირფასი ქართული ხელნაწერი, რომელშიც მნიშვნელოვანი მიმოგრაფიული მახალა იყო შემინახული. რ. ბლეიკის მოულოდნელი გარდაცვალების გამო კ. კავთლიძემ ვეღარ დააწუხბა ამ ხელნაწერის ადგილსამყოფელი და შედგენილობა. შედგეს ეს ხელნაწერი მთიხენია ე. გარტიმა, რომელსაც ცნობა მიუღო დ. ლანგისაგან. კ. კავთლიძემ დაუკაშირდა დ. ლანგს, რომლისაგანაც მიიღო ხელით გადაწერილი ზოგიერთი ფურკელი ამ კრბულისა, ხოლო შემდეგ — შიკარფილიშიც. მიღებულ მახალას კ. კავთლიძემ მიხთვის ჩვეული გულისხმიერებით, გაეცნო და უძღვნა უადრესად მნიშვნელოვანი გამოკლდევა, რითაც შეავსო ჩვენი ლიტერატურათმცოდნეობის ერთი ხარკევი, გააშუქა და წარმოაჩინა ძველი ქართული მიმოგრაფიის ერთი უცნობი მხარე.

აღნიშნავდა, რომ კ. კავთლიძემ ერთგვარად შეაქამა კადემ საზღვარგარეთელი კლდეების მეცნიერული მუშაობა. მისი „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ პირველი ტომის შესავლის ერთ საკეთში (იქველი ქართული ლიტერატურის მნიშვნელობა და მისი შესწავლის მდგომარეობა) სთანადოდ ადგილი ეთმობა ძველი ქართული ლიტერატურის საზღვარგარეთელ მეკლდეართს საქმიანობის შეფასებას, დამახანტრების წარმოჩენასა და შეცდომების მხილბებას. აქ მოკლდეა შექამებული ის მუშაობა, რომელიც ჩაატარეს ფ. ალტერმა, მ. ბროსეჟი, პ. პეტერსმა, რ. ბლეიკმა, ფ. ფინკმა, ა. ბაუმსტარკმა, ე. კარსტმა, ე. გარტიმა და სხვა მეცნიერებმა.

კმაყოფილებით უნდა აღნიშნოთ, რომ კ. კავთლიძის მეცნიერულ ავტორიტეტს ერთ-

ხმელ ალიარება და ახალური ქართველოლოგია. საქართველო მოვიყვანეთ ის მალაი შეფასება, რომელიც კ. კველიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ პირველ გამოცემას მიეძღვნა. ბლექი და პ. კეტერსმა, საზღვარგარეთული ქართველოლოგიის საერთო ასრ გამოცემაში პ. კეტერსის სიტყვებით: „თავისთავად არის ქართული ლიტერატურის ისტორია დასაბუთება საქართველოს ინტელექტუალური ღირსებათა და მისი უფლებებისა, რომ იტყვიან თავისი საკუთარი ცხოვრებით. ღირსებანი ბრწყინდება და უფლებანი უფროსები“.

კ. კველიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორიაში“ არა მარტო მალაი შეფასება დაიხსენიება, არამედ იმდენად დაინტერესება უცხოეთის სამეცნიერო საზოგადოებრიობა, რომ ჯერ მისი ცალკეული თავები ითარგმნა ინგლისურ, ფრანგულ, გერმანულ და იტალიურ ენებზე, ხოლო შემდეგ გამოქვეყნდა პირველი ტომის გერმანული, — თავისებურად შევსებული-შეყოველებული და ვადაშუშავებული. — თარგმანი, რომელსაც თბილისი რედაქციები უძღვეს პ. დეკომ, პ. ფოტმა, ი. მოლდოვსკამ და სხვ. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ მეორე ტომის თარგმანს კარგა ხნის წინ დაწერეს ი. ივლიანკამ და ი. ასფაღბამ, მაგრამ კარგად წამოწყებული საქმის დაგვირგვინება ერთობ დაატყდა ი. ივლიანკას გარდაცვალებამ.

როგორც ნოსტრადელი იყო, კ. კველიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორია“ აქცია საზღვარგარეთელ ქართველოლოგთა სამაგიდო წიგნად. არსებითად ამ მოწოდებულ შრომით ხელმძღვანელობდნენ და ხელმძღვანელობენ ისინი ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის შესწავლასა, ეს დედა საფუძვლად გ. კარსის, გ. დეტერსის, კ. ხალიას და სხვათა შრომებს, რომლებსაც ქართული ლიტერატურა მიმოიღწეოდა.

დასაბუთებული შეტყობები უკველიძის გულმოდგინედ აღიწერებდნენ თავის კ. კველიძის ტექსტოლოგიურ მუშაობას ინტერესით ეცნობოდნენ მის მიერ შესანიშნავი შეტყობილი აკრიბიტი გამოქვეყნებული ქართული ტექსტებს და ხშირად თარგმნიდნენ კიდევ. მაგალითად, ფ. კონიგსმა და ი. უორდერსმა ინგლისურად თარგმნეს „ქართული ლიტერატურის ისტორია“, ი. კლუგემ და ა. ბუნშტატიკმა გერმანულად — „ქართული ლიტერატურის ისტორია“, ს. კეტერსმა ლათინურ ენაზე ვადაშუშა კ. კველიძის მიერ გამოქვეყნებული ბევრი მაგონებელი მსჯელები და ა. შ.

უცხო ენებზე გამოქვეყნდა კ. კველიძის არაერთი წიგნიც. მათგანაც, „ქართული მოქცევის მთავარი ისტორიული-ქრონოლოგიური საკითხები“ ჯერ კიდევ 1926 წელს ითარგმნა გერმანულად. უკანასკნელ წლებში რამდენიმე გამოქვეყნდა დაიბეჭდა ფრანგულ ენაზე.

კ. კველიძის შეტყობილი მუშაობის მასშტაბითა და განსაკუთრებული ნაყოფიერებით აღფრთოვანებულმა საზღვარგარეთულმა ქართველოლოგიამ მალევე დაიწყო მისი დაბადების 50 წლისთავი, ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ, როდესაც შექმდა დიდი ქართული სწავლავის ხელმძღვანელი, გულმოდგინედ დაიბრუნა იგი, ვითარცა „ქართული ლიტერატურის ისტორიის თანამედროვე სკოლის ფუძემდებელი და ძველი ქართული კულტურის უახლესი მემკვიდრე“ მსხველი დავიწყებისა და დანგრეულობის (დ. ლანგი), „გამორჩენილი მეცნიერი“ (შ. შერხეი), ვისი „დაწვრილი თავი გაიფრთხილა მოსულნი ქართული ლიტერატურის მემკვიდრეობის სავანეში“ (რ. სტივენსონი). თბილისი სიტყვებით აღსაქვ ნეტოლოგი გამოქვეყნდა პ. ფოტმა, მოზრდილი წიგნი და კ. კველიძის შრომების სია დაიქვეყნა გ. კარსმა.

კ. კველიძის გულმოდგინედ აღიწერა საზღვარგარეთული ქართველოლოგიის წარმატება, მაგრამ რამდენადღე აღიქმებდა კიდევ მსხველი და ამ წარმატებაზე, იგი ერთგულად საგანგებოდ დასძინდა: იეს გარემობა ჩვენ, ერთი მხრივ, ვაზარებს, მაგრამ, მეორე მხრივ, გვაშენებს, რომ ანიციატია ქართველოლოგური შტუდებისა ხელიდან არ გამოგვტაცონ უცხოელებმა“.

და შეტყობებს ეს სიტყვები შენობებით არ წარმოიქმნება. მას ღრმად სწავლა, რომ იხვენი კულტურული წარსულის შესწავლას ანიციატია ჩვენს ხელში უნდა იყოს. ჩვენ თავისონ უნდა ვადავალხოთ უკველიძის სიმძვინვარე და ჩვენი სახე თვითონ ვაწვენიოტ მტრებსა და მეგობრებს. ჩვენ უნდა ჩვენი ხელით შევადლოთ მიწინავე შეტყობების კარება, შევადლოთ შვი ჩვენი კულტურული-ლიტერატურული სიმდიდრით და ჩვენი სიტყვა ვთქვათ იქ“.

კ. კველიძე უკანასკნელ ხანს საქმიან მძიმედ დაავადდა. დიდშრონიანოვლიანი სხეული ვადავალდა. მისმა აღსაბუთებმა იცინა, რომ უკანასკნელი ორი თავის წინაშე მსუალო შეტყობილი ლექსის ამ მაგონებმა. იგი თავის საფარულ სავარგულში აქცია და დამთავრებინა და, რაოდენ ვახაობრია, რომ ახეთ პირობებშიც კი შეუძლებელი ინტერესს ინდრა შემოქმედებითი საქმიანობისა, ახეთ ვითარებაშიც კი ვაწვენილმა მუშაობის.

შეგონებულა კ. კველიძის ნაშრომის — „ქართული ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში“ (1911 ტ.) — საკრიტიკო ფურცლები, რომელიც ვაწვენილსული უკანასკნელად ვადაშუშა პირველი ფურცლის შემოკრებით მისწერია: „24-25. V. 62. წავიკითხე ვასწორებ, როგორც წავიკითხე“. კ. კველიძე“. ესაა უკანასკნელი მანაწერა ამ ხელით.

რომელსაც ამ საუკუნის დაშლემდე კარგად
აცნობენ ჩვენი ასოთამწეობები. ვფურცლავთ
ამ ფორმის და ვცნობთ ამ საქმიანობას, რო-
მელსაც მეცნიერი ეწეოდა გასაღვივებამდე
სულ რაღაც ათობდ დღის წინ. აქ ნახორბ-
ბია კორექტორული შეცდომები, დაზუსტებუ-
ლია ზოგიერთი საკუთარი სახელის დაწერი-
ლობა და ა. შ.

საინტერესოა ერთი დეტალი: 84-ე გვერდზე
ავტორი მხედლობს ექვთიმე ათონელზე, კერ-
ძოდ, მის გაღატაკობაზე ლიტერატურული
და ადმინისტრაციული საქმიანობით, არშინაზე
პატარა ფურცელი დაუწყებია და ზედ წაუწე-
რია: „შამის ბავჯილის შემდეგ მას (ექვთიმეს
— ლ. შ.) კიხერზე დააწვა ზრუნვა არამტოვ
ქართველთა, ავარიის, არამედ ბერძენთა მო-
ნასტრებისაც, უმისოდ მთაწმიდის არც ერთი
მონასტრის საქმე არ კეთდებოდა. ყველა მას-

თან ის „შრომება თარგმანებისა არა დაავ-
დებდა, არცა სცემდა განსუენებასა თავსა თე-
სსა, არამედ ყოვლადე იჭირვინ და დაშთა
ათევინ, რამეთუ უფრომანი წიგნი ღამით სა-
თლითა უთარგმნია ფრიადისა უცაღობისაგან
და საურავთა“.

რაოდენ საუბრადღებოა! რაოდენ ნიშანდობ-
ლივია!

გიორგი ათონელის სიტყვები: „არა სცემდა
განსუენებასა თავსა თვისსაო“ — ხომ ზედგა-
მოკრილია კ. ქეველიძეზე, რომელიც მართლაც
უკანასკნელ დღემდე ენერგიულად მუშაობდა
სამეცნიერო ასპარეზზე.

ასეთ მეცნიერსა და მამულიშვილს, ასეთ
ღვაწლმოსილ მოქალაქეს მშობელი ერი არ და-
ივიწყებს და მის ნათელ ბსოენას მოწიწებით
გაღასტერს საუკუნეებს.

ქოსტა ხეთაბათი

ანბნები

კმარა! წარსული დავივიწყოთ, მშვიდობით იყავ, გვიანდა არის სინანულიც, ცრემლიც, ყვედრებაც, უნდა დავშორდეთ ჩვენ ერთმანეთს და ნულარ მკითხავ, რად მახრჩობს ბოღმა, გულზე ცეცხლი რატომ შედება.

გამტება ბრძოლამ, ძირს დაცემის სირცხვილის განცდამ, ხელს თვითონ ვიღებ სიცოცხლეზე, რა თავში ვიხლი! დე, ეს ნაბიჯი მიუდგომლად განსაჯონ კაცთა, ქვეყანას ვტოვებ, გული მტკივა, მიშრება სისხლი.

უსარგებლოა დანანება, თავსაც არ ვიცავ, ჭკტიებას გთხოვ, ეს დაღუპვა რომ შერგო ბედად, პატიებას გთხოვ! მაგრამ სიკვდილ-სიცოცხლეს ვფიცავ, თავისუფლება შე მიყვარდა სახელზე შეტად.

მისთვის სიცოცხლეს არ ეზოგავდი და ვამბობ მართალს, არც ეწუხვარ მისთვის, თუ დავიწვი როგორც სანთელი, მაგრამ მისმინე, ამხანაგო, სამარის კართან მინდა ძმასავით რომ გაგანდო გულის სათქმელი.

შავი კლდის ახლოს, ალბათ, გახსოვს სეობა ბნელი, სადაც ხმაურით შორბის მთიდან მდინარე ორი, იქ ერთდებიან, რომ ჩაჰკიდონ ერთმანეთს ხელა და ზღვამდის ერთად გაიარონ მანძილი შორი.

უფსკრულის თავზე კლდეთა შორის აული ერთი
 ჰგავს მერცხლის ბუდეს, თეთრი ნისლით გარსმოსხვეული,
 იქ ჩემი ქოხი პაწაწინა დგას კოშკის გვერდით,
 იქ მელოდება ბერიკაცი, მამა სნეული.

იგი ოდესღაც აელგებდა ბასრ ხმალ-ხანჯალს და
 კავკასიის დამპყრობთ მამაცურად ხმალი შეება,
 მასაც ოდესღაც მარტოობის სევდა სტანჯავდა,
 როგორც მე მტანჯავს მარტოობის საშინელება.

იმ დაერდომილი ბერიკაცის გულგასასხარად,
 გთხოვ ინახულო, ამზანაგო, ის ჩემი თემი,
 მიდი აულში, მამაჩემი ნახე ჭალარა,
 უკანასკნელი გადაეცი სალამი ჩემი.

უთხარი მამას, ვით დაღუპეს შენი ძმობილი,
 ახალგაზრდულმა ცდუნებებმა... ტანჯვა მაკმარე,
 მომხვიე ხელი, მეგობარო, და შენდობილი
 შენივე ხელით მიმაბარე სწრაფად სამარებს.

თარგმნა ზრიბოლ აბაშიძემ

რუხან ნათიძე,
მარბარიტა ვალიძე

კოსტა ხეთაბათი და ქართული საზოგადოებრიობა

ისი ხალხის საამყო შვილის კოსტა ლევანბ-
ძე ხეთაბათის პოეტურ მემკვიდრეობას საბჭო-
თა ხალხების ლიტერატურის განვითარების ის-
ტორიაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი
უკიაჩავს.

კოსტა ხეთაბათი იყო უაღრესად ინტერნაცი-
ონალური სულისკვეთების ადამიანი, მებრძო-
ლი შემართების, საკაცობრიო იდეალების მქო-
ნე პოეტი, პროზაიკოსი და დრამატურგი, ეთ-
ნოგრაფი, პუბლიცისტი, ნარკვევებისა და ფე-
ლეტონების დიდი ოსტატი, ბრწყინვალე მხატ-
ვარი... იგი იყო მგზნებარე რევოლუციონერი,
ხალხთა თავისუფლებისა და ბედნიერებისათვის
შეუპოვარი მებრძოლი. ასეთი შრავალმხრივი
მოღვაწეობის გამო მას გამოიჩინა საბჭოთა
მწერალთა ალ. ფადეევა ოსეთის დეონარდი
და ეწინა უწოდა.

კოსტა ხეთაბათი დაიბადა 1859 წლის
მ (15) ოქტომბერს, ჩრდილო ოსეთის იმდრო-
თაში მდებარე სოფელ ნარში. ეს იყო მარ-
თალია მურტუბული, მაგრამ შაინც თავდწარ-
მტაცა, რომანტიკული სოფელი. კლდეებზე
ქველი საპროლო კოშკები ამაყად აღმართუ-
ლიყ. თოვლიანი, მკაცრა მწვერვალების ქვე-
ვით თავს აწონებდენ წაშვალა შხის უკანასკ-
ნელი სხავებით ვაცისკროვნებულა დრუბლები,
თითქოს საღარაქოზე ოდენენ შიშვე ქურქებში
გახვეულა ზღაპრული ნართები... თავისი სოფ-
ლის ჰეიზეთი შეიღება პოეტმა ასე ღატა:

უფსკრულის თავზე კლდეთა შორის ადლი
ერთა
კეგეს მერცხლის ბუდეს, თერთა ნისლით
გაბრმობვეული

იქ ზემო ქობი, ზაწყენა დგას კოშკის
გვერდით...»

თავისი წარმომავლობის შესახებ კოსტა თან-
მიმდევრულად მოგვითხრობს ეთნოგრაფიული
ხასიათის ნარკვევში, როშელსაც, სხვათა შორის
სათუთად ქართული წარმოშობის სიტყვა
„ოსობა“ უწოდა.

ამ ნარკვევის თანახმად, კოსტას წინაპარი
ხეთაბაი, ვისგანაც მოდის ხეთაბათების გვარი,
იყო უმცროსი შვილი თავად ინალიხა, რომე-
ლიც პირველად უბუზანის აქით, დიდ ზედენ-
წყეში ცხოვრობდა. თავადმა ინალიმა, შიილო
რა ქრისტაანობა, რის გამოც ძმებისაგან დევ-
ნილი იქნა, მოაშურა შოთან ოსეთს და აქ, სოფ.
ნარში, დასახლდა. თვით კოსტა ხეთაბათი ხე-
თაბაის მეათე თაობას წარმოადგენს. მოსახლე-
ობა ახლაც მიუთითებს ამ ადგილზე, სადაც
პირველად დასახლებულა ინალი.

ნარის ოსები ძნელბედობის დროს მხარში
ეღგენ ქართველებს, რახაც ეს უკანასკნელნი
სათანადოდ აფასებდნენ, დედად ხეულობდნენ
მათ.

„ნარელი ხეთაბათები ზეგენ დროშიც აბ-
წყვენ აზნაურობას, იმეწმებენ რა ქართველი
მეფეების მიერ ბოძებულ სიკვდილებს, რომე-
ნიც მიადებულა აქვო სამხედრო ხამახურის გა-
წყვითთვის ჟერ კიდევ საქართველოს რუსეთთან
შეერთებამდე დიდი ხნის წინათ — სიკვითი.
ბრობს ე. ხეთაბათი.

კოსტასვე გადმოცემით „ნარის ქვაბული სა-

1. ნაშრომში გამოყენებული ლექსები თარგ-
ნილია სხვადასხვა პერიოდის ქართველი პოე-
ტების მიერ.

ქართველთა რუსეთთან შეერთებიდან ნახევარი საუკუნის შემდეგ მიაცუფენა გორის მაზრას".¹ სწორედ ამით აიხსნება ის ვარაუდი, რომ პეტრის დაბადების მოწმობა შეცხებულა ქართულ ენაზე ნარს ეკლესიაში, ბაუშვის მონათვლასთან დაკავშირებით 1860 წლის 6 იანვარს.²

კოსტას მამა, ლევან ელიზბარის ძე ზეთაგათი (1810-1892), აღიზარდა კერძო სასწავლებელში და სრულიად ახალგაზრდაში დაიწყო სამხატვრო რუსულ არხაში. 1810-1846 წლებში ის მონაწილეობდა კავკასიაში წარმოებულ სამხატვრო ოპერაციებში, მიღებული ჰქონდა მრავალი სამხატვრო ჩიხლი. 1859 წელს ერთ-ერთ ბრძოლაში ლევან ზეთაგათი მძიმედ დაიჭრა სამხედრო-სამედიცინო კომისიამ იგი ბრძოლის უნარმოკლებულად ღებო, რის შედეგადაც რევოლუციური არმიიდან გადაყვანილი იქნა თერვის მუღმევი შილიციის მე-2 ახეულს მეთაურად, სადაც ის სიცოცხლის ბოლომდე მსახურობდა.

მრავალ ბრძოლაში ნიკალი მხედარი ლევან ზეთაგათი, ჩანს, უკმაყოფილო იყო იმით, რომ მისი ვაჟიშვილი მამის კვალს არ გაჰყვა. კოსტა თავის ლექსში "იმედი" ცდილობს დააშოშმინოს გაწვერალი მშობელი, რომლის ვაჟიაც-ობასაც დიდად აფასებდა:

ნუ ნუ წერებო, მამავ,
ნურც ბუზღუნით მხეტავ!
ჩემს ხასიათს თამამს,
ნუ მიიტან გულთან...
განა შეილი ყველგან
მამის კვალზე დარბის,
ჩემი ვა ნაქვს ქვეყნად,
იქნებ შენზე კარგიც.
შენს წარსულზე ახლიც
არაფერი მეოქმის,
შენა შეგჩრტეს, რა ვენა,
მე ვიქნებო ჩემთვის,
რა ვენა, თუ არ ძალმძის
შენებრ ბრძოლა მხენდა,
მე არ მიჭრის ხმალი,
ვურ გედრები მხედარს.

გული დედა — ხალხს
არის ყანა ჩემი,
ქირი ჩენი ქვეყნის
არის კალბ ჩემი,

მე ამ ხალხის მოძმე
და ერთგული ვარებო.

კოსტას დედა მარიამი გაბრიელის ასული გუბაევა (1857-1859) სრულიად ახალგაზრდა გარდაიცვალა. პეტეი ამ დანაკისლს მიუღო სიცოცხლის მანძილზე მწვეველ განიცდიდა.

კოსტა ზეთაგათი, უკვე ცნობილი პეტეი, აქ ეხაუბრება დედის აზრდებს:

ვერს სება ვერცინ ვერ შეგცვლის, ვერა
შენ, უტკბილესო მშობელო დედაქ!
ქვეყნად ახოფრის აღარა მყვარად
დავიღალე და გამტეხე სვედამ.
ორბის ფრთასავით შეფარებოდი,
თავს აცხებოდი თრგულს და ბორბტს...
დაცლოდა — რარაც გვეყვარებოდი
შენ გამიგებდი, დედაო, მხოლოდ..."

დედით დაობლებული პატარა კოსტა მახლობელ-ნათესაებშია შეიფარებ, აღზარდეს და წერა-კითხვა ასწავლებს. 11 წლისა კ მამამ ელადიკავკავში (ახლა ორქონიციქი) თავისთან გადაიყვანა და ადგილობრივ სამთო სკოლაში მოაბარა. მალე ლევანი ყუბანის ოლქში, სოფელ გურგაფევსკო-ოსტრესკოეში გადასახლდა, ხა-ვწვიც თან წაიყვანა და იქ კალაშოვის სასტანიციო სკოლაში მოაწყო. სოფელ 1878 წელს კოსტა ზეთაგათი სტავროპოლის ვინაზიაში ჩა-რიცხეს.

სტავროპოლი იმ დროს კულტურის ცენტრს წარმოადგენდა: არსებობდა თეატრი, გამოდი-ოდა ლაბერატორია მიმართულებით გაწეული „სე-ვერნი კავკაზი“, რომლის რედაქციაში შემდგომ კოსტა შეიღო წლის განმავლობაში მუშაობდა.

ვინაზიაში კოსტა აქტიურად ჩაება არალე-გალური რევოლუციური წრის მუშაობაში. იქ გაეცნო რუსი რევოლუციონერ-დემოკრატების ესპერტურ შეხედულებებს და მტკიცედ დაა-გვა რეალისტური ხედულებების გზის. აქ განიცა-და მან ა. ბუშკინის, მ. ლერმონტოვის, ნ. ნეკ-რასოვის, ი. კრილოვის ნაწარმოებების გაეღე-ნა, მის გულში აქამდე მიუღწებულმა გრძნობე-ბმა გახსოვარი ხმა გამოცდეს მგზნებარე პოე-ზიის სახით. მან სულიერი ნათესაობა მპოვა იმ დიდ ადამიანებთან, რომლებსაც სიცოცხლია აზრს ხალხსათვის თავგანწირვა, ხალხის თავი-სუფლებებისათვის ბრძოლა შეადგენდა.

1881 წელს კ. ზეთაგათი, რუსი მხატვრის რეპინის რეკომენდაციით, პეტერბურგის სამხა-ტვრო აკადემიაში შედის და, ამასთან ერთად, აქტიურად ემშობა კავკასიელი ახალგაზრდობის სტუდენტურ წრეებში, აკადემიაში სწავლის დროს უფრო ძლიერად აფერდდა გამოჩენილი იხა პეტრის კალში, რის გამოც 1883 წლის ოქტომბერში მას, როგორც პოლიტიკურად არასაიმედოს, სტაჟენდია მოუხსნეს. მშვიერ-მწვერვალი უსახსროდ დარჩენილი სტუდენტ

1. იქვე, გვ. 313.
2. ჩრდილო ოსეთის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის არქივი, ხელნაწერთა ფონდი № 6, საქაღალდე 10, გვ. 377.

აქრულეულია მიატოვოს სასწავლებელი და მშობლიურ, ცადაწადილ ზემებერაჲ მთებს და უბრუნდეს. აქ, მშობელ მხარეში, კობტა ხეთა-გათმა დიდო კულტურულ-საგანმანათლებლო მუშაობა გააჩაღა. იგი სისტემატურად მართავდა მუსიკალურ-ეოკალურ და ლიტერატურულ ხა-ღამოებს ვლადიკავკაჲში, სტავროპოლში, პია-ტიგორსკში და კავკასიის სხვა ქალაქებში და სოფლებში. ამასთან, როგორც აქტიორი და რეჟისორი, იგი უშუალო მონაწილეობას იღებ-და სპექტაკლების დადგმაში, დეკორაციების დასტავა-ვაფორმებაში, პიესების დაწერასა და წარმოდგენების მოწყობაში, დაუზარებლად მო-ნაწილეობდა პიესებისა და დადგმების კრი-ტიკულ ვარჩევაში.

კობტა ხეთაგათის საქმიანობა — მშრომელი ხალხის ჩაგვრისა და უშეცრების წინააღმდეგ შეურაცხებელი ბრძოლა, მეუფის თვითმპყრობე-ლობის მოხელეებს მხედველობიდან არ გამო-პარვიით... ვლადიკავკაჲში მცხოვრებ ოსთა წაქე-ზებისთვის, უმართებულად ცხოვრებისა და უაწონო აღბრუნების მორთმებისათვის" 1891 წელს იგი თერგის ოლქიდან ზუთი წლის ვადით გადაასახლეს. გადასახლებული პოეტი ქარ უ-რანაის მთებში იმყოფებოდა, მერე კი გერო-ფრეესკო-ოსეტისსკოეში. ამ დროს მუშაობა დაიწყო „სივერნი კავკაზის“ რედაქციაში, კვლავ ზადაგ მშობელი ხალხის სამსახურში.

დაუღალავ მებრძოდ პოეტს მეორედ სახ-ლებენ თერგის ოლქიდან, ამქრად ქალაქ ხერ-სონში, სადაც 1899 წლის 29 მაისს ჩავიდა.

მუდამ პიტრიალურ ვაჭრებში მყოფი და მეუფის ხელისუფალთა შიერ ასე სასტიკად შევიწრო პოეტი ქლქით დაავადდა და 1906 წლის 19 მარტს (ახ. სტ. 1 აპრილს) თავისი დის, ოლდას ოჯახში სოფ. გეორგიევსკო-ოსეტისსკო-ეში ვარდაივდალა. იქიდან გენიალური პოეტის წესტი მეგობრების თხოვნით ვლადიკავკაჲში ვაღმობავენეს და დაბახულავე ოსების ეკლე-სიას ვალავანში, სადაც ამჟამად კობტას სხე-ლობის ლიტერატურული მუზეუმია ვახხნილი. ასე დაასრულა ბრძოლითა და წინააღმდეგობე-ობა აღსახვებ სიცოცხლედ მგზნებატე პოეტმა 47 წლის ასაკში.

კ. ხეთაგათის უკვდავ პოეზიას საშობლო, მოყვასთან უანგარო სიყვარული და თავისუფ-ლებს ახლდებოდეს: უდიდესი გულის პოეტს ვეველა ჩაგრული უყვარს, განსაკუთრებით კი თავისი პატარა კოთხე — ოსეთი... ტუფორად კი არ სძლეა დიდმა ოლით: რაც ვინდა პატარა იყოს საშობლო ქვეყანა, — პატოსხანს გულში დიდი ადგილი უჭირავსო. როგორ ამადლებს კობტას თავისივე ნაქლავში სტრაქონები:

მე ხალხი მიყვარს, თქმა არ უნდა, მიყვარს
ქვეყანი,
ჩაგრულ-უწყყო და ობლები მე მიყვარს
გულით.

მაგრამ უფროვე მშობლიური — მე
ვმალავ ვანი?
მიყვარს ღარიბი ზემი ხალხი, ზვენი თულო...

(„არ დაიწერო, არ მასოდეს“).
პოეტმა თავიდანვე საცოცხლის მიზნად ხალ-ხის სამსახური დაისახა. მისთვის არ არსებობს უფრო მნიშვნელოვანი რამ, ვიდრე თავისუფ-ლებებისთვის ბრძოლა. მისი სიცოცხლე, მისი ურველი ამოსუნთქვა, მთელი მისი არსება სამ-შობლოს, ხალხს ეუფთვნის; მას პირადუღესო-ვის, თუნდაც ეს დეობებრავი მიყვარული იყოს, არა სცალია:

სატრფოდ არ ვღირვარ, ვერც ვაგებდავ
ვეტრფოდე ვინმეს,
მამული მიმბობს საბრძოლველად,
იმედით მხედება
თუ ვერ შევეუტსრე მისი მტერი,
ჩემო, ხომ ვისმენ,
ჩვენი შეხვედრა არასოდეს
არ მოხერხდება.

(„გადამწვევტ წუთში“).

კობტას ვადმოცემით, მაშინდელი ოსეთი სოციალურად და კლასობრივად დიფერენცია-რებულ, ერთმანეთთან დაპირისპირებულ ორ საწინააღმდეგო ბანაკად იყოფოდა. ერთ მხარეს თვითმპყრობელობის მსახურნი იყვნენ, ხოლო მეორე მხარეს — უფლებო, დაბეჭავებული, პატოსანი მშრომელები.

სხვებს შორთული აქვთ სახლები,
კერაიე მარად თბილი აქვთ, —
ჩვენი საწყალი ბავშვები
ციე მღვითებში სტირიან...

სხვათა პირნახულს წისქვილი
ველარ ვრევა წლობითაც
ჩვენ კი ვბარბაცებთ შიმშილით,
ჩანახი ქერის თხოვით.

(„ღარიბის სიმღერა“).

არავინ ფიქრობს, არავინ ზრუნავს მშრომე-ლებზე. ხალხს არა აქვს გზები, არა აქვს სახ-ნავ-სათები მიწა, არ ვაჩნია სასო მომავლი-სა... „არა ჩინს ცხაკარი მომავლის, ბნელში დათქმულია წარსული...“ დამსჯელი ექსპედი-ციები ცეცხლშია და მახოლით მუსრავენენ ოსეთის სოფლებს და ქალაქებს. ისინი დაუზო-გავად ზოცავენენ, აწიოკებდენენ გლეხობას, რის გამოც მშრომელი მასა კიდევ უფრო ვა-ღატაკდა და ვანაღვურდა. ამ მძიმე მდგომარე-ობამ დააწერინა კობტას ბრწყინვალე ლექსი „მოთქმა“, რომელიც რისხვანათე დრმა ექსე-ნად აღმოხდა პოეტის უყარნებულ გულს:

მასხარად იგდებენ წმინდა სოლოცავეს,
ზელ-ფებსზე ვავდებენ ქანგიან ბორკლს;
წავეართვეს მთები და უწყალოდ გვხოცავენ,
დიღსა და პატარას სულს ვგხვდიან როგვით...

პოეტმა იცის, რომ ასეთი უმოქმედო სიცოცხლე ხოვალს უდრის:

დიდების ძებნაში ვკვლებით უსახელოდ,
ზეცა ვეებინდებო აბოფინის თაღბით...

სწორედ აბოფინა უკლავს გულს მებრძოდ პოეტს. მაგრამ თავი მიხეხული დაუშვრბალოა, მასში თავისუფლების ცეცხლი ანთია და იგი ეტებს ვიარს, ეტებს, გაწირულის ხმით უხმობს მშველელს...

ჰე, მწვევსო კეთილო, ერთმანეთს შეგვეტრე!
სადა ხარ! სადა ხარ! — უსმინე ძაბილს...

ჰე, ჰეი, გვიშველვით ისმინეთ ძაბილს!
კლდეებს აზანზარებს მუღარა ხალხის.

ოსური პოეტის ამ შედეგის აუღელვებლად წაყოფხვა შეუძლებელია...

ამ ლექსში („მოთქმა“) თანახარი სიძლიერა და უდიდესი მხატვრული ძალით გაიხმაბ დაქცეულმა, განადგურებულმა სამშობლოს წინაშე მუხლმოკრალია მამულიშვილის ქეთიანი, ხალხის უბედურებით გულადტყინებულის წყველა-კრულვა, უდიდესი გულისწყრობა და მუქარა მტრისადმი... და, ბოლოს, უმორჩილები ხეყნა-მუღარა თანამემამულეებისაღმე — იგრძინო ქვეყნის ტყველა და გული ბრძოლის სურველით აინთოს!

ერთს თქვენგანს შეტყმის სამშობლოს ჩივილი, გულს სევდა ხალხისა ერთს მაინც ჩაწუნდეს; წამიერ აბრთოლდეს სახალხო ტყველით და ცრემლის წვეთები თვალთაგან დასცდეს!...

კ. ზეთაგათის ერთ-ერთი ნათესავი ქალი გვიამბობს: „ერთხელ, როდესაც მამამისის სახლში იხდენ მოზუცი კაცები, მათთან მივიდა კოსტა. პოეტისადმი ღრმა პატივისცემის ნიშნად უვალანი ფეხზე წამოდგენ და მახე ხაღდგარძელი წარმოსთქვას — ჭანჩათელითა უხურვებს და მადლიერების გრძობა გამოხატებს. ვიდაც ახალგაზრდამ იქ მყოფთ აუწყა, რომ კოსტამ ახალი რაღაც დაწერა. უფროსებმა სთხოვეს თუ შეიძლება, კოსტა, წაგვიკითხოეო. კოსტა დათანხმდა, მაგრამ კი არ წაიკითხა, არამედ დაამდგრა შემდგავში განთქმული თავისი ლექსი „მოთქმა“ („დიდილი“) „მარტელიზას“ მსგავს მოტივზე.

ლექსმა „მოთქმა“ უდიდესი შეაბქვდილება მოახდინა იქ მყოფ ხალხზე. კოსტა მღეროდა, იხანი კი მის ირგვლივ ტაროდნენ: ტაროდნენ მოხუცები, ტაროდა ახალგაზრდობა, ზეწობულ თიანში ტაროდნენ ქალი...“

1. ციტირებულია ა. ხადარცეას წიგნიდან: „ოსური ქნარის“ შემოქმედებითი ასტორცა“, ქ. ორჭონიციძე, 1955 წ. რუსულ ენაზე. გვ. 10-11.

ეს შემთხვევა გამონაკლისი არ უნდა იქნას ცხოვრებაში. ცნობილია, რომ ნუნაგატორი აყო ხაუცხოო, ჩინებული დეკლამატორი, „მას ჰქონდა სახიამოვნო ხმა და მეგობართა წრეში დღიურ ჰიარ-ვარამზე მათივე შედგენილ შეარტებს შესანიშნავად ასრულებდა. დემა ცალკოეებისადმი მიწერილ წერილებში ის ხშირად ხუმრობით მოიხსენიებს თავის „ხაუერდოვან ხმას“.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კოსტა ხშირად თვითონ არჩევდა მუსიკას თავისი ლექსებისათვის.

თავისი ბატონობის უზრუნველსაყოფად ცარიში სხვადასხვა ეროვნებათა შორის ცტროპასა და მუღლს ადევებდა. ძველ რომაელთა მმართველი წრეების მსგავსად, მისი მოქმედების პრინციპია შეადგენდა „გათიშე და იბატონე“. პროგრესულად მოაზროვნე აღმსარებელი მახებს ვაწმარტადენენ ამ პოლიტიკის მანებლლობას საერთო საქმიანობის, მოუწოდებდნენ ჩაგრულ ხალხებს ცარიზმის წინააღმდეგ საერთო ბრძოლისაკენ.

კ. ზეთაგათი დიდად აფასებდა ამ მოწინავე აღმსარებლის პემაწურ იდეებს. მისი შემოქმედება ღრმა ინტერსპიციონალურ ხახიანთ ატარებს, მისთვის უცხოა ვიწრო ეროვნული კარნაქეტიკობა; კოსტასთვის მსოფლიო ორ ბანიკადა გაუფალო; მიავგრებლებად და ჩაგრულებად. იგი ცარიზმის მოხელეებს, უვალა ჭრის ექსპლოატატორებს „კანიალებს“ უწოდებდა, ხოლო რუს მშრომლებს და მოწინავე ინტელაგენციას იხი ხალხის უახლოეს მეგობრებად სთვლიდა, რომლებთანაც საერთო მიზანი და სურვილები აკავშირებდა. უვალა ქვეყნის ექსპლოატატორთა სიძულვილის გრძნობით ვამქვეაღულო პოეტი ამბობდა:

რომ შემძლებოდა ძველ ნართივით სიმღერა ტპილიო,
ჩემი უნდურის წართალი რომ აღწევდეს ცამდე, —
მთელი მსოფლიოს ხალხებს მამით თავს მოუყურდიო
და ვემღერებდი ჩემი გულის კეშანი,
ღარდებს.
(„რომ შემძლებოდა“).

პოეტი ხაღბს ერთიანობისკენ, შეგავზარტებასკენ მოუწოდებს, იცის რა, რომ უძლებულია ძაღბ ერთობისა.

და ერთიანი თუ არის დასი,
მთას რომ შევბას — მთაც აფრინდებამ...
მამ, მეგობრებო, გეშარტოთ თასი,
ჩვენ ძმობას — ვამა, მშობას — დიდებამ!
(„არ ვარ მეგობანი“).

1. მ. ტუგანოვი, „ლიტერატურული მემკვიდრეობა“, ქ. ორჭონიციძე, 1977 წ. გვ. 153, რუსულ ენაზე.

დიდი რუსი პოეტი ნ. ტახტაშვილი წერდა: „...კოსტა ხეთაგათი კეთილშობილად უფრო დიდი, ვიდრე უბრალოდ — ოსი მწერალი, ის ზოგადსაკებობრივ პოეზიას წარმოადგენელია და მოწინავე აზროვნების, მოწინავე ხედვებების, მოწინავე კაცობრიობის კეთილშობილად იქცა. ის სახელგანთქმული განმანათლებლები და ჰუმანისტების ინტერნაციონალურ ოჯახში ირიცხება. განა ის არ სწერდა:

ქვეყანა ტარად, სიყვარული კი სალოცავად
მაქვს და მსოდელი — სამშობლო, სამშობლო ჩემო.

აქ მოტიანილი სტრიქონების წაკითხვისას არ შეიძლება არ გავახსენდეს დიდი აკაკის სიტყვები: „ჩემი ხატია სამშობლო, სახატე — მთელი ქვეყანა!“

ფართო ერუდიციის მქონე, ზაღარაუდებურად, ღრმადგანათლებული პოეტისთვის უცხო იყო ეროვნული შეზღუდულობა არა მარტო შემოქმედებაში, არამედ პირად ცხოვრებაშიც. მის უახლოეს მეგობართა წრეში ჩვენ ვხვდებით რუსებს, უკრაინელებს, ქართველებს, სომხებს, ებრაელებს, ყაზახელებს და სხვ.

კოსტა ხეთაგათის ინტერნაციონალურ ზუნებას მწვენიერად მოწმობს მისი გამოსვლები ჩრდილოეთ კავკასიის სხვადასხვა ხალხთა ეროვნული წინ-ჩვეულებების დასაცავად ბოროტი თავდასხმებისაგან. რასაც ოფიციალური კრებსა მიმართავდა. თავის პუბლიცისტიკაში კოსტა თანმიმდევრულად იცავდა ოსი, ყაზახ-დოელი, ჩინენი და სხვა ხალხთა უღარიბესი გლეხობის ინტერესებს.

ამს ის ფაქტაც მოწმობს, რომ იმდროინდელი კავკასიელი ხალხის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში არ არსებობდა არცერთი მნიშვნელოვანი პოლიტიკური თუ სოციალური მოვლენა, რომელსაც დიდი ჰუმანიტი და ინტერნაციონალიზმი პოეტი არ გამოხმადურებოდა. სპარტლიანად შენიშნავს მკვლევარი ავტ. ცოტნიაშვილი: „კოსტამ ათასობით სტრიქონი უძღვნა სხვადასხვა ეროვნებათა ინტერესების დაცვას, მაგრამ ერთი სიტყვაც არ დაუწერია ისეთი, რომ რომელიმე ხალხს სწყენოდა.“¹ კოსტა იმ ხალხის ბედითაც დიდად იყო დაინტერესებული, რომელთაც უშუალოდ არ იცნობდა. იგი თვალს ადევნებდა მსოფლიო ხალხების მდგომარეობას. ასე მაგალითად, ინგლის-ბურების ომის შეფასებაში ის მთლიანად ბურების მხარეზეა:

დაე, ბრიტს, ხარბსა და ქვეწარმავალს
თვალს უბრძავებდეს ტანსისაალის მზე.

უძლეველ ბურებს დიდება შირად,
სისხლისმღვრელ ბრეტებს — გზა სამარისკენ!
(„ავტიკას“).

კოსტა ხეთაგათის პოეზიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს გლეხი ქალის მდგომარეობის ამსახველ სურათებს. პოეტმა ფსიქოლოგიური სიღრმით გადმოგვცა ქალის, როგორც დედისა და როგორც სატრფოს სახე, დიდი თანაგრძობითი დაცვისათა მათი ტრაგიკული ბედი („სტარია-მაში“ — ფატიმა, ანუ — „სტარიალი კლდე-ში“). მთელი ქალები დახეივანებული, დამონებული მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ, როგორც უუღმართი საზოგადოებრივი წყობილების, ასევე ნაწილ, მოქვედებული ტრადიციების მხრივ. ამას ემატებოდა მონობა ოჯახის წინაშე. ქალი დაბადების დღიდან შეჩვეულია ტრადიციულ ცხოვრებას, ტანჯვას... ცხოვრებაში მისი მუდმივი თანამგზავია არაადამიანური შრომა, ჯანა... იხე, რომ მის სიცოცხლეს სიკვდილი სჭობს. ეს აზრია გადმოცემული კოსტას ლექსში „მთიელი ქალის სიკვდილზე“:

ო, ნუ დისტირით უგონოდ თავზე,
ბუერო რამ ნახა მან ქვეყანაზე,
ის ადვილიანე იცნობდა ჩველი
ტანჯვას, სიოვრებას, ცრემლებით საესეს...
მისთვის ძვირფასი იყო სიკვდილი!
რა გქნათ, რომ იგი სულ ასალგზარდა,
მონობის, ბრძოლის და შრომის ვარდა,
მას არ უნახავს წუთები ტკბილი,
კვლავ იქნებოდა სიცოცხლე დარდად,
მისთვის ძვირფასი იყო სიკვდილი!

ცრემლმარცევი, ცხოვრების უუღმართობისაგან დაღლილი, იმედგაცრუებული დედა თავის შვილს ესაუბრება:

ნუ მეკითხები...
შენ ვერ მიხვდები,
ცრემლთა დამალვის ასე რად გვიღობ —
გაივლის ღრთ და შენც გაიზრდები,
მაშინ ყველაფერს გაიგებ, შვილო.

ვით გული შენი, ხალხი, წრფელი,
ეს გულიც ერთ ღრთ ბედს მოელოდა.
მეგრამ ოცნება ოცნებად დარჩა
და გაიყოფე ძალდატანებით,
უსიყვარულოდ, უსიხარულოდ
შევაღე უცხო სიხლის კარები.
(„ნუ მეკითხები“)

კოსტას პოეზიაში თავიდან ბოლომდე დახეივანებული ხალხისაღმა სიყვარული და თანაგრძობობა გამოსჭვივის. თითქოს მხოლოდ იმისთვის დაიბადა, რომ დიდი გულით ეტარებინა მათი ქორ-ვარში, ამტარაღმისთვის ცრემლი მოეწმინდა, მუშაკისთვის შრომა გავადიდებინა...“ პოეტს არ შორდება კაცუნა... იგი

1. ავტ. ცოტნიაშვილი, „ქართულ-ოსური ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან“. სამხრეთ ოსეთის წიგნის გამომცემლობა, ცხინვლი, 1968 წ. გვ. 124.
10. „მნათობა“, № 10.

პატრიარქის თხოვნის მიხედვით, რომ მისი ხმა
შეუხარებ მანვე გამოცემეს...

პო, მაშინვე, სიმღერა ჩემი
თუ მოგეჩვენოს დღეს გლოვის ხმაზე,
ვის გულსაც ახლა არ უნდა ცრემლი,
დღე, მან იმღეროს თავის ნებაზე.
მე რომ არ ვიყო ვალში ჩემს ხალხთან,
არ ვიმღერებდი ასეთი სევდით,
რომ მღერებოდა მისი ვადაბლა,
ჩემს ხმას შეუხარებს ვერ მოისმენდიო!
(„მომართვა“).

იყო ეპოქები, როცა თანამედროვენი, სამ-
წუხაროდ, ყოველთვის ხთანადოდ ვერ აფასებ-
დნენ ამ დიდებულ ადამიანებს, რომლებიც მათ
გვირდით ცხოვრობდნენ და იღვწოდნენ. ერთი
შეხვედითი, ისინი ხელმოკარულად გამოიყურე-
ბოდნენ, რომელთაც ცხოვრებაში თავიანთი
„მდგომარეობა“ ვერ შექმნეს, რაც გამოიხატე-
ბა ვაწრო, პირადული მიზნების განხორციელებ-
ბაში. ასეთი იყო ხანოვანობის ნაწილის და-
მოკიდებულებაც კოსტასადმი. ხეთაგათიმ ხაყუ-
თარ ტუავეზე მხარუნიველ ამ მახლობლებს, რო-
მელთაც არ ესმოდათ პოეტის სიცოცხლის მი-
ზანი, უახსუსა შესანიშნავი ლექსით — „მეგო-
ბარ-მოკეთებებს. და უვლას, რომლებიც თავს
მანებრებენ თავიხი რწივებ-დაარსებებოდა“. ამ
ბრწვინებულ ლექსში კარგად ჩანს პოეტის
მგზნებარე სიყვარული თავისუფლებისადმი,
სწრაფვა მაღალი იდეალებისაკენ, ადამიანის
დანიშნულება, ჰუმანიზმი და მოქალაქეობრივი
მგრამბა:

ქნარა! თქვენსავით მე სთავადა
ბრმა სოლოცავი არა მყოლია,
ვერ შევეღვვი ქნარის სიფარულს,
თავისუფალი მუდამ ვიყავი,
მე სხვა ცხოვრებამ აიყოლია.

პოეტი კითხავს ამ შემოთხზნებულ მახლო-
ბლებს ამის გამო, რომ მათი ცხოვრება, მათი
სიცოცხლე უაზროა, არ შეუძლიათ ქვეშაობრივი
სიყვითის ქმნა, აება და კარგხ ვერ არჩევენ,
არაფერი გაანიათ წმინდა და ამაღლებული, სა-
კუთარ ნაქუქში აჩიან ჩაეტილნი და ქვეყანა,
ხალხი სერითოდ არ ეკითხებათ:

თქვენ დრო იქცეით მხოლოდ ვარსობად
და თავადეთ ალალი შრომა,
თქვენთვის არ არის არც სამართალი
და კაცის სინდისის სიმდიდრით ზომავთ.
თქვენ ჩალათობით ჩასახვის დღიდან,
სხვების სამართალს ფეხით თელავდით,
არ გწამდათ სხვისი წმინდათა-წმინდა...

ვეღარ ვტყვი, ისე მდიდრდებათ
და სახლებს იყვებით ყოველგვარ მაღლით...

პოეტმა ერთხელ და სამუდამოდ აირჩია
ბრძოლის გზა, გზა მიმავალი ხალხის გულის-
კენ, გზა ძველად სავალი და ეკლიანი... ამ გზა-
ზე ის უშინარად მიდის...

არ შეშინია ვაძვეების და განშორების,
არ ვუფრთხი პორკილს, ციხეს, ტანჯვას,
სიჭვდილის პირად.
(„წინასწარმთქმელი შე არა ვარ“).

პოეტი თავის სიცოცხლეს მხოლოდ და მხო-
ლოდ იმიტომ უფრთხილდება, რომ ხალხს მო-
ახმაროს, იცის რა, რომ ქვეყანას სჭარდება
იგი...

არ შეშინია მე სიჭვდილის, დიდი ხანია
მახლობს სამარე იღვწალი, ცივი და ბნელი,
მიანც სიცოცხლეს ვუფრთხილდები და
მიხარია,
რომ შექმლეს — მივეც მე სამშობლოს
სიცოცხლე მყოლი.
(„მე სიჭვდილის არ შეშინია“).

კოსტა ზეთაგათი დაწმუნებულია, რომ ხა-
ლხი მომავალში მოაპოვებს სანატრელ თავი-
სუფლებას... და მაშინ:

იდეალი ძალით აძვერდება ამევი გული,
ფრთებს გაშლის აზრი, ვაბრწყინდება
სიცოცხლით თვალა,
სულ გაახარებს ხიონობა და სიყვარული
და დიქებებს ძღვევის პანგი თავისუფალი!
(„ადლული ქაბიშალს“).

მომავლის რწმენით აღსავებ პოეტი ახლავს-
რდება შეკავშირებისკენ, თავადებული ბრძო-
ლისკენ მოუწოდებს:

უმაწვილებო თსეთისა, თქვენ ძმები ხართ
მხსნელი
დღეს ერთმანეთს ვავეწოდით მეგობრული
ზელი.
ზე აწვიოთ ჩვენი დროში, ჩვენი ხალხის
დროში,
შევავეშირდეთ, შევატაკოთ, ბნელ უარემართ
დროსა.
ჩვენ სიმართლის სიყვარულით წინ ვიართ
მარად,
გამოფიხლდი, უმოქმედოვ, მხდალო,
გაქპრო ჩქარა!
(„ლაშქარლო“).

დიდი ოსი პოეტი თავის შემოქმედებაში
მშობლიური ქვეყნისა და ხალხისადმი სიყვა-
რულს ორგანულად აკავშირებდა უველა ერის
მშრომელებისადმი დრმა პატრიოტიზმის გრძნო-
ბასთან. რუსეთის ინტელიგენციის რევოლუცი-
ურ-დემოკრატიულ იდეებზე აღზრდილმა კოს-
ტამ კარგად იცოდა ის უდავო კერძობრივობა,
რომ ყოველ ხალხს ჰყავს თავისი სოციალურად
პრივილეგიურა ზედაფენება და ექსპლოატა-

რებული მშრომელი აღმოაჩნდა. ამასთან, ეს გარკვეულად და ურყევად დამკვიდრდა მშრომელთა მხარეზე, იცავდა მათ ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ინტერესებს.

კოსტა ხეთაგათი თავისი ცხოვრებითა და შემოქმედებით დაკავშირებული იყო მოწინავე ქართველ საზოგადოებებთან.

ფართოდაც ცნობილი კოსტას ურთიერთობა ცნობილ ქართველ საზოგადო მოღვაწესთან მიხეილ ზაალს ძე ყოფიანთან (1888-1891). მათ მეგობრობას საფუძვლად ხაერთი მიზნები და ინტერესები ედო. მ. ყოფიანის შემდგომი გაცნობა იმდროინდელი ქართველი საზოგადოება კოსტას შემოქმედებას.

ქართველი ექიმი კლინტიკი კონსტანტინეს ძე თოფურია, რომელიც 1880-1890 წლებში სწავლობდა ვლადიკავკაის კლასიკური გინეზიის უნივერსიტეტ კლასში. მეგობრობდა კ. ხეთაგათთან და მის. ყოფიანთან. თავის მოგონებაში იგი წერს: „კოსტა ხეთაგუროვი ცხოვრობდა მეზობელ ოთახში. ჩემს გვერდით. რაღაც მეზობლად ვცხოვრობდით. ჩვენ მალე დაუმეგობრდით, აგრეთვე ჩემი სკოლის ამხანაგები — ქართველები — იოსელიანი, კუჭინაშვილი და სხვები და ოსები — ძმები ბაგევი... მე და კოსტა იმდენად მეგობროვდით ვცხოვრობდით, რომ ჩვენს შორის თითქმის არავითარი ფულიანი ანგარიშები არ ყოფილა.

იმეფ წლებში ვლადიკავკაეში ცხოვრობდა მიხეილ ზაალს ძე ყოფიანი, სამიწათს ოკრუგის უფროსი. ადვოკატობა მოხსილვისას შორის იგი დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით სარგებლობდა... ჩვენ კოსტასთან ერთად თითქმის ყოველ შაბათს მივდიოდით მისთან „ერო ჭიკა ჩაიზე“... კოსტა და მ. ყოფიანი მაშინ იყვნენ და შემდეგაც დარჩნენ დიდ მეგობრებად. მ. ზ. ყოფიანი ერთ-ერთი აქტიური მუშაკი იყო იმ პარტიულ ქართულში, რომელსაც დიდი ქართველი პოეტი ილია ჭავჭავაძე მეთაურობდა. მაგრამ მუშის რეჟიმი, თვლიდა რა ამ ჩავუფის მუშაობას თვითმშრომელობის სახაინოდ, ხდებოდა მას. „ჩავუფის ხელმძღვანელობა იმუღვლეული შემოქმენი, დეკლარაციონი თბილისი და სადმე სახელმწიფო სახსარებში (ვისაც ხად შეეძლო) მოწყობილიყვნენ. მ. ზ. ყოფიანი გაუმზავრა ჩრდილოეთ კავკასიაში, ქალაქ ავკაეში (დღევანდელი ორჯონიკიძე) და თავისი მაღალი განათლების წყალობით მოეწყო თერგის ოლქის ხანაბრო ნაწილის მმართველი“ მ. ზ. ყოფიანმა მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება

ჩრდილო კავკასიაში გაატარა. ის დინტერესებული იყო მთიელი ხალხის ბედით და დიდხალვად იცავდა მათ ინტერესებს. ოსეთში და თერგის ოლქის სხვადასხვა კუთხეში სამსახურებრივი მოვალეობის გამო მოგზაურობის დროს მ. ყოფიანმა ღრმად შეისწავლა მთიელუბის და, მათ შორის, ოსი ხალხის მძიმე, უსიხარულე ცხოვრება, რომელიც აღწერა თავის წიგნში „უაზრებიდან ალბუზშიდ“.

მ. ყოფიანმა განსაკუთრებით დიდი ღვაწლი დასდო მთიელი ჩაგრული ხალხის განვითარება-განათლების საქმეს.

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ მხგახედ, რომელსაც ილია მეთაურობდა, ჩრდილო კავკასიის მხარეში ჩამოყალიბდა „თერგის ოლქის მთიელთა შორის განათლებისა და ტექნიკური ცოდნის გამავრცელებელი ქველმოქმედებითი საზოგადოება“, რომელსაც 1888 წლის იანვრიდან გარდაცვალებამდე (1891 წლის მარტამდე) უძღვრულად თავმჯდომარეობდა მ. ყოფიანი. აღნიშნული საზოგადოება მზნად ისახებდა თერგის ოლქის მთიელებში პირველდაწყებითი სასკოლო ქსელოს გაშლას, ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის სასარგებლო ტექნიკური და ხელისნერა ცოდნის გავრცელებას და სწავლა-განათლების საქმეში მთიელი ახალგაზრდობისთვის ყოველმხრივი დახმარების გაწევას — ამ საზოგადოებამ ფასდაუდებელი სამსახური გაუწია მთიელებს.

მიხეილ ყოფიანს ინიციატივით 1890 წლიდან საფუძველი ჩაეყარა დედაენაზე ოსური საინანო წიგნების გამოცემას. მისი ზეგავლენით 1890 წელს საზოგადოების ხარჯზე გამოცემული იქნა აღმასიტიკ კანკუკოვის მიერ პირველდაწყებითი სწავლებისათვის შედგენილი წიგნი „ოსური ანბანი“. მ. ყოფიანის ინიციატივითა და მხარდაჭერით ჩაეყარა საფუძველი ოსეთში ეროვნული მწერლობის, საბავშვო ლიტერატურისა და გამოცემლობის შემქმნა-განვითარების საქმეს.

მ. ყოფიანი იყო ვლადიკავკაეში ბიბლიოთეკის შემქმნის ერთ-ერთი ინიციატორთაგანი. ამ ბიბლიოთეკას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა სოციალურ-რევოლუციურად იდეების პროპაგანდისათვის.

კავკასიის მთის ხალხები, მისი მოწინავე ინტელიგენცია მ. ყოფიანში ხედავდა გულმგობარკეიანს, თანამებრძობელს, რომელმაც მთელი საცოდხელ მათ წინადაცა და კეთილდღეობას მოახმარა. ამიტომ შემოხვევითი არ იყო, რომ მ. ყოფიანის სიყვდილმა 1891 წლის მარტს დიდი მწუხარება გამოიწვია კავკასიის ჩაგრული მხეების გულში და მათ შორის ოსებში, რომლებმაც მწარად დაიბრუნეს იგი. კოსტა ხეთაგათი ოსურად და რუსულად დაწერილი ლექსებით გამოითხოვა ერთგულ მეგობარს მ. ყოფიანს.

1. ვალ. იმედაძე, „კოსტა ხეთაგუროვი და ქართველი და ოსი ხალხების მეგობრობა“, „მნათობი“ 1959 წ. ოქტ. № 10, გვ. 127.
2. ა. შამაგეტოვი, „კოსტა ხეთაგუროვის ურთიერთობანი ქართველ მოღვაწეებთან“, „მნათობი“, 1954 წ. № 10, გვ. 145.

ოსურად დაწერა ლექსი „შეგობრის კუბოსთან“:

გზა მშვიდობისა! კვლავ დაგიბრუნებს
იმ მშვიდეს ჩვენი ფიქრი, წამება...
იქ დაამჯობრე სისუფთავით,
ქო — სახელი და უკვლავება.
მთელი სიციხეზე ხალხზე ზრუნვით,
ბნელს უნათობდი როგორც ღამისი,
მზარში ედგე მისიფარულად,
მზარდ ერთგულად, მზარდ მარალი.
კითხე მწველსივით გამოცხადე,
შევისსტაბორცე ამ წვეს მხარესა...
ო, რითი შეეძლებო სამხეობროს
და საყდრისი წესის იგბას?
მედამი ლოცვას აღვაღწევი მზარდ
მედლოებრების გრძნობით აღვსილი...
ვაი წვეს, ვინაც ასე მოგბრით
უნუგაშინი, ბედღაწყვეტონი!

რუსულად დაწერილი ლექსი „მ. ყოფიანის სიყვადღე“:

მოკვდი ამ სიტყვამ უსაღებრო სეველით
და მწუხარებით გული აავსო,
ზარდაცმული ამ მწარე ხეგდრით
ობჩაე და სტირი, ჩემო კავკასო!
დაკარგე შეილი შენ ღირსეული,
მოკრძალებული, დიწი ქართველი,
შენი აზრის და ფიქრის რჩეულის
კეთილშობილი გამოშობრევილი.
გინა ბუერი გუას შეილი ამგვარი,
გრის გულისთვის თავაწწარული,
ხატს რომ იუნთეს ცოდნის ღამისი
და მტერს აგვეს დარტყმა გმირული?
საშვლიაშვილოდ ეს ტრეშილი წავა,
დღეს რომ წუხილით გული აავსო...
შენი მომავლას შე შევრა კვლავიც,
რავი შენს გლოვას ვხედავ, კავკასო!

კ. ხეთაჯათის ლექსებში, რომელიც მ. ყოფიანის კუბოსთან 1891 წლის 4 მარტს წარმოხსენა, მახებში დიდი პოპულარობა მოიპოვა და ოსების საუყარედ სიმღერად იქცა. კოსტას ხმამ საქართველომდე მოაღწია. მის მღერავარ ლექსებს ქართული პრესაც გამოცემართა. 1891 წლის 10 მარტს გაზეთი „ივერია“ წერდა: „...მის უკან დიდეს გრძნობით წარმოხსენა ლექსი ჯერ ოსურად და შემდეგ მეორე ლექსი რუსულად კოსტა ხეთაჯურად... პოეტის მიერ მტუნებარედ წარმოთქმულ ლექსს დამსწრე საზოგადოებაზე და კერძოდ ოსებზე დრმა შთაბეჭდილება მოუტანია; დამსწრე ოსნი და ლექსის წარმოქმნის დროს ხმენად ვადაქცენდ, ცდადობდნენ გუაგონით ვრცელი ხიტვა ლექსისა, რომელმაც ისე ძლიერ იმოქმედა, რომ მათ შორის თვით გულმეარებმაც კი ვერ შეიკავეს ტრეშილი“.

კოსტამ ფუნქციაც უკვადებუო შეგობრის ხახე — შექმნა მხეილ ყოფიანის პორტრეტი.

მხეილ ყოფიანის დაუღალავი მოღვაწეობა დიდად დაფასა ქართველმა საზოგადოებამ. გაზეთი „ივერია“ მთელი კვირის განმავლობაში (5) III — 12 (III) ბეჭდუდა ვრცელ მახალბებს მ. ყოფიანზე. მოწინავემა წერაილა: „მხეილ ყოფიანი ერთი იმისთანა კაცო იყო, რომლის მოყვლისა და მერზე გაცემა დიდხანს სტოვებს ცარიელად მის დაპურობლ ადგილსა. როცა უნდა შეიტკონ ერთი რა დონისა და ძლიერების პატრონია, უოვლად უწინარეს იმისთანა კაცებს ჩამოთვლიან ხოლმე, როგორც მხეილ ყოფიანი იყო... იმისთანა კაცის დეკარგვა სწორედ კვლავა ერთისა და კვეუნისათვის“. ილია აღნიშნავს, რომ ყოფიანი საქმობდა, ირჭებოდა, მხნეობდა, რომ იფა აღმეზბა დღეს და ათენებდა ღამებებს, უანგარო ზრუნვით, ამ სუყვარულით და გულისტკიცადობით, რომ რითივე გუარავოს, რამე შეგვიწინოს“. ამ პატიობანა კაცის გულის — აშბობს ილია — არა თუ დიდი, მთელი აღვილი ევირა ჩვენს პატარა სამშობლოს“. აი, როგორ ტომხვევა ილიას და კოსტას აზრი ყოფიანის შესახებ.

კოსტას საქმიანი დამოკიდებულება მკონდა ჩრდილო კავკასიაში მუყოფი თითქმის ყველა ქართველ საზოგადო მოღვაწესთან.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი აღ. თვალტრელიძე სწავლობდა სტატისტიკის განმარტებაში (მამამიხი 1890-1892 წლებში) იყო სტატისტიკის გუბერნიის ხახალხო სასწავლებლების ინსპექტორი). მათთან ამავე ქალაქში ცხოვრობდა მისი ბიძა პარმენი, რომელიც წერდა და ბეჭდუდა იმ დროის ქართულ პერიოდულ ორგანოებში ლექსებს, მოთხრობებს, პოემებს. „ბიძაჩემი და კოსტა ხმარად მოდოადნენ ჩვენთან, — ვუაბობობს აღ. თვალტრელიძე, — მათ ორივეს და მამაჩემს უყვარდათ საუბარი ლიტერატურულ და საზოგადოებრივ თემებზე. გარდა ამისა, ბიძაჩემმა კოსტას ვადაცო ქართული ლიტერატურა და საკუთარი ნაწარმოებების შენაარხი. კოსტას მხარება ქართული პრესის განვითარება და დარწმუნებული იყო, რომ ახლო მომავალში შეიქმნება ოსური ლიტერატურაც“.

კოსტა ხეთაჯათი დაინტერესებული იყო ქართული ლიტერატურით, ქართველი მწერლების ცხოვრებით.

ქართველი და ოსი ხალხების მშობა კოსტამ ახახა პიეტეში „ხეთაჯი“.

„ხეთაჯი“ უღრდესად ხანტერებო ნაწარმოებია. იგი გამსჭვალულია ოპტიმიზმით, ხამშობლის მგხნებარე სიყვარულით და მტრისადმი ხომღულით. პოეტის წერა კოსტამ დაიწყო

- 1. გლ. იმედაე, „კოსტა ხეთაჯურთი და ქართველი და ოსი ხალხების შეგობრობა“. „მნათობა“, 1959 წ. № 10, გვ. 127.
- 2. იქვე, გვ. 128.

თავის ცხოვრების უმნიშვნელად იტყობის, 1899 წელს, როცა იგი ქალაქ ხერსონში იყო გადასახლებული.

კოსტამ ხეივანულ პოემას საფუძვლად დაუდო ლეგენდი ზეთაგურის; პოემა დაუმთავრებელია და, როგორც ხელნაწერებიდან ჩანს, მისი ხიუცები შემდეგნაირად იყო ჩაფიქრებული: მთიანე ვაკეცა ზეთაგი ცოლად იხთავს ჩაბახანს, შავრამ იმის გამო, რომ ქრისტიანული სარწმუნოების მიღების შემდეგ მას ბევრი მტერი გაუჩნდა, იძულებული ხდება თავის მეგობრებთან ერთად გაიქცეს აულ ნარში, სადაც აღრეც ნამყოფი იყო და რომელიც ძლიერ მოსწონდა. ზეთაგი განთქმული ვაკეცა და მისი გმირობის ამბავმა საქართველოს მეფის სახალმედოდ მიადგინა. და როცა საქართველოს ხმარებთან ჯარი შემოსევა, ოსებმა ზეთაგის მეთაურობით მხარში ამოუღებინან თავიანთ ძებებს — ქართველებს და მათთან ერთად თავაწიწირული შემდგომლებთან შემოსულ დამპყრობლებს. პოემის წახსენება საქართველოს მეფის ელჩი დადიანი, რომელსაც ოსებმა იხე ხედებიან, როგორც საყვარელ მეგობარსა და განუყრელ ძმას — ამით გამოხატავენ იხანი თავიანთ ხიუცარულს ქართველი ხალხისადმი. ქართველი და ოსი რაინდები აქ ჩანეუნიანი არიან, როგორც ერთი ოჯახის წევრები, რომელთაც ურთიერთის პატივისცემა და საყვარული სამუდამოდ აკავშირებს.

ავადუყოფობის გამო კოსტამ ვერ შეძლო ამ თავისი შესანიშნავი პოემის დამთავრება. პეტრის სიცოცხლეში ეს ნაწარმოები არც დაბეჭდულა, იგი გამოქვეყნდა 1927 წელს, აღმანახ "იუზს" მეორე წიგნში.

მოწინავე ქართველი საზოგადოება ცხოველი ინტერესს იჩენდა კოსტა ზეთაგაის შემოქმედებისადმი. ახე მავალითად, როცა პირველად გამოიცა კოსტის ლექსების კრებული "იარს ფანდირი" ("ოსური ქანაი"), მას მაშინვე გამოეხმაურა ქართული პრესა. 1899 წლის "ივერიაში" (№ 186) დაიბეჭდა გამოჩენილი ქართველი მეცნიერის ალ. ხახანაშვილის წერილი, იგი აღნიშნავდა: იერთო სახანოელნი მოძრაობა აღინიშნა ჩვენს მოსახლედ ხალხში, რომელთადაც საქართველოს ურბოვრანა მრავალი ხაუკუნე და ეს მოძრაობა საგულისხმობა: შე მოგახსენებთ ოსების განათლებისკენ მიწარაფების შესახებ".

პროფ. ალ. ხახანაშვილი განიხილავს ოსური ლიტერატურის განვითარების საკითხებს. იგი პირველად ხაზს უსვამდა ოსური მხატვრული ლიტერატურის განვითარების კოსტა ზეთაგაის სახელთან აკავშირებს და აღნიშნავს მის დედურულს ოსი ხალხის კულტურის ამოღების საქმეში; "იარს ფანდირი", — აღნიშნავს ა. ხახანაშვილი, — მრავალფეროვანია: იგი შეიცავს ლექსებს, ლეგენდებს, ანდაზებს და სხვა... პირ-

ველ ნაწილში ბ.ნ. ზეთაგურის ნამუშევრებს, რომელშიც ელფებური კალითი და მამულიშვილური გრძობით აჩის გამსჭვალული. კარგია-ლექსი "მავგრი წარად" ("ლარაობის გული"), "ა-ლოლ-ლაი" ("იკანანი") და ლექსი "მ. ზ. უიფიანის სახსოვრად".

კრებულის მეორე ნაწილში მოთავსებული ლექსებს პროფესორი აუთონებს ეპიკურ ნაწერებს, რომელთა შორის უყვითებლად მიიჩნევს შემდეგ ლექსებს: "უზუბადი" ("სახალხო პოეტა"), "აფსათი" ("ნადირთა ღმერთი"), "უაღ-მარდუბ" ("სახალყო"); ამ ნაწარმოებებში აღწერილია ოსთა ცხოვრების ეპიკოდები.

დიდი ვულისხმირებით განიხილავს ა. ხახანაშვილი კრებულის მესამე ნაწილსა, რომელშიც მოყვანილია იგავ-არაკები, როგორც ორი-გინაღური, ისე ნათარგმნი. წერილის ავტორი ასე ამოაერთებს: "უსუსურვით ოსებს წარმატება ამ პატრონის გზაზე და ვინატროთ იმათი საერთო მწერლობის გაფურჩქნა".

ცნობილია ქართველმა კომპოზიტორმა, ქართული პროფესიული მუსიკის ფუძემდებელმა, აკადემიკოსმა დიმიტრი ეგნატეს ძე არაყიშვილმა (1873-1958) კოსტა ზეთაგაის ლექსზე "მთიელი ქალის სიკვდილი", აგრეთვე პოემის "ფრთხილის" ნაწევრებზე — "წვევების სიმღერა" და "რავლა მზე" დაწერა მუსიკალური ნაწარმოებები — რომანსები. ეს რომანსები პირველად შეასრულა გამოჩენილია ქართველმა მომღერალმა ვანო სარაქიშვილმა. რომანსები ვადატანილი იქნა აგრეთვე გრამაფონის ფირფიტაზე, ზემოთნაშთავილი მუსიკალური ნაწარმოებები გამოცემული იქნა სახელმწიფო მუსიკალური გამომცემლობის მიერ მოსკოვში რუსულ და ქართულ ენებზე, აგრეთვე 1902 წელს თბილისში კონსტანტინე შეხხივიის ლიტოგრაფიაში, ხოლო "მზე აღარ ბრწყინავს" ჩაწერილი იქნა გრამაფონის ფირფიტაზე.

დიმიტრი არაყიშვილი თავდაპირველად კოსტა ზეთაგაის იცნობდა; თავისი უფროსი ძმის გიორგის ნაამზობის მიხედვით, რომელიც კოსტასთან ძალიან ახლო დამოკიდებულებაში იყო, მეგობრობდა მასთან ჭერ კიდევ კოსტამ მოწაფედ ყოფილი დროს. და არაყიშვილი წერს: "ახე ვსწავლობდი ვლადიკავკაის ვიმანაშია დაახლოებით 1885-1888 წლებში, როცა 12-13 წლისა ვიყავი. ზმირად ვიმანაშიიდან სახლში დაბრუნებისას აღეცხანდრეს პრისპექტზე (მუღღარ-ზე) უფრადლებს ვაქციედი აბრას, რომელზედაც წარწერილი იყო: აკოსტა ზეთაგურისთვის სურათი გამოფენა. წმინდა მოციქული ნინო — საქართველოს განმანათლებელი". ამის შესახებ ვაზეთა "ივერია" (1887 წ. 16 დეკემბერი, № 264) წერდა: "ვაზეთი სხევერნი კავკასია" წერენ, რომ კავკავში მხატვარს ბ.ნ. ზეთაგურის გამოუკიდნა დიდი სურათი წმ. ნინოს, საქართველოს განმანათლებლისა. სურათი

თურმე ისე ცხოვრებად არის დახატული, რომ ხალხს არ სჭერა, თუ ის სურათი ფიქრად წავაყვებით, მგონია, რომ გამოქანდაკებული და ამიტომ მან ხეთაგურისა სხოვენი ხოლმე, რომ ახლო გავახანჩე სურათით".

ცხრამედიან წლებში ხალხური მუსიკალური შემოქმედების შეკრებისა და შესწავლის მიზნით დ. არაყიშვილი რამდენჯერმე შემოიბარა საქართველო და ჩრდილოეთი კავკასია, ამ ექსპედიციების ჩატარება მას დაავლებული ჰქონდა მოსკოვის მუსიკალურ-ეთნოგრაფიული კომისიისადმი. იგი გვერდს ვერ აუთლიდა ოსური ფოლკლორის შესანიშნავ მცოდნეს, ოსურ კულტურის კორიფეს — კოსტა ზეთაგათს.

„1902 წელს, საქართველოში ხანგრძლივ მოგზაურობის შემდეგ — წერს თავის წერილში „სიტყვათა კონა“ დ. არაყიშვილი, — მე შევიარე კავკაზში, სადაც უნდა ჩამეწერა ოსური ხალხური სიმღერები. ერთ ზემს მეგობართან სახა ჭანოვე-ხეთაგურისთან ერთად მივედი კოსტა ზეთაგურის სახლში. კოსტა გულთბილად შეხვებდა და ძალიან ენაიმოვნა, როდესაც ვიფიქრე ჩემი მიხვდის მიზეზი.

— მე მოხარული ვარ — თქვა მან, — რომ თქვენ დანიტერესდით ოსურ სიმღერებით.

მე ფილოზოფის წესით ჩავეწერე შედეგი ოსური ხალხური სიმღერა და მოსკოვში წავიღე“. I აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ოსურ ხალხური შემოქმედების შეგროვებისა და პროპაგანდის საქმეში დ. არაყიშვილს საპატიო ადგილი უჭირავს.

კომპოზიტორის მიერ ჩაწერილია ოსური ხალხური სიმღერებისა და ცეკვების მნიშვნელოვანი რაოდენობა, მის მიერვე დაწერილია გამოკვეთილი, მოქმედი სახმარეთ ოსეთის მუსიკალური შემოქმედებისადმი. სამხრეთ ოსეთის მუსიკალური შემოქმედებისა საკუთებზე კომპოზიტორი პრესაშიც გამოხატავდა. ოსურ ხალხურ მუსიკალურ შემოქმედებას მოსკოვის საზოგადოებრიობა პირველად დ. არაყიშვილის შემწევითი ვაჟენო. დ. არაყიშვილი მას ხალხს გაიყვანა აგრეთვე ოსური ხალხური სიმღერები და ცეკვები.

როგორც ცნობილია, კოსტა ზეთაგათს ცარიზმის მომხრეები ყოველგვარად ხდებოდნენ. მეფის ხელისუფალთა ხუზხუზიან მას, რამდენადაც შეეძლოთ, იფარებდნენ ქართველი წიგნობ-მეგობრები. მათ შორის უნდა მოიხსენიოთ ალ. ყაზბეგის დედის ნათესავი სონა თარხნიშვილი — ქართველი გენერლის მეუღლე, რომელსაც მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა ილია ჭავჭავაძესთან და აქტიურად მონაწილე-

ობდა სათავადაზნაურო ბანკის მუშაობაში. იგი პეტერბურგის კავკასიელი სტუდენტებს დახმარებდა და მფარველად ითვლებოდა. მან, როდესაც ვაიფი, რომ კოსტას თავადის გუბერნიაში გადასახლებას უპირებდნენ, გადაწყვიტა დახმარებოდა მას. ამის თაობაზე 1899 წელს კოსტა თავის მეგობარს ალექსანდრე ცალიკოვსი წერდა: „სოლოციის დეპერტამენტის ერთი გენერლის ორჯერო თხოვნა შევთანხმდებოდი — სახელზე. შუამდგომალ, ამასთან შეტად ენერგიულ შუამდგომალ, მყავდა სონა თარხნიშვილი. მანვე გადასცა თხოვნა თავის წიგნობს ხელმწიფის სახელზე თხოვნების მიხედვით კოსტიის უფროსის თანაშემწეს, თანაც სიტუაციად შევასო ჩემი თხოვნა, აუწერია ყველგვარი და, როგორც მინი ნიქის ამბავი მოგვსენებთ, არ მისცა თავის მოსაუბრეს არც მოხვედრა, არც დაუფინების საშუალება“.

სონა თარხნიშვილის შუამდგომლობას სახურავად შედეგა მოხვევა შორეულ ციხისში გადასახლება სერსოში გადასახლება შეუწყალეს, რამაც ავადმყოფი პოეტა აუცილებელად დაუპყრისაგან ახსნა.

კოსტა მეგობრებთან მიწერილ პირად წერილებში მადლიერების გრძობით იხსენიებს „შვეიცერიის თავადის ქალს“, „თავის მფარველ ფრთხილს“ — სონა თარხნიშვილს.

კოსტა ზეთაგათი მეგობრობდა აგრეთვე თბილისში მცხოვრებ ანა სოლოვიოვის ასულ გედევანიშვილთან, რომლის ოქანშიც ხშირად აკრებოდნენ მოწინავე ქართველი ადამიანები — საზოგადო მოღვაწეები, მწერლები... კოსტა რამდენჯერმე ყოფილა ამ ოქანში და აღბობში რუსულ ენაზე თავისი ხელით ანასათვის უსათურო ლექსი ჩაუწერია. (ეს აღბობი ახლაც ინახება საქართველოს ლიტერატურულ მუზეუმში).

ა, ამ ლექსის ქართულ თარგმანი:

1. ცალიკოვების ოქანი — მამა ალექსანდრე ივანეს ძე და მისი ქალიშვილები: იულიანა, ელენე და ანა. ცხენი ყველაზე კოსტას მეგობრები იყვნენ და მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს მის ცხოვრებაში. კოსტა ამ ოქანში მუდმდროებას პოულობდა. ყველაზე მეტად ანასთან ჰქონდა ვაცხოველებული მიმოყრა ზერსონში, გადასახლებაში ყოფნის დროს. დიდი ხნის განმავლობაში ცალიკოვების ოქანი დიდ მოწინავეთა ინახებდა კოსტას ხელნაწერებს ნახატებს, წერილებს. მისგალი ფაქტი პოეტის ცხოვრებიდან და ამ წრიდან, რომელშიც ყოფნა უხლებოდა კოსტას, ჩვენთვის ცნობილი ვახდა ი. ა. და ე. ა. ცალიკოვების შემოარებადანი.

2. კოსტა ზეთაგურის, ტ. V, გვ. 71. სსრკ მეტნიერებათა აკადემიის გამოცემლობა, მოსკოვი, 1961 წელი.

1. ციტირებულია ა. მამაქეტელის წერილიდან. — „კოსტა ზეთაგურის ურთიერთობანი ქართველ მოღვაწეებთან“. „მნათობი“, 1954 წ., № 10, გვ. 148.

***

მე მომწონს შენ რომ გამოძვლულად
ჩამყურებ თვალში,
აქოდ ცდილობ, ჩემს ფიქრს ჩასწვდეს.
მიმიხედე რამეს,
როდესაც გეტყვი, იქნებ კიდევ
ვხუმრობდეს მაშინ,
რომ მე დამდალა სიყვარულმა,
ტანჯვამ და ღამემ.
მე მომწონს შენი გამოხედვები,
ფიქრთა მთოველი,
გულწრფელი შიში, მეგობარო,
გმევაბი შენი,
როდესაც გეტყვი, — გულქვა არის
კაცი ყოველი
და მოგან კეთილს, წმინდას, სათნოს
ნურასდროს ელა.
არ დაუჯერო ამ ჩემს სიტყვებს,
აღსაყვას წყევლით,
თვითაც არ მჭერა,
სიცრუე თუ მალაპარაკებს,
პირიქით, გწამდეს, ზვენ ყველანი,
ვათ ლეილი ძმები,
დედამიწიზე ერთ საერთო ტაძარს
აყავებთ,
ტაძარს შეგნებულ შრომისა
და შრომის დიდების,
სად არ იქნება ძალიანობა,
მტრობა ფარული,
დიდებულ ტაძარს სიმათლის
და სუფთა ხინდისის
თავისუფლების, განათლების
და სიყვარულის.

ეს ლექსი დაიბეჭდა 1898 წელს „სივერსი
კავაზში“ უკანახველი ხტროფის გამოკლებით,
რომელიც ცენზურამ არ გაუშვა.

კოსტა დაუნდობლად ებრძოდა თვითმყარო-
ბელობას. ამის გამო ხალხმა მთელი გულით
შეიყვარა. მის მათან ხშირად მოდიოდნენ ხა-
ჩიელელად და დახმარების სათხოვნელად.

1891 წელს ოსეთში ერთდღერთი საქალებო
ხკოდა როცა დახურებ, ხკოლის ხელახლა გახ-
ნისათვის კოსტამ ვაზეთი „ცვათ კავაზში“
 („ჩრდილო კავაზი“) დაბეჭდა დიდი ხტატია
ისი მოხატელობის ხანელით. ის ბევრს ეცადა
ამ ხაქმას გამო და მიადწია მიზანს — ხკრლა
ხელახლა გახსნეს.

კოსტა ხეთაგათი კარგად იცნობდა ქართველ
მწერალებს ოსებზე იმედაშვილებს. იოსებ იმედა-
შვილს დაწერალებით მქონდა შეხსენებელი
მთელი ოსეთის ეკონომიკა და კულტურა, და-
ახლოებული იყო როგორც ჩრდილო, ისე სამხ-
რეთ ოსეთის ცნობილ ადამიანებთან. იოსებ
იმედაშვილი დიდად აფასებდა კოსტას შემოქ-
მედებას. იმედაშვილმა დაწერა პიესა „კოსტა“,
რომელიც 1936 წლის 5 მაისს ცხინვალის სა-
ხელმწიფო თეატრმა დადგა. ხოლო პიეტის გა-

რდაცვალების შემდეგ წლისთვის აღსანიშნავად
დაწერა ლექსი „კოსტა ხეთაგურიანი“. ლექსის
ტექსტი ასეთია:

გლეხის კენესა და ვიემა
სიმებად გულზე გაგება,
ტანჯულთ ვარაზით იწვოდით
და ხვედრი გქონდა წამება
ესამართლობის მგობელი,
სწორი სიმათლის მნდომელი,
პეტრუაღი ხალხის შინაგრელებს
ჩავრულთა თანამგრძობელი.
მზის ამოსვლისა მნატურელი
მარგალიტების შიანტელი.
ცდილობდი გულით ვენება
გაეტებებელი მთა-ველი..
ახალ ცხოვრების ტენითა,
მთელ სიცოცხლეში დევნიოთ.
ვარდს სთესდი, გვალს იმკიდი
ვახს დიანდაზის ფენითა.
მზის ამოსვლამდე გაქქერი,
ვითა ქარიშხლის ნამჭერი, —
ქარიშხალს შერჩა სიმღერად
მის აღსაძვრელად ნამღერი!
და ვიდრე ოსთა ხსენება
კაცთ ისტორიას ექნება,
ამ კოსტა ხეთაგურიანიც
უქრობულ ცეცხლად ენება!*

კოსტა ხეთაგათი ხულიერი წინამძღოლი იყო
ხალხისა. ცნობილია, რომ 1895 წლის რევო-
ლუციონი, ხატროლია აღებზე, რომლებიც
ის პატრიოტებს ებრათ, კოსტას ლექსების
ხტრაქონები იყო გამოქვეყნდით.

ხალხმა კოსტა თავის ხალოცავად აქცია. ეს
ხაყოველთაო ხიყვარულის გრძნობა, უდიდესი
მოწონება, ღრმა პატივისცემა და ხიყვარული
კარგადაა ვადმოცემული ვლადიმერ გელაშვი-
ლის ხალადაში „თეთრფრთხიანი არწივი“,
რომელიც ეძღვნება კოსტა ხეთაგათის ხხოვ-
ნას:

ფრთაშესხმული მიქტრის, მიქტრის,
ღამის ფარდას მხვეს,
ცხენის ფლოკეთა ნაბერწყლები
ანათებენ ხვეს:
ავღარს ებრძვის ღამეს ებრძვის...

უკვართ, უკვართ მთებს,
არწივი? — რატომ არხვეს ფრთებს
თიგელვით თეთრს?
არა! ჩოხის კალოებია,
თეთრი ჩოხის ფრთა,
შენი შვილი აფრენილა
— ვხა მთეცი, მთაქ!
ელვის შუქზე მთის ბილიკთან
ხედავს ქობი ღვას.

შედარი ცხემს შეაჩერებს,
უხმობს მასპინძელს,
შედის ქოხში... ხელავს ტატბტ
ძველი თოფი ძვეს.
ღობილური ქოხის ავღლებს
ჩრდილი უტბენს ვარს,
მასპინძელი დაბალ ტატბტ
ლუდიან ღოქს ღვამს.
გლუბი კაცი გლუბი კაცის
სადღეგრძელოს სეამს,
თანე წვევლით ახდენებენ
ხალხს წაგვრელ სვავს,
მერე კოსტას ლექვეს ამზობს,
იუწია ხმას,
თქვა — „ეს ლექსი მირჩენია
შე თოფსა და ხმაღს“.

«— ვერც თოფს სკობნის, ვერც ხმაღს
სკობნის,

ტყვილად აჭებ ლექსს.
არც კოსტა გმირთა-გმირი,
შხოლოდ სიტყვა ეღერს“...
ვაიოცა მასპინძელმა,
გულზე ცეცხლი სწვდა,
ღმერთი არ სწამს,
ხეთავათის ძლიერება სწამს.
თოფს მისწვდა და შეუტასა:
«— თუმც სტუმარი ხარ,
აბა, ჩქარა წაღი უკან,
გულს ნუ დამიხრავ.
რაც არ უნდა მაწყენინო,
ეფიცავ მოვითმენ,
მეგრამ კოსტას იუფს რთვორ
გაპატებ შენ“
...მასპინძელის ფართო შუბლი
დაუფცარავს ოფლს,
სტუმარი კი მშვიდად უცეკრს
შეღერებულ თოფს.
ოფთრნიობიანს გავლიმა,
მზრებში შეიარსა,
«ხეთავათი თვითონ შე ვარ,
კოსტა მე ვარ, ძმავ“

და კეთილი მასპინძელი
ყანწს მიაჩთმევს კვლავ
მედლობით და სიყვარულით
მზრებზე მოხვედრს შეღავს.
და ორივე შეუაყვებლთან
შხის ლოდინში დგას.

საქართველოში თავისი დიდი და გულწრფელი
სიყვარული კოსტა ხეთავათისადმი განსაკუთ-
რებული სიძლიერით გამოხატა 1939 წელს,
როცა საკავშირო კომუნისტური პარტიის ცენ-
ტრალური კომიტეტისა და საბჭოთა მოავრობის
დაღვენილებით ფართოდ აღინიშნა ოსი პოეტის
ღაბადების 80 წლისთავი.

კოსტას საიუბილეოდ დიდი ზეიმი გაიმართა
ქალაქ ცხინვალში; აქ ჩამოვიდნენ საქართვე-
ლოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური
კომიტეტის მაშინდელი მდივანი ილია თავაძე,
საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი აკაკი
ხორავა, კონსერვისორი ნიკოლოზ შერვალია,
მწერლები — ირაკლი აბაშიძე, ილია მოხაშვა-
ლი, ხანდრო შანშიაშვილი, ბესარიონ ვლენტი,
ვახო გორჯაძე, ხანდრო ეული და სხვები. ზეი-
მის ვრცელი ანგარიში გამოქვეყნდა „ლიტერა-
ტურულ საქართველოს“ (წ. XII — 1939 წ.).
გაზეთი წერს: „კოსტა ხეთავაროვის იუბილე
გაბლა საბაბი იმისთვის, რომ საბჭოთა ხალხებს
კიდევ უფრო ახლოს ვაცნობოდნენ ოსეთის
მშრომელებს, მათ წარსულს, მათ ხელოვნებას,
კულტურას. მათ ბედნიერ აწმუღს. კოსტა ხეთა-
ვათის დაბადების 80 წლისთავის საიუბილეო
ღღეუბი საბაბი გაბლა იმისა, რომ საბჭოთა ხალ-
ხების წარმომადგენლები უშუალოდ მიხულოყ-
ვნენ ოსეთის ხალხთან და გაეზიარებინათ მის-
თვის თავიანთი გულითათი გძრობები, ვუქვათ
მისთვის, რომ კოსტა ხეთავაროვმა, როგორც
მშრომელი ხალხის მისწრაფებათა გამოხატვე-
ლმა, აღიგო უკვდავების ძველი ძველა ეროყ-
ნების მშრომელთა გულში, რომ მან მართებუ-
ლად დაიკვადრა თავისი ადგილი მწერლობი-
სა და კულტურის მოღვაწეთა საკაცობრიო მან-
თერში“.

სხდომავე სიტყვით გამოვიდა გამოჩენილი
რუბი მწერალი ალექსანდრე ფაღვივა.

გაზეთი იუწევება, რომ მეორე დღეს ჩატარდა
ხეთავათის ცხოვრებისა და შემოქმედებისადმი
მიძღვნილი საკავშირო მწერალთა კავშირის
პრეზიდიუმისა და საქართველოს მწერალთა
კავშირის გამგეობის ვაერთიანებული სხდომა.
მისხენებით თემაზე — „კოსტა ხეთავაროვა
და სოციალისტური ეპოქა“ გამოვიდა კრიტიკ-
კოსა ბესარიონ ვლენტი. მან ვრცელად და ხა-
ფუშვლიანად გააანალიზა კოსტას პოეზია და
აღნიშნა, რომ ამ უკანასკნელს ძალა და მნიშე-
ნელობა არ დაუკარგავს საბჭოთა ხალხისათვის,
მასზე ისრადება და ეთთარდება საბჭოთა მწერ-
ლობა.

„ლიტერატურული საქართველოს“ იკვეე ნო-
მერა აქვეყნებს თბილისში გამართული საზეიმო
სხდომის ანგარიშს. სხდომა გახსნა ი. აბაში-
ძემ, რომელმაც დიდი პოეტის კოსტა ხეთავათი
დახასბათა როგორც რევოლუციონერ-ღემოყ-
რადი. კოსტას ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე
მისხენებით ვაოვიდა შალვა ტყედიანი. საბჭო-
თა კავშირის სახალხო არტისტმა აკაკი ხორა-
ვამ სხდომისზე თქვა: „აღღერ ჩვენ კ. ხეთავა-
როვის ენოსავთ დიდებთ არა მარტო როგორც
ოსი ხალხის შვილს, არამედ როგორც მთელი
საბჭოთა ხალხის სასულოვან პოეტს“. სოლო-
მონ ოირღანიშვილმა ილიაჩაკა წარსულში ქა-
რთველი და ოსი ხალხების კულტურულ ურთი-

ერთობაზე, ამ როლზე, რომელიც ქართველმა მოწინავე ინტელიგენციამ შეასრულა ოსეთის კულტურული აღორძინების საქმეში. პოეტ-სარიტონ ფილიფე მიფაღმა ქართველი ერის წარმომადგენლებს და თქვა, რომ იუბილე ჩვენი დიდი სამშობლოს ყველა ხალხის დღესასწაულად გადაიქცა. ვაზეთში დაბეჭდილია ალიო მარცხულავას (მამაშვილის) მიერ წარმოთქმული სიტყვა. ცნობილი ქართველი პოეტი აღნიშნავს, რომ კოსტა ხეთაგუროვი პროგრესული მებრძოლია თვითმპყრობელობის დროს დამარცხდელი ოსი ხალხის გამარჯვებისათვის. ყოველგვარი პროგრესული მემკვიდრეობა კი, რომელიც ხელს უწყობდა ხალხის სამართლის გამარჯვებას ბოროტებაზე, ეკუთვნის ხალხს. საბჭოთა კავშირის ხალხისათვის ყოველგვარი პროგრესული კულტურული წარსული ძვირფასია როგორც აწეული და მოწვეული. ხალხს, რომელსაც უყვარს დღევანდელი ოსობა, ხალხს, რომელსაც სწამს თავისი ბრწყინვალე მომავალი, ამ ხალხს უყვარს და სწამს თავისი წარსულიც. ანთია სწორედ დიდი საბჭოთა ხალხი“.

1939 წლის 20 სექტემბერს „ლიტერატურული საქარული“ გათხვეტილმა აცნობა კოსტა ხეთაგურის „ბრონ ფანდიტიან“ ლექსს „განდევალი“ (თარგმანი ი. გრაშაშვილისა), ხოლო 10 ნოემბერს კი ბეჭდავს შალვა გოზალიშვილის სტატიას „დიდი ოსი პოეტი კოსტა ხეთაგუროვი“.

ცნობილი ქართველი მკვლევარი შეგახსენებს, რომ „სანა, რომელიმაც მოუხდა ცხოვრება კოსტა ხეთაგურის, მტკაღ მძიმე იყო მშრომელი ხალხისათვის, პატარა კოსტაც თავშეობილადვე აუტანელ გაჭირვებაში იზრდებოდა. თავისი ბავშვობა მწვეურობაში გაატარა. მან კარგად გაიცნო და შეისწავლა მშრომელი ხალხის მძიმე და აუტანელი ცხოვრება“.

შალვა გოზალიშვილი წერს, რომ კოსტა ხეთაგურის შემოქმედების მთავარი მოტივია საყვარელი სამშობლოსა და ღარიბ-დაცაი ხალხისადმი. კოსტამ „თავისი მხატვრული შემოქმედებით ზღოთუქმელი ძეგლი დაადგა ოსეთის მშრომელი ხალხის ზღბსა და გულში. მისი ლექსები, პოემები და პაროზული ნაწარმოებები ხალხის ტირისა და ვარაზს, სისარულსა და მიხწრათებს, მომადლისადმი იმდენ და თავისუფლებისათვის ბრძოლას გამოხატავენ“.

დიდი ოსი პოეტისადმი ქართველთა პატივსცემის ნათელ დემონსტრაციად იქცა 1959 წელი, როცა აღინიშნა კოსტას დაბადების 100 წლისთავი. ამ მნიშვნელოვანი მოვლენის შესახებ „ლიტერატურული გაზეთი“ (1959 წ. № 42 (1160) 16 ოქტომბერი) იუწყებოდა: „არსთავადის სახელობის სახელმწიფო თეატრის საკონცერტო ღარბანში ტყვა ღარ იყო აქ შეიკრიბნენ საქართველოს ლიტერატურისა და ზელოვნების მუშაკები, ჩვენი დედაქალაქის

მშრომელები, სტუდენტები, ჩითაც ვინც უნდა ხელ კიდევ გამოხატეს თავიანთი ღრმა პატივსცემვა მოძმე ოსი ხალხის დიდი მწერლის კოსტა ხეთაგურის ხსოვნისადმი.

კოსტა ხეთაგურის დაბადების 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო ხალხი შეხვეული სიტყვით ვახსნა ბ. თღვლემა. კოსტას ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე საინტერესო მოხსენება წაიკითხა ოსმა პოეტმა რ. ასევეშა. მან აღაპარგა ქართველი და ოსი ხალხების მეგობრობაზე, რისთვისაც მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე იღვწოდა კოსტა ხეთაგურის“.

„ლიტერატურული გაზეთის“ ამავე ნომერში დაბეჭდა ირაკლი აბაშიძის სტატია „მებრძოლი ბუშანსტი“, რომელშიც ნათქვამია: „კავკასიის ხალხებს შეუძლიათ ყველამ ერთგვარად იამაყოს კოსტას სახელთ: იგი ამ ხალხების ძმობისა და მეგობრობის წამდელიად მაღალი დროსა“.

ვისაც სურს ღრმად ჩასწავდეს დღევანდელი ჩვენი საბჭოთა მწერლობის მთავარი მოწოდება — ხალხის ცხოვრებასთან მჭიდრო კავშირის აუცილებლობის დედაპარს — იგი, პირველ ყოვლისა, უნდა გაეცნოს და გაეგოს ვინ და რანი იყვნენ ჩვენი პუშკინები და შევჩენკოები, ჩვენი ქაქავაძენი და ნაღბანდიანები, ჩვენი აზუნდოები და ხეთაგუროვები; ხალხის საყვარელი, ხალხის ცხოვრებისთან მჭიდრო კავშირის ტრადიციები ჩვენ ამ დიდებულნი ჩვენი წინაპრებისაგან ვიანდერძეთ და დირხუვლადაც ვიანდერძეთ.

მეტყობთ საუკუნეში ყოფილ რუსეთის იმპერიაში შემავალი ხალხების გამოჩენილ მწერლებს წიაღ ზედათ ყოფილიყვნენ არა მარტო ლექსისა და მოთხრობის ოსტატები, არამედ თავიანთი ხალხების განსოავისუფლებელი მოძრაობის წამდელი სარდლებიც. მათ არა მარტო თავიანთი შემოქმედება, არამედ მთელი თავიანთი სიცოცხლეც შესწირეს ამ უკეთილშობილეს საქმეს. და ბერი მთავანი მოწამობრავი სიკვდილით დაიდუმა, როგორც ქართველი ხალხის პირისუფალი საგურამოს გზაზე მუხლგანგმარული ილია ქაქავაძე, ან როგორც ოსი ხალხის სახელოვანი შვილი კოსტა ხეთაგუროვი, რომელიც ზეღინსკისა და დობროლიუბოვის მხგავლად დაიწვა და დიდებული თავისი ხალხის ინტერესების სამახსოვროს... ჩვენი ქართველი მწერლები მადლობით ვიხსენიებთ ჩვენს წინაპრებს, რომელთაც თავიანთი სტეპაკი ძმური ცრემლი დადარქვეს საყვარელი კოსტას ცხედარს. ოსი ხალხის გმირ შვილს, თავიანთ თანამებრძოლს თავისუფლებისათვის საშვილიშვილო ბუშანურ ბრძოლაში, რომელის დროსაც რუსეთში ბეღინსკის, ჩერნიშევსკომ და დობროლიუბოვმა აღმართეს“.

შემდეგ ირაკლი აბაშიძე აღნიშნავს, რომ

კოსტამ, მშენებარად იყოფა ქართული ენა და უახლოესი მეგობრობა ჰქონდა მამიდელ მწერლებთან.

ქართველი პოეტი თავის გულთბილ წერაღს მოწოდებით ამბობდა: „დიდება ჩვენი ხალხების მშობას! დიდება ჩვენს მშობლიურ კომუნისტურ პარტიას, ჩვენი ძმური სახეობა რესპუბლიკების ხალხთა სახელოვან წინამძღოლს“ სტალიანს „ჩვენ მუდამ ერთად ვიქნებით“ ოსი პოეტა რევაზ ასათფი წერს: „ჩვენ, ოსებოც და ქართველებო, მუდამ ერთად ვიყავით სხარულშიც და განსაცდელშიც, პარტიულშიც და მრავალშიც ჩვენ ერთმანეთის ტუჩებზე კი არა, ასევე მოსახლები, ერთიან ოჯახს შევლდებოდათ. მეგობრობის დროს ჩვენ ხალხებს შორის ფრიალებს საუკუნეების მანძილზე და ეს დროსა დღეს კიდევ უფრო მაღლა აღეშარათ... ოსი ხალხი დროსა მადლიერების გრძნობით არის განსაკუთრებული ქართველი მწერლებისადმი, რომელთაც თავიანთ მდიდარ ენაზე ამბობდნენ კოსტას უკუდავი ნაწარმოებები“.

რევაზ ასათფი თავის სიტყვას ლექსით ამბობდა:

ჩვენ გუშინდელი როდი ვართ ძმები,
ჩვენ მეგობრობა ოდითგან მოგედგამს,
ზიარო გვექონდა ძველთაგან ცრემლი,
ლხენაც ძველთაგან საერთო გვექონდა.
უკუდავ მშობაში და სიყვარულში
ამაღლა ჩვენი ოჯახის ქერი.
დღეს საქართველოს მშვენიერ გულში
ჩვენ ხალხთა მშობის სიმღერებს ვმღერით.

წლების განმავლობაში ქართველი პოეტები დიდი ინტერესით ეცნობიან და სიყვარულით თარგმნიან კოსტას ცეცხლოვან სტრიქონებს. ქართველი პოეტების გულთბილ კარგად გამოხატვა ვაღერაონ გაფრინდაშვილმა ლექსში „კოსტა ხეთავსოვი“.

ო, ძმო კოსტა! როს ვთარგმნიდი
შენს ლექსებს ძლიერს,
გულში სხვაგვარად ჩამეწვიოთა
შენი ცხოვრება.
სევდისთან ერთად ატარებდი
ღრმა რწმენის ოგრს —
„იროს ფანდირი“ ჩვენ უოველთვის
გვემახსოვრება!
თუ წინათ იყო მტირალი კლდე,
არისხვით გმინავდი,
დღეს შენ ვაცოცხლდი და ჩვენს გულში
მზღვ დაბინავდი.

კოსტა ხეთავსოვის პოეტიკობა საქართველოში კიდევ უფრო გაიზარდა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ. სახეობა ხელისუფლების წლებში თბილისში კოსტას ლექსები და პოემები ქართულ ენაზე ხეთაქერ გამოცემა: 1939-1940-1957-1960-1970

წლებში. გამოცემულია აგრეთვე მისი მოთხრობები 1967 და 1971 წელს. კოსტას 26 პოეტური ნაწარმოები შეტანილია „ოსური პოეზიის ანთოლოგიაში“, რომელიც გამოიცა ქართულ ენაზე თბილისში, სახელგამის მიერ, 1957 წელს.

შემოთხრობილი გამოცემათა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია 1959 წელს აღიო მარცხულავას რედაქციითა და წინასიტყვიობით გამოცემული კრებული, რომელიც კოსტას დაბადების 90-100 წლისთავთან დაკავშირებით დაიბეჭდა. ამ წიგნის გამო ცნობილი ოსი პოეტა და მთარგმნელი ვიორჯი ბენთათია წერდა: „ეს გამოცემა ოსმა ხალხმა მიიღო, როგორც მისდამი ქართველი ხალხის დიდი მეგობრული გრძნობის ახალი გამოხატულება. ეს კრებული თარგმანების მაღალმატრული უსტრულებით კოსტას პოეტური მემკვიდრეობის უველზე საუფროესო გამოცემა ქართულ ენაზე. წიგნი შევიდა პოეტის თითქმის ყველა ლექსი და პოემა. ქართულ ენაზე პირველად იბეჭდება აქ პოემა-ლეგენდის „მტირალი კლდის“ მეორე ნაწილი. ლექსებისა და პოემების დიდი ნაწილი ახალი თარგმანებია.“

გამოცემა იმითაცა აღსანიშნავი, რომ დართული აქვს კოსტას ფერწერული ნამუშევრები: „მწიხარე ანგელოზი“, „ზიარის პეიზაჟი“, „წაფლზე“ და „ქვისმთლილი მიჭრები“.

სიხარულით უნდა აღინიშნოს, რომ ნაწარმოებთა უმრავლესობა მაღალი ოსტატობითა თარგმნილია.

მთარგმნელთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია გრაგოლ ახაშისი ლაწლი. გრაგოლ ახაშისი თარგმანებში ჩანს ის დიდი პასუხისმგებლობა, რომელსაც ყოველი ჰუმანიტი ხელსაღი გრძნობს თავის თავისადმი. გრაგოლ ახაშისი კოსტას ლექსებს თარგმნის სიყვარულით, შთაგონებით, რის შედეგადაც მის თარგმანებს შერჩათ ის მოწოდებულობა, ეს გრძნობა, ზომიერი მჭევრმეტყველობა, რაც დამახასიათებელია რევოლუციონერი-დემოკრატი პოეტის — კოსტას ლექსებისათვის“.

კოსტას ნაწარმოებებისადმი შეუნდებელი ინტერესის, სიყვარულის ნათელი ადასტურებაა კონსტანტინე „გატიას“ გადაცემა „ქართული ფილისი“ მიერ (რედ. ს. დოლიძე).

კოსტას ლექსები ზეპირად ვრცელდებოდა ხალხში და ბავშვებს იყენისთან ერთად ჩაუბნოდა. მასზე შექმნილია გმირული სიმღერები და ლეგენდების მთელი ციკლი.

საინტერესოა ცნობილი სახეობა პოეტის ი. ხელინისკის ახრის „რენეშევსისა და დობროლიუბოვის ფილოსოფია, ლერმონტოვის და ნეკრასოვის პოეზია, კრასისკის და რტინის მხატვრობა, ნაიკუსკის მუსიკა — ყოველთა ეს რითაც ამაყობდა და ამაყობს რუსული კულტურა, სხსლსა და ხორცში გამჭარბი ჰქონდა ხეთავსოს... მისი პოეზია მტყველებს ეპოქის

ხმით, ცოცხალი ადამიანის ინტონაციით... ასე წერდა ლომონოსოვი, პუშკინი, ნეკრასოვი, ში-აკოვსკი. ასე წერს კოსტა ხეთაგორცი".¹

ხეთაგორცის მშობლიურ ენაზე კითხულობენ როგორც ჩვენი, საბჭოთა კავშირის, ასე საზღვარგარეთის ქვეუწიების ხალხები: გერმანელები, პოლონელები, ჩეხები, არაბები და სხვა.

კოსტა ხეთაგორცის პოეზია თავისი მებრძოლი ხასიათით, მაღალიდებურებით, განცდათა სიღრმით და ფორმის სინატიფით მთელი კაცობრიობის სიამაუეს წარმოადგენს:

კოსტა ხეთაგორცის „სრულიად დამსახურებულად დაიშვიდრა ადგილი მსოფლიო კლასიკოსთა დიდ ოჯახში“ — როგორც აღნიშნავს დიდი რუსი პოეტი ნ. ტახტაშვილი.²

1. სამხრეთ ოსეთის სიოლქო საბჭოს ორგანო „კომუნისტი“, 1956 წ. 1 აპრილი, № 68 (6823).

2. კოსტა ხეთაგორცი, „ოსური ქნარი“, მოსკოვი, გამომცემლობა „სოვეტსკაია რუსია“, 1957 წ. გვ. 19.

მრავალი წელი გავიდა. დიდი ხანია, ადარ არსებობს ის დარბი, ჩამორჩენილი ოსეთი, როგორსაც იცნობდა და რომელიც ასეთი მტანჯველი სიყვარულით უყვარდა დიდ პოეტს. მის ნაცვლად ახლა არის ახალი, ნათელი, მდიდარი, აღორძინებული საბჭოთა ოსეთი, რომელიც საბჭოთა კავშირის ძმურ ოჯახში, საბჭოთა კავშირის სხვა ხალხების გვერდით თავდადებულ შრომობს და თავისი წვლილი შეაქვს კომუნისმის მშენებლობის დიდ საქმეში.

დღეს ჩვენი მრავალეროვანი სამშობლო ოს ხალხთან ერთად დიდების მარავენდვით მოხავს კავკასიის საამუო შეილის დიდი ხახლხო პოეტის კოსტა ხეთაგორცის ხალხებს, რომელმაც მთელი თავისი ცხოვრება, ნიჭი და უნარი ჩაგრულთა კეთილდღეობისათვის, უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლას მოაწოდო.

აკაკი ბელოვანი

ა ზ ს ა ტ ი

როცა მე შენი „აფხათი“
გადავეუკითხე მამას,
სტრიქონთა შორის იქუხა
თითქოს სიათის ხმამაც.

თვალი შეაგლო კრძალვითა
მამამ გარეთ და შიგნით,
და „იროს ფანდირს“ ჭაღარამ
უწოდა „წმინდა წიგნი“.

აფხათი იყო სვანების
მონადირეთა ღმურთიც...
ღმურთებიც ერთი გვეოლია,
ზოდიც გვეჭონია ერთი.

ღმურთიც უწყალო იყო და
ბუდიც — მწინვარზე ცივი;
ვერსად ეპოვნა მიწაზე
ტლესკაცხ იმედის სხივი.

ღამე ხომ შავი ჰქონდა და
დღე — კიდევ უფრო შავი;

ხან დარდი გადაიტანდა,
ხან — მეწყერი და შავი.

და მოიგონა აფხათი,
ღმურთი ჯიხვთა და არჩეთა —
თავს ავეღრუბდა განგებას,
კლდეთა, ღრეთა და ხნარცეთა...

აფხათს უფვარდა გრუსუნი
საბედისწერო შავეთა,
ხვეში გვამებზე რიალი
ყვავთა, ფორანთა, სვავთა —

ფრთოსნებს სისხლითა კვებავდა,
თვითონ წყაროს წყალს სვამდა, —
მაინც იმედით უმწერდა
თვალი ოსთა და სვანთა.

გაგა დრო, დაივიწყებენ
„მონადირეთა ბატონს“,
და შენს ლექსებში დარჩება
მისი ხსენება მარტო.

შენი გულს ნაპერსკვამი

ცეცხლად შეგნთო ოსეთის დარდი,
გწამლავდა სისხლის მგონავი წყლული,
შკერდში ჩაგიდგა ტკივილი შხარდი, —
წისბუთის ფეთქავხო იმედით გული!

არ თუნდებოდა სხვა გარიგრაჲი,
ვეღარ შეხბული ფარვა ტკივილთა,
აკუნესდა გული და ქნარის ხმაში
დაიმსხვრა ბროლის ლარნაკივითა.

ნამსხრევთ ლაქვარდებს მიმართეს წამსვე,
თავს დაჰხარიათ მშობლიურ კერას,
დაციმციმებენ ოსეთის ცაზე
და ვარსკვლავები ჰგონია ყველას.

არ ეშინიათ ღროის და ბინდის,
ოქროს სიტყვებად იქარგებიან:
„წრფელი სიმღერა, მზე და სინდისი
ქვეყნად არასდროს იკარგებიან“

მ მ მ მ ბ ბ რ ი

სიყვარულს წეშას, მცირეს ცისოდენს,
ვადასცემ ჩემგან მშობლიურ მხარეს.

კოსტა ხეთაგათი

„მცირეს, ცისოდენს“ სიყვარულს შენას
ინახავს შენი მეგობრის გული,
და რამდენჯერაც სასმისებს შესვამს,
ასხრეს სიტყვები, შენივე თქმული.
იწამა შენი ღვინო და ჭირი,
ძმობა, რისთვისაც ცრემლები ღვარე,
და ხალამს ვითულის ათასთა პირით
ეს მეგობარი — მშობელი მხარე.

დიდება იმ შენს ცისოდენს ხალამს
და პოეზიის სხივოსან ძალას!

ზსოფიო კატი

ოსთა ტკივილი, ბურთა ტკივილი,
მძაფრი ტკივილი მთისა და ბარის
გულზე დაგაწვა, როგორც ყინვარი,
ვით დაბნელება მზისა და მთვარის.

ო, რომ ჰქონოდათ მეუფეებსაც
ბრძანთა თავი და პოეტის გული,
აჲ გათელადნენ კაცთა ღირსებას
ეს ტკივილები მარადიული.

მაგრამ თავი აქვთ ხარბი ღორისა,
შავი ქვისაა გული ტირანთა;
არც ერთ მხარეში მათ არ აღელვებთ
ბედი დატაკთა, ბედი მტირალთა.

სწორედ ამიტომ, მართალო კაცო,
შენს ფაქიზ გულში შეიკრა ბურთად —
მძაფრი ტკივილი მთისა და ბარის,
რუსთა, ჭართველთა, ოსთა და ბურთა.

3660000000000000

მისილ კვასალავას ჟიბნის — „კოატუკრი ინტაბრალაბის“ მართაბული შეჯასაბისათვის

მიზეთ კვესელავას წიგნის — „კოეტური ინტეგრალები“ ვამოსვლას, როგორც იტყვიან, მოუთმენლად ველოდებოდით. ყურნალ „მინათობის“ ფარკლებიდან შევარტყვეთ, თუ რაოდენ მნიშვნელოვან საქითებებს ეტებოდა ეს ნაშრომი, როგორი სიფართოვით იხილავდა ავტორი დასწულ საქითებებს. ამის მოხსენიებას ჩემთვის ის მნიშვნელობაც აქვს, რომ იმ ხაუბრას მონაწილე იყო ჩვენი უდროოდ წასული მეგობარი ნოდარ რუხაძე, რომლის მიერ საქმის ცოდნითა და სიფარულით დასწულ კითხვებზე მ. კვესელავას პასუხებში გამოიწევა ის, მოუთმენელი მოლოდინის ვანდა. შემდეგ „საუნჯეში“ დაიბეჭდა წერილი — „ინტეგრალური პოეზიის ფილოსოფიური საქაობები“, მალე წიგნიც გამოვიდა. მიზეთ კვესელავას წინა ნაშრომებს, რატომღაც, შესატერისი ჟურნალებზე არ ზედა, ნათუ ახლაც შეიძლება იცო მობხდარაბო? ნათუ წლების განხელოებაში მოვკვებებოდა დოღინი, როგორც ეს იყო, მავალი-თად, „ას ერვასის დღის“ მიშართ, ერთადერთი რეცენზიით რომ ამოიწერა პრესაში ამ უნარ-მანარი სამტომეულის შეფასება, აშქრად აბე არ მოხდა, სულ ერთი წელი დაეკვირდა დოღინი. აღმანახ „კრიტიკაში“ (1978, № 4) გამოკვენდა თემიურას დოგაშვილისა და დევან პრეკაბის წერალი სათაურით „ინტეგრალური პოეზიის „საიდუმლოება“, რომელიც მ. კვესელავას მონორათებას ეტებოდა. რეცენზიის ავტორებს გულშოდინედ უძებნიათ ამ ნაშრომში ლაუსებსები, სათანადოდ აღუნუსხავთ და ირო-ნიული კომენტარებისეც არ დაუშურათ. სასურ-

ველი, რა თქმა უნდა, არ არის, მაგრამ 668 გვერდიან წიგნში ლაუსებსები გამოიცხული როდია. მათი დროულ შემწნევა და ვასწორება, დახაც კარგი, ნაშრომისათვის სასარგებლო იყო. წიგნის ავტორს ამისათვის რომ შეტი უურადლება შეეკცია, ურიგო რადი ექნებოდა; აბე კი, ეს უმოთვარესად მაინც რედაქტორს და გომოცემისათვის გათვლისწინებულ რეცენზენტებს არ უნდა გამოარჩეთ. სანწუხაროა, რომ მ. კვესელავას წიგნს აბეთი რედაქტორი არ აღმოჩინდა. ახლა რომ ვუკვირდება, იმ შედგომათა აბხოლუტური უშრადუნელობა ავტორს მოსვლია მეხსიერებაზე დაურდნობით წერის გამო. არ იყო ძნელი მათი შემწნევა და ვასწორება, მოიგებდა წიგნი და აბთი კი შეითხველი. მეხსიერებაზე დაურდნობით წერა აბეთი სიურპრისებით სასიათდება — ექ ვილატებს მეხსიერება, სადაც სულ არ მოელო.

რა არის მთავარი და რა ითქვა ამ მთავარის შესახებ ხსენებულ რეცენზიაში? მიზეთ კვესელავას წიგნში მთავარი ის იყო, რომ გადვარტონ ტაბიის ინტეგრალური პოეზიის საიდუმლოებას მოხფენოდა ნათელი. რეცენზიაში სწორედ ეს მთავარია დაიწეებული. უბრალოდ დაიწეებულნი? თვით რეცენზიის სათაურში სიტყვა საიდუმლოება ბრჭყალებში რომ მოთავახებს ავტორებში, აბთი ზომ თავიდანვე, აშკარად, დაუფარავად თქვეს — საიდუმლოება არ არსებობს, იგი გამოგონილია, სიყალბეა ეს საიდუმლოება (ბრჭყალებს სხვა დანიშნულება არა აქვს), ცრუ პრობლემაა. აბიტომ ნერც ვავაკვირდება, რომ რეცენზენტები ამ პრობლემ-

ზე არც ერთ სიტყვას არ ამბობენ. იგი მათთვის არ არსებობს. მათი აზრით, მხოლოდ მ. კვესელავას ეჩვენება ვ. ტახიძის პოეზიის ამგვარი საიდუმლოება.

აქ რაი საქათბო წამოაჭრება ჩვენს წინაშე; პარველა — რას ამბობენ კრიტიკოსები მ. კვესელავას მიერ გალაკტიონის პოეზიის ინტერპრეტების განხილვის შესახებ, უფრო ზუსტად, მის საწინააღმდეგოდ. მეორე: რას ამბობენ ისინი თვითონ ამ ინტერპარტიზმის პოეზიის ვაშლი. ხსენებულ რეცენზიაში პირველი იპოვება, მეორე — არა ავტორები არჩევენ ამ მაგალითებს, რომლებიც ინტერპარტიზმის პოეზიის წამოშვებად მიუჩნევა მ. კვესელავას, ასახულებენ, რომ ამ შემთხვევაში გაუგებარი და აუხსნელი ახადებიაო. ამასთან აღიარებენ, რომ ამის ახეთი წიშეშეობა, მაგრამ ისინი სიმბოლურად წარმომადგობისაო. ამით ამოწურა პრობლემა? რეალურად არ დგას პრობლემა? რა ვუყოთ იმას, რომ პრობლემა თვით გალაკტიონიდან მომდინარეობს, და მ. კვესელავა უწორედ ამ რეალურ, თუმცა ჭრს სრულიად სურდადღებოდ დატოვებულ პრობლემაზე წერს. რა ვუყოთ იმას, რომ გალაკტიონიდან ვე მომდინარე ამ პრობლემაზე არა თუ ასეთი ვრცელი მონოგრაფია, უბრალო სტატიაჲ კი არ არსებობს;

მ. კვესელავას წინა იხსნება ვ. ტახიძის ლექსით

—მშალღისი ვაჲ წინ მეშლები:
ინტერპარტიზმი.
რთულ ინტერპარტიზმს მე ვაღარებ ახლა
მეორეს...
მსგავსება მათსა და პოეტის ცხოვრების
შორის,
მას ხომ ჭრს ისევ ბავშვობის დროს,
დიდი ხნის წინათ
სიტყვებთან ბრძოლა და დაძლევა ჰქონია
წინად.
ახლა კი მის წინ ვაიშლება ფერწალები —
—მშალღისი ვაჲ — პოეზიის ინტერპარტიზმი.

დავუშვათ, მ. კვესელავამ ვერ ამოხსნა გალაკტიონის ინტერპარტიზმის პოეზიის საიდუმლოება. არსებობს თუ არა ეს საიდუმლოება, არის თუ არა ეს პრობლემა? ავტორებისთვის, როგორც უკვე ვთქვით, ეს პრობლემა არ არსებობს — საიდუმლოება არ არის. ავტორები ხშირად გამოთქვამენ გაციკრებებს, ეს როგორ დაიწერაო, ხოლოვინა, ხავერდებიაო. ავტორებს ძალიან მოწონებიათ და ხშირადვე ხშირობენ სიტყვებს — ლაფხუსა, აბსურდია და ლაფხუსი არ არის — მთავარი გამოგრჩენს (თუ გამოტყვევო), ხეუბი დაინახო და ტყუ ვერა, აბსურდი არ არის — თვითონ გალაკტიონიდანვე მომდინარე პრობლემა უარყო, ნაშლელიად პირველი საიდუმლოება უკლებად, ცრუპრობლემა

მად მონათლო? გალაკტიონს. ვარდა მოყვანილი ლექსისა, სხვაგანაც რომ ექვს პოეზიის ინტერპარტიზმი? გენიალურ ლექსში „ეფემერა“ (1922) ავი წერს: „ლექსთა შექმნისაზე — მხოლოდ ინტერპარტიზმი, ცხენთა შექმნისაზე — ისევ ლურჯა ცხენებისა“.

ამრავად, რას უწოდებდა გალაკტიონის პოეზიის ინტერპარტიზმს? ამას ეძღვნება წიგნი, და ამის შესახებ რეცენზიაში არაფერია ნათქვამი. ახლა კი იმის შესახებ, რაც არის: ავტორები წერენ, მ. კვესელავას პოეტური ინტერპარტიზმი მიაჩნია გალაკტიონის ისეთი ლექსისა, სადაც „რაიმე ინფორმაციის დოკუმენტაციური გამოცემა არ არის“. მ. კვესელავა მართლაც ამტყობებს დაახლოებით იმას, რეცენზენტები კი უამრავიდან არჩევენ ხელს რამდენიმე ნაშუშს და უმტკობებენ ავტორს — საფრთხეობს ვაგვებიაო, რას ამბობს პოეტი. დავუშვათ, დავთანხმეთ რეცენზენტებს მოსაზრებებს, მაგალითად, როგორც „ღარაბს რაღი ღარაბს“ ვაგვების დროს (ვიდრე დარი ღარაბს); ასევე, შემიძევ მაგალითებისად — „მადღა ადვთა რიკვი მთავრის მწვერვალებს უხრის“ (მთავარიან ღამეში ადვის ხეები კენწერობებს ზრიალს), „მთავრეში შავი შრიალებს ჩაღა“ (მთავარიან ღამით ჩაღა შრიალებს), „აბაღუგდე ნიახ უკლა“ (ნიახს უკლე მიუშვირდ), „ტოტებს ქარისას ვადაუა მარტი“ (ქარისან მარტის თვე ჩათავდა) და ა. შ. დავუშვათ, ვაგვებთ ყოფილა და ვაგვებთ კიდევაც. იღონდ ერთი კითხვას უფლებაც დავუტოვოთ: ვაგვებთ ყოფილა, ე. ი. შეიძლება ამ ადგილებს ვაგვება, მაგრამ ჩვეულებრივ შეათხვებლს, ვინაც ასეთი ანალიზი არ ჩაუტარებია, ან ვინაც ხსენებში არ ჩაუტარებს ასეთი ანალიზი, ასევე ესმის ეს ადგილები? ავტორ, პროფესორს ედაუვიან, რატომ ვერ ვაიგვ, შეიძლება ვაგვებო. არასმეციალისტებმაც რომ უნდა ვაგვოში ახლა იქნებ მეორე კითხვა: ვინც ასე გამოწველილეთ არ ვაგვანაოხა ეს ლექსები, მაშასადამე, ვინც ვერ ვაგვო ეს ლექსები, იმათზე თუ მოახდინეს ამ ლექსებმა ხოცვარი ეფექტი? როგორ არა ასეთებმა რომ ასრული ათაებმა! მაშასადამე, როგორ ყოფილა ვაგვების საქმე? დავუშვათ მ. კვესელავა, აჭარბებს და ზოგიერთ შემთხვევაში შეუდგომაც მოხდის, როდესაც ამბობს, ასეთი ადგილების გამოგრჩვა არ შეიძლებაო. თუმცა ამ შემთხვევების გამოც მისი მთავარი აზრი სულ სხვაა — თუ ვაგვიფრეთ, რაღა გამოვავთო და ა. შ. ამიტომ მ. კვესელავას ეს ადგილები ასე რომ დაეწერა თავის წიგნში, დამბლოებით ასე რომ ეთქვა: სპეციალური ანალიზით შეიძლება ზოგჯერ ვაგვებხაც შევადგოთო, მაგრამ ამის ვარგვე შეიძველთა უდიდებთ ნაწილისათვის მხატვრული ეფექტი კი მაინც ძალზე დიდია და გალაკტიონის პოეზიის ინტერპარტიზმი ეს არისო. ვწმობს, ვაი თუ ვაგვე-

ბარს გამოვიდა და ამიტომ კიდევ ვიტყვი, სხვა სიტყვებით: მაშასადამე, არის თუ არა ვალაკტონის პოვნისაში ისეთი ღუჭებია, სადაც ის, რაც ერთმნიშვნელოვნად დასტურებს არ არის, აღწევს ნაოცარ ეფექტს? არის ბევრიც უფიქლა. არის თუ არა საფუძველი სწორედ ამასი დაგვიანება ის საიფიქლოება, რაზეც ლაპარაკობს თავის წიგნში მ. კვეციელავა? არის უფიქლოებები, უფიქლოება ხომ მაინც არსებობს, ასე იფიქროს მკვლევარმა? ამისი უარყოფაც არ შეიძლება! დაფიქროს მ. კვეციელავა ცდება, როდესაც ამტკიცებს, მათი ვაგება შეუძლებელიაო, ხომ უმტკიცებენ, რომ ზოგიერთის ვაგება შეუძლებელიც უფიქლოა? მაგრამ წარმოადგენს არა აქვს იმაზე, თუ როგორ ამტკიცებდნენ ფსიქოანალიტიკოსები, რომ რეალური სამყარო, სადაც ახლა ვიმყოფებით, როდესაც ე უარება ადამიანს, მაშინ მოხაზება, დახატება, განრღვება იცნება? არა, ეს არ ნიშნავს, მკითხველებს ამგვარი ფსიქოანალიზის გარეშეც მოსწონს. ასეთი ღუჭებია.

ახლა კრიტიკოსებს კიდევ ერთი მტკიცების შესახებ: ისინი აღნიშნავენ „უხადია, ჩვენ სულაც არ ვფიქრობთ, თითქმის ვალაკტონის შემოქმედებაში კვლავდგობა ანუ ნათელი და ადვილი გახატები იყოს. ვალაკტონის პოვნისაში შემინწვრა სახეთა ერთი წერება, რომელთა ლოკატორი გახატება ალბათ მართლაც შეუძლებელია. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ამგვარი ხატებები დაკავშირებულია სიმბოლიზმის აზრობრივ-პოეტური ტრადიციებთან, რაც საფუძველშივე გამოიცხადება ვაგებობა და ამოხსნის პრინციპს“ („კრიტიკა“, 1978, № 4, გვ. 77).

აჩრდილ, ვალაკტონის პოვნისაში უფიქლო ერთიაცა და მეორეც. მ. კვეციელავა სწორედ ამას ამტკიცებს. ამასთან, ერთი არსებითად არის განსხვავებული მეორისგან — ერთი ვაგებადია, მეორეც — არა. ამასაც ამტკიცებს მ. კვეციელავა. წუთო მწელი იყო ამისი შემინწვრა? წუთო ავტორებმა ვერ შეამჩნიეს, რომ არა აქვს უტყუარი საფუძველი, როდესაც წერენ: „როგორც ვხედავთ, ასეთი ტიპის ხატებზე მსჭელობისას ახალი ცნების — „პოეტური ინტეგრალუბა“ შემოტანა არ არის საჭირო. ის, რაც მ. კვეციელავას თვითობრივ ხაზზედ მიანიძა, გენეტორურად დაკავშირებულია სიმბოლიზმის პრინციპსთან“ (გვ. 78). კრიტიკოსებმა ხომ თვითონვე გამოყვეს, ვანაცულებს „რამდენი დარის“ ტიპის ხატები სიმბოლიზტური ხატებისაგან, ხომ თვითონ დაადვიეს, რომ პირველი ტიპის ხატები ვანაცუბია, მეორეცის კი — არაო. რასეი ედავებიან კრიტიკოსები მოწოდებადის ავტორს? თვით იმ შემთხვევაშიც, როცა წავთვალეთ, რომ ღუჭებია არა

ვანაცუბია, როცა წავთვალეთ, რომ ღუჭებია არა დარის“ ამისთანა შეუძლებელი არ უფიქლო ნისი ტიპის ხატების თავისებურება არ გუთარსკვია, მაშასადამე, ავტორს მიუღწია სიახლისაკვისი.

ახლა ის დასკვნა, რაც კრიტიკოსებმა ვაგეთეს: „ისეილ კვეციელავამ ამ 666 გვერდთან წიგნში არსებითად ვერაფერი ვეიხობა ვერც ვალაკტონის შემოქმედებაზე და ვერც თანამედროვე პოვნისაზე საერთოდ. ზოლო ის წინააღმდეგობანი, შეუსახამობანი, გულბრუნული მსჭელობები და კრიტიკები, რომელთა ერთი ნაწილი ამ წერილში განვიხილეთ, უფიქლოებს ვეამდეგს განაცხადოთ, რომ წიგნი „პოეტური ინტეგრალუბი“ ვერ გამოყოფილებს იმ მომბრუნებას, რაც ამგვარ ნაშრომს შეიძლება წავუყენოთ“ (გვ. 87).

ასეთი დასკვნის არავითარი საფუძველი სწორედ რომ არ წამს წარმოადგენილ კრიტიკულ წერილში!

ვაფარითო კრიტიკოსების მიერ წარმოდგენილი საბუთები. ისინი წერენ: „ინტეგრალური“ ხატებია სხვებით ახალი მოვლენა უფიქლო პოვნისაში. ავტორის მიხედვით, უფიქლოვარი ცდა, რომ რაივე აზრი გამოეიტანათ „ინტეგრალური“ ხატებიდან, წულის ნაყვია, „სიმბოლიზმი რომ ვალაკტონის პოეტური ინტეგრალუბის აგამწეფრავი საზოგადოება“ დაარსდეს, წეტავი, რამდენი წევრი იყოლებს“ — არის უფიქლო კოხულობის იგი და იქვე ვანაცუბობს: ამას ვერ ვიტყვით, მაგრამ მე რომ იმ საზოგადოების წევრი არ ვაგებობი, ეს კი ნამდვილად ვიყი...“ (გვ. 800). მოკლედ, მ. კვეციელავას მიხედვით, თურმე შეიძლება ვეისოლობოთ ღუჭს, არაფერი გვესმოდეს და მაინც მოგწოწლებს“ — ასე მსჭელობენ ჩვენი კრიტიკოსები („კრიტიკა“, 1978, № 4, გვ. 78).

ნამდვილად ანუა საქმე? ვერ ერთს დავაყოლოთ — „მ. კვეციელავას მიხედვით, თურმე... ეს ხომ დაუფრავია ირონიაც, დაცინაცა. რის ვაში? — შეიძლება ზოგიერთი ღუჭის აზრი არ გვესმოდეს (უფიქლო ზუსტად, შეიძლება ნაწილობრივ მაინც არ გვესმოდეს, ან ერთმნიშვნელოვნად არ გვესმოდეს, როგორც მ. კვეციელავა წერს), მაგრამ ღუჭისა შთანქმედილება მოახლინობს, მოგვეწონოს, ემოციური ეფექტაქმოდეს. მ. კვეციელავას ეს აზრია ირონიაც სავანი. ახლა მოვლენისათ კრიტიკოსებს, ახრას ამბობენ სულ რამდენიმე გვერდის შემდეგ: „ვალაკტონის პოვნისაში შემინწვრა სახეთა ერთი წერება, რომელთა ლოკატორი გახატება ალბათ მართლაც შეუძლებელია“ (გვ. 77). ახლა ამ მტკიცების თუ ვუთხრის ის ირონიაც რატომ არ დახდინიან კრიტიკოსები. თავიანთ თავს? ავტორებმა ვერ ერთს რომ დაწერეს — ღუჭის უფიქლოებს ვანაცუბიანო; შეიძლება მეორეც — ვაგებოთ შეუძლებელიაო; ვერ შეატყვეს,

რომ არ არიან ჭერ კიდევ საქმეში ზარკვეულ-
ნი? დაუწყეთ ნათ ვერ შეატყვეს ვერც სჯამ
შეატყო, რომ ერია: ჭერ ნუ აჩქარდებოთ,
თუთონვე გაერკვიეთ უკეთესად და შერე გა-
კეთეთ დასკვნებოქ!

როგორც ვთქვი, რტევენტებმა სცადეს
ამოხსნათ რამდენიმე სახე იმ უმარავი ნიშუ-
შადან, რაც მ. კვებელაჲს მოჰყავს. ისინი წყ-
რენ: „ინტეგრალური პოეზიის მაგალითებად
მოყვანილი ყველა სტრიქონის გასაჩრევად არც
ადელი გვეყოფა და არც ხალისი. განვიხი-
ლავთ მხოლოდ იმას, რომელიც ყველაზე
წმინდად არიან მოხმობილი „ინტეგრალის“
ნიშუშად. ყველაზე დიდ იმედებს ავტორა,
როგორც ჩანს, აყარებს სტრიქონებზე: „ოც-
ნება, ნახაზი საგანთა უარით“ და „ტოტებს ქა-
რისას ვადაჰყვა მარტო“. მათი ახე სწორი ცი-
ტირების ქვეტექსტი ალბათ ასეთია: ყველა-
ფერს რომ რაღაც მოუხერხოს, ამათ მაინც
რას უზმითი თუშვა რაღა ქვეტექსტი, პარდა-
პირ ამბობს: „ოდიშისიც რომ იყო, ამ პოე-
ტური ზღინქის საიდუმლოებას მაინც ვერ
ამოხსნი, ვერც იმას იტყვი, რას ნიშნავს ეს
„ოცნება, ნახაზი საგანთა უარით“ (კრიტიკა“,
გვ. 76).

ჭერ-ჭერობით თავა დავანებოთ ამაჲ, თუ ავ-
ტორებს რატომ არა „ყოფნით ხალისი“ კე-
თილსობილური საქმე აქეთონ — გაუგებარი
ამოხსნან, რაც ახე ენერგებთა თურმე და მე-
ტად ესალისებთ უსაფუძვლოდ ობზურწონ
ცნობილი მეცნიერისა და ლიტერატორის ნიხა-
მართით. დაუწყებდეთ მოავარს: მართლა ახეა
მ. კვებელაჲს წიგნი? მართლა იმ „ოცნება,
ნახაზი“... და „ტოტებს ქარისას“... გახო აქვს
მ. კვებელაჲს ნათქვამი ზღინქის საიდუმლო-
ებაო? არა! რტევენტებს მითითებულნი
აქეთ ვფერდები 302-303. აქ სხვაჲ ვკითხუ-
ლობ: „პირველ ნიშუშად შეგვიძლია ავიღოთ
გალაკტიონის თუნდაც ეს ბრწყინვალე ლექსი“:
„მოყვანილია გალაკტიონის ლექსი —
„ანგელოზს ეჭირა გრმელი პერგამენტი“
მთლიანად. შემდეგ: „აქ შეიძლება ზოგიერთი
რამ განვიარტოთ, ვთქვათ, ეს გრალის კოშკე-
ბი და ლიდის სამრეკლო, თუ სხვა რამე. მაგ-
რამ, ღმერთმანი, ეს სულაც არ შეუწყობს
ხელს ლექსის ემოციურ აქქვას. არც რამე გაი-
რკვევა ამათ, უყოველშემთხვევაში იგი არ დაიუ-
ფანება ერთმნიშვნელოვან ვაგებამდე“. ამის შე-
შდეგ უშუალოდ მოდის ის ნატყვები ზღინქის
საიდუმლოს შესახებ, რომლის შემდეგაა სიტყ-
ვები: „ამიტომ ისა სჭობს, მყავცეთ ოაგისუფ-
ლებსა რეგის წარმოსახვას, მიყუვეთ მის ღინე-
ბას და დავკმაყოფილდეთ იმ ურუანტელას
მომავრტელი ესთეტიკური სიამოვნებით, რასაც
ეს ქვეშარტად უბრწყინვალესი ლექსი გვანი-
ქებს“. (გვ. 302-303). მაშასადამე, რის შესახებ
არის წიგნი ღაპარაკი? ღაპარაკია მთელი

ლექსის შესახებ, რომ მისი მთლიანად გაგება
არცაა შესაძლებელი, არც აუცილებელი. რის
შესახებ წერენ რტევენტები ახეთი ორონიით?
იმ ერთ სახეზე, რომელიც ამ ლექსში კი არის,
მაგრამ სტინქის საიდუმლოებაო, მასზე არა
აქვს ნათქვამი ავტორს. სხვათაშორის, „ოცნე-
ბა, ნახაზი საგანთა უარით“ ახეთ ზღინქად
რომ არ მიანიხა ავტორს, ეს ჩანს სხვა ადგი-
ლიდანაც წიგნისა, სადაც ავტორი ვაშორტვამა
ვარაუდს, იქნებ ამაჲ ნიშნუდებო (გვ. 140).

რტევენტები წერენ: (კრიტიკა“, გვ. 85):
„მ. კვებელაჲს სწორად დამახინჩებით მოაქვს
გალაკტიონის სტრიქონები. ოროოდე მაგალი-
თი: „ანგელოზს ეჭირა ხედში პერგამენტი“
(გვ. 487); „არასოდეს არ შობილა მთავრე
ახე წყნარი“ (გვ. 202); „ასახი საუღუნის მთე-
ლ ტრაგედია“ — ეს უყანასკველი სტრიქონა
ორგზის არის მოყვანილი ამ სახით, მარცხალ-
მომართებული (გვ. 28, 33). ვაგონდებთ მ. კვე-
სელაჲს სიტყვები ამავე წიგნიდან: „ღმერთო
რეო, როგორ უღარადელად ეყურობიან მკითხ-
ველბი ტექსტს! ავტორის ნიყვალად თითონ
ჰქმნიან რითმს, ინტონაციას“ (გვ. 571).

ახეთა რტევენტების შენიშვნა, რომელსაც
დაყენვის ტონი, რა თქმა უნდა, მოუტოლებ-
ლად აქვს. დაუკვირდეთ — თითქოს როგორი
საზურტობთა გაკეთებულნი: ეს სტრიქონი ორ-
ჭერ არისა არაზურტად. ამის შემდეგ მკითხე-
ლო არნავადაც არ დაეჭვებდა, რომ აქ ახევე
ზურტად არაა სხვაც ყველაფერი.

მ. კვებელაჲს წიგნი არს ადგილები, სადაც
ავტორს მართლაც უდალბაა მეხსიერებაში, ან
მოხდა უბრალო კალმისეული შეცდომა და მა-
რტლად დაღუსება დაშვებული. რამდენიმე
ახეთი მაგალითი მოტანილი აქეთ რტევენტ-
ტებს. მათში მე ვერ ვნახე ვერც ერთი ახეთი,
რაც დიდ ვაჟუნას ახედვდეს აზრზე, შინაარ-
სზე. მაგალითად, 12 მარცხლიანი ლექსის ნი-
შუშად 14 მარცხლიანი დაახატულია. სწორია,
შეცდომაა. მაგრამ როგორი შეცდომაა: არსებო-
თია? — არა! არსებითი მაშინ იქნებოდა, თუ
გალაკტიონს არ მოეჭმენებოდა სათანადოდ
თორმეტმარცხლიანი ლექსი. ამ შემთხვევაში
ახეთი, მართლად, არსებოდა შეიცვლებოდა
ახეთივე, გ. ლეონიძემ უწოდა, თუ ტ. ტაბიძემ
გალაკტიონს „მარტოობის ორდენსა კავადერი“. მართალია, ტ. ტაბიძემ უწოდა. წიგნის ავტორს
შეცდომა აქვს დაშვებული. როგორი შეცდო-
მა? იგი იქნებოდა არსებითი, რომ იმ ღვარს
შეცვლით რამე იცულებოდა ან, უფრო მეტი,
ახეთი რამ არავის ჰქონდეს ნათქვამი. ისეთივე
ამავთია ტიუტრევისა და ფეტის შესახებ. უფ-
რო ნაყლები ცოდაჲა — მარტინესის ალექსან-
დრე ექვა, თუ ვეგინი...

რომ არ ვაგავრტელოთ, ახეთი შეცდომები
საზურტადე სულაც არ არის: რა თქმა უნდა,
უკეთესია ისინი არ გზედებოდეს. მ. კვებელა-

ვან წიგნში, როგორც სხვაგანაც, ვხვდებით, არის ასეთი ლაფტუხები. წიგნის კითხვის დროს მეც რამდენიმე აღენიშნე, რაც, შეიძლება, არ შეუშინდვიათ რეცენზენტებს. ახლა აქ არა მგონია საჭირო იყოს ჩამოთვლა, ისე კი რამდენ ასეთი ლაფტუხაა გაპარული მსოფლიო ლიტერატურის კლასიკოსთა ნაწერებში (ამის შესახებ წიგნშიაც კია დაწერილი), რამდენი ასეთი უნებლიე, თანაც სრულიად არაფრის განმარტვად რეცენზირებულია მოხვლიათ და მოხდით არა მარტო მწერლებს, სხვა დაარჯის წარმომადგენლებსაც, ამასთან, არა რიცხობებს, არამედ უაღრესად ცნობილებს.

ახლა კი უფრო არსებითად შევეხებით მ. კვესელავას წიგნს.

რით არის მნიშვნელოვანი მიხედვით კვესელავას წიგნი — „კლასიკური ინტერპრეტაციები“ წარმოდგენილი წიგნი ახალი ეტაპია გალაკტიონ ტაბიძის უდიდესი შემოქმედების შესწავლას ურთულეს და საპატოო საქმეში. გალაკტიონზე ბევრია დაწერილი. სასარგებლო, საჭირო და სწორი ცოტა რაღაცა ნათქვამი და მაინც ვალექტრონოლოგია ჯერ კიდევ პირველ ნაბიჯებზე აკედებს. მიხედვით კვესელავამ პირველად სცადა ასე ფართო მასშტაბით განეხილა გალაკტიონის პოეზია ავტორმა დიდა წარმატებით გამოიყენა შედარებითი მეთოდი, განხორციელდა შედარებითი ანალიზი თანამედროვე ევროპული და არა მარტო ევროპული პოეზიის მასშტაბით. განხორციელებულია არა მხოლოდ პოეზიის შედარებითი ანალიზი, არამედ უფრო ფართოდ — საერთოდ მხატვრულ-ლიტერატურული, შეტწილად მსოფლმხედველობით-ფილოსოფიურ-ესთეტიკურით, მიხედვით კვესელავას წიგნში შეარქმევია და წარმოდგენილი ფაქტობრივად, ესთეტიკური, ფილოსოფიურ-ლიტერატურული, კრიტიკულ-ლიტერატურათმცოდნეობითი, ლინგვისტური და, გარკვეული აზრით, საბუნებისმეტყველო-მეცნიერული ასპექტები განსახილველი ურთულესი ფენომენისა.

ჩამოთვლილი რამდენიმე საკითხს, სრულიად ახლებურად გაშუქებულს მ. კვესელავას წიგნში: 1. ბუნება ვაჟა-ფშაველასა და გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში. ასეთი სისრულით, ასეთი სიღრმით ეს საკითხი ხომ არ დასმულია, რა თქმა უნდა, არც განხილულია დღემდე. არც თუ ვინმეს უმტკიცებია აქამდე, რომ გალაკტიონი ბუნების დიდი შესაიდუმლებს — ვეფხვს ეთანაბრებოთ. ეს ხომ სრულიად ახალია: 2. მ. კვესელავა ამტკიცებს, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ზადლი არ ჰყავს მეტაფორულ აზროვნებაში (გვ. 824) და ეს ნაივუვებია ლირიკის კორიფეებთან ზედიზეს პარალელებით; 3. გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედების ქართულ ეროვნულ ძირებზე აქამდე გამოთქმული ზოგადი მოსაზრებების სრულიად ახალი მხარია ჩვენება — რუსთაველის რატონისა და პარათა-

შეილის რიტმის შეარწმუნოთ აღწევსო გალაკტიონ ტაბიძე ლექსის მუსიკალობის განსაკუთრებულ დონეს (იხ. გვ. 824 და შემდეგ); 4. გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედების ე. წ. პირველი პერიოდისთვის დაშინასიათებლად, დომინანტად ზოგჯერ პენისისტური განწერობილებას მიიჩნევს, ამ აზრს ზოგიერთებმა არ ეთანხმებოან, მაგრამ მხოლოდ მ. კვესელავამ ტექსტუალური ანალიზით უჩვენა ე. წ. პენისისტური და ოპტიკისტური მტკიცებისა და განწერობილებათა თანაფარდობა 1908-1911 წ. ლექსებში (გვ. 66-67); 5. მ. კვესელავას წიგნშია პირველად გამოხატული გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების სამი სახეობა: ამასთან, შესაძენ, რასაც მ. კვესელავა უწოდებს ინტერპრატურს, ჩვეულებრივ განხილვის გარეშე რჩებოდა, ამ ტაბის ლექსები თითქმის არ განხილვებოდა, მაშინ, როდესაც ამ სახის ლექსები რამდენიმე ასეულს შეადგენს. მ. კვესელავასთვის ძირითადია სწორედ ამ თვალსაზრისით გარჩევა გალაკტიონის მთელი შემოქმედებისა, რაც სრულიად ახალია. ამ საერთო ამოცანას ექვემდებარება მთელი წიგნი, რომლის უოველი თავი, უოველი ქვეთავი მათუმი კერძო საკითხის განხილვისას რაღაც სასარგებლო სიახლეს, ზოგან დიდად მნიშვნელოვანს, ზოგან მცირეს, მაგრამ მაინც სასარგებლო სიახლეს შეიცავს.

რაკილა მ. კვესელავას წიგნისთვის უმთავრესია სწორედ შესაძენ სახეობის — ინტერპრატური ლექსები (და მასთან მიმართებაშია განხილული გალაკტიონის მთელი შემოქმედება ძალზე შარვალიზირებულ პარალელებით), აქვე უნდა ითქვას შემდეგთ: მკვლევარი მიიჩნევს, რომ ამ ლექსებისთვის დამახასიათებელია ემოციური ეფექტის მიღწევა, სენატიკური ვაგების ერთმნიშვნელოვანების მიუხედავად. გალაკტიონის ამ ლექსებებს ამგვარი ვაგება, მათი მუსიკის კონსტრუქციულ საფუძველზე აგებულობა — საკმაო საფუძვლის მქონეა. ბრალის დადება მ. კვესელავასთვის, თითქოს იგი ამგვარი ლექსების სრულ უაზრობას ამტკიცებდეს, თითქოს მას წულის ნაყვად მიიჩნდეს მათი აზრის ჩაწელობა—სრულიად უსაფუძვლოა. ეს უსაფუძველო მტკიცება ემყარება, ჯერ ერთი, გაუმართლებელ ძალდატანებას მ. კვესელავას წიგნის ტექსტზე კრიტიკოსები განზრახ თუ უნებლიედ. ტექსტიდან გამოტოვებენ სიტყვას — ერთმნიშვნელოვანი, რჩება მარტო ვაგება, რაც სრულიად გაუმართლებელია. ვაგება შეუძლებელია სულ სხვას ნიშნავს, ერთმნიშვნელოვანი ვაგება მხოლოდ ერთი — ეს სულ სხვაა. ამასთან: მ. კვესელავა ვეფხვან იმას უნაშბს ხაზს, ვაგება იმ რომ ვაღწევთ, ეს არ ცულის იმას, რომ ლექსი ამგვარი (ერთმნიშვნელოვანი) ვაგების გარეშეც ახდენს ემოციურ-ესთეტიკურ ეფექტს. ამ უნაზსუნელი მომენტის უუარადლებოდ დატო-

ვება სრულად ცვლის მ. კვეცილავას აზრს და ამ შეცვლით, არსებითად დამახინჯებული აზრის კრიტიკა სავსებით შესაძლებელია. მ. კვეცილავას ოპონენტების მტკიცება, შერატე მხრივ, ემყარება თეორიულ სრულ გაუგებრობას. ამის თაობაზე ცოტა ვრცლად უნდა ითქვას.

განა ასე უცნაურია აზრი იმის შესახებ, რომ საერთოდ ზედოვნების, კერძოდ კი პოეზიის ნიშნუბა უცვლელად არის არიან ერთმნიშვნელოვანად გაგებული და, მიუხედავად ამისა, იწყვიტენ ემოციურ შემოქმედებას, ხოლო კლასიკური ნიშნუბების შემთხვევაში — უღიფტეს ემოციურ ეფექტს, ღრმა ესთეტიკურ სიამოვნებას და ა. შ. ამას ამტკიცებს ესთეტიკის თეორია, ზედოვნებისა და ლიტერატურის მთელი ისტორია. ამისა ჩვენება შეაძლება დავიწყობ ქართული მავალითებიდან და შემდეგ გადავიდეთ მხოლოდ ლიტერატურაზე. განა ილია ქაქვიძის „კაცია-დაპიანა“ ყველას ერთნაირად ესმოდა, თუმცა კი ძლიერ მოსწონდათ? განა „ოთხარაანთ ქვრივი“ ერთნაირად ესმოდათ, ერთნაირად იყო გასაგებთ ყველასათვის? განა დიდხანს არ იმტერებს თავი სეცელაღისტებმა იმის თაობაზე, თუ რა მთავარი აზრია ავტორის მიერ გამოხატული, ეს ნატიბოლო ხიდი, ეს წოდებათა ასეთი თუ ისეთი ურთიერთობაო, ეს იმისი იდეოლოგიაო... ასევე არ იყო „გაბიღვალის“ მთავარი აზრის გაგების „საკითხვ“ წოვიერთს ხომ დღესაც დააბნე?

ყვან-ფშაველას უკუდავი პოეზიები ყველას ერთნაირად ესმოდა? განა დიდხანს არ იყო დავა იმის შესახებ, თუ რა მთავარი აზრია ნათქვამი „გველის მკამულში“, „აღუდა ქოთლიანიში“, „ნატიბოლოში“, „სტუმარ-მასპინძელში“? თვითონ ყვანს ხომ აქვს ნათქვამი იმის თაობაზე, როგორ ესტეტიკურად მას ერთი შეთხვევა — რა აზრია „ნატიბოლოში“... განა დღესაც არ დაობენ იმაზე, თუ რა აზრს მიხლიან სახის არსი? მოწონებით კი ეს პოეზიები ყველას მოსწონდა, მიუხედავად იმისა, თუ რა მთავარი აზრს ხედავდნენ მათში.

თვით „ვეფხისტყაოსანი“ ყველას ერთნაირად გაეგებოდა? და ეს ხომ იმ ნაწარმოებებს ეტება, რომელზედაც მთელი ქართველი ერი იზრდებოდა, ისე დღე იყო ამ უკუდავი კმნიშლების შემოქმედების ძალი. და ეს გაგებებს სხვადასხვაობა განა პოემის თვით უმთავრეს მენარსს არ ეტებოდა? არაფერს ვაშობ ცალკეულ ადგილებზე, თორემ აქ ხომ უფრო მეტის თქვამ შეაძლება, მავალითისთვის მხოლოდ ერთ ამბავს ვაგებენ: „ამ საქმესა დაფარულსა ბრძნის დეინოს გააცხადეს“, რუსთაველის პოემის ეს ადგილი ხომ სრულიად გაუგებარი იყო საუკუნეების განმავლობაში, ხანამ შალვა ნუცუმიძემ არ ახსნა: დეინოს ეს არის დიონისო არეოპაგიტი, იგივე პიტრე იბერი, და ასე

ვახსნა დიდი საიდუმლო, გადაშალა უფართო-ბის ასაბარები აღმოსავლური ტრენიანის ძიებების თუ მისი პერსპექტივების შესახებ.

„აბდულ-ნებას“ ცნობილი ზტორის შესახებ თვით უგამომინდელი ფილოლოგი ნ. მარია ამტკიცებდა, მისი გაგება შეუძლებელიაო (ახოსნა მოგვცა მ. ნუცუმიძემ: „ელია მისათ ესრომ არამით“ — „ელი ამისით ეს რომ არა, მით“).

განა დღემდე პოლომდე ესმით, ან ერთმნიშვნელოვანად ესმოთ ვიცოცხ „ფაუსტი“, განსაკუთრებით მისი მეორე ნაწილი? აღტაცებული კი მოყვან მხოლოდია. განა ასევე „გაუგებარი“ არ არის თ. მანის „დოქტორ ფაუსტუსი“, სხვადასხვა აზრით არ „ესმით“ „მონა ღიზა“ („სი-ოკონდა“), რომელშიც მხოლოდ „დაპიანა“ დღევანდელ თურქულ სახეყარულად წერებებს წერ-რის ახლავს... აქ რომ ყველამ ვერ ნახა, აიღებს და მხოლოდო შემოატარებს, რომ ერთი თვლის შევლებითაც მივლით უღიფტესი შთაბეჭდილება, თუმცა გაგებებს ერთგვარობა სრულიად განორიცილებლია.

ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, ასეა და ამაზე დავა — წულის ნაცვა იქნება. რაც შეეხება მ. კვეცილავას წიხნს, მართალია, მასში არაა მოცემული აქ ჩემს მიერ მოყვანილი მავალითები მხატვრული ნაწარმოების გაგების ერთმნიშვნელოვანების შესახებ, მაგრამ მთელი წიხნის მანძილზე ამ მიმართულებით მიღის ავტორის საუბრები. ეს მავალითები არ არის, მაგრამ მთავარი აზრი სწორედ ასეთია, ამასთან, მრავალჯერ არის იმაზეც მითითებული, რომ მხატვრული ნაწარმოების გაგების ეს სიძნელე, საბედულოდ ამოხსნის სკენ დატოლვა რომ გამოვალთ, ბევრი, ძალზე ბევრი დაკვლეობაა ზედოვნების საერთოდ, მხატვრულ ლიტერატურას, ლირიკას, კერძოდ.

მხატვრული ნაწარმოების გაგება-არგებებს შესახებ თუ საერთოდ იქნება მსჯელობა? ამ დროსაღან მაინც, თუ მეტი არა, უნდა შევხედოთ ამ საკითხებს, ხოლო ის დროც, რაც „კრიტიკის“ წერაღმა შემოგვთავაზა, შეტად უსუსურად გამოიყურება. თუ შეტი არაო, რომ ვთქვა, ამაში ვარკვეული აზრია ჩადებული: ეს აზრი ურთულესი პრობლემის — ცნობიერებისა და არცცნობიერების წიხართების არებშია საქმარი. ამ მხრივ კრიტიკისები პრობლემითაც არ არიან მიახლოებული პრობლემის ახსნს.

მ. კვეცილავას წიხნის მისამართით აქ ეს უნდა ითქვას, რომ არცერთმნიშვნელოვანი გაგებებს საკითხს დღას არა მარტო დღესათა ის ზრან სანდობს (ინტერგალური პოეზია — ავტორი რომ უწოდებს), არამედ საჭიროდ პოეზიისა და ზედოვნების წიხართ.

საკითხისადმი ანდარი ნიღვიანს გარეშე სრულიად აუხსნელი დავარჩება ის ლექსი,

რომ მხოლოდ ხელოვნებაზე შეიძლება ითქვას — უცვლელ დროში შექმნილი ახლაც არის ნიშნა და მიუღწეველი წარმა. ეს სიტყვები კ. ნარკის ვაჟთაგანს (მედიკოსს დამარწმუნებლად) და შეეხება ანტიკურ ხელოვნებას. სხვა დროს მქონია შესაძლებლობა ამის თაობაზე ჩემი შეხედულება გამომოქვა (იხ. „ესთეტიკური ზოცადობა“, 1975 და სხვ.). აქ მხოლოდ შემდეგ ვატყობ: ხელოვნების კლასიკური ნიმუშები ერთნაირად ვასაგებებ რომ არ არის, სწორედ ამიტომ უძღებენ ესენი საუკუნეებს, მრავალჯერ მსოფლმშველელით და იდეოლოგიურ მიდგომას, ყველა დრო, ყველა ეპოქა პოულობს მათში თავისას... ამ მწვერვალებს საკაცობრიო კულტურისა ყველაზეაღმა საკმარისი ხიბლი გააჩნიათ, საერთოდ ეს რთული საკითხია და აქ ამის თაობაზე მსჭვალბას არ ვაჯერებულვ. ქვემოთ კი იმის შესახებ ვაქვეყნებ და მარაჯი, რომ მხატვრული ხაზის ვაგებინა, თუ მისი ესთეტიკური შემოქმედების საკითხა რომ საფუძვლიანად ვაჩრჩებ, საქირთა მხედველობაში მივიღოთ ცოდნის ზოცადობისა და ესთეტიკური ზოცადობის განსხვავება.

იმისათვის, რომ დაუბრუნდეთ მთავარ სათქმელს — განვიხილოთ მ. კვესელავას წიგნი, თანაც ისე, რომ ყველაფერს არ მოვედლოთ, რაც ამოუწურავია იქნება, უმჭრობენა ასე დავსვათ საკითხი: მართალია თუ არა ავტორი ინტერკალური პოეზიის არხის ჩვენებაში? ეს მიანიშნავთ თუ არა ვალაკტიონის პოეზიის ინტერკალუბად? ამისათვის კი მოვიგონოთ მისი ერთი ლექსი:

გამოდინარ სცენაზე...
 ისე, როგორც წესია,
 მეტრამ მთელი დარბაზი
 ერგვინავს, რა მიზნებია?
 გამოდინარ სცენაზე,
 ფართო ასპარეზია.
 — წაგვიკითხეთ „ტანკები“,
 — „მერა“ უმჭობენსია.
 — გვიჩინა „ღურჯა ცხენები“,
 უმათოდ ხარვეზია.
 — გვიჩინა „მოთბი გურისი“,
 ის მთავარი ფესვია.
 — წაგვიკითხეთ „მოაწმინდის
 მთავარე“ — ძველი ლექსია.
 მეტრამ განა აქ სქემე
 მარტო სიძველენა?
 — „მე და რამე“ ეს არის,
 თუ არის პოეზია.
 — „მესაფლავე“ უხუცესთ
 ძველია უხუცესია.
 რა უფოთ, რომ ბეჭერი რამ
 სლოცნად უმწარესია.
 წაგვიკითხეთ ლექსები,
 ხელში რაც ეთესია.

წინათ მთავარ ნათობდრ,
 ახლა თუ ხრამესვია.
 — წაგვიკითხეთ „ეპოქა“,
 რაც ოქტობრის მწველა,
 რაც კი სირაფულენა,
 რაც კი სიუბენენა,
 რაც კი სინაგრენა,
 რაც კი სიმარაღენა,
 რაც კი სიწმინდენა,
 რაც კი სინათლენა,
 რაც კი სიმამრენა,
 სულის სიმარაღენა.

(1948)

როგორც ცნობილია, ვალაკტიონის პაროთ წერა არ ენერგებოდა, მას ყველა სათქმელი ლექსად (თითონ ამბობს — „მოლქვა-მოლქვალო“) უყალიბდებოდა. ასე დაწერა „ხაზბარა ლარკის შესახებ“, სადაც ვაღმოცემულია დიდი პოეტის შეხედულება პოეზიაზე. უბოთ მოყვანილი ლექსიც ასეთივე ხაზითისაა. აქ ვალაკტიონი თვითონვე წერს, თუ რა არის მითვის ყველაზე მნიშვნელოვანი, რაც „ხელმწიფობისა“. ამიტომ პოეზიის უმაღლესი ვაზანსაღვრებისას აქედან ვამოსვლა სკობია.

მ. კვესელავა ვალაკტიონის პოეზიაში გამოყოფს სამი სახეობის ლექსებს:

1. ტრადიციული, ანუ ლოკური სქანტიკური ლექსები, სადაც პოეტური შეტყველებს კლასიკური წესებია დაცული.

2. ასოციაციური ლექსები, სადაც პოეტური ფრასის ლოკური-სემანტიკური წესობა შესუსტებულია.

მ. ინტერკალური ლექსები, სადაც პოეტური სემანტიკა ან შეტაფორებია და სახეობის ჩვეულებრივი სტრუქტურა თითქმის მოლიანად დარღვეულია“ (გვ. 189).

ავტორი იქვე აღრთობლებს მკითხველს: „მე სულაც არა მაქვს განზრახული, ეს სამი სახეობა ერთმანეთს დავუარისპარო, ან ერთი რა. მეღამე სახეობის დანარჩენებთან უპარატესობაზე ვიღამარაკო“...

„ან საერთოდ რა საქირთა ეს, როცა იმ ლექსების სამივე სახეობა ვალაკტიონის პოეტური სიმარაღენა დვას. ვალაკტიონის ხელმწიფი ინტონაციის, სრულიად უმარალო, თითქმის ხასხაბრო ლექსებაც აქვს და უაღრესად რთული ინტერკალუბიც, რომ ვატყვით, ე რთ მანეთო უკეთესო, ისეთი. ერთმანეთზე უკეთესი“ კი, მოგხსენებიათ, იმას ნიშნავს, რომ არც ერთია უფრო კარგი და არც მეორე. ეს იმდენად თვალახინოია, რომ დასაბუთებას არ მოიპოვებს“ (იქვე). ამ არს ავტორი სხვაგანაც ამბობს. მისი ურარადლება მონც უფრო იმ ლექსებზეაქენა მიმართული, რომელხაც ავტორი ინტერკალურს უწოდებს. ამაში არაფერია უჩვეულო, თუ ვავითვალისწინებთ, რომ სწორედ ამ სახეობის ლექსებს აქვია ლატრატურათმცოდ-

დნეთა და კრიტიკოსთა უზრაველბა. და თუ წინაშე ზოგჯერ განსაკუთრებულ შეფასებას ეს ლექსები იმსახურებენ, ეს სრულიად ვასაგებია „გადაჭარბებას“ ავტორის მხრიდან. საქმე ამაში არაღია. მთავარი აქ ის უნდა იყოს, ჩემი აზრით, რამდენად სწორია ამ შესაბამე სახეობის ლექსები მივიჩნიოთ ინტეგრალური პოეზიის ნიმუშად და ამითვე განვასხვავოთ ისინი არა სხვა სახეობისაგან. შეიძლება თუ არა მივიჩნიოთ, რომ თვითონ გალაკტიონი ამ შესაბამე სახეობის ლექსებზე ამბობდა — „უმადლესი ვაჟა პოეზიის ინტეგრალური“, „ლექსთა შექმნებამზე — მხოლოდ ინტეგრალური“? უნდა ვთქვათ — არა, რომ ეს ახე არ უნდა იყოს: გალაკტიონის უმაღლესი პოეზიად ეს ლექსები, უფრო ზუსტად — მარტო ეს ლექსები არ მიაჩნდა (ამას თვითონ მ. კვციელავაც აღნიშნავს).

ამრიგად, დასაწყისში ჩამოთვლილი საკითხებიდან კიდევ ერთს მივაღქვით — რა არის პოეზიის ინტეგრალური თვითონ გალაკტიონისათვის? ეს კი ცენტრალური საკითხია.

მ. კვციელავა უდაოდ მართალია არა მარტო საკითხის დასაშაში — რა არის პოეტური ინტეგრალური, არამედ ამაშიც, რომ ავტორი ამ საკითხის გარკვევას აკეთებდა ავტომატურად სრული სურათის შექმნისთან, რთულად გამოხატულობდა და ა. შ. ამ ცენტრალური კითხვის დასაშაში მ. კვციელავა ხავერდით სწორია; ამასთან, მისი გადაწყვეტილების მოხაზული აქვს ისეთი ფაქტორი მასშტაბები... პირდაპირ საკუარია. და თუ საკითხის კონკრეტული გადაწყვეტა სადაა, თუ შესაძლებელია გვაკეთოთ სხვა ვარაუდი, ამის სრულ საფუძველს ისევ განსახილველი წავსი იძლევა.

სწორედ ამ საფუძველზე შემიშუავდა ვარკვეული, მ. კვციელავასაგან განსხვავებული შეხედულება იმის შესახებ, თუ რა უნდა ვთქვათ სწორად „პოეზიის ინტეგრალურში“.

უპირველესი ამოსავალი, რა თქმა უნდა, იხვე გალაკტიონისა მხიელი კვციელავას წიგნის ყველა მს თავი გალაკტიონისავე ხიტყვებით იწყება. ახე ეს ერთ-ერთი თავიც: „უნდა ვთქვათ ჩუქურთმის ქართულს, ის პოეზიას ჩემსს გააგებს“... აქ ავტორი ამგვარად მხეულობს: „ახე ქართული ჩუქურთმაც: უბრალოცა და რთულიც. აღმათ გალაკტიონი ამიტომ ამბობს: „სულ უბრალო რამ, მაინც რთული და არა რთული, სხეები კი ამას „უარესად რთულ უბრალოებას უწოდებენ“ (გვ. 251). რა არის ეს რთული უბრალოება, ეს რთული არა რაღა? ადამიანური უფიერება, ადამიანის ცხოვრება, ერთის მხრივ, სრულიად მარტივია — ადამიანი ვაჩნდება, მოკლე საბოილი აქვს („ლოკიკის მოკლე სარბიელი“). მარტონ კონსტანტინე რომ იტყოდა ხოლმე) და წავა, მტეი არიდერი, არც არიდერი შეცვლის ამას — არიდერი ეშევედა. თანაც იცის, ყველა

იცის... ადამიანური უფიერება მარტივი რომ არის, ამავე დროს, ძალზე რთულიცა. უპირველეს უფიერება, იმის გამოა რთული, რომ იცის და მტეი უნდა!

თვითონ სამყაროც „რთული მარტივი“ არაა? რთულია — ამოუწურავი, უსაზღვრო, უსასრულო, დაუსაბამო, მარტივია — ერთია, მთლიანი, განუყოფელი, მარტონული... ადამიანს სამყაროს ეს რთული მარტივი სოიდავე ავტომატურად ეყვება, აწინებს და თანაც ამედეებს — ხომ არსებობს ეს სოიდავე, ხომ არის შესაძლებელია ამ სოიდავეს ეზიარო და ამრიგად ვაჩინავრძლეო მოკლე სარბიელი...

უფიერების ამ მარტივ სირთულეში, თუ რთულ სიმარტივეში მოქცეულია უფიერე — სხარულიცა და წუხილიც, იმედიცა და უიმედობაც, გამარჯვებაც და დამარცხებაც...

უფიერი ადამიანი გარკვეულად წარმოადგენს სამყაროსაც, თავის თავსაც, ამ საფუძველზე უფიერება დამოკიდებულია გარემოს მიმართ, სხეების თუ საყუთარი არსებობის მიმართ. ამას ჩვენ მსოფლგანცდას, მსოფლმეგრძენებას, მსოფლმეგრძენებას, მსოფლმეგრძენებას ვუწოდებთ. იგი ყველას გაანია, რა თქმა უნდა, მეტ-ნაკლებად. მეცნიერები, ფილოსოფოსები, მწერლები (საერთოდ ხელოყნებს წარმომადგენლები) მეტად გრძნობენ და განიცდათ იმ რთული მარტივის გამოხატვის აუტომატულობას; მეტ-ვალდებულებასაც იღებენ საყუთარ თავზე, მეტ წვალებასაც უქმნიან თავიანთ თავს, ვინც ჩვეულებრივი მოკვდიანი. თუ ეს ზოგადად ყველაზე ითქმის (ფილოსოფოსებზე, მწერლებზე და ა. შ.), ყველა მაინც ერთნაირად რადი ცდილობს, ან რადი ახერხებს გამოხატოს უფიერება, თუ ადამიანური არსებობის საზრისი. არიან მწერლები, პოეტები, მხატვრები, მუხეოსები (ახევე — ფილოსოფოსებიც), რომლებიც ისწარფიან იმ რთული მარტივის სწორედ სიმარტივით გამოხატვისკენ. არიან იხეთებიც, რომლებიც ისწარფიან სირთულით გამოხატვისკენ. საფუძველი ორივეს აქვს, რადგან ის რთული მარტივია, ან ის მარტივი რთულია, ორივე ნაკადია გამარტლებული... თუქვა არიან იხეთებიც...

წინასწარ ვიტყვი, გალაკტიონი ორივეს აერთიანებს, მის შემოქმედებაში ძალემადა მარტივის მარტივად გამოხატვის, რთული რთულად გამოხატვის, ორივეს ვავტომატურად ნიმუშები. თვითონ გალაკტიონზე წერაც ორივე მეთოდით შეიძლება. თუ აქამდე მარკველი მეთოდი უფრო იყო წინა პლანზე, მ. კვციელავას წიგნში მეორე უფროა ვაბატონებული. თვითონაც აღნიშნავს ამას და ამისი ვანოცრეულების სიმელებაც.

ახე აქვს ეს განცდილი თვითონ გალაკტიონის, ამიტომ უწოდებს საყუთარ პოეზიას ინტეგრალურს და ეს გამოხატულება იმისა, რომ:

აღმოვიჩინე მთელი სამუარო, ქვეყნისთვის ჭერად მიუვალეველი.

ჩემი საოქმედო ვასაგებად რომ ვადმოვცე, რამდენიმე ნიშნში უნდა მოვიტანო.

მარტივის (ის რთული ხომ მარტივიცაა) მარტივად გამოსატყვის დიდოსტატია ჩვენი დიდებული ლადო ასათიანი. იგი თავისა წკრიალა, პოეზიით ასე ეუბნება ადამიანებს: რა გავსუხებთ, თქვე კარგებო, რაღა გინდათ მეტი, რა ვაწუწუნებთ? რისთვის ვერ მიგაღწევიათ? კიდევ რამე ვაკლავთ, როცა აი, ავტოა ყველაფერი ნახეთ;

რა კარგი იყო ბარდნალა, ბარდნალელების ბოჩანი, ვარდებიანი ბარდნალა, ზღბულულთა ნაამბობალი.

ან კიდევ:

შუა ბაზარში დღეჯანი გქონდა, ბევრი რამ გქონდა ღვთის ბოძებელი...

და საქმარისი იყო ყველაფერი, ესაც ვაჩინდა „მარტოაღენ ვული და ბაქაღლო პატაროსნება“.

ახეთ ადამიანს სხვა ხანატრელი ქათ ფერო: ნაწუნული) რა აკეს;

არსთაველის პროსექტზე სიარული წუ მომიშალოს ღმერთმა, ვიყო მედამ ასე მხიარული, ქართული პოეტი შერქვას.

ახეთია ლადო ასათიანის პოეტური მსოფლმხედველობა. ამას ამკვიდრებს მისი პოეზია. ბევრჯერ გამოითქვას გაკვირება იმის გამო, რომ სწორული კაცი სწორულებას კი არ ეშინა (სო, განვეთ ჩემგან...!) არც ერთ ლექსში არ წყურწუნია, არც ბედს დამდურბოდა. ვერც იზამდა, რადგან ეს იქნებოდა მისი მხატვრული შრწამისი ხაწინაღმდეგო. თვით ისეთ ლექსშიც კი, როგორცაა „სახელაო“, სიცოცხლის გამარჯვების ნათელი და სიხარულია: „თქვი და ისე გაიციე, მანანო, თუღბატლდა, რომ შე გულზე ვადმიჭრილოს სიცოცხლედ და ნაკადლად“. და ეს მანანოც კი, როდესაც — „შე მინახავს, შე შეიცუნა დეკარგული იმედებო, ვაფრენილი ოცნებები, გამარცხული ვერგვინებო“.

ყველას ახსოვს იმავე ლექსიდან: —და სიკვდილი შეფრთხიანი ყველს მხვევია ბარდაბარად“. სხვა, ამისი განმცდელი, სიცოცხლის სიხარულს კი არა, მანანოთვე ცხსენ ადამურობდა შერას და იგანგაშებდა:

შენ დედამიწა, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიბარ, უფალო ღმერთო, რად გამანინებ, მე ხომ სიცოცხლე არ მითხოვია.

ესეც პოეზიაა. ამასაც აქვს თავისი საფუძველი — აქედან ხედავს ამ მარტივ სიტულებს პოეტი და თუმცა მუდამ ახსოვს სიკვდილი, ჩვეუც მუდამ ვასხელებს სიკვდილს („მეშენტო შორი“), ვაღწერფელადაც ჭერა — „ჩემი ვარა — ვრანელი — პოეზიას დარჩება“... იოლი რომ იყოს ამ სიკვდილიან შერიგება, სწურწუნოც რაღა იქნებოდა... ახლა შორს წაგვიყვანს ამაზე მსჯელობა, დროა ამის შესახებ საფუძვლიან ანალიზზე დამუარბებულ მსჯელობა ვამართოს. ისე კი ძალზე იოლად მანანარტობს კამათი, აქოდა ეს და ეს ცხოვრების უარყოფელიაო და ა. შ.

ესეც ვალაკტიონის პოეზიას რომ ვაუბრბუნდეთ, ნუთუ მწელია იმის ჩვენება, რომ ზევიო მითითებული ორი პოზიციიდან ვალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში ორივეს მოძებნა შეიძლება, თანაც ისე, არც ერთი არ დომინირებს, რადგან ორივეს აქვს გარკვეული საფუძველი. ხაზოლოდ თუ რა მოტივი იმარჯვებს, რა არაა გლობალურად დომინანტი, ეს, ალბათ, ქვემოთ უნეთ გამოჩნდება. ასეა მის შიგრ გამოსატული სულ უბრალო რამ, შინც რთული და არა რთული (ვალაკტიონის სიტყუებია).

ჩვენი დროის დიდ პოეტს, ვლ. შააკოვსკის ასე შიგრქვანა — ლირიკას ყველზე უფეს ვაქმრდი, რათა რვეოლუციური ბრძოლის სიმდერის გამოთქმისთვის ვახავალი სრულად მიშეცაო: ქართულ პოეტებთან საუბარშიც ხომ ამას გამოთქვამდა — ლირიკის საქართვება რომ მევალებოდავს, ხაოცრად ავმდრდებოდიო, ახლა კი ამის დრო არ არისო. ვალაკტიონი კი ამ მხრივაც სხვაგვარად ჭედა — ორი სწიპიო ჩემს პოეზიაში — რვეოლუციური და ლირიკული. რომელი დომინირბდა? თუ შააკოვსკო ვუთხრბობდა — „Неное! Неное! Неное! თუ მას ეს აწუხბდა — ქუჩა უფრო იზარბებდა, მას არა აქვს სიტყუა, რომ დაიფეროს, ილაპარაკოსო, და ხამისოდ განწყოება დიდებული ჩანს, ლირიკოს ვალაკტიონს, ავტორს უთაქუზიო ლექსებია, ვანა ნაკლებ უთქვანს სავალოდელი ბრძოლისა — „რვეოლუციურბ, ჭრ არ ნაზღუს, ჭერ არ ვავრინილს“. აქ, სადაც ითქმას, „ცერიან ბაღსზე თუ უღმეშეუდა არ ვიარებ, რაა მაშული“, ასეთავე ძალით არ უნდა ითქვას — „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“... და აქვე: „როგორც ერთია ქვეყანა ვრცელი, ისე ერთია ვალაკტიონი“.

ბევრის თქმა შეიძლება. აქ შოლოდ ქანინიკად მოვიტანე რამდენიმე ნიშნუი. იქნეს სხვა მავალათები ჭეობდეს. ამაზე არ ვიკადებ. ეს არაა შთავარი, ძირითადი აწრი მინდა ვავაგრბელო. ამ მიზნით კიდევ რამდენიმე პარალელია საქირო.

არან პოეტები, სრული უფლებით რომ იმსახურბენ ამ სახელს, რადგან შთაყ აქვთ თავანთი საოქმედი, თავანთი სამრელოდამ

ურყვით და უწირით. აჭერად ეს თემა ავი-
ლოთ — „შენ ახლა ჩემთან აღარ დადიხარ,
ამბობს, შორს ცხოვრობ, აღმართი მღვალა“...
და გალაკტიონი: „შენ ჭარხ იწერდი იმ დამცხ,
მერა“... ან კიდევ „ოქნებ ყორანს შენ წაბადე,
ან ყორანმა შენ წაბადა, რომ შორსთუღზარ
ყორანს თერად, რომ ჩაგაცვას შავი ძაძა“...
გალაკტიონი: „არის ნეტარება, სწორად მოგხი-
დებს პოეტს შედარება: შენ და შემოდგომა“...
დაუთმობს ვინმეს ამოში გალაკტიონი? შე ვამ-
ბობ, იმართე, ვის პოეზიაშიც ესაა დომინანტა.
არა, არავითარი შემოხვევაში და მანერე მის
პოეზიაში ეს არ დომინანტებს, ეს ჩვეულებრივა
ნაწილია, ელემენტია მთელია.

არც იმაში დაუთმობს გალაკტიონი რომე-
ლიმე ვანთქმულ პოეტს, თუნდაც იმარ ხაიამს,
ან შარლ ბოდლერს, რაც თუდაც ასე აქვს ნათ-
ქვაში: „იყო შარლ ბოდლერი, მწარე და ძვირ-
ფასი, თრობის სათთა, ღვინის სათთა, ასე იმ-
დგოდა პასუხს შევითხვანე — რომელი სა-
თთა...“

ეს ყველაფერი მხოლოდ მინიშნებებია, რი-
თაც უნდა ვაეკულოთ გზა იმ „პოეზიის ინ-
ტეგრალუმი“ საიდუმლოსკენ. ეს პოეტური
ინტეგრალუმი გალაკტიონის მიერეს პოეზიაშია
სადებარი, მის მთლიანობაში და არა რომელიმე
საქობის ლექსებში. ასე ვფიქრობ შე და ამ
მინიშნე მოვლათე გალაკტიონის ეს ლექსიც —
„გამოდინარ სცენაზე“... თუ ჩავუყვარებთ,
გალაკტიონი აქ ბევრს ამბობს საყუთარი შემო-
ქმედების ასახსნელად აუტოდებელს. ლექსი
ისე მარტივ რითმზეა გაწყობილი (თითქმის ხა-
ვანგებოდაც), რომ შეუღღადედაც შეეძლო ავ-
ტორის დავსახელებინა საყუთარი ქმედებები.
ამაშთან, იგი მარტო კი არ ასახელებს, არამედ
ახასიათებს კიდევაც ყოველ მათგანს. „გვიანდა
„ლურჯა ცხენები“, უმთოდ ხარვეზია“, რატომ
აქა თქმული ეს „ხარვეზია“, ვანა სხვან არ
შეეძლო? ან მას სწორედ ამ ლექსის მიმართ
სურს ამის თქმა.

შე ასე მგონია: გალაკტიონის პოეზიას ყველა
მხარე მთლიანობაში იძლევა სულის სიმაღლის
ინტეგრალობას, გამოხატუვებს იმ მარტივი —
რთული არა ამათუბ ასპექტისა, არამედ ყო-
ველმხრივი, მთლიანად. „ლურჯა ცხენებს“ ვა-
რეულ ხარვეზა სწორად იმტომია, აღბათ, რომ
მასში ყველაზე თვალნათლივ არის მოცემული
საპირისპირო მხარეების ერთიანობა. აბა, მოვი-
გონოთ: „ელვარება ნაპირი სამუდამო მხა-
რეს“ და იმ „სამუდამო მხარესი მხოლოდ ხა-
მწუხარება“. ავტრავინ ვაწუგუვებს საოდარების
უბეში, სძინავს ბნელ ხვეულებში გამოუცნობ
ქაშტებს“. „მხოლოდ შუქთა კამარა ვერაფერ-
მა დაფარა: მშრალ ცაფრების ამარა უფანდისი
ღელღელმა შეშლილი საბეების ჩიწჩიანი ტყე-
ებთი უზუღდგულო დღეები ჩნდება და ქაშქა-
ნელდება“.

არ ვიცო, ზუსტი სემანტიკური ვაგების მომ-
ხარებს როგორ ეხმით ეს, თუ სხვა სიტუვები,
მაგრამ უძლიერებს გაწყობილებას, ჩემი აზ-
რით, ჰქმნას ეს შეპირისპირება: „სძინავს ბნელ
ხვეულებში გამოუცნობ ქაშტებს“, ერთის
მხრით, და მანინ — „მხოლოდ შუქთა კამარა
ვერაფერმა დაფარა“... ამ გაწყობილებების სრუ-
ლი შეხატუვისია: „როგორც ბედის ტრაილი,
ჩქარი გრვეინვა-გრაილით ქრიან ლურჯა ცხე-
ნები“ ამის ვარეშე ხარვეზიაო. ხარვეზი — გ-
რადევაა. ვარდევა იწებობდა იმ დრამატონმა
(და არა პესიმონმა) და სიღყუღლის შუქთა კა-
მარის, სულის ამღერებას შორის და არც ლურ-
ჯა ცხენები — ბედს არდამონება იწებობდა.

არა მარტო დანახული, ვანდელი და, ამო-
ტომ, სათქმელი არის ასე მრავალმხრივი, არა-
მედ გამოხატავ უნდა იყოს შესაბამისი. მე არ
ვაეაგრძელებ ამ მიმართულებით ძიებას, მხო-
ლოდ ჩამოვთვლი ამ მომენტებს, რაც ერთი-
ანობაში უნდა იყოს, ჩემი ვაგებით, გალაკტი-
ონის პოეზიის ინტეგრალუმი:

1. სამყაროს, სინამდვილის, იმ მარტივ-
რთულან (მის სურათს, ანშტაინის თქმით,
ჰქმნის ფილოსოფიებები, ფიზიკონები, პოე-
ტები...) არა რომელიმე ერთი მხარე (კუთხე,
ასპექტი), არამედ ყველა: არც ერთი არ არის
დაიწყვებული, ყველა აქ არის, ამასთან არცერ-
თი არ არის დომინანტული, ხოლო მთლიანი
შეგია, ვინე ნაწილები, ან ამ ნაწილების უბ-
რალო კამა.

2. გამოყენებულია ლექსის ყველა არსებული
ფორმა (არის ახალიც, მისმიერიც), არც ერთი
არ დომინანტებს, ყველა ერთად ჰქმნის იმ მთლი-
ანს, რომელიც ისევე შეგია თავის ნაწილებზე.

3. გამოყენებულია (განხორციელებულია)
ლექსის სამივე სახეობა, ისევე არც ერთი არ
დომინანტებს, მთელი კი შეგია ნაწილებზე.

4. ინტელექტუალური და ემოციური ერთ
მთლიანობაშია შერწყმული, მხოლოდ მოხვედ-
ებითა ინტელექტუალურის, აზრობრივი ელემ-
ენტების პრისატი (ასეთი მოხაზება არსებობს),
ან ემოციურობით აზრობრივის დამრძლევა
(ასეთი მოხაზებაც გამოთქმულია): ეს მთლი-
ანობა შეგია ცალ-ცალკე იორივზე — ე. ა.
„ნაწილებზე“.

5. სათქმელი („რა“, იდეა, ზოგადრითი აზ-
რით პრისატიც შექონე რომ არის) და ემოხატ-
ვა („როგორ“ — ზოგადრითი ამას აძლევს პრის-
ატი) ასე შინაარსი და ფორმა ერთ მთლი-
ანობაში, დამორჩილებულია „ნაწილებზე შეტბ“,
ინტეგრალურს.

6. ეროვნული (სწავთი ხისხლი არ არის ჩემ-
ში არა ქართული“, „არახდ ისე არ მღერინან,
როგორც აქ, ამ ქვეყანაში“) და ხერითო ხა-
ცადობრივი ისეა შერწყმული (სქართული მო-
ტივი — მეცხერ სიმფონია“... „მხოლოდო მუ-

სხვა, მსოფლიო ორკესტრა...), რომ ეს მთლიანობაც ნაწილებზე მეტია.

7. ლოგიკურ-სემანტიკური და არალოგიკურ-არაენობიერი აზრებს ერთ მთლიანობას, ამასთან ზან ლოგიკურ-სემანტიკური ცნობიერა ფუნაღ აქვს არალოგიკურ-არაენობიერს, ზან პარაქით, არალოგიკურ-არაენობიერისა ფონი ლოგიკურ-სემანტიკურისა. ისე, რომ აზრებს ერთ მთლიანს, რასაც შეიძლება ისევე ვუწოდოთ ინტეგრალური პოეზია.

ამის საფუძველზე მე ჰქერა, რომ ისეთი აზრისა უფრო სწორია, ვინმე გალაკტიონის „პოეზიის ინტეგრალუბის“ აღრესტად „მესამე ხახეობის“ ლექსების მიწევა, როგორც ამის ფაქრობს მიხედულ კვხეღავა. რა გამოვიდა? წინახწარევე ვგრძნობ შეითხეღლის ვაოცებას — უმთავრესში თუ არ ეთამშებო ავტორს, მანში მისი წიგნის უარყოფხაც უნდა დეთამშეოო. არა! ეს გაუგებრობა იქნება. მაგრამ რადგანაც ეს გაუგებრობა გამორიკებული ხელაც არ არის, ამიტომ აუცილებელია რამდენიმე მომენტზე შევჩერდეთ.

ქერ ერთი, რას ნიშნავს. უმთავრესში არ დეთამშებო? მე ხახეობით ეეთამშებში მ. კვხეღავას წიგნის ამ უმთავრეს აზრს, რომელიც იმში შედგომარეობს, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის შესწავლის მსოფლოდ ხაწვის პოლიციებზე ვიყოფებით, რომ ეს შესწავლა უნდა მხოღდეს მსოფლიო პოეზიის მასშტაბების ვთვალისწინებით და რომ „პოეზიის ინტეგრალუბის“ გალაკტიონისეულ ვაზრებას ურადღება სჭირდება. ამასთან, ამ წიგნში არის ბერტი ისეთი, ისე ეთქვას, ეტობ ხაყითის ვაშუქება, ბერტი ისეთი სიახლე. რაც უხათოულდ მოქცევის საქშით დანტერესებულთა სემეილისტების ურადღებას, ამ წიგნს ისინი ვერადეს ვერ აუხლოან.

შეორე, დავუშვავთ მთავარიი ეს, რაშიც მე შეეღადეე წიგნის ავტორს, არ მივიჩნიე იგი მიხედებად დო სხვა მოხაზრებას წამოვყენე. რა დახვერა უნდა ვაყოღდეს აქედამ? აქედან არამც და არამც არ შეიძლება ვაყოღდეს დახვერა თათქოს მე წიგნს უარყოფით შეფხებებს ვამღადეე.

თუ რატომ, აქ ლოგიკური მხტელობით მტყეცებას აქობებს სუოველოთოდ ცნობილი მავალოთებიაღდ რორიღეე ნიშუში მოვიყვანით. პლატონის ნაზრევეში, რომელშიც, როგორც ცნობილია, ვანსაზღვრა მთელი მიმართულება ფედოსოსოფიაში, სწორედ მთავარიი მცდარი და მიუღებელი, მაგრამ რამდენი დღესაც მიხაღება; ამიტომაც შეითხეღლი მას არ გამოღვევია. კანტის უმთავრესი დებულება — ცოდნის აპრიორული ფორმების შესახებ, ჰეგელისა — აბსოლუტური სულის შესახებ მცდარი და მიუღებელია, მაგრამ ნუ თუ ვინმეს ებატება ამას ვადაუყოღოს კანტისა და ჰეგელის ნაზრევეთა

უღადებს სიმღადრე... ეს ხაყოველოთო ვენიონებს თუ შეეხება, შევვიძლო სხვაგვარი მავალითოდ მოვიგონით — ნ. მარის სწორედ მთავარი აზრი იქნა უარყოფილი, მაგრამ, რა თქმა უნდა, არა მთელი მისი მეცნიერული ნამოღავარა...

არ ვაგვარმღებ, არც იმას ვაიმეორებ, თუ რისთვის მოვიყვანე ეს მავალითები.

მესამე, რაც წინახაც ვუღლისხმობს, შემდეგია; შეხედულება, რომელიც მე ჩამოვყალიბე და დავუბირისხე მ. კვხეღავას გაგებას, თუ ღმერთისა ქნა და მართალი ვამოღდა, გენა დიდელ არ არის თვითონ მისი ნაშრობის წულობით შექმნილი. მ. კვხეღავას „პოეტური ინტეგრალუბიდან“ მე ამოწერა რამდენიმე დებუღებას, რაც ზემს ნათქვამს ნათელს გასღეს.

„ამე ვღოზაღური ხახათისაა ვაღაქტიონის ინტერესთა და მისწრაფებთაა სფერო“... (გვ. 21).

„ვაღაქტიონი, როგორც ეპოქის პოეტი, სუღიერი უნიერსუმის გამომხატველია“... (გვ. 22).

ეტობს მხრივ, იგი მსოფლიო პოეზიის მწვერვალუბისაყენ მიიწევს, ხოლო მეორეხ, მხრივ სულ უფრო და უფრო ღრმად იღვანს ფრეხებს სტრეფულ ნოღავეში, სღადე მას თავისი მწვერვალუბა ეგულეზა“.

„ვაღაქტიონი... „მიღარდი თვალუბით“ მიხნერება „საუყუნეთა შორ ვრეხილს“ და მასში ისევე იმ „ორი სტიქიის“ ბრძოლას ხეღავს — მარადღულ ჰიღილს სტეფთა და მორიკტებას შორის, შეუღლებილას და შეუცნობის დავმანულ კედლებს... უოღიერების ზნელ ბურუსს, მისს სხევეზას ბრძოლას წუღიადთან, წინაღმღეღვაბათა დამღვეის, გარღვევისა და ვაღწევის რწმენას... იგი პირად ვრწმობებს, ტყიელებს უოღნა-არყოფთის ზოგადეოკობიოულ განღებთან აკავშირებს და ხაყოფითი სუღიერი წამების, ბრძოლისა და ვამარჩეების თვალწუღენ პანორამად შღის... ამის კი მთლიანობაში უნდა წარმიღგენა და არა ცაღეუულ დეტალუბში და წარიღმანევეში ვახწევი“... (გვ. 25).

ასეთთა ვაღაქტიონის პოეზიაც. მასში ყვეღაფერიი — იმედი, ხეღდა, ბრძოლის ეინიღა და ხახოწარევეთაც. დაცემაც და შემარტეზაც“... (გვ. 56).

„იგი ცდილობს პოეტური ინტეგრალუბით“ ვანაზღვროს უხაზღვროება, ვინაზროს ადამიანურ შესაღლებლობათა ფარგლები, რომლის იქით „როსწახანა ტევეზია“... (გვ. 75).

„ვაღაქტიონიც ზომ ამობს, მთელ მსოფლოოს ვატეე ვუღმოი“... (გვ. 104).

„ამე ჰქმნის ვაღაქტიონისებური ვენილოური პოეტი თვისს ხაყოფარ, „სხვეუბისთვის ქერ მთავრეველ“ საშუაროს, სღადე ინტელექტუაღურ და ემოციურ სფეროებს შორის მენვა ვავღებულო არ არის“... (გვ. 110).

„ვაღაქტიონის თვალსაზრისით, პოეზიის

უმაღლესი მხანი „პლანეტარული ქაოსის“
პარაოლითი გამოხატვა“ (გვ. 616).

ამ მითითებულ გვერდებთან ერთად შეიძლება
ვთქვათ უფროდღმა მიაქცის სხვა გვერ-
დებზე ნათქვამად. ეს გვერდები რომ ამოყვე-
რე, 40-ზე მეტი აღმოჩნდა. უფროს დასახელებ-
ებს — ანდენი ციფრის ჩამომწერებებს მოვე-
რიდე, ვახსენებ მხოლოდ ნაწილს: გვერდები
28, 28, 71, 96, 109, 228, 249, 451, 459, 502...

ისე კი, ვინც ამ წიგნზე იმეორებს, რა თქმა
უნდა აზრებს დაკვირვებით წაიკითხოს მთელი
წიგნი. უფროდღმა მინდა მიეცეს ავტორის
არაერთგვარის გაფრთხილებას იმის თაობაზე,
რომ იგი საკუთარ შთაბეჭდილებებს ვადმო-
ცემს, სრულდებითად არა აქვს პრეტენზია საბო-
ლოდ ინსტრუქციის ქვეყნობისთვის. ჩამორჩება-
სა. ვინც ამას დაუჭერებს და ენობს ავ-
ტორს, რომელიც ამას უსათუოდ იმსახურებს,
მას არ გაუჭირდება გაუგოს შემდეგად: „...ად-
ნორი სურვილი შეხება: — პოეტური ინტუ-
იტალებზე ეს არ ეწერო, ინტეგრალურად ვწე-
რომ“... (გვ. 216).

რამდენიმე შენიშვნა მინდა გამოვთქვა იმა-
თან დაკავშირებით, თუ რატომ მოხდა, ჩემი
აზრით, რომ ავტორი ერთგვარად შიშის ადმა
სწორ გზას, რომელსაც შეეძლო იგი მიეყვანა
პოეტის ინტეგრალის განხორციელებლად ვაგე-
ნასთან. შედეგები ორიოდ მომენტს.

მ. კვებელავა თავის წიგნში უფროდღმოდ
არ ტოვებს ფიზიოლოგიისა და ფსიქოლოგიის
მონაცემებს. ეს ცუდი როლია, მაგრამ იგრძ-
ნობა საშინოვარადა, რომ ავტორი ყოველთვის
ვერ ჩერდება საჭირო სახეობებში, საბუნების-
მეტყველო მონაცემებიდან ხშირად მტებს გამო-
ვლის, ვინც ეს შესაძლებელია. მაგალითად,
იგი ასე მსჯელობს: „ახლა წერენ, რომ თანა-
შედროვე მედიკოსებმა... მიაყვანა, რომ სა-
ყაროს ემოციურ სახეობებზე აქვს აღმ-
თავის ტერის მარტვერა ნახევარს ფე-
რის განაგებს, ზოლო ლოკიკურ აზრო-
ვნებას — მარტვენა“... (გვ. 412). შემდეგ ავ-
ტორი დაპირაკობს აქად. ა. უბტომსკის მიერ
აღმოჩენილი ე. წ. დომინანტიის პრინცი-
პებზე, ამს ტერის აღგვრების გამოტრეხულ
კერაზე, იმისთან დაკავშირებით — მიღებული
შთაბეჭდილებების ვარდაქმნით მიღებულ
სრულად გაუგონარ კომპონენტებზე, ზოლო
ყოველივე ამას უყავსარებს საყვედურ მოვლ-
ებს და წერს: „...თუ თუ მკითხავთ, ინტეგრალ-
ურად ა. პოეტის ფსიქო-ფიზიოლოგიური სა-
ფუძვლებიც ეს არის. იგი, უმოკრესად,
სრულად გაუგონარ (პარადოქსულ)
სახეთა ფორმებში ვლინდება. მისი „ელექტ-
როკვების“ (თავის ტერის მოქმედების) წყარო,
როგორც მოგახსენებთ, საშუალოა: ქვეყნობო-
ერი, ცნობიერი და ზედობიერი“... (გვ. 412).

ავტორი ამ გვერდებზე ფსიქო-ფიზიოლო-

გიურ თანდაყოლილ უნარებთან (თვინებებთან)
ერთად აღზრდასაც ახსენებს, მაგრამ როგორც
აქ, ისე სხვაგანაც ეს ბიოლოგიური წინა პლან-
ზე ჩანს, რაც, უნდა ვთქვათ, არ არის მარ-
თებული.

ბიოლოგიურ-მეცნიერებათა საწინის უარყოფა
კი არა, დამცირებაც არ შეიძლება. ამ მხრივ
ინდივიდებს მრავალი განსხვავებული უნარი
რომ განაწილ, ცხადია. მაგრამ შემოქმედების-
თვის, ისე უმაღლესი რანგის შემოქმედების
თვის, გენიალური პოეტისთვის, ეს მხოლოდ
და მხოლოდ ისეთივე შესაძლებლობაა, რო-
გორც თვითონ ჩვენი ავტორის მიერ მოყვანი-
ლი მაგალითი რომ მოვიშველიოთ, პავლინის
ვოლენის ხე პავლინის ოსტატობის მიმართ
(იხ. გვ. 299). ამ საკითხთან დაკავშირებით უნ-
და მოვიტანოთ ავტორის მსჯელობა გამოვ-
ლათი მანქანებით მსატრული ნაწარმოებების
კერძოდ. ლექსების შექმნის თაობაზე (ცხადია,
ავტორი რაიმე ვადგურთ მსუბს არ ვაძლევს
ამის გამო). ლექსის ნეირონის ეს არ წერს
(მით უფრო — მანქანა). თუმცა უნიკალობო-
დაც არ შეიძლება. ლექსს წერს ინდივიდი, ამ
ნეირო-ფიზიოლოგიური უნარის მქონე, რომე-
ლიც ინდივიდიდან აქცა პირველად, პერსო-
ნად. ანუ მიღო გარკვეული სიცოცხლის რო-
ლი (პერსონა — ნება — როლი), გამოუმუ-
შავდა გარკვეული დავებითა და უარყოფითი
დაშორებულები ვარდობითან, სხვა ადამიან-
თან, თავის თავთან, შეწუხდა ან ვაუზარდა,
სასწარბეგეთა ან იმედი აუცილებოდა... ნაბ-
დენ ცხოვრებაში კი — უფრო ერთად და სხვა
მრავალი რამ ზღვება ესაა უმოკრესი, ესაა ვა-
დაწვევა. მანქანა ლექსს მტომაც ვერ და-
წერს, რომ მას ეს არ განაწილ. სხვა სიტყვა-
ებით რომ ვთქვათ, მანქანამ შეიძლება ლექსს
სულ უზარალო ნიშნში მოეცინა, თუკი, სულ
ცოტა, შეეძლოს ვადღობის მერე მანქანას,
გაუზარდეს მისი დანახვა და ა. შ. ის, რასაც
დღეს ზოგიერთი გამომოთხელი მანქანის მიერ
დაწერილ ლექსს უწოდებს, ვაუზებობის შე-
დგავად უნდა ჩითვალოს.

რა ქმნის ლექსს, მუსიკას, ის ბიოლოგიურა
შესაძლებლობანი, თუ პირველად? მართლა
წერს მანქანა ლექსებს? ან დასწერს როდეს-
მე? და კიდევ რომ შესძლოს, საჭიროა? მანქა-
ნა ლექსს დაწერს მხოლოდ მაშინ, თუ მას შე-
ეძლება გამოხატოს დამოკლებულება სხვა-
თან, თუნდაც მერე მანქანათა, თუ მათ შეს-
ძლებს ელემენტარული გამოხატვა მისე იმისა,
რომ ერთმანეთის ნახვა ვაუზარდათ ან ეწყინათ
და ა. შ. მოვთხოვთ ახლა მათ უფრო მეტი —
სიყვარული და სქესობრივი ლტოლვა, ან სიძუ-
ლელი და გამოტრეხვა? არა! როგორც დიდი
ინტორმაციის ვადამუშავებაც არ უნდა მოხა-
დებ, მანქანა ლექსს, მუსიკალურ ნაწარმო-
ებს ვერ დაწერს. იტყვიან: ზომ არის ნიშნები

(მ. კვებელავას აქვს ესეც აღნიშნული), როცა ვერც კი გაარჩევ ადამიანის დაწერილისგან. სწორედ აქ არის დაშუებული დიდი შეცდომა. მანქანას ვამბობთ სიტყვებს, რომელთა საუბრე-თის კი არა, თითქმის ყოველგვარი კომბინა-ცია, რაჟიდა მოცემულ სიტყვებს წვეთოვით აქვს მნიშვნელობა. რადიკალური წყობისა შიგნე იქნება. ჩვენ გვიბრუნდება უკან ჩვენს მიერ ჩადებული მნიშვნელობანი; ადამიანის მიერ მი-ცემულ პროგრამაზე და მოქმედებული მანქანის მიერ შექმნილ ვარიანტთა შესაძლებელი რაოდენობა. ამ რაოდენობიდან მანქანისთვის ყვე-ლა ერთნაირია, არც ერთს არა აქვს უპირატე-სობა. ჩვენ შეგვიძლია ამოვარჩიოთ და ვთქვათ: ეს ლექსია, ღაუჭობათ კიდევაც — მოგვწონს. მანქანისთვის მიცემულ სიტყვათა შეერთებისა რომელმაც ვარიანტი არა თუ შეიძლება იყოს ასეთი, არამედ უსათუოდაც უნდა იყოს... ჩვენ ხომ მანქანას მივცით სიტყვები, რომელთა კომბინაციას მნიშვნელობა აქვს ჩვენითვის... ამაშია მთელი საიდუმლოება.

რაც შეეხება ბიოლოგიური შესაძლებლობე-ბისა და სოციალური ვარიაციულების საკითხს, აქ ალბათ უშეცდომოდ შეიძლება ითქვას, რომ ერთნაირი ბუნებრივი მონაცემების ინდივიდუ-ალიც კი სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვა პიროვ-ნებშია და ყალიბდება, სხვადასხვა ინტერესები უჩნდებათ, რომელთაგან ერთმა ერთი დომი-ნირებს, მეორეში — სხვა და ა. შ. ვალაქტიონის საქართველოშია და იგივე ბუნებრივი უნარის (წიხისი რომ ვაშბობთ) ინდივიდი, ვთქვათ, ინგლისში, სხვადასხვა ადამიანები, სხვადასხვა პიროვნებებში იქნებოდნენ და შესაძლოა სუ-ლდაც არ ყოფილაყენენ ორივენი პოეტები, ან თუ იქნებოდნენ, არ იქნებოდნენ ერთნაირნი.

მ. კვებელავას წიგნს რომ დავუბრუნდეთ, აქ გამოთქმული შენიშვნის შინაარსი ასე შეიქ-ლება ჩამოთვლილდეს: ბიოლოგიურ-ბუნებრივი მონაცემების გათვალისწინებით პიროვნულ-სო-ციალურის პრიმატის გზით წახვლა უფრო სა-იმედოა საძიებელი პასუხის მისაღებად. მ. კვებ-ელავამ თავის წიგნში მსჯელობა ასე წარმოა-რა, პოეტობა ინტერგრალები ლექსების გარკვე-ულ საზნობად წარმოადგინა, სადაც ერთმნიშ-ვნელოვანი გაგების გარეშეც ესთეტიკური ეფექტი მიღწეულია. ავტორს აქ მოჰყავს „სე-მანტიკური ანონასები“, „ლოგიკური-სემანტი-კური შინაარსის დარღვევა“, „ლოგიკური ან-რი არც კი არსებობს პოეზიაში“ და სხვა გა-მოთქმები. რა თქმა უნდა, არც ვალაქტიონის შესაბამისი ნათქვამია დაწერილები: „ანონას-სია სათუთარი ჩემი სამიღობო“ (იხ. გვ. 298). სხვაგან ავტორი ასე მსჯელობს. განსხვავებმა რა ლოგიკურ-სემანტიკურ და ესთეტიკურ-ემო-ციურ პოეტურ ინფორმაციას (თუმცა კი არ უპირისპირებს ერთმეორებს) „მათ შორის გან-სხვავება კი შიგნე თვალსაშინაო, პოეტური ინ-

ტერგრალები უმთავრესად არა მხოლოდ ლოგი-კურ-სემანტიკურ, არამედ ესთეტიკურ-ემო-ციურ ინფორმაციას იძლევა. ემოციური ინფორ-მაცია კი სემანტიკურისგან განსხვავებით უნი-ვერსალური კი არ არის — ინდივიდუალურია, პიროვნული ანუ ალბატორული. თეორიულად მისი სხვა „ენაზე“ ან სხვა რამ ლოგიკურ ნი-შანთა ხისტიმანზე გადატანა, თუ თარგმნა არ შეიძლება.“ (გვ. 318).

აქ ძალზე მნიშვნელოვანი პრობლემა იკვ-თება, თუმცა მისი ძირებისკენ მიმავალი სკლე-კები მიკვლეული არ ჩანს. ეს რომ ნათელი იყოს, კიდევ მოვიტან ადგილს განსახილველად წიგნიდან:

„ინტერგრალები ცნებები, რომელთაც დეკარ-ტული აქტთა თავიანთი პირდაპირი შინაარსი, მრავალნაირი მნიშვნელობას იძენენ პოეტურა სტაბილურ შინაგან სტრუქტურაში... ამას ასე ამჟ-ღებებული ტონითაც ვაღმოსცემენ:

— სიტყვა თავისუფლდება ცნებისგან, ამო-რებს მას, როგორც ნაქუშს (შითიურ ლეღა მსგავსად) და ბრწყინავს ქალწულებსრავი სილა-მანთა...“

ასეთ „სიხოვან სიტყვებს“, ფლობერის ან-რით, დამოუკიდებელი ესთეტიკური ღირებუ-ლებაც აქვს, რასაც ვალაქტიონიც აღიარებს:

— თანამედროვე მკვლევართვის სიტყვას, ან-რის მიუხედავად, აქვს თავისი საკუთარი სილა-მანზე და ფასი, როგორც ჭვირფას ქვას, ყელსა-ბამ მარგალიტს ან ბეჭედებს“ (გვ. 544).

და შემდეგ:

„ერთნი ამტკიცებენ, რომ ცნება და სიტყვის მნიშვნელობა ერთი და იგივეა, მეორენი არ ეთანხმებიან ამას და აცხადებენ:

— ვინც სიტყვის მნიშვნელობასა და ცნებას შორის იფიქრობს ნიშანს სვამს და ფიქრობს, რომ მნიშვნელობა ყოველთვის ცნებაა, უარ-ყოფს პოეტური სიტყვის ობიექტურ ხასიათს.

ამ ორი დიამეტრალური თვალსაზრისის ახე შერჩევასაც ცდილობენ:

— პოეტური სიტყვის მნიშვნელობას შეგვიძ-ლია ცნებაც ვუწოდოთ, თუ მის თვისებად ემოციურ შეფერილობასაც ჩავთვლით.

ვინ მართალია და ვინ — არა, ეს ჩემი საქ-მე არ არის, მე ის ვიცი მხოლოდ, თანამედრო-ვე პოეზიაში, ე. ი. ვალაქტიონის პოეტურ ინ-ტერგრალებშიც, ცნება ზნობად კარგავს თავის შინაარსს და ასევე ცნებისმიერებას მოკლე-ბულ სიტყვასთან ერთად ჰქმნის ახალ ესთე-ტიკურ ფერმონს, ე. წ. „განუსაზღვრელი მე-სამის კონგლომერატი“, ეს მესამე კი მხატ-ვრული მნიშვნელობის ობიექტური არსებო-ბაა“ (გვ. 546).

აქაც ბევრია სწორად შენიშნული, მაგრამ საქმის ვითარებას ძირაშეც კვლავ არაა მიღწე-ული. რას ნიშნავს, მაგალითად, რომ სიტყვის მნიშვნელობა ანას ცნება? ან რას გულისხმობს

იგი? სიტყვას აქვს მნიშვნელობა; ეს იმას ნიშნავს, რომ მას აქვს აზრი, რომელიც შეიძლება გავგებულ იქნას, ე. ი. ამ აზრს ახასიათებს ზოგადობა, ზოგადობა — ცოდნის, შემეცნების თვისებება, ჩვენს ცნობიერებას გაანინია უნარი იმისა, რომ შეიშეცნოს, შემეცნების შედეგი — ცოდნა. მას ახასიათებს ზოგადობა და აუცილებლობა. ამიტომ არის შესაძლებელი გავგება. ცოდნითი ზოგადობის უმაღლესი ფორმა არის ცნება (განსხვავებით ზოგადი წარმოდგენისაგან). სიტყვების მნიშვნელობა არის ცნებათ — ამ სწორედ ამას ნიშნავს. ეს არ არის საღაო. მაშინ რა წარმოშობს იმ დავას, რაც ზვეით თუ აღწერილი? მას, უპირატესი ყოველისა, ამ წარმოშობს, რომ ბევრი გრძნობს — ეს ცნებითი ზოგადობა არ არის საქმარისა იმისას ცნობიერებაში ყოველი ისეთი ფუნქციონირი, რომელსაც აქვს მნიშვნელობა, მაგრამ უსათულოდ აზრი, ცოდნა, ე. ი. ცნება კი არ არის. დიდი ხანია ამაზე მსჯელობს მიმდინარეობს, მაგრამ საქითის გადაწყვეტა არ მოჭერხდა. წარსულის მოაზროვნეთა ვათულისწინებით შესაძლებლად ჩავთვალე ცნებითი ზოგადობის გვერდით სხვა სახის ზოგადობის არსებობა შემტკიცებინა. ეს არის ჩემი აზრით, უსიტყვური ზოგადობა, რომელსაც დირებულებით-განწყობიებული ზოგადობა ეწოდება... ყველა ამ შემთხვევაში, როდესაც მსჯელობა მიმდინარეობდა აბაერთმნიშვნელოვანი გავგების, ვააზრების, ცნების შესაბამ, სწორედ ისეთი სახის ზოგადობასთან გვაქვს საქმე. იგი უფრო ფართია, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ვინემ ცნებითი ზოგადობა. ამას რომ ვაითუაღლისწინებთ, ე. ი. ისეთი სახის ზოგადობა თუ გავიქნება მიმდევლობაში, ბევრი რამ, რაც უცნურად გამოიყურება, არც თუ ისე უცნური იქნება. ამისზე ახლა მეტი არ შეიძლება ვთავაზროს, ამასთან დავაშორებით კი შემდეგაც უნდა ითქვას. მ. კვებელავას წიგნში რამდენიმეჯერ ესვდებით ცნობიერისა და არაცნობიერის (ავრთვეე შეცნობიერის) შესახებ მსჯელობას. სემპტიური და არაცემპტიური, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, ის, რისი მნიშვნელობა — ვააზრება გვაქვს მოცემული და ის, რისი ვააზრება — ცოდნა არა გვაქვს, რაც, ისეთი ვაგებით არაცნობიერისა, ვაუცნობიერებელია, მაგრამ მიინე აქვს ჩვენი ზეგავლენა და ახდენდა არის მნიშვნელობას შქონე, ერთმეორეს ახებენ და ეს ებება არა მარტო ზელოცნების, კერძოდ პოეზიას სფეროს, არამედ თითო ცოდნის, მეცნიერების სფეროსაც. ცოდნას, ვაგების მუდამ თან ახლავს არაცნობიერის ეული, ანუ გარკვეული ფონი, რომლის ვამოთხვა ვაგების შეწყვეტაც იქნებოდა, ამ პირობით, ვაგება, ცოდნა არის ფონი, ველი, რომლის გარეშე არაცნობიერი შემტკმედეება შეუძ-

ლებელი იქნებოდა. ამასმად ისიც შეიძლება ითქვას, რომ მოჭერხდა მთელი ფილოსოფიური პრობლემატიკის არსის აზრავადაც წაიხიხვა (სანტი, ჰეველი, მარქსი, დირებულების თეორიები). ყოველ ცნობიერებას მოყვება აუცილებელი ველი არაცნობიერისა... ამ საქითებზე რომ ვმსჯელობ, ისიც უნდა ვთქვა, რომ ამ მიმართულებით, ჩემი ვაგებით — ცნობიერების სოციოლოგიის მიმართულებით უფრო არის საძიებელი პასხული საგულებელი, ვინემ, ვთქვათ, ეგზისტენციალისტური არაფრის ვააზრების და სხვა კატეგორიული სამახეშე... ასე შორს რომ წავედით, ამისი საშუალებაც ამ შლიდარი შინაარსის წიგნმა მოგვცა. იხე კი მთელი ეს მსჯელობა საქითების განხილვის არეების მოხიწვა უფრო არის, ვინემ მათ ვადაწყვეტაცზე ფიქტი. ვადაწყვეტით თუ რამის თქმა არის ამასმად შესაძლებელი, ეს ის უნდა იყოს, რომ „პოეზიის ინტეგრალიზმის“ ვალაკტიონისეული ვამოთქმების მნიშვნელობის ვაგების თვალთახედვით, ვალაკტიონ ტაბიის უდაღესი პოეზიის მიმობილვის მიხეილ კვებელავას წიგნში წარმოდგენილი ცდა — მეტად ნაყოფიერი ვამოდგა. აქ წინსვლის დიდი შესაძლებლობები და სტიმულივანია ჩამარტული. ვავიმეორებ — საიდუმლოვანა დღემდე ეს, თუ რას უწოდებდა უდაღესი პოეტი პოეზიის ინტეგრალიზმს. თვით ინტეგრალი პოეტთაგან, რამდენადაც ეს ჩემთვის არის ცნობილი, ვალაკტიონის ვარდა მხოლოდ ბლოკს აქვს მოხსენებელი („სკვირთები“), ამასთან აშვარად არა მხოლოდ პოეტური შინაარსით. ვალაკტიონის მიერ კი პოეტური შინაარსითა ნათქვამი. ამის თაობაზე, სხვა საქითებთან ერთად, ე. ი. არასეუალურად აქვს ნათქვამი მხოლოდ ვკვლევარ გურამ კანკავას („ლიტერატურული ეტიუდები“, თბ., 1944). მ. კვებელავას საქირი კი იყო ეს არ ვამორჩენოდა, თუმცა კი ის მიინე თოქმის ვაუტებელი ყამირის ამთვისებლად წარმოვადგებდა. როგორც არ უნდა იყოს პირველი მოსავლი ყამირზე, მოვარი მაინე საშუაშოთა დაწყება. ამასთან, მე ისიც მსჯევენება, რომ პოეზიის ინტეგრალიზმის საიდუმლოვანა მიორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი საიდუმლოვანის ახსნის წინაშეც ვაყენებს. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ამ მიორე საიდუმლოვანის შეიძლება ვასაღები ვუბოვოთ, თუ ვავითვალისწინებთ პოეტური ინტეგრალიზმის ისეთ ვაგებას, რაც ზვეით ვედაც ვამომედევა.

მოკლედ ვთქვი, თუ რას ვვულისხმობ ამ მიორე საიდუმლოვანაში. ვანა ამოხსნილია ვინემს მიერ, თუ როგორ ზღებოდა, რომ ვალაკტიონი ერთმანეთის სრულ საწინააღმდეგოს წერდა არა სხვადასხვა პერიოდში, როგორც ჩვეულებრივ ამბობენ ხოლმე, არამედ ერთდობაზე დროს? 1917 წელს არის დაწერილი

„დროშები ჩქარა!“ — „გაბრუნდა. ცეცხლის მზე აენთო, აცურდა... დროშები ჩქარა“ და „შე- მოდგომა „უმაჯო ჩანახების“ მამათა ხავენი- ში“; „ქვარს იცვი, თუ გინდა საშუელი არ არის, არ არის, არ არის!“... ის, ჩანსაც პენსიონ- ში ეწოდება, განა ვინმეს აქვს უფრო ძალუ- მად გამოთქმული? თვითონ გადაჯიქიონი კი კა- ტეგორიულად უარს ამბობდა — პენსიონში არ არის, ეს დრამატიზმიაო. პენსიონში სწორედ იმიტომ არ არის, რომ ამ ცალმხრიობას, იმ მარტივი რთულის გამოხატულებას არ ემონება პოეტო; მას წერს მხარც ასევე ძლიერად აქვს ნაგრძნობა და გამოხატული. ყველა მზა- რეო, ვამბობდი წევით და ენაა მისი პოეტური ინტეგრალუბის ერთ-ერთი მთავარი ნიშანი. ამიტომ სულაც არაა ამოუხსნელი საოცრება, როდესაც გადაჯიქიონს ერთხელაიმევე პერა- ლფში ასეთი ერთი შეიორის თითქმის გამომრიც- ხავი განწყობილების შედეგს ვუბოვიო...

ამიტომაცაა, ალბათ, ასე მშვენიერი, ასე ბუ- ნებრივი და, ამავე დროს, ასე ღვთაებრივი — „წვეო თიბათიხა, მწეო თიბათიხა, ლოცვად მუხლმოიყრილი გრალს გვედრები. იგი ვინც მოფარდა დიდი ხვედრულით, ფრთებით დი- ფარე — ამას გვედრება“.

ამიტომ არის ასე ბუნებრივი და ღვთაებრივი, ასე დიდებული აღტაცება — „იმ აღმებს გაუ- მარტოს, იმ აღმის უვავილებს“...

სანამ დავარდულებდეთ, კიდევ ერთხელ მო- ვუსმინოთ „პოეტური ინტეგრალუბის“ ავტორს:

„მეც შემეძლო, ამ საუბრების ნაცვლად პე- რიდრანი გამოეცებინა (ერთადერთი საშუა- ლება — იმსწელი მისიაზე, არის: მოიხმინო და გაიწმინდე) და შეთქვა“

— ერთადერთი საშუალება — ისაუბრო გა- ლაქიონის პოეტურ ინტეგრალუბზე, არის: წა- აკითხო და გაიწმინდე...

სხვად ხომ იხვეწება: წაიკითხე ეს წიგნი და გაწმინდი, თუმცა გაიწმინდა რას მოკვებნი არაფრს! ამიტომ ნურც დავიკრებებზე ვიტყ- ვით უარს და ნურც გავიწმინდებით, მაგრამ რა- ხაც ვიტყვიო, ნუ მივიჩნევთ „დაბუჭდულ კემში-

რიტებად“. სჭობს, უველამ ჩვენ-ჩვენი შობებუ- დილებები გამოვთქვათ“ (გვ. 555); მოგროვდუ- ბა ეს უველაფერიო, ამბობს ავტორი სხვა ადგი- ლას, შემდეგ მოვა ვინმე და შესაფერის დესკ- ვენტებს გააკეთებო.

ჩემდათვად მე დავუმატებ, უფრო სწორად გაიწმინდებ წევით ნათქვამს — გასაკეთებელი უველას ცეცხლა, „კიდევ დარჩება მრავალი“, საქმე კი ასე წაიწვეს წინ.

„პოეტური ინტეგრალუბი“ ბრწყინვალე წიგ- ნია, საეტაპია არა მარტო გადაჯიქიონ ტბი- ძის პოეზიის შესწავლის, არამედ (რა თქმა უნდა, მასთან დავაწმინდებით) ფილოსოფიური, ესთეტიკური, ლიტერატურათმცოდნეობითი ზო- გადი პრობლემების გააზრების თვალსაზრისს- თაც.

საქიროა იმ წიგნის ხელშეშლიანი, შეცნე- რული ანალიზი. საქიროა — კრიტიკა კრიტიკა არა იმ ვაგებით, როგორც, საწმინდაროდ, ჩვენ მივჩვენეთ. თუ ვაიგონებთ მავანა მავანი გაყ- რიტაკაო, ან ტანში უნდა დავაზაროს, ან (პი- რიქით!) — სიხარული იგრძნო, იმის მიხედვით, ვინ ვის აყრიტყებს. როგორცდ მოხდა, რომ კრიტიკა გაუთანაბრდა ძაგებას, ვამბობრუებას, უარყოფას, გაქიქებას, ან პირიქით — ზოტბას, განდიდებას... კრიტიკა კი, ისეთი კრიტიკაა, რო- შელაც თავისი არხებით გააჩვენება, გააზ- რება იმისა, რაც ავტორს მოუცია, ასეთი კრი- ტიკა იშვიათობად ქცეულა. ამ თითქმის ოცდა- ათი წლის განმავლობაში ბერტრან შიპლია მო- ნაწალებოა კამათში, გარჩევაში, დისკუსიაში, რეცენზირებაში და მაინც დანატრებული ვარ ნამდვილ კრიტიკას — გარჩევას, როგორც სხე- ბისა (უმთავრესად!). ასევე ჩემისაც (მცირე- დად!), რადგან იმ მიუდებელი კრიტიკის მსხვერპლი ბევრი მინახავს, რამდენიმეჯერ თვითონაც ვყოფილვარ... ნამდვილი მეცნიერუ- ლო, ლიტერატურული კრიტიკის ნაკლებო- ბა რომ აგრერივად აზიანებს საქმეს, საერ- თო, საყოველთაო საქმეს, ნუთუ ამის შე- ხახებ დავაა საქირო?!

საბჭოთაო სიბრძნის მოსპობა

მრავალი ხანტერესო ფურცელი ამჟამად ცნობილი კართელი საბჭოთა პოეტის ვალერიან გაურინდაშვილის მეტად შინაარსიან, უაღრესად ხანტერესო ლიტერატურულ მემკვიდრეობას. მისი უმწვენიერესი პოეტური ქმნილებანი, ღრმა აზრებით აღბეჭდილი წერილები პოეზიაზე, ლიტერატურისა და ხელოვნების საკითხებზე, შენიშვნები, ჩანაწერები, პირადი წერილები ნათელ შთაბეჭდილებას გვაქმნის მასზე, როგორც პოეტსა და მოქალაქეზე, კეთილშობილებით აღსავსე პიროვნებაზე, მის უფაქიზეს ბუნებაზე.

მის არქივში უფრადლებას აქცევს ჩანაწერები სათაურით „პოეტი წერის დროს“ („ტრინტან შანახლის“ ფსევდონიმით), რომელშიც ავტორი წარმოგვსახებს თავისი უახლოესი მეგობარი პოეტების — პაოლო იაშვილის, ტიციან ტაბიძის, სანდრო ცირციძის, კლავ ნადირაძის, ლელი ჭაფარიძის დაუფიქრარ ხაზებს. აქვეა ავტობიოგრაფიები.

აი, ისინი:
 „პაოლო იაშვილი ქიმიკოსი ზის... ის უფრო ხშირად დღისით წერს თავის ლექსებს, როდესაც ადუღებულაია შაერი. წერის დროს ისწრებს ამხანაგებს და მას არ სჭარდება მარტოობა იმიტომ, რომ დასწეროს „წერილი დედას“... შეიძლება გენიოსია, შეიძლება უბრალო მოშირიკა, მაგრამ არ გრძობა და უფიქრარ პოეტის სახელი, როგორც კეთილშობილი ღერძი. ღამის რთიმები მოწვენილი აქვს, მაგრამ დაუღალავი აქტიორია...“

ტიციან ტაბიძე პირვეულია და ნახ. მე არ ვიცი, როდის წერს ის თავის ლექსებს. ხანდახან ლექსების წერა მას ემარჯება სოფელში — ორპირის ხანაობთან. ღამის ხელი აქვს და ძვირფას ქაღალდზე უყვარს წერა. მე მახსოვს ერთი მისი ბიწა ვარდისფერის ქუჩაზე — აქ ავა დისახლისა შეყვდა... ამ ბინაზე,

წვიმიან ამინდში, ტიციანმა დასწერა „ბირნის ტყე“... ახლა საბჭოთაოში ცხოვრობს. მის მაგილაზე ბევრი წიგნებია — წიგნებში დაუმთავრებელი ლექსები. გრძელი თითები აქვს და მისი ფრწხილები კალმად ავარგებს. მისი რითმა ურუანტელის ანტრაქტია, როგორც კლემბინა დაღუმებულ დედოფლის.

სანდრო ცირციძე — სახლი რიონის პირად. ნოტიო თიხი. კედელზე მაღარმეს პატარა პორტრეტი ღარიბ, გახუნებულ ჩარჩოში. მეორე ოთახში კედელზე გარდაცვალებული მამის სურათი. მინიატურებს წერს პატარა ასობით, რომელნიც ინაზებთან, როგორც კოლმბრი... მისი მინიატურა ჩუმა, როგორც მგლოვიარე ქალის ქეთინი ბნელ ოთახში...

კლავ ნადირაძე მოჩინს წმინდა გიორგის საფლარი გორაზე და მამიას საფლავი. ხარკიკენ არ იხედება. ხელი აქვს გაურჩეველი და ნახი. ლექსიკონები გაყვდა და ამასწინათ შეიძინა რიღვეთი...

ლელი ჭაფარიძე წერს ან წერდა თავის ლექსებს ქალაქში და დაბაში (ახლა არ სცაღია). ნიქერიკა და არაფრად უღირს კარგი ლექსის დაწერა...

ვალერიან გაურინდაშვილი ცხოვრობს ბალახაში — ამ ქოხის პარდაიზი, ხადღე გარდაცვალია ლოთი მამია. ლექსის დაწერისასთვის სჭირდება მზის სითბო და რამდენიმედ დაიხის სიწითლე. თუ ღამეა, ხარკენ გადაბარუნებს, რომ ირეულებმა არ შეაშაინოს. ირეული რთიმებს აწოდებს. ხანდახან ლექსის გათავებას გადადებს დღისითვის. წერის დროს მარტოა. თუ მარტო არ არის, მისი ძმა დავითი არ უშლის ხელს. აფახებს პოეტის სახელს, ვით აზნაური გვაირიშელომას...”

1921 წლის „მეოცნებე ნიამორების“ (№ 6) ბოლო გვერდებზე, ვარამ გაგელის ფსევდონ.

მთ, დაბეჭდილია ვალერიან გაფრინდაშვილის ფრაგმენტები ზოგრაფიისათვის, სათაურით — „პოეტებში სტამბაში“, სადაც კიდევ უფრო ოსტატურადვე გამოყვითილი ამ პოეტების ან- დოვადუაღური, თვითმუშადაი სხებები, მათი სულერი ცხოვრება.

საინტერესოა ერთ-ერთ რვეულში ვალერიან გაფრინდაშვილის ორი ჩანაწერი — „ჩემი ბი- ნები“ და „ჩემი სიზმრებიდან“ — საბანაო სი- მრებიდან“. პირველში ძუნწად, მაგრამ მრავ- ლის მომცველადაა გადმოცემული მისი ცხოვ- რების უმთავრესი მომენტები, იგი პოეტის ერთგვარი ბიოგრაფიაა; მასში ვკითხულობთ:

...მეღის რვეიში დაუბოვავი —
1890 წელი.

შემდეგ ეპისკოპოსს ვორა —
ესე იგი ბავრატის შთა,
სადაც ნაზრუევებმა შემაყურეს
წარსული, ნაქვარა და
ჩიონი.

შემდეგ ბალახვანი. მამის ქენა
1905 წელი —

„ავერბაღური რტუტყია“, —
ლენინის სიტყვით.
მოსკოვი.

მოსკოვი — ბოგოლაცკის ქენა —
სადაც დედა ყიღდა თავის ქალიშვილს...
1914 წელი.

ისევ ქუთაისი. „ეპიტფარი ვაწვები“, —
შემდეგ თბილისი, კლასიკური ქენა —
სომხეთის ქენა — ვალაქტიონ ტაბიძე,
ისევ ქუთაისი — ისევ თბილისი,
ბელოვების სასახლე — ნიზისი,
კორგანოვის ქენა — თბილისი ბაღდაშანი.

ამ პატარა გავყოფილული რვეულის ფურ- ცელზე სულ რამდენიმე სიტყვითაა მოხსრო- ბილი ვალერიან გაფრინდაშვილის მღვდლარე- მით აღსაყვ პოეტური ცხოვრების გზაზე. მას- ში ბევრი უხამოვნი რამ იყო, მაგრამ არის სასიხარულო ამბებიც. თვით „ეპისკოპოსის ვორა“ ზომ ამ ბროწეულები ტვის სხოვანს აუშლის პოეტს, სადაც სიკაბუციან თავს იუ- რადენენ „მეიცნებე ნიაორები“. აც ეს არ არის შემოხვევათი, რომ ცხოვრებაწწელთა ღი- ტრატბრულ საღაოზე სცენას არა ერთხელ ამშვენებდა მავიდაზე მიმოფანტული ბროწე- ულის უვავალები. ამ მოვლოების ანარეკლი უნდა იყოს 1919 წელს დაწერილი ის მშუენი- ერი ლექსიც („ბროწეულის ტყე“). რომელშიც ასე სულშიამწველიმად ვეხსუბარება პოეტს:

სადა ხართ ჩემი ბროწეულებო,
ასე უღროოდ რომ მიმატოვეთ?
თქვენი სურნელი და წაბლუბა
აქამდის მხიბლავს თავის პოტივით.
თქვენი ვვავილი და თქვენი წერო
წინათ მერჩია ყოველ ოცნებას...

და თუ რა მტკიანეულია ამ ტკიპი და სა- სიხარულო დღეების გახსენება, ნათლად მოწ- მობს მისი სიტყვები:

მოვესალმება თქვენი გეოსანი,
ნახებრად ბრმა და სხედამწვარა.

მოსკოვი — 1914 წელი... ბოგოლაცკის ქენა: ამ წელს დიდი ტკივილების დღი ამის პოეტის სულში. „სამშობლო ტირის“ — თით- კოს ახლაც გვეხმის ამ სიტყვების ამოხაზილი, 1914 წლის 8 ივნისს ტრაგისმით აღსაყვ სტრიქონებად რამ ააწყო ახალგაზრდა პოეტმა:

კოლხეთის დედა დაღალებს იწვეს,
კოლხეთში ისმის გოღება ნელი,
ცოდ მომინდულა ლამის დასიხოს.
ბოღმა — ვარამი უკანსკრული.

ამავე ხანებში პოეტი წერს თავის ძმას: „მეო დათიყო მადლობელი ვარ, რომ გულ- წრულად მიზიარებ შენს გრძლიბებს. ძალიან სხამოვნიოა, რომ ქალი ესთბატურად გატა- ცებს, ინიტომ, რომ ქალი არის საუყუთესო სიმ- ბოლო მშენიერების, თუ რამე მიზიარეს შეუქ- მნია ბედოვნებაში, ის უკვადოვის ყოფილა აღდროთოვანებული ქალის ხილამაზით... შორს რომ არ წვაიდე მავალოებზე, შემიძლია დეა- სიხელი თუნდ ჩვენი სასიკადული გეოსანი გრამაშავად“;

მართლაც, ქალის სინაზის, სილამაზის, სიწ- მიწლის, მშენიერების გამოხსახველ მარადიულ ძეგლებად შეაძლება ჩათვალოს ვალერიან გაფრინდაშვილის უნატოფის ლექსები „ქალ- წულს მტრადისფერში“, „ოფელიის დღესასწა- ული“ (ავრეკო ანკვარაძის), „ოცნება წყამა- ში“, „წვიმის ასული“, „პირველი თველი“, „ოეტარში“, „ინფანტა“, შოელი ცოკლი დექსე- ბისა — „ოფელიები“.

„ნისი ოფელია პირველი მარადიული ქალ- რი სიხა ჩვენ პოეზიაში — წერდა შაღვა აფ- ხაიძე. — ოფელია მოუწადომელი სხევა არ. მარში ნახტლი წმინდა ისულის, რომელიც ხან განიხლდება, ხან ლოცვად იქცევა“.

1911 წელს, მოსკოვიდან გამოგზავნილ წე- რილში პოეტი სწერდა თავის ძეს:

„დავ ვარიქა, როგორ ხარ? ზომ მშუადო- პით ჩამოვლია სანა? დათიყოსგან თუ შიადეთ მისალოცი მარათი? დათიყ ოღბთ, გულმოსე- ლია ჩენზე, რადგანაც მის უკანსკრულ წერილ- ზედ პასუხი არ გამოცია. ესლა არ ვციც: ისეა უწინდელ მინაზეა თუ არა, როგორ არის დე- და, მამა? კოწა მეცადინეობს თუ არა, რაე- დენი კარგად სწავლობს? შენ ზომ ამ მოკწყინ- და ქუთაისში“. სიყვარულით მოიკითხავს პო- ეტი დედ-მამას, და-ძმებს და განაგრძობს, — „აქ მოსკოვში დიდებული ამინდია, მხოლოდ

ზეები არ შემოსილან ფოთლებით... როგორ მოგწონა ხაშის კოსტუმი? რო ფული მონცა, მეც ვიყიდე ხაშაფხული კალტოს, თორემ თავი მომხებრა ხაშათრო, მძიმე კალტომ. ამა. საც სხვათაშორის ვამბობ. ძალიან მინდოდა ერთი წიგნი გამომეგზავნა დათიკოსთვის, მაგ. რამ ზომ იყო, კრანისული უფულობა რა გლახაა".

ამ წერილიდან ნათლად ჩანს რა მატერიალურ სივარძოვებსაც განაიციებს ის, მაგრამ ხუღარქვალად იტანს უკველივებს, თუმცა, ძალია არ შეხწვეს დროდარსო არ გავსაუბროს თავის. თავს, არ აღნიშნოს, თუ როგორ უწევს ხუღს მის ირგვლივ შექმნილი უსიამოვნო გარემო, მის ჩანაწერში — „ჩემი ბინები“, მრავალი მისამართია დასახელებული; ზოგი მათგანი, ჩანს, უსიამოვნო გრძნობებს აღუქრავდა პოეტს. წყობილ ამხუ გვესაუბრება ვალერიან გაფრინდაშვილის ჩანაწერი „ჩემი სიზმრებანი“:

მე გადავდივარ ერთ ბინიდან მეორეზე — და ისევ ახლოს დავიქებ ბინას. ბინის ძებნის კოშმარი ღამრჩა სტუდენტობიდან. უფრო ზშირად ეცხოვრობ მგყამფეტვტ ვებრაელთის, რომელსაც ჭალაქის ცენტრში აჭებს აფთისაქის მიაღზია. არ ვიცი, რატომ — ბინიდან გავედივარ ქერდულად — ოთახი სავსეა მარტოობით, დაუღაგებელი ნივთებით — წიგნების მავგურად ჭიანურები — თიბოის მე ვიყო სტრადღვარისი. ალი არსენიშვილი ვაიკვებს ჩემს ტრაგედიას, ის დიხანს იყო ბინეზის აღსაფერა — ნეტავი შეიძლებაოდეს დაწვა ყველა ბინების, სადაც მე მიცხოვრია ცხადში და სიზმარში. წუხელ ეცხოვრობდი ერთ ბინაში — ის ვეიდა მეოთხე სართულზე როგორც ვალია — და მე შიგ ეფორთხილავდი თუთათუშვიით. ეს არაფერია — ჭიანურები... მაგრამ, საშინელია დავტრელი ბინა, რომლიდანაც ვერ გამოდიხარ. ვიცვლა ბინებს. ერთ ბინაში ღამრჩება კაშენ, მეორეში საცელები, მესამეში განცდილი ლექსი, რომელსაც ვერასვლით ვერ მოვიგონებ. ნუთუ ვერ ვნახავ ასეთ ბინას, რომ არ შეკარგებოდეს მისი ვასალები. უნდა გავაშნოლო ერთი საიდუმლო — ზშირად მავიწყდება ბინის მისამართი. მერევა ერთმინეთში ძველი და ახალი ბინები. იქნება სჯობდეს ჭეჩხაში ცხოვრება, დამწვარ ადღუბში ღამის გათვება.

სანდრო ციკვიძის მივარფულებით... როგორი ბინა დამესიზმრება ამიღამ? ვინ იქნება ჩემი მეზობელი? კიარა ამდენი ბინების ცვლა — მე დავიღწე. უკველი ოთახი ხაფანგია — მე თავი, მოვა სახლის პატრონი და გადამაგდებს შეითებ სართულიდან მტკვარში.

იშვიათი სიყვარულით მოკითხავენ დამები ერთმანეთს. ვალერიანის შთელი გულისხური მოთენაა მიმართული. ნიშანდობლივია იხილ, რათ თავისი ძმის დათიკოსადმი გავზავნილ პატარა ბარათში მას ხაყვარულით ჩამოუწერია მათი სახელები — „რაფდენი“, „ნინა“, „დათიკო“, „კონსტანტინე“, „ვარჩიქა“. ეს სახელები მან თავის პოეზიაშიც შემოიტანა. თავისი ძმის რაფდენის სხოვნას უძღვნა ვალერიანმა შეხანიშენა ლექსი „ხაფარფლუ“. ძმის გარდაცვალებას გამო დაწერილ ლექსში „არდადეგების პოეზია“ იშვიათი სიმძაფრითაა გაღმოცემული პოეტის უმძიმესი განცდები:

სასტიკო იყო ექიმის ცქერა, მე მისთვის ქილაღღს აღარ ვეძებდი, ლექსის ფურცელზე იმან დაწერა — ჩემი ძმისათვის ზავი რეცხვატი. ჩემი ძმა მოკლა ანთების ბნელამ, მისთვის არ ზრწყინავს ზევა მშობელი, და ლექსის წერას მე ვეღარ ვებლავ, რომ არ დავკარგო კვლავ ახლობელი! შეუძლებელია უფრო მეტად ხაყვარული გამოხატვა, ვიდრე ეს მისი დისადმი მიძღვნილ ლექსშია გაღმოცემული, რომელიც 1930 წელსა დაწერილი:

მე დილით ვხედავ: დის საჩუქარი ზრწყინავს მარჯანი მეწამულ ზეცოდ. ბედი არ მწავრავს თავის მუქართთ და აღარა ვარ სრულებით ივად. (ასკილი)

დამებს მხოლოდ დედამაშვილური სიყვარული არ აკავშირებთ ერთმანეთთან. იხინი, ამავე დროს, ხუღავარი მეგობრებიც არიან. ცხადია, განსაუფორებელი სინაზით უყვართ ვალერიანი. მათ კარგად იციან ძმის ფსი, არ აკლებენ ყურადღებას, უყვართ იგი მისი შემოქმედებითი ცხოვრებით, უყვართ მისი პოეტური წრე და გარემო. ბუნებრივია, მისდამი ასეთ განწყობილებას ნათლად გრძნობდა პოეტა და ზოგჯერ მოკითხვის წერილში წერდა კიდევ მათ თავისი საქმიანობისა და მეგობრების შესახებაც. საგულახსნობა ის ფაქტი, რომ

1. სსკმ — 6786 — ხ (ე. ლენინის სახელობის საქართველოს სსრ სახელმწიფო ლიტერატურული მუზეუმი).

მის ხსოვნებაში მიძღვნილ ვალერიან გაფრინდაშვილის ლექსში „საფარფლემ“, ვხვდებით მისი უახლოესი მეგობრების — პაილოსა და ტიციანის სახელებს.

„ვიგრფობ დაო ნინა და ძმარ დათიყო — ვითხოვლობ პოეტის ერთ წერილში, — აქ კარგი ამინდია, თუმცა ცოტათი აყვავდა. მე ხახლადან არ გადივარ, მაგრამ ძალიან მშველის ტელეფონი. მე რომ ტელეფონი არ მქონდეს, ჩემზე საყოფადი არავინ იქნებოდა... გუშინ იყო ჩემთან ყუშბატაშვილი.. წავიკითხე ადგილობრივი პარკული, მერათ და მესამე მოქმედებდა. მამა ზოგირათ შენიშვნები და მითითებანი. ირადიონ ქაფარაძე იყო ჩემთან კვირას და მომიტანა უან უთონის „დღიე ფარა“, რომელიც თვითონ სთარგმნი და გამოსცა „ფუნდურაციამ“. არავითარი თარგმანი არ მიშალა მისკოვლიდან. გაუგზავნე მესამე წერილი გოლცევის სახელზე. ჩემი ხალაში უველას და აგრეთვე რიონს და ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევებს, სადაც განისვენებენ ჩვენები... ნინა შენ როდეს ჩამოხვალ, თუ შეხვედრე კოლაუხ, ან შარუხ ნარკვიანს, გადაეცე თვითრეულს მათგან ჩემი გულმოდელი ხალაში... არ ვიცი რატომ, შენატრება, თეთრ ხილზე ვადა და ელისაბედის ნახვა, ქუთაისის საოცნებო ვახლა ჩემთვის... თქვენი ძმა ვალერიან გაფრინდაშვილი“...

„ვალერიანი ზედმიწევნით. მორიდებული, მორცხვი, თავაზიანი, მტკაღ სათუთი, ემოციური ადამიანი იყო. როდესაც შეიოსავდა რომელი სათთა, ან მოხვდა წაგნი მიმეწოდებინა მოსთვის, ან სხვა რაიმე უმინაშენელოს დამა. ვადაბდა, ის დიდი თავაზიანობით ვადაიხდიდა მადლობას. მე მიკვირდა მისმ ასეთი მოცინვა და ვებტყოდი ხშირად. ახლა ვინმე რომ გვაუბრებდეს, ვინ იფიქრებს, რომ მე შენა გზარდილი ვარ, რომ ჩვენ ახე ახლობლები ვართ-მეთქი. ის გამოიცინებდა და მეტყოდა — რა ვქნა, ახე იცოდა დედამ, და მეც მას ვეფუარო“ — იგონებს პოეტის და ნინო გაფრინდაშვილი.

ვალერიანის დის სიტყვებს ადასტურებს პოეტის წერილები ოჯახის წევრებისადმი. ერთ ასეთ წერილში, ის ბოდიშს უხდის დედას, რომ სოფელში ვერ ახერხებს ჩახვლას, ძალიან ეწუხვარო, დასძენს. მეუღლისადამი გაგზავნილ ბარათში კი მორიდებით წერს: „ჩემი წერილი გაწუხებთ, წერილი თუ გამოიგზავნავთ, ჯერ არ მიშლია, ამას სხვათაშორის გეკითხებით ან იფიქროთ, რომ გულმოდელი იყო თქვენზე. ხალაში უველას და აგრეთვე რიონს და ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევებს“.

„ვალერიანი მართლაც ძალიან ზავდა დედას, ეს თვისებები დედისაგან ისე იყო მასში შესისხლბორცებული, რომ სხვაგვარად ვერც მოიქცეოდა, — იგონებს ნინო გაფრინდაშვილი — დედა ძალიან სათნო ქალი იყო, კეთილი, შვილების დიდად მოხივარული. სანატრესია დისშვილისადმი მიძღვნილი პოეტის ლექსი („ჩემს ქეთოს“), რომლითაც ასე მიმართავს: „მუდამ მაკონებ ჩემს ძვირფას დედას, შენი დიმილილი და სათნოებით“. ვალერიანი-საგან გაგზავნილი წერილის შესახებ, — განგრძობს იგი, — დედა სოფლიდან გვითვლიდა: „ვალერიანის წერილი მინის ქვეშ მკვეს მაგინდაზე დადებული, რომ ურეკლდელე ვნახოო. როდესაც ვალერიანი ცოლი შეერთო, დედა წერდა რძალს: „მე არაფრით არ შემიძლია ვახიაროვნით, მხოლოდ სიყვარულით, მე არაფერს არ ვყოხბულობ თქვენთან, არაფერი არ მაინატრებებს გავიგო თქვენს ირველზე, მე ვცოხლობოდ, ძალიან მიყვარხართ, რადგან ვალერიანის ცოლი ვქვიათ. მე თქვენ მიყვარხართ უნაე, ძალიან მიყვარხართო“. ვალერიანსაც თავდაუწყებით, ახვითი სინაზით უყვარდა დედა. განსაკუთრებამო უყვარდა დედისთვის თავისი ლექსების წაიკითხა. მართლაც, დედა არ იყო დიდად განათლებული ქალი, მაგრამ უველაფრის მოინტრესე, გულისსჭიერი იყო. მას შეეძლო მთელი გულისხურით დედახანს ესმინა, მოესმინა ვალერიანის მიერ წაკითხული ლექსები. ზოგჯერ, სიტყვასაც მიაგებებდა მას. ამას აღტაცებაში მოხუცდა იგი და მასწინე ვამოცვლიდა თავის სიტყვას. შეასწორებდა, დედას ახე უფრო მოეწონებოო, თან აიცილებდა, ახე კარგად რომ გრძნობდა დედა სიტყვას.

ვალერიანი მეტისმეტად ხედიანი იყო, უველაფრის რაზევეულებრივად განცდიდა, დედახანს გაჰყვებოდა ჯავრი, როცა რაიმე ეწყონებოდა და ამიტომ ვერიდებოდიო, თუ რაიმე უხიამოვნო ამბავი მოხდებოდა, უველა ცდლობდით მისთვის არ გავცებოდა. მახსოვს ქუთაისში, ბალახანის ქუჩაზე, სადაც ჩვენ ვცხოვრობდით, იქვე, ახლოს, წინსვლი იყო. მეწიქვილის ოჯახი ახლოს ცხოვრობდა ჩვენთან. გვაუვარდა ეს ოჯახი. მეწიქვილე მადალი, ბრკე კაცი იყო, ვალერიანი დედისთანობით საუბრობდა ხოლმე მასთან. ერთ დღეს უბედური შემთხვევა მოხდა. მეწიქვილე წიქვილის ღარში ჩავარდა და ორივე ფეხი დაჰყარა. ჩვენ იმდენი მოვახერხეთ, რომ ვალერიანს არ გავაგებინეთ, საერთოდ, სულ არ გვიოქეამს მისთვის ეს ამბავი“.

პოეტის მძიმე სულიერ განწყობილებას ხავესები ნათელფარუს ეს სტრიქონებიც:

თეთი პოეზია დედაბერიე ველარ
მამშვიდებს,
დღეს მიცვალეშულს ჩემი სევედა, ჩემი
თაყვანი,

1. სოფარია პიეგოს პეესაზე არუი ბლაზი, როგორც ცნობილია, ვალერიან გაფრინდაშვილი საცვლელამდე სულ ცოტა ხნით აღრე დაასრულა მისი ქართულ ენაზე თარგმნი.

ვითელი ჩემს შირცებს, ვასვენებებს, შე
პანაშეიღებს
და ეშაფოტად გადაიქცა ეს ბალახეანი.

„მეუღლე ვალერიანისა, ირანე ქაჯკაძემ,
მეტად კეთილშობილი, სათნო ბუნების ადამი-
ანი იყო. მხოლოდ ძალიან ხუბტი, ნაწი ქალი
ყო. სწორად შეუძლოდ ხდებოდა. ჩვენ ამას
ვალერიანს არ ვეუბნებოდით, თუმცა მან იყო-
და თავისი მეუღლის ამბავი. იგი ყოველთვის
ცდილობდა არ შეეწუხებინა, არ დაეტვირთა
საქმით მეუღლე, ერთდებოდა სტუმრიანობას.
ამას გამო თვითონაც რცხვენოდა სხვაგან
სტუმრად წასვლა. ეს იყოდენ მისმა მეგობ-
რებმა და არ აძლევდნენ ამის ნებას. როდესაც
ვალერიანი ცუდად ხდებოდა, ჩვენ ვუვლოდით,
მეუღლეს არ ვაგვიზინებდით, ვერადებოდით
მის შეწუხებას. ვალერიანი გვეხედავებოდა დაგ-
ვეუფრა მისი ავადყოფობა, ხაერთოდ, თავის
ავადყოფობაზე არ უყვარდა ლაპარაკი, უყე-
ლას ეუბნებოდა კარგად ვარო“. (წ. გაფრინდა-
შვილის მოგონებებიდან).

მეუღლის შესანიშნავი სახეა გამოკვე-
თილი ვალერიან გაფრინდაშვილის ლექსებში
„მადონა“, „ინფანტა“ (ი. ქაქუც); აქ უნათრე-
ბის სახეებითაა ჩამოქმდილი არა მხოლოდ მეუღ-
ლის, ქალის — მარადიული მშვენიერების
პორტრეტები:

ვგ სილამურის ყელი ლატანი
იქნება არის სპილოს ძვლის სვეტი,
შე თითქოს ენაზე ოქროს მადანი
და აღტაცება დანტეზე მეტი.
შენ დადილი ლანდივით მერთალი,
ვივარდა მხოლოდ ღამის სუღარა,
შენ ნაფტალინის იყავი ქალი
და გაგაცოცხლა ჩემში მუღარამ.
ხარ გერქვიკა, ვისმომს წარსული
ჩემ სიმღერის ქვეშ კვლავა წველიანი,
გათავდა ღამე — დღით გაპარსული
და შენ ანათებ ვით განთიადი“.
(„მადონა“).

„განსაკუთრებით დამამახოვრდა ვალერიანის
კომედი ერთი უცნაური თემაზე, — იგონებს ნი-
ნო, — არ უყვარდა ხარტუში ჩაბეჭდა, არ მოს,
წონდა თავისი თავი — არა უხეში სახე მაქ-
ვრო, შეტყობდა ზოლზე. ისეთი შეგედღებება
მაქვს, არავინ არ შემეიყვარებოდა“.

მაგრამ ეს „მეუღლეშვილი“ პოეტი ცდებო-
და, როცა ამ ხიტყვებს ამბობდა. მის მეგობარ
პოეტებს ატყვევებდა მისი „ღვთაებრივი ღმე-
ლი“, და ღრმად სწამდათ მისივე ნათქვამი:

მყვრა, ჩემშია ქეშმარიტება
მთელი ბუნების, მთელი ბრბოების,
ნადირულია სულში დიდება
კიდევ არჩახულ ბაქალოების.

ვალერიანი ხაშუალო ტანისა იყო, ნაწილი,
მოღამარე ხახისა, ხუტუკი თმა ქმონდა. ზომა-
ზე დიდი წარბები, რაც აგრეთვე საწინდელ არ
მოსწონდა.

ენაწყლიანი იყო, ხახამოვნი მოღამარე-
არ უყვარდა სირუშეში ყოფნა. უხაროდა, რო-
ცა წერის დროს მის ოთახში ვინმე იყო. ღამით
დიდ სინათლეზე მუშაობდა ზოლზე“.

კონიების გული

„ვალერიანი ძალიან გულკეთილი კაცი იყო.
არაფერს დაიშურებდა, თუკი რამე შეეძლო
და ვინმეს დასჭირდებოდა, ხამოვნივით გაუ-
წყვდიდა დახმარების ხელს. ზოგჯერ მადლიერნი
გახამრქვლოს გაღებასაც კი დაპირებდნენ. მა-
შინ ვალერიანის მეუღლე ირა, რომელიც კარ-
გად იცნობდა თავისი ქმრის ხასიათს, ასე უხა-
სუზებდა მათ — არა, მაგისი გახამრქვლუ-
ის არის, რომ თქვენ ზართ კმაყოფილი, რომ
თქვენ გიხარიათ, მეტი არაფერი, მხოლოდ
თქვენი სიხარულით ვადუხდით მას მადლობას
და მინიკებთ სიამოვნებასო“, უწოდებ დიდი
და დაუთავებელი მისი ამავი ჩვეწვიც“ —
იგონებს ნინო გაფრინდაშვილი.

და ადვილი წარმოსადგენია, რადღენ გუ-
ლისტაცივლის და წუხილს გამოიწყევდა პრეტში
ის საწინდელი თქაქტი, რომლის მოწმეც თავად
ყოფილა იგი. ამ შემთხვევაზე თვითონვე გვი-
ამბობს ის თავის ლექსში „მკვლელობა თვატ-
რის შესახვევში“ (უცნობ ქაბუჯ, დაღუპულს
ჩემს სახლიან)“.

ზემოდან, ჩემი ქუჩის დაღმართით
მირბოდა კაცი თმა აბურღული-
ვაფარდა კოფი და ტყვია მარდი
მას დაეწია, როგორც შურღული.
ის ჩემს ფანტრებს ქვეშ დაეცა მკვდარი,
როგორც პუშკინის ანბარში მონი,
ცაზე ბრწყინავდა ვარსკვლავთა ქარი,
თავი გაფინულ ძილში მეჭონი.
ხელში ეჭირა ვევილი რალიც,
ვით საიდუმლო და სურნელგება,
ანდა პერანგზე მას სისხლი დაღად,
როგორც სიყვდილის საწინელგება.
ასე მეგონა, რომ ჩემს კარებთან
პირქვე დაემთო ჩემივე ზედი.
და ამ ვასროლილ ტყვისი ზარებთან
სწრაფად დაამსხვრა დიდი იჭელი.
მე არ მიმძღვის ზრალი და მინც
ვეგრძნობ დანაშაულს მსხვერპლის წინაშე.
ღია კარებთან ვერ დავხედი რაინდს,
ვერ შევეგებე მას ჩემს ბინაში.
და ევეკობები ერთ ვარსკვლავს მწვანეს
— ნუთუ ამ ვაეთან მეც დავიდუბე?

ვაღერაინ გაფრინდაშვალის ეს შესანიშნავი ლექსი მთელი თავისი პოეტური ძალით, უღრმესი მოქალაქეობრივი გრანძობით, ხელის ხისპეტაკით ექონაგება ადამიანის სიცოცხლებს, მშვენიერებას, სიღამაურებს. ამ ლექსში აშვიათი სიცხადით მოიხანს, თავისი სათუთი გულათ როგორ მწვავედ განიცდის აგი ადამიანური სინდისის ქენჭნახ უღამაშაულო მსხვერპლის მიმართ, ადამიანისადმი უსაზღვრო სიყვარულთ, ჭანსალი აზრით, რომელიც ამოძრავებდა თავისი სიცოცხლის მანძილზე, მოგვიწოდებს პოეტი გვიყვარდეს ადამიანი, დავიცვათ მისი პატარონება, მისი ღირსება; შემაქრწუნებელია და ხასოწარმკვეთი პოეტისათვის აქ ხილული ხასიწენლება. მასში აშვიათი გულის სიბოძითა ვამოქმედული თანაგრძობა სულღებულისადმი, ამავე დროს, აგი მკაცრი პროტესტიც არის უყოველგვარი არადამიანური, ვერაგული ზრახვების მიმართ.

მსოფლიო ლექსები

„ვაღერაინი ბევრს მუშაობდა. შეუსვენებელ ლიტერატურულ საქმიანობას ეწეოდა, მაგრამ თავისი არსებობის დედააზრად მხოლოდ ლექსი მიაჩნდა. არავინ თქვას ჩემზე, რომ მე მიიარაგნია, ან სხვა რამ დამიწერია; ლექსი, მხოლოდ ლექსი უნდა იყოს კარგია“. ამაზე მამა უპასუხებდა: „გასაგებად უნდა წერო, წერე ისე, რომ ხალხმა გაიგოს რას წერს და რაზე, და ხალხი შეგაყვარებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მასწავლებელი სჯობია იყოი“. დედა კი ვაღერაინის მხარეს იჭერდა, „— ნუ ამბობ მაგას, მასწავლებელი ყველა შეიძლება იყოს, ლექსის წერა კი ყველამ როდღ შეუძლიაო“ — იტონებს ნინო გაფრინდაშვალი.

შობაღებულნი სიკვდილით წინაც ზომ ასეთი რწმენით ელოდა პოეტი უყოველ წამს:

მე ველოდები ახალ წუთებს, ვით
 შეტორებს,
 მუღამ თან მასლავს განუწყრელად ფარული
 რწმენა,
 რომ შთაგონება თვის სსწაწულს
 გაიმეორებს —
 და მივიცემა უტყვე სიგნესაც უყოველი ენა
 (1941 — იანვარი).

ლექსი და პოეტი — ეს ორი ცნება ხასწუვარი, წმიდობაწმინდა იყო ვაღერაინის ადამიანური შეგნებაში. მას ვერ წარმოედგინა ვიწმენს მიმართ ცუდი რამ ეთქვა, ან ვიწმენს ცუდად დებახიანებინა წწერადა. აგი, კეთილმეტყვე, ყველას მოუწოდებდა და აფრთხილებდა — „მწერალი ხალხს უყვარს, უბრალოც რომ ითქვას, მასზე ცუდი, ან ივარეებსო“, ხოლო თავის ერთ წერილში ვაღერაინი აღნიშნავდა: „როცა პოეტი აკვდება, მისი სახელი ვარსკვლავი

ვად მიყვება მის კუბოს და შემდეგ იწყებს ხეტიალს მსოფლიოში“.

ლექსისადმი ეზოდენ დიდი სიყვარული, მეტად მძაფრი განცდა პოეტური სიტყვისა არ იყო შემთხვევითი. თავის „შენიშვნებში საბჭოთა პოეზიის შესახებ“ აგი წერს: „ახალ თემას, ახალ ურთიერთობას უყოფა-ცხოვრებაში, ახალ სულიერ განწყობილებას პოეტები ამწმენენ ყველაზე ადრე და უედმიწევნით სინთეზურ ფორმაში გადმოგვიცემენ ახალ მოკვლენებს. მხატვრული პროზის ნაბიჯი უფრო ნეღია. ეს აგვიანებს, ვინაიდან სურს ყოველმხრივი და დეტალური აღწერა მოკვლენისა. პოეზია სეინ-მოგრაფივით აღნიშნავს ცხოვრებას ახალ ტერებს, როგორც კი ისინი ჩაისახებინან; ხოლო ლექსზე მუშაობის პროცესს აბე ხაინტყარულ ვისურთებებს აგი: „ეს დიდი შრომა არა მკავს ხასწულს და არც შეება აგი ახალი“. პოეტზე და პოეზიაზე დამოქრებული აბე ადღევა კითხვას — „იქნება არის პოეზია სურამის ციხე, ზურაბის კენესით და გატანწული მისი არღალით“. პოეტი უყოველიოდ მიემართება ამ მწელი გზით:

კოჭი სიტყვისა დასაშერები
 მინდა აემართო აღფრთოვნებით
 და ვით სურამის ციხეს ზურაბი,
 მე თვითონ ლექსში დავცვანები.

რითმის დაბადება სულიერად შესწრავს პოეტის არსებას. აგი წერს კიდევ ერთ-ერთ ავტობიოგრაფიულ ფრაგმენტში — „რითმებს აგვიანდებათ, როგორც მგზავრებს, რომლებიც მოდიან გაფრთხილებული სახეებთით“.

ამ ორიოდ სიტყვაში ბევრი რამ არის ნაგულობსმევი; მათში ვაღერაინ გაფრინდაშვალის მთელი პოეტური მსოფლმედველობა ჩაქსოვილი. მის მიერ რითმის მძაფრი განცდა არაერთ ლექსშია მინიშნებული, მაგრამ ეს ფაქტი, თუ რა ღრმა აზრობრივი, ემოციური, შინაარსობრივი მისი გასრება რითმის მის პოეტურ შემეცნებაში, ამაზე უფრო სრულად და მკაფიოდ გვესაუბრება იგი თავის ერთ-ერთ შესანიშნავ წერილში „რითმა და ასონანსი“² სადაც ვკითხულობთ:

„ჩაკლებად არის ცნობილი რითმი, როგორც პორტრეტი, როგორც მორალური და ესთეტიკური სატეგორია... რითმა ზომ, უმეტეს შემთხვევაში, არის მხატვრული საბე... ხანდახან რითმა უყარნახებს პოეტს მიზთვის უყოველ და უცხო სახეს“...

მაგრამ უდრე ამ საკითხზე პოეტის მისაზრებებს ვაუვეცნობდეთ, სინტეტიკოსა გავისხენით ერთი გვერდი შურნაღობა „იპიხე“ (1918

1. „შეოცნებე ნიამორები“, 1921, წიგნი მე-ცქცე.
 2. „შეიღდოსანი“, 1920, № 1

წ); გადამიით თუ არა ფერნალს, თვალში გე-
ცემით წარწერა — „ფერნალის ხარკი“, რომე-
ლიც ვაჭარების ნის მინარსს, სწორედ აქ
არის დაბეჭდილი პოლონ იაშვილის ლექსი
„წიოდელი ხარი“, ტიცან ტაბიძის „ავტობორტ-
რეტი“, კოლუ ნადირაძის „ჩემს ღინღს“, ვა-
ლერიან ვაუჩინდაშვილის „დღეული ორდუღ-
თან“, „აიხის“ ბოლო გვერდზე უფრადღებას
ჩქევს „რიომების ტურნირი“, რომელიც მის
თანაწარმლებს ვაუმართავთ:

რადღენ გვერძე: შემინღე — შემინღე;
ტაროსი — შაროსი;
ვრნიშავილი: ამქარი — ყილაქარი;
მფორავი — წერავი;
ღარიანი ელენე: ხელსლები — მუხლები;
არ წაის არიანი — ტამაფარავი;
იაშვილი პოლონ: ნადიმი — ბადიმი;
შეტტარი — დავსწარი;
კარჭელი შალვა: ტვერებს — სატვერებს;
მაკვარიანი ლადო: ზღვამინდი — რანინდი;
გადაღმა — ამღამ.
ნადირაძე კოლუ: პარაღი — შარაღი;
ტაბიძე ვალაქტონ: ასოებით — სასოებით;
სილაში ვარდი — სილავარდღე;
ტაბიძე ტიტე: ყავრები — კინტავრები;
მხედარს — მხედავს;
ცეცხლაძე ვრთვალ: რადღენ — ვტარადღეს;
ხელაყრობილი — საყრობილი;

წერილში „რიომა და ახონანის“ ვალერიან
გაფრინდაშვილი ხაჯანგებოდ აღნიშნავს ამ
ტურნირის შესახებ: „აიხის“ დაბეჭდვა რიომე-
ბის ტურნირი და აქ რიომს ასე იყო დახასია-
თებული: „რიომა არის სიტყვის ორდული და
სტრიქონის ბრწყინვალე მჭაული, მას შეჰყავს
ჩვენებათა ქარის საშუღამო ნაპირებში, და რი-
ომები — პოეტების ახალი პორტრეტები“.

ვალერიან გაფრინდაშვილს, პოლონ იაშვი-
ლის, ტიცან ტაბიძის, კოლუ ნადირაძის ურ-
თიერთისაღმი შიძენილ ლექსებში ჩანს ია-
უნაზები და უხალერო სიყვარული, რომელიც
ხულისშემწრავად ზემოქმედებს მკითხველზე
და სამუდამოდ აღიბეჭტება ადამიანის მეხსი-
ერებაში. ამ დღი ურთიერთ სიყვარულის, ვა-
ნუფრული მეგობრობის სწინდარი — მათი ხა-
ღლხი პოეტური ნიჭიერება და სულიერი შიმ-
ხიბუღელობა იყო. განა ამაზე არ უნდა მიგ-
ვანიშნებდეს ვალერიან გაფრინდაშვილის სიტ-
ყვები, როდესაც წერს: „ტრიანი ტაბიძის ნეს-
ტიანი რიომს: — „საცოდავი — ხაღავე აქამღე
ხაურობს ჩემთვის, როგორც წვიმიანი დღე-
ქალღვას სიტყვების ავტორს არ უყვარს მუჯი-
რალა რიომები — მისი რიომი ინტაშური...
რიომებს დაღგმა, შეფარდება სტირდება და
ყველაზე უფრო დიდი რევისორი რიომის არის
— პოლონ იაშვილი... კოლუ ნადირაძის რიომ-

მის: — ქანდიბაზი — ძვირფასი ცხელი მარ-
პოეტი ინტრებს თავისთვის, როგორც ღამა
ქალს...“

ბერძენებს და რომაელებს არ ჰქონიათ რიო-
მა. უაღლო ამონს: „ღირას, რომელიც ძველებ-
მა ვჯინდებდნენ, წვენ ნიუშმატეთ ერთად ერთა
ხში — „რიომა“.

ამ სიტყვებით აღვალი ნისხვედრია, რის
ოქმაც სურს პოეტს, რიომს, სხვა უამრავ და-
ნიშნულებსთან ერთად, იგი სუსიკალურობასაც
ანიჭებს.

„თუმცე: რიომის ნახვა, — ვანერძობს იგი,
— შრომის საქმე, მაგრამ აქ ფანტაზიაც სიჭი-
როა უხალეროდ. ვისაც შეუძლია სიკეთის ასე-
თი რიომს, „სილაში ვარდი — სილაფარად“
(გადაკეთონი), „უკაცრავად — დაუკარავად“
(პოლონ) — იმს აქვს რიომის მჭევრმეტყველო
ფანტაზია და რიომის სიღვა“.

ვალერიან გაფრინდაშვილს უკიდვანო პოე-
ტური ფანტაზია ჰქონდა. მისი უაღრესად ხი-
ნეტრებს ლექსების პირველ წიგნში „დახე-
ვი“ ჩვენს წინ ცოცხლებდა პოეტის მეტ წარ-
მოსახული იშვიათი თეატრალიზებული სახე-
ბი, მათთვის დამახასიათებელი ექსპრესიული-
ბითა და სინაქსის, სინაქსით და მრავალწინა-
გოვლებით... აქ განსაუბრებთ აღსანიშნავია
მისი უწმენიერება ლექსები „ოფელიას დღე-
სასწავლი“, „უშინგი ჩხეაძეს“, „ოფელია —
ვერდია“, „საფირონი და კორდელია“, „ქვა-
რის დაწერა მარჯალიტზე გოტიურ ტაძარში“,
„ქიშკრების მარლა“, „ქიშკრიონი“, „სილაში
ლორნეტში“... სწორედ ამ სახეების ნაარჯვა-
რობას, მათი გამოხატვის მაღალ ოსტატობას
გულისხმობდა შალვა აფხაიძე, როდესაც გაფ-
რინდაშვილს ახასიათებდა როგორც „რიომის
განაოცარი ვირტუოზს“, „შეუღარებელ მიე-
ტროს“; ბოლო ხანდრო ცირკეიძე ხაჯანგებოდ
აღნიშნავდა:

„გაფრინდაშვილი ყველაზე უფრო მდიდა-
რია ფანტაზიით. მან დააყენა ქართულ პოეზია-
ში სახის პარობლემა. ყოველი მისი ლექსი ამ
სახეების მზიური გამოფენაა“. თვით მისივე
ღმმა — „პოეზია არ ეტევა ლიტერატურაში,
იგი ისტენებს ხან მუსიკაში, ხან მხატვრობაში...“
— შესანიშნავად მივსადაგება ვალერიან გაფ-
რინდაშვილის პოეტურ მემკვიდრეობას.

1924 წელს, „სიამორების“ ბოლო ნომერში
ვალერიან გაფრინდაშვილმა მშენიერი ბაღადა
უძღვნა ხანდრო ცირკეიძეს. თურნალში ლექს
ახლავს პოეტს შენიშვნა — „ეს ლექსი დაწე-
რალია ძველი ფრანგული ბაღადავის ფორმით,
რომლითაც სწორდენ მაღაღებს მეხსიუთმეტ
საუკუნის პოეტები ფრანგულ ვალდონი და
კარლ ორღანელი“. ლექსში იგი მეგობარს
ესაუბრება საქართველოს წარსულ დიდებაზე,
ხილთ მემართავაში ეს უტოვს მომავალს უწა-
ნანწარმეტყველებს სამშობლოს.

პედი

„ჩემს მიერ დაშუშავებული პოეტური ფორმებიდან, — წერს თავის ავტობიოგრაფიულ წინაშეწინაში ვალერიან გაფრინდაშვილი, — პირველ ადგილზე დგას სონეტი, შემდეგ ტრიოლეტი, ზალადა“. სონეტისადმი დიდი სიყვარულის გამოძახილია მისი ერთ-ერთი სასუეთეზო წერილი „სტეფან მალარმე“.

სონეტით უადრესად გატაცებული აყვინ ვალერიან გაფრინდაშვილიც და კოლაუ ნადირაძეც; პოეტური აღნიშვნით უკეთესად მინ ახინი ერთმანეთს მალარმეს სონეტის „გედის“ თავიანთ ახალ თარგმანებს.

ერთ დღეს ჩემთან მოვიდა ვალერიან გაფრინდაშვილი. როგორც ყოველთვის, ახლაც ჩვენი საუბარი პოეზიას შეეხებოდა. ამ დღეს გადაწყვიტეთ მე და ვალერიანმა ფრანგულიდან ქართულ ენაზე გვათარგმნა სტეფან მალარმეს სონეტი „გედი“. ის თავისთვის იჭდა, მე ჩემთვის. თარგმანი ამავე დღეს დავასრულეთ. ეს იყო 1917 წელი“ — იგონებს კოლაუ ნადირაძე. ეს ლექსები გვერდ-გვერდ არის დაბეჭდილი სტეფან მალარმეს წიგნში „ლექსები და პროზა“, წიგნი ქართულად თარგმნეს ცინფერყანწილებმა ვალერიან გაფრინდაშვილის თაოსნობით და გამოიცა ქუთაისში 1919 წელს. მკითხველს ვთავაზობთ ამ ლექსის ორივე თარგმანს:

პედი

მუღამ ბრწყინვალე, შედიდური და მოთარგმე,
ნუ თუ შენ ასლა ვერ დამსხვრევ ფრთის
გაბრახებით
ტბას ყოფილს, სადაც იქარგება თოვლის
ხაზებით
სეტყაი ყინვა — უზენაეს ფრენის გარეშე.
შენ წარსულ დღეებს, სევედის გელო,
ექვირფასები,
გებრძვი უღაბნოს განათებულ სიმწუხარეში,
შენ ვეღარ ცხოვრობ გამოგონილ უცხო
მხარეში
და აი ბრწყინავს თვით ზამთარი თეთრ
დარბაზებით.
რომ ვაღილახავ მვეღარ სივრცეებს,
ტყუილად გვინია,
ვაღერსება შენს თეთრ კისერს თვით აგონია,
შენ ფრთებითა ხარ მიწაქვეული ღალი, გვინია.
შენი ჩვენება ამ წყვედიდში კრთის —
დარღლიანი;
მარტობაში დავამშვენებს მეფური ძილი,
და სიამაყით იმოსება შენი ანრდილი!

1. თარგმანი ვალერიან გაფრინდაშვილისა (იხ. სტეფან მალარმე, „ლექსები და პროზა“, 1919).

ისევ შედგარი, სხეოსანი, ქალწული მარად
ნუთუ 'ის დღესაც ვერ გაარღვევს ფრთის
გაქინებით
ტბების საჩქებებს; სადაც თოვლის მკაცრი
ბრძანებით
ველა გაფრენას შემოგრტყა ყინვები წარად.
ბროლის სამყაროს მოგონებს ვეღო
წვალბებით;
შეფურ დარღობას უღაბნოში და სეტყა
პერს;
ამოდ ელის სიმღერებში ქვეყნებს
სხვანაირს;
როცა ზამთარი დაბრუნდება თეთრ
ბრწყინვალეებით.
სათუთი ყვლით ის იგერებს სიკვდილს
შვენიერს;
სანატრელ სიერცეს ვერ გაღასტრის ამაყო
ურთებთ.
და ვერ ასცდება სინამდვილეს საშინელს,
ძლიერს;
თუთი მომწვენად ამ წყვედიდში

გამოკვეთილი,
ის განდევნილი, იყინება ცივი სიზმრებით,
შედიდურ სევედის მღერმარებით გამოკტილი!

წერილში „სონეტის პრობლემა“ ვ. გაფრინდაშვილი აღნიშნავდა:

„ჩვენ უცნობ სხვა ღირსიკული ფორმები: მაგალითად სეტყინა, ოქტავა, ტრიოლეტი, რონდო, ვიცით კიდევ სხვა ელასტიური ფორმები, მაგრამ არცერთი მათგანი არ არის ისე დარულებული, ისე თანაგერული, არცერთი ისე არ შემორკალავს შემოქმედებას, როგორც დუთაებრივი სონეტი; შინაარსი და ფორმა თუ პარამონიულად არ არიან განეთარებული სონეტში, სონეტი მარცხდება ფორმის და შინაარსის შხაით. სონეტი მკავს ალბერტ დიურერის რაინდს, რომელიც არის დატვირთული შიშიმ დერიდაზობებით, მაგრამ ღირსეულად ატარებს თავის რკინის ტანსაცმულს. ვისაც არ შესწევს ძალი, არ უნდა ჩაიყვას სონეტის რკინის პერანგი, თორემ უნათოდ ამ სიმძიმის ქვეშ ჩაიკეცება და ვერ გაშლის ფრთას...“

სონეტი როგორც ოდა, ძვირად ენება ყოველდღიურს, მისი ხაგანი რაიმე განსაკუთრებულია: სიყვარული, რეველუცია, ისტორია, მისი ვმობებით. სწორად სონეტი არის პორტრეტი რაიმეღივი პიროვნებისა. სწორად პოეტები მამართავენ ერთმანეთს სონეტებით; როგორც არ იციან ის, ვინ შექმნა, ვინ გამოიგონა ხამყარო, ისე არ იციან, ვინ გამოსქედა პირველად 14 სტრიქონი სონეტისა...

1. თარგმანი კოლაუ ნადირაძისა (იხ. სტეფან მალარმე, „ლექსები და პროზა“, 1919).

ქართველ პოეტებს სწამთ სონეტო, როგორც უნივერსალური ფორმა შემოქმედებისა. სონეტო ამნაირად გავრცელებული უახლოვდება სიმბოლოებს და მის მაგივრობას ახსრულებს. (ერთი ქართველი ბელეტრისტი ამბობს, რომ ჩვენს უძველეს პოეზიაში არსებობდა დამოუკიდებლად უცხოების პოეზიისაგან ფორმა სონეტისა). ამის დამტკიცება ძველი ქვეყნოდა, მაგრამ ამისთანა ლეგენდაც ხაინტერესოა. თუ ჩვენს წარსულ პოეზიაში არ უფიქროს სონეტო, იყო ამისთანა ფორმები, რომელიც უახლოვდებოდა სონეტს. სონეტის ფორმა მარადია, ისე როგორც თვით ლატერატურა...

ბევრი ფიქრობს, რომ სონეტის ფორმა უბრალოა. მაგრამ სონეტის მარტაობა უფრო რთულია. ერთი და იგივე სიტყვა სონეტში არ უნდა მეორედ მოხდეს, რითგინ ოთხეულეებში და ტერცეტებში უნდა იყოს აგებული ისე, როგორც ამას გეოგრაფებს თათ ბუალოს და ან პეტრარჩას სონეტო. მაგრამ ვინა ეს ამოსწურავს სონეტის ფორმის შენარჩუნს და სონეტის იდეას? აჰან, ვინც ეს ცხრე ააშენა, გადაეცა იმ ციხის კარები და გასაღები ზღვაში გადაისროლა...

სონეტო არის დიდ ესთეტიკური კატეგორია. სონეტო თერაპიაა. შეიძლება მისი ავტორი მათემატიკოსი იყო და არა პოეტი. სონეტს უბევრ უანდერძებს თავისი სახელები შექსპარმა, მიქელანჯელომ, ტოფილ გოტიემ, პეტრარკამ... ბუალო ამბობს: „ქვეშაარტი სონეტო გრძელ პოემად ღირს“...

სონეტისადმი სიყვარული სიცოცხლის ბოლომდე შენარჩუნდა პოეტს. 1940 წლის 25 მარტისათა დათარიღებული მისი მშვენიერი სიექსპროსო სონეტო „ანიკო ვაჩაშვილი“:

ბესიკს უყვარდა შენი სახელი,
იგი ჩემთვისაც არის პოემა.
თითქოს სიმღერის გამოძახილი
შენი ტუბილი მამ სმუნას მოება.
ხარ ეშხით საესე, ნადი კახელი.
მოგვიქვს სინაზე, უმანკობა,
შენ დაგიბურობდნენ შტელიც მახვილით,
რომ უფილიციუ ძველი დროება.
ეს ჩემი ლექსი — ცუდი თუ კარგი,
დე იყოს შენთვის პატარა სატყე,
შეგ ნახებდე, როცა გენებოს,
რომ დინახო შენი შვენება: —
შენი ხატები და წამწამები
შავი თვალების დახამამება...!

ამევე წელსა დაწერილი მისი ერთ-ერთი ბრწყინვალე სონეტო — „სონეტის ქალაქი“.
შესანიშნავი პოეტის სახელი მოუხვებია მას პარველივე წიგნმა, რისი საფუძველიც გახდა ამ წიგნით შემოტანილი ლექსების ფორმათა

მრავალფეროვნება, დახვეწილი უმაღლესი პოეტური ოსტატობა და აზროვნება.

პოეტის დღიურიდან

როგორც პოეტის დამ გვიამბო, ვალერიან გაფრინდაშვილზე დიდად უმოქმედია ვაჟა-ფშაველას გადასვენებას მოაწინააღმდეგებდა. ამ ფაქტთან დაკავშირებით მის არქივში ინახება ჩამწერი — „ჩემი დღიურიდან“, რომელშიც იგი წერს:

„ვაჟა-ფშაველას ნეშის გადატანის დროს დიდუბრიდან მოაწინააღმდეგებდა, როდესაც ჩვენ, ქართველმა მწერლებმა ზღმუროდელ დავმარბეთ იგი აკაცისა და ილიას ახლოს, მე ვაწეცადე პამლეტის დამე, როდესაც ის ელაპარაკება მამის ახრდილს. მე ძლივს გაუუწიროე თვალი ოცი წლის წინათ დამარხულ ვაჟას, რომლის სახე კიდევ არ იყო დაფრთხილი. ჩვენ სურათიც გადავიღეთ ვაჟას კუბოსთან, მაგრამ სურათი ცუდად გამოვადა. 1939 წ. ივლისი“.

ვაჟა-ფშაველასადმი განსაკუთრებულ სიყვარულს იგი არა ერთხელ გვაგრძნობინებს პოეტისადმი მიძღვნილ ლექსებში, თავის შესანიშნავ წერბლებში. ამისთან, ვ. გაფრინდაშვილი დიდად ეშხარებოდა ვაჟას ნაწარმოებების მთარგმნელებს რუსულ ენაზე; ზორის პასტერნაკს იგი წერდა:

„ზორის ლეონიდოვიჩი!

ბჭკარელები გავაკეთე „გველისშამაღლისათვის“. ჩათვტანთ ვიქტორ გოლდცივი. არ ვოცი, ვავამართლე თუ არა თქვენი ნდობა. მაგრამ უცდილობდა ძალიან ახლოს ემდგაროყვი წყაროსთან. თუ რომელიმე ადგილი იქნება თქვენითვის გაუგებარი, გთხოვთ მომწეროთ ამის შესახებ, რათა შევძლო სათანადო კომენტარი გავცეთო. ამ პოემის განსაკუთრებული თავისებურება მისი ენაა. ძირითადად, რა თქმა უნდა, სელიტერატურო ქართულია, მაგრამ აქვს წმინდა ხალხური, ფშაური გამოთქმები და სიტყვები, რომელიც ჩვენს ახლანდელ ლიტერატურულ ლექსიკონში არ გვხვდება. პოემის ავტორი სხვათა შორის უველა ბჭკარს არ უყვებებს რითმებს, მხოლოდ მეორეს და მეოთხეს“...

ვალერიან გაფრინდაშვილის პოეზია არა ერთხელ გვაგრძნობინებს დიდ მოკრძალებას და თაყვანისცემას ძველი ქართული მწერლობისადმი. განსაკუთრებული სიყვარულით მიუძღუნა მან წერილები დავით გურამიშვილს და შოთა რუსთაველს.

საგულსხმოა მის არქივში დაცული ერთი მეტად ხაინტერესო ზღმწერი პოეტისა — „ვეფხისტყაოსანი“ და „ვისრამიანი“.

ნაპოლეონ მუსაოზის დროს

გვიამობს პოეტის და:
„ვაღერაინი ძალიან პუნქტუალური პიროვნება იყო. რაც არ უნდა მომხდარიყო, დაუქმდებოდა დროზე უსათუოდ შეხარულებდა განზრახვულ სამუშაოს. ამისათვის არ შეიძლებოდა არსებულყო რაიმე დაზოგულება.“

ერსხელ, ნავოს ნაწარმოებების თარგმანზე მუსაოზის დროს შავებს მე შეწერინებდა. მაშინ ახმა ჰქონდა, ხურაში ვისვენებდით. ნავოს ლექსები თორმეტ კაცს ჰქონდა განაწილებული. ვაღერაინს ნაწილ-ნაწილ არ შეეძლო მისი კეთება. მიუხედავად ავადმყოფობისა, მან მთელი წახსული თითქმის შეუხვეწინებლად იმუშავა და თავის დროზე წარადგინა დავალებული სამუშაო. თვით სამუშაო ძალიან ძნელი იყო, რადგან ლექსები დახალი და მადალი შაირით იყო თარგმნილი...“

საინტერესოა ნავოს თარგმანზე მუსაოზის პერიოდში მის მიერ დაწერილი ავტობიოგრაფიკი, რომელშიც შეტანილი მკეთრი ფერებით, ცხოველი წარმოსახვითაა გადმოცემული მისი ფიზიკური და სულიერი მდგომარეობა, პოეტის განწყობილება:

მე თმას უფარცხნი და თმები მცვივა,
ეთი ნოემბრის ზეს სცვივა ფოთოლი,
იჩგვლივ ჭარბი ჭრის, მე მცვივა, მცვივა, —
მეტად შავია ღრუბელთ გოდოლი.
თუბი ღერები ჩემი თმებმა
ოქროსფერ ფოთლებს საოცრად ჰკვანან,
ჩემი სიცოცხლე გადაეფისა
მე შემოდგომას — გამზადარს და ტანდს...
მე თმა ჩამომდის აფრაცხელ,
მათ შორის არის იანერის ბარგი,
მზად ვარ გაეტეხო ეს საგარტელი,
მზად ვარ გაეტეხო ეს ავი სარკე.
და მე შევმართავ სიცოცხლეს: ვანა
მე აღარა ვარ კულა ეშინიან?
არც ისე ბევრი ვყავს ჩემისთანა
ხელგამართული აღმინა“.

(„ნავოს თარგმნის დროს“).

ეს ლექსი 1940 წლით არის დათარიღებული. როგორც ცნობილია, ამ დროს უკვე საგრძნობლად იყო შერყეული პოეტის ჯანმრთელობა. მაგრამ მიუხედავად ამისა, ავი მაინც შეუსვენებელ ლიტერატურულ მუშაობას ეწეოდა. სწორედ სიცოცხლის უკანასკნელ წლებშია შექმნილი მისი არა ერთი შესანიშნავი ლექსი, წერილი თანამედროვეობის საკითხებზე. ვ. გაფრინაშვილი რთულ მთარგმნელობით საქმიანობას დიდ ყურადღებას აქცევდა. მის აქტიუმა დატყუდა წერილი, რომელშიც საგანგებოდაა დასახილველი თარგმნისა და მთარგმნელის დანიშნულება; საინტერესოდ გამოდგინავს მთარგმნელის მძიმე როლს, აღწერს

თარგმანზე მუშაობის პროცესს მისი ერთ-ერთი საუკეთესო ლექსი „მთარგმნელი“.

მისი თარგმანი — ეს სარკეა, სადაც ირბად
მოსიანს დედანი ისეთივე და სხვანაირი.
კვლავ რაინდები ამბარბენ ნამდვილ

გმირებად

და ჰეგამებრი ამტყვევდა, როგორც შაირი,
თავისი თავი ერეეწება ნამდვილ შექსპირად,
სხვისი ოცნება საუთარი ზილეა ჰკონია,
ნუთუ მან მხოლოდ მოხდენილად გაიხვეპირა
უცხო სიტყვები, მწეხარება და პარმონია?
აჩა! პოეტის ღღეს ვახდება ის ორეული,
მის შთაგონებით და გრივავლით

ცეტელმორეული,

სასტიკი ბედის არ ყოფილა ავი მღერავი,
თუმც ხშირად ებრჭვის თავის მფლობელს,
ეთი მოურავი.

მაგრამ არის დრო, ის განიცდის სიცარიელეს
და ბორბავს როგორც ანარკელი ძველ
საღერის.

თავის უაღრესად საინტერესო წერილში „სტეფან მალარმე“ ვაღერაინს გაფრინაშვილი წერს: „მალარმეს ყურადღებას არ იმუშობდა პოლიტიკა და როდესაც მას სთხოვენ გამოეთქვა თავისი აზრი ფრანგების და გერმანელების დაახლოებაზე, რომელიც მაშინ უნდა მომხდარიყო, მალარმემ თქვა: „ჩემთვის საქმარბია ის, რომ ბოდელონი ითარგმნება გერმანულ ენაზე და ვაგერს ტამს უყარევენ პაროშიო“. ის ახლა არ იტყუდა აქამ, მაგრამ მისი სიტყვები საგულახსოვოა“. აქ საგულახსოვოა თვით ვაღერაინს გაფრინაშვილის რეპარკა იმ მხრივ, თუ რაოდენად დაუპირისპირდა ის მალარმეს მსოფლმხედველობას იდეური თვალსაზრისით, და ამას არ დასჭირვებია დიდი დრო.

მოქალაქეობრივი ღირსების ტრადიცია არახდროს არ ყოფილა უცხო ვაღერაინს გაფრინაშვილის პოეზიისათვის, რასაც მოწმობს თუნდაც ის ფრაზა საგულახსოვო ფაქტი, რომ ოციან წლებშივე (1925 წლის მარტი) შექმნა მან თავისი შესანიშნავი პოეტური ნაწარმოები „პარიზის კომუნა“, სადაც მისი დაისურ უცნაურ ჩვენებებს ენაცვლებიან საოცრად რეალისტური ხურათები კომუნარების ყოფიდან. განსაკუთრებით აღსანიშნავია პოემის მეთოთხმეტე თავი, რომელშიც გულწრფელადაა გადმოცემული პოეტის გულახსოვნი:

მიწა მისში დაითესა
კომუნარების სისხლით და ძელებით,
და ამ მიწაზე აღმოცენდა
დიდი ოქტომბრის მოსავალი.
სახელოვანი წინასარი
დიდი ოქტომბრის
არის კომუნა,
და მისი დროში სისხლიანი,

დაცხრილული,
ამშვენებს ლენინის მავზოლეუმს;
რეცთმა მისს უმასუხა
დიდი ოქტომბრით,
დიდი ლენინით.
მან შეარხია მთელი მსოფლიო.
ძველო ქვეყანა! ვეშინოდეს,
შენ აღსასრულის წინაშე სდგახარ!

რევოლუციის თემას მრავალი გულწრფელი
სტრიაქონი მოუძღვნა ვალერიან გაფრინდაშვილ-
მა. ხანტერესოა მისი წინასიტყვაობა, რომე-
ლიც ქაშხულის ლექსების ქართულ თარგმანს
ახლავს; მასში ვკითხულობთ:

ქაშხულის შემოქმედებითი ძალების აღორ-
ძინება გამოიწვია დიდი ოქტომბრის რევოლუ-
ციამ, რომელმაც გაათავისუფლა ჩვერული ერე-
ბი მონობისაგან. ქაშხულმა დააწყუო სიმღერა
და იგი უმღერდნ ხალხთა ბედნიერებას, ჩვენს
აუვავებულ და შხით ანიებულ ცხოვრებას.
სევედა, რომელიც დამახასიათებელია ქაშხულის
ძველი სიმღერებისათვის, ახლა ადგილს უთ-
მობს გამარჯვებათა საათობს, ხიამის და ალ-
ტაეების უძძობას. ქაშხული უმღერის წითელ
არმიას, საბჭოთა წყობილების დამაყრებას უა-
ზახეთში, ყაზახ მშრომელ ქალთა ვანთავისუფ-
ლებას... ქაშხულის აღმადრენა ჰგავს მოვარ-
დნილ ხტოქიას“.

შესანიშნავა ქაშხულის ლექსის „წითელ არ-
მიას“ ვ. გაფრინდაშვილისეული ქართული თა-
რგმანი:

როცა, შენ, მძლავრი მტერს ეკეთებო,
ვლავ აღღერდება ზემო საყრავი,
მი შენთან ერთად მტერს შევუბრე
თავგამეტებით,
რომ ვაუშუბადო მის სიმღერით შეი
საფლავი...

ხანტერესოა პოეტის არქივში დაცული წე-
რილი „პავლე ხავეარელიძე“. მასში შესანიშ-
ნავად არის გამოხატული ვალერიან გაფრინდა-
შვილის, როგორც მწერლის, ნათელი მოქალა-
ქეობრივი მრწამსი.

„პავლე ხავეარელიძე, — წერს იგი, — რი-
გორც მწერალს, სრულიად განსაკუთრებული
ადგილი უჭირავს ქართულ მწერლობაში. ყოვე-
ლი მისი სტრიაქონი შთაგონებულია რევოლუ-
ციის წარსულთა და აწმყუთით. პავლე რევო-
ლუციის მხატვრული მემბატინა. მწერლის ბა-
ოგრაფია და შემოქმედება მკიდროდ არიან და-
კავშირებული ერთმანეთთან...“ როდესაც შე
ვკითხულობ „დაფანტულ ფურცლებს“ — ამ
წიგნს, რომლის კითხვა არასდროს არ მომეწყე-
ნება, მე მაგონდება ერთი რუსი მწერალი —
რევოლუციონერი სტანიაკრაჟინსკი — ხა-

ხელდობრ, მისი რომანი „ანდრეი კოვუხოვი“. სტანიაკრაჟინსკი მთელი თავისი მოღვაწეობით დაკავშირებული იყო რევოლუციასთან და ამი-
ტომ განსაკუთრებით დამაჩერებელი იყო მისი რომანი „ანდრეი კოვუხოვი“, რომელსაც დიდი პატივისცემით და სიყვარულით იხსენიებენ თავის წერილებში გეორგ ბრანდესი და კროპოტკინი. რასაკვირველია, პავლე ხავეარელიძე სხვა დროს და სხვა თაობას ეკუთვნის... რევოლუ-
ცია არის პავლე ხავეარელიძის პირველი და ნამდვილი დანიშნულება, სტოქია და მიწანი. იგი, უპირველეს ყოვლისა, რევოლუციონერია და შემდეგ მწერალი...

„დაფანტული ფურცლები“ შეიცავს თითქმის ექვსას გვერდს და აკითხება ისეთი ვატაციებით, თითქოს ეს იყოს ერთი ლირიული მონოლოგი... ავტორი არის, უპირველეს ყოვლისა, რეალისტი. იგი არ ღადაობს სიმართლებს, მაგრამ მისი ობიექტივიზმი არ არის ნეიტრალური, ჩვენ ვგრძნობთ ყოველ სტრიაქონში ავტორის მაღალ რწმენას, გულწრფელობას. ავტორს ახასიათებს, ამასთან ერთად, ლირიზმი და განცდების ხილრმე... მე მიწადა ხაზი ვაუვხვა იმაწ რომ ავტორი დიდიოგის ოსტატია. აქვს უღივე-
ლი მარაგი იდეების, შთაბეჭდილებების, დამკვირვების, განცდების...“

წერილში „კონსტანტინე გამხახურდია“, I ვალერიან გაფრინდაშვილი, ეტება რა პროზა-
კონის რთულ როლს მწერლობაში, მკაფიოდ გამოხატავს თავის მსოფლმხედველობას, კერძოდ, თუ როგორ უნდა ახაზოს მწერალმა, შემოქმედმა თანამედროვე ცხოვრების ხინამდვი-
ლმ.

„პროზაიკონის ამოცანა უფრო ძნელია... (როცა ძველი და ახალი ცხოვრება უნდა ახაზოს — ვ. გ.); პოეტს შეუძლია გამოეხმაროს ახალ მოვლენას ლექსით, რომელიც არ მოეთხოვება ტიპების გაშლა, პროზაიკონმა უნდა შექმნას დიდი ტილო, უნდა ადადგინოს ეპოქა მთელი დიპაზონით. პოეზიისათვის საჭიროა მხოლოდ შთაგონება; პროზაიკონმა, შთაგონების გარდა, უნდა დაიხმაროს დიდი ცოდნა არა წიგნებიდან შეძენილი, უშუალოდ ცოდნა ხინამდვილისა. დიდი ეპოქა მოითხოვს დიდ მწერალს. ჩვენც მოლოდინში ვართ და გეწყურია მოგვევლინოს ისეთი მწერალი, რომელიც დაკვანახებებს ჩვენ სოციალისტურ ეპოქის დარსშესანიშნავ სახე-
ებსში...“

ერთი თვის წინათ მე ვგრუნდებოდი ხაზში რუსთაველის პროზაექტი. იყო დამის ორი თუ ხაზი სათი. შემომხედა ფეხსაკმლის მტერავა — ობოლაშვილი, პოეტი და დიდი მოყვარული პოეზიის, რომელსაც კარგად იცნობენ ვალე-
ტონ ტაბიძე და გეორგი ქუჩიშვილი. ამ ობო-
ლაშვილმა მოხრა ხავეარელი ჩემი ლექსის

„ზღვის“ შესახებ. როცა ვკითხე — თუ რატომ არ მოსწონს მას ჩემი „ზღვა“, მიპასუხა — „ქო. მერებს გვექაბიო“. ჩვენ პოეტები და მწერლები უნდა დავუზღოვდეთ ჩვენს სინამდვილეს, რომ ავსახოთ იგი მთელი ზმით; თვითყველ სახეში, აქნება ეს ზღვა თუ მარაო, უნდა მოსხინდეს თანამედროვეობა. ნამდვილი საბჭოთა მწერალი უნდა ერთდროს ფორმალისმის და ნატურალიზმის რეციდივებს. ჩემი ღრმა რწმენით, მხოლოდ ისეთ პოეტს ექნება პატივისცემა მომავალში, ვინც თანამედროვეა... არ არსებობს პოეტი და მწერალი თავისი ღრისა და სივრცის ვარჯიშე“.

ვადირობ ვაფრინდაშვილი ხაგანგებოდ აღნიშნავს თავის მუშაობაზე: „ძნელია ამის თქმა. რომ მე არ ვებმარებოდე ჩვენი საზოგადოებრივი და სოციალისტური უკველადღიურობის საკითხებს. ძნელია ასეთი გრანდიოზული ძვრების ასახვა, მაგრამ ლიტერატურა მაინც ცდილობს გამოეხატოს თავის ეპოქას, თუმცა მისი ზმა სუსტია შედარებით ოქტომბრის ვრავალით და აღმშენებლობასთან. შეიძლება თქვას, რომ თანამედროვე მწერლობა მხოლოდ პირველი ცდაა ეპოქის ღრსულული ასახვისათვის ჩვენი ეპოქა მუდმივ განვითარების პროცესშია; მე არ ვქადავებ დისტანციის თეორიას, მაგრამ უფროდ შემიღწეოში მწერლობა უფრო დიდ ტილოებს შექმნის: სოციალისტური ლიტერატურის პეშუინი და ტოლსტოი ქერკიდე მომავალშია“.

როდესაც ეცნობი ვადირობ ვაფრინდაშვილის ამ სიახტრეობი, ბევრის მიქმეღ წერითლებს, კიდეე უფრო ღრმაღ რწმუნდები პოეტის გულწრფელობაში და გრძნობ რა ნათელი და ღრმა განცდით, შთაგონებით აქმნებოდა თანამედროვეობის ამხაბელი, მისი შესანიშნავი ლექსები — „ბეტონი და ანთროპოგია“, „ოქტომბრის ტრიქორონი“, „არჩევნების მათეობა“, „შაბათობაზე“. ვ. ვაფრინდაშვილის ლექსი ლენინური შაბათობაზე გაღმოსცენს ოპტიმისტურ განწყობილებას, გაღმოსცენს ისეთი ვრეობი და სისარულით, სეტრეპი მოქალაქეობრივი გრძნობით, რომ ჩვენ ვგრძნობთ ახალი საბჭოთა ლირიკის დიდ შენგან ძაღას. მისში ნათლად მოსწანს პოეტის სულიერი მრწამსი, რომ შრომაში ძვეს ერთ-ერთი უზოაკრესი აზრი ადამიანის არსებობისა, იგია ერთადერთი უღიდელი დანიშნულება მისი აქვეყნიური ყოფისა, რომ ის არის უწინარესი საფუძველთაგანი კაცთა მოდგმის კეთილდღეობისა. დაუფიყრია პოეტის ზმა, მთელი გულითქმით ამოქაბილი:

...ჩემს არსებაში როგორც სტიქია
წინაპარ გლუხთა ნებოკროსს ევინ.
სიღამოს მოსვლა არ გამოიგია,
შეე ჩაეცენა დიადი ბრწყინეთ.

თითქოს ეს იფოს გრძნობა ფართლბო და გაღახდილი ზემი დღეობა, შრომის სიმძიმე და სისარული ვიგრძენი, როგორც მეშვეიღეობა...

თანამედროვეობის მშაფრი ვანცდიოთა აღხაეხე ვადირობ ვაფრინდაშვილის მოგონება ანდრეი ბელაზე! რომელშიც მოხსრობილია დიდ რუს პოეტთან ერთად ქართულ მწერალთა თბილესიდან ელაღეყავაში მოგზაურობის ამბავი.

ჩვენ, როგორც პოეტიკისმებს, გვეჩქარება ზამების ხილვა, — წერს პოეტი ზამესთან ზაბლოებისა, — მოჩანს გვერატორის შესობა. ოთხი გვერატორი, როგორც ოთხი შავი მტეცი, შემოგვეცქერას მინის კედლის მღმიდან ქაღოსური მწერით.

შორიდან ვხედავთ ლენინის ძეგლს, ძლიერ და დიდებულ ქანდაკებას, რომელიც გაღაბურებს მთელ ვარემოს და ეს ორი სახელი — ლენინი და ზამესი — აშიერიდან განუყოფელია. ზემო — აკვალის ჰიდროელექტროსადგური არის ელექტროფიკაციის შესახებ ერთი საუკეთესო განახიერებათაგანი დიდი ბელადის იღეობა, მისი ბეღების მგრძანებლურ მოძრაობაში ჩანს რკინისბური ძაღა, რომელიც შემტევი ძალით აშენებს ახალ სამყაროს“.

„დღეს, როდესაც საბჭოთა კავშირი ჰქმნის ახალ ცხოვრებას — წერს ერთგან პოეტი, — ჩვენ უფრო გვესაქარება პროზაიკობი, პროზა კი ძალიან მყერედ და სუსტად არის წარმოღვენილი. მწერლობა არ არის თავის შექცევა — ეს უდარესად საზოგადოებრივი საქმეა. ჩვენი კალამი უნდა ემსახურებოდეს მუშათა კლასს, პარტიას და კაცობრიობის განთავილულებას ფეოდალური და კაპიტლისტური ნაშთებისგან. ახლავარდა მწერალი თვით უნდა იყოს ახალი ადამიანი, რომ ახაბოს მშენებლობის ვშირი, ის უნდა უცქერდეს თავის მუშაობას, როგორც სოციალისტური საქმის ნაწილს“.

ვადირობ ვაფრინდაშვილი მწერლობს აფცილებელ მოვალეობად მიჩნევს მის პოლიტიკურად გათვითცნობიერებას — „ახლავარდა მწერალი უნდა გაეყნოს მარქსის, ენგელსის, ლენინის შეხედულებებს კლასიკოსებსზე და მწერლობაზე“.

პოეტი ხაგანგებოდ ეხება ახლავარდა დამწეებს მწერლებთან მუშაობის და მათი ნაწარმოებებს გამოცემის საკითხებს; „ახლა მე მინდა ვავაეთო დახეცვა, — წერს იგი, — ახლავარდა ავტორები დიდ ინტერესს იჩენენ ჩვენი მშენიერი სინამდვილისადმი, მაგრამ ისინი

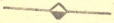
1. წერილი მოგვეწოდა ნ. ვაფრინდაშვილმა.
2. სსტმ — 25528 — ბ.
3. დასხმ. წერილი.

ჭერ ვერ დაუფლებიან ქართული საბჭოთა პოეზიის მიღწევებს. მე არ შევხებია ვეღა ავტორის პროფუქციას, ხშირად დამწყებ მწერალთა ლექსები დაწერილია გამოუღებელი ხელით, არა ჩანს ხელშეძევანდის ზრუნვა, არა ჩანს წამყვანი, რომელიც უნდა, მიუთითებდეს ახალგაზრდობას მის შეცდომებზედ... ჩვენი მწერლები უნდა დაეხმარონ ახალგაზრდებს, გადასცენ მათ თავისი გამოცდილება, ჩვენ უნდა ჩავაბათ ლიტერატული მწერალთა კავშირის სექციითა, მუშაობაში, სადაც ეწყობა კითხვა და შეფასება დაუბეჭდავ ნაწარმოებთა...

ახალგაზრდებს უნდა მოეუწოდოთ, რომ უფრო მეტი იკითხონ, უფრო კარგად გაეცნონ კლასიკოსებს და თანამედროვე მწერლებს. ახალგაზრდებმა უნდა მიაქციონ ყურადღება ენის საწმინდეს. ჩვენ უნდა აღვზარდოთ ავი (ახალგაზრდა მწერალი — ც. ზ.), როგორც მუბაღე ზრდის უვავილს... უნდა შემოვიღოთ საუბრები: მაგალითად, ნიკო ლორთქიფანიძემ, კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ, ლეო ქიანდღმა, მიხეილ ჭავჭავაძემ უნდა წაუკითხონ ლექციები დამწყებ მწერლებს, თუ როგორი მუშაობა წაატარებს, როგორი საქმეები გადახდით, როდესაც ქმნიდნენ თავის ნაწარმოებებს. აქ ავტორმა უნდა შეაფასოს თავის ლაბორატორიაში

ახალგაზრდა მწერალი, რომ გაუადვილოს მას მუშაობა და უჩვენოს შემოქმედების გზები. მე მაგონდება ამერიკელი მწერლის ელგარ პოს მწერილი იმის შესახებ, როგორ შექმნა მან მსოფლიო ლიტერატურაში ცნობილი ლექსი „ჟორჯანა“. ეს მწერილი დაუფასებელია მწერლისათვის და იძლევა იმდენს, რამდენსაც მას ვერ მისცემს ლიტერატურის ვერც ერთი თეორია. პოეტებმაც უნდა გაშართონ საუბრება ახალგაზრდებთან იმის შესახებ, როგორ სწავლინ იხილი, რომ გადასცენ ახალგაზრდებს ოსტატობის და სხვების შექმნის საიდუმლოება“. ვალერიან გაფრინდაშვილი აქვე დაძმენს: „უკვე დრო არის საშუალება ან „უფედრაციამ“ გამოსცეს კარგული ჩვენი დამწყები მწერლები“. პოეტი ებება აგრეთვე რაიონული ლიტერატურის წევრებთან მუშაობის საკითხსაც, — „მასების მოთხოვნალება იზრდება და ჩვენც მწერლები, — აღნიშნავს ავი, — ხათანადოდ შეიარაღებულნი უნდა შევხედეთ მასებს, უნდა გაეშართლოთ ის ნდობა, რომლითაც გუგურობიან მშრომელთა მასები“.

ჩვენს თანამედროვე ცხოვრებაში არ არის საკითხი, რომელსაც ვალერიან გაფრინდაშვილის ლიტერატურული მემკვიდრეობა არ ეხმარებოდეს.

რამაზ პატარაძე

სულიერი და სორციული

წინა ორ წერილში, წინართად მივიჩინეთ ვეფხისტყაოსნის სტროფები: 1113; 1246; 1248.2 აქერალ ვეფხისტყაოსნის 1144-ე სტროფი უნდა განვიხილოთ.

შეოხებელს მოეგონებო: ფატმანა დატყუებულნი ნესტან-დარეჯანი ინდოთავან იხსნა, შინ მოიყვანა, ცაღეკ სახლი აუჩინა და საიდუმლოდ შეინახა, მისი მშვენების მხილველი არაფერ უოფილიყო და ეს ამბავი დარბაზს არ გაჟღავნებულყო.

როცა, დიდი ყოყმანის შემდეგ, ფატმანა ნესტან-დარეჯანის საიდუმლო თავის ქმარს — უსენს გაუხილა —

1143. უსენ გაკვირდა, გა-ცა-კრთა, რა შექნი ნახნა მზისანი;
თქვა: „რა მიწვეუნ, რა ენახე, რანია, ნეტარ, რისანი?!
თუ ზორციელი არისმცა, თვალნიმცა შრისტვენ ღმრთისანი!“

რას ნიშნავს „თუ ზორციელი არისმცა“? რისი თქმა სურს უსენს? უსენის საპასუხოდ ფატმანი ამბობს: არ ვიცი, ზორციელი არსებია თუ არა ნესტან-დარეჯანიო:

1144. ვთქვი, თუ: „არცა რა შე ვიცი ამისი ზორციელობა,
რაცა არ ვიფხარ, მის მეტი არა მაქვს შეცნიერობა,
შე და შენ ვკითხოთ, ვინ არის, ვისგან სჭირს ისი ზელობა,
ნუთუ რა ვეითხრას, ვეაჩნეთ, ქმნას დიდი ღმობიერობა“.

ვფიქრობთ, ამ უკანასკნელი სტროფის რუხთვადღურობა ხავეჭვია. თუ ასეა, ჭერ საქართავ-ცოდეთ რა მნიშვნელობით იშპარება ზიტყვა „ზორციელი“ ვეფხისტყაოსანში.

თარათანი თავის მიჯნურ ავთანდილს ეუბნება:

129. „ასრე ვითხრა, სამსახური ჩემი გმართებს ამდ რარად:
პირველ, ყმა ხარ, ზორციელი არაფერ გეუფეს შენად სწორად,
მერმე ჩემი მიჯნური ხარ, დანტურია, არ ნაქორად...“

192. ფიცით ვითხრობ: შენგან კიდე თუ შევირთო რაცა ქმარი,
შვეცა მომხედეს ზორციელი, ჩემთვის კაცად შენაქმარი,
სრულად მოესწუდე სამოთხესა, ქვესცენელს ვიყო დასანთქმარი...“

ცხადია, ზიტყვა „ზორციელი“ ვეფხისტყაოსანში ზოგადად „კაცს“, „ადამიანს“ ნიშნავს. რამდენიმე მაგალითიც: როცა ავთანდილი ფრიდონის სამეფოში მივიდა:

978. ავთანდილის ჭერტად სპანი იქით-აქით იქმან ქრასა,
თქვეს: „ასეთი ზორციელი შეუქმნია, ნეტარ, რასა?“

ავთანდილი თავის ანდერძში როსტევან მეფეს სწერს:

786. არ ვარდავა ვარდუვალად მომავლი საქმე შენა...
არვის ძალ-რეც ზორციელსა ვანგებისა ვარდავლენა.

შემდეგ: ასმათი ავთანდილს ეუბნება, კაცო არ არის ტარიელის ნებახურვილს შეეწინააღ-მდეგოსო:

1. იხ. „ლიტ. საქართველო“, 1976 წ. № 3, 1978 წ. № 5; ტურნალი „ესიკარი“, 1979 წ. № 5.
2. ტექსტი დამოწმებულია ვეფხისტყაოსნის 1966 წ. სათუბილეო გამოც.

261. იმა ყმისა მეუწებულე ზორციელი არავინა.

უწდა ამ მაგალითში „ზორციელი“ კაცს, ადამიანს, სულღმელს ნიშნავს.

სიტყვა „ზორციელი“ სინონიმად ვეფხისტყაოსანში „სულიერი“ იხმარება. როცა ავთანდილმა უკაცრიელ ადგილას მოხვდა, ერთგვის წახმარია „სულიერი კაცი“, ხოლო შერთგვის „კაცი ზორციელი“.

191. თვესა ვრთსა სულიერი კაცი არსად არ ენახა (ავთანდილს).

ამავე ვითარებას აღსანიშნავად ავთანდილი ამბობს:

193. აქა კაცი ზორციელი კვლა ყოფილა არათვის.

ამა კვლავ უსენს დავუბრუნდეთ. იცის თუ არა უსენმა, რომ ნესტან-დარეჯანი სულიერი და ზორციელი არსებაა? არ თქმა უნდა, იცის. სხვა არა იყოს რა, ავი ფატანაში დაწერილებით უამბო უსენს ნესტან-დარეჯანის ამბავი და მისი ხილამაზეც აუწერა. ეს შკითხვებისთვისაც ცნობილია, რაკი ფატანა ამბობს:

1142. შერმე ვუთხარ ვეფლავაი უსენს, კაცსა ლმობიერსა...

ცხადია, უსენი შეშალდებულია ნესტან-დარეჯანის საოცარი ხილამაზე იხილოს, მიუხედავად ამისა, მისი გაოცება ნესტან-დარეჯანის ზილით ვანუშოვლია, რაც მეტად შთამბეჭდავად არის აღწერილი:

უსენ გააკვირდა, გა-ცა-კრთა, რა შუქნი ნახნა შისინა;
თქვა: „რა მინვენე, რა ენახე, რანია, ნეტარ, რისანი?!
თუ ზორციელი არისმცა, თვალნიმცა მრისხვენ ღმრთისანი!“

ცხადია, უსენის სიტყვები პირდაპირი მნიშვნელობით კი არ უნდა გავიგოთ, თითქოს ნესტან-დარეჯანი ზორციელი ადამიანი არ იყოს, არამედ მის სიტყვებს ნესტან-დარეჯანის აუწეროდა: ხილამაზეთ გამოწვეული უსაზომო გაოცების მნიშვნელობა ენიჭება.

გარდა ამისა, უსენის ზატოვანი ნათქვამი, რუსთველის მხატვრული ზერხია, როცა ვეფხისტყაოსნის რომელიმე გმირის ხილამაზეა ვაფხარავს. მოვიგონოთ, რას ამბობენ ავთანდილის ხილამაზეთ ვაგანგებული ფრიდონის უმბავ: თქვენ: ასეთი ზორციელია შუქშია, ნეტარ, რასა.

ცხადია, უსენის ზატოვანი თქმა სიტყვის მიჯნებს არ სპირიტებს და ზორციელია თუ არა ნესტან-დარეჯანი სახატობო საკითხი არ არის. ამიტომ, მეტად მოულოდნელია ფატანის განცხადება მომდევნო სტროფში უსენის ზატოვანი ნათქვამის საპასუხოდ:

1144. ეთქვი, თუ: „არცა რა მე ვიცი ამისი ზორციელობა,
რაცა არ ვითხარ, მის მეტი არა მაქვს შევნიერობა,
მე და შენ ეკეთხოთ, ვინ არის, ვისგან სჭირს ისი ზელობა,
ნეთუ რა ვეითხარს, ვეიწნეთ, ქმნას ღიდი ლმობიერობა“.

ეს სტროფი სრულ ვაუგუბრობაზეა აგებული. ისე გამოდის, რომ არა თუ უსენს, ფატანასაც არ სცოდნია ზორციელი არსებაა თუ არა ნესტან-დარეჯანი. ეს კი ხიდრუა, რაკი შკითხვებში ფატანის ნაამბობიდან უკვე იცის, რომ ნესტან-დარეჯანი სულიერი და ზორციელი არსებაა.

გახაოცარი ის არის, რომ ავი ფატანაში უოველივე უამბო უსენს და ისიც მოახსენა, რომ ნესტან-დარეჯანი ზორციელი არსებაა. ფატანას მოეუბნინათ:

1133. ვით ვიამბო საკვირველი მე, გლახ, მისი ყოფა-ქცევა,
დღე და ღამე ვანუწყვეტლად ტირილი და ცრემლთა ფრქვევა!..

1135. ...მჩქერად სისხლისა ნაკადი მოსდის აღვისა ხისიგან,
მის ზორციელი რა ვასძლებს სხვა, კიდევანი ქვისაგან.

ე. ი. ფატანა ამბობს, ზორციელი ნესტან-დარეჯანი როგორ უძლებდა დღე და ღამე ცრემლთა ღერასა და შწუხარებასაო.

ცხადია, ფატანას უსენისათვის ნათქვამი ჰქონია, რომ ნესტან-დარეჯანი ზორციელი არსებაა, ამიტომ 1144-ე სტროფში ფატანა ირჩერ ცრუობს:

1144. ეთქვი, თუ „არცა რა მე ვიცი ამისი ზორციელობა,
რაცა არ ვითხარ, მის მეტი არა მაქვს შევნიერობა...“

ფატანას თავდაც სცოდნია, რომ ნესტან-დარეჯანი ზორციელი არსებაა და უსენისთვისაც მოუხსენებია ნესტან-დარეჯანის ზორციელობა. უნდა დავასკვნათ: 1144-ე სტროფი ნათქვამი, ნანარბო სტროფია და რუსთველს არ ეცუთვნის. შინაარსობრივად ამ სტროფის შეწესარება შეუძლებელია, რაკი ამ სტროფში ფატანის განცხადება ფატანაზე ნაამბობს ეწინააღმდეგება.

სტროფი მხატვრული თვალსაზრისით მეტად მძაბრე: სიტყვები — „ზორციელობა“, „მეცნიერობა“, „ღმობიერობა“ ასეთი ფორმებით ვეფხისტყაოსანში არ გვხვდება. სტროფი რითმულად ვაუმართავია: სარაოთ ერთეულად შორიგებით ვეაქვს ხან „ელობა“ ხან „ერობა“.

ზორციელობა — ელობა
 მეცნიერობა — ერობა
 ხელობა — ელობა
 ლმობიერობა — ერობა

რუსთველის პოეტიკის თვალზარბიანთ ახეთი ვაჩითჲე მიუღებულაა. 1144-ე სტროფა ვეფხისტყაოსანში თხრობის ბუნებრივ მდინარებას აბრკოლებს. მკითხველისათვის ვითარება რომ უფრო სარწმუნო იყოს, მოვიტანოთ პოემის ეს მონაკვეთი ჩანართი სტროფის გარეშე.

1141. მივე მარტო, ქმარსა ზემსა ველაღობე, ვლაციცე,
 შერმე ვუთხარა: ავითხრობ ჩასმე, მიგრა პირველ შემომხიციცე,
 არვის უთხრა სულღერსა, საღიეიარს მომეც მტკიცე".
 ფიცი ფიცი საშინელი: „თეფაცო კლდეთა ვიცი“.
1142. „რაცა შითხრა, სიკვდილამდის არვის ვუთხრა სულღერსა,
 არა ზერსა, არა უმისა, მოყვარესა, არცა მტერსა“.
 შერმე ვუთხარ ვველაგაი უსენს, კაცსა ლმობიერსა:
 „მოდი, მომეც აჲ საღამე, მო, გინჯენებ შვისა ფერსა“.
1143. აღგა, ამვეა და წავედით, შეგვეღნით კარნი სრისანი.
 უსენ გააკვირდა, ვა-ცა-ერთა, რა შექნა ნახნი შვისანდ
 თქვა: „რა მიხვენე, რა ენახე, რანია ნეტარ, რისანი?!
 თუ ზორციელი არისმცა, თვალნიმცა შრისხვენ ლმობისანი!“
1145. მიველით, გვექონდა ორთავე კრძალვა მისისა კრძალისა:
 ეკადრეთ, თუ „შეთ, სახმელი გვედების შენგან აღისა,
 გეითხარ, რა არის წამალი მთვარისა შექნამკრთალისა?
 რას შეუქმნიხარ ზადრანდ შენ, ფერად მსგავსი ლალისა?“
1146. რაცა ეპეიახეთ, არა ვიცი, ესმა ანუ არ ისმენდა:
 ვარდი ერთგან შეეწევა, მარჯალიტსა არ ანენდა:
 გველი მოშლით მოვეცენს, ბალი შეღმა შე-რა-შენდა,
 მზე ეეშაისა დაებნელა, ზედა რაღმცა გიგვითუნდა!

ახე უნდა იყოს 1144-ე სტროფის გარეშე.

ამგვარად, სტროფა 1144-ე ჩანართია და ამოღებულ უნდა იქნას; აი, ეს სტროფი:

1144. ეთქვი, თუ: „არცა რა მე ვიცი ამისა ზორციელობა,
 რაცა არ ვითხარ, მის მეტი არა მაქვს მეცნიერობა;
 მე და შენ ეპეიახით, ვინ არის, ვისგან სკიარს ისე ხელობა,
 ნუთუ რა გეითხარს, ვეაქნეთ, ქმნას დიდი ლმობიერობა“.

ორი იბერიის ჰიპოთეზა

ბასკები პირინეის ნახევარკუნძულის უძველესი, — არჩინდოვარობული მოდემის ხალხია, რომლის ენაც სრულიად თავისებურია. ენათმეცნიერთა აზრით, ბასკურ ენას ყველაზე მეტად ქართველურ-კავკასიურ ენებთანა აქვს გადგმული ფესვები. ამის შესახებ აკად. არნოლდ ჰიქოზაჟი ამბობს: „კავკასიის გარეთ ბასკურია ერთადერთი ენა იბერიულ-კავკასიური წარისა“. ასეთივე აზრისანი არიან ნიკო მარი, ფრიდრიხ მიულერი, კ. ულენბეკი და სხვები... სწორედ ამიტომია, რომ საქართველოში დიდი უტრადღებით ეკიდებიან ბასკოლოგიური მეცნიერების არა მარტო შესწავლას, — არამედ მის განვითარებასაც. ბასკოლოგიის მეცნიერულად შესწავლის საინტერესო, პრაქტიკული ღონისძიებანი ხორციელდება ჩვენში. სწორედ ასეთ მიზანს ისახავდა ქართველი მეცნიერი, აკად. შოთა ძიძიგური, ბასკეთში მოგზაურობისას. იგი ვულგოდიზიდ ვასცინობია ბასკეთის ქვეყნის გეოგრაფიას, ეთნოგრაფიას, არქეოლოგიას, ძველ საულტო წეს-ჩვეულებებს, ხალხური მუსიკალური ხელოვნების დამახასიათებელ დეტალებსა და ცვალებს. ყოველივე ამის შესახებ საინტერესოდ მოვეთხრობს ავტორი თავის წიგნში „მოგზაურობა ბასკეთში“. (თბილისის ს.ხ. უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 1977 წელი). ამ ახალ ნაშრომში ავტორის მოხუც ფრიდრიხ ენგელსის აზრი: დავას არ იწვევს, რომ იბერიული ჩაისის უკანასკნელი წარმომადგენლები დასავლეთ ევროპაში ბასკები არიანო.

ქართველი მეცნიერი სიყვარულით მოგვითხრობს მოგზაურობის შთაბეჭდილებებსა და იმ მეცნიერულ ძიებათა შესახებ, რომელიც დღემდე მოპოვებული ბასკებისა და ქართველების ნათესაობის დამაყრებელ ფაქტებზე.

შოთა ძიძიგური შეათავსებს აცნობს: „ეკრეთ-წოდებულ ბასკურ-კავკასიურ ჰიპოთეზას“ ამის შესახებ, რომ ისტორიულად არსებობდა ორი იბერია: ერთი აღმოსავლეთში, — ესე იგი, დღევანდელ საქართველოში და მეორე დასავლეთ ევროპაში — პირინეის ნახევარკუნძულზე. ამის ნათესაყოფად ავტორს მოჰყავს ძველი ბერძენი და რომაელი ისტორიკოსების ცნობები. ამ მეცნიერთა და მოგზაურთა ცნობებით

აღმოსავლეთ საქართველოს ეწოდებოდა „იბერია“, ხოლო მის შემოგრებში „იბერნი“. „ანტიკური ხანის ავტორებმა, — სწერს შოთა ძიძიგური, — ისიც იცოდნენ, რომ, აგრეთვე არსებობს ევროპის, პირინეის ნახევარკუნძულის „იბერია“ („დასავლეთის იბერია“, „ევროპული იბერნი“, უფრო მოგვიანებით პირინეის იბერებს „ესპანეთის იბერებსაც“ უწოდებდნენ)“. (გვ. 6.).

შოთა ძიძიგური კიდევ უფრო დამარწმუნებელ ცნობებს იშველიებს აღმოსავლეთ იბერთა სიმამაცის შესახებ და მოჰყავს პლატონისა და არისტოტელეს სტრიქონები. პლატონი იბერებს ასახელებს იმ „მეოზარ ხალხთა“ შორის, რომლებიც უწყლო ღენოს სიკაშენ. არისტოტელე კი ამბობს: „იბერთა მეომარი ხალხი საფლავის ვარშემო იმდენ სარს არჭობს ხოლმე, რამდენი მტერიც ჰყავს მოკლული მიცვალებულსა“. შოთა ძიძიგური ამასთან დაკავშირებით იმომებს რუს მეცნიერს აკად. ლატიშევს, რომელიც ამბობს — „არისტოტელე სწორედ ქართველ იბერებს ვუღიხნობსო“.

შოთა ძიძიგური, — პირინეის ნახევარკუნძულზე მოსახლე ტომების ისტორიის მოკლე მიმოხილვის შემდეგ მკითხველს აცნობს ბასკებისა და ქართველების ნათესაობის პრობლემას. „არაინ თუ არა ერთმანეთის მონათესავე ქართველი და პირინეული იბერები, თუ აქ სახელწოდებათა უზრალო დამთხვევაა? — ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად შოთა ძიძიგური საფუძვლიანი არგუმენტები მოჰყავს ისტორიული წარსულის სიღრმეიდან. იგი წერს: „კავკასიის და ევროპის იბერებს შორის უფოოდ არის ნათესაური დამოკიდებულება, ხოლო სადავოდ იყო მინწეული საკითხი მათი თავდაპირველი ადგილსამყოფელის შესახებ“ (გვ. 9). შემდეგ მოგვითხრობს: „მოყოლებული ძველი წელთაღრიცხვის II საუკუნისა ჩვენი წელთაღრიცხვის მეოთხეთმეტე საუკუნემდე მრავალი ბერძენი, რომაელი, ბიზანტიელი მწერალი შეეხო ამ საკითხს“. ამ მწერალთაგან შოთა ძიძიგური ასახელებს: აპოლოდორს, ვარონს, პლინიუსს, სტრაბონს, აბიანეს, კესარიელს, აბილენს, მაქსიმე აღმსარებულს, ნიკოფორე ქსანთოპულუსს, პრისციანეს, ევსტათოს, დიო-

ნისე პერივეტს, სვიდას, ატალიატს, ცეცს, — და სომეხ ისტორიკოსს მისე ხორენელს.

მაგრამ საინტერესოა, — იცოდნენ თუ არა ძველ საქართველოში ჩვენმა წინაპრებმა, რომ მეორე იბერია არსებობდა დასავლეთში? ამ კითხვასაც დამარწმუნებელი წერილობითი ქართული წყაროები მოქაუვს შოთა ძიძიგურს, ეს წყაროები ეტაშიუტანად ადასტურებს, რომ ძველ საქართველოშიც კარგად სცოდნიათ დასავლეთში არსებული ქართველთა მოძმე იბერია. შეითხველვს ავტორი ანვოს ისტორიაში ჩვენამდგ მოღწეულ პირველ ცნობას დასავლეთ იბერიის შესახებ, ეს ცნობა შემონახულია ბასილი კესარიელის თხზულებების უძველეს თარგმანში, — რომელიც თარიღდება VII-IX საუკუნეებით. ამ თარგმანში, — გვაპყრობს შოთა ძიძიგური, — მოხსენებულ არიან დასავლეთის იბერიები, მაგრამ ქართველ შთარგმნელს სიტყვა იბერება — შეუცვლია და დაუწერია: „ქართველი დასავლისანი“.

ძველ საქართველოში ისე დაბეჭდვით სცოდნიათ დასავლეთის იბერიის არსებობა, რომ ექსპედიციაც კი მოეწყვიდა დასავლეთის იბერიისაკენ ვასამზავებლად. შოთა ძიძიგური ამის შესახებ იმეორებს მეათე საუკუნის შვიდნობრის იოანე მოაქმინდელისა და მისი მოწაფეების მოძმე იბერიისაკენ გამგზავრების ფაქტს. სამწუხაროდ, ამ ექსპედიციას ვერ მივუწვდით „ახლთქმული ქვეყნისათვის“ და მრავალი დაბრკოლების გამო უკან გამობრუნებულა. იოანე მოაქმინდელის ამ ცდილობილ თაოსნობაზე შემდეგს მოგვითხრობს მეათრთმეტე საუკუნის ცნობილი მოღვაწე ვიოტაგი მოაქმინდელი: „რამე თუ ასობოდა, ვითარმედ ქართველი არამეორდნი ნათესავნი და ერნი მკვიდრ არიან შუნ“. (გვ. 11). ეს წერილობითი უტყუარი დოკუმენტი ფრიალ მნიშვნელოვანი და საუეროდნობა. ამავე საკითხზე შოთა ძიძიგური შეითხველს ანვოს ავრთვე ფრანგი მოგზაურის ჯან შარდენის საქართველოში 1672 წელს უოტნის დროს შექმნილ თხზულებაში მოთხრობილ საინტერესო დეტალს ქართველი იბერებისა და დასავლეთის იბერების ნათესაობაზე. შარდენი მიუწვევიათ თეიმურაზ მეფესთან გამართულ ნადიმზე, თეიმურაზს შარდენისათვის უკითხავს — „როგორ ბრძანდება ჩემი ნათესავი ესპანეთის მეფეო“. თეიმურაზი, რა თქმა უნდა, გულსმომბოდა იბერიის მეფესო, — დასძინს შარდენი და განაგრძობს ესპანეთის მეფის (იგივე იბერიის მეფის) სადღეგრძელო თეიმურაზ მეფემ ძვირფასი ქვებით მოაქვილი თასით შეესვაო. შარდენის მონათხრობის მიხედვით — დასტურდება, რომ საქართველოს მეფე — თეიმურაზი და მისი შემყიდრეები ამაყობდნენ კიდევ დასავლეთის იბერიელებისა და ქართველების ნათესაობით. ამ ნათესაობის შესახებ ძვირფასი ცნობება

შემოწმნავს მეათრამეტე საუკუნის მოღვაწე ქართველ მოღვაწეს ტიმოთე ვაბაშვილს თავის თხზულება „იმპოსვლანი“. შემდეგ საუკუნეებში კი საფუძველი ჩაუარა ორი იბერიის ნათესაობის განმსაზღვრელ მეცნიერულ კვლევებებს; ამასთან ერთად ქართველ ენათმეცნიერს სწორად შეინშნავს, რომ ამ ორი იბერიის ნათესაობის ფესვები ძალიან შორეულ წარსულში ეკარგებოო. ჩვენ, — ამბობს ავტორი, — რომ მოგვეპოვებოდეს ქართულ-კავკასიური და ანდა იბერული ენის წერილობითი ძეგლები, დაახლოებით სამი-ოთხი ათასი წლის წინანდელი, მაშინ აღვლად შეუდარებელით მათ თუნდაც ათასტუთასი წლის წინანდელი ქართული სალიტერატურო ენის მდგომარეობას და, თუ ამ ენების ნათესაობა დასაშვებად მიგვაჩნია, ჩვენ ვარაუდს უფრო მეტად საფუძველი ექნებოდაო. ამიტომ ავტორი ასკვნის, რომ ბასიური და ქართული ენების ნათესაობა უფროდ ენის სიღრმეებში უნდა ევითოთ. საფიქრებელია, აქ ღრმად დაფართულ ნათესაობასთან გვაქვს საქმე და მხოლოდ ფაქიზი ანალიზი გამოავლენს ამ გეოგრაფიულად საცმარად დამორჩებულ ენობრივი ჯგუფების თავდაპირველ ერთობას. საფარველი, რომელშიც ბასიურ-კავკასიურის ურთიერთობაა გახვეული, არ უნდა გავფრთხიბდეს, რამდენადაც მომავალი ჩარჩოვებული ძიებები ფარდას ახდის მრავალ საიდუმლოებას, ბასიურ-კავკასიური ენების წიაღში რომ არის ჩამარბული და ჩაბუდებული. ამის თქმის უფლებას ჩვენ ვაძლევს ის გარემოება, რომ დღემდის მეცნიერთა მიერ მიღნებული არა ერთი და ორი ნათესაური ნიშნები და პარალელები, რაც შემთხვევითი არ უნდა იყოს“. (გვ. 13-14).

შოთა ძიძიგურს ამ მოსაზრების საფუძვლიან იმედს აღუტრავს ცნობილი მეცნიერების: ლაფონის, ბოუდას, ულნბერს და მარის მიერ მოძმეილი თეულობით მორფოლოგიური პარალელები და ელექტიური შეხვედრები. ამასთან დაკავშირებით ავტორი იმეორებს აკად. არნ. ჩიქობაიას, რომელიც შემდეგს აღნიშნავს: „წარსულში იბერიულ-კავკასიურ ენებს მეტი სიახლოვე ახასიათებდა, ვიდრე ახლა ვხედავო. ზედამირზე სხვაობა ჩანს, სიღრმისეულ ფენებში სხვაობა მცირდება... სავრთო ძველია. განსხვავებული ახალი“ (გვ. 14).

მართლაც, ორი იბერიის წარსულის ჰიპოტეზა თანამედროვე ენათმეცნიერებსა, ისტორიკოსებსა, არქეოლოგებსა, ეთნოგრაფებსა. მუსიკანთმცოდნეებსა და სხვა დარგის სპეციალისტებში დიდ ინტერესს იწვევს. ამაოი იყნდა და ქვეყნდება მრავალი ნაშრომი ძველ იბერიელთა მიგრაციის პრობლემასთან დაკავშირებით.

შოთა ძიძიგური შეითხველვს მოუთხრობს ეს. პანეთის ძველ ქალიწებში — ტოლედოსა, ეს-

კორიალსა და სეკოვიეში მოგზაურობის შედეგად მიღებულ მდიდარ შთაბეჭდილებებზე. ტოლედო ძველად ერთ-ერთი იბერიული ტომის — კარპატების სამფლობელო ყოფილა. შემდეგ ავტორი მსჯელობს ბასკური სიტყვის პირინდის შესახებ და განმარტავს, რომ „პირენ“ მთას ნიშნავს. მართლაც, სპარსთელის მითან ქვეყანას მოგვაგონებს ბასკეთი თავისი ბუნებრივი სილამაზით. ესპანეთის ადმინისტრაციული დაყოფის მიხედვით ბისკაის, გიპუსკოს და ალავის პროვინციები ქმნიან ოლქს, რომელსაც ეწოდება „ბასკების ქვეყანა“, ანუ „ბასკონია“, ბასკურად „ეუსკალი“. ეს არის ისტორიულად ჩამოყალიბებული ეროვნული მხარე, ჩრდილოეთ ესპანეთში, ბისკაიას ყურის სანაპიროსთან. ესპანეთში ცხოვრობს 800 ათასამდე, საფრანგეთში 130 ათასამდე, ლათინურ ამერიკაში 250 ათასამდე ბასკი“ (გვ. 19-20).

შოთა ძიძივტრის მოგვითხრობის ქალაქ პამპლიონაში მოგზაურობის საინტერესო დეტალებზე. ყარძოდ — მთელ მსოფლიოში ცნობილ ბასკურს „სან ფერმენის“ (წმინდა ფერმენა) დღესასწაულის შესახებ. ეს დღესასწაული — წერის ავტორი, — ერთ ყვარას გრძელდება და ქართულ უძველეს საღვთაწილად ლხინა და ზეიმს მოგვაგონებს, ფერმენის დღესასწაულზე ურთიკები ხალხი მიდის და ზეიმობს, მღერობს, ცეკვობს, ღამეს ათევენ, ისე როგორც საქართველოში: აღფერდობას, თელთობას, ლომობობას...

შემდეგ ავტორი ვეაქნობს ქართული და ბასკური გვარების დაბოლოებათა „ურბი“-ს ერთმეორესთან შესვლასთან შეხვედრების მაგალითებს. შოთა ძიძივტრთან საუბარში ბასკ მხატვარს ეშურს უფრადება ვაუმხვილებია თავისი გვარის — ეშურისა და ქართული გვარის ძიძივტრის ერთმანეთს დაბოლოებაზე. ამ საკითხთან დაკავშირებით ავტორს მოჰყავს ციტატა პროფესორ მანუელ დე არანევის წერილიდან: „შეუძლებელია უფრადლება არ შევაკრთო იმ ფაქტს, რომ შრავალი ბასკური გვარი იფერტობა ქართული გვარებისა, როგორცაა, მაგალითად, ერასთავი, ლილუა, ნოდია, ასევე, ადვკატურია „ურბი“-ზე დაბოლოებული გვარები: ხუბულური, ინაური, თიაური და სხვა...“

შემდეგ, ქართველ მეცნიერს მოჰყავს მსგავსი ბასკური გვარები: იმარური და ეშურა; მართლაც, ამ ბასკური გვარების მსგავსია ქართული გვარები: ვაიშური, სისაური, თეაური და მრავალი სხვა. ამ გვარების დაბოლოების „ურბი“-სთან დაკავშირებით ზეენი მზაოდ დავუბავრებთ შემდეგს: „ურბი“ ქართულად შეიღოს ნიშნავს, ასეთი განმარტება ჩემი ყურით მომსმენია ამ გვარების მატარებელი მთელი ადამიანებისაგან. ბევრი „ურბი“-თ დაბოლოებული გვარი „შვილი“-თ და „ძე“-თ შეიძლება, მაგალითად, ბიბლიურის გვარის ნიშანდობლი-

ვი პარალელი: ბიბლიაშვილი, შადურისა — შადიშვილი; კობაურისა — კობაიძე, და ასე შემდეგ.

შოთა ძიძივტრის წიგნი „მოგზაურობა ბასკეთში“ შეუწელებელი ინტერესით იკითხება, განსაკუთრებულ აღტაცებას იწვევს ქართული მეცნიერის მიერ აღწერილი ბასკეთის მთიანი პროვინციის ვიპუსკოსი თელაწარმტაცი ბუნება. სრული წარმოდგენა რომ ჰქონდეს მკითხველს ამ საოცარი მშვენიერებით აღსავსე მხარეზე, სასრეცენზიო წიგნიდან მოვიტანო ერთ ადგილს:

...„დავტოვეთ ნავარის პროვინცია და გავემართო ვიპუსკოსი პროვინციის მიმართულებით. ჩრდილოეთისაკენ ბუნება უფრო და უფრო წარმტაცია და ჩვენი ქვეყნის აერის მატარებელი. ავტო ვერია-იმიერეთი, ავტო რაპალეჩხში, ავტო სვანეთი, ავტო კახეთი. პირინდის თელაშეუდღეში მთა-იღვრები ზეიადია და ალაგ-ალაგ მეტად პირქვეში, ჩანქერების სიუხვით დამშვენებული“.

შოთა ძიძივტრის ამასთან დაკავშირებით მოჰქვს ნიკო შარის აღმფრენის ვამომხატველი სიტყვებიც, რომელიც დიდ მეცნიერს ბასკეთის ხანებამ ათქმევინა: „როდესაც პირინდთან სამხრეთ საფრანგეთისაკენ, პირინდისაკენ ვავემგზავრეთ, ჩვენ სასწაულის წინაშე აღმოვიჩნდით... აღმოჩნდით კავკასიაში, ვურიაში, ესე იგი ჩემს სამშობლოში...“ (გვ. 27).

შოთა ძიძივტრი ბასკურსა და ქართულ სიმღერებს შორისაც შეიცნობს ერთგვარ ნათესაობას. ამის მაგალითად მას მოჰქვს ბასკური „ნანა“, რომელიც არა მარტო ინტონაციით და ტემპილი მელიოდურობით, არამედ სიტყვიერით შინაარსითაც საოცრად ჰგავს ქართულ „აივანას“. ავტორი ბასკურ სიმღერებს უდარებს უძველეს ქართულ ხალხურ სიმღერებს: „ორთველას“, „ურმულს“, „კალურს“, და ასეცნის, რომ ბასკური და ქართული ხალხური მუსიკა ერთსავებიან ერთმანეთს.

შოთა ძიძივტრი უფრო შორეული ისტორიული სიღრმედაც იშველიებს ფაქტურ ნატურალიზტ მონაწილეს ორი იბერაან ნათესაობასთან. მოჰყავს ფაქტა იმის შესახებ, რომ ბასკეთში არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებულია 5000 წლის წინანდელი სპილენძის სამაღო და ზეავის შედეგად დაღუპულ ადამიანთა ჩონჩხები, კარავდ შენახული ორმოცამდე თავის ქალა. ქართველი მეცნიერი ამასთან დაკავშირებით იმორწმებს არქეოლოგ ფუსტეს დასკვნას, რომ ეს არქეოლოგიური ნაპოვნები — განეუთუნებინა ე. წ. აკადემიკოს-ოღერი რასის გვიანდელ ვარიანტს“ (გვ. 34). შოთა ძიძივტრს მოჰყავს აგრეთვე არქეოლოგიური საზოგადოების პრეზიდენტის მალუკარ დე მოტის საუელისში მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ენეოლითურ ხანაში ესპანეთი იბი-

დაედა კავასიური წარმოშობის აღმავლებს, რომელთა კულტურა დაკავშირებულია ლითონის დამზადების ხელობასთან“ (გვ. 34). ამის გამო შოთა ძმივერი აძლიერებს მალუკარ დე მონტის მოსაზრებას: „ფრიად სიმპტომატური გარემოებაა: ქართველური ტომები ზომ ცნობილი იყვნენ, როგორც მეტალურგიული კულტურის მატარებლები (უახლოეს გამოკვლევათაგან აქ დაეასახელებდ ღ. ხახუტაშვილის ნაშრომს: „რკინის მეტალურგიის ნასახვა-განვითარების პირველადი ცენტრების საკითხისათვის“ (გვ. 34).

სარეცენზიო წიგნში მოთხრობილია აგრეთვე ბასკური ეროვნული სამზარეულოს კერძების მრავალფეროვნებაზე, ბასკური ლენინების ქართულ ლენინებთან შედარებასა და მსგავსებაზე. აქვე ნახავთ ფოტო-სურათებს, რომლებზედაც აღბეჭდილია ბასკური აიენიანი და ოდა-სახლები, ზუსტად ქართული აიენიანი და ოდა-სახლების მსგავსი.

დიდ ინტერესს იწვევს მდინარეზე აგებული ბასკური თაღოვანი ხიდის ფოტო-სურათი. ასეთივე ხიდი საქართველოშიც მრავალ ადგილს არის შემორჩენილი, სახელდობრ თემის ხეობაში — რკონთან. რკონის ეს ხიდი, როგორც შესანიშნავი ისტორიული ძეგლი, — დაახტეს ცნობილმა ქართველმა მხატვრებმა: ისაყ მუზურნიშვილმა (ეს მხატვარი პროფესორ ლლო გუდამაშვილის მეგობარი იყო. ვარდაიცივლა ამ თხუთმეტი წლის წინათ) და რუსუდანი ჯაფარიშვილმა. ბასკური და ქართული თაღოვანი ხიდები ერთ სტილშია აგებული. და საოცარა მსგავსებაა შოთა შორის.

შოთა ძმივერის — „მოგზაურობა ბასკეთში“ ფრიად საგულისხმო და საუბრადადებო წიგნია, რომელშიაც მკითხველი ბევრ სხვა საინტერესო საკითხსაც გაეცნობა. ქართველურ-ბასკურ ლიტერატურაში ეს წიგნი კიდევ ერთი ახალი მრავალმხრივი მნიშვნელოვანი ნაშრომია.

შალვა შავთელაძის

8 2/101

8360 80 333.

062060
76128

„М Н А Т О Б И“

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ